ΔΗΜΗΤΡΗ Ν. ΚΑΤΣΗ

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ ΤΟΥ ΔΣΕ 1946-1949

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ – ΠΕΡΙΟΔΟΣ 21/8-23/12/1948

(Ακολουθεί άλλος ένας τόμος)

ΑΘΗΝΑ 1994

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συγκινητική πατριωτική ικανοποίηση και χαρά θα νιώσει ο αναγνώστης, λαβαίνοντας στα χέρια του τον τρίτο τόμο του «Ημερολογίου ενός αντάρτη του ΔΣΕ 1946-1949» του Δημήτρη Κατσή. Είναι μια πάρα πολύ αξιέπαινη και υπερθαυμαστή προσφορά του στην ιστοριογραφία της Εθνικής μας Αντίστασης και των δημοκρατικών αγώνων του λαού μας για τη λευτεριά, την ανεξαρτησία, τη δημοκρατία, την κοινωνική δικαιοσύνη και προκοπή. Με την εκτενή, εμπεριστατωμένη και ολοζώντανη αναφορά του στον τραγικό εμφύλιο σπαραγμό των Ελλήνων στην μεταπολεμική περίοδο παρουσιάζεται, τηρουμένων, βέβαια, των αναλογιών, σαν ένας καινούργιος Θουκιδίδης, που περιέγραψε στο μεγαλοφυές ιστορικό έργο του τον 30χρονο Πελοποννησιακό πόλεμο μεταξύ αρχαίας Αθήνας και Σπάρτης.

Το έργο του Δ. Κατσή αποτελεί πρωτοφανέρωτη κορυφαία εξαίρεση απ' ότι γράφτηκε μέχρι τώρα για τον Εμφύλιο 1946-1949, γιατί σ' αυτό δίνεται μια τεραστίων διαστάσεων πανοραμική εικόνα αυτού του συγκλονιστικού αδελφοκτόνου φαινομένου, όπου ζωντανεύει όλη την ατμόσφαιρά του, την ψυχολογική κατάσταση των μαχητών και αξιωματικών του ΔΣΕ. Τον αξιοθαύμαστο ηρωισμό τους. Την αντοχή τους. Την καρτερία τους. Την ακράδαντη πίστη στα ιδανικά του αγώνα του λαού μας να είναι λεύτερος και νοικοκύρης στον τόπο του χωρίς ντόπιους και ξένους δυνάστες. Τον πρωτοποριακό ρόλο του ΚΚΕ, των κομμουνιστών σ' αυτόν τον αγώνα. Παντού μπροστάρηδες. Παντού λεβέντες. Ατρόμητοι και αγέρωχοι. Αλλά και τα τρωτά του αγώνα. Τις γκάφες και τις ήττες. Τις αφάνταστες δυσκολίες. Τις τεράστιες θυσίες. Πιστά. Αντικειμενικά.

Σ' ετούτον τον τρίτο τόμο περιγράφει έξοχα την πρωτοφανέρωτη περιφανή νίκη του ΔΣΕ με ορμητική επίθεση κατά των αφάνταστα υπέρτερων δυνάμεων του πάνοπλου και ισχυρού Κυβερνητικού Στρατού στο Βίτσι, στο Μάλι Μάδι, το φθινόπωρο του 1948, που συγκλόνησε τότε την Ελλάδα.

Ο συγγραφέας Δημήτρης Κατσής καταξιώνει με το έργο του την επαναστατική ανάταση του λαού μας για μια καλύτερη μοίρα στον ήλιο, κρατώντας άσβεστη και ανέσπερη την ιστορική ηρωική μνήμη του, την οποία πασκίζουν να σβήσουν τώρα οι πισωδρομικές, αντιδραστικές εγχώριες και οικουμενικές δυνάμεις για να τον εξανδραποδίσουν. Όμως ματαιοπονούν. Η ένδοξη ιστορία μας εμπνέει το λαό μας. Τον δυναμώνει και τον κάνει ακατανίκητο.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΝΟΣ

Ο υποσμήναρχος του ΔΣΕ Νίκος Θεοχαρόπουλος (Σκοτίδας) με τον σύνδεσμό του Χρ. Σταθόπουλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΕΛΙΓΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΑΠ' ΤΟ ΓΡΑΜΜΟ ΣΤΟ ΒΙΤΣΙ

Συνοπτικά για την κατάσταση στο μέτωπο

Στα μέσα του Αυγούστου του 1948 το θέατρο των πολεμικών επιχειρήσεων του μετώπου μεταφέρθηκε στον ορεινό όγκο του κύριου Γράμμου. Η πολεμική αντιπαράθεση των αντιπάλων συνεχίζεται με την ίδια οξύτητα και ένταση. Γίνεται όμως πια φανερό ότι ο χώρος που ελέγχουν οι αντάρτες από μέρα σε μέρα περιορίζεται, λιγοστεύει σε έκταση και στενεύει σε βάθος. Είναι διαπιστωμένο ότι όταν άρχισε η μεγάλη μάχη του Γράμμου η υπεροχή του Κυβερνητικού Στρατού (ΚΣ) έφτανε στα 10 προς 1 σε μαχητές και 50 προς 1 σε πολεμικά μέσα. Στην δοσμένη στιγμή αυτή η τεράστια δυσαναλογία γίνεται πιο μεγάλη σε βάρος των ανταρτών.

Η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία χάρη στα τεράστια πολεμικά πλεονεκτήματα που διέθετε συνεχίζει την πίεση κατά των ανταρτών. Πετυχαίνει να τους στριμώξει σε έναν περιορισμένο γεωγραφικό θύλακα, ενώ απ' την άλλη μεριά δημιουργεί ένα σφιχτό κλοιό, που απόκλεισε την δυνατότητα διαφυγής τους προς άλλους χώρους. Γι' αυτό βιάζεται, όσο το δυνατό γρηγορότερα να τους συντρίψει εδώ στις γυμνές κι ανοχύρωτες βουνοκορφές, να τους αιχμαλωτίσει, να τους εξοντώσει ή σε τελευταία ανάλυση να τους εξαναγκάσει να φύγουν στο αλβανικό έδαφος. Μα και η ίδια η κατάσταση που βρισκόταν αυτή την περίοδο τα τμήματα του ΔΣΕ ευνοούν απόλυτα τον αντίπαλο. Οι αντάρτικοι σχηματισμοί είχαν υποστεί μεγάλη φθορά κι αιμορραγία απ' τις συνεχείς και μακρόχρονες μάχες με αποτέλεσμα η αριθμητική τους δύναμη να μειωθεί σχεδόν κατά το ήμισυ, χωρίς αυτή τη στιγμή να υπάρχουν κάποιες πηγές για να ενισχυθούν και να καλύψουν αυτή τη φθορά. Η

δύναμη των ταγμάτων δεν ξεπερνούσε τους 230-250 άνδρες. Οι λεγόμενες ταξιαρχίες μας για τους ίδιους λόγους εξαναγκάζονται να παίρνουν αραιά διάταξη που μείωνε σημαντικά την αμυντική ικανότητα του μετώπου, ενώ ταυτόχρονα δεν είχαν τη δυνατότητα να διαθέτουν έστω και μια στοιχειώδη εφεδρία σε επίπεδο λόχου.

Ιδιαίτερα όμως η κατάσταση στο μέτωπο του Γράμμου επιδεινώνεται δραματικά μετά τον γνωστό αιφνιδιασμό που έπαθαν τα τμήματά μας νύχτα στις 14 προς 15 Αυγούστου στον τομέα της Όρλιας-Μπάτρας που επέτρεψε στον αντίπαλο να καταλάβει αμαχητί σε μια μέρα όλη την παραμεθόρια περιοχή του μετώπου στο Δ. Γράμμο και την ίδια μέρα να βρίσκεται σε άμεση απειλή κατάληψης η υψηλότερη κορυφή του Γράμμου — ύψωμα 2520.

Αυτή την περίοδο εξίσου σημαντικά στένεψε το μέτωπο των ανταρτών και στον ανατολικό τομέα. Έπεσαν μια σειρά στρατιωτικής σημασίας υψώματα, όπως η Αλεβίτσα, η Χελώνα, η Γκίνοβα, η Αμμούδα κλπ. Ενώ η αμυντική διάταξη των ανταρτών μεταφέρθηκε στη Γραμμή Μονόπυλο Ψωριάρικα — Τσάρνο. Αυτά όλα μαζί μαρτυρούν ότι στο μέτωπο των ανταρτών διαγράφεται μια οδυνηρή πραγματικότητα. Αυτό επιβεβαιώνεται πια από δυο δεδομένα. Πρώτο, ότι η απόσταση που τις στιγμές αυτές χώριζε την γραμμή της τελευταίας αμυντικής διάταξης των ανταρτών απ' τα αλβανικά σύνορα, που ήταν και το τέλος της ελληνικής επικράτειας, απ' τα 500 μέχρι τα 2500 μέτρα. Και δεύτερο, ότι το βάθος εκείνης της στενής λωρίδας που είχαν ακόμα υπό την κατοχή τους οι αντάρτες ήταν τόσο μικρό που έδινε την δυνατότητα στις εχθρικές πυροβολαρχίες απ' τις θέσεις που βρισκόταν να σφυροκοπούν και το πιο απομακρυσμένο σημείο αυτής της λωρίδας.

Δυο είναι τα βασικά συμπεράσματα που βγαίνουν από μια αντικειμενική εκτίμηση της υπάρχουσας κατάστασης. Το πρώτο είναι ότι η μεγάλη μάχη του Γράμμου στο σύνολό της έχει ήδη κριθεί, ενώ η ολοκληρωτική κατάληψη αυτού του ορεινού όγκου είναι πια ζήτημα ωρών, ή στην πιο καλύτερη περίπτωση μιας δυο ημερών. Και δεύτερο, ότι άλλοι στρατοί σε τέτοιες περιπτώσεις χάνουν το ηθικό τους, διαλύονται, σκορπούν. Μονάχα λαϊκοεπαναστατικοί στρατοί, σαν τον λαογέννητο ΔΣΕ, που είναι εμπνευσμένοι από ανώτερους ηθικούς σκοπούς και φωτεινά ιδανικά αντέχουν και συνεχίζουν την μάχη.

16 Αυγούστου. Η τελευταία αμυντική διάταξη των ανταρτών περνάει κατά μήκος της κύριας κορυφογραμμής του Γράμμου, έχοντας σαν βασικά στηρίγματα τις τοποθεσίες Αρένα, Κιάφα, Χαλίκι, Σκίρτση, υψηλή κορυφή, υψοδείκτης 2520.

Η εντολή που δόθηκε στους αντάρτικους σχηματισμούς ήταν ρητή: ούτε βήμα πίσω χωρίς διαταγή. Μα και στην πραγματικότητα δεν υπήρχε πια άλλο πίσω, μια και σε ορισμένες περιπτώσεις η αμυντική διάταξη των τμημάτων του ΔΣΕ ακουμπούσε στα αλβανικά σύνορα. Αυτό σήμαινε ακόμα ότι οι αντάρτες αυτή τη φορά αναλάβαιναν αποστολή αυτοθυσίας.

Αυτή την ημέρα ο Κυβ. Στρατός εξαπόλυσε μια ισχυρή και λυσσασμένη επίθεση με σκοπό να τσακίσει την αντίσταση των ανταρτών και να γίνει κυρίαρχος πια στην τελευταία τους αμυντική διάταξη. Η ηγεσία του Κυβερνητικού Στρατού ήταν πια πεπεισμένη ότι με την τεράστια υπεροχή που διέθετε σε άνδρες και πολεμικά μέσα θα πετύχαινε την ίδια κιόλας μέρα να βγει και να καταλάβει την κορυφογραμμή.

Όλα τα πυρά από τα εναέρια και επίγεια πολεμικά μέσα υποτάσσονται τώρα στην εκπλήρωση αυτού του σκοπού. Τα αεροπλάνα βομβαρδίζουν, οι πυροβολαρχίες ασταμάτητα σφυροκοπούν τις θέσεις των ανταρτών. Οι αμέτρητες βόμβες και οβίδες που αδιάκοπα πέφτουν στη γυμνή κι ανοχύρωτη αυτή κορυφογραμμή οργώνουν κυριολεκτικά το έδαφος. Ο ουρανός σκεπάζεται για τα καλά από ένα μαύρο σύννεφο πυκνής καταχνιάς. Δημιουργεί αποπνιχτική ατμόσφαιρα, περιορίζει την ορατότητα. Η μια επιθετική ενέργεια του αντιπάλου ακολουθεί την άλλη.

Οι εναλλασσόμενες πολεμικές φάσεις των καταλήψεων και ανακαταλήψεων των θέσεων των δυο αντιμαχομένων δίνουν και παίρνουν. Πολύ συχνά γίνονται μονομαχίες από κοντινή απόσταση. Λαμβάνουν χώρα εικόνες και περιστατικά που συγκροτούν τις πιο σκληρές και πεισματάρικες μορφές πολεμικής αντιπαράθεσης με πολλές απώλειες και απ' τις δυο πλευρές. Αυτή η φονική πολεμική σύγκρουση συνεχίστηκε σ' αυτή την κορυφογραμμή μέχρι τις 20 Αυγούστου χωρίς να σημειωθεί καμιά ουσιαστική αλλαγή στην υπάρχουσα σημαντική γραμμή του μετώπου.

Οι μάχες που έδιναν τα τμήματα του ΔΣΕ αυτές τις μέρες στην τελευταία κορυφογραμμή του Γράμμου ήταν υποχρεωτικές και άνισες. Είναι μέρες όταν όλοι οι σχηματισμοί του ΔΣΕ συνεχίζουν να μάχονται κάτω από εξαιρετικά μειονεκτικές συνθήκες. Κάνουν απεγνωσμένες προσπάθειες να πετύχουν μια προσωρινή συγκράτηση της προέλασης του Κυβ. Στρατού που ήταν πάρα πολύ αναγκαία για τα τμήματά μας απ' τη μια μεριά να αποφευχθεί η άτακτη υποχώρησή μας και η ολοκληρωτική κατάρρευση του μετώπου και απ' την άλλη να κερδηθεί ένας απαραίτητος μικρός χρόνος που θα επέτρεπε στην ανώτατη διοίκη-

στη του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ να κάνει μια στοιχειώδη οργανωτικοτεχνική προετοιμασία ενός καινούργιου ελιγμού για το πέρασμα στον ελεύθερο χώρο του Βίτσι του κύριου όγκου των δυνάμεων ΔΣΕ που δρούσαν στο Γράμμο. Σ' αυτή την υποχρεωτική και άνιση αναμέτρηση, μαχητές και στελέχη συνειδητοποιούν σ' όλο το βάθος το αγωνιστικό τους καθήκον. Μάχονται με αυταπάρνηση και αυτοθυσία. Προβάλλουν σθεναρή και πεισματική αντίσταση. Στέκονται αγέρωχα στις θέσεις τους. Εκπληρώνουν συνειδητά στο ακέραιο το καθήκον που τους ανάθεσε το Γεν. Αρχηγείο, έτοιμοι να θυσιαστούν γι' αυτό. Κρατούν απόρθητη την κορυφογραμμή πέντε ολόκληρα εικοσιτετράωρα.

19 Αυγούστου. Στις διοικήσεις του ΑΔΜ και της 670 Μονάδας κοινοποιήθηκε η διαταγή του Γεν. Αρχηγείου που καθόριζε ελιγμό των τμημάτων του Γράμμου προς Βίτσι τη νύχτα στις 20 Αυγούστου.

Σκοπός του ελιγμού, σύμφωνα με τη διαταγή του Γεν. Αρχηγείου καθορίζονταν ως εξής: «Οι δυνάμεις που βρίσκονται στο θέατρο των επιχειρήσεων Γράμμου, πλην δυο διλοχιών της 670 Μονάδας, να διασπάσουν την εχθρική διάταξη και να ελιχθούν στους χώρους Βίτσι – Σινιάτσικο».

Η μάχη που άρχισε στη Βόρεια Πίνδο στις 14-6-48 έληξε με την ενέργεια του επιθετικού ελιγμού στις 20-21-8-48. Μια από τις επιδιώξεις της πολικοστρατωτικής ηγεσίας του ΔΣΕ ήταν «να διατηρήσει βασικά αξιόμαχες τις κύριες δυνάμεις του ΔΣΕ που δρούσαν στο χώρο Σμόλικα – Γράμμο για να μπορέσουν την κατάλληλη στιγμή να δράσουν και να ελιχθούν προς την κατεύθυνση που θα έκρινε κατάλληλη το Γεν. Αρχηγείο».

Έτσι τα παλικάρια του Ζαχαριάδη και του Μάρκου πολεμώντας με αξιοθαύμαστο ηρωισμό και αυτοθυσία για τη λευτεριά, τη δημοκρατία και την ανεξαρτησία της πατρίδας μας, δημιουργούν καινούργιους θρύλους στα τσουγκάρια και τις κορφές του Γράμμου, εφάμιλλους με εκείνους του Μεσολογγιού και των Θερμοπυλών. Εκπληρώνουν μια απ' τις βασικές επιδιώξεις του ΔΣΕ, που ήταν «να δεσμεύσει και να φθείρει στον ανώτατο βαθμό τις κύριες δυνάμεις του μοναρχοφασισμού στη Βόρεια Πίνδο».

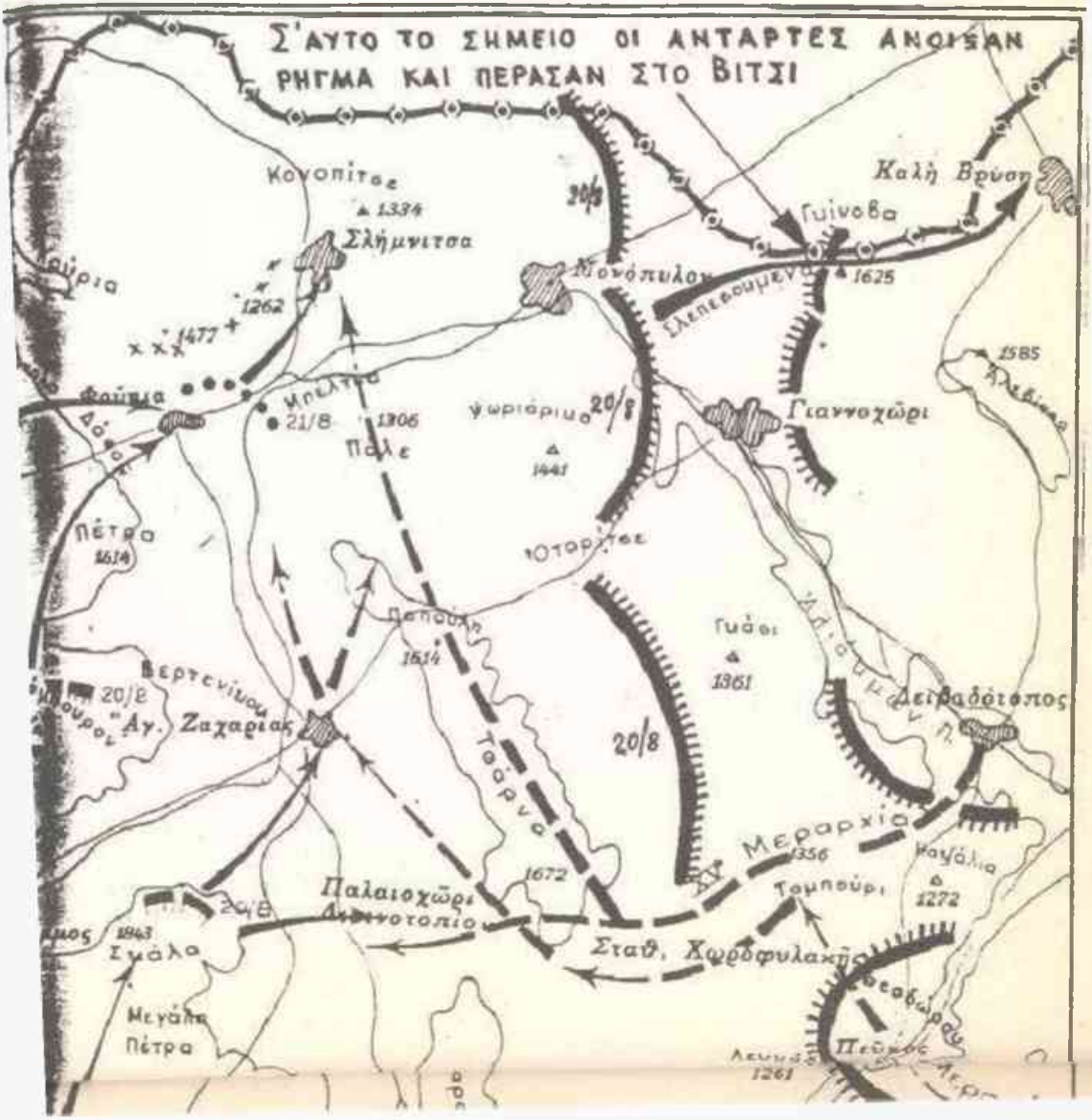
Λαμπρό στρατιωτικό σχέδιο ενός μεγάλου και τολμηρού επιθετικού ελιγμού

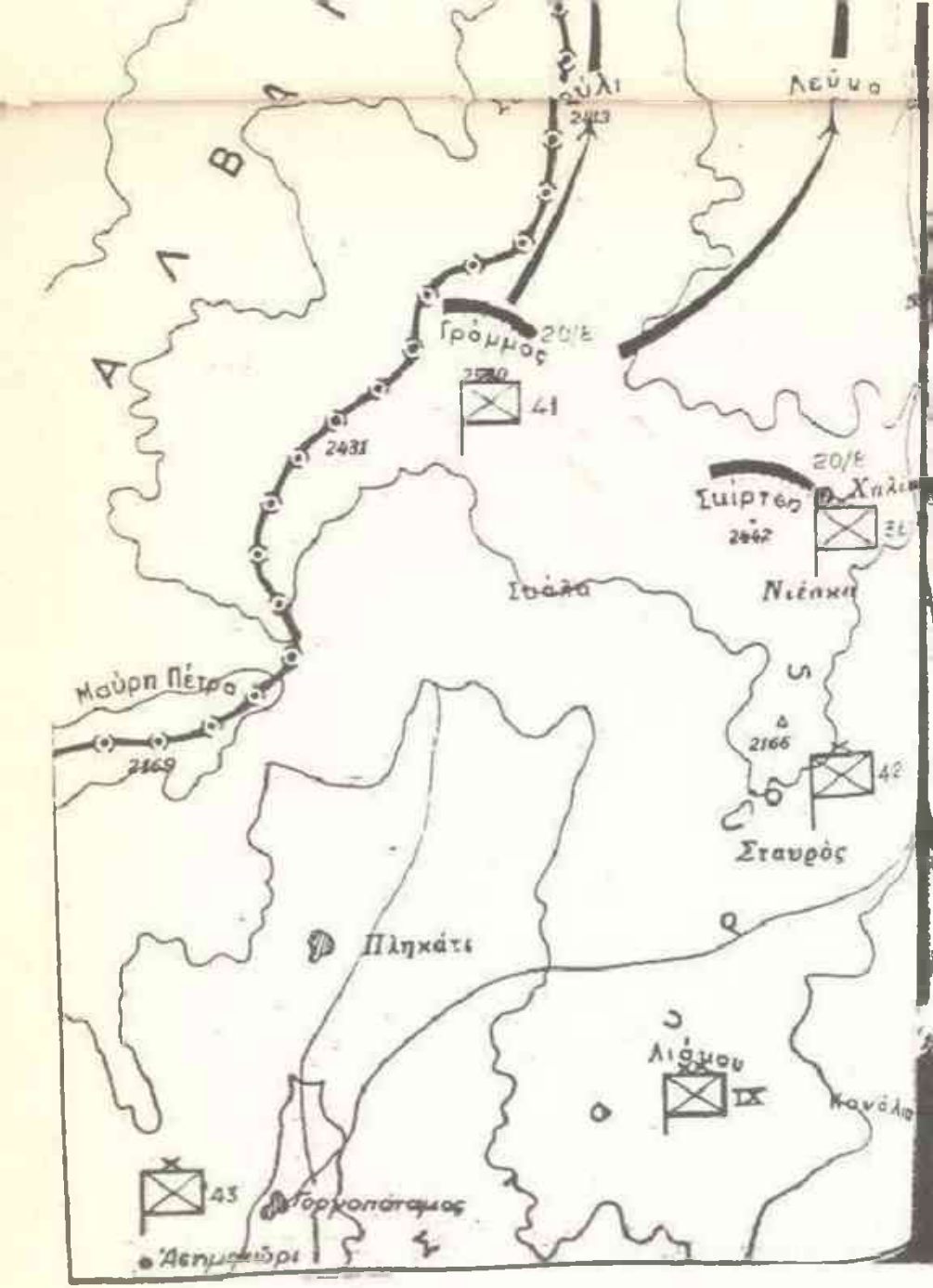
Η διάταξη που είχαν οι δυο αντίπαλοι στρατοί στις 20 Αυγούστου φαίνεται αρκετά παραστατικά στο σχεδιάγραμμα 1, παρόλο που στο τελευταίο από καθαρά τεχνικούς λόγους δεν έγινε δυνατό να παρουσιάσουμε τον κάθε αντιμαχόμενο στρατό με διαφορετικό χρώμα. Απ' τα δεδομένα που έχουμε μπροστά μας δεν χρειάζεται να είναι κανείς ειδικός στρατιωτικός για να διαπιστώσει σε τι εξαιρετικά οδυνηρή και δραματική κατάσταση βρισκόταν τα τμήματα του ΔΣΕ. Οι αντάρτικοι σχηματισμοί που είναι στριμωγμένοι και εγκλωβισμένοι σε ένα πολύ περιορισμένο γεωγραφικό θύλακα δέχονται μια πολύπλευρη ασφυκτική πίεση από μια τεράστια πολεμική μηχανή ενός ασύγκριτα ισχυρού και άρτια εξοπλισμένου στρατού. Ενάντια σε μια ασήμαντη και ολιγάριθμη δύναμη καταπονημένων και κατάκοπων απ' τις συνεχείς μάχες ανταρτών στρέφεται τώρα το πολεμικό μένος έξι μεραρχιών: Ι, ΙΙ, VIII, IX, X και XV, 18 πάνοπλες ταξιαρχίες, έξι συντάγματα πυροβολικού, πολυάριθμοι ειδικοί στρατιωτικοί σχηματισμοί των ΛΟΚ, χωροφυλακής, ΜΑΥ, κλπ., ενώ στα μέσα μετόπισθεν του θεάτρου των επιχειρήσεων είναι η αεροπορία, τα άρματα μάχης. Όλα τα παραπάνω κάνουν την αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία να τρίβει τα χέρια της απ' τη χαρά της ότι η αιχμαλώτιση και συντριβή των «κομ/συμμοριτών» είναι πια σίγουρη κι οριστική. Οι αντάρτες, η ανώτατη στρατιωτική τους ηγεσία και σ' αυτή την περίπτωση δεν τα βάζουν κάτω, συνεχίζουν να μάχονται με την ίδια πίστη, πεπεισμένοι ότι για τους λαϊκοεπαναστατικούς στρατούς υπάρχουν διέξοδοι και σ' αυτές τις εξαιρετικά αντίξοες και τρομερές συνθήκες. Ιδιαίτερο ρόλο καλούνταν να παίξουν αυτές τις στιγμές οι εκλεκτοί επιτελικοί στρατιωτικοί του Γεν. Αρχηγείου, που πραγματικά αυτή την φορά όχι μονάχα δούλεψαν με όλη την ψυχή και την δύναμή τους, αλλά και έδειξαν στην πράξη την ανωτερότητά τους, την υψηλή ειδική στρατιωτική τους κατάρτιση, την πλούσια πολεμική τους πείρα. Ανταποκρίνονται στο ακέραιο στο καθήκον της στιγμής. Επεξεργάζονται και εκπονούν ένα απίστευτο για τα πολεμικά χρονικά, αξιοθαύμαστο σχέδιο ενός λαμπρού, τολμηρού, επιθετικού στρατιωτικού ελιγμού που στηρίζονταν σε μια πολύπλευρη μελέτη των υπαρκτών δεδομένων και σε βαθιές πολεμικές σκέψεις. Οι βαθιές αυτές ιδέες του σχεδίου βρίσκουν πρακτική εφαρμογή ακριβώς, όπως εκπονήθηκαν, με εντυπωσιακό αποτέλεσμα, που ξάφνιασε και έπιασε στον ύπνο το σύνολο των μορφωμένων επιτελικών αξιωματικών και στρατηγών της στρατιω-

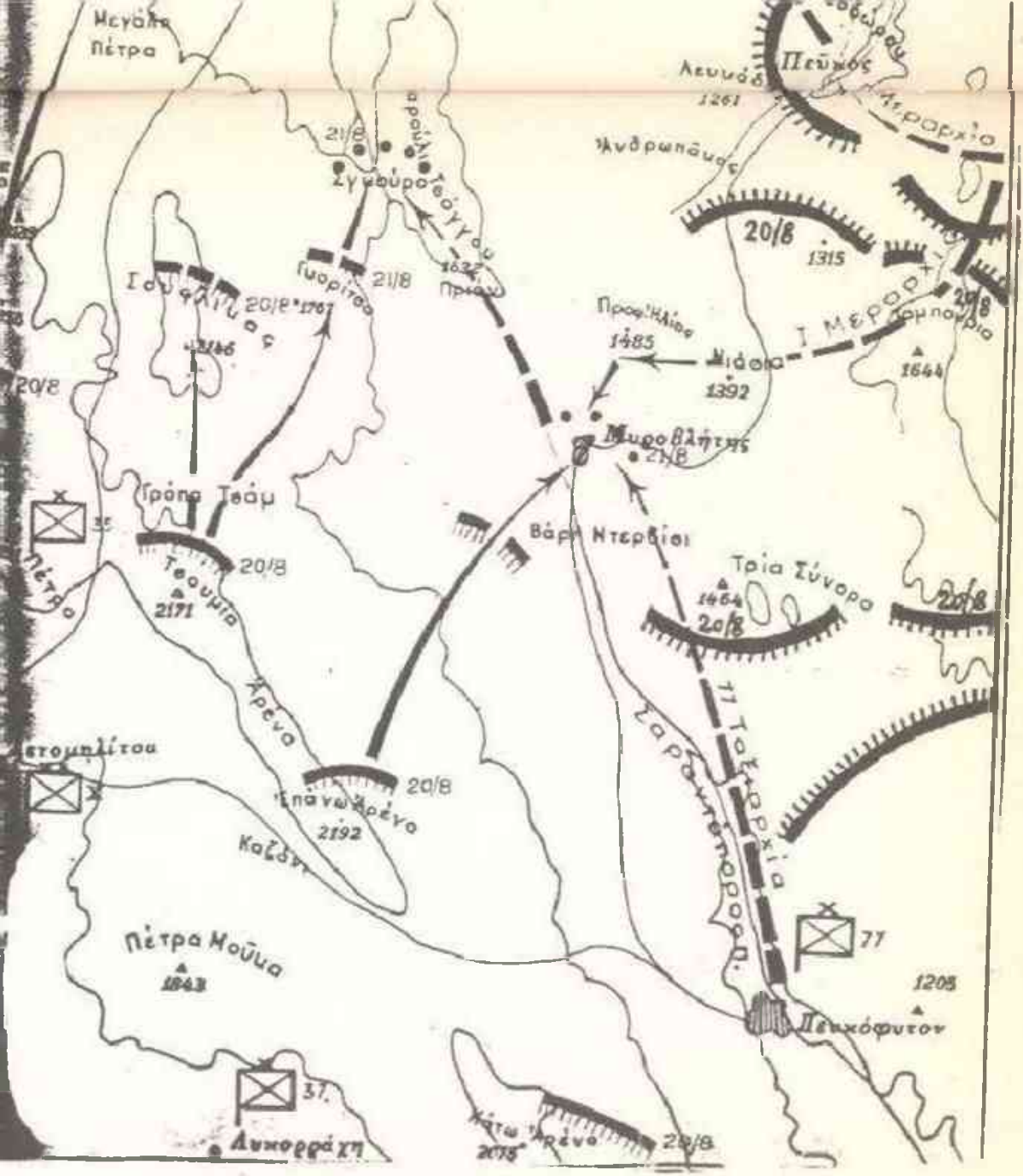
ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Σ'ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΟΙ ΑΝΤΑΡΤΕΣ ΑΝΟΙΞΑΝ ΡΗΓΜΑ ΚΑΙ ΠΕΡΑΣΑΝ ΣΤΟ ΒΙΤΣΙ
Κονοπίτσα
Σλήμνιτσα
Καλή Βρύση
Γυίνοβα
Μονόπυλον
Σλεπεσουμένο
Γιαννοχώρι
Φούρκα
Μπελίτσα
Πάλε
Ψωριάριο
Πέτρα
Ιστορίτσα
Παπούλη
Γυάοι
Δειραδότοπος
Μεραρχία
Ταούρνα
Παλαιοχώρι
Σταθ. Χωροφυλακῆς
Τομπούρι
Καγάλια
Σμόλα
Μεγάλη Πέτρα
Λευκάδα
Πεύκος
Λεπ
1334
1262
1477
1625
1585
1306
1441
1614
1514
1361
1672
1356
1272
1261
1943
20/8
21/8

Λεύκα
2403
Γρόμμος
20/ε
41
2431
Σμίρτσι
Χηλιο
2642
Νιέπκα
Ισόλα
Μαύρη Πέτρα
2469
2166
42
Σταυρός
Πληκάτι
Λιάσκου
IX
Κανάλι
43
Γορμοπόταμος
Άσπρο Χώρι

Μεγάλη Πέτρα
Λευκάδα
1261
Πεύκος
Μεραρχία
Ανδρωπάνος
20/8
1315
Σγκούρα
21/8
Γιορίτσα
Προφ. Ηλίας
1485
Μιδέα
1392
Μυροβλήτης
Γρόπα Τσάμ
Τσούμπα
2171
Βάρη Ντερβίοι
Τρία Σύνορα
1464
Πέτρα
Στομπλίτσα
Άρενα
Σπανό Άρενο
2192
Καζάνι
Πέτρα Μούμα
1843
Λιμπράχτη
Κάτω Άρενο
2015
Παπαρούνα
1644
Σαρανταπορο
Πευκόφυτον
1208

τικής καριέρας του αντιπάλου, να βρεθούν την άλλη μέρα σε μια απίστευτα εκπληκτική απογοήτευση, όταν πληροφορήθηκαν, ότι οι 8500 περίπου αντάρτες που χθες ήταν στο κλουβί, έσπασαν τον κλοιό κι οργανωμένα πέρασαν στο Βίτσι.

Ο Γιώργος Κατεμής, αρχιεκπονητής αυτού του λαμπρού στρατιωτικού σχεδίου, ήταν ο πρώην υπολοχαγός του Ελληνικού Στρατού, απόφοιτος της Σχολής Ευελπίδων, διοικητής του 24ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ της 8ης Μεραρχίας Ηπείρου στα χρόνια της Εθνικής μας Αντίστασης κατά των φασιστών κατακτητών, επιτελάρχης του Γενικού Επιτελείου του ΔΣΕ.

Παραθέτουμε ένα απόσπασμα από άρθρο του που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Δημοκρατικός Στρατός» το Σεπτέμβρη του 1948.

«Ο ελιγμός, γράφει, προπαρασκευάστηκε και εκτελέστηκε σε γενικές γραμμές ως εξής:

Α) Ο σκοπός του ελιγμού, με τη Διαταγή του Γενικού Αρχηγείου, καθορίζονταν έτσι: «Οι δυνάμεις πού βρίσκονται στο θέατρο επιχειρήσεων Γράμμου, πλην δυο διλοχιών της 670 Μονάδας, να διασπάσουν την εχθρική διάταξη και να ελιχθούν στους χώρους Βίτσι – Σινιάτσικο». Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας των τμημάτων νύχτα 19-20-8-48 και ημέρα της 20-8-48 προβλέπονταν η διατήρηση της φυσιογνωμίας της μάχης σ' όλους τους τομείς και η ισχυρή κατοχή των σημείων 2520-2442-Κιάφα-Σούφλικα-Σκάλα (1952 Τσάρνο-Ψωριάρικα-Γκίνοβα). Κατά τη διάρκεια της κίνησης (ελιγμού) θα 'πρεπε να εξασφαλιστεί ισχυρή κατοχή των υψωμάτων 2520-2442-Κιάφα-Σούφλικα-Σκάλα (1952)-Φλάμπουρο-Πόρτα Οσμάν, με σκοπό την αγκίστρωση των δυνάμεων του εχθρού επί όσο το δυνατό περισσότερο χρόνο, ώστε αυτές να μη μπορέσουν αμέσως να τεθούν σε καταδίωξη των τμημάτων μας.

Η κατανομή των δυνάμεων και των αποστολών για την πραγματοποίηση του σκοπού που 'βαλε το Γενικό Αρχηγείο, έπρεπε να γίνει σύμφωνα με τη Διαταγή Επιχειρήσεων.

α) Πρώτη Φάλαγγα: Η 103 Ταξιαρχία πλην διλοχία, η 16 Ταξιαρχία πλην διλοχία, η Σχολή Αξιωματικών του Γεν. Αρχηγείου, οι σχηματισμοί του Γ.Α., οι σχηματισμοί και το πυροβολικό της 670 Μον. υπό ενιαία Διοίκηση να συγκεντρωθούν στο χώρο Σλήμνιτσα-Μπέλτσα τη νύχτα της 19-20-8-48. Στο χώρο αυτό να παραμείνουν καλυμμένα τα τμήματα την ημέρα της 20-8-48. Την 20.30 ώρα, της 20-8-48 να ενεργήσουν διάσπαση της εχθρικής διάταξης στο φυλάκιο Γκίνο-

βας (Γιαννοβίσκο) και να κινηθούν ταχύτατα στον άξονα Γκίνοβα Φυλάκιο-Καλή Βρύση-Διποταμιά-Κομνηνάδες-Κορφούλα-Πολυάνεμο-Άγ. Δημήτριος-Κρυσταλοπηγή.

Τις πρωινές ώρες της 21-8-48 να φθάσει η φάλαγγα στα υψώματα 990-974-Άγιος Αθανάσιος Ιεροπηγής-892 όπου να συνδεθεί με τμήματα της 108 Ταξιαρχίας και να εγκατασταθεί αμυντικά.

β) Δεύτερη φάλαγγα: Η 107 ταξιαρχία, σχηματισμοί και πυροβολικό Δ.Μ. και ενδεχόμενα 14η ταξιαρχία, υπό ενιαία διοίκηση να συγκεντρωθούν τη νύκτα της 19-20-8-48 χώρο Μονόπυλο – Γκίνοβας – Ψωριάρικα Τσάρνο και 1) να εξασφαλίσει την ισχυρή κατοχή Γκίνοβας – Τσάρνο – Ψωριάρικα μέχρι την 21η ώρα της 20-8-48, 2) μέ δύναμη διλοχίας ενισχυμένης με όλο το βαρύ οπλισμό της ταξιαρχίας και ουλαμό πυροβολικού Δ.Μ. να ενεργήσει την 20.30 ώρα της 20/8/48 επίθεση προς Βόλια, η οποία να συνεχισθεί με ένταση μέχρι τις πρωινές ώρες της 21-8-48, 3) μόλις η κεφαλή της πρώτης φάλαγγας περάσει το φυλάκιο της Γκίνοβας να αποσυρθούν τα υπόλοιπα τμήματα από τις θέσεις που κατέχουν, να σχηματισθεί η φάλαγγα και να ακολουθήσει στην ουρά της πρώτης φάλαγγας, 4) το πρωί της 21-8-48 να εγκατασταθεί αμυντικά στα υψώματα Γκότσοβο – Βοσκοβίτσι (Πολυάνεμου) Άγιος Ιωάννης, όπου να συνδεθεί με τμήματα της 108 ταξιαρχίας. Σε περίπτωση εχθρικής ενέργειας από Φαλτσάτα να ενεργήσει αποφασιστικά σε συνδυασμό με τμήματα της πρώτης φάλαγγας.

γ) Η 14 ταξιαρχία να συγκεντρωθεί στο χώρο Πύργος – Χάρος τη νύκτα της 20-8-48 και να κινηθεί την ίδια νύκτα στην κατεύθυνση Πύργος – Δαμασκηνιά – Σινιάτσικο.

δ) Οι δύο διλοχίες της 670 Μ. υπό ενιαία διοίκηση, ενισχυμένες με περισσότερα πολυβόλα, όλμους και πυρομαχικά να εξασφαλίσουν την ισχυρή κατοχή των υψωμάτων 2520-2442. Κιάφα – Σούφλικας Γκουρίτσα – Σκάλα (1952) καθ' όλη την ημέρα της 20ης και 21ης-8-48. Μετά να ελιχθούν στο χώρο Γράμμος – Βόιο – Σμόλικας και να δράσουν αντάρτικα.

Το πρωί της 20-8-48 τα τμήματα συγκεντρώθηκαν στους χώρους που καθόριζε η διαταγή με ταχύτητα και μυστικότητα. Ενώ οι διλοχίες της 670 Μ. δεν κράτησαν μ' όση επιβάλλονταν αποφασιστικότητα τις θέσεις τους κι' έτσι ο εχθρός κατόρθωσε να καταλάβει το πρωί της 20-8-48 το 2520 και να προωθηθεί ανατολικότερα, στον Πύργο Κοτύλης. Συνεχίζεται σκληρός αγώνας. Ο εχθρός μετά την κατάληψη του υψ. Καψάλια, προχωρεί καταλαμβάνει το Ταμπούρι και προωθεί ελαφρά τμήματα εις Κούλα (Παληοχώρι).

Την 23 ώρα εκδηλώνεται η επίθεση στο φυλακίο Γκίνοβας. Τα τμήματα της 16ης ταξιαρχίας έρποντας πλησιάζουν το στόχο και ενεργούν αποφασιστικά, τολμηρά με πάντζερ και χειροβομβίδες. Μέσα σε 15' ο στόχος εξοντώνεται (λόχος) σχεδόν εξ' ολοκλήρου. Έμεινε μία ασήμαντη εστία στο κτίριο του φυλακίου αδρανής και την επόμενη ημέρα, που πέρασαν τα τμήματα της 14ης ταξιαρχίας.

Ταυτόχρονα με την επίθεση κατά του φυλακίου διεισδύουν στην εχθρική διάταξη μία διλοχία της Σχολής Αξιωματικών και τάγμα της 107 ταξιαρχίας για να εγκαταστήσουν σταθερές πλαγιοφυλακές στα υψώματα Ρεβένη Β.Α. Αλεβίτσας και υψ. Κομνηνάδων.

Στα υψώματα Κομνηνάδων, Πολυάνεμου και Βορειότερα έχουν εγκατασταθεί σαν σταθερές πλαγιοφυλακές τμήματα της 108 ταξιαρχίας, αφού ανάτρεψαν τις εχθρικές δυνάμεις που τα κατείχαν.

Η διλοχία της 107 ταξιαρχίας εκδήλωσε την επίθεση κατά των Ν.Α. αντερεισμάτων της Αλεβίτσας την 20.30 ώρα και τη συνέχισε εντατικά μέχρι τις πρωϊνές ώρες. Τράβηξε προς το μέρος της όλη την προσοχή του εχθρού κι' έτσι το πέρασμα των φαλάγγων από το κύριο ρήγμα έγινε με ελάχιστες απώλειες. Το πέρασμα των φαλάγγων άρχισε την 00.30 ώρα της 21-8-48. Εβράδυνε πλέον της ώρας, εν αναμονή ειδοποίησης από τα ενεργούντα τμήματα, πού και αύτα μ' τη σειρά τους περίμεναν την ολοκληρωτική εξόντωση του στόχου, ενώ το πέρασμα ήταν δυνατό και πριν την ολοσχερή εκκαθάρισή του.

Την 05.30 ώρα της 21-8-48 η κεφαλή της φάλαγγας έφθασε στα υψώματα Πολυάνεμου και στη συνέχεια όλα τα τμήματα πλην οπισθοφυλακών και σταθερών πλαγιοφυλακών μέχρι της 08.30 ώρας είχαν συγκεντρωθεί στο χώρο Δυτικά Πολυάνεμου.

Ο εχθρός που κινήθηκε από Φαλτσάτα προς Πολυάνεμο και από Χιονάτα προς υψώματα Κομνηνάδων – Διποταμιάς, αποκρούστηκε από τα τμήματά μας και ανατράπηκε προς τις βάσεις εξόρμησής του.

Την 17 ώρα άρχισε η κίνηση των φαλάγγων προς Άγιο Δημήτριο – Ιεροπηγή. Η 14 Ταξιαρχία δεν πραγματοποίησε τον ελιγμό στην κατεύθυνση Δαμασκηνιά Σινιάτσικο, με τη δικαιολογία ότι «δεν μπορούσε να γίνει η συγκέντρωση των τμημάτων στον καθορισμένο τομέα διότι υφίστατο ισχυρή εχθρική πίεση, διότι θα είχαμε πολλές απώλειες κ.λ.π. Έτσι τις βραδινές ώρες της 20-8-48 άρχισε να απαγκιστρώνεται και να κινείται προς την κατεύθυνση Γκίνοβας, για να περάσει από το ίδιο δρομολόγιο της πρώτης και δεύτερης φάλαγγας. Το πρωί της 21-8-48 τα τμήματα της Ταξιαρχίας κατέλαβαν τα υψώματα της Γκίνοβας – Γιαννοβένισκο, διατήρησαν το ρήγμα που ανοίχτηκε την προηγού-

μενη μέρα και το βράδυ της 21-8-48 διέρρευσαν προς Πολυάνεμο Ιεροπηγή.

Τα γενικά συμπεράσματα που βγαίνουν από όλη την ενέργεια αυτή είναι:

Α΄ Θετικά: 1) Η προετοιμασία και η συγκέντρωση των τμημάτων πραγματοποιήθηκε μέσα σε απίστευτα μικρό χρονικό διάστημα.

2) Η ενέργεια στο σημείο του ρήγματος ήταν κεραυνοβόλα. Ταυτόχρονα ο αντιπερισπασμός προς Βόλια πέτυχε απόλυτα και τράβηξε κατά κει την προσοχή του εχθρού.

3) Η φάλαγγα κινήθηκε με συνοχή, τάξη και ταχύτητα. Ελάχιστες περιπτώσεις ανάμιξης τμημάτων και βραδυπορίας παρατηρήθηκαν.

4) Ήταν πολύ σωστή η ενέργεια της Διοίκησης της φάλαγγας, να προωθήσει ευθύς εξ αρχής, ταυτόρονα με την ενέργεια κατά του φυλακίου, τμήματα για εγκατάσταση σταθερών πλαγιοφυλακών στο Ρεβένι στα Βόρεια και ΒΑ αντερείσματα της Αλεβίτσας.

Β΄ Αρνητικά: 1) Δεν εκτελέσθηκε η αποστολή του επιθετικού ελιγμού της 14 Ταξιαρχίας από διαστακτικότητα της Διοίκησης. Οι δικαιολογίες που προβάλλονται δεν μπορούν να σταθούν από οποιαδήποτε πλευρά και αν εξετασθούν. Αυτό είχε σαν συνέπεια, όλες οι διαθέσιμες δυνάμεις του Μ.Φ.Σ. από το θέατρο επιχειρήσεων του Γράμμου, να κινηθούν ευθύς αμέσως και να ενεργήσουν κατά των κύριων δυνάμεών μας στο Βίτσι.

2) Δεν έγινε έγκαιρη και μελετημένη επιλογή τόσο των ανδρών, όσο και της διοίκησης, των δύο διλοχιών, που θα ελίσσονταν στο χώρο Γράμμο – Βόιο – Σμόλικας. Το ίδιο δεν έγινε η πρέπουσα λογική προετοιμασία. Έτσι τα τμήματα αυτά όχι μόνο δεν πραγματοποίησαν την αποστολή τους του ελιγμού, μα ούτε την στοιχειώδη άμυνα δεν πρόβαλαν στις 20-8-48 και βγήκαν από το χώρο τους στις 21-8-48 προς Βίτσι. Αυτό είχε σαν συνέπεια να μείνει ο εχθρός επί αρκετές ημέρες ανενόχλητος στο Γράμμο.

3) Δεν κινήθηκε έγκαιρα η φάλαγγα από το ρήγμα που δημιουργήθηκε από την πρώτη στιγμή, καθυστέρησε μια περίπου ώρα κι' έτσι στάθμευσε ακριβώς στο χώρο που καθόριζε η Διαταγή. Η καθυστέρηση αυτή δεν είχε καμία συνέπεια ούτε μπορούσε νάχει τέτοια, γιατί και επαρκείς δυνάμεις έφθασαν στα υψώματα Πολυάνεμου και βορειότερα σε ενίσχυση των τμημάτων της 108 Ταξιαρχίας και τα τμήματα διατηρούσαν τη συνοχή τους και ισχυρές πλαγιοφυλακές έγκαιρα εγκαταστάθηκαν σε επίκαιρε θέσεις.

4) Δεν έγινε σωστή κατανομή της δουλειάς στα τμήματα, κι' έτσι

είχαμε πολλές ανωμαλίες σε ζητήματα ανεφοδιασμού και εξασφάλισης του πλεονάζοντος υλικού. Στο μέλλον θα πρέπει να υπάρχει τέτοια προοπτική και νάναι από πριν έτσι οργανωμένη η δουλειά ώστε ούτε ένα φυσίγγιο να μη μένει, είτε στο μέρος που αφίνουμε είτε στο μέρος που περνάμε.

Τέλος τονίζουμε τούτα δω σαν γενικό συμπέρασμα:

Ο εχθρός αιφνιδιάστηκε ολοκληρωτικά από την ενέργειά μας αυτή. Πρώτα πρώτα στον τακτικό τομέα: όλη η προσοχή του εχθρού συγκεντρώθηκε στη κατεύθυνση της διλοχίας που ενεργούσε τον αντιπερισπασμό ανάμεσα Βόλιο, Αλεβίτσα και προς τα κει στράφηκαν όλα τα πυρά πυροβολικού και όλμων του εχθρού, ενώ η Φάλαγγα περνούσε ανενόχλητα. Δεύτερο στο στρατηγικό Τομέα: Το Μ.Φ. Επιτελείο και οι καθοδηγητές τους Φον Φλίτιδες, δεν περίμεναν να ελιχθούμε στη κατεύθυνση που οι ίδιοι μας υπόδειξαν, μας φοβέρισαν, μα αντίθετα πίστευαν πως θα μας ανάγκαζαν σε λίγες ακόμη μέρες, μετρημένες στα δάκτυλα, να συντριβούμε κάτω από την πίεση της πολεμικής τους μηχανής και έβλεπαν (στον ύπνο τους) τα απομεινάρια να φεύγουν στο γειτονικό έδαφος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Αλβανίας.

Έτσι έληξε η «Μεγάλη Μάχη του Γράμμου» και απ' αυτήν, όπως διαπιστώνει η απόφαση του Π.Γ. της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. της 25-8-48 και όπως αποδείχτηκε μέχρι σήμερα στις μάχες του Βίτσι «Ο Δ.Σ.Ε. βγήκε ένα μπόι πιο ανδρειωμένος».

23-9-48

Εδώ τελειώνει η περιγραφή του ελιγμού των τμημάτων του ΔΣΕ από το Γράμμο στο Βίτσι τον Αύγουστο του 1948.

20 Αυγούστου. Στο δάσος ανάμεσα στην Σλήμνιτσα και Μονόπυλο και στη θέση Μπέλτσα που ήταν ο προσωρινός ΣΔ του Γεν. Αρχηγείου πραγματοποιείται σύντομη στρατιωτική σύσκεψη στην οποία παραβρέθηκαν τα μέλη του Πολεμικού Συμβουλίου Ν. Ζαχαριάδης, Μ. Βαφειάδης, Β. Μπαρτζιώτας και στην οποία πήραν μέρος οι διοικητές των ΑΔΜ, της 670 Μονάδας και των ταξιαρχών. Εκ μέρους της ανώτατης πολιτικοστρατιωτικής ηγεσίας μίλησε στους συγκεντρωθέντες ο Β. Μπαρτζιώτας, ο οποίο αναφέρθηκε συνοπτικά στη διαταγή του ΓΑ, που είχε ήδη κοινοποιηθεί και η οποία καθόριζε ότι όλες οι δυνάμεις του ΔΣΕ που δρούσαν στο Γράμμο, εκτός από δυο διλοχίες, αυτή τη βραδιά θα ελιχθούν στο Βίτσι. Ανακοίνωσε ακόμα ότι υπεύθυνος όλων των τμημάτων που θα ελιχθούν στο Βίτσι ορίζονταν ο Γούσιας.

Στο επίλεκτο τάγμα (διλοχία) του Ηλία Αλευρά ανατίθονταν κι αυτή τη φορά η πιο υπεύθυνη αποστολή, να δώσει το κύριο επιθετικό

χτύπημα, να σπάσει την εχθρική διάταξη στη θέση Γκίνοβα και να ανοίξει το ρήγμα για το πέρασμα από αυτό της μεγάλης φάλαγγας προς Βίτσι.

Τις απογευματινές ώρες μπροστά στους μαχητές και διοικητές αυτού του τάγματος μίλησε ο Γούσιας.

Δυο ήταν τα βασικά κριτήρια για το ότι προτιμήθηκε να γίνει το ρήγμα σ' αυτό τον τομέα. Πρώτα ότι η απόσταση που χώριζε την Γκίνοβα απ' το ελεύθερο Βίτσι ήταν η κοντινότερη και δεύτερο ότι τα τμήματά μας αμέσως μετά την έξοδο απ' τον κλοιό θα μπορούσαν να έχουν την σταθερή υποστήριξη των πλαγιοφυλακών της 108 ταξιαρχίας που με εντολή είχαν εγκατασταθεί στα υψώματα Κομνηνάδες και Πολυάνεμο.

Απ' το μεσημέρι αυτής της ημέρας άρχισε η διαδοχική απαγκίστρωση των τμημάτων απ' τα υψώματα 2520, Σκάλα – Σκίρτσι – Κιάφα – Αρένα κλπ., που ήταν και η τελευταία γραμμή της αμυντικής διάταξης και τα οποία με ταχύτητα και μυστικότητα φτάνουν έγκαιρα τις βραδινές ώρες στους χώρους που καθόριζε η διαταγή και παίρναν την σειρά τους στη γενική φάλαγγα. Στην τελευταία πήρε την θέση του και ο δικός μας λόχος. Τα μέλη του ΠΓ και της Π.Δ. Κυβέρνησης Ν. Ζαχαριάδης, Μ. Βαφειάδης, Β. Μπαρτζιώτας, Δ. Βλαντάς κλπ., πέρασαν στο Βίτσι μέσω Αλβανίας. Από εδώ άρχιζε να μπαίνει σε εφαρμογή το εξαίρετο επιθετικό σχέδιο του μεγάλου στρατιωτικού ελιγμού. Απ' το μέρος που βρισκόμαστε παρακολουθούμε πως σ' εκείνες τις χθεσινές απόρθητες κορφές του 2520, της Σκάλας, του 2442, της Κιάφας, της Αρένας κλπ., πέφτουν διαρκώς φωτοβολίδες διαφόρων χρωμάτων. Ήταν κι αυτό ένα δείγμα της πρώτης μεγάλης χαράς για τον αντίπαλο «γενναίο» Κυβ. Στρατό, που «κατέλαβε» τα εγκατελειμμένα τσουγκάρια του Γράμμου. Τη δεύτερη και μεγαλύτερη χαρά περίμεναν να την νιώσουν την άλλη μέρα, όταν θα πετσόκοβαν και θα αιχμαλώτιζαν τους αντάρτες που βρισκόταν εγκλωβισμένοι σε έναν ασφυκτικό κλοιό. Τα μεγάλα στρατιωτικά κεφάλια, οι διπλοσπουδαγμένοι στρατηγοί της αντίπαλης στρατιωτικής ηγεσίας ούτε καν μπορούσαν να φανταστούν ότι σ' αυτή την κατάσταση που βρίσκονταν οι Κ/συμμορίτες θα μπορούσε να βρεθεί κάποια άλλη διέξοδος, εκτός απ' την αιχμαλώτισή τους και την πλήρη συντριβή τους.

Νύχτα με ξαστεριά η φάλαγγα κινείται κατά μήκος του αντερείσματος ανάμεσα στο Μονόπυλο και τα αλβανικά σύνορα. Ο λόχος μας πήρε σειρά πίσω απ' την 16η Ταξιαρχία αρκετά κοντά στην εμπροστοφυλακή. Το μοναδικό που εμείς γνωρίζαμε ήταν ότι αυτή την βραδιά

περνάμε στο Βίτσι. Όλα τα άλλα πώς και από πού ήταν άγνωστα.

Η επίθεση κατά της Γκίνοβας εκδηλώθηκε την καθορισμένη ώρα. Στα παλικάρια του Ηλ. Αλευρά ανατέθηκε κι αυτή τη φορά το καθήκον να βρεθούν στην πρώτη γραμμή της φωτιάς, να καταλάβουν ακόμα ένα ισχυρό οχυρό χωρίς να έχουν καμιά απολύτως υποστήριξη με βαριά όπλα (όλμους, πυρ/κο κλπ.). Όλες οι ελπίδες βασίζονταν τώρα στην γενναιότητα και την πολεμική εμπειρία των μαχητών και διοικητών. Με δεξιοτεχνία πλησιάζουν απαρατήρητοι 30-40 μ. απ' την πρώτη γραμμή της εχθρικής άμυνας και ταυτόχρονα εκτοξεύουν πάντζερ και με επιτυχία πιάζουν στον αέρα τα περισσότερα απ' τα πρώτα εχθρικά οχυρά. Ακολουθεί η έφοδος η οποία γίνεται με τόλμη και αποφασιστικότητα. Όρθιοι βάζουν με τα αυτόματα, με τις χειροβομβίδες, με τα φλογοβόλα. Φτάνουν στα χαρακώματα, μπαίνουν στα πρώτα πολυβολεία. Οι προσπάθειες για την επέκταση του ρήγματος συνεχίζονται. Πετυχαίνουν να στριμώξουν και να περιορίσουν τον αμυνόμενο αντίπαλο στην κορυφή τον φυλακίου.

Στην επίθεση αυτή τη βραδιά για πρώτη φορά οι αντάρτες χρησιμοποίησαν ατομικά φλογοβόλα ξένης παραγωγής. Όμως δεν έδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, μια και οι μαχητές τα είχαν παραλάβει στην παραμονή της μάχης χωρίς να προλάβουν καλά καλά να γνωρισπούν με το χειρισμό τους.

Την ίδια ώρα εκδηλώθηκαν και οι επίθεσεις των άλλων δυο διλοχιών που διεξήγαγαν μάχες αντιπερισπασμού στα Ν.Δ. της Αλεβίτσας. Το γεγονός αυτό τράβηξε προς τα εκεί την προσοχή μιας σημαντικής μερίδας των βαριών όπλων του αντιπάλου γεγονός που διευκόλυνε αργότερα το πέρασμα της φάλαγγας απ' το ρήγμα.

Κατά τη διάρκεια της μάχης η κίνηση της φάλαγγας σταμάτησε. Περιμένουμε ειδοποίηση να πάμε μπροστά. Ο χρόνος περνούσε και τέτοια εντολή δεν έρχεται. Οι ανησυχίες μεγαλώνουν. Στον ουρανό εκτοξεύονται ασταμάτητα εχθρικές φωτοβολίδες που μεταβάλλουν τη νύχτα σε μέρα. Γύρω μας σκάζουν βλήματα. Πάνω μας φτάνουν από μακριά και τα πυρά των εχθρικών πολυβόλων. Οι μαχητές μας όπως ήταν κατάκοποι απ' την εξάντληση και την αϋπνία, αδιαφορούν για τα πάντα που συμβαίνουν γύρω. Τους πήρε ο ύπνος χωρίς να καταλάβουν. Τα ροχαλίσματα δίνουν και παίρνουν. Με τον ΠΕ λόχου Β. Ντερέκα κάνουμε το παν να κρατηθούμε και να υπερνικήσουμε την ελκυστική δύναμη του ύπνου.

Τότε στο μέρος αυτό που βρισκόμασταν πέρασαν ο ταξίαρχος Δ. Παλαιολόγου και ο Γ. Κατεμής. Έψαχναν εδώ στην καθηλωμένη φά-

λαγγα να βρουν κάποιο τμήμα να το στείλουν για ενίσχυση στην πρώτη γραμμή. Ρωτώντας ποιος είναι εδώ διοικητής, με βρήκαν.

Μου δίνουν εντολή ο λόχος να ετοιμαστεί να πάει για ενίσχυση μπροστά στη πρώτη γραμμή. Ξαφνιάστηκα κυριολεκτικά από μια τέτοια διαταγή. Δεν μπορούσα να φανταστώ κάτι τέτοιο. Το μυαλό μου για λίγο σταμάτησε να δουλεύει, γνώριζα την τρομερή κατάσταση που βρίσκονταν ο λόχος μας. Ήθελα να φέρω αντιρρήσεις, όμως δεν έβρισκα τον τρόπο πώς να τις εκφράσω. Ύστερα από μια μικρή σιωπή, σα να συνήλθα κι απευθυνόμενος προς τον Γ. Κατεμή, που είμασταν και λίγο γνωστοί μαζί, του είπα περίπου τα παρακάτω: «Το τμήμα μας ολόκληρα εικοσιτετράωρα δίνει χωρίς ανάπαυλα μάχες, από Διλοχία που είμασταν έμειναν περίπου 50 μαχητές, ενώ οι δέκα από αυτούς είναι άνθρωποι απ' το βοηθητικό προσωπικό, δεν βρέθηκε άραγες κάποιο άλλο τμήμα να στείλετε μπροστά και προτιμήσατε αυτό το ολιγάριθμο και κατάκοπο τμήμα». Δεν επέμεναν. Φεύγοντας, όμως, μου είπαν: «Για κάθε περίπτωση ο λόχος να είναι έτοιμος». Το γεγονός αυτό μόνο του μαρτυράει σε ποιο εξαιρετικά δυσμενή κατάσταση βρίσκονταν οι ανταρτικοί σχηματισμοί τόσο από άποψη αριθμητικής δύναμης, όσο και απ' την άποψη της τέλειας έλλειψης στα χέρια των διοικητών κάποιας εφεδρικής δύναμης.

Η αγωνία όλων μας για την καθυστέρηση της φάλαγγας είναι αισθητή. Τελικά ήρθε η πολυπόθητη εντολή να ξεκινήσουμε. Το πέρασμα γίνεται με ταχύτητα και με συνοχή από ένα στενό διάδρομο που δεν ήταν τελείως ασφαλής. Βάλλονταν από εχθρικά πυρά πολυβόλων από μακρινή απόσταση. Δεν είχε φέξει ακόμα για τα καλά όταν το μεγαλύτερο μέρος της φάλαγγας είχε βγει κιόλας στον ελεύθερο χώρο της Καλής Βρύσης της Διποταμίας και των Κομνηνάδων.

Ο δρόμος άνοιξε αδέρφια... Περάστε γρήγορα

Στην εφημερίδα «ΕΞΟΡΜΗΣΗ», όργανο του Γεν. Αρχηγείου, στις 1-9-48 δημοσιεύτηκε η παρακάτω ανταπόκριση για εκείνο το πέρασμά μας.

«Εδώ πολέμησαν όλοι σαν ένας άνθρωπος και οι 45 μαχήτριες του τάγματος Αλευρά. Εδώ τραυματίστηκαν η Ανθούλα και η Πόπη, υπεύθυνες γυναικών στις μονάδες τους. Εδώ έγραψαν μια καινούργια ηρωική σελίδα οι μαχητές μας άνδρες και γυναίκες που δόξασαν το Σμόλικα και τον Γράμμο.

Μια τραυματισμένη μαχήτριά μας την ώρα της μάχης που γινόταν μπροστά στο ύψωμα σταμάτησε για μια στιγμή και είδε τη σταματημένη φάλαγγα που μαύριζε σ' όλο το γύρω χώρο πιο πίσω ανάμεσα στην Αλεβίτσα και Γκίνοβα. Έπνιξε τον πόνο της, στήλωσε για λίγο το κορμί της και η φωνή της ακούστηκε δυνατά σαν ένα ξέσπασμα – θρίαμβος: «Ο δρόμος άνοιξε, αδέρφια... Περάστε γρήγορα!». Η τεράστια φάλαγγα ξεκίνησε. Χιλιάδες μαχητές και εκατοντάδες μεταγωγικά, με τα κανόνια, τους όλμους, τα πυρομαχικά και τα πολεμοφόδια μιας ολόκληρης στρατιάς ξαναπήρε το δρόμο. Ο στρατός της λευτεριάς που είχε πολεμήσει εβδομήντα μέρες στο Γράμμο και που τώρα εκτελούσε τον ελιγμό του Γεν. Αρχηγείου είχε σπρώξει τις εχθρικές δυνάμεις προς την κορυφή της Αλεβίτσας και μέσα σε δυο ώρες είχε πλατύνει το ρήγμα και στεκόταν τώρα και φύλαγε το πέρασμα της μεγάλης φάλαγγας».

Όπως μας πληροφορεί ο Γούσιας, οι απώλειες των τμημάτων του ΔΣΕ σ' αυτή τη μάχη ήταν 25 νεκροί και 100 περίπου τραυματίες. Ανάμεσα στους τιμημένους νεκρούς ήταν:

1) Ο ΚΟΡΔΑΛΗΣ ΜΗΤΣΟΣ του Στέργιου. Γεννήθηκε στην Μεσοχώρα Τρικάλων και κατοικούσε στην Διαβόλιανη Αγυιάς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' τις 5-8-47.

2) Ο ΜΟΚΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ του Δημήτρη (Τριακαλινός) από το Δερελί Τυρνάβου. Μέλος του ΚΚΕ. Ταγματάρχης πεζικού, τιμημένος νεκρός, Δ/γμα της ΠΔΚ 21-9-48.

3) Ο ΠΟΛΙΤΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ του Ευαγγέλου απ' την Αγία Βλαχέρνα. Μέλος του ΚΚΕ στο ΔΣΕ απ' τις 6-6-47. Απόφοιτος της ΣΑΓΑ. Υπολοχαγός Πολιτικός Επίτροπος.

Ανάμεσα στους τραυματίες συγκαταλέγονταν ο Π.Ε. του Τάγματος Αλευρά Π. Κοντογιώργος, ο αδερφός μου Γιώργος Κατσής.

Έπαινος του ΓΑ στα τμήματα που έσπασαν την γραμμή του εχθρού

«Το ΓΑ του ΔΣΕ με διαταγή του στις 23-8-48 απονέμει έπαινο στο επίλεκτο τάγμα του αντισυνταγματάρχη Ηλία Αλευρά της 16ης Ταξιαρχίας και στο λόχο του Τέντα Ζώη του τάγματος Ζάρα της ίδιας ταξιαρχίας που με διάταγμα της 25-7-48 ονομάστηκε για ανδραγαθία ταγματάρχης πεζικού.

Οι παραπάνω μονάδες μας αναφέρει η διαταγή του ΓΑ τη νύχτα στις 20 προς 21 Αυγούστου 1948 ενεργώντας σύμφωνα με το σχέδιο

του ΓΑ με τολμηρή έφοδο προσέβαλαν από απόσταση 50 μέτρων με πάντζερ και χειροβομβίδες τις ισχυρά οργανωμένες εχθρικές θέσεις στο ύψωμα Αλεβίτσα, εξόντωσαν τις εχθρικές αντιστάσεις και έσπασαν την αμυντική γραμμή του εχθρού στο σημείο αυτό, έτσι που διευκόλυναν το πέρασμα των κύριων δυνάμεών μας της Βόρειας Πίνδου στα μετόπισθεν της εχθρικής διάταξης».

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

'Απονομή τοῦ Μεταλλίου 'Ανδρείας σέ μαχητές καί στελέχη τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ

Ἔχοντας ὑπ' ὄψη τήν ἰδιωτική μας Πράξη τῆς 23 τοῦ Δεκεμβρη 1947, τό Νόμο ἀριθ. 13 γιά ἀπονομή ἀριστείων ἀνδρείας τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης καί τίς ἀριθ. 3558/20—8—48 ἀναφορά τοῦ 'Αρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας καί 1723/17—8—48, 1726/18—8—48 ἀναφορές τῆς 670 Μονάδας,

'Αποφασίζουμε

Στούς πιό κάτω μαχητές καί στελέχη τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ πού σέις ἐπιχειρήσεις τῆς Βόρειας Πίνδου—Γράμμου διακρίθηκαν γιά πράξεις ἐξαιρετικῆς ἀνδρείας, τόλμη, ἀποφασιστικότητα, αὐταπάρνηση καί ἡρωϊσμό πού τούς ἀνέβασαν στά μάτια τῶν συναγωνιστῶν τους ἀκλεχτούς μέσα στούς ἐκλεχτούς, ἀπονέμουμε τό Μετάλλιο 'Ανδρείας:

1. Γκλαβίνα Σταῦρο τοῦ Πέτρου, λοχία—ὁμαδάρχη τῆς 14ης ταξιαρχίας.
2. Μάλκο Κυριά τοῦ Θεοδώρου μαχητή—σύνδεσμο τῆς 14ης ταξιαρχίας.
3. Μαντζαφλάρα Βασίλειο τοῦ 'Αντωνίου, ὑπολοχαγό πεζικοῦ—διοικητή λόχου τῆς 105 ταξιαρχίας.
4. Κανάκη Νικόλαο τοῦ Βάγια, ἀνθυπολοχαγό πεζικοῦ, διοικητή λόχου τῆς 105 ταξιαρχίας.
5. Μπαλτζή Μελπομένη τοῦ Πέτρου, μαχήτρια τῆς 105 ταξιαρχίας.
6. Χατζηγιαννίδου Ἰφιγένεια τοῦ Παναγιώτη, μαχήτρια τῆς 105 ταξιαρχίας.
7. Καραγιώργο Γεώργιο τοῦ Σπύρου, διοικητή λόχου τῆς 102 ταξιαρχίας.
8. 'Ασλανίδη Κωνσταντίνο τοῦ Νικολάου, σύνδεσμο λόχου τῆς 16ης ταξιαρχίας.
9. Λέτσο Δημήτριο τοῦ 'Αθανασίου, μαχητή—ὁμαδάρχη τῆς 16ης ταξιαρχίας.
10. Τσαναχτσίδη Χρῆστο τοῦ Γεωργίου, ὑπολοχαγό πεζικοῦ, διμοιρίτη τῆς 16ης ταξιαρχίας.
11. Πολίτη Λάμπρο τοῦ Δημητρίου, ἀνθυπολοχαγό πεζικοῦ, διοικητή λόχου τῆς 102 ταξιαρχίας.
12. Σόφτση 'Ιωάννη τοῦ Γεωργίου, λοχία πεζικοῦ—σκοπευτή τῆ 16ης ταξιαρχίας.
13. Ζουζώ Ἰουλία τοῦ 'Αθανασίου, μαχήτρια—δεκανέα τῆς 16ης ταξιαρχίας.

Στήν Ἔδρα τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης
8 τοῦ Σεπτέμβρη 1948

'Ο Πρόεδρος καί 'Υπουργός τῶν Στρατιωτικῶν
Στρατηγός ΜΑΡΚΟΣ

Το μεγάλο φιάσκο του Βαν Φλιτ και των αντίπαλων στρατηγών

Το μεσημέρι της 20ής Αυγούστου τα τμήματα της αντίπαλης 9ης Μεραρχίας βγήκαν στην κύρια κορυφογραμμή του Γράμμου. Ενώ οι αιχμές τους πλησίασαν απειλητικά την προσεγγίζουσα στα αλβανικά σύνορα ελάχιστη περιοχή που συνέχιζαν να κρατούν οι αντάρτες. Ο σιδερένιος κλοιός του Κ. Στρατού είναι πλέον πλήρης και φανερός. Τα στρατιωτικά ανακοινωθέντα του ΓΕΣ την ημέρα αυτή είναι πιο συχνά. Το ένα διαδέχεται το άλλο. Όλα μιλούσαν με πλήρη βεβαιότητα για την αναμενόμενη σίγουρη θριαμβευτική νίκη κατά του «Κ/συμμοριτισμού». Πρώτος που έσπευσε να δώσει το σήμα της «κατάληψης» του Γράμμου ήταν ο διοικητής της αντίπαλης 9ης μεραρχίας στρατηγός Στ. Μανιαδάκης, ο οποίος αναφέρει στον Σωματάρχη του στρατηγό Θρ. Τσακαλώτο: «Στέλιος προς Θρασύβουλον: Ο Γράμμος έπεσε». Ο Μέραρχος Μανιαδάκης με την αναφορά που έδινε στον ανώτερο διοικητή του δεν εννοούσε τώρα μονάχα το πάτημα της υψηλής κορυφής του Γράμμου, αλλά και της οριστικής συντριβής των ανταρτών. Τα επόμενα πολεμικά ανακοινωθέντα του ΓΕΣ που επακολούθησαν φανερώνουν την αισιοδοξία που κυριαρχούσε στην αντίπαλη ανώτατη στρατιωτική ηγεσία. Να μερικά αποκόμματα από αυτά: «Όλος ο όγκος των «Κομμουνιστοσυμμοριτών» είναι γερά κλειδωμένος στη φάκα». «Η εξόντωση των Κομμουνιστοσυμμοριτών στο Γράμμο είναι πια ζήτημα ωρών».

Στα ίδια κύματα κινείται και το ανακοινωθέν του Βαν Φλιτ, που ανάμεσα στ' άλλα έλεγε: «Ο εκμηδενισμός και η αιχμαλώτιση των ληστοσυμμοριτών του Μάρκου είναι πια οριστική και τελική». Όλοι τους χωρίς εξαίρεση προεξοφλούσαν ότι τελείωσαν οριστικά με τους αντάρτες. Αποδείχτηκε ότι οι αντίπαλοι επιτελικοί στρατηγοί της καριέρας σε τίποτε δεν διδάχτηκαν από τη δίχρονη πείρα διεξαγωγής του εμφυλίου πολέμου, από τις επανειλημμένες πολεμικές γκάφες που κάνανε. Σε τίποτε, δεν τους βοήθησε η πολύπλευρη ειδική στρατιωτική κατάρτιση που είχαν αποκτήσει, για να γίνει δυνατό να αντιληφθούν, να καταλάβουν, και να αναγνωρίσουν ρεαλιστικά ότι μπροστά τους είχαν να κάνουν με ένα πολύ γενναίο λαϊκό επαναστατικό στρατό, γι' αυτό και κανένας δεν σκέφτηκε, δεν προβληματίστηκε να κατανοήσει βαθιά αυτό που έλαβε χώρα αυτή την βραδιά. Γι' αυτό και με πλήρη πεποίθηση περίμεναν τον ερχομό της άλλης μέρας να δικαιωθούν οι αισιοδοξίες τους, να βάλουν μπρος τους επίσημους πανηγυρισμούς, να χτυπήσουν τις καμπάνες της αναμενόμενης θριαμβευτικής νίκης. Βγήκαν όμως γελασμένοι, έκαναν λογαριασμό χωρίς τον ξενοδόχο, έπεσαν α-

φάνταστα έξω στους υπολογισμούς τους, πάτησαν για τα καλά ακόμα μια φορά την πεπονόφλουδα που τους πέταξαν οι αγράμματοι «κατσαπλιάδες». Ούτε καν υποψιάστηκαν ότι οι αντάρτες θα ήταν σε θέση να πετύχουν αυτή τη βραδιά έναν απίστευτο και εκπληκτικό πολεμικό άθλο, να επιτεθούν, να σπάσουν την ισχυρή αμυντική γραμμή του αντιπάλου, να δημιουργήσουν ρήγμα και μέσα από αυτό να βγουν απ' τον κλοιό και να περάσει οργανωμένα στα μετόπισθεν μια ολόκληρη φάλαγγα ανταρτών από 8500 περίπου μαχητές.

Κατόρθωμα βουνίσιων αετών πέτυχαν οι αντάρτες αυτή τη βραδιά, «πετώντας» απ' την εγκλωβισμένη οροσειρά του Γράνου να βγουν στην ελεύθερη κορυφή του Μάλι-Μάδι.

Να όμως που στις 21 Αυγούστου 1948, έξαφνα ξεχάστηκαν όλες εκείνες οι μεγάλες χθεσινές θριαμβολογίες και στο ανακοινωθέν του ΓΕΣ που εκδόθηκε αργά αυτή τη μέρα δεν γίνεται καν κουβέντα για την τύχη «των Κ/συμμοριτών που ήταν κλειδωμένοι γερά στην φάκα», ούτε για την αναμενόμενη «οριστική τελικά εκμηδένιση και αιχμαλώτιση των ληστοσυμμοριτών του Μάρκου». Απλώς αρκέστηκε να πει ότι «στις εγκαταστάσεις των ληστοσυμμοριτών του Μάρκου υπήρχε πολυτελή επίπλωση», ότι «στο νοσοκομείο των ληστοσυμμοριτών υπήρχαν επιγραφές στα σέρβικα, στα αλβανικά, στα βουλγάρικα» κι άλλα παρόμοια παραμύθια. Τελικά, μονάχα ύστερα από δυο μέρες εξαναγκάστηκαν να ανοίξουν το στόμα τους και να εκδόσουν ανακοινωθέν που σ' αυτό δίνονταν μια σύντομη, σκοτεινή, δυσκολονόητη και διαστρεβλωμένη είδηση: «Οι συμμορίτες μπόρεσαν να ξεφύγουν απ' το Μονόπυλο».

Ο διοικητής του Β΄ Σώματος Στρατού στρατηγός Στυλ. Κιτριλάκης είχε προβλέψει μια πιθανή μετακίνηση των ανταρτών απ' το Γράμμο στο Βίτσι. Στην τηλεγραφική αναφορά του απ' τις 9 Αυγούστου ειδοποιούσε το ΓΕΣ με τα παρακάτω:

«Αριθ. ΠΑΠ 752. Συμμορίται λόγω όγκου των δεν θα γίνουν πιθανώς δεκτοί απ' τους Αλβανούς σε περίπτωση εκκενώσεως ΓΡΑΜΜΟΥ. Το πιο πιθανόν είναι να διαφύγουν προς Βίτσι για διάσωση. Ενδείκνυται όθεν ύπαρξις εις περιοχήν ταύτην από τούδε δυνάμεων του Εθνικού Στρατού προς αντιμετώπισην ανωτέρω ενδεχομένου. Β΄ Σώμα Στρατού δεν δύναται να διαθέσει αναγκαίας δυνάμεις διά άνω σκοπόν και θέτει υπόψιν υμών ανωτέρω ενδεχόμενον» (ΔΙΣ, ό.π., σελ. 394).

Αν και η πρόβλεψη του στρατηγού Κιτριλάκη ήταν από μια άποψη ορθή, ωστόσο η σκέψη που έκφρασε ήταν περιορισμένη, μια που δεν αποκάλυπτε τον τρόπο και τον κύριο σκοπό των ανταρτών, την περίπτωση

δηλαδή που θα αποπειραθούν να περάσουν απ' το Γράμμο στο Βίτσι.

Τα υπαρκτά δεδομένα και οι εσκεμμένες συκοφαντίες

Στην μεγάλη εποποιΐα των ανταρτών στο Γράμμο το 1948 φάνηκε σ' όλη την έκτασή του ο ηρωισμός των αγωνιστών του ΔΣΕ ως ένα απ' τα πιο σπάνια φαινόμενα στα λαϊκο-επαναστατικά κινήματα, μα και απ' τα πιο σπάνια φαινόμενα στην ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Εδώ πρόκειται για ένα πρωτότυπο λαϊκό στρατό, γέννημα και θρέμα της εργαζόμενης αγροτιάς, για χωριατόπαιδα που στην καταπληκτική τους πλειοψηφία ήταν όλοι τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης. Για Έλληνες πατριώτες και γνήσιους δημοκράτες, που ήταν οιστρηλατημένοι και εμπνευσμένοι από τα ΕΑΜικά ιδανικά της ελευθερίας και της δημοκρατίας.

Οι μελλοντικοί ιστορικοί θα κληθούν να μιλήσουν και να εξηγήσουν σχετικά με τις ιδιαιτερότητες αυτού του λαϊκού επαναστατικού στρατού, την προέλευση αυτών των γενναίων αγωνιστών, τους παράγοντες και τα ηθικά κίνητρα που οδηγούσαν αυτούς τους Έλληνες πατριώτες σε τέτοιες πράξεις πρωτοείδωτες αφάνταστου ηρωισμού, αυτοθυσιών και ολοκαυτωμάτων που ήταν εφάμιλλα με εκείνα των Σπαρτιατών στις Θερμοπύλες, των πολεμιστών του Αθανάσιου Διάκου στην Αλαμάνα, του Γρηγόριου Παπαφλέσσα στο Μανιάκι, των πολιορκημένων του Μεσολογγίου.

Πιο πάνω αναφερθήκαμε σε μια σειρά παραδείγματα που καταδείχνουν ότι επιφανείς πολιτικοί και στρατιωτικοί παράγοντες του αντιπάλου, αλλού ανοιχτά και αλλού μέσα από τα δόντια υποχρεώθηκαν να αναγνωρίζουν την από κάθε άποψη ανωτερότητα αυτού του νεοσύστατου αδάμαστου στρατού.

Ωστόσο δεν είχαν το σθένος να πουν ανοιχτά μπροστά στον ελληνικό λαό έστω και μερικές πραγματικές αλήθειες:

Ότι μπροστά τους είχαν να κάνουν και να πολεμούν με ένα ικανότατο αντίπαλο στρατό.

Ότι η εσκεμμένη συκοφαντία που αποκαλούσαν πανομοιότυπα, όπως οι δήμιοι χιτλεροφασίστες τους ΕΛΑΣίτες, τους γενναίους μαχητές του ΔΣΕ ληστοσυμμορίτες (Η καρδούλα τους το ήξερε πόσο τα πίστευαν αυτά που έλεγαν) σε τίποτε δεν άλλαζε την ουσία των πραγμάτων.

Οι προσπάθειές τους να παρουσιάσουν το ΔΣΕ σαν ένα δήθεν εί-

δος ανοργάνωτα μπουλούκια, σαν σπείρες κακούργων εγκληματικών, ικανών μονάχα για δολοφονίες, για πράξεις λεπλασιών και άλλες παρόμοιες ασχήμιες περισσότερο απ' όλους έκθεταν αυτούς τους ίδιους.

Ότι σ' όλη τη διάρκεια του Εμφύλιου πολέμου δεν υπήρξε ούτε μια περίπτωση που ο Κυβ. Στρατός να σημείωσε κάποια νίκη σε ίση μάχη με τα τμήματα του ΔΣΕ.

Ότι την ύπαρξή τους σαν στρατός την χρωστούσαν αποκλειστικά και μόνο στα ξένα αφεντικά και τα ξένα δεκανίκια, στην ωμή και ξετσίπωτη επέμβαση των αγγλοαμερικάνων ιμπεριαλιστών στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας μας.

Όλοι οι αξιωματικοί του αντίπαλου χωρίς εξαίρεση, από ανθ/γό μέχρι στρατηγό ήταν άνθρωποι με ανώτερη και ανώτατη μόρφωση, γνώριζαν, και γι' αυτό δεν υπάρχει ανάγκη να τους παραπέμψει κανείς στο Ελληνικό λεξικό για να μάθουν τι σημαίνει ληστοσυμμορία ή ληστοσυμμορίτης. Για έναν αντικειμενικό παρατηρητή που πέρασε απ' τα χωριά της υπαίθρου από όπου ξεφύτρωσε και άνδρωσε αυτός ο λαογέννητος στρατός χωρίς δυσκολία θα διαπιστώσει εκείνη την υπαρκτή πραγματικότητα για την προέλευση και η λογής ήταν αυτός ο στρατός. Και απ' την άλλη θα επιβεβαιώσει ότι όλη αυτή η συκοφαντική εκστρατεία δυσφήμισης του ΔΣΕ είναι εσκεμμένη και ανυπόστατη, στερημένη ολότελα από επιχειρήματα. Το γεγονός και μόνο ότι η συμμετοχή στο ΔΣΕ σε πολλές περιοχές της χώρας ήταν μαζική και έφτανε στους 100-150 αντάρτες απ' το κάθε χωριό, που σαν σύνολο σήμαινε, λόγου χάρη, ότι οι δυο στους τρεις (στο χωριό μου Κτιμένη, οι τρεις στους τέσσερις) που μπορούσαν να κρατήσουν όπλο στο χέρι βρέθηκαν εθελοντικά στις γραμμές του λαογέννητου αυτού στρατού, δίνει σαφή απάντηση σ' όλη την θλιβερή επιχειρηματολογία αυτής της συκοφαντικής εκστρατείας. Για την μαζική συμμετοχή των αγωνιστών της υπαίθρου στο ΔΣΕ είναι επίσης αρκετά πειστικός ο πίνακας των γειτονικών μας χωριών που παραθέτω: Κτιμένη – 133 αντάρτες, Ρεντίνα – 120, Σμόκοβο – 112, Ομβριακή – 110, Λεοντάρι – 102. Και το ερώτημα που μπαίνει είναι ότι ποιους λοιπόν πήγαιναν να ληστέψουν αυτοί οι άνθρωποι και τους βάφτιζαν ληστοσυμμορίτες. Μήπως τάχα τον εαυτό τους; Αρκετοί από αυτούς τους συμπατριώτες μου ήταν ανάμεσα σε εκείνους που για 41 ολόκληρες μέρες υπεράσπιζαν το θρυλικό Κλέφτη. Δυο χωριανοί μου, ο Γαβριήλ Κοντοβάς και ο Κώστας Σκονδρογιάννης ήταν ανάμεσα σε εκείνους που για 59 ολόκληρες ημέρες αντιμετώπισαν τις επανειλημμένες σφοδρές επιθέσεις της πάνοπλης αντίπαλης ΧΥ Μεραρχίας του Κυβερνητικού Στρατού και κρατούσαν απόρ-

θητο το ύψωμα Αλεβίτσας, στον Αν. Γράμμο. Δεν θέλω να εκφραστώ για τους συκοφάντες μας με εκείνες τις λέξεις, που τους ταιριάζουν, που αν και είναι βαριές, ωστόσο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, απλώς θα περιοριστώ να επισημάνω ότι είναι πολύ λυπηρό, βρωμερό και πέρα για πέρα παράδοξο και επαίσχυντο να αποκαλούνται τέτοιοι γενναίοι αγωνιστές δημοκράτες «ληστοσυμμορίτες». Και αν με τη χυδαία και ψεύτικη «λογική» τους ήταν «συμμορίτες», υπάρχει άλλο τέτοιο παρόμοιο φαινόμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας, ώστε για την «πάταξη» των συμμοριτών μιας μικρής χώρας να πολεμά ένας πάνοπλος σύγχρονος στρατός 300.000 χιλ. ανδρών, όπως ήταν ο Κυβ. Στρατός στον Εμφύλιό μας, 1946-1949;

Θριαμβευτική υποδοχή απ' τους κατοίκους των χωριών Άγιος Δημήτριος και Βατοχώρι

21 Αυγούστου 1948. Στο γλυκοχάραμα της ημέρας ο κύριος όγκος των τμημάτων του ΔΣΕ που δρούσαν στο Γράμμο ήδη είχε περάσει απ' το ρήγμα της Γκίνοβας και πορεύονταν προς το ελεύθερο Βίτσι. Άρχιζε να ροδοκοκκινίζει η ανατολή και ο λόχος μας που κινούνταν κοντά στην εμπροσθοφυλακή αυτής της μεγάλης φάλαγγας πατούσε στο χωριό Καλή Βρύση. Στη βρύση αυτού του χωριού γίνεται μια μικρή στάση, ενώ οι μαχητές του λόχου μας παίρνουν σειρά για να πιουν νερό και να γεμίσουν τα παγούρια τους με κρύο και καθάριο νερό πηγής. Δίπλα στην μεγάλη χαρά που ένιωθαν απ' την επιτυχή έκβαση του μεγάλου ελιγμού, το δροσερό αυτό κρυστάλλινο νερό τους προσφέρει τώρα μια συμπληρωματική απόλαυση και ανακούφιση σ' αυτή την ζεστή καλοκαιρινή μέρα. Η μαχήτριά μας Σάββα Λελούδου, όπως ήταν ιδρωμένη απ' την συνεχή κουραστική πορεία, πίνοντας κρύο νερό αισθάνθηκε τον εαυτό της άσχημα. Ζαλίστηκε. Της έρχονταν να κάνει εμετό. Η ομάδα της παρέμεινε μαζί της, ώσπου να περάσει αυτό το σύνδρομό της.

Γρήγορα το συμβάν έληξε αίσια και η ομάδα έφτασε στο υπόλοιπο τμήμα.

Ο ήλιος είχε βγει και συνέχιζε να ανεβαίνει προς τον ουρανό. Όλα τα τμήματα των ανταρτών που είχαν βγει απ' το κλοιό, αποκατέστησαν την οργανωτική συνοχή τους και πορεύονται με κατεύθυνση το Μαλι-Μάδι. Η κίνηση γίνεται μέσα απ' τα μισόγυμνα εδάφη της Διοταμίας και Κομνηνάδων. Στο μέρος αυτό η μεγάλη φάλαγγα έγινε αν-

πληπτή απ' τα εχθρικά παρατηρητήρια. Δέχεται την πρώτη αεροπορική επιδρομή. Φτάνουν δυο αεροπλάνα. Κάνουν βουτιές, κατεβαίνουν χαμηλά, μυδραλλιοβολούν την ορατή φάλαγγα. Μόλις αυτά απομακρύνθηκαν, το μακάβριο έργο τους το συνέχισαν άλλα δυο που ακολούθησαν. Οι οπλοπολυβολητές μας, έχοντας τις εμπειρίες και τον αέρα των μαχών του Γράμμου, ανοίγουν πυρά κατά των αεροπειρατών, τους κάνουν να περιορίσουν την θρασύτητά τους, αποφεύγουν να κατεβαίνουν χαμηλά.

Δεν ήταν μονάχα αυτό το εμπόδιο που συναντούν τα τμήματά μας σ' αυτή την πορεία. Γρήγορα αντιληφθήκαμε ότι απ' την πλευρά της Φαλτσάτας και του Χιονάτου κινούνται εχθρικές δυνάμεις με σκοπό να μας φράξουν το δρόμο, να μας σταματήσουν, να μας υποχρεώσουν να γυρίσουμε πίσω. Η σύγκρουση γίνεται αναπόφευκτη. Ένα απ' τα πρώτα τμήματα που αναγκάστηκαν να εμπλακούν σ' αυτή τη μάχη ήταν και ο δικός μας λόχος. Δεξιότερα από μας ήταν τμήματα του τάγματος του Π. Ζάρα και της 16ης Ταξιαρχίας.

Αυτή τη φορά οι επιτιθέμενοι φαντάροι, απ' την πρώτη στιγμή της σύγκρουσης, ένιωσαν για τα καλά τι εστί να έχουν να κάνουν με πολεμιστές του Γράμμου. Οι μαχητές μας τόσο είχαν εξασκηθεί και ψηθεί στον πόλεμο στα βουνά της Βόρειας Πίνδου, ώστε να μη θεωρούν τίποτε το ακατόρθωτο στον πόλεμο με τον αντίπαλο.

Το τμήμα μας αυτή τη φορά δεν πιάνει, όπως συνήθως γινόταν, αμυντικές θέσεις με σκοπό να χτυπήσει από αυτές πρώτα τον επιτιθέμενο, να του προκαλέσει απώλειες, να τον σταματήσει και στη συνέχεια να περάσει σ' αντεπίθεση να τον ανατρέψει. Μόλις δόθηκε εντολή για μετωπική σύγκρουση, για τους σαμποταριστές μας δεν χρειάζονταν πια περισσότερες εξηγήσεις, αμέσως στα πεταχτά ακροβολίζονται και τραβούν ίσια μπροστά προς συνάντηση του επιτιθέμενου. Τα οπλοπολυβόλα μας δίνουν το πρώτο έντονο προανάκρουσμα της σφοδρής μάχης που άρχιζε, ενώ εκείνα τα δοκιμασμένα και έμπειρα χέρια που τα κρατούσαν και πατούσαν την σκανδάλη δεν γνώριζαν αστοχίες. Το πλησίασμα των δυο αντιπάλων γίνεται σε ένα σχετικά ομαλό έδαφος, με λάκες, χωράφια, δέντρα, θάμνους κλπ. Από μια τέτοια απόσταση και σ' αυτή την φάση ανοίγουμε πυρά με όλα τα αυτόματα του λόχου μας. Οι αυτομαπιστές μας, όρθιοι και με τη γνωστή μαχητικότητα που πάντα τους χαρακτήριζε, πυροβολώντας και φωνάζοντας τραβούν με ταχύτητα ίσια κατά πάνω τους.

Μπροστά σε μια τέτοια ορμητικότητα των σαμποταριστών μας οι αντίπαλοι φαντάροι κόλωσαν, αρχίζουν να υποχωρούν. Δημιουργήθηκε

μια εξαιρετικά ευνοϊκή κατάσταση για μας να τους καταδιώξουμε, να τους προκαλέσουμε σημαντικές απώλειες.

Μια τέτοια αποστολή ήταν έξω απ' το βασικό σκοπό των τμημάτων της μεγάλης φάλαγγας. Άμεσο καθήκον ήταν να περάσουν το γρηγορότερο στο χώρο του Βίτσι. Ένας γύλιός με ταινίες από αγγλικές σφαίρες και μια πέτσινη τσάντα αξιωματικού και ένα καινούργιο δίκωχο ήταν τα λάφυρα αυτής της σύγκρουσης. Κάτοχος των δυο τελευταίων γίνεται ο ΠΕ του λόχου Β. Ντερέκας.

Άλλες εκθρικές δυνάμεις που κινήθηκαν απ' τη Φαλτσάτα προς Ιεροπηγή, Άγιο Δημήτριο με σκοπό να μας κλείσουν το δρόμο, χτυπήθηκαν από τμήματα της 108 ταξιαρχίας του Σοφιανού και καθηλώθηκαν στην βάση εξόρμησης.

Οι οργανώσεις και οι επιμελητείες των χωριών του Βίτσι ειδοποιήθηκαν έγκαιρα για τον ερχομό των τμημάτων του Γράμμου και είχαν ετοιμάσει την υποδοχή μας. Τις απογευματινές ώρες η εμπροσθοφυλακή της φάλαγγας, στην οποία βρισκόταν και ο δικός μας λόχος πλησιάζαμε όλοι μαζί να φτάσουμε στην Ιεροπηγή. Μια ομάδα αξιωματικών της 108ης Ταξιαρχίας που μας περίμενε, δίνει οδηγίες για την παραπέρα πορεία του κάθε τμήματος. Τα περισσότερα τμήματα τα κατεύθυναν προς τα χωριά Ιεροπηγή, Κρυσταλλοπηγή.

Στο δικό μας λόχο δίνεται εντολή να πάει στον Άγιο Δημήτριο. Ετούτα τα μέρη και τα χωριά ήταν πολύ καλά γνωστά σε όλους μας, από εδώ είχαμε ξεκινήσει την άνοιξη του 1948 για την μεγάλη μάχη στη Β. Πίνδο. Ο λόχος μας ήταν το πρώτο αντάρτικο τμήμα του Γράμμου όπου θα έμπαινε σ' αυτό το μικρό και όμορφο χωριουδάκι. Η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν σλαυομακεδόνες. Έτσι ονομάζαμε τότε τους Έλληνες πολίτες που ζούσαν σ' αυτά τα χωριά με το γνωστό σλαυόφωνο γλωσσικό ιδίωμα. Παρά την κούραση και την εξάντληση απ' την συνεχή και αδιάκοπη δυήμερη πορεία νιώσαμε την ανάγκη και σ' αυτές τις συνθήκες να μπούμε μέσα στο χωριό σαν ένα οργανωμένο και καλά πειθαρχημένο στρατιωτικό τμήμα. Να εκφραστεί κι αυτή την φορά εκείνη η καλή παράδοση του σαμποταριστικού μας σχηματισμού να διακρίνεται παντού και πάντοτε, στην μάχη, στην πορεία, στην πειθαρχία, στην εμφάνιση, στις ψυχαγωγικές εκδηλώσεις.

Δόθηκες εντολή να βάλει ο καθένας τάξη στο ατομικό του φορτίο, στον εξοπλισμό του, στην ενδυμασία του. Συνταγμένοι ξεκινήσαμε με το τραγούδι: «Καμαρωτά χαρούμενα τα νιάτα σαν σε χορό βαδίζουν πάντα μπρος, όλο χαρά και θέληση γεμάτα κ' είναι το πέρασμά τους όλο φως...». Ο δυνατός απόηχος του ομαδικού τραγουδιού μας φτάνει

μακριά. Προαναγγέλλει τον ερχομό μας.

Οι πιτσιρικάδες είναι οι πρώτοι που έτρεξαν προς συνάντησή μας και μας προϋπαντούν πριν ακόμα μπούμε στο χωριό. Μας συνοδεύουν μέχρι την πλατεία. Όλος ο κόσμος του χωριού αντάρτες και πολίτες, άντρες και γυναίκες, γέροι και νέοι βγαίνουν απ' τα σπίτια τους και συγκεντρώνονται στο κέντρο να μας συναντήσουν. Να μας υποδεχτούν. Αυτή η μαχητική είσοδος στο χωριό προκαλεί τη χαρά, τον ενθουσιασμό, τη συγκίνηση των παραβρισκόμενων χωρικών. Γίνεται, όμως, πιο έντονη και εντυπωσιακή η έξαρση όσο πλησιάζαμε στο μεσοχώρι και να τώρα άρχισε να αντηχεί πιο δυνατά το γνωστό δικό μας σαμποταριστικό τραγούδι: «Για τους σαμποταριστές μας δεν υπάρχουνε φραγμοί. Το φανέρωσαν στη μάχη, στα γεφύρια στη γραμμή. Τα χέρια κάτω απ' τη γη, τη γη την πατρικιά, εκδίκηση στον κάθε εχθρό, εκδίκηση, φωτιά, φωτιά, φωτιά!...».

Στο κέντρο σταματήσαμε με παράγγελμα. Οι συγκεντρωθέντες συγκινημένοι και κατενθουσιασμένοι από αυτή την εντυπωσιακή μας εμφάνιση, χύθηκαν απάνω μας να μας χαιρετίσουν, να μας καλοσωρίσουν με τα λόγια: «Καλώς ήρθατε, παιδιά μας, αδέρφια μας, παλικάρια μας». Μας αγκαλιάζουν, μας φιλούν σαν συγγενείς πρώτου βαθμού, σαν πραγματικούς νικητές. Ο Γ. Σαλονικιός κάνει πρόταση να μιλήσει κάποιος μπροστά στους συγκεντρωθέντες. Ο λαχνός έπεσε σ' εμένα. Μετά την ομιλία ακολουθούν δυνατά χειροκροτήματα και ζητωκραυγές υπέρ του ΔΣΕ, του ΚΚΕ, του Ν. Ζαχαριάδη, του Μ. Βαφειάδη. Μέσα σ' αυτή την επαναστατική ατμόσφαιρα γεμάτη έξαρση και με πρωτοβουλία των πιο ένθερμων ενθουσιαστών και πρωταγωνιστών σαμποταριστών για τις εξαιρετικές ψυχαγωγικές παραδόσεις του τμήματός μας, όπως οι Δ. Κουτσιανάς, Ηρ. Τσεκούρας, Π. Σκαρλάτος, Χρ. Σέιτος και με την υποστήριξη απ' τις ακούραστες λεβέντισσες αντάρτισσες: την Ολυμπία, την Αγορή, την Σάββα κλπ., μπαίνουν μπροστά, στήνουν τον ομαδικό χορό κι αρχίζει το τραγούδι: «Επάνω στα ψηλά βουνά αντάρτες ΕΠΟΝίτες παλεύουν για την λευτεριά, ω Ελλάδα μας γλυκιά, χτυπώντας τους φασίστες. Δημοκρατία λαϊκιά...». Ακολουθεί το γνωστό «Ελένο μόμε» και άλλα. Σε λίγο η συμμετοχή στο τραγούδι, στον ομαδικό χορό είναι καθολική.

Κανένας δεν θέλει να μείνει έξω απ' αυτό το ζωντανό αγωνιστικό πανζουρλισμό. Αντάρτες και πολίτες, παππούδες με τις τραγιάσκες και τις μαγκούρες, γριές με τις ποδιές και τις μαντίλες, ακόμα και οι πιτσιρικάδες δίνουν το παρών σ' αυτό τον μεγάλο γύρω του χορού που ξεδιπλώθηκε. Η αγωνιστική και συντροφική ατμόσφαιρα που επικρατεί εί-

ναι ρωμαλέα, ευχάριστη. Το κέφι άναψε, κόρωσε. Η εκδήλωσε μεταβάλλεται σε πραγματικό λαϊκό πανηγύρι.

Μας ειδοποίησαν ότι το φαγητό που μας είχε ετοιμάσει το φρουραρχείο ήταν έτοιμο. Μας περίμενε ένα καζάνι καλομαγειρεμένο φαγητό με πηχτό μπλιγούρι και με μεγάλες μερίδες κρέας. Το ψωμί και το φαγητό είναι μπόλικο. Μα και η όρεξή μας δεν υστερούσε. Αρκετοί στάθηκαν στη σειρά στο καζάνι για δεύτερο και τρίτο συμπλήρωμα (μαρμίτα). Ελπίζαμε ότι μετά το φαγητό θα μας δινόταν η δυνατότητα να ξεκουραστούμε. Και να τώρα κάτι που δεν μας άρεσε και δεν το περιμέναμε. Έρχεται καινούργια διαταγή για να κινηθούμε την ίδια νύχτα προς Κρυσταλλοπηγή. Αφήσαμε τον μαχητή μας Ράλλη που κατάγονταν από αυτό το χωριό να ξεκουραστεί για δυο μέρες στο σπίτι του.

Στο χωριό Κρυσταλλοπηγή είχαν προσωρινά καταυλιστεί αρκετά τμήματα που μόλις είχαν έρθει απ' το Γράμμο. Στην άκρη αυτού του χωριού πέσαμε στο λόχο του σλαυομακεδόνα Γιώργου Πρόσιου (Γιούρα). Πρόκειται για ένα γενναίο και ικανό διοικητή. Πολύ καλά γνωστός μου απ' το Αρχηγείο Αγράφων. Ανήκε κι αυτός στο τάγμα του Ηλ. Αλευρά. Από μαχητές αυτού του λόχου πληροφορήθηκα ότι στην χθεσινοβραδινή επίθεση κατά της Γκίνοβας, τραυματίστηκε ο αδερφός μου Γιώργος. Ευτυχώς με καθησύχασαν ότι δεν ήταν σοβαρό το τραύμα. Στο φρουραρχείο που πήγα μαζί με τον σύνδεσμό μου Κύρκο με περίμενε μια άλλη πιο μεγάλη και απρόσμενη έκπληξη. Μου δίνεται καινούργια εντολή να συνεχίσουμε την πορεία αμέσως με προορισμό το Γαύρο. Εκεί την άλλη μέρα να πάρουμε επαφή με τη διοίκηση της 103ης Ταξιαρχίας του Υψηλάντη. Επειδή γνώριζα την κατάσταση του τμήματος, προσπάθησα να τους εξηγήσω και να τους παρακαλέσω να μας αφήσουν αυτή την βραδιά να ξεκουραστούμε προσωρινά στην Κρυσταλλοπηγή και την άλλη μέρα να τραβήξουμε για το Γαύρο. Ούτε καν ήθελαν να μ' ακούσουν.

Όπως πληροφορηθήκαμε αργότερα και τα άλλα τμήματα που είχαν σταματήσει προσωρινά για ανάπαυλα και τροφοδοσία σε τούτα τα χωριά, πήραν παρόμοια εντολή την ίδια βραδιά να κινηθούν προς το βάθος του Βίτσι. Ύστερα απ' την αντίδραση των διοικήσεων (ταγμάτων, ταξιαρχιών) το μέτρο αυτό αναβλήθηκε και η μετακίνηση έγινε την άλλη μέρα. Το δικό μας τμήμα που δεν είχε άμεση ανώτερη διοίκηση (τάγμα, ταξιαρχία) δεν είχε πού να κάνει τα παράπονα. Δεν είναι η πρώτη φορά που το τμήμα μας πληρώνει αυτή την ορφάνια.

Φεύγοντας απ' το φρουραρχείο για τον λόχο ένιωθα μέσα μου πόσο δύσκολο θα μου ήταν να προτείνω στους μαχητές να κάνουν

καινούργια πορεία. Οι μαχητές έδειξαν στη διάρκεια των μαχών του Γράμμου, όσο και στο διάστημα του μεγάλου στρατιωτικού ελιγμού ανεξάντλητη ανθρώπινη αντοχή. Το γεγονός και μόνο ότι την προηγούμενη βραδιά είχαν ξεκινήσει απ' την πιο υψηλή κορυφή του Γράμμου, πολεμώντας και χωρίς ύπνο πραγματοποίησαν μια ασταμάτητη και εντατική πορεία, διήνυσαν μια απίστευτα τεράστια απόσταση και φτάσανε στο χώρο του ελεύθερου Βίτσι, και να τώρα παίρνουν διαταγή για καινούργια πορεία. Και πάνω απ' όλα ήταν φανερό ότι αυτή η νέα μετακίνηση δεν προκαλούνταν από κάποια αδήριτη ανάγκη ή κίνδυνο.

Όταν επέστρεψα στο μέρος που είχα αφήσει το τμήμα, σχεδόν όλους τους μαχητές τους είχε πάρει ο ύπνος. Φώναξα τους διμοιρίτες και τους ανακοίνωσα την καινούργια διαταγή. Σχεδόν από όλους άκουσα πολλές σωστές και δίκαιες επικρίσεις προς τα πάνω. Τελικά συμφωνήσαμε να μην σηκώσουμε αμέσως τους μαχητές, αλλά να τους αφήσουμε να πάρουν το δυνατό πρωτοΰπνι.

Με τα ίδια τα μάτια μας είδαμε πόσο άσχημα τους φάνηκε, όταν τους ξυπνήσαμε, εκεί μέσα στο σκοτάδι, που έλαβε χώρα αυτό το αφύπνισμα, χρειάστηκε χρόνος να καταλάβουν και να συνέλθουν που βρίσκονται. Με φανερή αδιαθεσία και με κρεμασμένα τα μούτρα μαζεύτηκαν στο σημείο συγκέντρωσης. Τους ξάφνιασε και τους προκάλεσε δυσαρέσκεια η ανακοίνωση για την επικείμενη πορεία. Από πολλούς ακούστηκαν ψίθυροι, φωνές διαμαρτυρίας. Τους παρακάλεσα να κάνουν ακόμα ξανά κουράγιο, μια ύστατη προσπάθεια να φτάσουμε μέχρι το Γαύρο.

Η κίνησή μας γίνεται πάνω στο δημόσιο δρόμο Κορυτσάς-Βατοχώρι. Σε λίγο συναντάμε μια φάλαγγα με καμιά 10ριά φορτωμένα μεταγωγικά. Οι μεταγωγικοί είχαν μάθει για τον ερχομό των τμημάτων απ' το Γράμμο. Μας σταμάτησαν να μας δουν, να μας χαιρετίσουν, να χαρούν. Να μας ρωτήσουν για τα πάντα. Αυτοί πρώτοι μας πληροφόρησαν ότι οι κάτοικοι του Βατοχωριού δεν κοιμούνται. Βγήκαν στη δημοσιά. Μας περιμένουν να περάσουμε για να μας υποδεχτούν σαν πραγματικούς νικητές. Στην πορεία συναντούμε διαδοχικά δυο αυτοκίνητα, τα οποία μόλις μας αντιλήφθηκαν, άναψαν τους φάρους. Σταματούν να μας χαιρετίσουν. Να μας δουν, να χαρούν. Τα ίδια μάς είπαν κι' εδώ για την διάθεση των κατοίκων του Βατοχωριού, που μας περιμένουν με αγωνία να περάσουμε. Το γεγονός αυτό μας έκανε, απ' τη μια μεριά να νιώθουμε δίκαιη μεγάλη περηφάνεια, μας έδινε κουράγιο να αντέξουμε ακόμα για λίγο, ενώ, απ' την άλλη, μας υπενθύμι-

ζε το χρέος να βρούμε δυνάμεις να μπούμε και σ' αυτό το χωριό συνταγμένοι και τραγουδώντας. Να δόσουμε την εντύπωση ενός ρωμαλέου και πειθαρχημένου στρατιωτικού τμήματος. Να δικαιώσουμε με τη συμπεριφορά μας αυτή τις ελπίδες και την μεγάλη χαρά που έτρεφε και προς εμάς ο κόσμος του ΕΑΜικού αυτού χωριού. Σε μια σύντομη στάση που κάνουμε, πριν μπούμε στο χωριό, εξηγήσαμε στους μαχητές μας ότι εμείς είμαστε το πρώτο αντάρτικο τμήμα του Γράμμου που μπαίνουμε σ' αυτό το χωριό και πως οι κάτοικοι μάς περιμένουν με λαχτάρα να περάσουμε για να μας υποδεχτούν σαν πραγματικούς νικητές. Αυτό μας υποχρεώνει η είσοδός μας σ' αυτό να πάρει ζωντανό και μαχητικό στρατιωτικό χαρακτήρα. Μαχητές και στελέχη του τμήματός μας έδειξαν και σ' αυτές τις στιγμές κατανόηση σ' αυτό το αγωνιστικό κάλεσμα. Και να τώρα ένας δυνατός αχός από τα ομαδικά αντάρτικα τραγούδια μας ταράζει τη γαλήνη αυτής της αστρόφεγγης νύχτας. Αντηχεί μακριά, προαναγγέλλει το πλησίασμα των ανδρείων μαχητών του Γράμμου. Το χαρμόσυνο αυτό γεγονός συμπληρώνεται και γίνεται πιο εντυπωσιακό όταν συνταγμένοι με στρατιωτικό βηματισμό και τραγουδώντας δυνατά μπαίνουμε στο χωριό.

Αδύνατο να περιγράψει κανείς εκείνη τη μεγάλη χαρά και τις υπέροχες αμοιβαίες συγκινητικές στιγμές που νιώθαμε από μια τέτοια συνάντηση. Οι κάτοικοι μας υποδέχονται με λουλούδια, με φρούτα, με πίτες, με κουραμπιέδες, με αγκαλιές, με φιλιά.

Οι μαχητές του ΔΣΕ θα θυμούνται πάντα και ποτέ δεν θα ξεχνούν την αγάπη και τα γνήσια αγωνιστικά αισθήματα που έτρεφε ο πληθυσμός της υπαίθρου προς τους αγωνιστές της λευτεριάς και της δημοκρατίας, που παντού και πάντοτε βρισκόταν στο πλευρό τους, τους υποστήριζε, τους πρόσφερε πάσης φύσεως βοήθεια, τους υποδέχονταν με χαρά σαν πραγματικά αδέρφια και παιδιά τους.

Ο πρώτος ύπνος ύστερα από 70 αγωνιώδεις ημέρες πολέμου στο Γράμμο

Είχαν περάσει τα μεσάνυχτα, όταν αφήσαμε το Βατοχώρι. Νιώθαμε ότι είχαν εξαντληθεί και τα τελευταία όρια της ανθρώπινης αντοχής. Κάνουμε τα αδύνατα δυνατά και σε λίγο φτάσαμε στον προορισμό μας. Δεν υπήρχε ανάγκη να βγάλουμε σκοπές. Όπως είμασταν κατάκοποι, κανένας δεν σκέφτεται για κάποια προετοιμασία για ύπνο. Να απελευθερωθεί απ' το φορτίο του, να βγάλει τα παπούτσια του, να εν-

διαφερθεί σε τούτη την δασωμένη πλαγιά για να βρει μέρος ομαλό να ταιριάζει για ξάπλωμα. Γι' αυτό μόλις δόθηκε η εντολή για ξεκούραση, αμέσως κάθε μαχητής πέφτει στη γη, όπου βρέθηκε κι αυτοστιγμίς τον πήρε ο ύπνος.

22 Αυγούστου. Ήρθε το μεσημέρι και στον καταυλισμό δεν υπάρχει ακόμα ούτε ένας ξυπνημένος μαχητής. Ο δυνατός σαν λήθαργος ύπνος συνεχίζει να μας κρατάει όλους σε βαθιά νάρκη. Οι αυγουστιάτικες ακτίνες καίγουν αλύπητα ένα ακάλυπτο και εκτεθειμένο μέρος του δεξιού μου ποδιού. Το ισουχτερό αυτό ηλιακό κάψιμο γίνεται αισθητό από τον γλυκά ναρκωμένο οργανισμό μου κι αρχίζει το πρωτάσθητης αντίδρασης με πρώτο στάδιο την αφύπνιση. Να αισθάνομαι ότι είμαι ζωντανός. Να μου φαίνεται ότι έπεσα απ' τον ουρανό ή από κάποιο άλλο άγνωστο κόσμο, χωρίς ακόμα να συνειδητοποιώ πού πραγματικά βρισκόμουν.

Κάνω την πρώτη προσπάθεια να ανοίξω τα μάτια μου, μάταια όμως. Παραμένουν σφιχτά κλεισμένα. Το ένα μου χέρι και τα δυο πόδια μου είναι κοκκαλωμένα και ξένα απ' το γερό μούδιασμα. Έμοιαζαν σαν να μην ήταν δικά μου. Ήταν αδιοίκητα. Με τις διάφορες κινήσεις που ακολουθούν αρχίζω να συνέρχομαι, να αισθάνομαι ότι είμαι πολύ ελαφρύς από πρωτύτερα, που μου φαινόταν ότι μπορούσα να πετάξω χωρίς φτερά. Πρόκειται για το φαινόμενο που επιβεβαίωνε ότι ο ανθρώπινος οργανισμός είχε απαλλαχτεί από ένα ασύγκριτα τεράστιο σωματικό και ψυχικό βάρος που είχε συσσωρευτεί από εκείνες τις συνεχείς, εντατικές και υπεράνθρωπες προσπάθειες κατά τη διάρκεια της μακρόχρονης μάχης στη Β. Πίνδο.

Με τις προσπάθειές μου πετυχαίνω να απαλλαγώ από εκείνο το σύνδρομο του δυνατού μουδιάσματος. Να συνέλθω. Αισθανόμουν πόσο βαρύ μου φάνηκε αυτό το περιστατικό που είχε σαν αποτέλεσμα να μου χαλάσει αυτόν τον τόσο γλυκό και βαθύ ύπνο. Η πρώτη φροντίδα μου ήταν να αρπάξω το παγούρι με το νερό, που το ρούφηξα μονοκοπανιάς όλο όσο υπήρχε σ' αυτό με λαιμαργία. Ρίχνω μια ματιά γύρω μου και πουθενά δεν βλέπω ξυπνημένο συναγωνιστή μου. Η επιθυμία μου να συνεχίσω τον ύπνο είναι μεγάλη. Τραβιέμαι πιο πέρα, βρίσκω ένα ομαλό και ισκιωμένο μέρος. Βγάζω αμέσως από πάνω μου όλο το παραπανήσιο βάρος, (σακίδιο, πιστόλι, τσάντα, το χιτώνιο, τα παπούτσια, κλπ.) στρώνω την χλαίνη και με προσκέφαλο το σακίδιο το ρίχνω ξανά στον ύπνο.

Τις απογευματινές ώρες έφτασε στον καταυλισμό μας το συνεργείο της επιμελητείας με επικεφαλής τον Τάσιο Περδίκη με τα απαραίτητα

τρόφιμα για το λόχο. Διαπιστώνουν ότι όλοι οι μαχητές του τμήματος, μηδενός εξαιρουμένου, συνεχίζουν να κοιμούνται. Το γεγονός αυτό τους προβληματίζει εάν θα πρέπει να αρχίσουν να παρασκευάσουν φαγητό. Έρχονται με ξυπνούν. Με ρωτούν τι να κάνουν πιο πέρα. Ένιωσα μέσα μου δυσφορία απ' το καινούργιο ξύπνημα. Και χωρίς καλά καλά να σκεφτώ τους είπα: «Τι ρωτάτε, βάλτε μπρος για φαγητό».

Αυτή η σπασμωδική δική μου απάντηση, κάνει τον επιμελητή να αντιληφτεί ότι δεν ήμουν ενήμερος για την κατάσταση που επικρατούσε. Μου προτείνει να πάμε επιτόπου να πειστούμε εάν υπάρχει ανάγκη να φκιάξουμε φαγητό. Το θέαμα που αντικρίσαμε περνώντας απ' τον καταυλισμό, για να το περιγράψει κανείς, όπως αυτό παρουσιαζόταν θα έπρεπε να είναι δόκιμος λογοτέχνης με δυνατή πένα. Όλοι τους βρίσκονται σε βαθύ ύπνο. Δεν βλέπουμε ούτε μια ξύπνια ψυχή. Σκόρπιοι μέσα στο δάσος και πεσμένοι στη γη όπως-όπως και μοναδικό σημάδι που έδειχνε ότι αυτοί οι ανθρώπινοι οργανισμοί ήταν εν τη ζωή, ήταν τα ροχαλίσματα και τα σφυρίγματα καθώς ανάσαιναν. Δεν προκαλούσε μονάχα εντύπωση εκείνο το άτσαλο ξάπλωμα που βλέπαμε, αλλά και το ότι όλοι τους ήταν πεσμένοι στη γη και κοιμούνταν με το φορτίο εκστρατείας, που αυτό σήμαινε ότι όταν χθες τη νύχτα πήραν εντολή για ξεκούραση, έπεσαν όπως ήταν κάπου και βρέθηκαν στη γη, χωρίς κανένας από αυτούς να προλάβει να σκεφτεί πριν πέσει να απαλλαχτεί απ' το βάρος που κουβαλούσε. Ενώ οι ξεχωριστές στάσεις και καταστάσεις που βρισκόταν ο καθένας μαρτυρούσαν εικόνες τέτοιων συγκλονιστικών περιπτώσεων της ανταρτικής ζωής, που συχνά λάβαιναν χώρα ύστερα από κάποια μακρόχρονη σωματική και ψυχική ένταση. Τι να πρωτογράψει κανείς γι' αυτό το καταπληκτικό φαινόμενο;

Ήταν ξαπλωμένοι μπρούμυτα, ανάσκελα, στο πλευρό. Άλλοι καθισμένοι με το κεφάλι σκυμμένο, άλλοι στριμωγμένοι και κουβαριασμένοι γύρω από κάποιο κορμό δένδρου, άλλοι με τεντωμένα πλατιά φαρδιά τα χέρια και πόδια. Υπήρχαν ακόμα περιπτώσεις που είχαν το κεφάλι προς την κατηφορική μεριά τους εδάφους. Αποφασίσαμε να μην τους πειράξουμε. Να αρχίσουν οι προετοιμασίες για την παρασκευή του φαγητού και μονάχα κατά το τέλος της ημέρας που υπολογίζαμε ότι το συσσίτιο θα είναι έτοιμο να τους ξυπνήσουμε.

Ο ήλιος άρχιζε να ακουμπάει στην κορυφή της Βέρμπας. Πλησίαζε να βασιλέψει. Μέχρι αυτή τη στιγμή μονάχα ένας συναγωνιστής μας, ο ηλικιωμένος Σωκράτης Αρβανίτης ήταν ο μοναδικός που σηκώθηκε μόνος του χωρίς να τον ξυπνήσει κανείς και ήρθε και μας βρήκε στο

μαγειρείο. Χρειάστηκε να πάμε μόνοι μας να τους ξυπνήσουμε. Παρόλο που είχε περάσει ένα ολόκληρο εικοσιτετράωρο από τότε που πήραν το τελευταίο συσσίτιο στον Άγιο Δημήτριο κανένας δεν ανησυχεί για το άδειο στομάχι του. Σπάνιες ήταν οι περιπτώσεις που κάποιος σηκώθηκε χωρίς φασαρία και ιδιαίτερη δική μας επιμονή. Δεν ήθελαν ν' ακούσουν για τίποτε άλλο, εκτός απ' τη συνέχιση του ύπνου. Η δυσφορία που τους ξυπνούσαμε είναι μεγάλη. Εξάλλου αυτό βεβαιώνονταν και απ' τις κοφτές απαντήσεις που μας δίναν: «Αφήστε μας να κοιμηθούμε. Δεν θέλουμε να φάμε. Αφήστε μας να χορτάσουμε ύπνο» κλπ. Υπήρχαν μάλιστα περιπτώσεις να ξυπνούμε κάποιο και μόλις απομακρυνόμασταν, το έριχνε ξανά στον ύπνο. Μερικούς χρειάστηκε να τους ξυπνήσουμε δυο και τρεις φορές. Μετά την διανομή του φαγητού, όλοι τους με την ίδια μανία ρίχτηκαν ξανά στον ύπνο.

23 Αυγούστου. **Ημέρα γενικής καθαριότητας και επισκευής ατομικών ειδών.** Δόθηκε εντολή όλοι οι μαχητές μας να ασχοληθούν με τη γενική προσωπική τους καθαριότητα και την επισκευή των ατομικών ειδών. Είναι εξηγήσιμη η προτεραιότητα που δόθηκε σ' αυτό το ζωτικό ανθρώπινο πρόβλημα αμέσως μετά την πρώτη ευκαιρία αυτής της μεγάλης ανάπαυσης. Λόγω των συνεχών μαχών του Γράμμου οι μαχητές του τμήματός μας είχαν να ασχοληθούν με παρόμοια καθαριότητα ακόμα απ' τις αρχές του Ιούλη, όταν βρισκόμασταν κοντά στο χωριό Άρματα στο Σμόλικα. Και να τώρα, ύστερα από δυο ολόκληρους μήνες γίνεται δυνατό να βρεθούν ξανά κοντά σε πηγή νερού, αλλά και με επάρκεια χρόνου να ασχοληθούν μ' αυτό το καίριο ζήτημα. Γίνεται αντιληφτό για τους πάντες τι σήμαινε για έναν ανθρώπινο οργανισμό που για δυο ολόκληρους θερμούς καλοκαιριάτικους μήνες να μην έχει την δυνατότητα να κάνει κανείς μπάνιο. Να λούσει το κεφάλι του. Να πλύνει και να αλλάξει τα εσώρουχά του. Και τι είδος τεράστια υπομονή απαιτούνταν να αντέξει σε συνθήκες που τα κορμιά και τα κεφάλια των συναγωνιστών μας από δυο και τρεις φορές την ημέρα σκεπάζονταν με σκόνες και καπνούς απ' την συνεχή πολεμική δραστηριότητα. Οι αντάρτες χρειάστηκε να δίνουν εκείνες τις σκληρές μάχες του Γράμμου πάνω στα υψώματα, τις κορυφογραμμές και τις βουνοκορφές μακριά από πηγές νερού. Το πόσιμο νερό για τις ανάγκες των ανταρτών έφτανε στην πρώτη γραμμή του μετώπου τη νύχτα, μεταφέρονταν με ειδικά δοχεία (γκιούμια) φορτωμένα στα μουλάρια, πάντα σε περιορισμένη ποσότητα, που σπάνια έφτανε να πλύνουν οι μαχητές μας τα χέρια τους, το πρόσωπό τους. Δεν ξέρω τι αμοιβές θα ζητούσε ένας σημερινός νεολαίος της τότε δικής μας ηλικίας των 18-23 χρο-

νών να δεχτεί μέσα στην καρδιά του καλοκαιριού να κρατηθεί και να αντέξει δυο ολόκληρους μήνες χωρίς να έχει τη δυνατότητα να λούσει έστω και μια φορά το κεφάλι του. Να κάνει μπάνιο. Να πλύνει και να αλλάξει τα εσώρουχά του. Και γενικά είναι πέρα για πέρα αμφίβολο αν βρεθεί σήμερα τέτοιος νεολαίος να δεχτεί για οποιαδήποτε αμοιβή κάτι τέτοιο.

Οι δυσχέρειες που συναντούσαν οι μαχητές του ΔΣΕ στο Γράμμο απ' τη συνεχή έλλειψη αρκετής ποσότητας νερού αποτελούν μονάχα ένα μέρος από εκείνο το σύνολο των αμέτρητων δυσκολιών που συγκροτούσαν τις σύνθετες συνθήκες της αντάρτικης ζωής. Αν τώρα στα παραπάνω προστεθούν και μια σειρά άλλες εξίσου οδυνηρές στερήσεις, όπως ήταν η πείνα, η αϋπνία, οι συνεχείς καθημερινές εντατικές κι άνισες πολεμικές αναμετρήσεις με ένα υπέρτερο και άρτια εξοπλισμένο αντίπαλο στρατό, γίνεται αντιληπτό για το είδος του κόσμου που αποτελούσε αυτόν τον λαϊκό στρατό, για την αφάνταστη καρτερικότητά του. Πρόκειται για ανθρώπους με θέληση και αντοχή πραγματικού ήρωα, αληθινού γίγαντα. Και είχαν για όλα τα παραπάνω τη μοναδική αμοιβή: να νιώθουν περηφάνια και ηθική ικανοποίηση που πάλευαν πιστά, αφοσιωμένα και γενναία για τα πιο υψηλά ανθρώπινα ιδανικά. Για τη λευτεριά, τη δημοκρατία, την κοινωνική δικαιοσύνη, την προκοπή του λαού μας.

Η επιμελητεία του λόχου μας είχε φροντίσει και εξασφαλίσει από πρωτύτερα την απαραίτητη ποσότητα σαπουνιού για τη σημερινή γενική καθαριότητα. Γι' αυτό αμέσως μετά το πρωινό συσσίτιο όλοι οι άνδρες του λόχου μας τράβηξαν ίσια για την πυκνοδασωμένη ποταμιά του Γαύρου. Το νερό εδώ είναι καθαρό και άφθονο. Η κάθε ομάδα πήρε τον τομέα της. Ο πρώην σύνδεσμος Δ. Κύρκος είχε αναλάβει ομαδάρχης. Στον τομέα αυτής της ομάδας βρίσκομαι κι εγώ με τον καινούργιο σύνδεσμό μου Γιώργο Τσουλοχρήστο. Εδώ εγκαταστάθηκε και ο κουρέας του λόχου μας που προβλέπονταν αυτή την ημέρα να εκπληρώσει μεγάλο όγκο δουλειάς. Τα αυτοσχέδια καζάνια (τενεκέδες) για το ζεμάτισμα των ρούχων μπήκαν πάνω στις φωτιές. Το έργο της καθαριότητας αρχίζει με το λούσιμο των κεφαλιών. Χρειάστηκε 2 και 3 φορές να βάλουμε σαπούνι για να μπορέσουμε να απαλλαχτούμε από εκείνη την μαύρη και πηχτή πέτσα-λέρα που είχε συσσωρευτεί. Για το πλύσιμο και το τρίψιμο του κορμιού ο ένας βοηθάει τον άλλον. Ακολουθεί το ζεμάτισμα, το πλύσιμο των ρούχων. Οι μαχητές του λόχου μας στην πλειοψηφία τους είχαν συνηθίσει αρκετά καλά με μεγάλη ευχέρεια να πλένουν τα ρούχα τους, να τα επισκευάζουν. Όλοι

τους ήταν εφοδιασμένοι με βελόνι, με αρκετό νήμα που συχνά το κάρφωναν κάτω από το πέτο του χιτώνιού τους. Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις που ορισμένοι συναγωνιστές μας δεν τα κατάφερναν και τόσο καλά. Οι κοπέλες του τμήματός μας γνώριζαν πολύ καλά ποιοι από μας είμασταν τέτοιου είδους «μερακλήδες». Η παρουσία των γυναικών στο τμήμα μας ήταν ένας σημαντικός παράγοντας που έκανε τους άνδρες να είναι πιο προσεχτικοί στην εμφάνιση. Να φροντίζουν να έχουν σε όλα μια καλύτερη ανθρώπινη όψη. Να είναι πάντα ευπαρουσίαστοι. Αυτές οι ατρόμητες παρτιζάνες, που στη διάρκεια των σκληρών δοκιμασιών στη μεγάλη μάχη του Γράμμου άντεξαν και στον ίδιο βαθμό πολεμούσαν με τους άνδρες. Έτσι και τώρα με το άγρυπνο μάτι τους αυτές οι ακούραστες γενναίες φίλες και προσεχτικές νοικοκυρές κάνανε ό,τι μπορούσαν να βοηθήσουν τους συναγωνιστές μας. Να μην υπάρχει κάποιος που να έχει απεριποίητη εμφάνιση. Οι μεγάλες επισκευές των ρούχων, όπως τα σκισίματα, τα μπαλώματα περνούσαν συνήθως απ' τα χέρια τους. Μ' αυτή τη συντροφική συμπεριφορά τους δημιουργούσαν μια ευχάριστη και ρωμαλέα ατμόσφαιρα. Μια εξαιρετική αγωνιστική παράδοση και παράδειγμα που μεταδίδονταν αργότερα με το ίδιο συντροφικό πνεύμα στις άλλες καινούργιες συναγωνίστριες που πλαισίωναν το λόχο μας. Σαν πραγματικές αδερφές, έδειχναν για όλους μας χωρίς εξαίρεση το ίδιο μεγάλο ενδιαφέρον, φροντίδα και στοργή να μην μείνει κανένας απ' τους συναγωνιστές μας χωρίς προσοχή.

Μετά τα σημερινά γενικά υγιεινά μέτρα καθαριότητας αισθανθήκαμε ότι απελευθερωθήκαμε από πολλά βάρη και παθήσεις. Νιώσαμε ένα μεγάλο ξελάφρωμα και ανακούφιση. Με μια τέτοια ωραία χαρούμενη διάθεση τις βραδινές ώρες στήσαμε ένα μαζικό χορό.

Ξένοι ανάμεσα στους δικούς μας. Απίθανο, αλλά αληθινό

Δυσάρεστα μαντάτα μας έφερε αυτή την βραδιά ο επιμελητής μας Τ. Περδίκης. Εκπρόσωπος της κεντρικής επιμελητείας που είχε την έδρα στο Μακροχώρι τον προειδοποίησε ότι από αύριο παύει να χορηγεί τρόφιμα για το τμήμα μας με το αιτιολογικό ότι ο λόχος μας ήταν «άγνωστο και ξένο» γι' αυτόν τμήμα, και ότι στις καταστάσεις που είχε στην διάθεσή του για χορήγηση τροφίμων ο λόχος μας δεν φαινόταν πουθενά σαν δικό του τμήμα. Αυτό που άκουσα μου φάνηκε ακατανόητο και πέρα για πέρα ανεξήγητο. Πώς μπορούσε να συμβεί ένα τέ-

τοιο παράλογο πράγμα, να βρεθούμε μπροστά σε μια τέτοια περίεργη λογική συμπεριφοράς, όταν εδώ στο ελεύθερο Βίτσι έναν ολόκληρο και οργανωμένο λόχο με εξαιρετικές πολεμικές δραστηριότητες στις μάχες του Γράμμου, οι γραφειοκρατικοί επιμελητειακοί μηχανισμοί να τον θεωρούν «άγνωστο και ξένο» και να του αφαιρούν το δικαίωμα να εφοδιαστεί με τρόφιμα. Κι όλα αυτά να γίνονται χωρίς τον παραμικρό προβληματισμό αυθαίρετα και απερίσκεπτα. Να βρεθούν άνθρωποι να κάνουν του κεφαλιού τους. Να μη χορηγούν τρόφιμα και να πληγώνουν ηθικά τους μαχητές και τα στελέχη ενός τέτοιου αναγνωρισμένου αξιόμαχου τμήματος του ΔΣΕ. Γνώριζα ότι ο Τ. Περδίκης ήταν ένας έμπειρος και ικανός επιμελητής. Άνθρωπος με μόρφωση. Ήταν απόφοιτος γεωπονικής σχολής. Έκανε ό,τι το καλύτερο μπορούσε να γίνει για να αποτρέψει αυτή την απερίσκεπτη συμπεριφορά του γραφειοκρατικού μηχανισμού. Ύστερα από μια συζήτηση που έγινε σαν πρώτη σκέψη που προτάθηκε ήταν να γράψουμε στο Γεν. Αρχηγείο. Τελικά αποκλείστηκε αυτή η εκδοχή μια και καταλαβαίναμε ότι ώσπου να φτάσει, να εξεταστεί και δοθεί λύση στο αίτημα μας χρειάζονταν μέρες, πράγμα που το τμήμα θα έμενε χωρίς τρόφιμα. Δεν είχαμε τηλεφωνική γραμμή να επικοινωνήσουμε με τις παραπάνω ανώτερες μονάδες, να τους ζητήσουμε παρέμβαση. Γι' αυτό αποφάσισα να πάω εκεί προσωπικά μόνος μου.

24 Αυγούστου. Με τον σύνδεσμό μου Γ. Τσουλοχρήστο τράβηξα για το Μακροχώρι. Βρισκόμαστε μπροστά στη ρεματιά αυτού του χωριού, όταν δυο αεροπλάνα έφτασαν και άρχισαν να βομβαρδίζουν και να μυδραλλιοβολούν αυτό το χωριό.

Εδώ τυχαία συνάντησα τον διοικητή της 108 Ταξιαρχίας Ηλιάδη (Σοφιανό) πολύ καλά γνωστός μου ακόμα απ' το 1947. Του εξήγησα τους λόγους και το μεγάλο παράπονό μου που με εξανάγκασε να έρθω στο Μακροχώρι. Όπως φάνηκε, ο ταξίαρχος αντιλήφθηκε την ανευθυνότητα των γραφειοκρατών της επιμελητείας και η παρέμβασή του γι' αυτό το θέμα ήταν ακαριαία. Δεν τηλεφωνεί στην επιμελητεία, επικοινωνεί τηλεφωνικά με το Κέντρο στην Πρέσπα. Τους είπε το περιστατικό (ευτυχώς που αποδείχτηκε ότι εκεί το τμήμα μας βρέθηκε κάπου γραμμένο). Στη συνέχεια μου δίνει το ακουστικό κι απ' την άλλη άκρη της γραμμής ακούω: «Συν. λοχαγέ, πώς βρεθήκατε στο Γαύρο; Εσείς έπρεπε να πάτε στην Οξυά που είναι η έδρα του μηχανικού του Βρατσάνου». Του απάντησα ότι η στρατοπέδευσή μας στο Γαύρο έγινε με εντολή και ότι είμαστε έτοιμοι να πάμε στην Οξυά, αρκεί να απαλλαχτούμε από αυτές τις συνεχείς ταλαιπωρίες και παραγκωνισμούς

που δεχόμαστε. Η απάντηση ήταν: «Να μείνετε στις θέσεις σας μέχρι νεοτέρας διαταγής». Βρήκα την ευκαιρία να διαμαρτυρηθώ και να εκφράσω την αγανάκτησή μου για την απαράδεκτη συμπεριφορά και μετακείριση εκ μέρους των γραφειοκρατών της επιμελητείας λέγοντας περίπου τα παρακάτω: «Τι θα γίνει μ' αυτή την κατάσταση μ' εμάς; 70 ολόκληρες μέρες πολεμούσαμε στο Γράμμο και πουθενά δεν συναντήσαμε τέτοιο παραγκωνισμό και αδιαφορία, ενώ μόλις ήρθαμε στο Βίτσι δεν μας αναγνωρίζουν για αντάρτικο τμήμα. Μας θεωρούν ξένους σαν να πέσαμε από άλλο πλανήτη». Με καθησύχασε, λέγοντας ότι θα δώσουμε αμέσως εντολή, ώστε στο μέλλον το τμήμα σας να μην έχει κανένα πρόβλημα. Πειστήκαμε ότι αυτό που συνέβηκε αυτή τη φορά με το τμήμα μας ήταν απλώς παρανόηση και ότι στο μέλλον δεν πρόκειται να επαναληφτεί. Όμως η αισιοδοξία μας δεν δικαιώθηκε απ' τα πράγματα και παρόμοιες αδικίες και ταλαιπωρίες συνεχίστηκαν. Το παρακάτω παρόμοιο περιστατικό που συνέβηκε 12 μέρες αργότερα και συγκεκριμένα στις 5 Σεπτέμβρη είναι αρκετά πειστικό απ' αυτή την άποψη. Αποδείχτηκε ότι η ρίζα αυτής της κακοδαιμονίας βρισκόταν στο γεγονός ότι το δικό μας τμήμα συνέχιζε να είναι ακέφαλο από άμεση ανώτερη δική του διοίκηση (τάγμα, ταξιαρχία κλπ.). Στο Γενικό Αρχηγείο που θεωρούνταν ότι ο δικός μας λόχος ανήκε σ' αυτό διοικητικά και οργανωτικά, μονάχα 4-5 άτομα γνώριζαν για την ύπαρξή του (Γούσιας, Βλαντάς, Μπαρτζιώτας, Σκοτίδας, Βρατσάνος κλπ.) και πρακτικά τον θυμούνταν μονάχα όταν τον είχαν ανάγκη για να βουλώσουν κάποια μεγάλη τρύπα στο μέτωπο ή να τον χρησιμοποιούν σε αποστολές αυτοθυσίας στους πιο επικίνδυνους τομείς των πολεμικών επιχειρήσεων.

Ας δούμε συνοπτικά κάτω από ποιες συνθήκες έλαβε χώρα ένα ακόμα παρόμοιο περιστατικό. Στις 4 Σεπτέμβρη ο λόχος μας είναι στρατοπεδευμένος στο χωριό Ανταρτικό. Ετοιμαζόταν εντατικά να αρχίσει απ' την άλλη βραδιά σαμποταριστική δράση στα μετόπισθεν του αντιπάλου στην περιοχή της Φλώρινας. Και να τώρα καινούργια εμπλοκή. Είχε σουρουπώσει, όταν τελείως απρόσμενα για μας έρχεται διαταγή του Γεν. Αρχηγείου να κινηθούμε επειγόντως και την ίδια βραδιά να φτάσουμε και να αντικαταστήσουμε ένα λόχο πεζικού που είχε διάταξη σε βατό έδαφος ανάμεσα στον Άγιο Δημήτριο και τη Φαλτσάτα. Αυτή η έκτακτη μετακίνησή μας είχε άμεσα σχέση με την επιδείνωση της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί στο μέτωπο του Μάλι Μάδι. Τις ημέρες αυτές ο Κυβ. Στρατός είχε εξαπολύσει με πολλές δυνάμεις μαζική επίθεση για την κατάληψη του Μάλι Μάδι και μάλιστα τις τελευταίες 3-

4 μέρες πέτυχε να απωθήσει σημαντικά τα τμήματά μας που αμύνονταν σ' αυτό το χώρο προς τις κορυφές του ορεινού αυτού συγκροτήματος. Οι υποψίες να χρησιμοποιήσει ο Κυβ. Στρατός στην κατεύθυνση Φαλτσάτα – Άγιος Δημήτριος τανκς και άλλα μηχανοκίνητα ήταν πολύ πιθανές. Το Γεν. Αρχηγείο θεώρησε το λόχο μας σαν το πιο κατάλληλο και ικανό τμήμα να αντιμετωπίσει μια τέτοια εχθρική επίθεση με μηχανοκίνητα. Με ταχύτητα στο πι και φι το τμήμα μας ξεκινάει πανέτοιμο για την καινούργια αποστολή. Νύχτα με ξαστεριά πορευόμαστε μέσω Τρίγωνο – Βατοχώρι – Κρυσταλλοπηγή. Φτάνουμε στον προορισμό μας και πριν ακόμα φέξει προλαβαίνουμε να αντικαταστήσουμε το λόχο που κάλυπτε αυτόν τον ευαίσθητο τομέα.

Ο επιμελητής μας Τ. Περδίκης μαζί με το συνεργείο των ημιονηγών πήγε να φέρει τρόφιμα. Να τώρα πώς περιγράφει ο ίδιος την παραπέρα εξέλιξη των πραγμάτων: «Η κεντρική επιμελητεία αυτού του τομέα βρισκόταν στο δάσος της Κρυσταλλοπηγής. Φτάνοντας στον προορισμό μου παρουσιάστηκα στον αρμόδιο επιμελητή. Του είπα ότι είμαι ο επιμελητής του λόχου Σαμποτέρ του Γενικού Αρχηγείου και ήρθα να πάρω τρόφιμα για το τμήμα μου. Η απάντηση που πήρα ήταν στεγνή: «Εσείς δεν είστε δικό μας τμήμα. Να πάτε να πάρετε τρόφιμα στο τάγμα σας ή στην ταξιαρχία που ανήκετε. Εμείς σε ξεχωριστούς λόχους δεν χορηγούμε τρόφιμα. Όταν του εξήγησα ότι εμείς δεν ανήκουμε ούτε σε τάγμα, ούτε σε ταξιαρχία, αλλά απευθείας στο Γενικό Αρχηγείο και ότι με διαταγή του τελευταίου ήρθαμε επειγόντως χθες το βράδι και πήραμε διάταξη μάχης κοντά στην Φαλτσάτα. Και μ' αυτά τα επιχειρήματα στάθηκε αδύνατο να μεταπειστεί. Μπροστά στην επιμονή μου, μου προτείνει: «Πάρε το λοχαγό σου και ελάτε να μιλήσουμε». Όταν του εξήγησα ότι την ημέρα είναι αδύνατο κάτι τέτοιο να γίνει μια και ο λοχαγός δεν μπορεί να εγκαταλείψει τη διάταξη μάχης που έχει. «Ε, τότε μου λέει, δεν γίνεται τίποτα». Έτσι με ξέκοψε και μου σύστησε να μην επιμένω και να μην περιμένω. Ούτε καν μπορούσε να γίνει σκέψη μέσα μου να γυρίσω στο τμήμα χωρίς τρόφιμα. Για μια στιγμή αντιλήφθηκα ότι απ' το τηλέφωνο μιλούσε ο Γούσιας. Τον γνώρισα απ' τη φωνή του. Παρακάλεσα τον συνομιλητή όταν τελειώσει να μου τον δώσει για ένα λεπτό. Του ανέφερα το περιστατικό. Η απάντηση ήταν σύντομη: «Όλα αυτά που μου ανέφερες να τα πεις στον Μπελογιάννη. Του δίνω το ακουστικό». Ο Μπελογιάννης δεν ήταν από εκείνους τους ανθρώπους που χρειάζονταν πολλές εξηγήσεις για να μπει στο νόημα της υπόθεσης. Ακολουθεί ο παρακάτω περίπου διάλογος με τον επιμελητή.

Μπελογιάννης: Ο λόχος σαμποτέρ παραπονείται ότι δεν τους χορηγείς τρόφιμα. Τι συμβαίνει;

Επιμελητής: Αυτοί δεν είναι δικοί μας μαχητές. Είναι ξένο τμήμα. Δεν είναι γραμμένο στις καταστάσεις που έχω.

Μπελογιάννης: Τι είναι αυτοί, Έλληνες αντάρτες ή Νεοζηλανδοί;

Επιμελητής: Έλληνες αντάρτες.

Μπελογιάννης: Αυτοί έχουν δικαίωμα μονάχα να πολεμούν και δεν έχουν δικαίωμα να τρώνε;

Επιμελητής: (Βουβάθηκε, κόπηκε η φωνή του, ενώ απ' το πρόσωπό του τρέχει ο ιδρώτας).

Μπελογιάννης: Να τους χορηγήσεις χωρίς καθυστέρηση όσα τρόφιμα δικαιούνται.

Όλα τα παραπάνω μοιάζουν σαν απίστευτα και απίθανα, ήταν όμως όλα αληθινά.

Συμμετέχω σε ακτίφ στελεχών της 103ης Ταξιαρχίας

Στις 24 Αυγούστου προσκλήθηκα και πήρα μέρος σε ακτίφ στελεχών της 103ης Ταξιαρχίας που πραγματοποιήθηκε τις βραδινές ώρες στο δάσος έξω απ' τη Χαλάρα. Πηγαίνοντας σ' αυτή τη σύσκεψη είχα στο νου μου να φτάσω ακόμα και μέχρι τον Γούσια προκειμένου να του εκθέσω μια σειρά ζητήματα και εκκρεμμότητες που αφορούσαν το τμήμα μας. Έφτασα έγκαιρα στον προορισμό μου, ο Γούσιας που προβλέπονταν να είναι και κύριος ομιλητής στο ακτίφ δεν είχε έρθει ακόμα.

Εδώ συνάντησα μια σειρά γνωστούς, πρώην συμμαθητές μου απ' την Σχολή Αξιωματικών, διοικητές άλλων μονάδων – συμπολεμιστές απ' τις μάχες του Γράμμου. Εκεί είδα και τον Ν. Θεοχαρόπουλο (Σκοτίδα) να συζητά με τους ταξίαρχους Υψηλάντη, Σοφιανό και με άλλους αξιωματικούς. Κατάλαβα ότι είναι η καλύτερη ευκαιρία να απευθυνθώ σ' αυτόν, μα και ο πιο αρμόδιο διοικητής που θα μπορούσε να με βοηθήσει στην επίλυση των ζητημάτων. Πρώτα απ' όλα γιατί ο Σκοτίδας ήταν το δεύτερο πρόσωπο στην διοικητική ιεραρχία της 670 Μονάχας, κάπως καλά γνωστός μου, αλλά και το κυριότερο ήταν ο μοναδικός άνθρωπος που περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο διοικητικό στέλεχος, γνώριζε αρκετά καλά τις εξαιρετικές πολεμικές επιτυχίες που παρουσίασε το τμήμα μας στην μάχη του Γράμμου. Δυο φορές ο ίδιος προσωπικά μας είχε επισκεφτεί στην πρώτη γραμμή του μετώπου σε ι-

διαίτερα κρίσιμες στιγμές άνισης μάχης. Τράβηξα ίσα για εκεί. Χαιρετηθήκαμε με χειραψίες. Κι αμέσως γυρίζοντας προς τους παρευρισκόμενους είπε περίπου τα παρακάτω: «Γνωριστείτε με τους αφανείς ήρωες σαμποταριστές μας». Του ζήτησα πότε μπορώ να μιλήσω για λίγο μαζί του. Η απάντησή του: «Μπορείς και τώρα».

Συνοπτικά του έκθεσα το ζήτημα σχετικά με τους παραγκωνισμούς του τμήματός μας. Για τις ταλαιπωρίες με τα τρόφιμα. Για τις ανάγκες που αντιμετώπιζε το τμήμα μας σε ρουχισμό, υπόδηση και πυρομαχικά. Και πάνω απ' όλα να βρεθεί τρόπος για μια μόνιμη υπαγωγή του τμήματός μας σε κάποια ανώτερη διοίκηση. Επιτόπου με έφερε σε επαφή με τον Ταξίαρχο Υψηλάντη και κανονίστηκε ότι προσωρινά θα ανήκουμε σ' αυτή την διοίκηση και από αυτή θα καλυφθούν και όλες οι ανάγκες του λόχου μας.

Όταν ο Σκοτίδας το βράδυ στις 18 Αυγούστου μας είχε επισκεφτεί στο ύψωμα 2444 στην πρώτη γραμμή του μετώπου στο Γράμμο, ανάμεσα στ' άλλα μου είχε υποδείξει να ετοιμάσω κατάσταση για τους μαχητές και διοικητές του λόχου μας που διακρίθηκαν. Δεν ξέχασε κι αυτή τη φορά να μου το υπενθυμίσει αυτό και να ρωτήσει τι έγινε με αυτή την υπόθεση. Του είπα ότι αυτή η δουλειά δεν μπορεί να γίνει από μας τους ίδιους, αλλά από κάποια παραπάνω δική μας διοίκηση. «Αυτή η δουλειά είναι του Βρατσάνου», μου είπε. «Θα προσπαθήσω να επικοινωνήσω μαζί του γι' αυτό το θέμα».

Την εισήγηση στο ακτίφ με θέμα «Τα συμπεράσματα απ' τη μεγάλη μάχη του Γράμμου και τα καινούργια καθήκοντα» την έκανε ο διοικητής της 670 Μονάδας Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας). Δεν ήταν λίγα τα καλά λόγια που ακούσαμε απ' τον ομιλητή για την επιτυχή πολεμική δράση που παρουσίασε το τμήμα μας αυτή την περίοδο (στην αρχή σαν Διλοχία κι αργότερα σαν λόχος). Αναφέρθηκε ειδικά στις μάχες που δώσαμε στην Πέτρα Κατή, στο Νότο τομέα του Κλέφτη. Δάκρυσαν τα μάτια μου όταν αναφέρθηκε ειδικά στον ταγματάρχη μας Μ. Τυπάδη, τον διακεκριμένο αυτό διοικητή που έπεσε ηρωικά στη μάχη της Οξυάς. Για τον ηρωισμό του λόχου μας να πιάσει έγκαιρα και να κρατήσει την υψηλή κορυφή του Γράμμου. Για τις σκληρές αμυντικές μάχες στο Σκίριση – ύψωμα 2444. Δεν μπορείς σε τέτοιες στιγμές να μη νιώθεις ικανοποίηση, συγκίνηση και περηφάνια όταν γίνεται αναγνώριση εκείνων των σημαντικών πολεμικών επιτυχιών του τμήματός μας.

Μια δυνατή και ευχάριστη μυρωδιά μαγειρικής

Η πείνα ήταν ένα απ' τα πιο τρομερά φαινόμενα της αντάρτικης ζωής. Η έλλειψη τροφίμων συχνά εξανάγκαζε τους αντάρτες να καταφεύγουν σε ποικίλους τρόπους ανεύρεσης ασυνήθιστου είδους τροφής, χόρτα, λαχανικά, φύλλα δέντρων, καρπούς, φρούτα. Να σφάζουν για το συσσίτιο μουλάρια, άλογα, γαϊδούρια. Να σκοτώνουν χελώνες και να βράζουν το κρέας τους. Αναφέρω ένα τέτοιο περιστατικό που συνέβηκε στις 25-8-48 σε μια περίοδο που η τροφοδοσία των ανταρτών που βρίσκονταν στην περιοχή του Βίτσι ήταν αρκετά καλή.

Πλησίαζε το μεσημέρι όταν πήγαινα στην επιμελητεία του λόχου. Από μακριά και πριν ακόμα φτάσω στα μαγειρεία ένιωσα να έρχεται μια πολλή ευχάριστη μυρωδιά κρεατόσουπας. Ήταν τόσο δυνατή και δελεαστική που μου θύμιζε τις ωραίες μυρωδιές μαγειρείων από εκείνα τα καλομαγειρεμένα φαγητά που παλιότερα παρασκεύαζαν στο χωριό μας σε περιπτώσεις γάμων. Φτάνοντας στο μαγειρείο βλέπω να βράζει στη δυνατή φωτιά ένα μεγάλο καζάνι με κρέας και πιο πέρα ένας ξεχωριστός τέντζερης. Κι αυτός με κρέας να κοχλάζει και να αχνίζει. Κι αμέσως κατάλαβα ότι απ' τον τελευταίο έβγαινε αυτή η ευχάριστη μυρωδιά που σε έκανε να σου πέφτουν τα σάλια σου. Αυτό με έκανε να υποθέσω ότι μέσα σ' αυτόν τον τέντζερη θα βράζει κάποιος παχύς κόκορας ή λαγός. Ο μάγειρας Φίλιππας που δεν είχε πάρει χαμπάρι το πλησίασμά μου, δοκίμαζε αμέριμνος αυτή τη στιγμή με το κουτάλι το φαγητό που έβραζε στον τέντζερη. Τον χαιρέτησα και ενώ ετοιμαζόμουν να τον ρωτήσω για ποιον βράζει αυτό το ξεχωριστό φαγητό, μόνος του με πρόλαβε λέγοντας: «Συναγωνιστή λοχαγέ, σήμερα μαγείρεψα μια πολύ νόστιμη σούπα. Σε προσκαλώ το μεσημέρι να 'ρθεις να φάμε μαζί». Αποφεύγει να μου δώσει απάντηση. Επιμένω στο ερώτημά μου. Τελικά αποφάσισε ν' ανοίξει το στόμα του: «Θα σου πω. Όμως αυτό που θα ακούσεις, όσο παράξενο και αν σου φανεί, να μη δώσεις σημασία. Έπιασα μια μικρή και νεαρή χελώνα και την έβαλα να βράσει». Το απδίασμά μου από αυτό που άκουσα έφτασε στο κατακόρυφο. Μου ήρθε να κάνω εμετό. Με δυσκολία κρατήθηκα. Ο μάγειρας κάτι προσπαθεί να μου πει. Δεν δίνω σημασία κι αμέσως χωρίς μιλιά, έστριψα και έφυγα. Το απδίασμα ήταν τόσο μεγάλο που χρειάστηκαν μέρες για να περάσουν αυτές οι δυσάρεστες αισθήσεις που ένιωσα. Εάν αυτό το περιστατικό γινόταν γνωστό στους μαχητές του λόχου μας, θα αναποδογύριζαν καζάνια και θα τα έκαναν όλα γιαλιά καρφιά στο μαγειρείο. Θα εξαφάνιζαν τα μαγαρισμένα αυτά δοχεία.

Άγνωστο ποια θα ήταν και η συμπεριφορά τους προς το μάγειρα.

Αργότερα όταν τα πράγματα ηρέμισαν και ξεχάστηκαν οι δυσάρεστες αυτές συνέπειες μάθαμε περισσότερα για εκείνη την περίπτωση. Ο Φίλιππας καταγόταν απ' τον Έβρο. Από μικρός δούλευε στα καράβια σαν ναυτεργάτης για πολλά χρόνια. Ταξίδεψε σε πολλές χώρες. Μπαρκάρισε σε πολλά λιμάνια του κόσμου. Έζησε ανάμεσα σε ανθρώπους άλλων εθνοτήτων, που είχαν άλλα έθιμα και συνήθειες. Έτσι βρισκόμενος κάποτε σε ένα λιμάνι της Ιαπωνίας οι συνάδελφοί του τον φίλεψαν χελωνόσουπα. Του άρεσε. Αυτά τον έκαναν στο μέλλον να ξεχάσει εκείνες τις... «καθυστερημένες» ελληνικές αντιλήψεις που είχε γι' αυτό το ερπετό.

25 Αυγούστου. Μετά το πέρασμά μας στο Βίτσι ορίστηκε ο λόχος Σαμποτέρ του Γεν. Αρχηγείου να βρίσκεται προσωρινά υπό την προσωρινή διοίκηση της 103ης Ταξιαρχίας. Τις απογευματινές ώρες πραγματοποιήθηκε γενική συνέλευση του λόχου μας με θέμα «Τα συμπεράσματα απ' τη μεγάλη μάχη του Γράμμου και τα καινούργια καθήκοντά μας». Με εντολή του Γεν. Αρχηγείου (που θεωρητικά ανήκαμε απευθείας σ' αυτό, ενώ πρακτικά δεν είχαμε δική μας διοίκηση) την εισήγηση έκανε ο συν. Αλ. Ρόσιος (Υψηλάντης). Ο Α. Ρόσιος χάρη στις διοικητικές του ικανότητες και τη σημαντική πολεμική δράση στον ΕΛΑΣ και στο ΔΣΕ αναδείχτηκε σε έναν απ' τους πιο καταξιωμένους ταξίαρχους του ΔΣΕ. Οι δε επανειλημμένες στρατιωτικές επιτυχίες του τον έκαναν να αποκτήσει όνομα και φήμη ανάμεσα στους αντάρτικους σχηματισμούς στο χώρο της Β. Πίνδου.

Έφτασε στον καταυλισμό μας με τον σύνδεσμό του, όπως πάντα ζωηρός, ευφυής, ευδιάθετος. Πολύ απλός και προσιτός με τους μαχητές. Με το λαό. Αυτό φάνηκε απ' την πρώτη στιγμή, μπαίνοντας μέσα στο τμήμα μας. Γελαστός, αλλάζει χειραψίες με όλους σχεδόν τους διοικητές και στελέχη μας.

Στην εισήγησή του ο ομιλητής έδωσε υψηλή εκτίμηση στην πολεμική δράση του σχηματισμού μας στις μάχες του Γράμμου. Είπε για το λόχο μας ότι είναι ένας απ' τους πιο αξιόμαχους ειδικούς σαμποταριστικούς σχηματισμούς του ΔΣΕ. Τόνισε ακόμα ότι οι πολεμικές επιτυχίες του τμήματός μας θα ήταν πιο μεγάλες και αποτελεσματικότερες εάν στις μάχες του Γράμμου χρησιμοποιούνταν με τον καθαρό προορισμό του για ειδική μαζική σαμποταριστική δράση. Μας είπε επίσης ότι η διοίκηση της 670 Μονάδας από έλλειψη εφεδρικών εξαναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει το λόχο μας σαν συνηθισμένο μάχιμο τμήμα.

Η συνέλευση διεξήχθηκε σε πολύ υψηλό επίπεδο. Μίλησαν αρκε-

τοί συναγωνιστές μας, ανάμεσά τους ο Β. Ντερέκας, ο Γ. Σαλονικιός, ο Δ. Κοτσιανάς, ο Ηρ. Τσεκούρας, ο Π. Σκαρλάτος και ο γράφων αυτές τις αράδες. Από τις γυναίκες η Ολυμπία. Όλοι μίλησαν ανοιχτά και σταράτα με πνεύμα κριτικής κι αυτοκριτικής προς όλες τις κατευθύνσεις. Συνήθως οι ομιλίες όλων τελείωναν με την υπόσχεση ότι και στο μέλλον με την ίδια μαχητικότητα θα πολεμήσουν, έτοιμοι να εκπληρώσουν στο ακέραιο οποιαδήποτε αποστολή θα τους αναθέσει το Γεν. Αρχηγείο.

Να μερικά ζητήματα που στάθηκαν οι ομιλητές. Γ. Σαλονικιός: «Το τμήμα μας είναι ακέφαλο από μόνιμη δική του ανώτερη διοίκηση. Εξαιτίας αυτής της προσωρινότητας συχνά μας πετούν απ' τη μια ταξιαρχία στην άλλη. Να σταματήσει επιτέλους αυτή η προχειρότητα». Δ. Κοτσιανάς: «Ο λόχος συχνά στέλνεται στη διάθεση των ταξιαρχιών. Οι διοικήσεις των τελευταίων μας έχουν μεταβάλει σε πυροσβεστικό τμήμα. Μας έστελναν και μας χρησιμοποιούσαν στους πιο επικίνδυνους τομείς του μετώπου». Ηρ. Τσεκούρας: «Ο συναγωνιστής Υψηλάντης είπε ότι το τμήμα μας είναι ένα απ' τα πιο αξιόμαχα τμήματα του ΔΣΕ. Όμως καμιά απ' τις διοικήσεις των ταξιαρχιών, στις οποίες υπάγονταν ο λόχος μας δεν ενδιαφέρθηκαν να κάνουν προτάσεις για προαγωγές εκείνων των μαχητών και διοικητών μας που διακρίθηκαν στις μάχες, σαν αποτέλεσμα ούτε ένας μαχητής μας, ούτε ένας διοικητής μας δεν μπόρεσε να πάρει εκείνη την διάκριση που του ανήκε. Αντίθετα στην εφημερίδα της Κυβέρνησης συχνά διαβάζουμε ονόματα μαχητών και αξιωματικών από άλλα τμήματα να προάγονται. Για το δικό μας τμήμα δεν γράφτηκε πουθενά τίποτε. Λες και δεν ήμασταν και δεν πολεμήσαμε στο Γράμμο. Πρόκειται για μια μεγάλη ηθική αδικία που πρέπει να διορθωθεί».

Ο Α. Ρόσιος (Υψηλάντης) φανερά ικανοποιημένος από τη δραστήρια συμμετοχή στη συζήτηση και το σοβαρό προβληματισμό των ομιλητών, κλείνοντας την συνέλευση υποσχέθηκε να μεταφέρει στο Γεν. Αρχηγείο όλα τα ζητήματα που τέθηκαν και τις παρατηρήσεις που έγιναν. Και ενώ πριν αναχωρήσει συζητούσαμε μαζί του ορισμένες λεπτομέρειες συνεργασίας, αυτοστιγμεί εκεί μπροστά μας στήνεται ομαδικός χορός. Αντηχεί το γνωστό δημοφιλές επαναστατικό τραγούδι της Ολυμπίας, που αποτέλεσε το έναυσμα για να αρχίσει αυτή η μαζική ψυχαγωγική εκδήλωση και ο αχός απλώνεται γύρω μακριά και σκορπάει τη χαρά. Τραγουδούμε όλοι μαζί:

«Να κατακάτσει ο κουρνιαχτός, να σηκωθεί η αντάρα.
Να μετρηθούν τα ασκέρια μας να δούμε πόσοι λείπουν.

Μετριούνται τ' ανταρτόπουλα και λείπουν τρεις λεβέντες...
Να κι οι λεβέντες που 'ρχονται με τ' άλογα καβάλλα.
Γεια και χαρά σας, ρε παιδιά, το φασισμό χτυπάτε.
Χτυπάτε τον αλύπητα, ώσπου να ξεψυχήσει...».

Ο μεγάλος κύκλος του χορού που ακολούθησε, η μαχητική ατμόσφαιρα που επικρατούσε δεν άφηναν κανέναν έξω απ' αυτό το αντάρτικο ξεφάντωμα. Μας τραβήξανε αμέσως μαζί με τον ταξίαρχο.

Αυτή η χαρούμενη μαζική ψυχαγωγική εκδήλωση συνεχίστηκε μέχρι το βράδυ.

26 Αυγούστου. Με μεγάλη χαρά υποδεχτήκαμε σήμερα μια ομάδα πρώην μαχητών μας που ήρθαν απ' τα νοσοκομεία μετά τη νοσηλεία τους. Νοσταλγία όλων τους ήταν να γυρίσουν όλοι στο τμήμα που ανήκαν. Γι' αυτό μόλις πάτησε το πόδι τους στο πρώτο στρατολογικό τμήμα στο Βατοχώρι, οργανωμένα ζήτησαν και το πέτυχαν να τους στείλουν στο λόχο μας. Την ημέρα αυτή η επιμελητεία μάς έφερε μια παρτίδα με είδη υπόδησης και ρούχων. Προτεραιότητα σ' αυτή την πρώτη κατανομή δόθηκε στο να καλυφτούν οι ανάγκες των γυναικών.

27 Αυγούστου. Το γερό ατσάλωμα που απόκτησαν τα τμήματα του ΔΣΕ κατά τη διάρκεια των μαχών στο Γράμμο αποτέλεσε ένα απαράμιλλο φροντιστήριο πολεμικής πείρας. Μιας ολοκληρωμένης στρατιωτικής ειδίκευσης. Ένα πολύπλευρο πλούτισμα πρακτικής εξάσκησης των μαχητών και στελεχών στον τομέα της πολεμικής τέχνης. Διαμόρφωσε μια καινούργια γερή υποδομή για την μελλοντική ικανότητα των τμημάτων στις προσεχείς μάχες. Παρ' όλα αυτά, αμέσως μετά την πρώτη ξεκούραση δόθηκε εντολή στο τμήμα να ασχοληθεί με την εκπαίδευση για μια καλύτερη επίδοση στη χρήση των διαφόρων ειδών οπλισμού. Στη λύση κι αρμολόγηση των όπλων. Στην εξάσκηση στα πολεμικά μέσα του ναρκοπολέμου. Είχε αποδειχτεί, μα και όλοι οι άνδρες του λόχου μας είχαν πειστεί ότι οι παραπέρα προσπάθειες για την ολοκλήρωση, τον εμπλουτισμό των γνώσεων με καινούργιες εμπειρίες δεν έχουν τέλος και πετυχαίνονται με τις συνεχείς επαναλήψεις.

Πλησίαζε το μεσημέρι όταν δυο αεροπλάνα φτάνουν και κάνουν την πρώτη επιδρομή. Βομβαρδίζουν και μυδραλλιοβολούν τα δασωμένα υψώματα γύρω απ' τα χωριά Χαλάρα, Άγιος Αντώνιος, Βαψιώρι. Το εχθρικό πυροβολικό σφυροκοπεί την υψηλή κορυφή του Βίτσι. Απ' την Ανατολική πλευρά αυτής της κορυφής εκδηλώνεται εχθρική επίθεση. Τα τμήματα της 103ης Ταξιαρχίας, που είχαν διάταξη σ' αυτόν τον τομέα, δίνουν μάχη και σταματούν τον επιθέμενο αντίπαλο. Τις απογευματινές ώρες ο λόχος μας παίρνει εντολή να κινηθεί προς Άγιο

Αντώνιο. Φτάνοντας στον προορισμό μας, δίνεται εντολή να είμαστε σε κατάσταση επιφυλακής, έτοιμοι να μπούμε στην μάχη εάν χρειαστεί. Έτσι βλέπουμε ότι αυτή τη φορά δεν χρειάστηκε να ρωτήσουν τους επιμελητές εάν μας έχουν γραμμένους στα χαρτιά για να μας εμπιστευτούν εάν μπορούν να μας στείλουν στη μάχη.

Έτσι βλέπουμε ότι αυτή τη φορά δεν χρειάστηκε να πάει κάποιος να ρωτήσει τον υπεύθυνο της επιμελητείας του Μακροχωρίου, εάν μας έχουν ή γραμμένους στα χαρτιά σαν «δικό τους τμήμα» προκειμένου να μας εμπιστευτούν για να μας στείλουν στη μάχη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΒΙΤΣΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ

Το Βίτσι σαν σύνολο δεν είχε εκείνη τη μεγάλη στρατιωτική σημασία που είχε η περιοχή της Β. Πίνδου.

Ωστόσο το Βίτσι ήταν η σπουδαιότατη για τους αντάρτες μετά τον Γράμμο και η πλησιέστερη ορεινή περιοχή, που περισσότερο από κάθε άλλη προσφέρονταν για μια επιτυχή συνέχιση του ένοπλου αγώνα. Γι' αυτό το Βίτσι στάθηκε ο βόρειος προμαχώνας του φρούριου του Γράμμου. Ο χώρος αυτός συγκέντρωνε μια σειρά σημαντικά στρατιωτικά πλεονεκτήματα που ευνοούσαν τον αγώνα των ανταρτών για να διεξάγουν διαρκείς μάχες. Τα βασικότερα από αυτά ήταν: α) Η ύπαρξη του οδικού δικτύου Κορυτσάς – Βατοχώρι – Πισοδέρι – Φλώρινα και Γαύρος – Πρέσπα. Πρόκειται για έναν χώρο που εδώ και ενάμισι χρόνο ελέγχονταν σταθερά απ' τους αντάρτες και τους δημιουργούσε τις πιο άνετες προϋποθέσεις για τον ανεφοδιασμό τους με πάσης φύσεως υλικού απ' την Αλβανία, τη Γιουγκοσλαβία με αυτοκίνητα. Πού μπορούσαν να συγκριθούν αυτές οι συνθήκες με εκείνες του Γράμμου, όταν ο ανεφοδιασμός των τμημάτων του ΔΣΕ γινόταν με μεταγωγικά. Όταν οι επιμελητές μας, οι ημιονηγοί μας κινούμενοι τη νύχτα αναγκάζονταν να καλύπτουν μεγάλες αποστάσεις, περνώντας από στενά και δύσβατα μονοπάτια. Ιδιαίτερα τρομερό ήταν το δράμα των τραυματιών μας που μεταφέρονταν από τέτοια νυχτερινά και μακρινά δρομολόγια στα φορεία.

Παράγοντας ανεκτίμητης στρατιωτικής σημασίας ήταν και το γεγονός ότι ο πληθυσμός αυτής της περιοχής έμεινε στα χωριά του, στα σπίτια του και ασχολούνταν ήσυχα με τα αγροτικά του νοικοκυριά. Στο κάθε χωριό υπήρχε εκλεγμένο όργανο τοπικής αυτοδιοίκησης. Κυριαρχούσε παντού μια γνήσια λαϊκή εξουσία. Όλο αυτό το ανθρώπινο δυναμικό, άνδρες και γυναίκες, νέοι και γέροι, καθοδηγούμενοι απ' τα όργανα της λαϊκής εξουσίας, έπαιρναν ενεργό μέρος στο πλευρό των ανταρτών, τους βοηθούσαν στα πάντα, πρόσφεραν πολύτιμες υπηρεσίες σε διάφορες βοηθητικές δουλειές στις επιμελητείες, στα νοσοκομεία, στις μεταφορές τροφίμων και τραυματιών, στα έργα της οχύρωσης, σαν σύνδεσμοι κλπ.

Πριν τον ερχομό των τμημάτων που ελίχθηκαν απ' το Γράμμο στο χώρο του Βίτσι εκεί βρισκόταν η 18η Ταξιαρχία του Π. Βαϊνά και η 108η του Σ. Ηλιάδη (Σοφιανού). Σ' αυτές τις δυνάμεις προστέθηκαν άλλες 4 ταξιαρχίες: Η 14η του Γεωργιάδη – Βασίλκου, η 16η του Δ. Ζυγούρα (Παλαιολόγου), η 103 του Αλ. Ρόσιου (Υψηλάντη), η 107η του Π. Τουμπουλίδη, η Σχολή Αξιωματικών με διοικητή το Ν. Τερζόγλου, οι διάφοροι ειδικοί και βοηθητικοί σχηματισμοί πυροβολικού, σαμποτέρ, της επιμελητείας, της υγειονομικής υπηρεσίας κλπ. Η συνολική δύναμη κυμαίνονταν γύρω στις 9.500, η μαχητική στις 8.500 μαχητές. Η κύρια γραμμή της άμυνας στο μέτωπο του Βίτσι ήταν η παρακάτω: Απ' τ' αριστερά άρχιζε απ' την Μπέλλα Βόντα – Πισοδέρι – Πλατύ – Κούλα και έφτανε στην υψηλή κορυφή του Βίτσι, ύψος 2128. Σε συνέχεια Δόντικ – Μπίκοβικ – Νοτίως της κορυφογραμμής του Μάλι Μάδι και τελείωνε στον Άγιο Δημήτριο.

Η ηγεσία του ΔΣΕ αντιλαμβάνονταν και περίμενε την εξαπόλυση καινούργιας επίθεσης του αντιπάλου κατά του Βίτσι. Γι' αυτό σαν κύριο καθήκον αυτής της σημής θεωρήθηκε η πολύπλευρη προετοιμασία των τμημάτων για μια αποφασιστική αντιμετώπιση των αναμενόμενων καινούργιων εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του αντιπάλου. Για το σκοπό αυτό δόθηκαν και οι ανάλογες οδηγίες στις ανώτερες διοικήσεις των σχηματισμών. Τονίζονταν ιδιαίτερα να παρθούν μέτρα για την βελτίωση της οχύρωσης του εδάφους, γιατί αυτόν τον καιρό στο χώρο του Βίτσι υστερούσε πολύ απ' τις πολεμικές ανάγκες της σημής.

Συνεδρίαση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ

Στις 27 Αυγούστου πραγματοποιήθηκε συνεδρίαση του ΠΓ της ΚΕ

του ΚΚΕ που ανάμεα στ' άλλα συζητήθηκαν:

α) Η μάχη του Γράμμου που διατυπώθηκε απόφαση με τον τίτλο «Η εποποιΐα στην Β. Πίνδο, πολιτικά και στρατιωτικά συμπεράσματα και διδάγματα».

β) Η καθαίρεση του Μ. Βαφειάδη από αρχιστράτηγο του ΔΣΕ λόγω αρρώστιας και να σταλεί για θεραπεία στην Μόσχα.

γ) Το καινούργιο πολεμικό Συμβούλιο να αποτελείται: 1) Ν. Ζαχαριάδης – Πρόεδρος και ανώτατος διοικητής του ΔΣΕ. 2) Γ. Βοντίτσιος – Διευθυντής των πολεμικών επιχειρήσεων. 3) Β. Μπαρτζιώτας – Πολιτικός Επίτροπος του Γενικού αρχηγείου. 4) Β. Βλαντάς – του ανεφοδιασμού και προετοιμασίας εφεδριών. 5) Λ. Στρίγκος – Κυβερνητική δουλειά.

δ) Την διάλυση των αρχηγείων περιοχών και την δημιουργία μεραρχιών. Προαγωγές ανωτάτων αξιωματικών του ΔΣΕ. Παραθέτουμε το Διάταγμα της ΠΔ της 27/8/48.

ΕΞΟΡΜΗΣΗ

ΠΡΟΑΓΩΓΕΣ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΤΡΑΤΟΥ

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Έχοντας υπ' όψη την Ιδρυτική μας Πράξη της 23 του Δεκέμβρη 1947 την Πράξη αριθ. 11 του Γενικού Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας και τους νόμους αριθ. 1 και 13 της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης

Αποφασίζουμε

Α! Προάγουμε στους παρακάτω ανώτερους αξιωματικούς του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας σ' αυτούς βαθμούς και αναθέρουμε για τις ιξαιρετικές υπηρεσίες που προσέφεραν στη διεξαγωγή της επιχείρησης του Γράμμου:

1) Σε αντιστράτηγο τον υποστράτηγο Βοντίτσιο Γεώργιο (Γούσια).

2) Σε υποστράτηγους τους συνταγματάρχες:

Ζυγούρα Δημήτριο (Παλαιολόγου)

Ρόσιο Αλέξανδρο (Υψηλάντη)

Μπαρτζιώτα Βασίλειο (Φάνη)

Βλαντά Δημήτριο

Β! Μέσα σε 10 μέρες όλες οι Δυνάμεις των μονάδων του Λ Στρατού που πολέμησαν στο Γράμμο, από διμοιρία μέχρι τη Διοίκηση Ταξιαρχίας, να υποβάλουν προτάσεις για προαγωγή όλων των μαχητών και αξιωματικών που διακρίθηκαν στις μάχες του Γράμμου.

Γ! Καθορίζουμε ειδικό Μετάλλιο του Γράμμου που αποκτιέται σε όλους τους μαχητές και αξιωματικούς του Λ.Σ.Ε. του Γράμμου, αυτούς άνδρες και αξιωματικούς της Λαϊκής Πολιτοφυλακής και πολίτες που πήραν μέρος και βοήθησαν στην μάχη του Γράμμου.

Δοθήκαν στην Προσωρινή Δημοκρατικής Κυβέρνησης

27 Αύγουστου 1948

Ο Πρόεδρος και Υπουργός των Στρατιωτικών

Στρατηγός ΜΑΡΚΟΣ

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Έχοντας υπόψη την ιδρυτική μας πράξη της 23 του Δεκέμβρη 1947 και πράξη του Γενικού Αρχηγείου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας

Αποφασίζουμε

1. *Την κατάργηση των Αρχηγείων Περιοχών και τη δημιουργία Μεραρχιών.*
2. *Οι Μεραρχίες ονομάζονται όπως παρακάτω:*

Ι Μεραρχία:	*Θεσσαλίας*
ΙΙ Μεραρχία:	*Ρούμελης*
ΙΙΙ Μεραρχία:	*Πελοποννήσου*
VIII Μεραρχία:	*Ηπείρου*
IX Μεραρχία	*Μακεδονίας*
X Μεραρχία	*Μακεδονίας*
XI Μεραρχία	*Μακεδονίας*

Στην Έδρα της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης

27 Αύγουστου 1948

Ο Πρόεδρος και Υπουργός των Στρατιωτικών

Στρατηγός ΜΑΡΚΟΣ

Τις διοικήσεις των τριών μεραρχιών που δημιουργήθηκαν στο χώρο του Βίτσι τις ανέλαβαν οι πρώτοι λαογέννητοι στρατηγοί μας.

α) IX Μεραρχίας – Δ. Ζυγούρας (Παλαιολόγου).

β) X Μεραρχίας – Αλ. Ρόσιος (Υψηλάντης).

γ) XI Μεραρχίας – Ν. Θεοχαρόπουλος (Σκοτίδας).

Αργότερα διοικητές μεραρχιών στο χώρο του Βίτσι χρημάτισαν:

α) Στη X Μεραρχία ο Π. Τουμπουλίδης. β) Στην XI Π. Βαϊνάς.

Διοικητές των πρώτων ταξιαρχιών στο χώρο του Βίτσι ανέλαβαν: 16η Ταξιαρχία ο Ηλ. Αλευράς, 18ης ο Π. Βαϊνάς, 103ης ο Αχ. Παπαϊωάννου, της 108ης ο Σοφιανός Ηλιάδης.

Θεωρήσαμε σκόπιμο να κάνουμε δυο συνοπτικές παρατηρήσεις σε δυο σημεία της απόφασης του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ.

Η πρώτη αφορά την καθαίρεση του Μ. Βαφειάδη απ' την θέση του αρχηστράτηγου του ΔΣΕ και η οποία δεν ανακοινώθηκε, κρατήθηκε μυστική για μεγάλο χρονικό διάστημα αργότερα. Αρκετά χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη είναι και το γεγονός ότι ενώ ο Μ. Βαφειάδης απουσίαζε απ' την Ελλάδα απ' τον Αύγουστο του 1948 τα Διατάγματα της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης συνέχιζαν να φέρνουν την υπογραφή του μέχρι τις αρχές του Νοεμβρίου. Ενώ οι μαχητές και τα στελέχη του ΔΣΕ που δεν γνώριζαν αυτή την περίοδο τίποτε για την αντικατάσταση του Μ. Βαφειάδη, στις διάφορες εκδηλώσεις συνέχιζαν να ζητωκραυγάζουν υπέρ του αρχηγού του ΔΣΕ – Μ. Βαφειάδη. Το όλο αυτό θέμα το γνώριζαν μονάχα ένας περιορισμένος στενό κύκλος ανώτατων στελεχών του Γεν. Αρχηγείου.

Η δεύτερη αφορά την αναγκαιότητα: τόσο την αντικατάσταση του Μ. Βαφειάδη απ' τη θέση που κατείχε, όσο και την επιλογή του καινούργιου αντικαταστάτη του. Για το πρώτο σκέλος αυτής της παρατήρησης αναφερθήκαμε αρκετά λεπτομερειακά στους δυο προηγούμενους τόμους του βιβλίου μου.

Γι' αυτό εδώ συνοπτικά θα περιοριστούμε να αναφερθούμε στον καινούργιο αντικατασταστάτη του, τον Γ. Βοντίσιο (Γούσιας), που είχε επιλεχτεί απ' το ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ να αναλάβει τις κυριότερες αρμοδιότητες που μέχρι τότε τις είχε ο Μ. Βαφειάδης. Είναι αυτονόητο, μα και η λογική των πραγμάτων υπαγόρευε ότι ο σκοπός αυτού του μέτρου θα έπρεπε να αποβλέπει, ώστε να προκύψει από αυτή την αλλαγή κάτι το καλύτερο. Να βρεθεί και να διοριστεί σ' αυτη τη νευραλγική θέση μια πιο κατάλληλη και ικανή προσωπικότητα για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις υψηλές απαιτήσεις της καθοδήγησης του ένοπλου αγώνα. Να τοποθετηθεί ένας άνθρωπος με εξαιρετικά προσόντα και πρώτα απ'

όλα ανάμεσα σ' αυτά να είναι εξοπλισμένος με ειδικές στρατιωτικές γνώσεις, με πολεμική πείρα και με προφανείς διοικητικές ικανότητες. Ο Γ. Βοντίτσιος δεν δικαίωνε και δεν μπορούσε να δικαιώσει τον παραπάνω κανόνα, μια που του έλλειπαν κυριολεκτικά όλα αυτά τα προσόντα. Ήταν άραγες δυνατό ένας άνθρωπος, που δεν είχε κρατήσει ποτέ όπλο στο χέρι να πολεμήσει, που δεν υπηρέτησε στο στρατό σαν γιος πολύτεκνου, με γραμματικές γνώσεις Δημοτικού σχολείου να αναλαμβάνει στρατιωτικός διοικητής των πολεμικών επιχειρήσεων, του πιο σύνθετου και υπεύθυνου τομέα του ένοπλου αγώνα; Δεν είναι άραγες αυτή η επιλογή παράλογη; Η παραδοξότητα αυτής της επιλογής γίνεται πιο ξεκάθαρη, όταν παρθεί υπόψη ότι στις γραμμές του ΔΣΕ υπηρετούσαν μια σειρά έμπιστοι ειδικοί μόνιμοι και έφεδροι αξιωματικοί, με τεράστια διοικητική και πολεμική πείρα στο παρελθόν απ' το αλβανικό μέτωπο και τους αγώνες της Εθνικής Αντίστασης, οι περισσότεροι απ' τους οποίους είχαν διατελέσει διοικητές μεγάλων στρατιωτικών μονάδων στον ΕΛΑΣ. Ανάμεσα σ' αυτούς τους λαϊκούς διοικητές, του έμπειρους και δοκιμασμένους ειδικούς στρατιωτικούς έπρεπε τώρα να στραφεί η πολιτικοστρατιωτική ηγεσία για να επιλέξει τον αντικαταστάτη του Μ. Βαφειάδη.

Η ανάληψη των καθηκόντων του διοικητή του ΔΣΕ από ένα ειδικό στρατιωτικό όχι μονάχα θα ανταποκρίνονταν στους σκοπούς και τις ανάγκες της μορφής πάλης που διεξήγαγε το ΚΚΕ, αλλά και θα δημιουργούσε εκείνες τις πιο ευνοϊκές προϋποθέσεις που θα επέτρεπαν με τον καλύτερο τρόπο να βρουν πρακτική εφαρμογή οι πιο σύγχρονες ιδέες της πολεμικής τέχνης στο σχεδιασμό και στη διεξαγωγή των πολεμικών επιχειρήσεων. Να μεγαλώσει ο συντελεστής της αποτελεσματικότητας των στρατιωτικών ενεργειών. Να εκτιμηθούν στον απαιτούμενο βαθμό οι αξίες της ειδικής στρατιωτικής επιτελικής σκέψης, για μια πιο σωστή εφαρμογή της δημιουργικής στρατιωτικής τακτικής που θα συνδύαζε πιο αποτελεσματικά και τις δυο μορφές της πολεμικής τέχνης, την κατά μέτωπο αντιπαράθεση, απ' τη μια μεριά και την συνέχιση της τακτικής του ανταρτοπολέμου απ' την άλλη. Δυστυχώς τα σωστά αυτά κριτήρια δεν βρήκαν την ανάλογη κατανόηση απ' την ανώτατη πολιτικοστρατιωτική ηγεσία του κινήματος, με αποτέλεσμα να φτάσουμε σε τέτοιο βαθμό, ώστε να κάνουμε ένοπλο αγώνα και να μην συμμετέχει στο Πολεμικό Συμβούλιο ούτε ένας ειδικός στρατιωτικός. Ενώ οι «στρατηγοί μας» που προτιμήθηκαν και συμμετείχαν σ' αυτό ήταν άνθρωποι χωρίς στοιχειώδη στρατιωτική κατάρτιση και πολεμική πείρα, άνθρωποι που τα εφόδια μόρφωσής τους τα απόκτησαν κατά

την παραμονή τους στην Ακροναπλία. Αυτό μαρτυράει ότι η ανάδειξη του Γούσια σ' αυτή την υπεύθυνη θέση ήταν φανερά ένα βήμα πίσω. Αν και αυτά που αναφέρθηκαν δεν αποτελούσαν το μοναδικό παράγοντα που έπρεπε να αποκλειστεί η ανάδειξή του σ' αυτή τη θέση. Σ' αυτά θα πρέπει να προστεθούν και τα πολλά αρνητικά της προσωπικής του συμπεριφοράς. Το ύφος. Η σκαιότητά του. Η θρασύτητα. Ο ψωροεγωισμός του κλπ. Ο Γούσιας είχε προσφέρει πολλές υπηρεσίες στο Κόμμα. Ήταν ένας πιστός και μαχητικός αγωνιστής. Η θέση του ήταν στο ΔΣΕ και θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε μια υψηλή και υπεύθυνη καθοδηγητική θέση σε άλλους τομείς του ενόπλου αγώνα. Και σε καμιά περίπτωση σε ανώτατο διοικητή του ΔΣΕ.

Να υπογραμμιστεί ακόμα ότι η παράδοξη επιλογή της προώθησής του όχι μονάχα δεν τον βοήθησε για κάποια αλλαγή προς το καλύτερο, αλλά αντίθετα τον έκανε να πάρουν τα μυαλά του αέρα. Να θεωρεί τον εαυτό του ότι ήταν ο Ζούκωφ της Ελλάδας. Αυτό σήμαινε ότι η ανώτατη πολιτικοστρατιωτική ηγεσία του κινήματος και προσωπικά ο Ν. Ζαχαριάδης μέχρι το τέλος του Εμφύλιου πολέμου δεν είχαν απαλλαγεί από μια αβάσιμη, καχύποπτη και επιζήμια αντίληψη το να μην κατανοούν την αξία των στρατιωτικών μυαλών στον πόλεμο. Να μην αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα τόσο της τοποθέτησης ενός ειδικού στρατιωτικού στο ανώτατο κλιμάκιο του ένοπλου αγώνα, όσο και της δημιουργίας κοντά σ' αυτό το καθοδηγητικό όργανο ενός δυνατού συλλογικού κεντρικού επιτελείου, πλαισιωμένου από ειδικούς επιτελικούς αξιωματικούς. Στην υποτίμηση των αξιών αυτού του κανόνα δεν βλέπουμε τώρα να βρίσκει πρακτική εφαρμογή μονάχα στην περίπτωση του Γούσια. Με τα ίδια κριτήρια έγινε και η ανάδειξη των διοικητών του ΚΓΑΝΕ – Καραγιώργη και Κολλιγιάννη.

Οι καινούργιες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις κατά του Βίτσι

Ο σκοπός των καινούργιων ισχυρών επιθετικών ενεργειών που η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία εξαπέλυσε τώρα κατά του Βίτσι ήταν ο ίδιος. Εκείνο που δεν κατόρθωσε να πετύχει στις 69 μέρες του Γράμμου με το σχέδιο «Κορωνίς» υπολόγιζε να το υλοποιήσει τώρα. Γι' αυτό και ετούτες οι καινούργιες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις θα πρέπει να θεωρούνται σαν συνέχιση της εαρινής εκστρατείας του 1948, η οποία βρισκόταν στην τελευταία της φάση. Εξάλλου αυτό επιβεβαιώνεται ακόμα απ' τη διαταγή του ΓΕΣ στις 21 Αυγούστου 1948 προς τον διοικη-

τή του Β΄ Σώματος Στρατού, στρατηγό Κιτριλάκη, η οποία καθόριζε: «Επισημαίνω ιδιαιτέρως ταχείαν και δραστήριαν λήψιν μέτρων προς Βίτσι εις τρόπον, ώστε να μην δοθεί χρόνος ανάπαυσης και ανασυγκροτήσεως εις την περιοχήν ταύτην καταφυγόντων μέσω Αλβανίας λειψάνων του Γράμμου». (Απ' το βιβλίο Δ. Ζαφειρόπουλου, σελ. 445).

Τρεις πάνοπλες μεραρχίες παίρνουν τώρα διαταγή να κινηθούν προς καταδίωξη και εξόντωση των ανταρτών που ελίχθηκαν στο Βίτσι.

Αξίζει να επισημανθεί και να μην μείνουν απαρατήρητες μια σειρά φανερές ανακρίβειες κι αναλήθειες που περιέχει αυτή η διαταγή. α) Αυτό που επικαλείται ο αρχηγός του ΓΕΣ στρατηγός Γιαντζής ότι τα τμήματα του ΔΣΕ πέρασαν στο Βίτσι απ' την Αλβανία σαν φυγάδες ήταν ένα φανερό χονδροκομμένο ψέμα. Ήταν στους πάντες γνωστό, πολύ καλά το γνώριζε και ο ίδιος ότι οι αντάρτες πέρασαν στο Βίτσι απ' το Γράμμο με το σπαθί τους, αφού πρώτα έσπασαν και τσαλαπάτησαν το φράγμα της ισχυρής αμυντικής γραμμής του Κυβ. Στρατού στην τοποθεσία της Γκίνοβας. β) Το ίδιο χοντροκομμένο ψέμα είναι και ένα άλλο σημείο αυτής της διαταγής που αναφέρει ότι οι αντάρτες έφτασαν στο Βίτσι σαν φυγάδες. Στην πραγματικότητα τα τμήματα του ΔΣΕ πέρασαν στο Βίτσι οργανωμένα διατηρώντας τη στρατιωτική συνοχή τους. γ) Εξίσου το ίδιο είναι ανακριβές αυτό που επικαλείται ο αρχηγός του ΓΕΣ ότι τα τμήματα του ΔΣΕ που πέρασαν στο Βίτσι ήταν λείψανα. Στην πραγματικότητα ήταν οργανωμένες στρατιωτικές μονάδες. Η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία καθοδηγούμενη απ' τις τυπικές οδηγίες του αστικού στρατιωτικού κανονισμού, επιδίωξε σ' αυτές τις στιγμές να εκμεταλλευτεί την κούραση και την εξάντληση των ανταρτών απ' τις διαρκείς και αδιάκοπες μάχες του Γράμμου για να πετύχει τον στρατηγικό της σκοπό. Και εδώ έπεσαν έξω, μια και σε τίποτε δεν τους δίδαξε η ιστορία της δίχρονης αντιπαράθεσης με τους αντάρτες να αντιληφθούν και να καταλάβουν ότι οι λαϊκοεπαναστατικοί στρατοί που είναι εμπνευσμένοι από τα πιο υψηλά δημοκρατικά ιδανικά και σ' αυτές τις περιπτώσεις έβρισκαν εκείνη τη δύναμη, τη θέληση και την αντοχή που χρειάζονταν να ξεπερνούν μόνοι τους και τις πιο αφάνταστες δυσκολίες. Αυτό επιβεβαιώθηκε ακόμα μια φορά απ' τα ίδια τα πράγματα, ότι «τα λείψανα του Γράμμου», όπως αποκαλούσε τους αντάρτες ο αρχηγός του ΓΕΣ όχι μονάχα ανέτρεψαν με επιτυχία τις καινούργιες ισχυρές επιθέσεις του πάνοπλου αντιπάλου, αλλά παραλίγο αυτή η τυχοδιωκτική εκστρατεία κατά του Βίτσι να κοστίσει στον Κυβ. Στρατό το χάσιμο της Καστοριάς.

Οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις για την κατάληψη του Βίτσι άρχι-

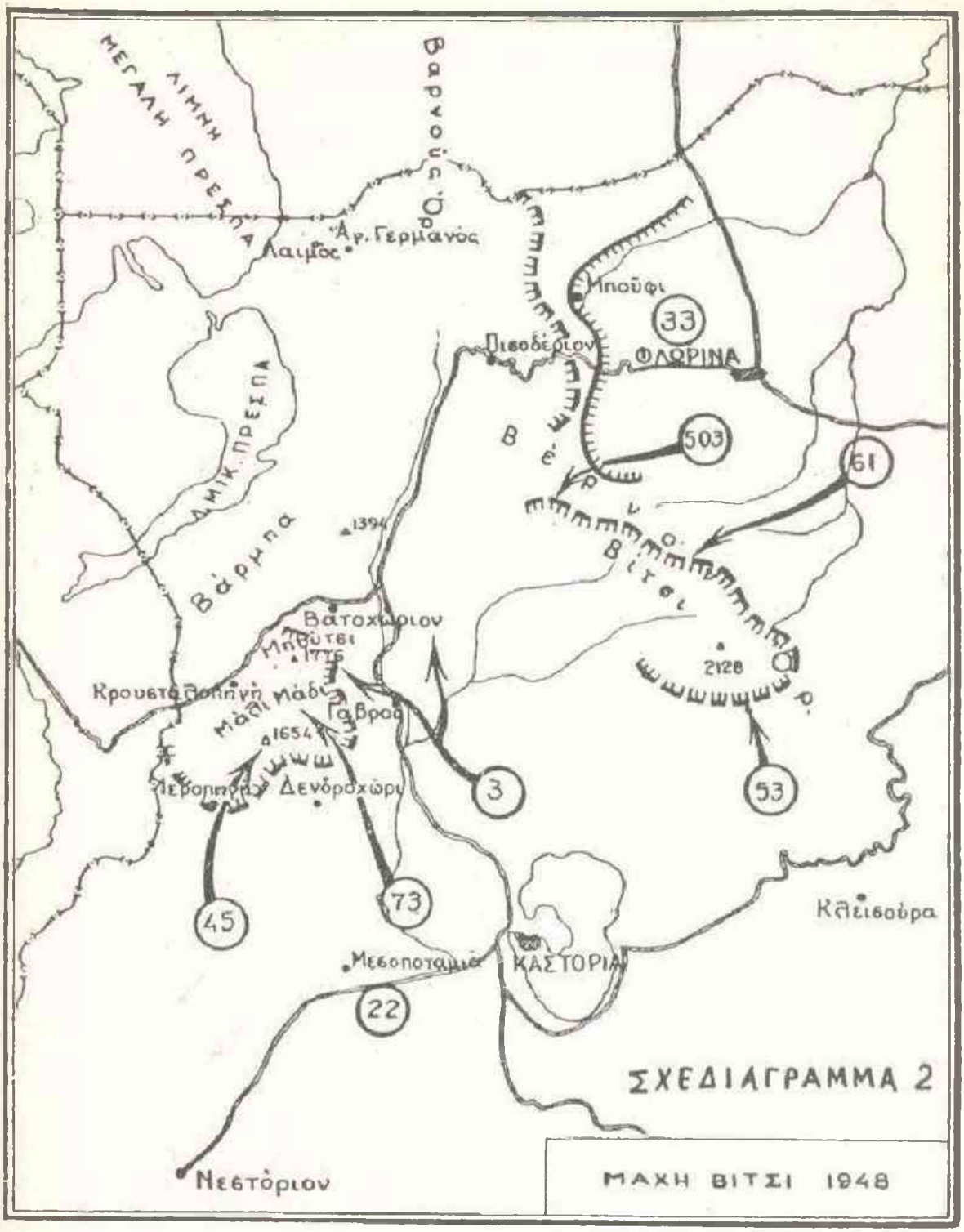
σαν στις 26 Αυγούστου. Την εκπλήρωση αυτού του σκοπού την ανέλαβαν 9 πάνοπλες ταξιαρχίες πεζικού υπό την διοίκηση του Β΄ Σώματος Στρατού. Αυτές ήταν: Οι 21, 22, 33, 43, 45, 53, 61, 73 και η 3η ορεινή ταξιαρχία. Η ισχυρή αυτή επιθετική ενέργεια κατά του Βίτσι υποστηρίζονταν και από μια σειρά άλλες ειδικές στρατιωτικές μονάδες πυροβολικού, αρμάτων μάχης, μηχανικού, ΛΟΚ κλπ.

Γίνεται φανερό ότι η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία βιάζεται να αρχίσει τις καινούργιες επιθέσεις για να μη δοθεί η δυνατότητα στους αντάρτες να ξεκουραστούν και να ανασυγκροτηθούν. Ο στρατηγός Δ. Ζαφειρόπουλος στο βιβλίο του και στη σελίδα 447 γράφει: «Η κυριαρχούσα σκέψις του Β΄ Σωματος Στρατού ήτο η επίσπευση της ενάρξεως των επιχειρήσεων προς τον σκοπό της μη παροχής χρόνου εις τα εισρέοντα συμμοριακά τμήματα εκ Γράμμου δι' Αλβανίαν εις Βίτσι να ανασυγκροτηθούν και αξιοποιηθούν».

Στο σχεδιάγραμμα 2, βλέπουμε τις βάσεις εξόρμησης των ταξιαρχιών του Κυβ. Στρατού στις παραμονές των επιχειρήσεων. Το σχέδιο πρόβλεπε να προηθεί επίθεση και κατάληψη της οροσειράς Βίτσι (Βέρνο). Το καθήκον αυτό ανατέθηκε στην 53 Ταξιαρχία που θα είχε σαν βάσει εξόρμησης την περιοχή της Προκοπάνας.

Ξανά στην πρώτη γραμμή

28 Αυγούστου. Ο λόχος μας ακόμα απ' τις βραδινές ώρες είχε καταυλιστεί σε μια δασωμένη πλαγιά στους δυτικούς πρόποδες της υψηλής κορυφής του Βίτσι (Βέρνο). Πιο πέρα από μας βρίσκεται ο ΣΔ της 108 Ταξιαρχίας του Σοφιανού. Είχαμε πάρει εντολή να βρισκόμαστε προσωρινά σε τακτική υπαγωγή αυτής της μονάδας. Μπροστά μας σε όλο τον τομέα του μετώπου απ' το Δόντικ μέχρι την Πελκαμένη διεξάγονται μάχες. Είναι η τρίτη μέρα που ο Κυβ. Στρατός επιτίθεται, έχοντας σαν κύριο στόχο να βγει και να καταλάβει την στρατηγικής σημασίας, υψηλότερη κορυφή του Βίσι – Υψ. 2128. Οι εχθρικές επιθέσεις είναι ισχυρές, μαζικές και υποστηρίζονται με τα πολυάριθμα βαρειά όπλα του, πυροβολικό, όλμους, αεροπορία κλπ. Τα τμήματα της πρώτης γραμμής αντιστέκονται, αμυνόμενα σε εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες. Το έδαφος γυμνό, με υποτυπώδη οχύρωση. Σπάνια υπάρχουν ξεχωριστές θέσεις πολυβόλων σκαμμένες στη γη. Στην καλύτερη περίπτωση οι θέσεις πυρός ήταν φκιαγμένες με ένα μικρό σωρό πέτρες. Για σκέπαστρα θέσεων δεν μπορεί να γίνει λόγος. Η αεροπορία

ΜΕΓΑΛΗ ΠΡΕΣΠΑ
ΛΙΜΝΗ
Βαρνούσιον Ο.
Λαιμός
Αγ. Γερμανός
Ηπούφι
33
Πισοδέριον
ΦΛΩΡΙΝΑ
503
61
Β
Βίτσι
ΔΗΜΟΤΙΚΟ
ΔΗΜΟΤ. ΠΡΕΣΠΑ
Βάρμπα
1394
Βατοχώριον
Μηβύτει
1776
Κρουστοπόπιη
Μάλι Μάδι
Γαβρά
1654
Περιστερά
Δενδροχώρι
3
53
45
73
Καλεσούρα
Μεσοποταμία
ΚΑΣΤΟΡΙΑ
22
2128
ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2
Νεστόριον
ΜΑΧΗ ΒΙΤΣΙ 1948

και το πυροβολικό συνέχιζαν να βομβαρδίζουν αδιάκοπα όχι μονάχα την πρώτη γραμμή άμυνας του μετώπου, αλλά και τα μετόπισθεν. Γίνεται όμως φανερό ότι το μεγαλύτερο σφυροκόπημα δέχονται οι θέσεις των ανταρτών που έχουν πάρει διάταξη στην κορυφή του Βίτσι. Ένα σύννεφο καταχνιάς σκεπάζει τη γυμνή αυτή οροσειρά, που στην πορεία αυτό γίνεται πιο πυκνό και μεγαλώνει. Οι πρώτοι τραυματίες που άρχισαν να καταφτάνουν στο ΣΔ της Ταξιαρχίας μάς πληροφορούν για την φρίκη του πολέμου που επικρατούσε στο πεδίο της μάχης, για τις μεγάλες απώλειες που είχε το τμήμα που μάχονταν στην πρώτη γραμμή. Γεννιέται επείγουσα ανάγκη να ενισχυθεί η πρώτη γραμμή με καινούργιες δυνάμεις. Η οροσειρά του Βίτσι έπρεπε να κρατηθεί πάση θυσία. Εδώ ο Ταξίαρχος Σοφιανός δίνει εντολή στο λόχο μας να πάει μπροστά στην πρώτη γραμμή και να αντικαταστήσει το τμήμα που κρατούσε τον τομέα της κορυφής του Βίτσι. Έτσι έχουμε να κάνουμε με μια απόφαση που έρχονταν σε αντίθεση με τη διαταγή του Γεν. Αρχηγείου που πρόβλεπε οι ειδικοί σαμποταριστικοί σχηματισμοί να χρησιμοποιούνται μονάχα απευθείας στον προορισμό τους και σε καμιά περίπτωση σαν σχηματισμοί πεζικού. Οι διοικητές των ταξιαρχιών, όπως παλιότερα στο Γράμμο, έτσι και τώρα στο Βίτσι έγραφαν στα παλιά τους τα παπούτσια αυτή τη διαταγή.

Το γεγονός και μόνο ότι ο δικός μας λόχος σαμποτέρ του Γεν. Αρχηγείου, που ήταν και ο μοναδικός τέτοιος ειδικός σχηματισμός σ' όλο το μέτωπο του Βίτσι απ' τη δεύτερη κιόλας μέρα των εχθρικών επιχειρήσεων στέλνεται στην πρώτη γραμμή άμυνας σαν μάχιμο τμήμα πεζικού επιβεβαιώνει το παραπάνω συμπέρασμα. Σε ποιον όμως θα μπορούσε κανείς να διαμαρτυρηθεί και να πει τα παράπονά του για την παραβίαση αυτής της διαταγής, όταν το τμήμα μας ήταν ακέφαλο και πρακτικά δεν είχε άμεση δική του ανώτερη διοίκηση.

Η αποστολή που αυτή τη στιγμή πήρε ο λόχος μας δεν ήταν απ' τις εύκολες, συνδέονταν με μια σειρά σοβαρές δυσκολίες και εμπόδια που έπρεπε στην πορεία να ξεπεραστούν. Πρώτα απ' όλα για να φτάσουμε στον προορισμό μας έπρεπε να διανύσουμε μια απόσταση 600-700 μέτρα, περνώντας από μια ανηφορική γυμνή πλαγιά που βάλλονταν διαρκώς απ' το εχθρικό πυροβολικό. Όμως το πιο επικίνδυνο ήταν το ενδεχόμενο αεροπορικής επιδρομής. Πριν ξεκινήσουμε εξηγήσαμε στους μαχητές και διοικητές τη διαταγή που πήραμε, τους μιλήσαμε για τις αναμενόμενες δυσκολίες. Υπογραμμίσαμε ιδιαίτερα την ανάγκη η κίνησή μας προς τα μπρος να γίνεται με όσο το δυνατό ταχύτερους ρυθμούς για να μπορέσουμε το γρηγορότερο να καλύψουμε

την απόσταση που μας χώριζε απ' το στόχο, πράγμα που θα λιγόστευε τις πιθανότητες να δεχτούμε χτυπήματα απ' την αεροπορία. Προτείναμε στους μαχητές μας όποιος το επιθυμεί μπορεί να αφήσει τα παραπανήσια πράγματά του εδώ στην επιμελητεία. Οι τραυματίες που συνέχιζαν να καταφτάνουν περιέγραφαν την κατάσταση που επικρατούσε στην πρώτη γραμμή σαν κάτι χειρότερο από ζοφερή κι απογοητευτική. Ακούσαμε να μας λένε χωρίς επιφυλάξεις: «Είναι πια αργά να πάτε μπροστά». Και άλλα περίπου παρόμοια.

Ήδη είχαμε διανύσει το περισσότερο μέρος της απόστασης που μας χώριζε απ' τον προορισμό μας. Και ενώ ανηφορίζαμε σ' αυτή την ακάλυπτη και σχεδόν κάθετη πετρώδη πλαγιά, είδαμε να καταφτάνουν δυο αεροπλάνα. Έρχονταν κατά παραγγελία ίσα για μας προφανώς με υπόδειξη κάποιων εχθρικών παρατηρητήριων. Μόλις τα αναληφθήκαμε μας φάνηκε σαν να μας κόπηκε η ανάσα μας. Καταλαβαίναμε τι μας περίμενε τώρα σε τούτη την ανοιχτή κι ακάλυπτη πλαγιά που οι σιλουέτες μας διακρίνονταν σαν την μύγα στο γάλα. Παίρνουν στροφή, κατεβαίνουν χαμηλά όσο θέλουν κι αρχίζουν ανελέητα να μας μυδραλιοβολούν, να ρίχουν ρουκέτες. Σ' αυτή την περίπτωση δεν υπήρχε για μας καμιά διέξοδος σωτηρίας. Είμασταν πια ανήμποροι να κάνουμε κάτι για ν' αποφύγουμε το φανερό κίνδυνο που μας απειλούσε. Καταδικασμένοι στο έλεος της τύχης, κολλήσαμε στην πλαγιά όπου βρεθήκαμε περιμένοντας να δούμε το χάρο με τα μάτια. Το εφιαλτικό αυτό περιστατικό κάνει μερικούς μαχητές μας να ανησυχούν να φτάσουν σε απόγνωση. Να ακούγονται τέτοιες φωνές απογοήτευσης που ισοδυναμούσαν με κλάματα. «Χαθήκαμε, δεν πρόκειται να μείνει κανένας ζωντανός σήμερα» κλπ. Ο απολογισμός ήταν 7 τραυματίες, ευτυχώς χωρίς νεκρούς. Ανάμεσα στους τραυματίες μας ήταν και η μαχήτρια Ελένη Πλασταρά. Με την αποχώρηση των αεροπλάνων η πορεία συνεχίστηκε προς τα μπρος. Μονάχα όταν φτάσαμε στην κορυφογραμμή αντιληφθήκαμε ότι σχεδόν το ήμισυ των μαχητών μας δεν ήταν μαζί μας. Βλέποντας τα αεροπλάνα δεν μας ακολούθησαν. Γύρισαν πίσω στο δάσος που ήταν η επιμελητεία.

Όταν εμείς φτάσαμε στην κορυφή του Βίτσι είδαμε ότι όλοι κι όλοι που είχαν απομείνει και συνέχιζαν να μάχονται σ' αυτό τον τομέα ήταν 8 μαχητές με επικεφαλή ένα ομαδάρχη. Ο τελευταίος αν και τραυματισμένος, όπως ήταν ξεσκούφωτος και με δεμένο το κεφάλι, είχε πάρει μόνος το οπλοπολυβόλο στα χέρια του και με αυτό συνέχιζε να βάζει. Να αντιστέκεται επίμονα. Να μην σκέφτεται για πίσω, παρά την πίεση που δέχεται απ' τους πολυάριθμους επιτιθέμενους. Μόλις εμείς πλη-

σιάσαμε την κορυφή, όπως είμασταν ακροβολισμένοι, μπαίνουμε στην μάχη, ανοίγουμε πυρά, ενώ τα τρία οπλοπολυβόλα μας που τα κρατούσαν σταθερά και έμπειρα χέρια στέλνουν τώρα αδιάκοπα εύστοχες ριπές. Συμβάλλουν αποφασιστικά στο να σταματήσει η προώθηση του επιθέμενου αντιπάλου. Να μην του επιτρέψουμε να βγει να καταλάβει την υψηλή κορυφή του Βίτσι. Το κελάηδημα των δικών μας οπλοπολυβόλων προκαλεί τον ενθουσιασμό σ' εκείνους τους λίγους ανδρείους υπερασπιστές που μέχρι τώρα μάχονταν μόνοι στο ύψωμα. Θυμάμαι καλά και συνεχίζω να θαυμάζω εκείνον τον γενναίο και μικρό διοικητή – ομαδάρχη για την επιμονή του και την παλικαριά που έδειξε, μα και να υπογραμμίσω ότι ακριβώς χάρη σ' αυτή την απεριόριστη αφοσίωσή του στο καθήκον έγινε δυνατό να κρατηθεί μέχρι τον δικό μας ερχομό η υψηλή κορυφή του Βίτσι. Τώρα αισθάνομαι μια μεγάλη δική μου παράλειψη που δεν κράτησα το επίθετό του στο προσωπικό μου ημερολόγιο για να μπορέσω τώρα να τον αναφέρω. Μου φαίνεται ότι κατάγονταν απ' την περιοχή των Καστανοχωρίων.

Είναι η τρίτη μέρα που η αντίπαλη 53 Ταξιαρχία καταβάλλει προσπάθειες να βγει και να καταλάβει την υψηλή κορυφή του Βίτσι. Η σημερινή ήταν η πιο εντατική. Εξάλλου αυτό φαίνεται απ' το πολύ καυτό σίδερο που έριξε σήμερα πάνω σ' αυτή με τα πολυάριθμα επίγεια και εναέρια μέσα που διέθετε αλλά και από τις σημαντικές απώλειες που είχε το τμήμα μας που την κρατούσε. Το γεγονός και μόνο ότι από ένα ολόκληρο λόχο που είχε πάρει διάταξη είχαν απομείνει 8 άτομα μιλάει μόνο του γι' αυτό. Σ' αυτό συνέβαλε ακόμα το γεγονός ότι οι αντάρτες υποχρεώθηκαν να δώσουν μάχη από ένα γυμνό, ακάλυπτο κι ανοχύρωτο έδαφος, αλλά και απ' το γεγονός ότι οι θέσεις μάχης που είχαν πάρει βρίσκονταν κατά μήκος πάνω στην πετρώδη οροσειρά με αποτέλεσμα το επισημασμένο αυτό μέρος της βραχώδους κορυφογραμμής να σφυρροκοπείται ανελέητα με τα βαριά όπλα του αντιπάλου. Να δημιουργούνται πολυάριθμα πέτρινα συντρίμμια, που ήταν και η κύρια αιτία των απωλειών κατά κύριο λόγο, σε τραυματίες.

Συνοπτικά η υψηλή κορυφή του Βίτσι ήταν η εξής: Αποτελούνταν από μια χαρακτηριστική βραχώδη ραχοκοκκαλιά. Δυτικά μας μια κάθετη γυμνή πετρώδης πλαγιά. Μπροστά μας ανατολικά ένα ομαλό γυμνό έδαφος με μια ασήμαντη κλίση προς Α. και Ν. Ανατολικά υπήρχε καλή παρατήρηση. Πιο κάτω στο βάθος οι πλαγιές σκεπασμένες με δάσος. Αν και ήταν Αύγουστος μήνας τα χόρτα ακόμα δεν είχαν ξεραθεί. Η επίθεση του αντιπάλου γινόταν από τη νοτιοανατολική κατεύθυνση. Το τμήμα μας είχε μεγάλη πείρα από τέτοιου είδους μάχες και

γνώριζε πολύ καλά τι σημαίνει να πάρεις διαταξη σε γυμνές και επισημασμένες κορυφογραμμές.

Τα υπολλείμματα της πολεμικής καταχνιάς δεν είχαν σκορπίσει ακόμα μετά την απόκρουση της εχθρικής επίθεσης. Τα βαριά όπλα του αντιπάλου σίγησαν. Επικράτησε ένα είδος προσωρινής εκεχειρίας. Εκμεταλλευτήκαμε αυτή την ευκαιρία κι αμέσως τοποθετήσαμε το τμήμα στην καινούργια διάταξη. Στο γυμνό ετούτο ίσιωμα και σε απόσταση περίπου 80-100 μέτρων μπροστά απ' την κορυφογραμμή οι μαχητές μας παίρνουν εντολή να πιάσουν τις οριστικές θέσεις μάχης. Χωρίς διάθεση και φανερή ανησυχία δέχονται να πάρουν διάταξη σ' αυτή την ανοιχτή και τελείως ανοχύρωτη λάκκα. Οι προσπάθειες του καθένα μας να χρησιμοποιήσει όσο το δυνατό καλύτερα τις ιδιομορφίες του εδάφους (κάποια φυσική λακκούβα, γούρνα από έκρηξη οβίδας πυροβολικού, τούφα με χόρτα κλπ).

Με το σύνδεσμό μου Γ. Τσουλοχρήστο βρισκόμαστε στο τομέα της ομάδας του Δ. Κύρκου. Μια τούφα από χόρτα ήταν όλο κι όλο το προκάλημμα που είχαμε μπροστά μας. Αριστερά μας ο μαχητής Δ. Μπέλλος, δεξιά ο Φώτης Καμαρέτσος. Η εφευρετικότητα που πάντα χαρακτήριζε αυτόν το συναγωνιστή μας βρήκε κι αυτή την φορά πρακτική έκφραση. Στα γρήγορα τρέχει στο γύρω χώρο, μαζεύει χόρτα, κλαριά και με αυτά κατορθώνει με επιτυχία να σκεπάσει και να καμουφλάρει το σώμα του. Ο Γ. Τσουλοχρήστος, που τον παρακολουθεί χαμογελώντας, τον πειράζει και ειρωνικά του λέει: «Ε, ρε Φώτη, εσύ με τα χόρτα πας να φκιάσεις αμπρί». Εκείνος αποφεύγει να απαντήσει στην πρόκληση. Έτσι τώρα ξαπλωμένοι πάνω στη γη ετούτης της ακάλυπτης λάκκας και τηρώντας αυστηρή ακινησία περιμένουμε την καινούργια επίθεση. Με ιδιαίτερη εκδίκηση μας υποδέχονται τώρα οι καυτερές αυγουστιάτικες ακτίνες του ήλιου που μας βρίσκουν ακάλυπτους κι ακίνητους πάνω στη γη και στέλνουν ανελέητα τα τσουχτερά βέλη τους κατά πάνω μας. Ο ιδρώτας απ' το πρόσωπο, απ' το κορμί, από παντού τρέχει αδιάκοπα. Όλες αυτές οι δυσκολίες μας δημιουργούν μια εξαιρετικά ανυπόφερτη κατάσταση που για να αντέξεις σ' αυτή την απειλή και να μείνεις ακίνητος χρειάζονταν μεγάλη αντοχή και θέληση.

Το μήνυμα για την αναμενόμενη εχθρική επίθεση τη φέρνουν δυο αεροπλάνα που έφτασαν με πρόδηλη παραγγελία να χτυπήσουν την υψηλή κορυφή του Βίτσι. Με μια σειρά επανειλημμένους μυδραλλιοβολισμούς γαζώνουν αδιάκοπα αυτή την επισημασμένη οροσειρά. Ενώ στη συνέχεια ρίχνουν σ' αυτή ρουκέτες οι οποίες μόλις έσκαζαν πάνω στους γυμνούς ετούτους βράχους έκαναν αυτό τον τόπο να τρί-

ζει, να σειέται να θρυμματίζουν την επιφάνεια ετούτων των στέρεων γήινων πετρωμάτων. Να σκορπούν με μεγάλη ταχύτητα προς όλες τις κατευθύνσεις του γύρου χώρου πέτρινα θραύσματα. Γίνεται κατανοητό τι συνέπειες θα είχε το τμήμα μας εάν είχε προτιμήσει και έπαιρνε διάταξη στη βραχώδη αυτή κορυφογραμμή.

Το πείραμα που εφαρμόστηκε αυτή τη φορά είχε σαν αποτέλεσμα να μην ματώσει μύτη ούτε από έναν μαχητή μας. Ο Ταξίαρχος Π. Τουμπουλίδης πολύ καλά γνωστός, που είχε πληροφορηθεί γι' αυτή την τολμηρή και πετυχημένη τακτική αυτής της μάχης, όταν αργότερα με συνάντησε στο Μάλι Μάδι η πρώτη κουβέντα που μου είπε ήταν: «Μάθαμε ότι στην υψηλή κορυφή του Βίτσι με το λόχο σου έκανες θαύματα».

Μετά την αποχώρηση της αεροπορίας, το έργο του σφυροκοπήματος της υψηλής κορυφής του Βίτσι ανέλαβε το πυροβολικό. Οι εχθρικές πυροβολαρχίες που είναι εγκατεστημένες πιο πίσω από την Προκοπάνα συνεχίζουν τώρα διαρκώς να βομβαρδίζουν τον ίδιο στόχο. Τα βλήματα πριν φτάσουν στον προορισμό τους πρώτα περνούσαν πάνω από τα κεφάλια μας. Συνήθως δεν προκάναμε καλά καλά να ακούσουμε το σφύριγμα των βλημάτων κι ακολουθούσε η έκρηξη. Πώς μπορεί τώρα να σκέφτεται ένας ανυπεράσπιστος αμυνόμενος μαχητής, όταν άκουγε το σφύριγμα του πλησιάσματος των οβίδων χωρίς να είναι σε θέση να προσδιορίσει το μέρος που θα έπεφτε. Γι' αυτό οι υποψίες και ο φόβος ότι ανά πάσα στιγμή αυτές μπορούν να εκραγούν επάνω μας δεν βγαίνει απ' το μυαλό μας. Και επειδή δεν υπήρχε κάποια άλλη διέξοδος, ο καθένας παραμένει καρφωμένος στη γη όπου βρίσκεται, περιμένοντας να δει τι έγραψε γι' αυτόν η μοίρα του. Η βολή του πυροβολικού πάντα έχει την διασπορά και τις αποκλίσεις της απ' το στόχο. Ίσως σ' αυτό θα ωφείλεται το φαινόμενο ότι οι οβίδες άρχιζαν όλο και πιο συχνά να σκάζουν δίπλα μας. Το έδαφος όπου εμείς έχουμε διάταξη είναι χωματώδες. Αυτή η ιδιομορφία είχε σαν αποτέλεσμα τα βλήματα πυροβολικού να μην σκάζουν αμέσως μόλις έρχονταν σ' επαφή με τη γη, αλλά αφού προηγούνταν μια σχετική διείσδυση στο έδαφος. Το γεγονός αυτό περιόριζε σημαντικά την ακτίνα δράσης των θραυσμάτων.

Το παρακάτω περιστατικό είναι αρκετά χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη. Καμιά 15αριά μέτρα αριστερότερα από μας είχε πάρει θέση μάχης ο Δ. Μπέλλος. Τρία βλήματα πυροβολικού, το ένα πίσω από το άλλο σκάζουν διαδοχικά δίπλα του σ' απόσταση 2-3 μέτρα απ' αυτόν. Αυτές οι εκρήξεις στρέφουν αμέσως την προσοχή μας προς αυτό

το σημείο. Βλεπουμε το έδαφος ανασκαμμένο, ενώ ο μαχητής δεν υπάρχει στη θέση του. Αυτό το γεγονός μας κάνει να τρέξουμε με το σύνδεσμό μου να δούμε τι γίνεται. Τον βρίσκουμε στο ανασκαμμένο έδαφος ξαπλωμένο και μισοσκεπασμένο με χώματα. Δεν κινείται. Δεν μιλάει. Έχει τα μάτια του κλεισιά. Τόσο δυνατά τον είχαν τραντάξει τα αέρια από τις επανειλημμένες εκρήξεις που τον έκαναν να ζαλιστεί.

Τον πιάνουμε απ' το χέρι να τον σηκώσουμε, τον φωνάζουμε με το όνομά του. Σα να συνήλθε κι αφού τίναξε το χώμα απ' το κεφάλι του, άνοιξε τα μάτια και μόλις μας είδε φώναξε: «Είμαι ζωντανός». Ο νεολαίος αυτός μαχητής μας ήταν σωματικά και ψυχολογικά πολύ γερός. Όταν τον βάλαμε να καθήσει διαπιστώσαμε ότι είχε πάρει κάποιο τραύμα από θραύσματα οβίδας πυροβολικού. Σχεδόν παρόμοια περίπτωση είχαμε αργότερα και με τον ομαδάρχη μας Π. Σκαρλάτο.

Η επίθεση του Κυβ. Στρατού που ακολούθησε αμέσως μετά την προπαρασκευή του πυροβολικού ήταν φανερά χλιαρή. Ο αντίπαλος μόλις συνάντησε στην πορεία τα πρώτα δικά μας απαντητικά πυρά, σταμάτησε την παραπέρα προσπάθειά του και επέστρεψε ξανά στη βάση εξόρμησης.

Άρχισε να σουρουπώνει, να επικρατεί μια σχετική ησυχία. Οι φροντίδες των ανταρτών μετά που έπεσε το σκοτάδι ήταν πολλές. Κυριαρχούσε ανάμεσά μας το βασικό συμπέρασμα ότι τα αποτελέσματα της σημερινής πολεμικής αναμέτρησης από όλες τις απόψεις ήταν ικανοποιητικά για μας. Αυτή τη θετική διαπίστωση τη βλέπουμε παντού και πρώτα απ' όλα στη καλή διάθεση των μαχητών μας που πρακτικά εκφράζονταν στις αυθόρμητες ομαδικές συζητήσεις που ακολούθησαν. Δεν είναι η πρώτη φορά που οι μαχητές ύστερα από μια τέτοια επιτυχή έκβαση της μάχης να συγκεντρώνονται σε παρεούλες να σχολιάζουν ποικιλοτρόπως τα πάντα. Για τα ξεχωριστά περιστατικά και συμβάντα. Να τα συνδυάζουν με πετυχημένα καλαμπούρια, με ειρωνίες, με αστεία, με χιούμορ, με ξομπλιάσματα, με υπονοούμενα, με αμοιβαίες σπόντες κλπ. να μεταβάλλουν αυτό το ομαδικό κουβεντολόι σε πραγματική ψυχαγωγική βραδιά. Πρωτοστατούσε σε όλα αυτά ο Φώτης Καμαρέτσος, το αναγνωρισμένο και το υπ. αριθ. 1 πειραχτήρι του λόχου μας, ο άνθρωπος που διακρίνονταν για την μαστοριά του και το ταλέντο του στο στήσιμο τέτοιων σεναρίων, που πολλές φορές έκανε τους μαχητές μας να ξεκαρδίζονται απ' τα γέλια. Ανάμεσα στα άλλα που ακούστηκαν αυτή τη φορά, ήταν για το ποιος αυτή την ημέρα «τα 'κλασε» περισσότερο, για το ποιος «έκανε πιο πολλές φορές το σταυρό του» και άλλα παρόμοια. Δεν θέλησε αυτό το πειραχτήρι να α-

φήσει αυτή τη φορά κι εμένα με το παράπονο.

Μόλις τον είδα να έρχεται με τον Δ. Κύρκο και Γ. Τσουλοχρήστο μάντεψα αμέσως το σκοπό και τις προθέσεις του. Ακολούθησε μεταξύ μας ο παρακάτω περίπου διάλογος.

– Σύντροφε λοχαγέ, μπορώ να σε ρωτήσω κάτι;

– Σ' ακούω.

– Πες μας την αλήθεια αν σήμερα τα χρειάστηκες ή όχι;

– Όλοι τα χρειάστηκαν.

– Δεν έλαβε χώρα τίποτες απάνω σου;

– Μπορεί κι αυτό να έγινε.

– Πόσες φορές έκανες το σταυρό σου;

– Όχι περισσότερες από σένα.

– Εγώ πιστεύω ότι κάποιος άγιος έβαλε το χέρι του.

– Και εγώ το ίδιο.

Είχε νυχτώσει για τα καλά όταν στη διάταξή μας ήρθε και το υπόλοιπο τμήμα του λόχου μας. Πήραμε την οριστική διάταξη για την αυριανή μάχη.

Διπλό μαχητικό προσόν να είσαι μαχητής και μπουρλοτιέρης

29 Αυγούστου. Πριν ακόμα φέξει και τελείως ανεπάντεχα για μας έρχεται ένας λόχος της 103ης Ταξιαρχίας και μας αντικαθιστάνει απ' τον κύριο τομέα της υψηλής κορυφής του Βίτσι. Ο δικός μας λόχος πήρε εντολή να πάρει διάταξη αριστερότερα απ' το υψ. 2128, κατά μήκος του γυμνού αντερείσματος απ' την πλευρά της Πελκαμένης. Πρόκειται για συμπληρωματικά μέτρα που απόβλεπαν να ενισχυθεί με καινούργιες δυνάμεις αυτός ο στρατηγικής σημασίας τομέας της υψηλής κορυφής του Βίτσι.

Πριν να χαράξει ακόμα χωρίς να έχουμε χρόνο για να κάνουμε κάποια σχετική αναγνώριση, ο λόχος μας πιάνει θέσεις στην καινούργια διάταξη.

Μπροστά μας απ' το ανοχύρωτο ετούτο αντέρεισμα απλώνονταν μια γυμνή κατηφορική πλαγιά, ενώ χαμηλότερα στο βάθος και σε απόσταση περίπου 350 μ. άρχιζε πυκνό δάσος.

Είχε βγει ο ήλιος. Άρχιζε να πετάει ο «Γαλατάς», όταν αντιληφθήκαμε ότι στη γυμνή πλαγιά μπροστά μας, πιο κοντά προς την παρυφή του δάσους υπήρχε ένας μεγάλος πέτρινος βράχος. Θεωρήθηκε σκόπιμο να πιαστεί αυτό το σημαντικό φυσικό οχυρό με μια ομάδα. Στον

ομαδάρχη Δ. Κύρκο αναθέσαμε αυτό το καθήκον. Όταν μαζί με την ομάδα κατέβηκα σ' αυτό το μέρος πείστηκα για τα τεράστια πλεονεκτήματα που παρουσίαζε αυτό το πέτρινο συγκρότημα για τη διεξαγωγή αμυντικού αγώνα. Ήταν τρία θεώρατα κοτρώνια κολλημένα το ένα δίπλα στο άλλο, που νόμιζε κανείς ότι μια τέτοια πετυχημένη τοποθέτηση έγινε από κάποιο μυθικό κύκλωπα. Εντυπωσιακές ήταν και οι διαστάσεις αυτού του φυσικού προπύργιου, που το ύψος έφτανε στα 2,5 ενώ το μήκος στα 15 περίπου μέτρα. Το μεγάλο αυτό φυσικό προκάλυμμα θα επέτρεπε στην ομάδα, σε περίπτωση ανάγκης, να διεξάγει ακόμα αυτόνομη άμυνα. Το σημαντικό μειονέκτημα αυτής της τοποθεσίας ήταν το ότι η ομάδα που πήρε εδώ διάταξη σε περίπτωση ανάγκης δεν θα μπορούσε να υποχωρήσει προς τα πίσω και ήταν καταδικασμένη να αυτοθυσιαστεί.

Απ' τις πρωινές ώρες ακόμα φάνηκαν οι έντονες πολεμικές δραστηριότητες της αεροπορίας και του πυροβολικού του αντιπάλου. Δεν βομβαρδίζουν μονάχα τον τομέα της κορυφής του Βίτσι, αλλά και ολόκληρο τον ευρύτερο χώρο αυτού του ορεινού όγκου.

Με την ίδια ένταση χτυπούσαν και το δικό μας τομέα. Είχε ανέβει ο ήλιος για τα καλά όταν μαζί με τον σύνδεσμό μου πήραμε τον ανήφορο για να επιστρέψουμε στην κύρια διάταξη. Στάθηκε όμως αδύνατο, μια κι αυτή τη στιγμή το εχθρικό πυροβολικό σφυροκοπούσε με ιδιαίτερη ένταση ετούτη τη γυμνή πλαγιά. Αυτό μας εξαναγκάζει να επιστρέψουμε στον βράχο που ήταν η ομάδα του Δ. Κύρκου. Έτσι παρά τη θέλησή μου εγκλωβίστηκα σε τούτο το βράχο απομονωμένος και απομακρισμένος απ' τον υπόλοιπο λόχο. Η σημερινή ασυνήθιστη και μεγάλης διάρκειας προπαρασκευή του εχθρικού πυροβολικού που επακολούθησε, δεν μπορούσε να μην μας προκαλεί υποψίες για τις απώτερες προθέσεις του αντίπαλου. Μα και τα πράγματα έδειξαν ότι αυτή η συμπεριφορά του δεν απόβλεπε μόνο να προκαλέσει απώλειες, αλλά και να μας αποπροσανατολίσει και παραπλανήσει απ' τις πραγματικές του επιδιώξεις. Τα παραπάνω αργότερα επιβεβαιώθηκαν απ' την ίδια την εξέλιξη της μάχης. Αυτή τη φορά ο Κυβ. Στρατός δεν περιορίστηκε στις συνηθισμένες μέχρι τώρα προσπάθειες να καταλάβει την κορυφή του Βίτσι με μετωπική επίθεση. Στο σκοπό αυτό εντάχθηκε και μια ακόμα, παράλληλη και καλά προετοιμασμένη επιθετική ενέργεια που εξαπόλυσε απ' τη βόρεια πλευρά, που στόχευε με ένα αποφασιστικό και αιφνιδιαστικό χτύπημα να σπάσει τη διάταξη που είχε τώρα ο λόχος μας και από εκεί να προωθηθεί και να υπερφαλαγγίσει τον υψωδ. 2128. Να βγει στα μετώπισθεν και από εκεί με μεγάλη ευ-

κολία να χτυπήσει απ' τα νώτα τους αντάρτες που κρατούσαν την κορυφή του Βίτσι. Στην επίτευξη αυτού του σκοπού ευνοούσε σημαντικά και το σχέδιο αυτής της επιχείρησης που με πραγματική δεξιοτεχνία είχε επεξεργαστεί η αντίπαλη στρατιωτική διοίκηση. Ας δούμε συνοπτικά πως σχεδιάζονταν η εκτέλεσή του. Ακόμα απ' τη νύχτα, ένα ειδικό τμήμα των ΛΟΚ (Λόχος Ορεινών Καταδρομών) δύναμης περίπου διλοχίας, χρησιμοποιώντας το σκοτάδι έφτασε απαρατήρητο και πήρε θέσεις μάχης κατά μήκος της παρυφής του δάσους. Εκεί περίμενε καμουφλαρισμένο το συμφωνημένο σύνθημα για να περάσει ταυτόχρονα σε αιφνιδιαστική επίθεση. Το παραταχθέν τμήμα των ΛΟΚ απείχε περίπου 100 μ. πιο μπροστά απ' το βράχο που κρατούσε η ομάδα του Δ. Κύρκου. Στα άλλα σημεία αυτή η απόσταση ήταν 200-300 μέτρα. Αναμφισβήτητα οι ΛΟΚατζήδες, όπως ήταν καμουφλαρισμένοι μέσα στο δάσος είχαν τη δυνατότητα από εκεί να βλέπουν καλά τις δικές μας θέσεις. Να παρακολουθούν τις κινήσεις και τη συμπεριφορά μας. Εμείς που μόλις τις πρωινές ώρες αναγκαστήκαμε να πάρουμε διάταξη σ' αυτόν τον τομέα στα βιαστικά και χωρίς να έχουμε τη δυνατότητα και το χρόνο για να κάνουμε μια στοιχειώδη αναγνώριση του εδάφους πιο μπροστά μας και χαμηλότερα, δεν γνωρίζαμε τίποτε για το τι έκρυβε αυτή η κοντινή παρυφή του δάσους.

Πλησίαζε το μεσημέρι. Το εχθρικό πυροβολικό συνεχίζει να βάλλει. Όλοι μας βρισκόμαστε σε κατάσταση αναμονής της εχθρικής επίθεσης. Και να τώρα μπροστά μας και σε απόσταση 80-100 μ. απ' το βράχο που έχουμε θέσεις ξετυλίγεται ένα απίστευτο και ανεξήγητο θέαμα. Στο γυμνό μέρος, λίγα μέτρα πιο μπροστά απ' την παρυφή του δάσους βλέπουμε να είναι ξαπλωμένες λωρίδες από κίτρινο πανί. Αυτό το περίεργο και απρόσμενο φαινόμενο μάς ξάφνιασε. Εκεί, που πριν από λίγα δευτερόλεπτα όχι μονάχα δεν υπήρχε τίποτα, μα ούτε και νωρίτερα σ' αυτόν τον τομέα δεν είχαμε αντιληφτεί κάποια ανθρώπινη δραστηριότητα, αντικρίζουμε κίτρινες λωρίδες από παντί στρωμένες πάνω στη γη. Δύσκολα να βγάλεις κάποιο συμπέρασμα περί τίνους πρόκειται, ακόμα και απ' τον ουρανό να πέφτανε θα το διακρίναμε. Περισσότερο ταίριαζε να υποθέσει κανείς ότι κάποια μάγισσα μεταμόρφωσε ετούτη την πράσινη γη σε κίτρινη. Κοιτούσαμε με τα μάτια μας και δεν πιστεύαμε. Αποδείχτηκε ότι οι ΛΟΚατζήδες που ήταν καμουφλαρισμένοι στο δάσος εκμεταλλευόμενοι την έντονη δραστηριότητα του πυροβολικού που μας κρατούσε σε κατάσταση καθήλωσης βρήκαν την ευκαιρία, έρποντας να προωθηθούν προφυλακτικά λίγα μέτρα πιο μπροστα απ' την παρυφή και απαρατήρητα να απλώσουν τις

κίτρινες λωρίδες. Εμείς περισσότερο υποθέταμε ότι αυτό το φαινόμενο είχε σχέση με αλεξιπτωτιστές. Αργότερα αυτό ξεκαθαρίστηκε. Τα κίτρινα πανιά που απλώθηκαν προορίζονταν να προσανατολίσουν τους αεροπόρους που θα αναλάμβαναν την επόμενη αεροπορική επιδρομή να γνωρίζουν το μέρος ύπαρξης των ημέτερων τμημάτων.

Δεν προκάναμε να ξεκαθαρίσουμε και να καταλήξουμε με το μυαλό μας σε κάτι το συγκεκριμένο περί τίνος πρόκειται μπροστά μας και νάσου καταφτάνουν δυο αεροπλάνα και με επανειλημμένους μυδραλιοβολισμούς γαζώνουν τις θέσεις του τμήματός μας. Οι ΛΟΚατζήδες που ήταν παραταγμένοι και καμουφλαρισμένοι λίγα μέτρα πιο πίσω απ' την παρυφή του δάσους, έχουν τις κάννες τους στραμμένες προς τις επισημασμένες θέσεις μας. Πανέτοιμοι με το χέρι στη σκανδάλη περίμεναν το σύνθημα να περάσουν στην επίθεση με κύρια και πρώτη επιδίωξη την κατάληψη του βράχου. Η μικρή απόσταση που τους χώριζε από αυτό το στόχο ήταν 80-100 μ. πράγμα που ευνοούσε πολύ την επιτυχή εκπλήρωση αυτής της αποστολής. Γι' αυτό μόλις απομακρύνθηκαν τα αεροπλάνα ανοίγουν αιφνιδιαστικά και ταυτόχρονα πυρά με ατομικά όπλα, με αυτόματα, με πολυβόλα. Η εκδήλωση των πυρών ήταν τόσο απότομη, καταιγιστική και ανεπάντεχη για μας που κυριολεκτικά μας καθήλωσαν απ' την πρώτη στιγμή χωρίς εμείς να προκάνουμε να προτάξουμε κάποια σημαντική αντίσταση. Μονάχα ο σκοπευτής του οπλοπολυβόλου Δ. Μιχαλόπουλος, αυτός ο ατρόμητος αντάρτης, αψηφεί τα πάντα, προλαβαίνει και στέλνει μια δυο απαντητικές ριπές. Ωστόσο κι αυτός γρήγορα υποχρεώθηκε να αποτραβηχτεί στο απυρόβλητο μέρος του βράχου, αφού προηγουμένως οι εχθρικές σφαίρες του πήραν το δίκωχο απ' το κεφάλι, ενώ άλλες τρεις του τρύπησαν το χιτώνιο κάτω απ' την αμασχάλη. Η μια από αυτές τον γρατσούνισε για τα καλά. Το μανίκι του κόκκινο. Μουσκεμένο απ' το αίμα. Στο πρόσωπό του διακρίνεται ένα είδος ανησυχητικού σοκ απ' το ανεπάντεχο συμβάν. Ένιωθε ότι εκ θαύματος έμεινε ζωντανός. Του γίνεται η επίδεση και η αιμορραγία σταμάτησε. Δραματική η κατάσταση που εξελίσσεται αυτή τη στιγμή σ' όλη την περίγυρο του βράχου. Όλες οι μεριές από πάνω, απ' αριστερά, από δεξιά θερίζονται αδιάκοπα από τα εχθρικά πυρά. Σαν ραγδαία βροχή χτυπούν οι σφαίρες πάνω στα κοτρώνια της μετωπικής πλευράς. Σκάζουν, βγάζουν σπίθες, φωτιά, σκόνη, καπνό. Ο χώρος γύρω μας μυρίζει μπαρούτη. Αδύνατο να πλησιάσεις και να ξεμυτίσεις σε κάποια άκρη αυτής της περιμέτρου. Η πρωτοβουλία στο πεδίο της μάχης είναι απόλυτα στα χέρια του αντιπάλου. Καθηλωμένοι και στριμωγμένοι στο περιορισμένο απυρόβλητο

μέρος του βράχου, κοιτιόμαστε σιωπηλά μεταξύ μας στα μάτια. Όλοι μας καταλαβαίναμε και γνωρίζαμε ότι έτσι, όπως είχε διαμορφωθεί η κατάσταση, για σύμπτυξη προς τα πίσω, προς τα πάνω μέσω της γυμνής πλαγιάς δεν μπορούσε να γίνει λόγος. Μια τέτοια εκδοχή θα ισοδυναμούσε με αυτοκτονία. Η μοναδική διέξοδος που μας είχε απομείνει ήταν να παραμείνουμε στις θέσεις μας, πολεμώντας αμυνόμενοι μέχρι αυτοθυσίας.

Τα εχθρικά πυρά και στη συνέχεια η επίθεση του αντιπάλου εκδηλώθηκαν σε όλο το μέτωπο του Βίτσι. Παντού καιγόταν το πελεκούδι. Ο τόπος καίγεται από βολές, από ριπές. Αδύνατο να διακρίνεις διακοπή πυρών. Σε λίγο από τις φωνές που ακούστηκαν καταλάβαμε ότι το παραταγμένο λεφούσι των ΛΟΚ που ήταν μπροστά μας πέρασε στην έφοδο. Οι έντονες σκέψεις και συναισθηματισμοί για τις αναμενόμενες συνέπειες μας αναστατώνουν. Η κατάσταση επιδεινώνεται όταν οι επιτιθέμενοι μας πλησίασαν και άρχισαν να μας φωνάζουν να παραδοθούμε. Για να εξακριβώσουμε τόσο την αποτελεσματικότητα των εχθρικών πυρών όσο και τη δυνατότητα να πλησιάσουμε σε κάποια άκρη του βράχου με σκοπό να προτάξουμε αντίσταση, βάζουμε σε εφαρμογή ένα τέχνασμα. Ο Φ. Καμαρέτσος βάζει στην άκρη της κάννης του όπλου του ένα δίκωχο και σιγά σιγά αρχίζει να το προωθεί, να το βγάζει έξω απ' το απυρόβλητο μέρος του βράχου. Το δίκωχο αυτό που έμοιαζε σαν κινούμενη φιγούρα μόλις δέχτηκε τα εχθρικά πυρά αμέσως το αποτράβηξε πίσω. Το ίδιο πείραμα το επανέλαβε στην άλλη μεριά του βράχου, όπου όχι μονάχα και εδώ είχε την ίδια τύχη, αλλά και οι ριπές των πολυβόλων του αντιπάλου το συνάντησαν πιο έγκαιρα και με μεγαλύτερη ευστοχία με αποτέλεσμα το δίκωχο να μεταβληθεί σε κόσκινο. Τα αποτελέσματα του πειράματος απόκλειαν κάποια δυνατότητα και κάποια δική μας προσπάθεια να πλησιάσουμε τις άκρες του βράχου και από εκεί να προτάξουμε αντίσταση. Οι ΛΟΚατζήδες όμως προχωρούν, αρχίζουν να μας πλησιάζουν όλο και πιο πολύ αλλά και πιο έντονα να μας φωνάζουν να παραδοθούμε. Ο μοναδικός τρόπος που μας απόμεινε για να αντισταθούμε ήταν οι χειροβομβίδες που αμέσως μπαίνουν στη μάχη και για λίγο έκοψαν την όρεξη των επιτιθέμενων. Ωστόσο το απόθεμα των χειροβομβίδων δεν ήταν απεριόριστο γι' αυτό και η διέξοδος που βρέθηκε ήταν προσωρινή. Δόσαμε εντολή στους μαχητές μας να πιάσουν θέσεις πιο κοντά προς στις άκρες του βράχου και να είναι πανέτοιμοι να τους υποδεχτούν όχι μονάχα με τα όπλα, αλλά και με τα σαμποταριστικά ξίφη. Απ' τη θέση που βρισκόμασταν δεν μπορούσαμε να βλέπουμε το πόσο μας είχαν πλησιάσει. Ω-

στόσο απ' τις φωνές καταλαβαίναμε ότι η απόσταση που μας χώριζε ήταν γύρω στα 10-15 μέτρα. Ο ομαδάρχης Δ. Κύρκος δεν ήταν μονάχα παλικάρι στην μάχη, άριστος σαμποταριστής, καλός διοικητής, αλλά και καλός νοικοκύρης στο τμήμα του. Εκτός απ' τον συνηθισμένο ατομικό εξοπλισμό, στο σακίδιό του κουβαλούσε όλα τα απαραίτητα εργαλεία και τα πυροτεχνικά μέσα για σαμποταριστική δράση και ναρκοπόλεμο, κάτι που σε τέτοιο βαθμό σπάνια μπορούσε να συναντήσει κανείς σε κάποιο άλλο μαχητή ή διοικητή. Εκεί μπροστά μου βγάζει τώρα δυο καλούπια εκρηκτικής ύλης από εκείνα που χρησιμοποιούσαμε για τις ατομικές νάρκες «Σουμάϊν» και μου προτείνει να χρησιμοποιήσουμε αυτά αντί για χειροβομβίδες. Πρόκειται για μια ιδανική πρόταση αντιμετώπισης αυτής της κρισιμότατης κατάστασης που βρεθήκαμε. Όταν τον ρώτησα εάν υπάρχουν καψούλια, βραδύκαυστο κλπ. «Έχουμε ακόμα και σπίρτα», μου απάντησε. Σε λίγο άλλα τέσσερα τέτοια τυποποιημένα βρέθηκαν στα σακίδια των άλλων μαχητών της ομάδας.

Η διαδικασία της εμπυρευμάτισης και πυροδότησης ήταν σύντομη κι αμέσως ρίχνουμε το πρώτο τυποποιημένο (νάρκη) κατά πάνω τους. Ακολουθούν στη συνέχεια και εκτοξεύονται και άλλα. Οι τρομερές λάμψεις, τα αέρια και οι δυνατοί κρότοι των εκρήξεων βρίσκουν τους ΛΟΚατζήδες ακάλυπτους στην ανοιχτή λάκκα. Σκορπάνε το φόβο. Τους εξαναγκάζουν να σταματήσουν την επίθεσή τους και τροχάδην να επιστρέψουν στην παρυφή του δάσους. Από κει συνεχίζουν να μας βάζουν με πυρά πολυβόλων.

Μέχρι τις απογευματινές ώρες οι επιθέσεις του αντιπάλου δεν έφεραν σε τούτο τον τομέα καμιά αλλαγή. Τα αποτελέσματα της μάχης φανερά δεν ικανοποιούσαν την αντίπαλη στρατιωτική διοίκηση. Με σκοπό τη συνέχιση της επίθεσης και της επίτευξης του σχεδιαζόμενου στόχου κινητοποιεί τώρα συμπληρωματικά ένα ακόμη λόχο ΛΟΚ. Απ' την άλλη πλευρά η διοίκηση της δικής μας 103ης Ταξιαρχίας στέλνει ένα λόχο αυτομαπιστών για να ενισχύσει τον τομέα που κρατούσε ο λόχος μας. Έτσι τώρα αυτοί οι δυο αντίπαλοι σχηματισμοί που είχαν προορισμό να εκπληρώσουν διαφορετικές αποστολές κινούμενοι προς τους στόχους τους, τελείως αναπάντεχα συναντιούνται στην πορεία μέσα στο δάσος. Αυτοστιγμί αρχίζει η σύγκρουση, η οποία γρήγορα εξελίσσεται σε μια σκληρή και επίμονη πολεμική αναμέτρηση. Βρισκόμαστε σε απόσταση περίπου 250-300 μέτρα απ' αυτή τη σύγκρουση. Πολλά ανεξήγητα ερωτήματα μας προκάλεσε αυτό το γεγονός, μια και δεν γνωρίζαμε τίποτε για την εξέλιξη της μάχης. Εκείνο ό-

μως που βλέπαμε και διαπιστώναμε ήταν ότι μπροστά μας διεξάγονταν μια εξαιρετικά ασυνήθιστη, διαρκής και αδιάκοπη σκληρή μάχη. Εξίσου επίμονη και πισματώδης και απ' τις δυο πλευρές. Τελικά η ζυγαριά έκλινε προς όφελος του λόχου αυτοματιστών μας που στάλθηκε για ενίσχυσή μας. Οι ΛΟΚατζήδες αρχίζουν να υποχωρούν μέσα στο δάσος. Το γεγονός αυτό το αντιλήφθηκαν οι διμοιρίτες, οι ομαδάρχες του λόχου μας που βρίσκονταν στην κύρια διάταξη. Ο Σαλονικιός, ο Κουτσιανάς, ο Τσεκούρας, ο Σκαρλάτος και άλλοι παίρνουν πρωτοβουλία. Ξεσηκώνουν τους μαχητές απ' την άμυνα και περνούν ορμητικά με φωνές στην αντεπίθεση. Στην πορεία συναντούν και μας με την ομάδα του Κύρκου κι όλοι μαζί συνεχίζουμε την επιθετική ενέργεια. Εξαναγκάζουμε τον αντίπαλο να περάσει σε γενική υποχώρηση. Άρχιζε να βασιλεύει ο ήλιος όταν ακολούθησε η καταδίωξη. Σε πολλές μεριές διακρίνουμε αίματα πάνω στο έδαφος. Πέφτουμε πάνω σε δυο τραυματίες. Δεν συναντάμε νεκρούς. Με το Γ. Τσουλοχρήστο πέφτουμε πάνω στον πρώτο τραυματία. Ντυμένος με την χαρακτηριστική στολή των ΛΟΚ, μαύρος μπερές, κορδόνια, με ειδικά άρβυλα κλπ. Μόλις μας είδε με μια αδύνατη φωνή μας λέει: «Παιδιά, αδέρφια, Έλληνες, βοηθήστε με, είμαι τραυματίας». Όπως φαίνεται, προηγουμένως, με δικές του δυνάμεις κινήθηκε προς τα πίσω όσο μπορούσε. Τελικά οι δυνάμεις του περιορίστηκαν απ' την αιμορραγία και εξαναγκάστηκε να σταματήσει κάθε άλλη προσπάθεια για πιο πέρα.

Έδωσα εντολή στη νοσοκόμα μας Μαρίκα, να τον επιδέσει, όπως έπρεπε κι' εμείς συνεχίσαμε την καταδίωξη. Χίλια ευχαριστώ ακούσαμε από τον τραυματία για το ενδιαφέρον και την συμπεριφορά που δείξαμε.

Σε λίγο έφτασε ο μαχητής μας Φ. Καμαρέτσος μ' ένα ενθαρρυντικό ύφος που έδειχνε ότι μας έφερνε κάποιο πολύ ενδιαφέρον νέο. Μου είπε ότι ένας τραυματίας αξιωματικός θέλει να ιδεί προσωπικά το διοικητή. Μου είπε ακόμα ότι ζήτησε να μάθει από πού κατάγομαι, πώς λέγομαι. Το μοναδικό που πέτυχε να μάθει απ' το μαχητή μας ήταν ότι εγώ κατάγομαι απ' τα χωριά της Καρδίτσας. Του είπα να δείξει στη νοσοκόμα μας σε ποιο μέρος είναι για να τον επιδέσει και ότι εγώ θα περάσω αργότερα. Επιστρέφοντας απ' την καταδίωξη πέρασα από εκεί.

Η νοσοκόμα είχε ήδη τελειώσει το έργο της επίδεσης. Μόλις με είδε να πλησιάζω άρχισε να με ικετεύει, να με παρακαλεί να μην το σκοτώσουμε. Έτσι ήταν προδιατεθειμένος απ' την αντιδραστική προπαγάνδα ότι οι αντάρτες σκότωναν όλους τους αιχμαλώτους που έπεφταν στα χέρια τους. Ήταν βαθμοφόρος. Είχε όμως σκόπιμα ξυλώσει τα γα-

λόνια του και τα άλλα διακριτικά του. Για τον ίδιο λόγο δε φορούσε και τον μαύρο μπερέ των ΛΟΚ. Το πρόσωπό του κίτρινο, χλωμό. Έδειχνε ότι πολύ φοβόνταν για την τύχη του. Συνέχιζε να επαναλαμβάνει: «Αδέρφια μη με σκοτώνεται. Κι εγώ Έλληνας, χριστιανός είμαι. Έχω οικογένεια». Τον καθησύχασα λέγοντας ότι εδώ δεν πρόκειται να τον πειράξει κανένας. Ότι οι αντάρτες δεν σκοτώνουν αιχμαλώτους, ούτε τραυματίες. Μόλις άκουσε αυτές τις εξηγήσεις, με κοίταζε κατάματα. Αρχίζει να δακρύζει. Δεν πίστευε και δεν περίμενε τέτοια συμπεριφορά. Είχε δυο τραύματα στο πόδι και στην πλάτη. Δεν μπορούσε μόνος του να σηκωθεί να περπατήσει. Η μεταφορά του πιο πέρα μπορούσε να γίνει μόνο με φορείο, το οποίο εμείς δεν διαθέταμε. Του εξήγησα ότι εμείς αυτή τη στιγμή δεν έχουμε τη δυνατότητα να τον μεταφέρουμε σε δικό μας νοσοκομείο, αλλά θα μεταφέρουμε δίπλα του ακόμα ένα τραυματία φαντάρο, και αργότερα όταν σταματήσει η βολή του πυροβολικού να φωνάξετε τους δικούς σας που είναι στο απέναντι αντέρεισμα να έρθουν να σας πάρουν. Κι όπως συνέχιζε να με χιλιοευχαριστεί, βγάζει απ' την τσέπη του μια χρυσή λίρα να μου την δωρίσει. Αρνήθηκα. Αυτός επιμένει. Του είπα περαστικά και ευχήθηκα να δώσει ο Θεός μετά τον πόλεμο να ανταμώσουμε. Κι ετοιμάστηκα να φύγω. Αυτός με φωνάζει. Επιμένει να πάρω τη λίρα. Ξανά με φωνάζει και μου λέει: «Πες μου, ρε καλέ άνθρωπε, από πού είσαι;». Του είπα αυτό δεν σου χρειάζεται. Αυτός επιμένει: «Καλά εσύ δεν έχεις γονείς, σπίτι, χωριό; Πες μου να ξέρω κι εγώ ποιος με έσωσε;». Του είπα τελικά ότι κατάγομαι απ' τα χωριά της Καρδίτσας. Μόλις απομακρυνθήκαμε λίγο πιο πέρα, με πλησιάζει το γνωστό πειραχτήρι του λόχου μας ο Φ. Καραμέτσος και μου λέει: «Συναγωνιστή λοχαγέ ήθελα να ξέρω τι χορό θα χόρευες εάν εσύ έπεφτες στα χέρια των ΛΟΚ». Τον κοίταξα στα μάτια. Δεν του είπα τίποτε. Είχε δίκιο. Έπειτα οι δικές μου προσωπικές εμπειρίες για την «συμπεριφορά» και την μεταχείριση απ' τα όργανα της κρατικής και παρακρατικής εξουσίας δεν ήταν λίγες.

Αν και από τότε πέρασαν πολλά χρόνια, ωστόσο δεν αποκλείεται κάποιος από τους δυο αντιπάλους με τους οποίους είχαμε συναντηθεί στο πεδίο της μάχης να είναι εν τη ζωή. Είναι κατανοητό η μεγάλη χαρά θα νιώθαμε όλοι μας, εάν γινόταν δυνατό να ξανασυναντηθούμε σε ειρηνική περίοδο. Στην επιστροφή μας μαζέψαμε κάμποσα τόπια απ' τα απλωμένα κίτρινα πανιά. Οι μαχήτριές μας Αγορή, Ολυμπία, Λελούδα με τα ψαλίδια, βελόνια και κλωστές που κουβαλούσαν μαζί τους έραψαν αργότερα εσώρουχα για τις ανάγκες των μαχητών του λόχου μας. Ειδικά για τους εαυτούς τους, εκτός απ' τα άλλα έραψαν

και μπλούζες, και με εκείνο το ελκυστικό κίτρινο χρώμα συνέχιζαν επειδεικτικά να τις φορούν για πολύ καιρό αργότερα.

Η παραπάνω διοίκηση όταν μας χρειάστηκε, μας θυμήθηκε και μας βρήκε

Είχε νυχτώσει, και ενώ ετοιμαζόμουν να πάω να συναντήσω, να γνωρίσω και να συγχαρώ τον διοικητή του λόχου αυτομαπστών για την σημερινή πετυχημένη μάχη που έδωσε, έρχεται ο επιμελητής του λόχου μας Σ. Αρβανίτης που μας έφερε εντολή ο λόχος αύριο το μεσημέρι να βρίσκεται στο χωριό Ανταρτικό. Εκεί θα μας περιμένει εκπρόσωπος του Γενικού Αρχηγείου. Την ίδια βραδιά φτάνουμε στον Άγιο Αντώνη που ήταν η έδρα τη Ταξιαρχίας. Οι οδηγίες που μου δώσανε εδώ ήταν πιο συγκεκριμένες ότι στο Ανταρτικό θα μας περιμένει ο Αντώνης Βρατσάνος. Μόλις ανακοίνωσα αυτό το νέο στους άνδρες του λόχου όλοι τους πέταξαν απ' την χαρά τους.

Την εντολή που πήραμε να κινηθούμε επειγόντως για το Ανταρτικό, όλοι μας την ερμηνέψαμε σαν μια εντολή που είχε σχέση με κάποια σοβαρή αποστολή. Όπως έγινε αργότερα γνωστό, το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ σχεδίαζε στις αρχές Σεπτέμβρη να χτυπήσει και να καταλάβει τη Φλώρινα, πριν ακόμα ο αντίπαλος εξαπολύσει την καινούργια εκστρατεία για την κατάληψη του Βίτσι. Όπως πάντα, έτσι κι αυτή τη φορά η αποστολή μας θα ήταν να συμμετάσχουμε σε μεγάλες επιθετικές ενέργειες σε κατοικημένους χώρους και σε άλλους σημαντικούς εχθρικούς στόχους στα μετόπισθεν του εχθρού. Οι σαμποταριστικοί σχηματισμοί χρησιμοποιούνταν για βαθιές τολμηρές διεισδύσεις στα βαθιά μετόπισθεν του εχθρού. Τους ανατίθονταν να εκπληρώνουν τις πιο επικίνδυνες αποστολές. Η παραπάνω διοίκηση που γνώριζε την ύπαρξη του αξιόμαχου δικού μας λόχου σαμποτέρ, τώρα που μας χρειάστηκε, μας θυμήθηκε και μας βρήκε. Όπως μας πληροφορεί ο Γ. Γούσιας, που είχε υπογράψει την διαταγή για την κατάληψη της Φλώρινας, σ' αυτή υπήρχε ειδικό σημείο που αναφέρονταν στην αποστολή του λόχου μας, που ανάμεσα στ' άλλα έλεγε: «Το ιππικό και λόχος σαμποτέρ θα ανέπτυσσαν δράση στην Κέλη...» (Απ' το βιβλίο του Γ. Γούσια, 1ος τόμος, σελ. 413). Γι' αυτό αυτή η επείγουσα μετακίνησή μας απ' την πρώτη γραμμή του μετώπου στο Ανταρτικό που έγινε με ειδική εντολή του Γεν. Αρχηγείου συνδεόταν με τη σχεδιαζόμενη επίθεση κατά της Φλώρινας. Οι ισχυρές επιθετικές ενέργειες, που εξαπόλυ-

σε ο Κυβ. Στρατός κατά του Μάλι Μάδι, ανάγκασε το Γεν. Αρχηγείο του ΔΣΕ να μην πραγματοποιήσει την επίθεση κατά της Φλώρινας.

30 Αυγούστου. Κάνουμε πορεία μέσω Βαφώρι, Μακροχώρι, Τρίγωνο και φτάνοντας στο Ανταρτικό συναντάμε τον Αντώνη Βρατσάνο που μας περίμενε. Οι περισσότεροι μαχητές και διοικητές μας για πρώτη φορά σήμερα θα έβλεπαν τον ανώτερο διοικητή μας. Μέχρι τώρα τον γνώριζαν απ' το όνομα, απ' την μεγάλη φήμη που είχε αποκτήσει ανάμεσα σ' όλους τους αντάρτες αυτός ο λαογέννητος ηγέτης των σαμποταριστικών σχηματισμών.

Γι' αυτό και η σημερινή συνάντηση μαζί του προκαλούσε ιδιαίτερη χαρά και μεγάλο ενδιαφέρον στους άνδρες του λόχου μας. Επειδή γνωρίζαμε τις επιθυμίες όλου του λόχου μας που ήταν όχι μονάχα να τον ιδούν, αλλά και να τους δοθεί η δυνατότητα στον καθένα ξεχωριστά να του σφίξουν το χέρι. Τους δόθηκε αυτή η ευκαιρία. Κι' έτσι συνταγμένοι τώρα και με τη σειρά, ο ένας πίσω απ' τον άλλο, περνούσε από μπροστά του κι αφού πρώτα τον χαιρετούσε με τα λόγια: «Γειά σου, σύντροφε Βρατσάνο! Γειά σου, σύντροφε διοικητή», αντάλλαζε μαζί του χειραψία. Ήταν φανερή η ικανοποίηση και η συγκίνηση που ένιωθε ο διοικητής απ' την μαχητική διάθεση που κυριαρχούσε στους μαχητές του λόχου μας.

Τρία ήταν τα βασικά ερωτήματα που θέσαμε στο διοικητή μας για επίλυση:

α) Να σταματήσει το καθεστώς της αοριστίας μας και να βρεθεί ο τρόπος ο λόχος μας να έχει μόνιμη δική του ανώτερη διοίκηση. β) Να θεσμοποιηθεί με διαταγή η υπόσταση του τμήματός μας που να ορίζει ότι τα ειδικά τμήματα σαμποτέρ να χρησιμοποιούνται σε πολεμικές αποστολές που να ανταποκρίνονται απευθείας στον προορισμό και στην ειδίκευση των σχηματισμών. γ) Οι μαχητές και διοικητές του τμήματός μας που διακρίθηκαν στο Γράμμο να έχουν την ίδια και ανάλογη μεταχείριση για έπαινους και προαγωγές που είχαν τα τμήματα πεζικού που πήραν μέρος σ' αυτή τη μεγάλη μάχη.

Απ' τη συζήτηση που έγινε φάνηκε ότι ο διοικητής μας όχι μονάχα ήταν καλά ενημερωμένος για την αδικία των διοικητών των ταξιαρχιών που αγνοούσαν τον ρόλο και τον προορισμό των σαμποταριστικών σχηματισμών, αλλά ήδη τον είχε προβληματίσει αυτό το θέμα και είχε εισηγηθεί στο Γεν. Αρχηγείο μια σειρά μέτρα που απόβλεπαν στο να αποφευχθούν παρόμοιες παρανομίες στο μέλλον. Συγκεκριμένα μας είπε: α) Από δω και πέρα η επίσημη ονομασία του τμήματός μας θα είναι Λόχος Σαμποτέρ της 490 Μονάδας (490 μονάδα κωδικοποιημέ-

να σήμαινε Γενικό Αρχηγείο). β) Ότι με καινούργια διαταγή τού Γ. Αρχηγείου προς τις μεγάλες μονάδες του ΔΣΕ (μεραρχίες, ταξιαρχίες) δίνονταν οδηγίες ότι οι σαμποταριστικοί σχηματισμοί στο μέλλον να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά σε αποστολές που να ανταποκρίνονται στον προορισμό και την ειδίκευσή τους. Και γ) Σε μελλοντικές μεγάλες επιχειρήσεις οι αποστολές που θα παίρνει ο λόχος μας θα γίνονται ύστερα από προκαταρκτική δική του συγκατάθεση.

Σ' ό,τι αφορά το τρίτο ζήτημα ο Α. Βρατσάνος αναγνώρισε το δίκαιο αίτημα μας, ότι η αδικία αυτή προέκυψε από παράλειψη της 670 Μονάδας στην οποία εκείνη την περίοδο της μάχης του Γράμμου ανήκαμε διοικητικά και η οποία αυτή τη στιγμή δεν υπήρχε γιατί είχε διαλυθεί. Ωστόσο μας υποσχέθηκε να εξετάσει το ζήτημα. Τελικά δεν έγινε τίποτα κι έτσι και η τελευταία μας ελπίδα να βρούμε δικαίωση πήγε περίπατο, με αποτέλεσμα όλη εκείνη η αξιόλογη πολεμική δράση που παρουσίασε το τμήμα μας στη μεγάλη μάχη του Γράμμου να μείνει στην αφάνεια. Έμοιαζε και έδειχνε ότι τάχα εμείς αυτή την περίοδο βρισκόμασταν κάπου αλλού, εκτός απ' το Γράμμο. Ότι εκείνες τις εξαιρετικά σκληρές και άνισες μάχες που δώσαμε στα υψώματα της Π. Κατή, στις Πάδες, στο Ελεύθερο, στον Κλέφτη, στην Οξυά, στις γυμνές ράχες της κορυφογραμμής 2520 και 2444 μς έδωσαν κάποια φαντάσματα. Ενώ οι νεκροί μας που έπεσαν σ' αυτές και το αίμα που χύθηκε δεν είχαν το δικαίωμα για κάποια αναγνώριση. Αν τα παραπάνω εκφραστούν με πιο συγκεκριμένα στοιχεία, όπως οι απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες που είχαμε κατά την διάρκεια αυτής της μεγάλης μάχης έφταναν στο 75% της συνολικής δύναμης της Διλοχίας μας, και ότι ακόμα ανάμεσα στους ημημένους νεκρούς μας συγκαταλέγονταν ο ταγματάρχης Μ. Τυπάδης, ο λοχαγός Γ. Σιούλας, διμοιρίτες, ομαδάρχες, μαχητές φαίνεται πόσο μεγάλη ήταν η αδικία που έλαβε χώρα. Θα πρέπει να αναγνωριστεί επίσης ότι σ' αυτό το ζήτημα υπάρχει και δική μου προσωπική ευθύνη, γιατί σαν ένας απ' τους επιζόντες διοικητές, ενώ διαπίστωσα αυτή την αδικία, δεν μου έκοψε το μυαλό να γράψω για όλα αυτά και να στείλω ένα γράμμα στο Γ. Αρχηγείο. Είμαι βέβαιος ότι εάν μια τέτοια επιστολή έφτανε στα χέρια του Β. Μπαρτζιώτα, του Δ. Βλαντά το όλο αυτό ζήτημα θα έβρισκε την σωστή του λύση. Και οι δυο παραπάνω καθοδηγητές ήταν πάντα εξαιρετικά ευαίσθητοι σε τέτοια θέματα που τους έβαζε η βάση ότι παρά το μεγάλο φορτίο δουλειάς που είχαν, έβρισκαν χρόνο να ασχοληθούν και να ανταποκριθούν σε τέτοια σοβαρά ζητήματα.

Στη συζήτηση που κάναμε με το διοικ της, ο Γ. Σαλονικιός που

πάντα διακρίνονταν για το θάρρος της γνώμης του πήρε το λόγο κι ανάμεσα σ' άλλα είπε περίπου τα παρακάτω: «Συναγωνιστή διοικητή, πολύ σωστή και καλή είναι αυτή η διαταγή του Γ. Αρχηγείου που εκδόθηκε. Από ότι όμως εγώ γνωρίζω τέτοια διαταγή υπήρχε και παλιότερα, ωστόσο οι διοικητές των ταξιαρχιών την έγραφαν στα παλιά τους τα παπούτσια. Έτσι γινόταν τότε στο Γράμμο. Αυτό συνεχίζουν να κάνουν και τώρα στο Βίτσι. Αρκετά χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη είναι το πρόσφατο παράδειγμα, που όταν εδώ εκδηλώθηκαν οι πρώτες επιθετικές ενέργειες του αντιπάλου, απ' την πρώτη κιόλας μέρα έστειλαν το δικό μας λόχο σαμποτέρ να υπερασπίσει την υψηλή κορυφή του Βίτσι. Κι αυτό γίνεται τη στιγμή που στο χώρο του Βίτσι, από ότι εγώ γνωρίζω, βρίσκονται τρεις ολόκληρες μεραρχίες του ΔΣΕ...». Ο Α. Βρατσάνος που δεν γνώριζε αυτό το περιστατικό και του ήταν δύσκολο να πιστέψει αυτά που ακούστηκαν, με ρώτησε εμένα να επιβεβαιωθεί εάν άραγες πραγματικά είναι έτσι τα πράγματα. «Δυστυχώς συναγωνιστή διοικητή έτσι και χειρότερα ακόμα έχουν τα πράγματα. Και πρόσθεσα ότι εάν εμείς χθες την νύχτα δεν παίρναμε τη δική σας διαταγή να κινηθούμε προς Ανταρτικό, θα ήταν άγνωστο πόσες μέρες θα πελεκιόμασταν ακόμα στη γυμνή κορυφή του Βίτσι». Ο διοικητής μας που πάντα διακρίνονταν για την πρεμία του, αυτή την φορά όταν άκουσε για όλη αυτή την κατάσταση αναστατώθηκε. Φανερά ταράχθηκε. Σηκώθηκε για λίγο απ' την θέση του. Ήθελε φαίνεται να πει πολλά. Τελικά περιορίστηκε να μας πει δυο κουβέντες: «Θα πάω να τους τα πω ακόμα μια φορά χύμα».

Τις βραδινές ώρες μετά το συσσίτιο στην πλατεία του χωριού οργανώσαμε ψυχαγωγική εκδήλωση με ομαδικούς χορούς, με τραγούδια. Το δυνατό τραγούδι μας βροντάει και ακούγεται μακριά. Κάνει τους πάντες που έμειναν εδώ, πολίτες κι αντάρτες να καταφτάσουν στην πλατεία να μας ιδούν. Να μας παρακολουθήσουν. Να χαρούν. Να μας χειροκροτήσουν. Οι μαχητές του λόχου μας όχι μονάχα είχαν μεγάλες εμπειρίες από παρόμοιες εκδηλώσεις μα είχαν αποκτήσει και σημαντική εξάσκηση και εξειδίκευση στην τέχνη της ατομικής και ομαδικής εκτέλεσης. Αν σ' αυτά προστεθεί η επαναστατική διάθεση που πάντα κυριαρχούσε στις καρδιές των σαμποταριστών μας, όλα αυτά μαζί συνέβαλαν να μεταβληθεί η σημερινή ψυχαγωγική εκδήλωση σε ένα πραγματικό λαϊκό πανηγύρι. Να προκαλέσει το ενδιαφέρον και να τραβήξει και τους άλλους παραβρισκόμενους που κατέφτασαν να πάρουν σ' αυτό ενεργό μέρος. Να κάνουν τον κύκλο του χορού ακόμα περισσότερο να μεγαλώσει. Ιδιαίτερα ικανοποιημένος ήταν αυτή τη

φορά ο διοικητής μας, που με τα ίδια τα μάτια του είδε ότι ο λόχος μας συνεχίζει με τον πιο καλύτερο τρόπο εκείνες τις καλές ψυχαγωγικές παραδόσεις, που ο ίδιος παλιότερα ήταν εμψυχωτής.

31 Αυγούστου. Με εντολή του Βρατσάνου το τμήμα μας εφοδιάστηκε με πυρομαχικά, χειροβομβίδες, πάντζερ, τυποποιημένα, με εκρηκτικές ύλες, πυροτεχνικά μέσα, ενώ στην πορεία θα μας ακολουθούσαν δυο μουλάρια φορτωμένα με ανταρματικές νάρκες. Σε προσωπική συζήτηση ο Βρατσάνος μου είπε ότι σύντομα στο λόχο μας θα ανατεθούν σοβαρές ειδικές σαμποταριστικές αποστολές στα μετόπισθεν του αντιπάλου στην περιοχή της Φλώρινας, ίσως και μέσα στην ίδια την πόλη.

Τις απογευματινές ώρες κάνουμε πορεία προς Πισοδέρι. Ο καιρός άλλαξε απότομα κι απίθανα γι' αυτή την εποχή. Επικρατεί ένα τσουχτερό κρύο. Πέφτει μια ραγδαία βροχή η οποία συνεχίστηκε όλη τη νύχτα. Η πυκνή ομίχλη και το σκοτάδι δεν μας επιτρέπουν να βλέπουμε ούτε ένα βήμα πιο πέρα. Αυτό μας αναγκάζει να σταματήσουμε την παραπέρα πορεία και να βγάλουμε όλη τη νύχτα μέσα σ' αυτό το δάσος. Στριμωγμένοι γύρω από κάποιο κορμό δένδρου, προσπαθούμε με κάποιο τρόπο να χρησιμοποιήσουμε και τις κουβέρτες μας. Η βροχή ήταν και δυνατή και μεγάλης διάρκειας και κυριολεκτικά γινήκαμε παπάκια. Και το μούσκεμα μ' εκείνο το τσουχτερό κρύο μας έκανε να τρεμουλιάζουμε. Να τουρτουρίζουμε. Αυτή τη βραδιά έγινε μάχη στα Κουλκουθούρια. Τα πυρά ακούγονταν μέχρι εδώ.

1 Σεπτεμβρίου. Μόλις έφεξε, με την βοήθεια της ομίχλης αφού η εχθρική αεροπορία δεν θα εμφανίζονταν, συνεχίζουμε την πορεία την ημέρα. Φτάνουμε στην Μπέλλα Βόντα και πήραμε διάταξη στη γυμνή κορυφογραμμή. Μετά το μεσημέρι ο καιρός καλυτέρευσε. Βγήκε ο ήλιος, άρχισε να ζεσταίνει η μέρα. Στον τομέα Πισοδέρι – Μπέλλα Βόντα είχαν συγκεντρωθεί πολλά τμήματα του ΔΣΕ, ανάμεσά τους οι 18, 107, 16 Ταξιαρχίες, άλλοι ειδικοί σχηματισμοί πυροβολικού κλπ. Και ο πιο αδιάφορος καταλάβαινε ότι μύριζε προετοιμασία μεγάλης επιχείρησης. Στο λόχο μας δώσανε δυο ντόπιους συνδέσμους που γνώριζαν καλά τα μέρη της υπαίθρου γύρω απ' τη Φλώρινα.

2 Σεπτεμβρίου. Πριν ακόμα φέξει παίρνουμε καινούργια εντολή να ξαναγυρίσουμε στο Ανταρτικό. Παρόμοιες εντολές πήραν και τα άλλα τμήματα που είχαν συγκεντρωθεί στην περιοχή της Μπέλλα Βόντα. Δεν μας δόθηκε καμιά εξήγηση γιατί επιστρέφουμε πάλι στο Ανταρτικό, ωστόσο μέσα μας υποθέταμε ότι κάτι είχε προκύψει. Αργότερα έγινε γνωστό ότι αυτή η απότομη αλλαγή είχε άμεσα σχέση με την επι-

δείνωση της κατάστασης και την απειλητική προώθηση του Κυβ. Στρατού στο μέτωπο του Μάλι Μάδι.

3 Σεπτεμβρίου. Με εντολή ασχοληθήκαμε με μια λεπτομερή καθαριότητα του οπλισμού μας. Τις απογευματινές ώρες ο Βρατσάνος μας έκανε διάλεξη με θέματα: «Οι ιδιομορφίες διεξαγωγής μάχης σε κατοικημένο χώρο. Η μέθοδος και τα μέσα αντιμετώπισης των τανκς. Νυχτερινή .... πορεία πριν τη μάχη».

4 Σεπτεμβρίου. Ο λόχος μας πήρε εντολή να κινηθεί επειγόντως και την ίδια βραδιά να φτάσει στον τομέα ανάμεσα στον Άγιο Δημήτριο και τα Φαλτσάτα. Εκεί να πάρει διάταξη με σκοπό να αντιμετωπίσει αύριο ενδεχόμενη εχθρική επιθετική ενέργεια με τανκς. Όλοι μας καταλαβαίναμε πόσο δύσκολη ήταν αυτή η αποστολή για μας, όταν αύριο, σ' ένα ομαλό κι ανοχύρωτο έδαφος θα εμφανίζονταν μπροστά μας εκείνα τα πάνοπλα μεγαθήρια, προστατευόμενα απ' το γερό κι ατσάλινο θώρακα. Ενώ η μάχη θα δινόταν χωρίς εμείς να έχουμε στην διάθεσή μας αντιαρματικά πυροβόλα και η αντιμετώπισή τους προβλέπονταν να γίνει με πολεμικά μέσα του χεριού (πάντζερ, τυποποιημένα καλούπια εκρηκτικής ύλης, χειροβομβίδες κλπ) που η εκτόξευσή τους κατά του στόχου μπορούσε να γίνει από απόσταση 20-30 μέτρα. Πρόκειται για υπερτολμηρές και εξαιρετικά επικίνδυνες ενέργειες που μπορούσαν να εκπληρωθούν από μπουρλοτιέριδες με δυνατή επαναστατική θέληση. Με απόφαση αν χρειαστεί να αυτοθυσιαστούν. Κανένας δεν αγνοούσε και δεν ξεχνούσε ότι η αυριανή άνιση πολεμική αναμέτρηση θα είχε συνέπειες, ωστόσο η σκέψη ήταν μια, να ανταποκριθούμε στο καθήκον μας.

Με εντολή ο λόχος συντάσσεται. Είναι πανέτοιμος για ξεκίνημα. Το φορτίο που ο καθένας μας κουβαλούσε αυτή τη φορά ήταν βαρύ. Ανταποκρίνονταν στις ανάγκες του διπλού προορισμού μας, σαν πεζικαραίοι και σαν μπουρλοτιέριδες. Γίνεται η ανακοίνωση της αποστολής. Δίνονται οι απαραίτητες οδηγίες. Έμοιαζε ότι όλα ήταν έτοιμα για ξεκίνημα. Η ανυπομονησία τελείωσε. Η φάλαγγα με ομαδικό τραγούδι ξεκίνησε. Οι επιζόντες μαχητές του ΔΣΕ θυμούνται πολύ καλά και δεν ξεχνούν εκείνες τις νυχτερινές πορείες πριν την μάχη. Τα τραγούδια και τις ζητωκραυγές να αντιλαλούν στα γύρω βουνά. Να σκίζουν τον αέρα απ' τη δύναμη, φτάνοντας ως πάνω στον ουρανό. Στην κορυφή της φάλαγγας πρώτο φουντώνει το γνωστό και αγαπητό απ' όλους μας τραγούδι «Εμπρός, ΕΛΑΣ, για την Ελλάδα!...». Είναι το τραγούδι που ενώνει την πρώτη Εθνική Αντίσταση με τη δεύτερη. Το τραγουδούμε δυνατά, ορμητικά, με πάθος. Τραγουδούμε και προχωρούμε.

Πιο κάτω ξεχωρίζει μια δυνατή φωνή:

– Ποιοι είμαστε εμείς;

Και απαντούν πενήντα, εκατό όλοι μαζί:

– Παιδιά του ελληνικού λαού.

– Ποιον έχουμε αρχηγό;

– Το Μάρκο.

Και ύστερα το όνομα του αρχηγού του ΔΣΕ γίνεται σύνθημα: Μάρκος! Μάρκος! Μάρκος! (Οι μαχητές του ΔΣΕ δεν γνώριζαν ακόμα τίποτε ότι ο στρατηγός Μάρκος Βαφειάδης απ' τις 27-8-48 είχε απαλλαγεί απ' τη θέση του αρχηγού του ΔΣΕ).

Πιο κάτω αντηχεί ακόμα ένα τραγούδι με ανακατεμένες φωνές, ανδρικές και γυναικείες, νεανικές και ρωμαλέες που βγαίνουν από γενναίες καρδιές με το ίδιο πάθος: «Αγγλοαμερικάνοι ιμπεριαλίστες, ήρθατε στην χώρα μας κατακτητές, θα την πάθετε σαν το Γερμανό απ' το Δημοκρατικό Στρατό!».

Σε κάποια άλλη μικρή στάση πιο κάτω οι νεολαίοι δεν θέλουν να ξεκουραστούν και στήνουν το χορό. Βροντάει ξανά το τραγούδι: «Επάνω στα ψηλά βουνά αντάρτες ΕΠΟΝίτες, παλεύουν για την λευτεριά, ω, Ελλάδα μας γλυκιά, χτυπώντας τους φασίστες!...».

Ήταν νύχτα ακόμα όταν φτάσαμε στον προορισμό μας. Παίρνουμε διάταξη δεξιά κι αριστερά από έναν καρόδρομο, όπως μας υπόδειξε ο σύνδεσμος.

Η μεγάλη μάχη του Μάλι Μάδι. Η αρχική της φάση

Η μεγάλη στρατηγική αξία του ορεινού συγκροτήματος Μάλι Μάδι και για τους δυο αντιμαχόμενους στρατούς συνίστατο στο γεγονός ότι κάλυπτε τον αμαξωτό δρόμο Κρυσταλλοπηγή – Βατοχώρι – Πισοδέρι. Τα κύρια χαρακτηριστικά υψώματα που τον συγκροτούσαν ήταν το Μπούτσι (1715) και το Μάλι Μάδι (1655), τα οποία συνδέονταν μεταξύ τους με το ύψωμα Ραμπατίνα. Κι όλα αυτά μαζί αποτελούσαν το φυσικό στήριγμα αυτού του ορεινού όγκου. Η πτώση ενός απ' τα δυο τούτα υψώματα θα επέφερε τον κλονισμό σε ολόκληρη την αμυντική γραμμή του μετώπου. Η ορεινή περιοχή του Μάλι Μάδι – Μπούτσι ήταν ακάλυπτη, άγονη, χωρίς νερά, ενώ ένα μεγάλο μέρος της ήταν σκεπασμένο με πέτρινους βράχους. Αυτή η διαμόρφωση του εδάφους ευνοούσε απόλυτα τον αντίπαλο, που χάρη στην τεράστια υπεροχή των βαριών όπλων που διέθετε και ιδιαίτερα την απόλυτη κυριαρχία του

στον αέρα του επέτρεπε να σφυροκοπεί ανεμπόδιστα και ανελέητα τις ακάλυπτες κι ανοχύρωτες θέσεις των ανταρτών.

Το πρωί στις 30 Αυγούστου ο αντίπαλος με δυνάμεις των 45 και 73 Ταξιαρχιών εκδήλωσε αιφνιδιαστική ισχυρή επιθετική ενέργεια προς Μάλι Μάδι. Τα λιγοστά τμήματα της 108ης Ταξιαρχίας των ανταρτών που κρατούσαν αυτό τον τομέα που δεν περίμεναν τέτοια ισχυρή επίθεση αιφνιδιάστηκαν, ανατράπηκαν, εξαναγκάστηκαν να υποχωρήσουν με αποτέλεσμα ο Κυβ. Στρατός την ίδια μέρα να κατορθώσει να προωθηθεί αρκετά μπροστά και να καταλάβει μια σειρά σημαντικά υψώματα, όπως τον Άγ. Αθανάσιο, την Κουκουβίτσινα, το Κουλέ και ένα μέρος του Βούτσι. Τη νύχτα της 30 προς 31 Αυγούστου, τμήματα της 16ης Ταξιαρχίας μας, που μόλις είχαν καταφτάσει, με ειδική επείγουσα διαταγή περνούν στην αντεπίθεση και ανακαταλαμβάνουν τα υψώματα Άγ. Αθανάσιος και Κουκοβίτσινα.

Ο αντίπαλος συνεχίζει τις επιθετικές του ενέργειες και στις 31 Αυγούστου πετυχαίνει την ευρεία κατάληψη του υψώματος Βούτσι γεγονός που δημιουργούσε γι' αυτόν τις πιο ευνοϊκές συνθήκες να προσβάλει την Ραμπατίνα που αποτελούσε το συνδετικό κρίκο των δυο κύριων ισχυρών υψωμάτων Μάλι Μάδι – Βούτσι. Η αντίπαλη στρατιωτική διοίκηση, απ' τις 1-4 Σεπτεμβρίου μεταφέρει καινούργιες δυνάμεις στο μέτωπο. Συνεχίζει τις επιθετικές της ενέργειες χωρίς όμως να πετύχει τον αντικειμενικό της σκοπό που ήταν η κατάληψη της Ραμπατίνας.

Τις 5 αυτές μέρες στο μέτωπο σημειώνονται εναλλασσόμενες φάσεις μαχών με τις πιο χαρακτηριστικές εκδοχές. Την ημέρα ο Κυβ. Στρατός να πετυχαίνει σε κάποιο σημείο να προωθεί τις θέσεις του. Μόλις όμως απομακρύνονταν η αεροπορία και έπεφτε το σκοτάδι οι αντάρτες περνούσαν σε ενεργητική αντεπίθεση και ξανακαταλαμβάνανε τα απολεσθέντα εδάφη. Αυτά τα χαρακτηριστικά των εναλλασσόμενων φάσεων και της διατήρησης ενός είδους ισορροπίας στο μέτωπο κράτησε μέχρι τις 4-9-48.

Σε σύσκεψη του Γ. Αρχηγείου που πραγματοποιήθηκε στις αρχές του Σεπτέμβρη εξετάστηκε η κατάσταση που δημιουργήθηκε στο μέτωπο του Μάλι Μάδι και έγινε διαπίστωση ότι η αναμενόμενη φθινοπωρινή εκστρατεία του αντιπάλου για την κατάληψη του Βίτσι ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη και αποφασίστηκε όλες οι δυνάμεις της 103ης, της 16ης και της 107ης ταξιαρχιών που είχαν προσανατολιστεί προς Φλώρινα να μεταφερθούν στο μέτωπο του Μάλι Μάδι. Και πράγματι η μετακίνηση των παραπάνω σχηματισμών ολοκληρώθηκε τις πρωινές ώρες της 5-9-48. Αυτή τη σαγμή διαφαίνονταν καθαρά το ενδιαφέρον και οι μεγά-

λες προσπάθειες που κατέβαλλε η κάθε αντίπαλη πλευρά ξεχωριστά με σκοπό να κρατήσει υπό την κυριαρχία της τον ορεινό ετούτο όγκο που προστάτευε το μοναδικό αμαξωτό δρόμο στρατηγικής σημασίας από Αλβανία προς Βίτσι. Αυτό στόχευαν και οι μεγάλες δυνάμεις που συγκεντρώθηκαν. Η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία ενισχύει το μέτωπο του Μάλι Μάδι με τρεις ακόμα ταξιαρχίες, τις 21α, 22α και την 3η Ορεινή. Τις πρωινές ώρες της 5-9 εξαπέλυσε καινούργια ισχυρή επίθεση με δύναμη πέντε ολόκληρων ταξιαρχιών με πρώτο αντικειμενικό σκοπό την κατάληψη της Ραμπατίνας και στη συνέχεια την ίδια μέρα να βγει στο Μπούτσι που ήταν η τελευταία και πιο υψηλή κορυφή του Μάλι Μάδι. Την ισχυρή αυτή επιθετική γροθιά την υποστήριζαν όλες οι εχθρικές πυροβολαρχίες που βρισκόταν στο μέτωπο της Καστοριάς και το σύνολο της αεροπορίας που υπήρχε σε τούτο το χώρο.

Κατά το μεσημέρι αυτής της ημέρας, ύστερα από σκληρή μάχη ο αντίπαλος κατορθώνει να καταλάβει τα υψώματα Ραμπατίνα και Πόρτα. Εδώ η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία στην προσπάθειά της να εκμεταλλευτεί αυτή την επιτυχία αναλαμβάνει την ίδια μέρα μια σειρά επανειλημμένες ενέργειες για να καταλάβει και τα άλλα δυο τελευταία υψώματα το Μπούτσι και Μάλι Μάδι. Όλες όμως απέτυχαν χάρη στην σθεναρή αντίσταση των ανταρτών. Ωστόσο η κατάληψη της Ραμπατίνας δυσχέραινε σημαντικά το σύνολο του αμυντικού συστήματός μας μια και διέκοψε την σύνδεση των δυο ακραίων ερεισμάτων του Μπούτσι και του Μάλι Μάδι. Ταυτόχρονα στένεψε την λωρίδα του εδάφους που χώριζε την πρώτη γραμμή του αντιπάλου απ' την κορυφή αυτού του ορεινού όγκου που ήταν και τα τελευταία στηρίγματα των ανταρτών.

Η πίεση του αντιπάλου συνεχίζεται και στις 6 Σεπτεμβρίου. Ωστόσο ιδιαίτερα δυναμικές, έντονες και μαζικές ήταν οι πολεμικές δραστηριότητες του αντιπάλου στις 7 Σεπτεμβρίου τόσο από την άποψη μαζικότητας και κινητοποίησης στρατιωτικών δυνάμεων όσο και από την άποψη μεγάλου ποσοστού συμμετοχής πολεμικών μέσων. Η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία αυτή τη φορά έκρινε σωστό να μην ασχοληθεί με επιθέσεις κατά του υψώματος Μάλι Μάδι (1655), αλλά όλη την επιθετική γροθιά των 5 Ταξιαρχιών να την στρέψει προς μια κατεύθυνση, προς το ύψωμα Μπούτσι (1715) με σκοπό πάση θυσία να καταλάβει αυτό το φυσικό οχυρό και δεσπόζον αντάρτικο στήριγμα.

Αυτό εξάλλου επιβεβαιώθηκε απ' τα ίδια τα πράγματα. Απ' τις συνεχείς αεροπορικές επιδρομές. Απ' το αδιάκοπο σφυροκόπημα των θέσεων των ανταρτών. Από το πυροβολικό. Απ' τις επανειλημμένες μαζικές επιθετικές ενέργειες που επακολούθησαν κατά την διάρκεια

όλης της ημέρας. Η εικόνα που παρουσίαζαν ετούτες οι γυμνές ανοχύρωτες και πετρώδεις λάκκες του Μάλι Μάδι αυτή την ημέρα φανέρωνε όλα τα γνωρίσματα της κόλασης του πυρός. Τα πάντα καίγονταν απ' τις εκρήξεις. Τις ριπές. Τις φλόγες. Οι διοικητές του ΔΣΕ είχαν πάρει εντολή ούτε βήμα πίσω χωρίς διαταγή. Σ' αυτή την άνιση και σκληρή αναμέτρηση μαχητές και διοικητές των τμημάτων του ΔΣΕ προτάσσουν σθεναρή και πεισματώδη αντίσταση. Μάχονται με αυτοθυσία κι αυταπάρνηση. Στέκονται αγέρωχοι στις θέσεις τους, έτοιμοι να θυσιαστούν. Εκπληρώνουν το καθήκον που τους είχε ανατεθεί. Και τελικά κατορθώνουν να ματαιώσουν και τις σημερινές επιδιώξεις του αντιπάλου.

Ήταν μεγάλο ευτύχημα ότι την άμυνα του Μάλι Μάδι την καθοδηγούσε ο διοικητής της ΙΧ Μεραρχίας μας Δ. Ζυγούρας (Παλαιολόγου), ένας απ' τους καλύτερους και πιο αναγνωρισμένους ικανούς ανώτατους στρατιωτικούς διοικητές του ΔΣΕ. Σε μια δασωμένη τούφα κοντά στο Μπούτσι και σε απόσταση 700-800 μέτρων περίπου απ' την πρώτη γραμμή του αντιπάλου εγκατέστησε το ΣΔ και από εκεί καθοδηγούσε τη μεγάλη μάχη. Δίπλα του είχε και το γερό επιτελείο του με επικεφαλής τον Γ. Ασούρα, έναν απ' τους διαλεκτούς επιτελικούς αξιωματικούς του ΔΣΕ.

Τα μέλη του Ανώτατου πολεμικού Συμβουλίου του ΔΣΕ Ζαχαριάδης, Μπαρτζιώτας, Γούσιας, Βλαντάς είχαν καθημερινή τηλεφωνική επικοινωνία με τον μέραρχο. Ενδιαφέρονταν όχι μονάχα να πληροφορούνται για την κατάσταση που επικρατούσε στο μέτωπο, αλλά και να τον ρωτούν να μάθουν και την προσωπική του γνώμη για τις προοπτικές, για την παραπέρα εξέλιξη της μάχης στο Μάλι Μάδι. Γνώριζαν και εκτιμούσαν τον ρεαλισμό του. Την βαρύτητα της γνώμης αυτού του ικανού στρατιωτικού. Χαρακτηριστική από αυτή την άποψη είναι και μια τηλεφωνική συνδιάλεξη που είχε αυτές τις κρίσιμες στιγμές με τον Ν. Ζαχαριάδη. Ο Ν. Ζαχαριάδης, αφού ενημερώθηκε για την κατάσταση που επικρατούσε στο μέτωπο, του ζήτησε να πει την δική του προσωπική γνώμη για την πιθανότητα επιτυχίας μιας δικής μας αντεπίθεσης. Και η απάντηση που πήρε ήταν η παρακάτω: «Δεν ξέρω αν θα νικήσουμε μ' αυτές τις λίγες δυνάμεις που διαθέτουμε. Εκείνο που μπορώ να πω με σιγουριά είναι ότι το Βίτσι (Μάλι Μάδι) δεν μας χωράει και τους δυο. Είναι μικρό για δυο αντίπαλους στρατούς. Αν όμως αποφασίσετε για αντεπίθεση, αυτή θα πρέπει να συντομευτεί».

Σ' αυτές τις κρίσιμες στιγμές το Γ. Αρχηγείο του ΔΣΕ σχεδίαζε και προετοίμαζε να πραγματοποιήσει γενική αντεπίθεση για να εκδιώξει τον Κυβ. Στρατό απ' το Μάλι Μάδι. Προβλέπονταν ότι την αρχή της αν-

τεπίθεσης θα την έκανε η 107 Ταξιαρχία του Π. Τουμπουλίδη που μόλις στις 5-9 είχε φτάσει στην Κρυσταλλοπηγή απ' το Πισοδέρι. Αυτή τη φορά για την επιτυχή έκβαση της επιχείρησης μεγάλο ρόλο έπρεπε να παίξει το πυροβολικό μας. Πράγματι, το βράδυ της 6-9 τα τμήματα της 107 Ταξιαρχίας έδωσαν το πρώτο πλευρικό χτύπημα δυτικά της Ραμπατίνας.

Όμως όπως είχαν διαμορφωθεί τα πράγματα το βράδυ στις 7-9 μπροστά απ' το Μπούτσι με το κύριο χαρακτηριστικό ότι ο εδαφικός χώρος που οι αντάρτες συνέχιζαν να ελέγχουν μπροστά από αυτό στρατηγικό ύψωμα, που εκτός των άλλων, είχε στενέψει ασφυκτικά, όχι μονάχα επιβεβαίωνε την επιδείνωση της κατάστασης, μα και έκανε ορατή την εμφάνιση μιας έκδηλης απειλής κινδύνου, που σήμαινε ότι ο αντίπαλος θα μπορούσε ύστερα από μια επόμενη ισχυρή επιθετική ενέργεια να πετύχει να πετάξει τα τμήματα του ΔΣΕ απ' τον ορεινό όγκο του Μάλι Μάδι προς Κρυσταλλοπηγή και Μοσχοχώρι. Το γεγονός αυτό προβληματίζει σοβαρά το Γ. Αρχηγείο. Το υποχρεώνει να πάρει μια σειρά συμπληρωματικά μέτρα να ενισχύσει τον τομέα του μετώπου μπροστά απ' το Μπούτσι. Για το σκοπό αυτό το βράδυ στις 7-9 δίνει διαταγή στην 107 Ταξιαρχία και στα άλλα τμήματα που βρίσκονταν στο δυτικό τομέα του Μάλι Μάδι να κινηθούν επειγόντως την ίδια βραδιά και πριν φέξει στις 8-9 να πιάσουν θέσεις στην παρυφή του δάσους κατά μήκος της κορυφογραμμής Μπούτσι – Μάλι Μάδι.

5 Αυγούστου. Πριν ακόμα φέξει ο λόχος μας παίρνει διάταξη σε ένα σημείο του καρόδρομου Φαλτσάτα – Άγιος Δημήτριος. Δόθηκαν οδηγίες στους μαχητές μας να τηρούν την ημέρα αυστηρή ακινησία. Να είναι πανέτοιμοι να αντιμετωπίσουν επίθεση εχθρικών τανκς. Με τον ερχομό της μέρας διαπιστώθηκε ότι το έδαφος γύρω μας ήταν βατό, πράγμα που σήμαινε ότι τα εχθρικά τανκς στην κίνησή τους δεν θα ήταν πια υποχρεωμένα να κινηθούν μονάχα απ' τον καρόδρομο. Ακόμα είδαμε ότι το μέρος γύρω μας είχε ασήμαντη κάλυψη. Σκεπάζονταν από αραιούς σκόρπιους θάμνους και από κάποια ξεχωριστά δεντράκια. Η απόσταση που μας χώριζε απ' το οχυρό της Φαλτσάτας, απ' το μέρος που αναμένονταν κίνηση εχθρικών τανκς, ήταν γύρω στα 800 μέτρα. Μπροστά απ' την διάταξή μας και σ' απόσταση 130 μέτρα περίπου ήταν ένας μικρός λοφίσκος που μας εμπόδιζε να βλέπουμε τον καρόδρομο πιο πέρα. Μας ήταν αδύνατο την ημέρα να κάνουμε κάποια μετακίνηση ανδρών μας για την διόρθωση της κατάστασης. Μια τέτοια προσπάθεια θα γινόταν αντιληπτή απ' τα εχθρικά παρατηρητήρια, οπότε θα εντόπιζαν την ύπαρξή μας εδώ και θα υπήρχαν οδυ-

νηρές συνέπειες για μας. Για να λύσουμε όμως το πρόβλημα της παρατήρησης καταφεύγουμε στο παρακάτω τέχνασμα. Ο ομαδάρχης μας Ηρ. Τσεκούρας σκεπάζει το σώμα του με κλαριά. Ξαπλωμένος στα μπρούμυτα στη γη, σβαρνιζόμενος προωθείται με ρυθμούς χελώνας και μόλις κατόρθωσε να φτάσει απαρατήρητος στο μικρό λοφίσκο, μας φώναξε: «Από εδώ βλέπω καλά». Η ναρκοφοβία ήταν ο κύριος λόγος που έκανε το σύνδεσμο να μας αφήσει σ' αυτή την αποτυχημένη διάταξη. Το ζήτημα ήταν ότι στις γύρω προσβάσεις του οχυρού Φαλτσάτας, συχνά, κατά καιρούς τοποθετούνταν νάρκες από διάφορα πρόσωπα και τμήματα, χωρίς σχέδιο και σημάδια, μα και χωρίς κανένας να γνωρίζει συγκεκριμένα που άρχιζαν και που τέλειωναν τα σύνορα των ναρκοπεδίων, με αποτέλεσμα συχνά να γίνονται ανθρώπινα δυστυχήματα και απ' τις δυο μεριές. Έτσι κι αυτή τη φορά ο σύνδεσμος προτίμησε να μας υποδείξει τη διάταξη μακριά απ' την ύποπτη ζώνη.

Είμασταν όμως τυχεροί σήμερα και τη βγάλαμε παστρικά. Καμιά εχθρική επίθεση με τανκς δεν παρατηρήθηκε, μα και ούτε έγινε δυνατό να εντοπιστεί η ύπαρξή μας εδώ απ' τα παρατηρητήρια του αντιπάλου. Τις απογευματινές ώρες από αδέσποτα βλήματα πυροβολικού που έσκασαν στη διάταξή μας ήταν σαν αποτέλεσμα να κουφαθούν προσωρινά ο Π. Σκαρλάτος και ο Καραούλας απ' τον Όλυμπο. Έκανε μια τρομερή ζέστη που σε συνδυασμό με την υποχρεωτική ακινησία μας και κατά κύριο λόγο την έλλειψη πόσιμου νερού, μας δημιουργούν μια ανυπόφορη κατάσταση. Κόλλησε το στόμα μας. Στέγνωσαν τα χείλη μας. Ο λάρυγγας. Και με ανυπομονησία περιμέναμε να νυχτώσει να απαλλαγούμε απ' τον εφιάλτη της τρομερής δίψας. Μόλις σουρούπωσε, έφτασε ο επιμελητής μας Τ. Περδίκης με τα ζώα φορτωμένα με τρόφιμα. Και μας μετέφερε εντολή να κινηθούμε επειγόντως προς συνάντηση της 107 Ταξιαρχίας. Βρισκόμαστε μπροστά σε μια παράλογη λογική. Χθες πήραμε διαταγή επειγόντως να κινηθούμε απ' το Ανταρτικό για Φαλτσάτα με την γνωστή αποστολή. Και να σήμερα πάλι καινούργια επείγουσα εντολή για άλλη αποστολή. Δεν έμοιαζε άραγες αυτό ότι ο λόχος μας άρχισε πάλι να μεταβάλλεται σε πυροσβεστικό τμήμα. Μέσα μου πίστευα περισσότερο ότι πάλι προοριζόμαστε για άμυνα ή για επίθεση σε κάποιο ύψωμα.

Γνωρίζαμε, μα και οι ίδιοι νιώθαμε ότι ο εφοδιασμός με πόσιμο νερό ήταν το υπ'. αρ. 1 πρόβλημα που απασχολούσε αυτή τη στιγμή τους άνδρες του λόχου μας. Όλες οι σκέψεις μας για να βρεθεί κάποια διέξοδος δεν απέδοσαν. Για να εφοδιαστούμε με νερό έπρεπε ή να κατεβούμε χαμηλά στο ποτάμι του Πολυάνεμου ή να πάμε στο χωριό

Ιεροπηγή, κάτι που ο χρόνος που διαθέταμε δεν μας επέτρεπε. Κάναμε τη διανομή τροφίμων με την ελπίδα ότι ίσως στην πορεία προς άγνωστη αποστολή βρεθεί κάποια δυνατότητα.

Μερικοί απ' τους μαχητές μας όχι μονάχα δεν έκρυβαν την δυσφορία απ' την τρομερή δίψα που τους μάστιζε, μα και την έκφρασαν λέγοντας: «Δεν μας χρειάζεται ψωμί. Νερό δώστε μας».

Ανατολικά της Ιεροπηγής συναντήσαμε την 107 Ταξιαρχία. Πήραμε θέση στην γενική φάλαγγα πίσω απ' το τάγμα του Βολάνη και μαζί κινούμαστε προς Μάλι Μάδι. Το μέρος που πορευόμαστε προς τα πάνω βάλλεται απ' το εχθρικό πυροβολικό. Την πρώτη κακή τύχη είχε ένα συνεργείο μεταγωγικών με αποτέλεσμα να σκοτωθούν ταυτόχρονα τρία μουλάρια, να υπάρχουν τραυματίες. Κι ενώ οι οβίδες συνέχιζαν να σκάζουν η φάλαγγα δεν σταματάει. Στην πορεία συναντάμε αίματα στο έδαφος. Περνώντας από μια λάκκα – βαρικότοπο τα παπούτσια μας βούλιαζαν στη λάσπη. Όλη η προσοχή μας στρέφεται μήπως βρεθεί δυνατότητα να εξοικονομήσουμε καμιά γουλιά νερό να βρέξουμε στο στεγνό λαρύγγι μας. Το φως του φεγγαριού συχνά εμποδίζεται να φτάσει στη γη απ' τα αδύνατα σύννεφα που κινούνται στον ουρανό. Σε κάποια στιγμή διακρίνουμε μικρές γούρνες από αλογοπατησιές, όπου γυάλιζε νερό. Ανάμεσα σ' εκείνους που ρίχτηκαν σε τέτοιες «πηγές» ήμουν κι εγώ. Δεν γίνεται σκέψη από κανέναν μας να εξετάσει, να καλοσκεφτεί τι είδους ήταν αυτό το νερό που είχε μαζευτεί σ' αυτές τις λασπογούρνες. Σαν έσκυψα τώρα να πιω αμέσως με χτύπησε η συνηθισμένη βρώμικη μυρωδιά από στεκούμενο βουρκονέρι.

Η πρώτη γουλιά που τράβηξα χωρίς να βλέπω με έκαψε αμέσως στο λαιμό. Κατάλαβα ότι δεν πρόκειται για νερό, αλλά για μίγμα βρώμικης λάσπης και αμέσως με πιάνει μια αναγούλα. Με δυσκολία κρατήθηκα. Και να το φως του φεγγαριού που ήρθε, μου επιτρέπει να δω και να διαπιστώσω ότι αυτό που γυάλιζε και έμοιαζε για νερό, ήταν ένα μίγμα υγρού που αποτελούνταν από βρώμικο στεκούμενο βουρκονέρι, από λάσπη και από αίματα. Το φαινόμενο αυτό με έκανε να απδιάσω, να μου έρχεται συνεχώς να κάνω εμετό. Με το zόρι κρατήθηκα. Το δυνατό αυτό σοκάρισμα που έπαθα μου χάλασε την διάθεση. Μου έκοψε την όρεξη για φαγητό. Χρειάστηκαν ολόκληρα εικοσιτετράωρα να μου περάσει.

6 Σεπτεμβρίου. Ήταν ακόμα νύχτα όταν φτάσαμε σε μια πλαγιά – ξεροβούνι, με ασήμαντη κάλυψη, όπου ήταν ο προορισμός μας. Ο λόχος μας στρατοπεδεύει σε μια τοποθεσία μας με το τάγμα του Βολάνη. Δόθηκε εντολή στους άνδρες του λόχου να τηρούν αυστηρά τους

κανόνες ακινησίας και καμουφλάζ. Μονάχα τα παρατηρητήρια εγκαταστάθηκαν στην κορυφή του αντερείσματος. Σ' ένα αντέρεισμα, απέναντι από μας ήταν εγκαταστημένο ένα τμήμα του αντιπάλου. Μας χώριζε μια βαθιά χαράδρα. Χάρη στην αυστηρή τήρηση των μέτρων ασφαλείας η ύπαρξή μας εδώ δεν εντοπίστηκε απ' τα εχθρικά παρατηρητήρια. Με τα κιάλια παρακολουθούσαμε τις σημερινές σκληρές μάχες στα υψώματα Μάλι Μάδι και Βούτσι. Είναι η δεύτερη μέρα που οι μαχητές μας υποφέρανε από έλλειψη πόσιμου νερού. Είδαμε και πάθαμε, ώσπου να περάσει αυτή η καυτερή αυγουστιάτικη μέρα. Τις απογευματινές ώρες ο λόχος μας παίρνει καινούργια εντολή αυτή τη βραδιά να επιτεθεί και να καταλάβει ένα πετρώδες αντέρεισμα που κατείχε ο αντίπαλος. Πρόκειται για ένα αντέρεισμα – ύψωμα σημαντικής στρατιωτικής σημασίας δυσπκά της Ραμπατίνας τελείως γυμνό κι ανοχύρωτο. Σ' αυτό το ύψωμα είχε συγκεντρωθεί σημαντική δύναμη του Κυβ. Στρατού, ίσως διλοχίας. Μας ανακοίνωσαν ότι πριν την επίθεση θα προηγηθεί γερή προπαρασκευή του δικού μας πυροβολικού.

Με σκεπτικισμό και μεγάλη επιφύλαξη δεχτήκαμε το «ότι θα προηγηθεί γερή προπαρασκευή του δικού μας πυροβολικού». Ξέραμε πόσο φτωχό ήταν το δικό μας πυροβολικό από άποψη βλημάτων. Ακόμα γνωρίζαμε ότι για να ρίξει κάποιος πυροβολητής έστω και μερικά βλήματα χρειαζόταν η έγκριση του ταξίαρχου, του μέραρχου και σε ειδικές περιπώσεις του ίδιου του Γούσια. Εξάλλου αυτό μας έλεγε και η πείρα που είχαμε. Συχνά πριν από κάθε επίθεση μας έλεγαν ότι θα έχουμε την υποστήριξη του πυροβολικού μας. Στην πραγματικότητα όμως όλη αυτή η υποστήριξη συνήθως εκφράζονταν στο να ρίχνονται μια το πολύ δυο δεκάδες βλήματα. Γι' αυτό κι αυτή τη φορά δεν μπορούσαμε να πιστεύουμε στο πραγματικό θαύμα που θα παρουσίαζε το πυροβολικό μας αυτή τη βραδιά.

Το θαύμα του πυροβολικού μας

Σουρούπωσε. Είναι η βραδιά που ξεκινούσαμε για επίθεση. Ευτυχώς που η επιμελητεία μας πρόλαβε και μας εφοδίασε με πόσιμο νερό. Νιώσαμε ένα πραγματικό ξελάφρωμα. Μια ανακούφιση. Απαλλαχτήκαμε απ' τον διήμερο εφιάλτη της τρομερής δίψας. Το γεγονός αυτό δημιουργεί τώρα άλλη διάθεση και άλλο κουράγιο. Όπως πάντα, πριν από κάθε επιθετική ενέργεια έτσι κι αυτή την φορά σε συγκέντρωση του λόχου ανακοινώσαμε την αποστολή που πήραμε. Υποδείξαμε

το στόχο. Το δρομολόγιο, τη συμπεριφορά μας στην κίνηση και μια σειρά λεπτομέρειες τεχνικής φύσης.

Όπως σαν σύνολο διαμορφώνονταν τώρα η κατάσταση πολλά ήταν εκείνα που δεν ευνοούσαν την εκπλήρωση της αποστολής μας. Ωστόσο η μεγαλύτερη δυσκολία συνίστατο στο γεγονός ότι πριν φτάσουμε στο στόχο, έπρεπε να περάσουμε από ένα γυμνό ξεροβούνι με δυο πλαγιές, στην αρχή κατηφορίζοντας και στη συνέχεια ανηφορίζοντας. Και σε συνθήκες νύχτας με φεγγάρι να διανύσουμε μια απόσταση 700-800 μέτρα. Δεν έλλειψε κι αυτή τη φορά να φανεί τόσο ο προβληματισμός, όσο και η σιωπηλή δυσφορία των ανδρών του λόχου μας. Το πρώτο που ανάμεσα στ' άλλα ακούσαμε ήταν: «Μα τι είμαστε εμείς, επιτέλους, πεζικαραίοι ή σαμποταριστές; Τι μας είπε προχθές ο Βρατσάνος στο Ανταρτικό;».

Οι ψίθυροι απλώνονταν σιγά σιγά πιο πέρα με τους προβληματισμούς, τις ανησυχίες, τα παρηγόλογα. Να ένα περιστατικό, όπως αργότερα μας το διηγήθηκε ο Γ. Τσουλοχρήστος.

Αυτή τη φορά ξανά στο προσκήνιο η παρέα με το γνωστό πειραχτήρι Φώτη Καραμέτσο, το διμοιρίτη Δ. Κουτσιανά και τον Γ. Τσουλοχρήστο. Ο πρώτος πλησιάζει το συμπατριώτη του, έμπιστο και κοντινό του φίλο Κουτσιανά και ακολουθεί η παρακάτω περίπου στιχομυθία:

– Αγαπητέ Μήτσο, το κοίταξες καλά αυτό το γυμνό καρακόλι που πάμε να χτυπήσουμε;

– Ναι, το βλέπω.

– Κι έχεις τη γνώμη ότι μπορούμε να το καταλάβουμε;

– Και γιατί όχι;

– Εμένα μου φαίνεται ότι απόψε θα πούμε το κλάψτα Χαράλαμπε.

– Στον πόλεμο πάμε όλα μπορούν να συμβούν. Κι αύριο αυτοί που θα μείνουν πίσω μας ζωντανοί θα τραγουδούν: «Να κατακάτσει ο κουρνιαχτός, να σηκωθεί η αντάρα, να μετρηθούν τ' ασκέρια μας να δούμε πόσοι λείπουν...».

Εκεί παρεμβαίνει ο Γ. Τσουλοχρήστος λέγοντας:

– Φώτη, απ' ό,τι βλέπω σου κόπηκαν κιόλας τα ήπατα από τη λαχτάρα σου.

– Αυτό αύριο θα το δούμε, ποιανού πιο πολύ το λέει η περδικούλα του.

Ακροβολισμένοι και χωρίς καμιά περιπλοκή φτάνουμε στη βάση εξόρμησης.

Την καθορισμένη ώρα αρχίζει η προπαρασκευή του δικού μας πυροβολικού. Η βολή ήταν εύστοχη, συγκεντρωτική και μεγάλης διάρ-

κειας. Η συχνότητά της ήταν τόσο πυκνή που ήταν αδύνατο να ξεχωρίσεις την μια έκρηξη απ' την άλλη. Δεν είχαμε ξαναδεί παρόμοια μαζική βολή δικού μας πυροβολικού. Η χαρά μας απ' αυτό το θέαμα που αντικρίζουμε αυτή τη βραδιά μπροστά μας δεν έχει όρια. Οι πληροφορίες φέρνουν σαν κύριο συντονιστή αυτής της πετυχημένης και εύστοχης βολής τον ταγματάρχη πυροβολικού του ΔΣΕ Στράτο. Η αποτελεσματικότητά της μιλάει από μόνη της για την αξία και την σημασία της. Το τμήμα του Κυβ. Στρατού με την πυκνή και συγκεντρωτική διάταξη που είχε πάνω σ' αυτό το γυμνό, ανοχύρωτο και βραχώδες ύψωμα παθαίνει πραγματική πανωλεθρία. Απ' τις πολλαπλές εκρήξεις των οβίδων η βραχώδης αυτή κορυφογραμμή στην κυριολεξία αλέθεται μαζί με τους φαντάρους του αντιπάλου. Ιδιαίτερα πολλές απώλειες είχε ο αντίπαλος απ' τα αναρίθμητα πέτρινα συντρίμμια. Αχ που να είχαμε και στο Γράμμο παρόμοιες μαζικές και εύστοχες βολές του δικού μας πυροβολικού. Εμείς ακόμα δεν γνωρίζουμε για τις τρομακτικές απώλειες που υπέστη το τμήμα του αντιπάλου που βρισκόταν σ' αυτό το ύψωμα. Με το σταμάτημα της βολής, ακροβολισμένοι με προσοχή και με προφυλακτικά μέτρα πορευόμαστε στην ανήφορη και γυμνή πλαγιά. Προχωρούμε όρθιοι κρατώντας πανέτοιμα τα οπλοπολυβόλα, τα πάντζερ, τα αυτόματα με το χέρι στην καρδιά και το δάχτυλο στην σκανδάλη. Περιμένουμε από στιγμή σε στιγμή να ακούσουμε το γνωστό: «Αλτ! Τι συ;». Να δεχθούμε τους πρώτους εχθρικούς πυροβολισμούς. Οι οδηγίες που είχαν δοθεί ήταν ρητές: Τα πυρά να ανοιχτούν όσο το δυνατό από την πιο κοντινή απόσταση. Προχωράμε και κάτι τέτοιο δεν συναντάμε. Οι ανησυχίες και η αγωνία μεγαλώνουν. Ωστόσο η προώθησή μας συνεχίζεται. Πλησιάζουμε πιο κοντά στα 40, στα 30 μέτρα και πάλι τίποτε. Και να τώρα ένα απρόοπτο περιστατικό μας κόβει την ανάσα. Το φεγγάρι που μέχρι τώρα βρισκόταν μέσα στα σύννεφα και μας προστάτευε, βγαίνει για μια στιγμή απ' αυτά και φωτίζει για τα καλά τη γυμνή ετούτη πλαγιά. Η καρδιά άρχισε να χτυπάει δυνατά. Προσωρινά πέσαμε στη γη. Και πάλι καμιά εκδήλωση εχθρικών πυρών. Οι υποψίες, οι απορίες και ανησυχίες δεν σταματούν. Πότε όρθιος και πότε σκυφτός προχωρώ. Για μια στιγμή απλώνω το χέρι να στηριχτώ κι αυτό πέφτει πάνω σε μια μαλακή και μουσκεμένη μάζα. Το φεγγάρι που βγήκε για λίγο απ' τα διαβατάρικα σύννεφα μου επιτρέπει να αντικρίσω με τα ίδια τα μάτια μου ένα απίστευτο και συγκλονιστικό θέαμα. Το αντικείμενο που έπιασε και κρατούσε το χέρι του ήταν ένας πολτός αποτελούμενος από ανθρώπινες σάρκες και έντερα, ανακατεμένος με χώματα και χαλίκια. Το φρικιαστικό αυτό θέαμα με κάνει να

ανατριχιάσω. Να πάθω ένα πραγματικό ψυχικό τρακ. Και να τώρα ακριβώς αυτή τη στιγμή συνέβη ένα άλλο περιστατικό που αλλάζει το ψυχολογικό σκηνικό. Ο θόρυβος απ' την κίνηση ενός αδέσποτου μουλαριού προκαλεί υποψίες. Και ένας μαχητής ρίχνει προς την κατεύθυνση αυτή την πρώτη ριπή. Και σχεδόν αυτοστιγμίς ανοίγονται πυρά με τα όπλα όλου του λόχου, ανάμεσα σ' αυτά και ένα πάντζερ. Γύρω μας καιγόντουσαν τα πάντα. Και αμέσως ακούγονται οι δυνατές φωνές «ΑΕΡΑ! ΕΠΑΝΩ ΤΟΥΣ!». Αποδείχτηκε όμως ότι πάνω στο ύψωμα δεν υπήρχε αυτή τη στιγμή ούτε μια ανθρώπινη ψυχή. Φαίνεται ότι και εκείνοι οι φαντάροι του αντιπάλου που έμειναν ζωντανοί ύστερα απ' τη συγκεντρωτική και καταστροφική βολή του πυροβολικού μας, εγκατέλειψαν τις θέσεις τους χωρίς να σκεφτούν για κάποια αντίσταση. Στο ύψωμα υπήρχαν εγκατελειμμένα όπλα, πυρομαχικά, ρουχισμός κλπ. Όλα ανακατεμένα με χώματα, με πέτρες, με χαλίκι. Στο ύψωμα δεν συναντήσαμε ούτε έναν τραυματία. Στην επιχείρηση αυτή τραυματίστηκε ο ομαδάρχης μας Χρ. Σέιτος.

7 Σεπτεμβρίου. Αριστερά και δεξιά απ' το λόχο μας έχουν διάταξη τα τάγματα του Πάνου και του Βολάνη. Σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο του Γ. Αρχηγείου την βραδιά αυτής της ημέρας η 107 Ταξιαρχία προβλέπονταν να περάσει σε αντεπίθεση και να χτυπήσει απ' τα πλευρά τον αντίπαλο που βρίσκονταν στο Μάλι Μάδι. Ύστερα απ' τη γνωστή απειλητική κατάσταση που είχε δημιουργηθεί μπροστά απ' το Μπούτσι, η ιδέα αυτής της αντεπίθεσης αναβάλλεται και τις απογευματινές ώρες η 107 Ταξιαρχία παίρνει καινούργια διαταγή και μαζί μ' αυτή και ο δικός μας λόχος να κινηθούμε την ίδια βραδιά και πριν ακόμα φέξει να βρισκόμαστε και να πάρουμε διάταξη στην δασωμένη πλαγιά μπροστά απ' το Μπούτσι. Ο καιρός απότομα άλλαξε. Στην αρχή έπεσε ομίχλη και στη συνέχεια ακολουθεί βροχή. Η πορεία γίνεται μέσα σ' ένα πυκνό σκοτάδι και κάτω από μια εντατική βροχή που συνεχίστηκε όλη τη νύχτα. Ιδιαίτερα εντατική, κουραστική γίνεται η πορεία, όταν αφήσαμε το δημόσιο δρόμο της Κρυσταλλοπηγής και πήραμε εκείνη την απότομη ανηφόρα προς Μπούτσι. Οι δυσκολίες και τα εμπόδια είναι τώρα πολλά. Ανήφορος. Σκοτάδι. Βροχή. Απότομες πλαγιές με πυκνά δένδρα. Τα γλιστρίματα δίνουν και παίρνουν.

Όσο προχωρούσαμε πιο πάνω τόσο πιο πολύ μεγάλωναν οι δυσκολίες. Η ανηφοριά γίνεται πιο κάθετη. Μια πλαγιά ήταν σκεπασμένη από πυκνές και δυσκολοπέραστες οξυές. Τα γλιστρίματα, τα πεσίματα γίνονται πιο συχνά κι αναπόφευκτα. Για να σταθούμε όρθιοι και στη συνέχεια να προωθούμαστε προς τα πάνω χρειάστηκε να πιανόμα-

στε και να στηριζόμαστε από κλαρί σε κλαρί. Το μούσκεμά μας τώρα είναι διπλό, απ' τη συνεχή βροχή και απ' τον πολύ ιδρώτα από τις υπεράνθρωπες προσπάθειες που καταβάλλαμε.

8 Σεπτεμβρίου. Στην αριστερή και δασωμένη πλαγιά του Μάλι Μάδι στρατοπεδεύουν τα τμήματα που έφτασαν προσωρινά αυτή τη βραδιά.

Πριν ακόμα φέξει οι αξιωματικοί του επιτελείου της 107 Ταξιαρχίας πέρασαν απ' το κάθε τμήμα και έκαναν τις τελευταίες διορθώσεις στην διάταξη. Έδωσαν προσωπική εντολή στους διοικητές από λόχο και πάνω να τηρήσουν την ημέρα με απόλυτη αυστηρότητα τους κανόνες της κάλυψης και ακινησίας. Το δικαίωμα να βγάλουν παρατηρητήρια είχαν οι διοικήσεις των ταγμάτων και της ταξιαρχίας. Μουσκεμένοι μέχρι το κόκκαλο, τουρτουρίζαμε απ' το κρύο. Περιμέναμε πότε να βγει ο ήλιος να ζεσταθούμε. Και πράγματι μόλις έφεξε η βροχή σταμάτησε. Άρχισε να βγαίνει ο ήλιος.

Απ' τις πολλές δυνάμεις που συγκεντρώθηκαν κατά μήκος της δασωμένης κορυφογραμμής του Μάλι Μάδι δημιουργείται ένα είδος διπλής πυκνής γραμμής άμυνας. Οι δυνάμεις αυτές παρέμειναν εκεί καμουφλαρισμένες όλη την ημέρα χωρίς να υπάρχει ανάγκη να επέμβουν. Στο μέτωπο μπροστά απ' το Βούτσι παρατηρείται πολεμική αντιπαράθεση περιορισμένου χαρακτήρα. Αυτό μαρτυρούσε ότι οι ισχυρές πολεμικές δραστηριότητες του αντιπάλου άρχισαν να κοπάζουν. Την πρώτη γραμμή του μετώπου επισκέπτονται συχνά οι Γούσιας, Μπελογιάννης, Βλαντάς.

Τις βραδινές ώρες τελείως ανεπάντεχα για μας παίρνουμε εντολή να επιστρέψουμε πάλι στον τομέα της Κρυσταλλοπηγής. Όταν πήραμε τον κατήφορο συναντήσαμε έναν τσοπάνο που μάζευε τα σκοτωμένα γιδοπρόβατά του που τα είχα χτυπήσει το εχθρικό πυροβολικό.

9 Σεπτεμβρίου. Η αποστολή που πήρε αυτή τη φορά ο λόχος μας ήταν η ίδια με την προχθεσινή. Να πιάσει θέσεις στον καρόδρομο Φαλτσάτας – Άγ. Δημήτριος με σκοπό να αντιμετωπίσει πιθανή εχθρική επίθεση τανκς. Η προηγούμενη γνωριμία με το έδαφος γύρω μάς επιτρέπει αυτή τη φορά να πάρουμε πιο πετυχημένη διάταξη από την πρώτη φορά. Οι πολεμικές δραστηριότητες του εχθρικού πυροβολικού και της αεροπορίας συνεχίζονται όλη την ημέρα σ' όλο το μέτωπο του Μάλι Μάδι.

10-11 Σεπτεμβρίου. Οι δραστηριότητες της εχθρικής αεροπορίας και του πυροβολικού συνεχίστηκαν με την ίδια ένταση σ' όλο το Μάλι Μάδι. Από το βομβαρδισμό του πυροβολικού χάλασαν πολλά

μελίσσια στο χωριό Ιεροπηγή. Ένα τμήμα της επιμελητείας μας μάζεψε τις βραδινές ώρες μέλι και το έκανε διανομή σε όλους τους μαχητές του λόχου. Εδώ τραυματίστηκε και ο επιμελητής μας Τ. Περδίκης.

Η μεγάλη αντεπίθεση των ανταρτών στο Μάλι Μάδι. Ο σχεδιασμός και η εξέλιξη της μάχης

Η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία με την καινούργια της εκστρατεία προς το Βίτσι αισιοδοξούσε, πως αυτή τη φορά θα πετύχαινε εκείνο που δεν κατόρθωσε να κάνει στο Γράμμο, δηλαδή, την πλήρη συντριβή του κύριου όγκου των δυνάμεων του ΔΣΕ που αυτή την περίοδο βρισκόταν σ' αυτό το γεωγραφικό χώρο. Πολλοί ήταν εκείνοι οι παράγοντες που την έκαναν να αισιοδοξεί. Υπολόγιζε στην τεράστια αριθμητική υπεροχή σε δύναμη, αλλά και στην ασύγκριτα μεγαλύτερη υπεροχή σε βαριά όπλα, στην πλήρη κυριαρχία της στον αέρα, που της επέτρεπαν να δίνει ισχυρά και συγκεντρωτικά χτυπήματα. Στην πραγματικότητα τα πράγματα στην πορεία πήραν άλλη τροπή και έφεραν τελείως άλλα αποτελέσματα, διαμετρικά αντίθετα από εκείνο που υπολόγιζε. Η ηγεσία του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ δεν αιφνιδιάστηκε. Περίμενε αυτή την εκστρατεία. Προετοιμάζονταν γι' αυτή. Είχε εκπονήσει το δικό της σχέδιο άμυνας. Έκανε την πιο σωστή διάταξη των δυνάμεων που διέθετε. Άρχισε εντατικά το έργο της οχύρωσης. Κρατούσε τις ανάλογες εφεδρικές δυνάμεις της. Έγκαιρα μάντεψε την κατεύθυνση του κύριου επιθετικού χτυπήματος του αντιπάλου. Στην πορεία αντικειμενικά εκτίμησε τον αυξανόμενο κίνδυνο απειλής που δημιουργήθηκε στον τομέα του Μάλι Μάδι. Έγκαιρα πήρε τα αναγκαία μέτρα για την εξουδετέρωση αυτού του κινδύνου. Και το κυριότερο ακόμα και σ' εκείνες τις στιγμές που η κατάσταση επιδεινώθηκε εξαιρετικά στο μέτωπο του Μάλι Μάδι δεν σκεφτόταν μονάχα την άμυνα, πάντα είχε στο νου της, μόλις εμφανιστεί και η παραμικρότερη ευκαιρία να περάσει σε γενική αντεπίθεση. Αυτή η βασική σκέψη που τη συμμερίζονταν όλα τα μέλη του Πολεμικού Συμβουλίου με κύριο εμπνευστή το Νίκο Ζαχαριάδη, που για τους γνωστούς λόγους ματαιώθηκε στη μάχη του Γράμμου, αυτή την φορά βρίσκει την πρακτική εφαρμογή της στο Βίτσι. Για τη σταθερή προσήλωση της ηγεσίας του ΔΣΕ στην ιδέα της αντεπίθεσης ο γνωστός στρατηγός Δ. Ζαφειρόπουλος γράφει: «Η μερική εγκατάλειψη της αντάρτικης τακτικής κατά το 1948, ο συμμοριτισμός υπό την έμπνευση του Ν. Ζαχαριάδη μετέτρεψε τα συμμοριακά συγκροτήματα σε επαναστατικό λαϊκό στρατό διά την συγκρότηση με-

γάλων μονάδων».

Η επαναστατική ηγεσία του κινήματος και σ' αυτές τις στιγμές που τόσο σημαντικά είχε επιδεινωθεί η κατάσταση μπροστά απ' το Μπούτσι, καθοδηγούμενη πάντα απ' τον κανόνα, πολέμα – σκέψου – σχεδίασε, έδοσε εντολή στα επιτελεία να καταρτήσουν το μελλοντικό σχέδιο αντεπίθεσης. Οι επιτελείς αξιωματικοί του Γ. Αρχηγείου, της IX Μεραρχίας του ΔΣΕ δούλευαν αυτή τη φορά με την ψυχή τους. Έδειξαν την ανωτερότητά τους. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ένα βαθιά μελετημένο στρατιωτικό σχέδιο βρίσκεται στα χέρια της στρατιωτικής ηγεσίας του ΔΣΕ που με πολύ επιδεξιότητα συνδύαζε όλες τις πλευρές της πολεμικής τέχνης και τακτικής, που ανάμεσα στ' άλλα πρόβλεπε: Το γρήγορο πέρασμα των δυνάμεων απ' τη διάταξη άμυνας στην επίθεση. Στις ανεπάντεχες για τον αντίπαλο ταυτόχρονες επιθετικές ενέργειες κατά μέτωπο, απ' τα πλευρά. Τη χρησιμοποίηση της μορφής της αντάρτικης τακτικής με παράτολμες διεισδύσεις στα μετόπισθεν της εχθρικής διάταξης και του χτυπήματος απ' τα νώτα. Στη σωστή χρησιμοποίηση της υπηρεσιακής εφεδρίας κλπ.

Τα αποτελέσματα της πετυχημένης μεγάλης αντεπίθεσης δικαίωσαν πλήρως τις ιδέες και την ορθότητα αυτού του λαμπρού στρατιωτικού σχεδίου.

Η αντεπίθεση άρχισε τη νύχτα στις 10 προς 11 Σεπτεμβρίου 1948. Εκδηλώθηκε σε μια κατάλληλη στιγμή όταν ο αντίπαλος είχε υποστεί σημαντικές απώλειες και είχε διαπιστωθεί κάμψη στην επιθετικότητά του. Να πώς συνοπτικά περιγράφει αυτό το τολμηρό στρατιωτικό σχέδιο ο τότε διοικητής των πολεμικών επιχειρήσεων του Γ. Αρχηγείου Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας).

«Καταρτήσαμε το παρακάτω σχέδιο επιχειρήσεων. Η 107 Ταξιαρχία συν διλοχία IX μεραρχίας, αφού θα άφηνε στηρίγματα στον Πολυάνεμο, θα διείσδυε στην Οινόη – Αγία Παρασκευή, με ένα τάγμα θα πιάσει τα πυροβόλα του αντιπάλου και θα τον αντιμετωπίζει μετωπικά, με δυο τάγματα θα ενεργήσει από Οινόη – Δενδροχώρι και θα χτυπήσει από τα νώτα το Βούτσι, θα το καταλάμβανε με σκοπό να αποκλείσει τον αντίπαλο στο Μάλι Μάδι, ένα τάγμα θα χτυπούσε την Ραμπίνα μετωπικά. 2 Διλοχίες της 103 Ταξιαρχίας από Γιαμάτα θα χτυπήσουν προς Όοοβο – Πόποβα. 2 Διλοχίες θα διεισδύσουν από Κουλέ στη Μεσκίνα. Ένα τάγμα μετωπικά και πλευρά από Μπούτσι προς Πόποβα – Νέβα. Τις επιθέσεις θα βοηθούσε το πυροβολικό μας» (τόμος Α, σελ. 416).

Περιοριζόμαστε εδώ να παρουσιάσουμε την πορεία και την εξέλιξη

αυτής της μεγάλης αντεπίθεσης όπως την περιγράφει ο Γ. Βοντίσιος, στο ίδιο βιβλίο του και στις σελ. 417, 418 και 419.

«Η αντεπίθεση που άρχισε τη νύχτα στις 11 Σεπτεμβρίου γινόταν σε κατάλληλη στιγμή, γιατί ο αντίπαλος είχε πάθει σοβαρή φθορά. Με την επίθεσή μας είχαμε σκοπό να περικυκλώσουμε και να αιχμαλωτίσουμε τις δυνάμεις της 3ης ορεινής Ταξιαρχίας, της 75ης Ταξιαρχίας, καθώς και της 22ης και 45ης Ταξιαρχίας του αντιπάλου...».

«Τα τμήματα της 103 και 107 Ταξιαρχίας, μόλις νύχτωσε άρχισαν τις κινήσεις τους για να πετύχουν οι ελιγμοί και διεισδύσεις. Η πρώτη ενέργεια που ήταν και η βασική της 107 Ταξιαρχίας, γιατί θα κυκλώνανε όλες τις δυνάμεις των 4 ταξιαρχιών του αντιπάλου στο χώρο του Μάλι Μάδι, απέτυχε γιατί αγκιστρώθηκε με τον στόχο στον Πολυάνεμο. Αντί μια μικρή δύναμη να τον απασχολεί και με ταχύτητα να διεισδύσει, καθηλώνεται με όλη την δύναμή της στον Πολυάνεμο. Έλλειψε η αποφασιστικότητα απ' τη διοίκηση της ταξιαρχίας, ακόμα παρουσίασε μεγάλη βραδύτητα στην κίνηση, δρόμο 2 ωρών τον έκανε σε 6 ώρες. Η διείσδυση των δυο διλοχιών της 103 Ταξιαρχίας πέτυχε στα πλευρά του αντιπάλου, κατελήφθη το 1228, που βοήθησε σημαντικά στην επιτυχία της επιχείρησης. Τα τμήματα που διείσδυσαν από Κουλέ προς Μεσκίνα, πέτυχαν να πραγματοποιήσουν το ρήγμα και κατέλαβαν την Μεσκίνα. Και επίσης τα τμήματά μας κατέλαβαν την Ραμπατίνα και περικύκλωσαν τις δυνάμεις του αντιπάλου στην Πόποβα-Νέβα. Μια και η 107 Ταξιαρχία απέτυχε στην διείσδυση που της αναθέσαμε, αλλάζουμε την κατεύθυνση επίθεσής της. Δίνω διαταγή στην 107 Ταξιαρχία, με την κύρια δύναμή της να μπει στο ρήγμα που δημιουργήσαμε στο Κουλέ – Μεσπίνα, να επιτεθεί και να καταλάβει το Βούτσι. Παρά το ότι ο ελιγμός στα νώτα δεν πέτυχε την πρώτη μέρα, είχαμε σοβαρή επιτυχία. Ο αντίπαλος έπαθε σοβαρή ζημιά, διαλύθηκε, εγκαταλείπει τα πάντα και οι άνδρες τους σκόρπιοι, γυμνοί και ξυπόλυτοι, σαν τρομαγμένο κοπάδι σκόρπισαν στα χωράφια και χωριά χωρίς όπλα. Στις 12 του Σεπτέμβρη η μάχη συνεχίζεται. Δώσαμε διαταγή στα τμήματά μας που κατέλαβαν την Μεσκίνα να επιτεθούν και να καταλάβουν το Βούτσι και Δενδροχώρι. Το τάγμα που βρίσκονταν στη Ραμπατίνα να χτυπήσει την Πόποβα-Νέβα. Επίσης το τάγμα από Μπούτσι και οι δυο διλοχίες από 1228 να επιτεθούν προς Πόποβα-Νέβα για να αιχμαλωτίσουμε τις κυκλωμένες δυνάμεις του αντιπάλου. Πράγματι τα τμήματά μας χτύπησαν γερά τον αντίπαλο, το πυροβολικό μας έδρασε έξοχα, ο αντίπαλος διαλύθηκε τελείως, όμως χάρη στον κακό τρόπο δουλειάς της διοίκησης της 103 ταξιαρχίας, που δεν έκλεισε τις χαρά-

δρες, διέρρευσαν σε κακά χάλια οι άνδρες του αντιπάλου ξυπόλυτοι και χωρίς όπλα από τις χαράδρες. Και σήμερα πετύχαμε να καταλάβουμε τις θέσεις Πόποβα-Οσόι, όμως χάσαμε 1.500 αιχμαλώτους που τους είχαμε στο χέρι, από λάθη της 103 Ταξιαρχίας.

Στις 13 Σεπτέμβρη δίνω διαταγή να οργανωθεί επίθεση και να καταληφθεί το Βούτσι-Ορλόβο. Πράγματι το απόγευμα έγινε επίθεση, ο αντίπαλος φεύγει πανικόβλητος εγκαταλείποντας τα πάντα. Τα τμήματά μας κατέλαβαν το Βούτσι-Ορλόβο και Γράφιστα. Στην τριήμερη μάχη ο αντίπαλος είχε πάνω από 2.000 απώλειες. Η 22η, η 3η ορεινή, η 73η και η 45η ταξιαρχίες του αντιπάλου έπαθαν σοβαρές ζημιές, αποδιοργανώθηκαν, εγκατέλειψαν όλα τα εφόδια και οπλισμό και πανικόβλητοι και διαλυμένοι φύγανε. Πετύχαμε μεγαλειώδη νίκη όμως δεν μπορέσαμε να εξοντώσουμε και να αιχμαλωτίσουμε την δύναμη των 4 Ταξιαρχιών που ήταν στο χέρι μας, εξαιτίας των αδυναμιών και λαθών που παρουσιάστηκαν.

Το χτύπημα αυτό που καταφέραμε στον αντίπαλο δημιούργησε σοβαρή κρίση στην πολεμικοπολιτική ηγεσία της αμερικανοκρατίας. Αν το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ αυτή τη στιγμή διέθετε 15.000 αντάρτες, θα μπορούσαμε να δώσουμε δυνατό χτύπημα στα φοβισμένα και χωρίς ηθικό τμήματα του αντιπάλου και θα πετυχαίναμε στρατηγικό αποτέλεσμα με κυριαρχία στο υψίπεδο Κοζάνης και την κατάληψη όλου του ανεφοδιασμού που διέθεται ο αντίπαλος. Σωστά η ηγεσία του ΚΚΕ στην 3η Ολομέλεια του έθεσε το ζήτημα των στρατηγικών εφεδριών...».

ΕΤΣΙ ΠΗΡΑΜΕ ΤΟ ΚΘΥΔΕ

11 του Σεπτέμβρη. Στις 2 μετά τα μεσημέρι με τον ταγματάρχη Ζάρα και τον επιτελάρχη της ταξιαρχίας κάμοτε στο παραπλήσιο του ταγματος κάπου 1000-1500 μέτρα ο' ευθεία γραμμή από το Κουλέ.

Απ' το τηλέφωνο είχε δυθεί η διαταγή στον διοικητή του πυροβολικού μας, να βάλει λίγο πριν από τις 2, το ίδιο και οι όλμοι. Και τα πυρά μας πέφτουν τώρα.

Βλέπω τον επιτελάρχη μας και το Ζάρα, πού ζαρώνουν τα φρύδια και δε χιουν τη στενοχώρια τους.

Στενοχωριέμαι και γω με τη σειρά μου. Κάπου μισή ώρα έχει περάσει ακόμα. Τρία εχθρικά σπιτοφύτερ στριφογυρίζουν, ρίχνουν ρουκέτες αυτήν την ώρα πιο στις πετρέες — χωρίς σημαία. Και οι όλμοι τους και τα πυροβολικά τους ρίχνουν ψηλά στις ίδιες κορφές.

Φτάνει τρεις η ώρα.

— Γιατί άραγε δε ρίχνουν, γιατί δεν επιτίθενται οι δικοί μας; συζητάνε μεταξύ τους επιτελάρχης και ταγματάρχης.

Δὲν ἐπιτίθενται σὲ ἀληθεια. Μερικὰ ἁρματα πυρὰ πεζικοῦ — σπαρτοῦρες, λιανοντούφεκα, λίγες χειροβομβίδες ἀκοίγωγεια. Μ' αὐτὸ δὲ μοιάζει μὲ θυελλώδη ἐξόρμηση μαχητῶν τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ.

Τί ἔχει γενεῖ;

Ἀνησυχοῦν οἱ δυὸ ἀξιωματικοί, Καὶ ὁ Ζάχος γεμάτος ὑγμὴ καὶ ἀνησυχία τρέχει νὰ στείλει αἰτήσεις, στον λιχο ταγμα νὰ δώσει πάλι διαταγὴ γιὰ τὴν ἐπίθεση. Σὲ λίγο ἐπιστρέφει "Ἀλλὰ τρίτη τὴ φορὰ μὲ διαφορετικὸ πρόσωπο. Χαμογελάει.

— Ἤρθε σύνδεσμος ἀπὸ τὸ λόχο λέει. Το Κυνλέ τὸ πήρανε οἱ λεβέντες πρὶν λίγη ὥρα. Μὲ λίγες νευρικὲς μπουρανιτάδες ἔβγαλαν σιὰ πόδια. Τὸ πυροβολικὸ ἔφαρδοσε στὸ ψηλὸ κι' ἄνοιγε τὸ δρόμο στὸ πεζικό μας.

Μέσα γχωρεῖς, σύναγ γαμαιάρχη, ποὺ τὰ παιδιὰ — οἱ λεβέντες μαχητές δὲ, σὲ ἐδοποίησαν. Βιάστηκαν, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ φταινε οἱ μπουρανιτάδες, ποὺ πήραιε τὸν κατήφορο. Οἱ δικοί μας προχωροῦν

Κάτω βλέπουμε τὸ χωριό. Τὸ λευτερωχῶρι.

— Νάτοι λέστε τους, πῶς κατηφορίζουν ἄτακτα, λέει ὁ διοικητὴς τῶν βαρειῶν τολυβόλων, ποὺ ναι κι' αὐτὸς πιὸ πέρα.

Καὶ λέει σιοὺς ὀχοπευτὲς: Ἐκεῖ σιὰ σχολειὸ τοῦ χωριοῦ καὶ σεῖς ἀχρῶνες, τρέχουν. Ρίχτε τους.

Τὰ πολυβόλα μας βαροῦν. Τοὺς παραλαβαίνει τώρα ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ τὸ πυροβολικό μας.

Γαρδιε, λεβέντες μας, τοὺς μισθωτοὺς ἐμπιστήμονες τοῦ Τρούμαν. Σὲ λίγο φαγαλῶς θὰ χετε ἐκπληρώσει μέχρι καὶ τὸ τελευταῖο γιώτα τὴ διαταγὴ καὶ τὸ σχέδιο τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου.

Ὁ ἐχθρὸς φεύγει. Σεῖς προχωρεῖτε.

Θ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΞΟΡΜΗΣΗ 17 ΣΕΠΤ. 1948

Το μέτωπο έσπασε. Ο Μάρκος έρχεται

Οι αποφασιστικές επιθετικές ενέργειες των ανταρτών δεν σταματούν και την άλλη μέρα στις 13 Σεπτεμβρίου. Οι μαχητές και τα στελέχη του ΔΣΕ, ενθουσιασμένοι απ' τις πρώτες επιτυχίες συνεχίζουν με την ίδια ένταση την ορμητική τους εξόρμηση και την ίδια μέρα καταλαμβάνουν το Βούτσι, το τελευταίο στήριγμα του Κυβ. Στρατού στο Μάλι Μάδι. Οι δυο αντίπαλες ταξιαρχίες δεν αντέχουν μπροστά στην τολμηρή ορμητικότητα και άφταστη παλικαριά των ανταρτών, ανατρέπονται, ενώ ο τρόπος υποχώρησής τους ήταν θεαματικός, εντυπωσιακός, πρωτοφανής, αυτό επιβεβαιώνεται τώρα όχι μονάχα από το γενικό πνεύμα πανικού κι ασυγκράτητης υποχώρησης που επικράτησε, αλλά και απ' την άτακτη κι ασταμάτητη φυγή που επακολούθησε που αρκετά παραστατικά έδειχνε ότι στα τμήματα του αντιπάλου έπαψαν πια

να υπάρχουν, έστω και στοιχειώδη σημάδια οργανωμένης στρατιωτικής συγκρότησης και συνοχής ενός τρομαγμένου συνόλου φαντάρων κι αξιωματικών, που αποτελούνταν από ξεχωριστά σκόρπια μπουλούκια, ανοργάνωτα κι αδιοίκητα, που πήραν το δρόμο της άτακτης κι ασταμάτητης φυγής προς τα κάτω, να φεύγουν διαλυμένα, όπως μπορούσαν προς τα πίσω, τρέχοντας να σωθούν, έχοντας σαν σημείο προσανατολισμού την πόλη της Καστοριάς. Ο πανικός και η απαισιοδοξία που επικράτησε στο μέτωπο γρήγορα αγκαλιάζει και την ακριτική πόλη, την Καστοριά. Η είδηση για την κατάρρευση του μετώπου στο Βίτσι δεν σταματάει μέχρι εδώ και την ίδια μέρα φτάνει και στην ελληνική πρωτεύουσα. Η Αθήνα που αυτές τις μέρες έμοιαζε ότι ξανάβρισκε κάποια σημάδια ειρηνικής ζωής και στον κόσμο είχε σχηματιστεί η εντύπωση ότι μετά το Γράμμο ο πόλεμος ουσιαστικά τέλειωσε, βρίσκεται αυτή τη μέρα μπροστά σε μια εξαιρετικά ξαφνική και συγκλονιστική είδηση. Από ψιθυρίσματα στην αρχή, η είδηση αυτή γρήγορα γίνεται κοινό μυστικό για όλους.

«Το μέτωπο έσπασε! Οι αντάρτες πήραν φαλάγγι το στρατό στο Βίτσι!» Αυτή η είδηση εξαναγκάζει την ίδια μέρα τον πρωθυπουργό Θ. Σοφούλη και τον υπουργό Δημοσίας Τάξης Κ. Ρέντη και μια σειρά άλλους πολιτικούς και στρατιωτικούς να φτάσουν αεροπορικώς στην Καστοριά. Απ' την πρώτη στιγμή που το πόδι τους πατάει στο έδαφος αυτής της ακριτικής πόλης νιώθουν και επιβεβαιώνονται οι πληροφορίες για την έκταση του κλονισμού και της τεράστιας απαισιοδοξίας που επικρατούσε παντού.

Να τώρα πώς περιγράφει την επίσκεψη αυτού του μεγάλου κυβερνητικού κλιμακίου στην Καστοριά, ο γνωστός φιλελεύθερος δημοσιογράφος Σ. Γρηγοριάδης στην εφημερίδα «ΕΘΝΟΣ» από τις 27 Αυγούστου 1984.

«Η Καστοριά ήταν ανάστατη. Έδειχνε εικόνα διάλυσης των πάντων. Καθώς η φάλαγγα των τζιπς διέσχιζε την πόλη, κατάπληκτοι οι επιβάτες τους που μόλις έφτασαν απ' την Αθήνα, έβλεπαν το συγκλονιστικό θέαμα. Στρατιωτικά τμήματα πηγαινοέρχονται σε έξαλλο ρυθμό. Πολίτες και άνθρωποι με χακί έτρεχαν προς κάθε κατεύθυνση. Αυτοκίνητα, κανόνια, θωρακισμένα άρματα, συνωστίζονταν, διασταυρώνονταν, διαλύονταν, ξαναενώνονταν. Και πάνω απ' όλα ο βρόντος των κανονιών που συνεχίζονταν άπαυστος ανακατεμένος με τον ρόγχο των αεροπλάνων. Γιατί όλη εκείνη η κίνηση της απασμωδικής αλλοφροσύνης; Επειδή σαν κεραυνός το προηγούμενο βράδυ χύθηκε στην Καστοριά μια απέραντη βοή.

– Το μέτωπο έσπασε στο Βίτσι...

Και δεν πέρασαν πολλές ώρες, όταν οι άνδρες δυο ταγμάτων, που είχαν ξαφνικά διαλυθεί στο Βίτσι, κατέφτασαν σε οικτρά μπουλούκια φυγάδων στην πόλη, ξετινάζοντας γιγάντιο κύμα πανικού σε στρατό και λαό και επιβεβαιώνουν τη προκαταρκτική βοή.

– Ναι, το μέτωπο έσπασε...

Οι εξηγήσεις έπειτα δίνονταν χωρίς ανάσα, σ' όσους έντρομα ρωτούσαν τι συνέβη.

– Οι αντάρτες ξεχύθηκαν... Κάνουν αντεπίθεση... Μας ανέτρεψαν... Μας διέλυσαν... Μας πήραν φαλάγγι... Τώρα έρχονται... Σε λίγο θα χτυπήσουν την Καστοριά...

Και τότες η βοή ξεχύθηκε στην πόλη:

– Ο Μάρκος έρχεται!»

Η μικρή αυτή περικοπή του δημοσιεύματος αυτού του αξιόλογου συνεπούς ιστορικού συγγραφέα εξηγεί πολλά. Μιλάει για την ήττα που υπέστη το Β' Σώμα Στρατού αλλά και για την πολιτική κρίση που προκάλεσε στους κόλπους της λεγόμενης εθνικόφρονης παράταξης.

Κι όλα αυτά έγιναν δυνατά, τα πραγματοποίησαν εκείνοι που ο αρχηγός του ΓΕΣ Στρατηγός Γιατζής τους ονόμαζε πριν από 12 μέρες, στην διαταξή που εξέδοσε στις 30 Αυγούστου «συμμορίτες», «κουρασμένους φυγάδες», «υπολλείμματα του Γράμμου» κλπ. Οι εθνικόφρονες, ο κυβερνητικός στρατός, η ίδια η κυβέρνηση που πριν από λίγες μέρες με έξαλλη χαρά διατυμπάνιζαν και πανηγύριζαν την μεγάλη νίκη τους που πέτυχαν στο Γράμμο γιατί υπολόγιζαν ότι ο ΔΣΕ («συμμοριπομός») είχε συντριβεί και ότι επιτέλους τερμάτισε ο πόλεμος. Και να τώρα ξανά βρίσκονται σε μια καινούργια οικτρή έκπληξη. Μέσα σε ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα συντελούνται τέτοιες αλλαγές στο μέτωπο που ανατρέπουν σε αφάνταστο βαθμό τα πράγματα. Που προκαλούν κατάπληξη στους αντιπάλους μας, μα και τους κάνουν να πειστούν μόνοι τους ότι όλη εκείνη η έξαλλη χαρά της νίκης και η εντυπωσιακή αισιοδοξία που αισθάνθηκαν μεταβάλλεται σε έξαλλη απαισιοδοξία. Για δεύτερη φορά στη διάρκεια 22 ημερών ο Κυβ. Στρατός παθαίνει δυο ανεπάντεχες και τεράστιες αιφνιδιαστικές πολεμικές ήττες. Η μια με τον επιδέξιο και επιτυχή ελιγμό των ανταρτών απ' το Γράμμο στο Βίτσι και η άλλη με την μεγάλη αντεπίθεση του ΔΣΕ στο Μάλι Μάδι που έφερε τους αντάρτες στις πύλες της Καστοριάς.

Μερικοί απ' τους αγωνιστές πού πήραν μέρος στη μεγάλη αντεπίθεση.

Τσίρης Λάμπρος του Βαγγέλη απ' την Ρεντίνα Καρδίτσας. ΕΠΟ-Νίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Ανθ/γός της ΣΤ΄ σειράς της ΣΑΓΑ.

Ζαφειρόπουλος Θανάσης του Γεωργίου, απ' την Αθήνα. ΕΛΑΣί-της, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' 1947. Ανθ/γός του ΔΣΕ. Υπηρε-τούσε στα τμήματα της 108ης Τα-ξιαρχίας.

Κωνσταντινίδης Κώστας απ' την Θεσσαλονίκη. Πολιτικός Επίτροπος του τάγματος της 108ης Ταξιαρχίας.

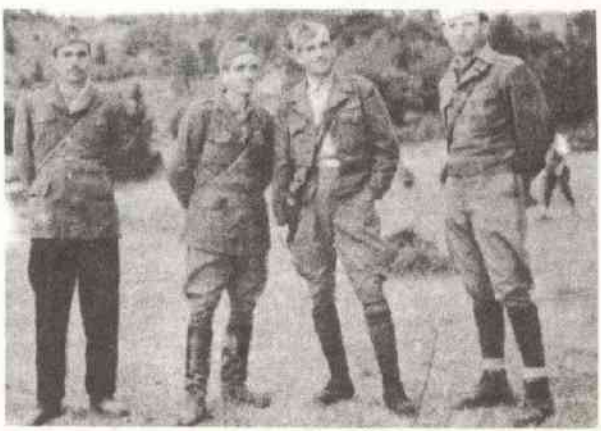

Χριστοδούλου Χρυσούλα απ' την Βεργίνα Ημαθίας. ΕΠΟΝίτισσα. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Ανθ/γός του ΔΣΕ. Έπεσε στη μεγάλη μάχη του Μάλι Μάδι το Σεπτέμβρη του 1948.

Μπόνης Ζήσης του Νικολάου απ' την Κρύα Βρύση Γιαννιτσών (Στη φωτογραφία δεξιά). ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Υπ/γός του ΔΣΕ. Σερετούλης Νίκος του Λεωνίδα απ' την Αετομηλίτσα Κόνιτσας. ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Μερικοί απ' τους ανδρείους διοικητές που διακρίθηκαν στην μεγάλη αντεπίθεση στο Μάλι Μάδι. Απ' τα δεξιά: Ταγματάρχης Ζώης Τέντας στο μέσω ο ταγματάρχης Παναγιώτης Ζάρας. Αριστερά ο ΠΕ της 108ης Ταξιαρχίας Βασίλης Ασπρίδης.

Κυριακίδου-Καλαϊτζή Παρασκευή του Χρήστου, απ' το Ευγενικό Έβρου. ΕΠΟΝίτσσα. Στο ΔΣΕ απ' το Γενάρη το 1948. Ανθ/γός του ΔΣΕ. Στις 8/4/1949 στην μάχη της Οξειάς Γράμμου τραυματίστηκε σοβαρά με αποτέλεσμα να ακρωτηριαστούν τα δυο της πόδια και το ένα της χέρι. Άλλα τρία μέλη της οικογένειάς της υπηρετούσαν στο ΔΣΕ.

Ροζάκης Νίκος από τον Πλάτανο Λακωνίας. Απόφοιτος αξιωματικός της Σχολής Ευελπίδων. Μέλος του ΚΚΕ. Αξιωματικός του ΕΛΑΣ. Στο ΔΣΕ από το 1947. Διοικητής πυροβολαρχίας του ΔΣΕ απόστρατος συνταγματάρχης.

Κουσιάντζας Αποστόλης του Δημητρίου απ' τον Παλαμά Καρδίτσας. Μέλος του ΚΚΕ. Αδερφός της πρωίδας Ευαγγελίας Κουσιαντζά. Απόφοιτος της παιδαγωγικής Ακαδημίας Λάρισας. Απόφοιτος της Σχολής Αξιωματικών του ΕΛΑΣ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Έπεσε στην Κούλα-Πλατύ το 1948, μαχόμενος επικεφαλής του Τάγματός του. Αντισυνταγματάρχης ΠΕ ηρημένος νεκρός, Δ/γμα 4/11/48.

Τόλιος Γεώργιος απ' την Ελάτεια Λάρισας. ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Ανθ/γός του ΔΣΕ.

Πώς οι αντίπαλοί μας στρατιωτικοί είδαν και έκριναν την μάχη στο Μάλι Μάδι

Απλοί φαντάροι καταδικάζονται από το .... στρατοδικείο και εκτελούνται.

Παραθέτουμε ορισμένες περικοπές από γνώμες μερικών ανώτερων στρατιωτικών και πολιτικών ανδρών του αντιπάλου. Διαβάζουμε στο βιβλίο του στρατηγού Δ. Ζαφειρόπουλου «Αντισυμμοριακός αγών» στις σελ. 352-356:

«Στις 10 Σεπτεμβρίου ο εχθρός άρχισε να κινείται κατά του αριστερού πλευρού της Ραμπατίνας που κατέχονταν απ' το 508 τάγμα της 22ης Ταξιαρχίας. Κατά την διάρκεια της προσβολής παρατηρήθη αδικαιολόγητη διαρροή οπλιτών του 508 και αργότερα και του 509 τάγματος, τα οποία κατά της 11.00 η ώρα είχαν εγκαταλείψει ολόκληρον το ύψωμα Ραμπατίνα. Η διαρροή ήταν άνευ προηγουμένου και η κατάρρευση της Ραμπατίνας εξελίχθηκε σε πυροτέχνημα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα... Χαρακτηριστική είναι η αδράνεια και η παθητική στάσις της διοίκησης της 22ας Ταξιαχίας... Την νύχτα στις 11-12 Σεπτεμβρίου ομάδα συμμοριτών προσέβαλε το ΣΔ της 22ας Ταξιαρχίας, με αποτέλεσμα να την αιφνιδιάσει, έτσι που ο διοικητής της 22ας Ταξιαρχίας να εγκαταλείψει την θέση του και να βρίσκεται στον Αλιάκμωνα μέχρι της 11.00 η ώρα, στις 12 Σεπτεμβρίου, εδώ τον συνάντησε ο Αρχηγός της Αγγλικής Αποστολής Στρατηγός Ντάουν και ο διοικητής της XV Μεραρχίας Στρατηγός Γερακίνης...

– Η διάλυση της 22ας Ταξιαρχίας προέκυψε απ' την εξαφάνιση απ' την ψυχή των του διοικητού της Ταξιαρχίας και των διοικητών των ταγμάτων της απαιτούμενης θέλησης για τη διεύθυνση της μαχής και απ' την απροθυμία των τμημάτων να παραμείνουν στις θέσεις τους, που επιφέρει ανυπακουή των στρατευμάτων...

– Ήταν χαρακτηριστική η ηθική κατάπτωση κατά την άφιξη εις την περιοχήν του Βούτσι των δυο διοικητών Ταγμάτων συνοδευόμενων από άτακτους και άνευ συνοχής ομάδων αξιωματικών και οπλιτών (ο ένας από 70 και ο έτερος από 120)...

– Έτσι ολόκληρη η ιεραρχία της διοίκησης της 22ας Ταξιαρχίας έγινε υπαίτιος της διάλυσης των τμημάτων της και του καταπλημμυρισμού της Καστοριάς με πανικόβλητους φυγάδες. Και έπρεπε να βγουν συνεργεία από τα μετόπισθεν της Καστοριάς για να περισυλλέξουν τα ράκη από απόψεως ηθικού και να λειτουργήσουν στρατοδικεία, μόνο κατά των οπλιτών, δια επιβολή κυρώσεων για παραδειγματισμό...

– Εις την κατάπτωση του ηθικού το οποίο οφείλονταν εις την σωματικήν κόπωσιν του στρατιώτου και εις την ψυχικήν κατάπληξιν την οποία υπέστη εκ της διαπιστώσεως στο Βίτσι ότι ο συμμοριτισμός υφίστατο σε πλήρη δράση και ακμή, ακριβώς το αντίθετο από ότι ως τώρα ελέχθηκαν εις αυτόν μετά την πτώση του Γράμμου και έγινε πιστευτό ότι ο συμμοριτισμός εξαλείφθη πλέον. Έπαυσε πλέον ο στρατιώτης να έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του, προς τα όπλα του, προς τους συναδέλφους του, προς τον ηγήτορά του, και εκυριαρχείτο από δυσπιστίαν προς εαυτόν του και προς όλους.

– Δεν ήταν άμοιρος και ο συμμαχικός στρατιωτικός παράγοντας γι' αυτή την δυσμενή εξέλιξη των επιχειρήσεων Γράμμου Βίτσι, λόγω της αναμίξεώς του στη σύλληψη του σχεδίου και της επεμβάσεώς του κατά την διεξαγωγή των επιχειρήσεων.

Ο στρατηγός Θρ. Τσακαλώτος που αμέσως μετά την μάχη του Μάλι Μάδι ανέλαβε τη διοίκηση του Β΄ Σώματος Στρατού, αντικαταστώντας τον Στρατηγό Κιτριλάκη κρίνοντας την κατάσταση και το ηθικό του στρατού εκείνων των ημερών ανάμεσα στ' άλλα σημειώνει στο βιβλίο του (σελ. 163-166):

– «Λείπει κάθε μαχητική θέλησις, η επιθετική δράσις δεν παρουσιάζεται πουθενά...

– Ο πέπλος της απαισιοδοξίας καλύπτει από άκρος σε άκρον τας μονάδας και Ανωτάτας διοικήσεις του Β΄ Σώματος Στρατού...

– Γεγονός τέλος είναι ότι η κατάστασις του μετώπου του Β΄ Σώματος Στρατού, επικίνδυνος δια κατάρρευσιν, εδημιούργησε μάν ανησυχίαν τόσον εις την πολιτικήν ηγεσίαν όσον και στην ανωτάτην στρατιωτικήν τοιαύτην...

– Ο υπουργός Ρέντης που προσέτρεξε με τον γηραιό Σοφούλη, ρωτούσε τον σύνδεσμό του Λουτεράκη «μήπως πάλι θα έχουμε Μικρασιατική καταστροφή...».

– Ο Πρωθυπουργός Σοφούλης, με όλα τα βαριά γεράματά του, τρέχει να αναστηλώσει το ηθικό των οπλιτών. Τους συγκεντρώνει ο αγωνιστής αυτός στην Καστοριά και τους εξορκίζει να τηρήσουν τον όρκο τους... Πραγματική μυσταγωγία. Όμως ο κίνδυνος είναι θανατηφόρος».

Ο στρατηγός Θ. Πετζόπουλος σημειώνει στο βιβλίο του (σελ. 1-84):

– «Αι απώλειαί μας σε άνδρες είναι σοβαρές και σε υλικόν μεγαλύτερες. Το αποτέλεσμα των δαπανηρών ετούτων αγώνων είναι τελείως αποκαρδιωτικόν. Αντί να εκκαθαρίζεται το Βίτσι, κινδυνεύει η

Καστοριά. Όλων τα βλέμματα στρέφονται προς Βίτσι. Κατάπληκτοι παρακολουθούν την κατάστασιν...

– Ο Πρωθυπουργός Σοφούλης, δις εντός μικρού διαστήματος επισκέφτεται την Καστοριά και δοκιμάζει πικράν απογοήτευσιν. Ο Υπουργός των Στρατιωτικών επισκέφτεται κατ' επανάληψιν το μέτωπο Βίτσι και δοκιμάζει οδυνηράς εκπλήξεις. Ο Αρχηγός του ΓΕΣ παρακολουθεί εκ του σύνεγγυς τας εξελίξεις εις το Βίτσι και κατηφής εκδηλώνει έντονον την αγανάκτησίν του.

– Αλλά εντονωτέραν κατάπληξιν και αγανάκτησιν δοκιμάζουν οι εκτελεσταί. Όλοι διερωτώνται: – Πώς αυτός ο στρατός, που χθες ακόμα πολεμώντας ηρωικώς εσάρωσε τους Συμμορίτας του Γράμμου, σήμερα δεν νικά;».

Ο γνωστός πολιτικός της Δεξιάς Ευ. Αβέρωφ στο βιβλίο του «Φωτιά και Τσεκούρι» (Αθήνα έκδ. 1974 και στη σελ. 386) δεν περιγράφει μονάχα την έκταση της αποσύνθεσης που βρέθηκε τότε ο Κυβ. Στρατός, αλλά εκφράζει και την τεράστια ανησυχία του, που προκάλεσε η αντεπίθεση των ανταρτών στο Βίτσι τόσο στην Κυβέρνηση της Αθήνας, όσο και στον αμερικανικό παράγοντα.

«Οι άνδρες πέταξαν τα όπλα τους και καταληφθέντες από πανικό, εγκατέλειψαν τις θέσεις τους και έσπευσαν προς Καστοριά. Στις παρυφές της πόλης τμήματα με καλό ηθικό, που είχαν εν τω μεταξύ ειδοποιηθεί, έφραξαν τον δρόμο των φυγάδων. Συνελήφθησαν απ' την Στρατιωτική Αστυνομία και παραπέμφθηκαν αμέσως σε έκτακτα στρατοδικεία, δηλαδή σε δικαστήρια που αποτελούνται πρωτίστως από αξιωματικούς μη ανήκοντας στην στρατιωτική δικαιοσύνη, συνήθως από αξιωματικούς εν εκστρατεία. Εβδομήντα οκτώ φυγάδες εξετελέσθησαν εκείνες τις ημέρες. Ήταν όλοι μαχητές του Γράμμου. Όλες οι λεπτομέρειες δεν έγιναν τότες γνωστές στο ευρύτερο κοινό. Έγιναν γνωστές όμως σε μερικά μέλη της Κυβερνήσεως, στο Γενικό Επιτελείο.

Από κυβερνητικής πλευράς ήταν η πιο σκοτεινή ώρα του ανταρτοπολέμου. Δεν είναι υπερβολικό να λεχτεί ότι στις αρχές του Φθινοπώρου του 1948 είχε κάνει την εντύπωση ότι το σιδηρούν παραπέτασμα έπεφτε στην Ελλάδα. Ο κώδων φαίνονταν να μην σημαίνει πλέον τον κίνδυνο αλλά την απώλεια των ελπίδων και της ελευθερίας...».

Ειδικά για την ανησυχία του αμερικάνικου παράγοντα πιο κάτω γράφει:

«Ο Αρχηγός της Αμερικανικής Στρατιωτικής Αποστολής Στρατηγός Βαν Φλητ που είχε παρακολουθήσει και όλες τις μάχες τους εμιμήθη. Ο τελευταίος παραλίγο να δημιουργήσει ένα σοβαρό επεισόδιο. Στην

Καστοριά σε συγκέντρωση ανώτερων αξιωματικών, κατηγόρησε τον Στρατό ότι χρησιμοποίησε την αμερικανική βοήθεια χωρίς να συντρίψει τον εχθρό και διερωτήθη, αν δεν έμενε πλέον στους Αμερικανούς παρά να αναχωρήσουν. Επρόκειτο περί παραμερισμού των αντικειμενικών δυσχερειών, επρόκειτο προ πάντων περί εκτιμήσεως του βάρους του χρήματος ως ίσου του βάρους του αίματος. Λησμονούσε ότι από τους συμμάχους της ώρας εκείνης ο Ελληνικός Στρατός πλήρωνε τον βαρύτερο λογαριασμό...».

Και παρακάτω συνεχίζει: «Περί τα μέσα Οκτωβρίου, ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ, Τζωρτζ Μάρσαλ που διέθεται τόσο κύρος συνοδευόμενος από τον υπουργό Εθνικής Αμύνης και αρκετούς βοηθούς του, έφτανε στην Αθήνα για να εξετάσει επιτόπου την κακή πορεία των επιχειρήσεων.

Ο γράφων πιστεύει ότι γνωρίζει πως η ερώτηση «πρέπει να φύγουμε», αν και τους ήταν ενοχλητική, είχε τεθεί από ορισμένους υψηλά ιστάμενους Αμερικανούς. Αλλά η απάντηση του Μάρσαλ ήταν κατηγορηματική: Δεν έπρεπε να φύγουν».

Οι διαπιστώσεις και εκτιμήσεις των παραπάνω υψηλά ιστάμενων πολιτικών και στρατιωτικών παραγόντων της αντίπαλης παράταξης μιλούν μόνες τους για την έκταση της κρίσης και της αποσύνθεσης του Κυβ. Στρατού μετά την αντεπίθεση των ανταρτών στο Μάλι Μάδι. Καταλήγουμε σε μερικά βασικά συμπεράσματα που βγαίνουν από όλη αυτή την αναμέτρηση.

1. Ο Κυβ. Στρατός με την κατάληψη του Γράμμου σημείωσε μια εδαφική επιτυχία. Αυτό το γεγονός πανηγυρίστηκε από όλους τους εθνικόφρονες, την Κυβέρνηση, το Στρατό κλπ. με μια έξαλλη χαρά, σαν μια μεγάλη κι οριστική νίκη που σήμαινε το τέλος του Εμφύλιου πολέμου. Ήταν όμως έτσι τα πράγματα; Οι ειδικοί στρατιωτικοί που γνωρίζουν τα μυστικά της πολεμικής τέχνης ξέρουν ότι πρώτιστος σκοπός της κάθε εκστρατείας, της κάθε μάχης είναι η συντριβή της οργανωμένης δύναμης του αντίπαλου στρατού και όχι τα κέρδη από τις προσωρινές καταλήψεις κάποιων εδαφών. Το αναμφισβήτητο αυτό δόγμα της πολεμικής τέχνης (στρατηγικής και τακτικής) βρήκε την δραματική του επαλήθευση στο Γράμμο. Οι αντάρτες μπορεί να απώλεσαν αυτή την περιοχή, ωστόσο πέτυχαν να διατηρήσουν αξιόμαχες τις κύριες στρατιωτικές τους δυνάμεις και μάλιστα με βάση αυτό το πολεμικό δυναμικό τους κατορθώνουν και πραγματοποιούν τον γνωστό λαμπρό ελιγμό απ' το Γράμμο στο Βίτσι. Και από αυτή τη θέση εξαπέλυσαν αντεπίθεση που σχεδίαζαν και δεν μπόρεσαν να πραγματοποιήσουν στο Γράμμο.

2. Το Μέτωπο του Βίτσι κατέρρευσε. Ο Κυβ. Στρατός υπέστη παταγώδη στρατιωτική αποτυχία και υποχωρεί πανικόβλητος. Η πόλη της Καστοριάς πλημμυρίζει από φυγάδες οπλίτες και αξιωματικούς. Πολλοί απ' τους κατατρομαγμένους αυτούς φυγάδες που έφτασαν στην Καστοριά συλλαμβάνονται απ' τη Στρατιωτική Αστυνομία και αμέσως παραπέμπονται σε έκτακτα στρατοδικεία και τουφεκίζονται επί τόπου για παραδειγματισμό. Όπως μας πληροφορεί ο Ευ. Αβέρωφ όλοι αυτοί που στάλθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα ήταν απλοί οπλίτες. Το αυστηρό αυτό μέτρο της ποινής του θανάτου δεν άγγιξε ούτε έναν από τους διοικητές και αξιωματικούς. Ο ίδιος ο συγγραφέας μας πληροφορεί ακόμα ότι ο αριθμός αυτών που τουφεκίστηκαν ήταν 78. Είναι άγνωστο όμως εάν αυτός ο αριθμός ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα και δεν ήταν μεγαλύτερος. Επίσης άγνωστο παραμένει τι είδους ειδοποιητήρια έστειλαν οι στρατιωτικές αρχές στις χαροκαμένες μάνες αυτών των δύστυχων απλών φαντάρων που έπεσαν από σφαίρες της ημέτερης στρατιωτικής αρχής.

Για την εξαιρετική επιδείνωση της κατάστασης στους κόλπους του Κυβ. Στρατού στο μέτωπο του Βίτσι το Σεπτέμβριο του 1948 είναι αρκετά παραστατικές οι παταγώδεις ομολογίες του Θ. Τσακαλώτου και του Ευ. Αβέρωφ: «Ο πέπλος της απαισιοδοξίας καλύπτει από άκρος σε άκρον τας μονάδας και ανωτάτας διοικήσεις του Β΄ Σώματος Στρατού». «Ο κώδων φαίνονταν να μην σημαίνει πλέον τον κίνδυνο αλλά την απώλειαν των ελπίδων και της ελευθερίας».

Ήταν βέβαιο ότι ο απόηχος αυτής της πετυχημένης αντεπίθεσης και της τρομερής συγκεντρωτικής μαχητικότητας των ανταρτών σκόρπισε πλατιά απογοήτευση και ανησύχησε συθέμελα όλο τον κόσμο των εθνικοφρόνων.

3. Τα ολιγάριθμα τμήματα του ΔΣΕ δίνοντας μια σειρά σκληρές μάχες στον τομέα του Μάλι Μάδι, σημείωσαν μια πάρα πολύ μεγάλη στρατιωτική νίκη που ξεπερνούσε κατά πολύ τα όρια της σημασίας της πολεμικής τακτικής. Πέτυχαν όχι μονάχα να ανατρέψουν την εκστρατεία που ο Κυβ. Στρατός εξαπέλυσε προς το Βίτσι, αλλά και την οριστική κατάρρευση όλου του εχθρικού μετώπου και απείλησαν να καταλάβουν την Καστοριά. Γίνεται τώρα για τον καθένα κατανοητό τι θα μπορούσε να συμβεί και τι είδους εξέλιξη θα έπαιρναν παραπέρα τα πράγματα, εάν το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ διέθετε μια συμπληρωματική εφεδρεία της τάξης των 10 χιλιάδων μαχητών και την έριχνε στη μάχη στις 13 Σεπτεμβρίου του 1948, το χτύπημα που θα δινόταν στο φοβισμένο, κατατρομαγμένο, πανικόβλητο και χωρίς ηθικό Κυβ.

Στρατό θα ήταν συντριπτικό, ολοκληρωτικά καταστροφικό και θανατηφόρο. Ένα τέτοιο συγκεντρωτικό χτύπημα των ανταρτών σ' αυτές τις συνθήκες θα επέτρεπε στα τμήματα του ΔΣΕ να αλλάξουν ριζικά προς όφελός τους τη στρατιωτική κατάσταση στο γύρω γεωγραφικό χώρο και να κυριαρχήσει στο ευρύτερο υψίπεδο της Κοζάνης. Την άποψη αυτή συμμερίζεται και ο στρατηγός Δ. Ζαφειρόπουλος που στο βιβλίο του «Αντισυμμοριακός Αγών» και στη σελ. 464 ανάμεσα στ' άλλα γράφει: «Είναι αλήθεια ότι όπισθεν της Καστοριάς δεν υπήρχαν γενικαί εφεδρείαι και συνεπώς υπήρχε η ευκαιρία ευρείας εκμεταλλεύσεως της επιτυχίας υπό των συμμοριτών μέχρι κι αυτής της Κοζάνης, με τας φοβεράς συνεπείας της καταστροφής των εγκαταστάσεων του αεροδρομίου και των γενικών αποθηκών πυρομαχικών και τροφίμων».

4. Η προσήλωση της πολιτικοστρατιωτικής ηγεσίας του ΔΣΕ στην ιδέα της αντεπίθεσης ήταν δηλωμένη: Αντεπίθεση ναι, όμως σε ποια έκταση και βάθος και πάνω απ' όλα και κύρια με ποιες εφεδρείες. Εδώ τώρα οι νόμοι της πολεμικής τέχνης δεν ευνοούν τους αντάρτες για την πραγματοποίηση αυτής της ιδέας που θα τους επέτρεπε την παραπέρα εκμετάλλευση και διεύρυνση αυτής της επιτυχίας. Η αριθμητική ανεπάρκεια των ανταρτών είναι γι' αυτούς τώρα ο δεσπόζων παράγοντας που καθιστούσε αγχώδη τον αγώνα τους και προκαθόριζε την παραπέρα ζοφερή προοπτική τους.

Αυτή η ιδέα της ευρύτερης αντεπίσης θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί και να δικαιωθεί, εάν οι αντάρτες αυτή τη σταγμή διέθεταν μια συμπληρωματική δύναμη 10-15 χιλιάδων μαχητών. Σ' αυτή την περίπτωση θα ανέτρεπαν οριστικά και στα σίγουρα την πολεμική κατάσταση και θα κυριαρχούσαν στο υψίπεδο της Κοζάνης. Θα δημιουργούνταν ευνοϊκές προϋποθέσεις να επιστρατευτούν μερικές δεκάδες χιλιάδες καινούργιοι μαχητές, να γίνει η λαφυραγώγηση μεγάλων ποσοτήτων πολεμικού υλικού, τροφίμων και ειδών ρουχισμού κλπ.

Ακριβώς αυτές οι 10-15 χιλιάδες μαχητές ήταν εκείνες που έλειπαν και έκαναν ανέφικτη για τους αντάρτες μια ευρύτερη στρατηγική αντεπίθεση. Όλοι οι σύγχρονοι ιστοριογράφοι δικοί μας και αντίπαλοι, συμφωνούν ότι το νήμα της Αριάδνης το κρατούσε αυτός ο μαγικός αριθμός.

5. Πόσο σωστά έβλεπε το ζήτημα των στρατηγικών εφεδρειών η 3η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ το 1947, αλλά και πόσο βαριές είναι οι ευθύνες και το μεγάλο λάθος του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ με επικεφαλής το Μ. Βαφειάδη, που παρά τη ρητή εντολή που πήρε απ' το Ν. Ζαχαριάδη, να εκμεταλλευτεί εκείνες τις ευνοϊκές συνθήκες που

πρόσφερε η περίοδος το 1946-1947 για μια σημαντική αύξηση της αριθμητικής δύναμης του ΔΣΕ. Τεράστια όμως είναι και η ευθύνη της ηγεσίας του ΚΚΕ και του Νίκου Ζαχαριάδη, που δεν κράτησαν υπό τον αυστηρό έλεγχό τους την προώθηση και λύση αυτού του κύριου και καθοριστικού προβλήματος.

6. Η λαμπρή αυτή νίκη που πέτυχε ο ΔΣΕ στη μεγάλη μάχη του Μαλι Μάδι, ανήκει σε όλους εκείνους που βρίσκονταν τόσες στο χώρο Βίτσι. Στους μαχητές, μαχήτριες, διοικητές, Π. Επίτροπους, μικρούς και μεγάλους, τους επιτελικούς αξιωματικούς της ίδιας της ανώτατης πολιτικοστρατιωτικής ηγεσίας. Στους εκπροσώπους όλων των όπλων: πεζικού, σαμποτέρ, πυροβολικού. Της υγειονομικής υπηρεσίας, των τραυματοφορέων, μεταφορών, επιμελητείας, διαβιβάσεων κλπ. Όλοι τους αυτοί χωρίς εξαίρεση πήραν ενεργά και δραστήρια μέρος και στη θέση που ο καθένας βρισκόταν εκπλήρωσε και τίμια το πολεμικό του καθήκον.

Δεν ήταν μονάχα αυτό που έλειπε απ' τους αντάρτες

Δεν ήταν μονάχα η έλλειψη εφεδρειών που δεν επέτρεψε στους αντάρτες να εκμεταλλευτούν τα τόσο θετικά αποτελέσματα που τους πρόσφερε αυτή η ορμητική αντεπίθεση στο Μάλι Μάδι για να διευρύνουν και να επεκτείνουν αυτή τη λαμπρή επιτυχία προς όφελός τους. Ο επιθυμητός τους προσανατολισμός να περάσουν σε στρατηγική αντεπίθεση, θα μπορούσε να συντελεστεί κάτω από ορισμένες άλλες συνθήκες και μ' αυτές τις λιγοστές δυνάμεις που διέθεταν, εάν οι σχηματισμοί του ΔΣΕ, ήταν εφοδιασμένοι και εξοπλισμένοι αντίστοιχα με βαριά πολεμικά μέσα και συγκεκριμένα, με αεροπλάνα, με τανκς, πυροβολικό κλπ.

Εννοείται, όταν μιλούμε για τέτοιου είδους πολεμικά μέσα, σε καμιά περίπτωση δεν θεωρούμε ότι αυτά ήταν απαραίτητο να υπάρχουν σε ποσοστό και πυκνότητα και σε βαθμό, όπως ήταν εξοπλισμένος ο αντίπαλος Κυβ. Στρατός. Για ένα τέτοιο ποσοστό δεν υπήρχε ούτε ανάγκη, ούτε τέτοιες τεχνικές δυνατότητες διατήρησης. Συμπερασματικά θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι για τους αντάρτες θα ήταν αρκετό ένα ποσοστό περίπου 10% σε σύγκριση με το επίπεδο του εξοπλισμού του Κυβ. Στρατού.

Σταματούμε σε μια μικρή αναφορά αυτού του θέματος.

α) Δεν βάζουμε εδώ σαν σκοπό να υπογραμμίσουμε πόσο διαφορετικά θα εξελίσσονταν τα πράγματα στα πεδία των μαχών προς όφε-

λεος των ανταρτών, εάν αυτοί απ' την πλευρά τους διέθεταν αεροπλάνα. Απλώς εδώ περιορίζόμαστε να αναφερθούμε σε γνώμες που έκφεραν γι' αυτό το θέμα δύο φαντάροι του αντίπαλου Κυβ. Στρατού Γ. Παπαδόπουλος απ' τη Θεσσαλονίκη, που υπηρετούσε στην 22η Ταξιαρχία και συμμετείχε στις μάχες του Μάλι Μάδι. Με τα ίδια τα μάτια του είδε πως σε μια μέρα κατέρρευσε το μέτωπο του Βίτσι, τον πανικό που επικράτησε, τον τρόπο της άτακτης υποχώρησης της Ταξιαρχίας του. Και μάλιστα μας είπε πως εκ θαυμάτος γλίτωσε απ' το στρατοδικείο.

«Εάν τότε, είπε, οι αντάρτες είχαν και έστελναν στο μέτωπο του Βίτσι έστω και ένα αεροπλάνο κι ας μην μυδραλλιοβολούσε κι ας μην έριχνε ρουκέτες, ούτε βόμβες, απλώς να εμφανίζονταν στον ουρανό. Να έκανε μόνο μερικές στροφές πετώντας πάνω απ' τα κεφάλια μας. Ν' ακούγονταν εκείνη η τρομερή βοή του. Να το έβλεπαν με τα μάτια τους οπλίτες και αξιωματικοί κι ας έριχνε απλώς προκηρύξεις. Ακόμα και ένα τέτοιο ακίνδυνο φαινόμενο ήταν αρκετό για μας σ' αυτές τις εφιαλτικές στιγμές του τρόμου και του φόβου που επικρατούσε στο στράτευμα οπότε κανένας από μας δεν θα σκέφτονταν για κάποια οργανωμένη σύμπτυξη. Δεν θα μας κρατούσε ούτε η Καστοριά και θα σκορπούσαμε φεύγοντας προς τα πίσω, όπως μπορούσε ο καθένας, όπου έβλεπαν τα μάτια του για να μπορεί να γλιτώσει».

Σταματίου Βαγγέλης απ' την Κύμη Ευβοίας, απλός οπλίτης του Κυβ. Στρατού:

«Εγώ πιστεύω ότι εάν οι αντάρτες είχαν 5 αεροπλάνα θα μας καβαλίκευαν και θα καταλάμβαναν όλη την Ελλάδα». Τ' αφήνουμε στον αναγνώστη.

β) Στις 12-13 του Σεπτέμβρη του 1948 στο χώρο των πολεμικών επιχειρήσεων του Μάλι Μάδι είχε συντελεστεί η κατάρρευση του Μετώπου στο Βίτσι που είχε σαν πρώτο αποτέλεσμα 4 ολόκληρες ταξιαρχίες του Κυβ. Στρατού να υποστούν συντριπτική ήττα. Ταυτόχρονα το γεγονός αυτό επισφράγισε την ληξιαρχική πράξη της θλιβερής έκβασης της φθινοπωρινής εκστρατείας του 1948.

Αντιλαμβάνεται τώρα πολύ καλά όχι μονάχα ένας ειδικός στρατιωτικός αλλά και ένας απλός πολίτης, τι θα σήμαινε, εάν σ' αυτές τις εφιαλτικές στιγμές για τον ηθικά καταρρακωμένο και πανικόβλητο υποχωρούντα Κυβερν. Στρατό, αν εφανίζονταν στην ομαλή πεδιάδα της Οινόης και της Μεσοποταμίας μια ανταρτική φάλαγγα από 10-15 τανκς, που θα κινούνταν επιθετικά με κατεύθυνση προς Καστοριά, συνοδευόμενη από πεζικαραίους και σαμποταριστές με σκοπό, απ' τη μεριά να εκμεταλλευτεί αυτή την ευνοϊκή ευκαιρία. Και απ' την άλλη να

συνεχίσει την καταδίωξη για την ολοκληρωτική συντριβή και αιχμαλώτιση των υπολειμμάτων του αντιπάλου. Θα ήταν αδύνατο να προβλέψει κανείς το μέγεθος και το είδος των ραγδαίων εξελίξεων που θα συντελούνταν προς όφελος των ανταρτών για τη δυνατότητα διεύρυνσης και επέκταση αυτής της επιτυχίας.

γ) Ένας άλλος εξαιρετικά σημαντικός πολεμικός παράγοντας που στερούσε απ' τους αντάρτες τη δυνατότητα να δημιουργήσουν και να αξιοποιήσουν τέτοιες ευνοϊκές ευκαιρίες για να φέρουν ποιοτικές αλλαγές στα μέτωπα των επιχειρήσεων προς όφελός τους ήταν η έλλειψη μιας στοιχειώδους ποιοτικής και ποσοτικής υποδομής πυροβόλων, που να είναι εφοδιασμένα με τα ανάλογα βλήματα γι' αυτά.

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες πληροφορίες ο ΔΣΕ διέθετε στο χώρο του Γράμμου Βίτσι γύρω στα 30 ορειβατικά πυροβόλα. Πρόκειται για ένα αριθμό για 30 και πλέον φορές λιγότερο από εκείνο που διέθετε ο αντίπαλος. Δεν ήταν όμως μονάχα αυτή η τεράστια ποσοτική διαφορά που χτυπάει στα μάτια κάθε αντικειμενικού αναλυτή. Θα πρέπει επίσης να παρθεί υπόψη και η ποιοτική τους κατάσταση. Όλα αυτά τα λιγοστά πυροβόλα των ανταρτών ήταν παλιάς κατασκευής και τεχνολογίας (ιταλικά, γερμανικά, τσέχικα, ελληνικά κλπ.), που οι ανδρείοι πυροβολητές μας πριν την χρησιμοποίησή τους έκαναν υπεράνθρωπες προσπάθειες να τα ξεσκουριάσουν, να τα καθαρίσουν, να τα φέρουν σε κανονική τεχνική κατάσταση. Να τα ετοιμάσουν για βολή. Στην ίδια και χειρότερη τεχνική κατάσταση βρίσκονταν και εκείνα τα λιγοστά βλήματα που υπήρχαν, τα οποία οι πυροβολητές μας αποφάσιζαν να τα χρησιμοποιούν με φανερό κίνδυνο της ζωής τους.

Ωστόσο η ποσοτική και ποιοτική πλευρά του εξετασόμενου θέματος δεν ήταν το μοναδικό εμπόδιο που δεν επέτρεπε στους πυροβολητές μας να ανταποκριθούν στις πολεμικές ανάγκες του μετώπου. Εκείνο που ιδιαίτερα μετρούσε και προκαθόριζε τα πάντα ήταν η τρομερή ανεπάρκεια βλημάτων, η έλλειψη δυνατοτήτων εφοδιασμού, έστω κι αυτών των λίγων πυροβόλων με την απαραίτητη ποσότητα βλημάτων. Εάν ο εξοπλισμός του ΔΣΕ σε πυροβόλα γινόταν με βάση τις τεχνικές νόρμες αυτών των όπλων και τις υπαρκτές δυνατότητες εφοδιασμού τους με τα ανάλογα βλήματα, τότε θα αποδείχνονταν ότι στο μέτωπο του Βίτσι θα απαιτούνταν το πολύ 8-10 πυροβόλα και όχι 30 περίπου που διαθέταμε. Τραγική επαλήθευση αποτελούν οι παρακάτω δυο μαρτυρίες.

Β. Βενετσανόπουλος επιτελάρχης τότε του ΑΔΜ στο περιοδικό «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ» (Νοέμβρης 1948) ανάμεσα στ' άλλα

γράφει: «Το αντάρτικο πυροβολικό στο Γράμμο διέθεται σ' όλη την διάρκεια αυτής της μεγάλης μάχης 5.000 βλήματα, ενώ ο στρατός μόνο στην συμπλοκή μιας ημέρας (Αλεβίτσα) έριξε 12.000 βλήματα». Αυτή η μαρτυρία – σύγκριση απλά σημαίνει ότι το πυροβολικό των ανταρτών έριχνε σ' όλο το μέτωπο του Γράμμου την ημέρα 70 βλήματα, ενώ το πυροβολικό του αντιπάλου μονάχα σε μια μέρα έριχνε πάνω σε ένα ύψωμα 12.000 βλήματα.

Ο Β. Μπαρτζιώτας, Π. Επίτροπος του Γ. Αρχηγείου του ΔΣΕ στο βιβλίο του «Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ», έκδ. 1981 σελ. 184, γράφει: «Εάν διαθέταμε εκεί (στο Γράμμο) 60-70 ορειβατικά πυροβόλα με 100.000 βλήματα ο μοναρχοφασισμός δεν θα ανέβαινε σε καμιά περίπτωση στο Γράμμο και η νίκη μας θα ήταν μεγαλύτερη». Και παρακάτω στη σελίδα 172 διαβάζουμε: «Η διαφορά στα μέσα πυρός ήταν πιο μεγάλη, περίπου ένα προς πενήντα. Στα 200 περίπου πυροβόλα της αμερικανοκρατίας με την αφθονία των βλημάτων ο ΔΣΕ διέθεται 15. Ο μοναρχοφασισμός έριχνε πάνω σ' ένα ύψωμα 10.000 οβίδες, ενώ ο ΔΣΕ έριχνε μόνο μερικές δεκάδες οβίδες».

Για το πόσο οξύ ήταν το πρόβλημα της έλλειψης βλημάτων για τα πυροβόλα των ανταρτών άρκετά χαρακτηριστική από αυτή την άποψη είναι και η μαρτυρία του Κ. Μαργκά, διοικητή μοίρας πυροβολικού στο μέτωπο του Βίτσι. «Μετά, λέει, από τον ελιγμό μας απ' το Γράμμο στο Βίτσι τον Αύγουστο του 1948 τα πυροβόλα μας δεν διέθεταν ούτε την γνωστή απαραίτητη μερίδα-εφεδρεία βλημάτων που προβλέπονταν απ' τον κανονισμό».

Ο Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας) με την ιδιότητα του στρατιωτικού διοικητή των στρατιωτικών επιχειρήσεων του Γ.Α. του ΔΣΕ δυο φορές πήγε ειδικά γι' αυτό το θέμα στην Κορυτσά και συναντήθηκε με τον Αλβανό στρατηγό της παραμεθόριας περιοχής και πέτυχε να του παραχωρήσει 1.000 περίπου βλήματα πυροβολικού. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των βλημάτων τα καταναλώσαμε αμέσως στη μάχη του Μάλι Μάδι». Αυτό σημαίνει, γράφει, ότι τα θαύματα που παρουσίασαν οι πυροβολητές μας στα ΒΔ υψώματα της Ραμπατίνας οφείλονταν ακριβώς στην ύπαρξη αυτών των βλημάτων που μας παραχώρησαν οι φίλοι μας Αλβανοί».

Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει απ' την παραπάνω αναφορά είναι ότι εάν έστω κι αυτά τα λιγοστά κανόνια που διέθετε στο Βίτσι ο ΔΣΕ ήταν εφοδιασμένα με την απαραίτητη ποσότητα βλημάτων θα επέτρεπαν στους αντάρτες χωρίς συμπληρωματικές εφεδρείες να φέ-

ρουν ουσιαστικές αλλαγές στο μέτωπο, που θα είχε σαν πρώτη επίπτωση τα ισχυρά αμυντικά οχυρά – στηρίγματα που ήταν εγκατεστημένα στα δεσπόζοντα υψώματα της Φαλτσάτας, του Μπίκοβικ, της Βίγλας κλπ. και τα οποία προστάτευαν τις πόλεις της Καστοριάς και της Φλώρινας, να είχαν την τύχη που είχαν τα Πατώματα του Γράμμου. Θα σαρώνονταν με επόμενο αναπόφευκτο τελικό αποτέλεσμα. Τόσο αυτές οι δυο ακριτικές πόλεις, όσο και ο υπόλοιπος γεωγραφικός χώρος γύρω από αυτές να μεταβληθεί και να αποτελέσει ένα συστατικό κομμάτι της ευρύτερης ελεύθερης περιοχής του Βίτσι. Εννοείται ένας τέτοιος ανεφοδιασμός με βλήματα θα μπορούσε να εξασφαλιστεί με την βοήθεια των κυβερνήσεων των συμμάχων σοσιαλιστικών χωρών. Το όλο όμως αυτό θέμα της βοήθειας σκόνταψε κατά κύριο λόγο στην αρνητική στάση που κράτησε ο Τίτο απέναντι στο ελληνικό επαναστατικό κίνημα.

Γνώμες για το ρόλο του Τίτου και της βοήθειας του ΔΣΕ απέξω

Επίσης το γεγονός ότι οι Αμερικάνοι ιμπεριαλιστές το 1948, όπως αποκαλύφτηκε με τη δημοσίευση αργότερα από τον αμερικάνικο, το σοβιετικό και το διεθνή Τύπο του σχεδίου «Ντρόμπσοτ» του αμερικάνικου Πενταγώνου, σκόπευαν να καταφέρουν συντριπτικό χτύπημα στην ΕΣΣΔ με 500 ατομικές βόμβες και με ταυτόχρονο βομβαρδισμό με 1500 αεροπλάνα τους «ιπτάμενα φρούρια», πράγμα που είχε σίγουρα πληροφορηθεί η σοβιετική κατασκοπία, έκανε διστακτικό το Στάλιν να παράσχει την υποχρεωμένη στο ΔΣΕ απαραίτητη βοήθεια.

Για να γίνει πιο ξεκάθαρος, κατανοητός και πειστικός, τόσο ο ρόλος του Τίτο όσο και κατά πόσο ήταν αναγκαία η βοήθεια του ΔΣΕ απέξω, παραθέτουμε μερικές γνώμες κι απόψεις μερικών επιφανών πολιτικοστρατιωτικών παραγόντων και απ' τις δυο αντίπαλες παρατάξεις.

α) Απ' την αντίπαλη παράταξη:

Ο Αλ. Παπάγος, αρχιστράτηγος του Κυβ. Στρατού σε μια διάλεξη που έκανε στην Ανώτατη Πολεμική Ακαδημία των ΗΠΑ αφιερωμένη στον Εμφύλιο πόλεμο στη χώρα μας και στα αίτια που οδήγησαν στην ήττα του ΔΣΕ είπε χαρακτηριστικά: «Χωρίς την αλλαγή στην στάση της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο (κλείσιμο των συνόρων στους αντάρτες) θα 'ταν αδύνατο να νικηθεί ο Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας» (απ' το βιβλίο Β. Μπαρτζιώτα, σελ. 116, έκδ. 1981).

Ο Ευάγγ. Αβέρωφ, επιφανής πολιτικός και κρατικός παράγοντας: «Όταν ο Τίτο άρχισε να λιγοστεύει τη βοήθειά του, η ήττα είχε αρχίσει

να διαφαίνεται. Όταν η μείωση της βοήθειας έγινε αισθητή την άνοιξη του 1949 η ήττα ήταν πλέον βέβαια. Όταν έκλεισε τα γιουγκοσλαβικά σύνορα (Ιούλης 1949), η ήττα είχε ουσιαστικά συντελεστεί» (απ' το βιβλία «Φωτιά και Τσεκούρι», σελ. 482).

Ο Θεοφ. Παπακωνσταντίνου, γνωστός θεωρητικός παράγοντας της εθνικόφρονης παράταξης, αλλά και της Χούντας, σε γνωστό βιβλίο του και στη σελίδα 234 γράφει ότι «μια απ' τις τέσσερις βασικές αιτίες, που προκάλεσαν την ήττα του ΔΣΕ ήταν η στάση του Τίτο. Το τέταρτο ανατρεπτικό γεγονός του συσχετισμού των δυνάμεων υπήρχε η κατά τον Ιούλη του 1949 απόφαση της Γιουγκοσλαβίας όπως σφαλίσει τα σύνορά της προς την Ελλάδα και να διακόψει την παροχή οποιασδήποτε βοήθειας προς τον συμμοριτισμό».

Ο Δ. Ζαφειρόπουλος, στρατηγός και ειδικός ιστοριογράφος, στο βιβλίο «Αντισυμμοριακός Αγών» και στις σελίδες 657-659, ανάμεσα στις βασικές αιτίες της ήττας του ΔΣΕ αναφέρει ότι δεν ήταν μονάχα η τεράστια «Βρετανική και Αμερικάνικη βοήθεια» που πήρε ο Κυβ. Στρατός, αλλά και «το ρήγμα Τίτο – Κομμινφόρμ».

Οι «Τάϊμς» του Λονδίνου σε άρθρο τους στις 14-7-49 για τη στάση του Τίτο γράφουν: «Τίποτε δεν θα πρόσφερε μεγαλύτερη βοήθεια στον Ελληνικό στρατό απ' το κλείσιμο ελληνογιουγκοσλαβικών συνόρων απ' τον Τίτο».

β) Απ' τη δική μας παράταξη:

Ο Μ. Βαφειάδης, αρχιστράτηγος του ΔΣΕ (Απ' το περιοδικό «Νέος Κόσμος», Νοέμβρης 1956). «Από τω συσχετισμό των δυνάμεων μέσων και δυνατοτήτων προκύπτει το συμπέρασμα ότι δεν μπορεί ο ΔΣΕ να ανατρέψει ένοπλα τον μοναρχοφασισμό με τις δικές του δυνάμεις στο άμεσο μέλλον, αλλά με άμεση στρατιωτική βοήθεια... από τις φιλικές χώρες. Όμως αυτή δεν φαίνεται πιθανή». Και παρακάτω στο ίδιο διαβάζουμε: «Ο βαθμός της έντασης της δράσης και των επιτυχιών του, (του ΔΣΕ σ.σ.) εξαρτάται από το βαθμό ενίσχυσης που θα μας δοθεί από τη Σοβιετική Ένωση και τις Λαϊκές Δημοκρατίες».

Ο Β. Μπαρτζιώτας, Π. Επίτροπος του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ, απαντώντας στο ερώτημα, αν έπρεπε το ΚΚΕ να πάρει τα όπλα και να ακολουθήσει το δρόμο της ένοπλης πάλης, ανάμεσα στους άλλους παράγοντες που η ηγεσία του Κόμματος στηρίχτηκε πριν πάρει την υπεύθυνη αυτή απόφαση ήταν, γράφει, τα παρακάτω: «Υπολογίζαμε επίσης στη βοήθεια των φίλων μας, των αδερφών κομμάτων. Να γιατί έπρεπε να πάρουμε τα όπλα...» (Απ' το βιβλίο του έκδ. 1981, σελ. 26). Και παρακάτω στο ίδιο, και στην σελίδα 272 διαβάζουμε: «Οι Έλληνες

κομμουνιστές φυσικά υπολόγιζαν και στη βοήθεια που θα έδιναν τα αδερφά κόμματα (όπως κάνουν για όλα τα αντιμπεριαλιστικά κινήματα».

Ο Δ. Παρτσαλίδης, πρόεδρος της ΠΔ Κυβέρνησης (Δήλωση τον Μάρτη του 1950): «Ένας παράγοντας της ήττας μας είναι αναμφισβήτητα η ενίσχυση του ιμπεριαλισμού προς το μοναρχοφασισμό. Άλλος παράγοντας της ήττας μας στάθηκε η Τιτοϊκή προδοσία. Τρίτος παράγοντας της ήττας μας είναι τα λάθη μας».

Ο Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας, μέλος του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ). Για το ίδιο θέμα ανάμεσα στ' άλλα γράφει: «Ηττηθήκαμε από βασικά λάθη του ΚΚΕ, αλλά και γιατί οι σύμμαχοί μας δεν τήρησαν τις υποσχέσεις τους και περιορίστηκαν να μας δώσουν κάτι ψίχουλα και πλατωνικές διαμαρτυρίες» (Απ' το βιβλίο του Α' τόμος, σελ. 554).

Ο Ν. Ζαχαριάδης ΓΓ της ΚΕ του ΚΚΕ, πρόεδρος του πολεμικού Συμβουλίου του ΔΣΕ. Μιλώντας γι' αυτό το θέμα στην 13η Συνδιάσκεψη του 1950 είπε: «Εάν εκ των προτέρων γνωρίζαμε τη στάση που θα κρατούσε ο Τίτο, θα σκεφτόμασταν αν θα παίρναμε τα όπλα».

Μιλώντας στην 7η Ολομέλεια του ΚΚΕ το 1957 για το ίδιο θέμα είπε, ανάμεσα στ' άλλα: «Για το γιουγκοσλαβικό παράγοντα. Εγώ ήμουνα της γνώμης και επιμένω. Η γιουγκοσλάβικη κρίση που δημιουργήθηκε το 1948 και μας άνοιξε τις πλάτες στο Γράμμο και τα νώτα μας όλα, στις συνθήκες εκείνες, έπαιξε αποφασιστική σημασία. Να εξορίζουμε αυτόν τον παράγοντα δεν θα βρούμε την πραγματικότητα και τα γεγονότα. Θα κάνω μια σύγκριση, όχι παραλληλισμό, σαν να λέμε ότι αν οι μεραρχίες των εθελοντών των Κινέζων δεν πήγαιναν στην Κορέα, το 1950, μπορούσαμε να νικήσουμε εκεί χωρίς αυτές. Τη σημή που 'χανε φτάσει μέχρι το ποτάμι (σ.σ. εννοεί τους Αμερικανούς που εισέβαλαν στην Β. Κορέα, τη διέσχισαν πέρα ως πέρα και φτάσανε ως το ποτάμι Γιελού). Ή ας πούμε χωρίς τη βοήθεια που έδοσε η Σοβιετική Ένωση στην Ουγγαρία, μολονότι η Λαϊκή Δημοκρατία δεν κινδύνευε εκεί αποφασιστικά. Εμείς αυτή τη βοήθεια που 'χαμε, αυτά που τα παίρναμε όλα από εκεί μας τα κόψανε και όχι μόνο αυτά είχαμε και τον επηρεασμό απ' τους γείτονές μας στην κρίση του Γράμμου. Η γνώμη μου ποια είναι: Εμείς προχωρούσαμε βασανιστικά, με λάθη διορθώνοντας, κάνοντας, δείχνοντας, αν δεν υπήρχε η γιουγκοσλαβική κρίση, εμάς απ' την Ελλάδα να μας ξυλώσουν δεν μπορούσαν. Θα τραβούσαν άλλα πέντε χρόνια, αλλά να μας ξυλώσουν δεν μπορούσαν».

Τι υποσχέσεις πήρε ο ΔΣΕ και τι είδους βοήθεια δόθηκε

Είναι ξεκαθαρισμένο ότι η ηγεσία του ΚΚΕ πριν ξεκινήσει τον ένοπλο αγώνα είχε εξασφαλίσει τη σταθερή υπόσχεση απ' τις κυβερνήσεις των Λ. Δημοκρατιών και της Σοβιετικής Ένωσης ότι θα παραχωρούσαν την ανάλογη υλική και ηθική βοήθεια για τις ανάγκες του ένοπλου αγώνα. Και ήταν πέρα για πέρα δίκαιο το αίτημα των Ελλήνων επαναστατών να υπολογίζουν σε μια τέτοια βοήθεια σαν ένα αρκετά σημαντικό και απαραίτητο παράγοντα για τη νικηφόρα έκβαση της ένοπλης πάλης. Δυστυχώς όμως αυτές οι προσδοκίες και ελπίδες των αγωνιστών της λευτεριάς και της δημοκρατίας δεν δικαιώθηκαν. Σε ψίχουλα ανέρχονταν η βοήθεια που πήρε ο ΔΣΕ απ' τις σύμμαχες σοσιαλιστικές χώρες. Αυτό επισημαίνουν σχεδόν όλοι οι αντικειμενικοί αναλυτές και ιστοριογράφοι που ασχολήθηκαν και εξέτασαν τις αιτίες της ήττας του ΔΣΕ.

Γι' αυτό η αρνητική έκβαση του ένοπλου αγώνα του ΔΣΕ δεν ήταν άσχετη με τη στάση που κράτησαν απέναντι στο ελληνικό επαναστατικό κίνημα οι φιλικές χώρες του σοσιαλιστικού στρατοπέδου και πιο συγκεκριμένα με το είδος, το βαθμό και τον όγκο της υλικής και ηθικής βοήθειας που δώσανε. Για το όλο αυτό θέμα, παραθέτουμε ομολογίες υπεύθυνων ηγετικών στελεχών του ΚΚΕ και του ΔΣΕ εκείνης της εποχής.

Ο Δ. Βλαντάς μέλος του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ και μέλος του πολεμικού Συμβουλίου του ΔΣΕ, στο βιβλίο του «Εμφύλιος Πόλεμος», έκδ. 1981 ανάμεσα στ' άλλα γράφει:

«Ας πάρουμε γράφει ο Δ. Βλαντάς, το αν μας υποσχέθηκε ο Στάλιν αεροπλάνα; Οι άλλοι δεν μας έδωσαν τέτοια υπόσχεση για τον απλούστατο λόγο ότι δεν είχαν αεροπλάνα.

Μας υποσχέθηκε ο Στάλιν αεροπλάνα; Ασφαλώς ναι. Όχι, βέβαια για να κάνουμε αερομαχίες, αλλά για να αναφοδιάζουμε τα τμήματα του ΔΣΕ στη Θεσσαλία, στη Ρούμελη, στην Πελοπόννησο, στα νησιά. Μήπως για να πεισθούμε πρέπει να δημοσιεύσουμε φωτοαντίγραφο μιας τέτοιας συμφωνίας μεταξύ Στάλιν-Ζαχαριάδη. Ήταν δυνατό τότε να υπάρξει τέτοια γραφτή συμφωνία; Ασφαλώς όχι. Υπάρχουν όμως αδιαμφισβήτητα στοιχεία για υπόσχεση του Στάλιν να μας δώσει αεροπλάνα; Υπάρχουν.

Ποιός μπορεί να αρνηθεί ότι είχαμε φκιάσει αεροδρόμιο στον καμπίσκο της Πρέσπας του Βίτσι από τα τέλη του 1947. Αεροφωτογραφία του είχε και η τότε αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία. Αν δεν μας

είχαν υποσχεθεί αεροπλάνα, γιατί θα φκιάχναμε αεροδρόμιο. Για να προσγειώνονται οι μύγες.

Είναι ή δεν είναι αλήθεια ότι μετεκπεδεύτηκαν στην Πολωνία από Ρώσους ειδικούς οι αεροπόροι που είχαμε στο ΔΣΕ; Αυτό είναι αδιαμφισβήτητη ιστορική αλήθεια. Θα μπορούσα να γράψω και τα ονοματεπώνυμά τους. Δεν τα γράφω, γιατί δεν θα εξυπηρετούσε σωστό σκοπό. Αν δεν θα μας είχαν υποσχεθεί αεροπλάνα, προς ποιο σκοπό μετεκπαίδευαν αεροπόρους μας; Για να οδηγούν τα μουλάρια του ΔΣΕ. Και είναι δυνατό αυτή η μετεκπαίδευση να γίνονταν σε άγνοια του Στάλιν; Ασφαλώς όχι.

Το γιατί τελικά δεν μας έδωσαν αεροπλάνα, όπως και σύγχρονο πυροβολικό, αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα...».

Πριν να ρίξουμε τις πρώτες ντουφεκιές στο Λιτόχωρο (31-3-1946), ο Ζαχαριάδης συνάντησε μυστικά τον Στάλιν. Αυτό έγινε το πρώτο δεκαπενθήμερο το 1946...

Βέβαια στην πρώτη συνάντηση Στάλιν-Ζαχαριάδη, ο πρώτος έδωσε στο δεύτερο το πράσινο φως για ένοπλο αγώνα ανταρτικής μορφής και όχι γενικής πολιτικοστρατιωτικής εξέγερσης. Πιο λεπτομερειακά, η στρατηγική του ένοπλου αγώνα μας και η τακτική του, καθώς και η υλική και ηθική βοήθεια που θα μας έδιναν, οι σύμμαχοί μας συζητήθηκε κατά τη δεύτερη συνάντηση Στάλιν-Ζαχαριάδη, που έγινε μεταξύ 1 ως 9 Απρίλη 1946...» (Απ' το βιβλίο του Δ. Βλαντά, «ΕΜΦ. ΠΟΛΕΜΟΣ», εκδ. 1981, σελ. 323-324).

Σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου του ο Δ. Βλαντάς επικαλούμενος ένα απόσπασμα απ' το ημερολόγιο του Ι. Ιωαννίδη και στη σελ. 241, γράφει:

«Ό,τι ο Ιωαννίδης μαζί με τον Μάρκο Βαφειάδη αποφάσισαν στις 11-10-47 να ζητήσουν από τους φίλους μας αεροπλάνα. Έτσι που δημοσιεύεται αυτό το ζήτημα μπορεί να βγάλει καθένας το συμπέρασμα ότι για πρώτη φορά μπήκε το πρόβλημα του ανεφοδιασμού μας με αεροπλάνα στις 11-10-47 και μάλιστα μόνο απ' τους Ιωαννίδη-Βαφειάδη. Άρα, δεν σημαίνει ότι μας είχε υποσχεθεί ο Στάλιν αεροπλάνα.

Για να κάνουν τέτοιο διάβημα οι Ιωαννίδης Βαφειάδης στις 11-10-47 αυτό σημαίνει ότι υπήρχε από τον Απρίλη του 1946 υπόσχεση του Στάλιν προς τον Ζαχαριάδη να μας εφοδιάσει και με αεροπλάνα. Βέβαια, τα αεροπλάνα θα μας τα έδινε όταν θα είχαμε αεροδρόμιο. Και τέτοια δυνατότητα είχαμε απ' τον Οκτώβρη του 1947».

Και στο ίδιο πιο κάτω διαβάζουμε: «Η τότε ηγεσία του ΚΚ Σοβιετικής Ένωσης μας υποσχέθηκε βοήθεια. Τι υπόσχεση μας δόθηκε το

1946; Πυροβολικό (κυρίως ορειβατικά πυροβόλα) από λάφυρα του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, όλμους οπλοπολυβόλα και τουφέκια. Ανεφοδιασμό σε πυρομαχικά. Λίγα αεροπλάνα για τον ανεφοδιασμό των τμημάτων μας στη Θεσσαλία – Ρούμελη – Πελοπόννησο – Νησιά! Φαρμακευτικό και νοσοκομειακό υλικό. Νοσοκομειακή περίθαλψη των τραυματιών και αρρώστων μας στις ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Αναγνώριση της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης.

Τι μας έδωσαν ως το τέλος του Αυγούστου του 1948; Μερικά ορειβατικά πυροβόλα του 1912 με λίγα και μισοφθαρμένα βλήματα. Λίγους ομαδικούς και ατομικούς όλμους, με πάντα λίγα βλήματα. Πολυβόλα, οπλοπολυβόλα και τουφέκια, πάντα με λίγες σφαίρες. Ελάχιστο ρουχισμό, άρβυλα, τρόφιμα, φαρμακευτικό και νοσοκομειακό υλικό. Ικανοποιητική περίθαλψη των τραυματιών και αρρώστων μας στις ανατολικές χώρες.

Δεν μας έδωσε ούτε ένα αεροπλάνο. Κανείς δεν μας αναγνώρισε την Προσωρινή Δημοκρατική Κυβέρνηση».

Ο Γιώργος Βοντίτσιος (Γούσιας), μέλος του Πολεμικού Συμβουλίου του ΔΣΕ, στο βιβλίο του (ΤΟΜΟΣ-Α΄, έκδοση 1977 και στη σελ. 440) γράφει:

«Μετά την ανατροπή του αντιπάλου στο Βίτσι και την ευνοϊκή κατάσταση που δημιουργήθηκε για τον ΔΣΕ, ο Ν. Ζαχαριάδης με την ιδιότητα του ΓΓ του ΚΚΕ και Προέδρου του Πολεμικού Συμβουλίου του ΔΣΕ, πήγε στη Μόσχα για συνομιλίες με την ηγεσία του ΚΚΣΕ και της Κυβέρνησης. Πράγματι, συναντήθηκε με τον Στάλιν, Γραμματέα της ΚΕ του ΚΚΣΕ και πρωθυπουργό της Σ. Ένωσης και με άλλα μέλη της Σοβιετικής ηγεσίας. Τους ανέπτυξε την κατάσταση, την πολεμική και πολιτική, με στοιχεία τους παρουσίασε την πλούσια βοήθεια που παίρνει η κυβέρνηση της Αθήνας από τους Αγγλοαμερικανούς και πώς ο ΔΣΕ μπόρεσε νησιτικός και άοπλος να τους αντιμετωπίσει. Ζήτησε να εκδηλωθεί η υποστήριξη του σκληρά δοκιμασμένου ΔΣΕ απ' την Σ. Ένωση, τις Λαϊκές Δημοκρατίες και απ' όλο το προοδευτικό κι αντιμπεριαλιστικό κόσμο. Βοήθεια σε οπλισμό, τρόφιμα, ρουχισμό, ιατροφαρμακευτική βοήθεια και θεραπεία των τραυματιών μας, βοήθεια για την στρατολογία των Ελλήνων που ζούνε στο εξωτερικό.

Η σοβιετική ηγεσία μ' επικεφαλής τον Στάλιν, συμφώνησε να δοθεί αυτή η βοήθεια. Καθόρισε ένα πολεμικό εργοστάσιο να δουλεύει για λογαριασμό του ΔΣΕ. Έπρεπε μέχρι τέλος του χειμώνα 1948-1949, εκτός από τ' άλλα όπλα, να φτάναν στα χέρια του ΔΣΕ 1.000 κανόνια διάφορων διαμετρημάτων με 1.000.000 βλήματα, 1.000 αντιαε-

ροπορικά, με περισσότερα από 1.000.000 βλήματα, 1.000 κανόνια αντιαρματικά, αεροπλάνα για να εφοδιάζουν τα τμήματά μας στην Πελοπόννησο, Ρούμελη, Θεσσαλία. Αποφασίστηκε να μας βοηθήσουν να περάσουμε περί τους 8.000 Έλληνες που θα στρατολογούσαμε απ' τις δυτικές χώρες».

Αναμφισβήτητα δίπλα σ' αυτά που παραθέτουμε υπάρχουν και άλλες μαρτυρίες που επιβεβαιώνουν την ύπαρξη υπόσχεσης, το είδος και τον όγκο της πολεμικής βοήθειας που είχε συμφωνηθεί να δοθεί. Θα πρέπει όμως να υπογραμμιστεί ότι παραμένουν ακόμα δυο βασικές πηγές που λείπουν προκειμένου να φωτιστεί πολύπλευρα και ολοκληρωτικά το εξεταζόμενο θέμα. Πρόκειται για τις μαρτυρίες του Ν. Ζαχαριάδη και του Β. Μπαρτζιώτα, που ήταν απ' τους βασικότερους υπεύθυνους καθοδηγητές του επαναστατικού κινήματος εκείνη την περίοδο, που απ' την ίδια την θέση τους γνώριζαν περισσότερο από κάθε άλλον όλες τις πλευρές αυτού του ζητήματος.

Ο πρώτος έφυγε απ' τη ζωή, ενώ το προσωπικό του αρχείο το αφαίρεσαν οι φρουροί της Σοβιετικής ασφάλειας (KGB) κατά την διάρκεια της συνοδείας του απ' το Μπόρισο στο Σουργκούτ της Σιβηρίας. Ο δεύτερος στο όνομα κάποιας σκοπιμότητας συνεχίζει να κρατάει σ' αυτό το θέμα σιωπή.

Ωστόσο το όλο αυτό κενό θα μπορούσε να καλυφτεί και να διασαφηνιστεί πλήρως με το δόσιμο στην δημοσιότητα όλων των ντοκουμέντων του αρχείου του ΚΚΕ που αφορούν την περίοδο του Εμφ. πολέμου. Υπάρχει ρητή απόφαση του 13 Συνεδρίου του ΚΚΕ να επιτραπεί η ελεύθερη πρόσβαση των ενδιαφερομένων σ' αυτά τα ντοκουμέντα. Πέρασαν από τότε τρία και πλέον χρόνια και κάποιες πάλι σκοπιμότητες συνεχίζουν να κρατούν κλειστή και απαραβίαστη την πόρτα της εισόδου προς το αρχείο.

Οι Έλληνες δημοκράτες-επαναστάτες είχαν όλο το ηθικό δικαίωμα να πάρουν παντοειδή βοήθεια

Οποιοσδήποτε αντικειμενικός αναλυτής, που εξέτασε πολύπλευρα όλες τις πτυχές του Εμφ. πολέμου στην Ελλάδα, είχε τη δυνατότητα να διαπιστώσει ότι όλα τα κακά, που οδήγησαν τον ελληνικό λαό σ' αυτό τον αδελφοκτόνο σπαραγμό τα έφεραν απέξω. Ήταν έργο των Αγγλοαμερικάνων ιμπεριαλιστών. Αυτοί άναψαν, υποκίνησαν, καθοδήγησαν και υποστήριξαν πολύπλευρα αυτό το μεγάλο κακό.

Αυτοί ήταν οι κύριοι φυσικοί και ηθικοί αυτουργοί του τερατώδους αυτού ανοσιουργήματος της ωμής και ξετσίπωτης ένοπλης επέμβασης στα εσωτερικά της χώρας μας. Πιστός υπηρέτης της ιμπεριαλιστικής πολιτικής και των αγγλοαμερικάνικων συμφερόντων ήταν όλο το κατεστημένο της ντόπιας αντίδρασης, της πλουτοκρατικής ολιγαρχίας, που εκπροσωπούνταν απ' τη λεγόμενη εθνικόφρονη παράταξη. Σ' ότι αφορά τώρα ειδικά τις δυο αντίπαλες πολιτικές παρατάξεις της χώρας μας, για να τις κρίνει κανείς αντικειμενικά και νηφάλια μα και να μπορέσει να καταλήξει στο συμπέρασμα σε ποιά απ' αυτές τις δυο ανήκει η ευθύνη που είχε σαν αποτέλεσμα να οδηγηθεί η Ελλάδα στον Εμφύλιο πόλεμο είναι απαραίτητο να εξεταστούν ξεχωριστά η στάση, η συμπεριφορά, τα έργα, οι πρακτικές τους.

α) ΕΑΜική παράταξη:

Στις κρίσιμες και δύσκολες για την πατρίδα μας και το Έθνος μας μέρες της τριπλής φασιστικής κατοχής, με πρωτοβουλία του ΚΚΕ, τα πατριωτικά δημοκρατικά κόμματα της χώρας μας συμφώνησαν να συγκροτήσουν μια ενιαία απελευθερωτική οργάνωση. Έτσι στις 27 Σεπτεμβρίου του 1941 ιδρύθηκε το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ), το οποίο ανέλαβε την οργάνωση και την καθοδήγηση της πάλης του ελληνικού λαού για τη λευτεριά, τη ζωή, για το ψωμί. Σύσσωμοι οι Έλληνες πατριώτες, αψηφώντας τις τεράστιες δυσκολίες της ξένης κατοχής, εμπνευσμένοι από τα εθνικά και γνήσια δημοκρατικά ιδανικά που εκφράζονταν από τους σκοπούς του ΕΑΜ, ενωμένοι και συσπειρωμένοι γύρω απ' αυτό πήραν ενεργό μέρος στην αντιφασιστική πάλη για μια Ελλάδα ελεύθερη, ανεξάρτητη, δημοκρατική.

Η τεράστια συμβολή της Ελληνικής Εθνικής Αντίστασης δεν μπορεί ούτε να αποσιωποιηθεί ούτε και να μειωθεί. Πρόκειται για την ΕΑΜική Εθνική Αντίσταση που κρατούσε καθηλωμένους στη χώρα μας 30.000 Γερμανούς στρατιώτες, χώρια τους Ιταλούς, τους Βουλγάρους και τους πάσης φύσης συνεργάτες τους. Την ΕΑΜική Εθνική Αντίσταση που έδωσε τη μάχη για τη σωτηρία του ελληνικού λαού από τα δεινά, τον αφανισμό. Από την επιστράτευση. Στην ΕΑΜική Εθνική Αντίσταση οφείλεται το γεγονός ότι δεν πολέμησε ούτε ένας Έλληνας στρατιώτης στο πλευρό των Γερμανών φασιστών ούτε στο ανατολικό μέτωπο, ούτε ενάντια σε σύμμαχο αντιστασιακό στρατό. Πρόσφερε πάρα πολλά στο ελληνικό Έθνος και στον συμμαχικό αγώνα. Οι αυτοαποκαλούμενες αντιστασιακές οργανώσεις με διάφορες επωνυμίες, που τελούσαν υπό τον συντονισμό του Ζέρβα απ' τη μια μεριά και του

Αγ. Έβερτ, απ' την άλλη, στην ουσία δεν επιτέλεσαν κανένα αντιστασιακό έργο. Επρόκειτο για σχηματισμούς και μικροομάδες, που αποτελούνταν κυρίως από πράκτορες των Άγγλων, που πότε κρυφά και πότε ανοιχτά και φανερά συνεργάζονταν με τους Γερμανούς κατακτητές και είχαν σαν κύριο στόχο την διάλυση του ΕΑΜ και την επαναστύλωση μετά την απελευθέρωση του καθεστώτος της αγγλικής επιρροής, δηλαδή της ξενόδουλης μοναρχίας.

Η ηγεσία του ΕΑΜ ήταν σταθερά προσηλωμένη στην ιδέα να οδηγηθεί η χώρα μας μετά την απελευθέρωση σε μια ομαλή δημοκρατική εξέλιξη. Με αυτή τη στρατηγική και πολιτική της ειρήνης το ΕΑΜ κατάκτησε την εμπιστοσύνη της συντριπτικής πλειοψηφίας του ελληνικού λαού και στην βάση αυτής της ιδέας και προοπτικής χειρίζονταν και καθοδηγούσε πρακτικά και με συνέπεια τα προβλήματα και τις προοπτικές των ριζοσπαστικών δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων, τόσο κατά την διάρκεια του Εθν. Απελ. Αγώνα, όσο και τις πρώτες μέρες μετά την απελευθέρωση.

Η ηγεσία του ΕΑΜ δεν είχε την ανάγκη να καταφύγει σε κάποιες μορφές δυναμικών λύσεων για να πάρει την εξουσία. Κι αυτό όχι μονάχα, επειδή παρόμοιες μεθοδεύσεις και πρακτικές ήταν ξένες στην ιδεολογία της, αλλά κατά κύριο λόγο, γιατί το γιγαντιαίο εκείνο ΕΑΜικό κίνημα είχε μαζί του μια τεράστια λαϊκή υποστήριξη που αγκάλιαζε τα 80-85% της συντριπτικής πλειοψηφίας του Ελληνικού λαού.

Εξάλλου, η σταθερή προσήλωση του ΕΑΜ στην ιδέα να δρομολογηθεί στη χώρα μας μετά την απελευθέρωση μια πορεία ειρηνικής δημοκρατικής εξέλιξης δείχνει πόσο ειλικρινείς και αγαθές ήταν οι προθέσεις του για να αποφευχθεί και η παραμικρή αφορμή που θα μπορούσε να οδηγήσει τον ελληνικό λαό στην εμφύλια πολεμική αναμέτρηση, μα και επιβεβαιώθηκε στην πράξη και απ' την κατοπινή πρακτική συμπεριφορά του. Όταν ακριβώς εξ ονόματος αυτής της ιδέας της ειρηνικής στρατηγικής έκανε εις βάρος του μια σειρά ανοιχτές και απαράδεκτες πολιτικές παραχωρήσεις, όπως ήταν οι υπογραφές των γνωστών ταπεινωτικών και συνθηκολόγων συμφωνιών της Γκαζέρτας, του Λίβανου και της Βάρκιζας.

Η ηγεσία του ΕΑΜ, πιστή στις υπογραφές που έβαζε συνέχιζε να τηρεί την ίδια συνεπή πολιτική στάση και μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, μολονότι στο βωμό αυτού του σκοπού θυσίασε κάμποσες χιλιάδες απ' τα καλύτερα παιδιά της πατρίδας μας, άξιους αγωνιστές της Εθνικής μας Αντίστασης, αγνούς Έλληνες πατριώτες. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν και ο θρυλικός καπετάνιος του ΕΛΑΣ Άρης Βελουχιώτης, ο Γ.

Γραμματέας της ΓΣΕΕ Δ. Παπαρήγας και πολλοί άλλοι.

β) Εθνικόφρονη παράταξη:

Η παράταξη αυτή απ' την ίδια την προέλευσή της, απ' την κοινωνική της θέση ήταν πάντα εκφραστής και υπερασπιστής των συμφερόντων της πλουτοκρατικής ολιγαρχίας και του μεγάλου κεφάλαιου, αλλά και πιστός υπηρέτης των αγγλικών συμφερόντων. Αποτελούσε την κύρια εκμεταλλεύτρια τάξη της ελληνικής κοινωνίας, γι' αυτό ήταν πάντα μισητή απ' τις εργαζόμενες μάζες της χώρας μας.

Αντιπατριωτική και αντεθνική η στάση που κράτησε απέναντι στους ξένους καταχτητές, πασίδηλη η απουσία της απ' τους αγώνες της Εθνικής Αντίστασης, ενώ μάλιστα ένα σημαντικό της μέρος συνεργάστηκε ανοιχτά με τους Γερμανοϊταλούς καταχτητές. Έγιναν δοσίλογοι. Υπηρέτησαν στα γνωστά φασιστικά Τάγματα Ασφαλείας. Πρόσφεραν εγκληματικές υπηρεσίες στο έργο της καταδίωξης και εξόντωσης των Ελλήνων αγωνιστών και πατριωτών της Εθνικής Αντίστασης. Με αυτό τον τρόπο, την συμπεριφορά της, την αντιλαϊκή και αντιπατριωτική της στάση αποκάλυψε σ' όλη την έκτασή της το ηθικό της περιεχόμενο, το πραγματικό της πρόσωπο στον τομέα του ελληνικού πατριωτισμού. Γι' αυτή την αντεθνική της στάση οδηγήθηκε στην απομόνωση. Έμεινε χωρίς λαϊκό έρεισμα, ενώ η εκπροσωπευτική της δύναμη στην ελληνική κοινωνία δεν είχε καταστεί καμιά φορά τόσο μηδαμινή, ώστε πριν την απελευθέρωση να κυμαίνεται γύρω στα 10-15%. Μονάχα η ξετσίπωτη αγγλική επέμβαση στα εσωτερικά της χώρας μας αμέσως μετά την απελευθέρωση το 1944 την έσωσε από αυτή την οικτρή και θλιβερη απομόνωση. Στα αγγλικά στρατεύματα κατοχής καταφεύγουν και βρίσκουν άσυλο οι δοσίλογοι και όλα τα εγκληματικά στοιχεία που συνεργάστηκαν με τους ξένους καταχτητές. Αυτά και τους γλίτωσαν απ' την αυστηρή τιμωρία που τους περίμενε. Τα πάντα τώρα στην Ελλάδα τα αποφασίζουν και τα ρυθμίζουν οι Άγγλοι ιμπεριαλιστές. Η διορισμένη απ' τους Άγγλους καταχτητές αντιδραστική κυβέρνηση της Αθήνας αμέσως μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, το Φλεβάρη του 1945, βάζει σε εφαρμογή το βάρβαρο, απάνθρωπο και επαίσχυντο σχέδιο εξόντωσης των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης. Η περίοδος 1945-1946 ήταν ένας χρόνος που βάφτηκε με αίμα χιλιάδων αθώων δημοκρατικών πολιτών. Είναι ο χρόνος που με τον πιο άνανδρο τρόπο δολοφονούνται Έλληνες πατριώτες για την συμμετοχή τους στον Εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του λαού μας 1941-1944. Άλλοι σφάζονται με μαχαίρια των ένοπλων «εθνικόφρονων» παρακρατικών συμμοριών,

άλλοι ξεψυχούν ύστερα από ανελέητους ξυλοδαρμούς, άλλοι μεταβάλλονται σε φυτά, σε σακάτηδες και ανάπηρους απ' τα φρικτά βασανιστήρια που υπέστησαν, άλλοι στέλνονται στις φυλακές και στα ξερονήσια της χώρας.

Τραγική επαλήθευση του εγκληματικού όργιου της λεγόμενης «εθνικόφρονης» παράταξης και του φασιστικού παρακράτους είναι ο αιματηρός απολογισμός ενός χρόνου μετά την συμφωνία της Βάρκιζας: 1.289 Έλληνες δημοκράτες και αγωνιστές της Εθν. Αντίστασης στάλθηκαν στον άλλο κόσμο, οι περισσότεροι απ' τους οποίους σφαγμένοι με μαχαίρια. 6.671 τραυματισμοί, 31.623 βασανισθέντες, 84.931 συλληφθέντες, 165 βιασμένες γυναίκες, 6.567 λιποτείες, 100.000 καταδιωκόμενοι πολίτες...

Η αφόρητη αυτή κατάσταση που δημιούργησε το όργιο της αχαλίνωτης φασιστικής τρομοκρατίας εξαναγκάζει τους δημοκρατικούς πολίτες, τους αγωνιστές της Εθν. Αντίστασης να ξαναπάρουν το δρόμο του βουνού. Να πάρουν τα όπλα να αυτοϋπερασπιστούν για να μπορέσουν να γλιτώσουν απ' τα μαχαίρια των εγκληματικών παρακρατικών συμμοριών, απ' τους ανελέητους βασανισμούς στα κρατητήρια της Ασφάλειας. Απ' τις φυλακές και τις εξορίες. Να δημιουργήσουν τις πρώτες ομάδες των ένοπλων καταδιωκομένων.

Τα παραπάνω καταδείχνουν περίτρανα ότι τα οικονομικά συμφέροντα των Άγγλων ιμπεριαλιστών και της ντόπιας πλουτοκρατικής ολιγαρχίας ήταν τα κύρια κίνητρα που οδήγησαν την χώρα μας στον εμφύλιο πόλεμο. Δείχνουν ακόμα σε ποια απ' τις δυο εσωτερικές πολιτικές παρατάξεις ανήκει η ευθύνη για το μεγάλο κακό του αδελφοκτόνου σπαραγμού που ξέσπασε στην πατρίδα μας. Οι Έλληνες δημοκράτες-επαναστάτες πήραν τα όπλα ακολουθώντας το δρόμο του βουνού, απ' τη μια μεριά να αυτοαμυνθούν και απ' την άλλη να παλέψουν να απαλλαχτεί η Ελλάδα απ' το ξενόδουλο και μισητό αντιλαϊκό καθεστώς που επέβαλαν στη χώρα μας οι Άγγλοι ιμπεριαλιστές, γι' αυτό είχαν όλο το ηθικό δικαίωμα να πάρουν παντοειδή βοήθεια από τους ομοϊδεάτες τους στο εξωτερικό, και πρώτα απ' όλα, απ' τις κυβερνήσεις των Λαϊκών Δημοκρατιών και της Σοβιετικής Ένωσης.

Ήταν πολλοί οι λόγοι που υπαγόρευαν να δοθεί στο ΔΣΕ βοήθεια στον όγκο που απαιτούνταν. Κι αυτό όχι μονάχα, γιατί διεξήγαγε έναν δίκαιο αγώνα, αλλά και γιατί ξεκινούσε και στηρίζονταν στην βάση της αρχής του προλεταριακού διεθνισμού και της εργατικής αλληλεγγύης, μα ακόμα και γιατί η αντίπαλη, η λεγόμενη «εθνικόφρονη» παράταξη έπαιρνε απλόχερα μια τέτοια τεράστια βοήθεια απ' τους Αγγλοαμερι-

κάνους ιμπεριαλιστές και από άλλα διάφορα κέντρα της διεθνούς αντίδρασης. Πολύπλευρη και απεριόριστη.

Το όλο αυτό θέμα της αναγκαίας βοήθειας προς το ελληνικό επαναστατικό κίνημα για να κριθεί αντικειμενικά θα πρέπει να εξετάζεται σε συνδυασμό με την κατάσταση που διαμορφώθηκε σε διεθνή κλίμακα αμέσως μετά την λήξη του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου. Με την ύπαρξη στο διεθνή στίβο των δυο διαφορετικών κοινωνικοπολιτικών συστημάτων. Το ψυχροπολεμικό κλίμα που επικρατούσε. Την οξεία ανταπαράθεση που κυριαρχούσε ανάμεσα στις σχέσεις των δυο διαμετρικά αντίθετων πολιτικοκοινωνικών στρατοπέδων.

Σ' αυτές τις συνθήκες θα ήταν αδιανόητο να υποθέτει και να υπολογίζει κανείς ότι θα μπορούσε να νικήσει ή στην καλύτερη περίπτωση να διατηρηθεί για πολύ καιρό ένα ξεχωριστό επαναστατικό κίνημα, σαν το δικό μας με φανερό πια ταξικό χαρακτήρα, χωρίς την πολιτική, οικονομική και υλική βοήθεια απ' τους ομοϊδεάτες του αντίστοιχου πολιτικοϊδεολογικού στρατοπέδου του εξωτερικού.

Τα αποτελέσματα της έκβασης του πολέμου στην Κορέα, στο Βιετνάμ, στην Κούβα, στην Αγκόλα και αλλού αποτελούν ανάγλυφα παραδείγματα που επιβεβαιώνουν την ορθότητα αυτών των εκτιμήσεων.

Ο στρατός του Φιντέλ Κάστρο όταν έμπαινε νικητής στην πρωτεύουσα της Κούβας Αβάνα, δεν έμπαινε μονάχα με ελαφρά όπλα, αλλά συνοδευόμενος από φάλαγγα τανκς. Οι αντάρτες του Βιετνάμ όταν πατούσαν στο έδαφος της πρωτεύουσας της Σαϊγκόν συνοδεύονταν και υποστηρίζονταν από πυροβολικό. Με αεροπλάνα και τανκς. Όλα αυτά τα σύγχρονα πολεμικά μέσα προέρχονταν απ' την βοήθεια που παραχώρησαν σ' αυτούς τους επαναστατικούς στρατούς οι κυβερνήσεις των σοσιαλιστικών χωρών.

Τα αναφερθέντα παραδείγματα δείχνουν αρκετά παραστατικά το σημαντικό ρόλο που έπαιξε η βοήθεια που πήραν αυτά τα επαναστατικά κινήματα απ' τις χώρες του σοσιαλιστικού στρατοπέδου. Ενώ τα επαναστατικά κινήματα της Ελλάδας 1946-1949, της Γουατεμάλας το 1954, της Δομινικανικής Δημοκρατίας το 1965 ηττήθηκαν αποκλειστικά και μόνο γιατί στερήθηκαν παρόμοια βοήθεια.

Μερικοί απ' τους λαογέννητους στρατηγούς και ταξιάρχους του ΔΣΕ που πήραν μέρος στο μέτωπο του Βίτσι το 1948

Ζυγούρας Δημήτριος (Παλαιολόγου), διοικητής μεραρχίας – υποστράτηγος του ΔΣΕ.

Θεοχαρόπουλος Νίκος (Σκοτίδας), διοικητής μεραρχίας – υποστράτηγος του ΔΣΕ.

Ρόσιος Αλέξιος (Υψηλάντης), διοικητής μεραρχίας – υποστράτηγος του ΔΣΕ.

Τουμπολίδης Παύλος, Συνταγματάρχης-διοικητής μεραρχίας του ΔΣΕ.

Βαϊνάς Παντελής. Συνταγματάρχης, διοικητής μεραρχίας του ΔΣΕ.

Αλευράς Ηλίας – Ταξίαρχος του ΔΣΕ.

Σοφιανός Ηλιάδης – Ταξίαρχος του ΔΣΕ.

Παπαϊωάννου Αχιλλέας – Ταξίαρχος του ΔΣΕ.

Βίσσιος Δημήτριος – Πολιτικός Επίτροπος Ταξιαρχίας του ΔΣΕ.

Αμυντική διάταξη μπροστά απ' το εκθρικό οχυρό Φαλτσάτα

12 Σεπτεμβρίου. Απ' το μέρος που βρισκόμαστε παρακολουθούμε τις έντονες μάχες που διεξάγονται στο χώρο του Μάλι Μάδι. Αυτή τη φορά συνέβη κάτι το ασυνήθιστο και απίστευτο για μας φαινόμενο. Ο λόχος μας που δεν έλειπε καμιά φορά από τέτοιες ευρείες επιθετικές ενέργειες, μα και πάντα του ανατίθονταν σ' αυτές εξαιρετικά σοβαρές και επικίνδυνες αποστολές, αυτή τη φορά έμεινε έξω από το παιχνίδι. Όπως πληροφορηθήκαμε αργότερα απ' τον Αν. Βρατσάνο, στην αρχική διαταγή του Γ. Αρχηγείου που πρόβλεπε γενική αντεπίθεση του ΔΣΕ στο μέτωπο του Μάλι Μάδι, στο λόχο μας ανατίθονταν το καθήκον να πραγματοποιήσει βαθιά νυχτερινή διείσδυση στα μετόπισθεν του αντιπάλου με σκοπό να καταστρέψει τις εκθρικές πυροβολαρχίες του που ήταν εγκατεστημένες στο χώρο της Αγίας Κυριακής. Ο Π. Τουμπουλίδης στην ταξιαρχία, του οποίου βρισκόταν ο λόχος μας κάτω από προσωρινή διοικητική διαταγή, προτίμησε να μας αφήσει να κρατούμε αυτόν τον δικό μας ευαίσθητο τομέα...

Τέσσερα ολόκληρα εικοσιτετράωρα ο λόχος μας βρίσκεται σ' αυτή την αμυντική διάταξη με σκοπό ν' αντιμετωπίσει πιθανή επιθετική ενέργεια θωρακισμένης φάλαγγας αρμάτων μάχης. Το έδαφος ήταν ομαλό, βατό, που επέτρεπε τη μετακίνηση μηχανοκινήτων. Είχε μια σχετικά φτωχή κάλυψη. Απουσίαζε πλήρως κάποια στοιχειώδης υποδομή οχυρωματικών έργων. Η απόσταση που μας χώριζε απ' την Φαλτσάτα ήταν γύρω στα 800-900 μέτρα, γεγονός που μας επέτρεπε να παρατηρούμε τις κινήσεις του αντιπάλου ακόμα και με γυμνό μάτι. Απ' την δεύτερη κιόλας βραδιά που ήρθαμε εδώ, κάναμε μια σειρά διορθωτι-

κές αλλαγές με αποτέλεσμα να πετύχουμε ενός είδους ιδανική επιλογή στην αμυντική μας διάταξη, γεγονός που καθησύχασε για λίγο τις ανησυχίες μας. Μια τέτοια απόσταση, σε συνδυασμό με την εδαφική διαμόρφωση υπαγορεύει το είδος της δικής μας στάσης και συμπεριφοράς, οπότε δίνουμε ιδιαίτερο βάρος και προσοχή στα μέτρα επαγρύπνησης, αυστηρής κάλυψης και απόλυτης ακινησίας. Διοικητές και μαχητές μας συνειδητοποίησαν την αναγκαιότητα της αυστηρής τήρησης αυτών των κανόνων και ακριβώς μ' αυτή την τήρηση της πειθαρχίας έγινε δυνατό να αποφύγουμε τον εντοπισμό των θέσεών μας απ' τα εχθρικά παρατηρητήρια και το βομβαρδισμό απ' τα βαριά όπλα του αντιπάλου.

Την ημέρα αφήναμε στην πρώτη γραμμή μπροστά τους μονάχα παρατηρητές χωρίς δικαίωμα αντικατάστασης, ενώ η κύρια δύναμη αποσύρονταν λίγο πιο πίσω σε καλυμμένο και απαρατήρητο μέρος. Μονάχα κατά την διάρκεια της νύχτας οι άνδρες έπιαναν θέσεις στην πρώτη γραμμή. Τα μαγειρεία με τα καζάνια παρασκεύαζαν το φαγητό πίσω καμηλά σε μια βαθιά και δασωμένη ρεματιά του Πολυάνεμου.

Ιδιαίτερα εντατικές ήταν αυτές τις μέρες οι πολεμικές επιθέσεις που εξαπόλυσε με τα πολυάριθμα και ισχυρά όπλα του ο αντίπαλος. Εικόνα πραγματικού πολεμικού πυρετού παρουσίαζε το μέτωπο του Βίτσι. Αδιάκοπα σφυροκοπούνταν όχι μονάχα ο χώρος των συγκρούσεων, αλλά και κάθε άλλο σημείο γύρω απ' αυτόν που θεωρούνταν ύποπτος ότι μπορούν να υπάρχουν αντάρτες. Δεν έμεινε έξω απ' το οπτικό πεδίο της εχθρικής δράσης και ο δικός μας τομέας. Εκτός απ' την αεροπορία που συνεχώς πετούσε στον ουρανό, κατά καιρούς σκάζανε σποραδικά στη διάταξή μας βλήματα πυροβολικού. Το τμήμα μας εξαναγκάζεται να βρίσκεται σε αυστηρή ακινησία και κάλυψη και σε υποχρεωτική καθήλωση. Η ανδρεία επαναστατική γενιά των μαχητών του ΔΣΕ που είχαν νικήσει μέσα τους το φόβο και περιφρονούσαν τον θάνατο, συνηθισμένοι κι ατσαλωμένοι απ' τις αφάνταστες ανέχειες, στερήσεις και παντοειδείς δυσκολίες της αντάρτικης ζωής, δείχνουν κι αυτή τη φορά ότι παραμένουν γενναιόκαρδοι και μεγαλόψυχοι, πιστοί στο καθήκον τους. Αντέχουν, μένουν σταθεροί κι ακλόνητοι στις θέσεις τους. Μ' αυτή τη συμπεριφορά τους επιβεβαιώνουν στην πράξη την δυνατή αγωνιστική τους θέληση. Και σ' αυτές τις συνθήκες όχι μονάχα συνεχίζουν να διατηρούν στο ακέραιο την ψυχραιμία, τη ζωντάνια και την υψηλή μαχητική τους διάθεση, να παραμένουν πάντα αισόδοξοι κι απαλλαγμένοι από σκέψεις απαισιοδοξίας και απογοήτευσης, αλλά και να βρίσκουν τον τρόπο να εκφράζουν το δυναμισμό

τους. Στις παρεούλες που σχηματίζονται πίσω από κάποιο απυρόβλητο γούπατο ή απαρατήρητο μέρος συγκεντρώνονται σιγά σιγά. Συζητούν άνετα και φιλικά. Λένε αστεία. Καλαμπουρίζουν. Αφηγούνται διάφορα περιστατικά απ' τη ζωή στα περασμένα χρόνια. Αναφέρονται σε παροιμίες, γνωμικά και ρητά. Αλληλοπειράζονται εύθυμα. Λογομαχούν. Γελούν. Μ' αυτό τον τρόπο διασκεδάζουν. Δημιουργούν μια συντροφική ατμόσφαιρα που τους κάνει όλους να είναι κεφάτοι, χαρούμενοι και αισιόδοξοι. Να ξεχνούν ότι βρίσκονται στην πρώτη γραμμή του μετώπου. Να αδιαφορούν για τις συνέπειες που μπορούσαν να έχουν απ' τις οβίδες που κατά διαστήματα έσκαζαν δίπλα τους. Η αντάρτικη ζωή έτσι όπως ήταν προσαρμοσμένη στους μεγάλους σκοπούς και τα ιδανικά μας δεν είχε μονάχα στερήσεις, ανέχειες, δυσκολίες και πίκρες, αλλά και χαρές. Δεν ήταν χωρίς ενδιαφέρον και ο ποικίλος κύκλος των θεμάτων που συζητιούνταν. Άλλα βγαλμένα και παρμένα από πραγματικά βιώματα και περιστατικά του λαού μας, άλλα όπως τα είχαν ακούσει και άλλα εξωραϊσμένα με ξόμπλια και συμπληρωματικά κουτσομπολιά των αφηγητών. Οι παπάδες, οι παπαδιές, οι νύφες, οι γαμπροί, οι χήρες, οι πεθερές, τα τυχερά κι ανάποδα διαφόρων ανθρώπινων περιπτώσεων. Οι προβλέψεις και εξηγήσεις απ' τα όνειρα που έβλεπαν, να μερικά απ' τα θέματα που συγκέντρωναν την προσοχή των μαχητών μας. Σ' όλα αυτά διακρίνονταν για τον πρωταγωνιστικό ρόλο του στο τμήμα μας ο μαχητής μας Φώτης Καμαρέτσος. Κατάγονταν απ' το Μπόσκλαβο Καρδίτσας. Ήταν λίγο μεγαλύτερος στην ηλικία από μας. Με πλούσιες εμπειρίες, που κατείχε αρκετά καλά τις συνήθειες και τα τοπικά έθιμα του λαού μας. Πλασμένος και φτιαγμένος τεχνίτης για αφηγήσεις. Γι' αυτό γύρω από αυτόν τον αναγνωρισμένο καλλιτέχνη του καλαμπουριού συχνά σχηματίζονταν παρεούλες, πότε μικρές και πότε μεγάλες.

Μια μέρα, τις απογευματινές ώρες μαζί με τον σύνδεσμό μου Γιωργάκο αποφάσισα να περάσω απ' τη διάταξη του τμήματος. Ήταν σε όλους καλά γνωστές οι οδηγίες που είχαν δοθεί να τηρούνται με αυστηρότητα οι κανόνες του καμουφλάζ, της ακινησίας, να αποφεύγεται συγκέντρωση ατόμων σε ένα μέρος. Ούτε καν μου πήγαινε στο μυαλό μου ότι και σ' αυτές τις συνθήκες μπορούσαν αυτές οι οδηγίες να αγνοηθούν. Και να τώρα στο πέρασμά μας αντικρίζουμε πίσω από ένα απυρόβλητο και καλά καλυμμένο γουπατάκι να είναι συγκεντρωμένοι οι περισσότεροι μαχητές των ομάδων του Δ. Κύρκου και Π. Σκαρλάτου και να συζητούν ήσυχα. Ο Γιωργάκος που αμέσως αντιλήφθηκε περί τίνος πρόκειται μου λέει: «Βλέπω και σήμερα το καφενείο του Φώτη

λειτουργεί». Μόλις τους πλησιάσαμε σηκώθηκαν όρθιοι. Κατάλαβαν ότι το παράπτωμά τους έγινε γνωστό. Ετοιμάστηκα να τους κατσαδιάσω. Τελικά αρκέστηκα να τους κάνω μερικές πειστικές παρατηρήσεις. Με τους ομαδάρχες μιλήσαμε ξεχωριστά και πιο αυστήρα γι' αυτό το θέμα.

14 Σεπτεμβρίου. Την ημέρα αυτή ένα συνεργείο απ' την επιμελητεία μας μάζεψε καλαμποκίσια στάχια απ' τα γύρω χωράφια. Τα έψησε και τα διένημε στους μαχητές μαζί με το βραδινό συσσίτιο. Ήρθε καινούργια εντολή την ίδια βραδιά να κινηθούμε και το πρωί της άλλης μέρας να βρισκόμαστε στο χωριό Ανταρτικό για συνάντηση με τον Βρατσάνο.

15 Σεπτεμβρίου. Το πρωί φτάσαμε στο Ανταρτικό και κατακλυστήκαμε στο δάσος στην άκρη του χωριού. Σε λίγο ακούσαμε τη γνωστή βοή της μοτοσυκλέτας. Καταλάβαμε ότι έρχεται ο Βρατσάνος. Βγήκαμε στη δημοσιά να τον υποδεχτούμε. Ήταν ο μοναδικός που κυκλοφορούσε στον ελεύθερο χώρο του Βίτσι με παρόμοιο μεταφορικό μέσο. Μα και οι πάντες εδώ, πολίτες και αντάρτες, όταν άκουγαν βοή μοτοσυκλέτας καταλάβαιναν ότι περνούσε αυτός ο δημοφιλής διοικητής. Ιδιαίτερα εντύπωση προκαλούσε η επιδεξιότητα της οδήγησης. Η υπερβολική και παράτολμη ταχύτητα που ανέπτυσσε περνώντας απ' τους στενούς χωματόδρομους με τις ατέλειωτες απότομες στροφές, τις συχνές κάθετες ανηφόρες και κατηφόρες.

Τον ενημερώσαμε για τις δραστηριότητες του λόχου μας στις τελευταίες μάχες. Έκφρασε την δυσφορία του για το ότι στην γενική αντεπίθεση στο Μάλι Μάδι ο λόχος μας δεν χρησιμοποιήθηκε όπως αυτός είχε εισηγηθεί για διείσδυση στα μετόπισθεν του αντιπάλου με σκοπό να καταστρέψει τα εχθρικά πυροβόλα στην περιοχή της Αγίας Κυριακής.

Βρισκόμαστε σε ελεύθερο χωριό. Τέτοιες ευκαιρίες τις χρησιμοποιούσε το τμήμα μας για μαζικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Ο μαζικός χορός που επακολούθησε κράτησε μέχρι αργά το βράδυ. Σ' αυτόν πήραν μέρος κάτοικοι του χωριού, άνδρες, γυναίκες, αντάρτες διάφορων υπηρεσιών που στρατοπέδευαν εδώ. Οι κάτοικοι των γύρω χωριών Βατοχώρι, Κρυσταλλοπηγή, Ανταρτικό, Οξυά, Χαλάρα, Μακροχώρι κλπ. γνώριζαν καλά τις πολεμικές δραστηριότητες και την μαχητικότητα του λόχου μας απ' τις συχνές εμφανίσεις του σε τούτα τα μέρη. Ξέρανε ακόμα ότι η παρουσία μας στο χωριό τους πάντα συνοδεύονταν με μαζικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Γι' αυτό όταν μάθαιναν τον

ερχομό μας έβγαιναν να μας υποδεχτούν. Να μας ιδούν. Να χαρούν. Να ακούσουν επαναστατικά τραγούδια. Να χορέψουν μαζί μας.

16 Σεπτεμβρίου. Ο λόχος πορεύεται μαζί με τον Βρατσάνο και φτάνει στο Πισοδέρι. Μόλις νύχτωσε δυο συνεργεία μας στάλθηκαν για καταστροφές τεχνικών έργων στο δημόσιο δρόμο Φλώρινας-Βίγλας. Κάμποσα μέτρα τοίχου αντισήριξης και μερικές γεφυρούλες τινάχτηκαν στον αέρα. Την ημέρα σημειώθηκε ένα αρκετά χαρμόσυνο γεγονός. Απ' τα νοσοκομεία της Αλβανίας έφτασαν δυο πρώην συναγωνιστές που παλιότερα είχαν τραυματιστεί στο Γράμμο. Αυτοί ήταν ο διμοιρίτης Θανάσης Πάνος και η ΠΕ της διμοιρίας Ειρήνη Ζαφειροπούλου. Τους υποδεχτήκαμε με χαρές, με αγκαλιές, με φιλιά. Προς τιμή τους αλλά και να τους υπενθυμίσουμε ότι βρίσκονται ξανά ανάμεσα σε εκείνο το θαυμάσιο παλιό συντροφικό περιβάλλον και ακόμα να διαπιστώσουν εκ νέου ότι εκείνες οι μαχητικές παραδόσεις που υπήρχαν στο τμήμα μας στο παρελθόν συνεχίζονται και σήμερα με την ίδια επαναστατική έξαρση, οργανώσαμε μαζικό χορό. Οι κοπέλες μας, η Ολυμπία, η Αγορή, η Λελούδα διακρίθηκαν ιδιαίτερα σ' αυτή την εκδήλωση.

17, 18 Σεπτεμβρίου. Σε διάφορα σημεία των δημόσιων δρόμων γύρω από τη Φλώρινα δυο βραδιές κατά σειρά τα σαμποταριστικά μας συνεργεία πραγματοποίησαν καταστροφές, δολιοφθορές. Ανατίναξαν γέφυρες, τοίχους αντιστήριξης, τοποθέτησαν αντιαρματικές και ατομικές νάρκες.

Μια ομάδα μας με επικεφαλής τον Δ. Κουτσιανά διείσδυσε στα βαθιά μετόπισθεν και πραγματοποίησε καταστροφές στο δημόσιο δρόμο ανάμεσα Φλώρινα και την Βεύη. Συγκρούστηκε τη νύχτα με τμήμα στρατού και Μάυδων που κινήθηκαν προς καταδίωξή της και αναγκάστηκε να ελιχθεί προς Καϊμακτσιλάν.

Όλες αυτές οι δολιοφθορές γινόταν με βάσει τις οδηγίες του Γενικού Αρχηγείου. Απόβλεπαν να παραπλανήσουν και να απροσανατολίσουν την αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία απ' τις πραγματικές προθέσεις των ανταρτών εν όψει της προετοιμαζόμενης καινούργιας επιθετικής ενέργειας του ΔΣΕ ενάντια στην πόλη της Καστοριάς. Σε αντίποινα γι' αυτές τις δολιοφθορές η αεροπορία και το πυροβολικό του αντιπάλου πραγματοποιούν εντατικούς βομβαρδισμούς των θέσεων των ανταρτών κατά μήκος της κορυφογραμμής Πισοδέρι-Μπέλλα Βόντα.

19 Σεπτεμβρίου. Πλησίαζε να φέξει. Εκτός απ' το τμήμα του Δ. Κουτσιανά, όλα τα άλλα σαμποταριστικά συνεργεία επέστρεψαν απ' τις νυχτερινές αποστολές που είχαν πάρει. Ετοιμάζονταν να ξεκουρα-

στούν. Αυτή τη στιγμή έρχεται ο σύνδεσμος του Βρατσάνου – Γιαννάκης και μου έφερε εντολή αμέσως να ετοιμαστεί ο λόχος για μετακίνηση. Δεν περίμενα αυτή την απρόοπτη εντολή. Με ξάφνιασε. Με έβαλε σε υποψίες ότι κάτι το σοβαρό και ασυνήθιστο συμβαίνει. Ένιωθα πόσο άβολα ήρθαν τα πράγματα να συντάξεις τους μαχητές για καινούργια πορεία τη στιγμή, που, μόλις είχαν επιστρέψει άυπνοι και κουρασμένοι απ' τις νυχτερινές αποστολές. Θεώρησα σκόπιμο να πάω να μιλήσω με τον διοικητή. Να του πω για τις ανησυχίες μου. Τον βρήκα σ' ένα πρόχειρο πολυβολείο να συνομιλεί από τηλεφώνου. Μόλις τελείωσε του είπα τις ανησυχίες μου. Η απάντηση που πήρα ήταν σύντομη: «Μη βάζεις τέτοια θέμα. Υπάρχει διαταγή. Θα πάτε επειγόντως στην 14 Ταξιαρχία. Και εκεί μπορεί να βρεθεί η δυνατότητα στους μαχητές να ξεκουραστούν». Όπως φαίνεται ο διοικητής γνώριζε πιο πολλά. Το γεγονός ότι ο λόχος μας είχε εκπληρώσει τις αποστολές που είχε αναλάβει για σαμποταριστική δράση στα μετόπισθεν της Φλώρινας και ασφαλώς γνώριζε και για την επικείμενη επιθετική ενέργεια του ΔΣΕ προς Καστοριά. Επιστρέψαμε μαζί στο Ανταρτικό. Εκεί ο Βρατσάνος έφυγε για το Γ. Αρχηγείο, ενώ εμείς συνεχίσαμε την πορεία μας για τον προορισμό μας. Δεν είχε πάει ακόμα μεσημέρι, όταν φτάσαμε στο Μακροχώρι που ήταν ο ΣΔ της διοίκησης της 14 Ταξιαρχίας με διοικητή τον Γ. Γεωργιάδη. Πρόλαβα και πήρα μέρος στο ακτίφ στελεχών αυτής της Ταξιαρχίας με κύριο ομιλητή τον Γ. Βοντίτσιο (Γούσια). Εκεί μας ανακοινώθηκε ότι αυτή την βραδιά θα πάμε για επιχείρηση με σκοπό την κατάληψη της Καστοριάς.

Η επίθεση κατά της Καστοριάς ήταν άσκοπη και χωρίς καμιά προοπτική επιτυχίας

Το σχέδιο επιχείρησης πρόβλεπε μια γενική επιθετική ενέργεια με δυνάμεις 5 Ταξιαρχιών με πρώτο σκοπό να καταληφθούν στην αρχή τα στρατηγικά υψώματα, που δέσποζαν πάνω από την πόλη και μετέπειτα την κατάληψη της ίδιας της πόλης της Καστοριάς. Ακριβώς έτσι τουλάχιστο ακούσαμε στο ακτίφ που πήραμε μέρος. Συγκεκριμένα στην επιχείρηση αυτή θα έπαιρναν μέρος οι 14, 16, 103, 107 και 108 Ταξιαρχίες του ΔΣΕ. Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα Νο 3 φαίνονται οι τομείς και οι επιθετικές κατευθύνσεις κάθε Ταξιαρχίας. Στην συνεδρίαση του Γεν. Αρχηγείου που έγινε στις 18/9/48 και στην οποία πήραν μέρος οι Ν. Ζαχαριάδης, Β. Μπαρτζιώτας, Γ. Βοντίτσιος, Δ. Βλαντάς ε-

ξετάσθηκε και εγκρίθηκε το σχέδιο επιχείρησης που είχε εκπονήσει ο Γ. Βοντίτσιος. Η επίθεση καθορίστηκε να εκδηλωθεί ταυτόχρονα σε όλη την περίμετρο του μετώπου την νύχτα στις 19 προς 20 Σεπτεμβρίου. Παίρνοντας υπόψη τον συσχετισμό των δυνάμεων, των πολεμικών μέσων των δυο αντιπάλων και ζυγίζοντας ταυτόχρονα όλα τα υπέρ και τα κατά, θα φανεί ξεκάθαρα ότι σ' αυτή την επιθετική ενέργεια είναι δύσκολο να βρει κανείς ίχνος κάποιου θετικού στοιχείου ή παράγοντα που θα συνηγορούσαν υπέρ της διεξαγωγής αυτής της επιχείρησης, που αυτό σε τελευταία ανάλυση σήμαινε ότι με τα συγκεκριμένα δεδομένα και μ' αυτό το σκοπό σε καμιά περίπτωση δεν θα έπρεπε να γίνει.

Η παραπάνω εκτίμηση θα γίνει πιο πειστική εάν παρθεί υπόψη ότι το Γεν. Αρχηγείο γνώριζε πολύ καλά ότι πριν από 7 μέρες, οι ίδιες οι

δυνάμεις των ανταρτών βρίσκονταν μπροστά στις πύλες της Καστοριάς. Τότε που ο Κυβ. Στρατός βρίσκονταν σε κακά χάλια με φανερά φαινόμενα πτώσης του ηθικού του και αποσύνθεσης. Ωστόσο και σ' αυτές τις εξαιρετικά κρίσιμες στιγμές για τον αντίπαλο οι αντάρτες δεν μπόρεσαν να πάρουν την Καστοριά αποκλειστικά και μόνο γιατί δεν επαρκούσαν οι δυνάμεις τους. Θα μπορούσε άραγε τώρα να πραγματοποιηθεί αυτός ο σκοπός; Ήταν πια στους πάντες γνωστό, ότι η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία αμέσως μετά από εκείνες τις κρίσιμες στιγμές της 13 Σεπτεμβρίου πήρε μια σειρά σοβαρά μέτρα και πέτυχε να σταθεροποιήσει την κατάσταση του μετώπου της. Το ενίσχυσε με καινούργιες φρέσκες και αξιόμαχες δυνάμεις και με συμπληρωματικά πολεμικά μέσα (αεροπορία, τανκς, πυροβολικό κλπ). Πραγματοποίησε την ανάλογη ανασυγκρότηση των μεγάλων στρατιωτικών μονάδων. Μ' αυτά τα δεδομένα ήταν αδύνατο να πιστεύει κανείς ότι οι αντάρτες θα μπορούσαν να επιτεθούν και να καταλάβουν την Καστοριά. Εξάλλου αυτό επιβεβαιώθηκε τόσο απ' την αποτυχημένη έκβαση της μάχης, αλλά και απ' τις σημερινές απώλειες που είχαν τα τμήματά μας. Γι' αυτό το σχέδιο της επιχείρησης όπως αυτό εκπονήθηκε σαν σύνολο όχι μονάχα ήταν πέρα για πέρα λαθεμένο κι αβάσιμο, αλλά και από μια οπτική γωνία άγγιζε σταθερά τα όρια του τυχοδιωκτισμού. Ο Δ. Βλαντάς που και ο ίδιος έδωσε την συγκατάθεσή του να εγκριθεί αυτό το σχέδιο αργότερα στο βιβλίο του (τ. Γ', έκδ. 1981 και στην σελ. 209) ανάμεσα στ' άλλα γράφει: «Διοικητής της επιχείρησης ήταν ο Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας). Σκοπός της επιχείρησης ήταν η κατάληψη των στρατηγικών υψωμάτων Μπίκοβικ – υψ. 1505 και το Καζάνι υψ. 1399 για μετέπειτα επίθεση και κατάληψη της πόλης Καστοριάς. Η απόφασή μας ήταν λαθεμένη γιατί βασίστηκε σε μια αβάσιμη διαπίστωση της κατάστασης του αντίπαλου στρατού. Εμείς υπολογίζαμε λανθασμένα στην ήττα και την αποσύνθεση μερικών ταξιαρχιών του αντίπαλου στο Μάλι Μάδι και την επίδρασή της στις υπόλοιπες στρατιωτικές μονάδες του. Η μάχη στα υψώματα Μπίκοβικ και Καζάνι απόδειξαν ότι η αποσύνθεση του αντίπαλου στρατού υπήρχε μονάχα στις φαντασίες μας. Βρεθήκαμε αντιμέτωποι με την 10η αντίπαλη Μεραρχία που ήταν αξιόμαχη. Η λαθεμένη εκτίμηση του αντιπάλου είχε σαν αποτέλεσμα ένα αποτυχημένο σχέδιο επιχείρησης».

Θεωρήσαμε εδώ σκόπιμο να ανοίξουμε μια παρένθεση και να πούμε μερικές κουβέντες, τόσο για τα αίτια της αποτυχίας όσο και για το φαινόμενο Γούσια που είχε άμεση σχέση μ' αυτά.

Κατ' αρχήν δεν μπορεί παρά να συμμεριστεί κανείς την σωστή αυ-

τή διαπίστωση του Δ. Βλαντά, αλλά συμπληρωματικά να μας κάνει να συμπεράνουμε και να πιστεύουμε ότι διοικητές με ειδικές στρατιωτικές γνώσεις και εξοπλισμένοι με πολεμική μόρφωση δεν θα κατέληγαν και δεν θα αποφάσιζαν να υποστηρίξουν ένα φανερά τέτοιο αβάσιμο πολεμικό εγχείρημα. Δεν μπορούμε εδώ να μην επισημάνουμε και μια άλλη ουσιαστική και καθοριστική πλευρά που οδήγησε στην θλιβερή έκβαση αυτής της επιχείρησης. Αυτό θα το αντιληφτούμε αμέσως όταν θα δούμε ότι τόσο ο Γούσιας που ήταν ο κύριος εισηγητής και εκπονητής του σχεδίου, όσο και τα άλλη μέλη του Γεν. Αρχηγείου Ν. Ζαχαριάδης, Β. Μπαρτζιώτας, Δ. Βλαντάς που έγκριναν και αποφάσισαν την διεξαγωγή αυτής της μάχης, ήταν πολιτικά στελέχη και από όλους αυτούς χωρίς εξαίρεση απουσίαζαν στοιχειώδεις στρατιωτικές γνώσεις.

Το Γεν. Αρχηγείο του ΔΣΕ ήταν τότε πλαισιωμένο με μια σειρά ειδικούς και ικανούς επιτελικούς αξιωματικούς με ανώτατη πολεμική μόρφωση, όπως οι Γ. Κατεμής, ο Γ. Σαμαρίδης (Λογοθέτης), Β. Βενετασανόπουλος, κλπ., που είμαι βέβαιος ότι εάν οι παραπάνω τους ζητούσαν την γνώμη τους κανένας δεν θα υιοθετούσε το προτεινόμενο σχέδιο της επιχείρησης. Είναι επίσης διαπιστωμένο ότι όταν οι διοικητές των ΙΧ και Χ μεραρχιών Δ. Ζυγούρας και Αλ. Ρόσιος αντίστοιχα γνωρίστηκαν και ρωτήθηκαν να εκφράσουν γνώμη, διαφώνησαν για την σκοπιμότητα αυτής της επιχείρησης. Είναι επίσης διαπιστωμένο ότι απ' την ημέρα που ο Γούσιας ανέλαβε διοικητής των πολεμικών επιχειρήσεων του Γεν. Αρχηγείου ο ρόλος των ειδικών επιτελικών στρατιωτικών σε παρόμοιους σχεδιασμούς περιορίστηκε και υποβαθμίστηκε μέχρι τα κατώτερα επίπεδα. Η αγνόηση του ρόλου των ειδικών στρατιωτικών μυαλών στον πόλεμο, έρχεται σ' αντίθεση με την επιστήμη, δεν χωράει σε καμιά λογική. Η αποτυχία αυτής της επιχείρησης ήταν μια πρώτη γεύση για τις «ικανότητες» του αντιστράτηγου Γ. Βοντίτσιου να οργανώνει και να σχεδιάζει επιχειρήσεις μεγάλης έκτασης, ήταν ακόμα και ένα μήνυμα προς την ηγεσία του ΚΚΕ, Ζαχαριάδη – Μπαρτζιώτα να αντιληφθούν πόσο λαθεμένη και ανορθολογική ήταν η ανάδειξη του Γούσια σ' αυτή την νευραλγική και κύρια υπεύθυνη θέση για την καθοδήγηση του ένοπλου αγώνα. Η ρίζα του κακού στο φαινόμενο Γούσια δεν βρίσκεται μονάχα στην ολότελα λαθεμένη ανάδειξή του σ' αυτή την υψηλή στρατιωτική στάθμη, στο γεγονός ότι από αυτόν τον συναγωνιστή καθοδηγητή απουσίαζαν θεμελιώδεις βάσεις παιδείας, όπως εγκυκλοπαιδική μόρφωση, ειδική θεωρητική στρατιωτική κατάρτιση στον τομέα της πολεμικής τέχνης, αλλά και γιατί ήταν ένας άνθρωπος με πολλαπλά αρνητικά ελαττώματα και κουσούρια που κουβαλού-

σε πάνω του, που πολύ συχνά και έντονα εκδηλώνονταν σε πολλές περιπτώσεις. Χαρακτηρίζουν για τις επανειλημμένες τσαρλατανιές του και τους αυταρχισμούς του, τη σκαιά και αυθάδη συμπεριφορά του προς τους μαχητές και τους υφισταμένους διοικητές. Να επισημανθεί ακόμα ότι το γεγονός μετά την ανάληψη απ' τον Γούσια τέτοιων μεγάλων αρμοδιοτήτων ανέβασαν ακόμα πιο ψηλά την ψωροεγωιστική του νοοτροπία, έκαναν πιο σκαία και αυθάδη την συμπεριφορά του.

Ο Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας) προέρχονταν από πολυμελή εργατική οικογένεια. Από μικρός μπήκε στην βιοπάλη με το επάγγελμα τσαγκάρης. Απ' τα νεανικά του χρόνια εντάσσεται στην ΟΚΝΕ. Παίρνει ενεργά μέρος στη δουλειά και τις οργανώσεις της Κομμουνιστικής Νεολαίας. Διακρίνεται για την μαχητικότητά του και τις οργανωτικές του ικανότητες. Αναδείχνεται διαδοχικά σε ενδιάμεσα καθοδηγητικά κλιμάκια της οργάνωσης. Και το 1934 εκλέγεται γραμματέας της ΟΚΝΕ της περιοχής Ηπείρου. Στη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας συνεχίζει να καθοδηγεί τις παράνομες οργανώσεις στον Πειραιά. Πιάνεται απ' την ασφάλεια. Βασανίζεται. Μένει πιστός στο Κόμμα. Στέλνεται στις φυλακές της Ακροναυπλίας. Το 1945 στο 7ο συνέδριο του ΚΚΕ εκλέγεται αναπληρωματικό μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ. Η έναρξη του Εμφύλιου πολέμου τον βρίσκει να είναι Β΄ γραμματέας της ΚΟ του ΚΚΕ της περιοχής Ηπείρου. Μια τέτοια σημαντική θετική επαναστατική δράση σε συνδυασμό με την ανοδική κομματική του σταδιοδρομία, η ανταπόκρισή του στις υπεύθυνες καθοδηγητικές θέσεις που κατείχε, νομοτελειακά προκαθόριζαν ότι η θέση του ήταν να βρεθεί στην πρώτη γραμμή των επάλξεων της καινούργιας επαναστατικής πάλης. Στα τέλη του 1946 με εντολή του Κόμματος βγαίνει στο βουνό.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα ο Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας) δίκαια έπρεπε να καταλάβει μια σημαντική καθοδηγητική θέση σε κάποιο ανώτερο κλιμάκιο του επαναστατικού κινήματος. Όχι όμως και παντού. Και εδώ χρειάζονταν επιλογή. Γι' αυτό το ζητούμενο ήταν σε ποιο καθοδηγητικό τομέα περισσότερα ταίριαζε να αναδειχτεί για να μπορέσει να ανταποκριθεί καλύτερα. Σ' αυτή την περίπτωση δίπλα στ' άλλα, έπρεπε να παρθούν υπόψη και μια σειρά άλλες πλευρές και προσόντα όπως η μόρφωσή του, η ειδική θεωρητική και πρακτική κατάρτιση. Οι διανοητικές και πνευματικές του ικανότητες. Οι ιδιομορφίες του εσωτερικού του κόσμου. Εάν η επιλογή του γινόταν με αυτά τα κριτήρια, θα αποδείχνονταν ότι σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε και δεν ταίριαζε να αναλάβει διοικητής μεγάλης στρατιωτικής μονάδας. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο έπρεπε ακόμα να αποκλειστεί, απ' τα αρκετά αρνητικά κου-

σούρια της προσωπικής συμπεριφοράς του.

Η αποστολή που αυτή τη φορά πήρε ο λόχος μας δεν συνδέονταν με σαμποταριστικές ενέργειες, προβλέπονταν να επιτεθεί και να ανατρέψει εχθρικά φυλάκια που είχαν διάταξη ανάμεσα στα χωριά Αποσκεπή και Τιχιό. Κατόπιν να συνεχίσει την προώθησή του και να βγει στις ακτές της λίμνης Καστοριάς. Εμείς θα ενεργούσαμε στο αριστερό άκρο αυτής της μετωπικής επίθεσης. Δεξιότερα από μας θα επιτίθονταν το τάγμα του Σουμάδη της 14ης Ταξιαρχίας. Επιστρέφοντας από το ακτίφ στελεχών αν και με ενθάρρυνε η αισιόδοξη ομιλία του Γούσια, ωστόσο μέσα μου δεν ήθελα να πιστέψω ότι οι αντάρτες θα μπορούσαν να πάρουν την Καστοριά.

Στους διμοιρίτες ανακοίνωσα την αρχή της αποστολής που πήρε ο λόχος, αργότερα μιλήσαμε για την αποστολή και στους μαχητές. Τις βραδινές ώρες 19/9/48 ξεκινήσαμε. Ήταν νύχτα όταν διαβαίναμε την κορυφογραμμή Δόντικ-Μπικόβικ. Για το ότι φτάσαμε έγκαιρα στον προορισμό μας χωρίς κανένα πρόβλημα το χρωστούμε στο σύνδεσμό μας. Σ' ένα παλικάρι σλαβόφωνο, που γνώριζε καλά το μέρος, μα και ήταν έτοιμος να μας εξυπηρετήσει σε όλα. Απ' το μέρος της βάσης εξόρμησης που βρισκόμασταν βλέπουμε και μας γοητεύει το όμορφο θέαμα της λίμνης που είναι πολύ κοντά μπροστά μας, ενώ η ξάστερη νύχτα μας επιτρέπει αρκετά καλά να διακρίνουμε στον καθρέφτη του νερού της τις βάρκες με τα μικρά φωτάκια τους και τους ψαράδες που συνέχιζαν να δουλεύουν και τις νυχτερινές ώρες.

Την καθορισμένη ώρα άρχισε η βολή του πυροβολικού μας κατά των εχθρικών οχυρών του αντιπάλου στην κορυφογραμμή Μπίκοβικ-Καζάνι. Η προπαρασκευή του πυροβολικού μας τέλειωσε, ενώ τα τμήματά μας που προβλέπονταν να επιτεθούν σ' αυτό τον τομέα ακόμα βρισκόταν στην πορεία. Ο καθορισμένος χρόνος επίθεσης πέρασε και πυρά δεν ακούγονται. Επικρατεί ανάμεσά μας ένα είδος αμηχανίας. Δυσκολευόμαστε να προσδιορίσουμε την συμπεριφορά μας, για το τι θα κάνουμε πιο πέρα. Απ' τα εχθρικά φυλάκια που βρίσκονται μπροστά άρχισαν να εκτοξεύονται αραιές φωτοβολίδες στον ουρανό. Η επίθεση κατά των οχυρών Καζάνι άρχισε με καθυστέρηση. Το γεγονός αυτό προκαθόρισε σε μεγάλο βαθμό και την αρνητική έκβαση της μάχης σ' αυτό τον τομέα. Μόλις ακούσαμε το άνοιγμα πυρών σε άλλους τομείς δώσαμε εντολή στο τμήμα να κινηθεί μπροστά για επίθεση. Η προώθηση γίνεται προσεκτικά με μέτρα προφύλαξης. Όταν η εμπροσθοφυλακή μας άκουσε το «ΑΛΤ, ΠΟΙΟΙ ΕΙΣΤΕ!» αυτοστιγμίς άνοιξε πυρά. Ακολουθεί έφοδος που συνδυάστηκε με δυνατές φωνές: «ΑΠΑ-

ΝΩ ΤΟΥΣ, ΑΕΡΑ!» κλπ. Ο αντίπαλος αιφνιδιάστηκε. Η αντίσταση που πρόταξε ήταν σχεδόν ασήμαντη. Απάντησε μονάχα με μερικές ριπές. Η μαζική και ορμητική δική μας εξόρμηση τον έκανε να τραπεί σε φυγή. Αποδείχτηκε ότι ανάμεσα σ' αυτό το φυλάκιο υπήρχαν και αρκετοί ντόπιοι ΜΑΥδες, που πρώτοι πήραν το δρόμο της φυγής. Μόλις εκδηλώθηκαν τα πρώτα πυρά, απ' τους κατοίκους που βρίσκονταν μέσα στο χωριό ακούστηκαν επανειλημμένα, αλλού ξεχωριστές και αλλού ομαδικές δυνατές φωνές: «Αντάρτες έρχονται! Αντάρτες κάνουν επίθεση!» «Φύγετε γρήγορα!» κλπ. Και αρκετοί κατατρομαγμένοι άρχισαν να φεύγουν τρέχοντας προς τα κάτω για να σωθούν. Ένας φαντάρος που κοιμόταν σ' ένα σπίτι δεν πρόλαβε να φύγει και πιάστηκε αιχμάλωτος.

Δεχτήκαμε καταιγιστικά πυρά από το δεύτερο φυλάκιο του στρατού. Και η δύναμη που κατείχε αυτό το δεσπόζον ύψωμα ήταν σημαντική. Υπολογίζονταν γύρω στη διμοιρία. Η απόσταση που μας χώριζε ήταν μικρή, γύρω στα 700-800 μέτρα. Για μια στιγμή καθηλωθήκαμε. Χρειάστηκε να πάρουμε μέτρα. Να προφυλαχτούμε πίσω από τους τοίχους. Τα σπίτια σε τούτο το μαχαλά πολύ αραιά το ένα από το άλλο. Εμείς δεν απαντούμε με πυρά. Στην εξουδετέρωση αυτής της αντίστασης στρέφεται τώρα η προσοχή μας. Συμβουλευτήκαμε το σύνδεσμο από που προσφέρονταν καλύτερα για επίθεση. Πήραμε την ανάλογη διάταξη κι ακροβολισμένοι ξεκινήσαμε. Οι φωτοβολίδες που συχνά εκτοξεύονται στον ουρανό δυσχεραίνουν σημαντικά την απαρατήρητη προώθησή μας προς τα μπρος. Επιδιώκαμε να πλησιάσουμε σ' απόσταση εφόδου χωρίς να γίνουμε αντιληπτοί και το πετύχαμε! Οι αντάρτες και ιδιαίτερα οι σαμποταριστές είχαν αποκτήσει πλούσιες εμπειρίες και ήταν καλά εξασκημένοι για τέτοιους είδους μάχη. Όταν το τμήμα μας έφτασε στην σχεδιαζόμενη γραμμή, τα δυο πάντζερ που εκτοξεύονται απ' την ομάδα του Ηρακλή Τσεκούρα δίνουν το σύνθημα για το πέρασμα στην ορμητική έφοδο. Αυτοστιγμή και ταυτόχρονα εκδηλώνονται τα πυρά απ' τα πολλά αυτόματα του λόχου μας, το οπλοπολυβόλα μας. Οι δυνατές φωνές των ανδρείων σαμποταριστών μας αντηχούν βροντερά: «ΑΕΡΑ! ΑΠΑΝΩ ΤΟΥΣ!». Καίγεται το πελεκούδι. Ο αντίπαλος ένιωσε μεγάλη απειλή απ' αυτόν τον τρόπο, που εκδηλώθηκε αιφνιδιαστικά η μάχη και μάλιστα από κοντινή απόσταση. Τα 'χασε κυριολεκτικά. Η αντίσταση που πρόταξε στην αρχή, στην πορεία εξασθένισε ολότελα. Αρχίζει η υποχώρηση και μάλιστα όπως όπως. Γρήγορα γινήκαμε κυρίαρχοι και σ' αυτό το ύψωμα. Είχαμε δυο τραυματίες, το Γέρμαν και το σύνδεσμό μου Γ. Τσουλοχρήστο. Ευτυχώς ελα-

φρά. Με την εξουδετέρωση αυτής της αντίστασης ο σκοπός της αποστολής μας ουσιαστικά εκπληρώθηκε. Το μέτωπο μπροστά μέχρι τη λίμνη είναι ελεύθερο.

Μερικές εκατοντάδες μέτρα μας χώριζαν από την άκρη της λίμνης, ενώ σε όλο το μέτωπο μπροστά μας δεν υπήρχε άλλη εχθρική αντίσταση. Στα σπίτια είχαν απομείνει μονάχα ο ηλικιωμένος κόσμος, ενώ οι πιο νέοι φοβήθηκαν και έφυγαν προς Καστοριά αμέσως μόλις εκδηλώθηκαν τα πρώτα πυρά της μάχης. Στις αυλές των σπιτιών υπάρχουν βάρκες, τεντωμένα δίκτυα ψαράδων. Απλώνονταν σε κάθε γωνιά η ποικίλη μυρωδιά του ψαριού. Σε ένα σπίτι που μπήκαμε συναντήσαμε ένα παππού αρκετά ήρεμο. Μας πρόσφερε ούζο και καπνιστά ψαράκια για μεζέ. Ανοίξαμε συζήτηση. Αυτός μας εξήγησε ότι μπροστά προς λίμνη δεν υπάρχουν πουθενά άλλα φυλάκια και ότι ο πολύς στρατός είναι μέσα στην πόλη και στα οχυρωμένα υψώματα πάνω από αυτή. Μας προειδοποίησε να φύγουμε τώρα που ακόμα είναι νύχτα, γιατί εάν μας πάρει η μέρα σε τούτες τις γυμνές πλαγιές θα μας τσατσαλίσουν τα αεροπλάνα και το πυροβολικό του στρατού. Σωστή και ρεαλιστική αυτή η προειδοποίηση του παππού.

Απ' το μέρος που βρισκόμαστε ακούμαι τα πυρά των μαχών που διεξάγονταν στους υπόλοιπους τομείς του μετώπου. Δεν γνωρίζουμε τίποτε πώς εξελίσσονται τα πράγματα εκεί. Δεν έχουμε καμιά σύνδεση και επαφή με την διοίκηση της 14ης Ταξιαρχίας. Πλησίασε να φέξει. Όλοι μας τώρα καταλαβαίνουμε ότι η παραμονή μας εδώ την ημέρα θα σήμαινε αυτοκτονία για το τμήμα. Με δική μας πρωτοβουλία, έστω και καθυστερημένα αποφασίζουμε να επιστρέψουμε στην Ταξιαρχία.

Η μέρα μας βρήκε πριν προλάβουμε να βγούμε στην κορυφογραμμή Μπίκοβικ-Δόντι. Αν και είχαμε δώσει εντολή εκ των προτέρων η κίνησή μας προς τα πίσω να γίνεται όσο το δυνατόν με πιο γρήγορους ρυθμούς και με αραιή διάταξη, ωστόσο δεν γλιτώσαμε απ' τον εντοπισμό από τα εχθρικά παρατηρητήρια με αποτέλεσμα να δεχτούμε μυδραλλιοβολισμό απ' την αεροπορία και βομβαρδισμό του πυροβολικού. Η σύμπτυξή μας προς τα πίσω γίνεται κάτω από δυσχερείς συνθήκες. Τελικά φθάσαμε και πιάσαμε θέσεις στην βραχώδη κορυφογραμμή.

20 Σεπτεμβρίου. Από εδώ που βρισκόμαστε παρατηρούμε την υποχώρηση εκείνων των τμημάτων μας που αυτή την βραδιά είχαν πάρει μέρος στην απουχημένη επιχείρηση για την κατάληψη του οχυρωμένου υψώματος Καζάνι.

Ενώ τα τμήματα αυτά υποχωρούν αναγκαστικά μέρα μεσημέρι μέ-

σα απ' τα γυμνά ετούτα εδάφη, δέχονται αμείλικτα χτυπήματα απ' την αεροπορία και το πυροβολικό του αντιπάλου.

Προστέθηκαν τώρα και καινούργια δεινά, όταν παρατηρούμε ότι δυνάμεις του αντιπάλου πέρασαν σε αντεπίθεση και στην καταδίωξη. Αυτό το γεγονός επιδεινώνει ακόμα πιο πολύ τις εξαιρετικές αυτές δύσκολες συνθήκες. Η σύμπτυξή τους γίνεται όπως όπως. Υπάρχουν απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες. Δεν παρατηρούνται κάποια αναστολτικά μέτρα εκ μέρους της διοίκησης της 14ης Ταξιαρχίας με σκοπό να διευκολυνθεί αυτή η μορφή υποχώρησης. Δεν μπορούσε να μας αφήσει αδιάφορους αυτή η δραματική κατάσταση που εξελίσσονταν μπροστά στα μάτια μας. Όλα τα πυρά του λόχου μας στρέφονται κατά του επιτιθέμενου Κυβ. Στρατού και τον εξαναγκάσαμε να σταματήσει. Αυτή η προσπάθεια ξεκίνησε με δική μας πρωτοβουλία χωρίς κάποια υπόδειξη από πάνω, αλλά σε ένδειξη αδερφικής αλληλεγγύης προς τους συναγωνιστές μας.

Πλησίαζε να βασιλέψει ο ήλιος, όταν ξεκινήσαμε με σκοπό να επιστρέψουμε στο Μακροχώρι που ήταν η έδρα της επιμελητείας μας. Στο δρόμο μας συναντάει ο επιτελάρχης της 14ης Ταξιαρχίας Κ. Κηπουρός. Γνώριζα και εκτιμούσα αυτόν τον συναγωνιστή. Το πέρασμά του εντάσσονταν στα μέτρα που έπαιρνε η διοίκηση της 14 Ταξιαρχίας για την ανασύνταξη των δυνάμεων και την σταθεροποίηση της κατάστασης στην κορυφογραμμή Μπίκοβικ-Δόντι. Αυτός υπολόγιζε ότι αυτό το ύψωμα κατέχονταν από κάποιο δικό τους τμήμα. Μάλιστα του φάνηκε παράξενο πώς εμείς βρεθήκαμε εδώ. Ξαφνιάστηκε όταν πληροφορήθηκε από μας ότι σε τούτη την μικρή οροσειρά δεν υπάρχουν πουθενά αντάρτικα τμήματα. Το τελευταίο ήμασταν εμείς. Δεν ήθελε να πιστέψει κάτι τέτοιο. Μας έβαζε διάφορες ερωτήσεις. Επέμενε ότι δεν μπορεί να είναι έτσι. Όταν τελικά πείστηκε ότι πραγματικά έτσι είναι η κατάσταση, φανερά ενοχλημένος και ανήσυχος μου δίνει εντολή να γυρίσω με το λόχο στο ύψωμα και να παραμείνω εκεί μέχρι νεοτέρας διαταγής. Έφερα αντίρρηση λέγοντας ότι εμείς είμαστε ειδικός σχηματισμός σαμποτέρ. Εκπληρώσαμε την αποστολη που πήραμε και επιστρέφουμε κανονικά στο Μακροχώρι που είναι η επιμελητεία μας για να εφοδιαστούμε τρόφιμα κλπ. Με διέκοψε: «Μη σκέφτεσαι για πίσω. Εδώ καίγεται ο τόπος». Δεν μπορούσα να συμφωνήσω. Εδώ επικαλέστηκα τη γνωστή διαταγή του Γ. Αρχηγείου που όριζε ότι οι ειδικοί σαμποταριστικοί σχηματισμοί να χρησιμοποιούνται απευθείας στον προορισμό τους. Αν και γνώριζε για την ύπαρξη αυτής της διαταγής και παραδέχτηκε ότι έχω δίκιο, επέμενε στο δικό του. Εδώ συμπληρωματ-

κά επικαλέστηκα ακόμα το γεγονός λέγοντας ότι οι άνδρες του λόχου μας πριν την χθεσινοβραδινή αποστολή τρία ολόκληρα εικοσιτετράωρα βρισκόταν συνεχώς επί ποδός πολέμου πραγματοποιώντας τη νύχτα δολιοφθορές στα μετόπισθεν του αντιπάλου. Ακολούθησε μια λογομαχία. Ευτυχώς με ήρεμο ύφος και σε ισότιμη βάση, όπου ο καθένας μας προσπαθούσε με τον τρόπο και τα επιχειρήματά του να πετύχει αυτό που επιδίωκε. Επέμενε να μείνουμε μια βραδιά στις θέσεις μας δίνοντάς μας υπόσχεση ταυτόχρονα την άλλη μέρα να μας αντικαταστήσει, αλλά και να δώσει εντολή στην επιμελητεία να μας εφοδιάσει την ίδια βραδιά επιτόπου με τα απαραίτητα τρόφιμα. Αναγκαστήκαμε να γυρίσουμε πίσω και να πιάσουμε θέσεις άμυνας.

Το γεγονός αυτό και μόνο επιβεβαιώνει ακόμα μια φορά ότι παρόλ το δικό μας τμήμα ονομαζόταν σαμποταριστικός σχηματισμός στην πραγματικότητα είχε μεταβληθεί σε ένα είδος πυροσβεστικό σώμα και έμοιαζε σαν να ήταν υποχρεωμένο να βρίσκεται πάντα, παντού και πάντοτε μπροστά στην επίθεση, στην άμυνα, στις δολιοφθορές.

Αρκετά χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη είναι ένα γράμμα που πήρα στις 4-2-85, απ' τα Σκόπια της Γιουγκοσλαβίας με αποστολέα τον Βαγγέλη Χαριζόπουλο, πρώην λοχαγό σαμποτέρ του ΔΣΕ. Το παραθέτω:

«Αγαπητέ Μήτσιο, έμαθα ότι αποφάσισες να ασχοληθείς με την περιγραφή της ιστορίας των σαμποταριστικών σχηματισμών του ΔΣΕ. Πολύ χάρηκα και σε συγχαίρω γι' αυτή την ευγενή προσπάθεια. Είναι απαραίτητο να απεικονιστούν σ' αυτή την περιγραφή όσο το δυνατόν περισσότερα από εκείνα τα πολλά, τα αμέτρητα κι ακαταχώρητα στην ιστορία μας πολεμικά κατορθώματα των ηρωικών αυτών σαμποταριστών, όπως αυτά ακριβώς έγιναν στην πράξη.

Θα ήταν όμως καλύτερα εάν όλα αυτά γράφονταν πρωτύτερα, τότε που τα γεγονότα και τα περιστατικά ήταν ακόμα φρέσκα στη μνήμη μας. Ωστόσο και τώρα δεν είναι αργά. Υποθέτω από πολλές απόψεις ότι σήμερα εσύ θα είσαι ο καταλληλότερος που θα μπορέσεις να ανταποκριθείς σ' αυτό το καθήκον.

Στο έργο αυτό θα σε βοηθήσω κι εγώ απ' την πλευρά μου όσο μπορώ και θυμάμαι. Ωστόσο εκείνο που ιδιαίτερα εγώ θέλω να τονίσω, ξεκινώντας απ' τις προσωπικές μου εμπειρίες, από όσα πέρασα, είδα και δοκίμασα είναι ότι όλη εκείνη η λαμπρή και αξιόλογη πολεμική δράση των μεγάλων σαμποταριστικών σχηματισμών, τόσο από την 670 Μονάχα στην αρχή όσο κι αργότερα από το Γ. Αρχηγείο έμεινε απαρατήρητη και αφανής. Κι αυτό γιατί δεν είχαμε άμεση δική μας α-

νώτερη μόνιμη διοίκηση. Το γεγονός αυτός είχε σαν αποτέλεσμα το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ να μας μεταθέτει, σύμφωνα με τις ανάγκες του μετώπου, από τη μια Ταξιαρχία στην άλλη. Να βρισκόμαστε πάντα κάτω από την προσωρινή διοίκηση αυτών των μονάδων. Συνήθως οι διοικητές των Ταξιαρχιών που γνώριζαν τη σημασία των αξιόμαχων σαμποταριστικών σχηματισμών πριν απ' την κάθε επιχείρηση μας θυμούνταν. Ζητούσαν απ' το Γ. Αρχηγείο να μας αποσπάσουν σ' αυτές. Οι διοικητές των Ταξιαρχιών πάντα μας είχαν για τη μπούκα. Μας ανέθεταν τις πιο επικίνδυνες αποστολές. Μας έριχναν στους πιο δύσκολους τομείς του μετώπου. Η μεγάλη αδικία δεν βρίσκεται μονάχα σ' αυτό το είδος χρησιμοποίησης. Σε ένα φανερό παραγκωνισμό των σαμποταριστών, αλλά και στο γεγονός ότι μετά το τέλος των επιχειρήσεων, τότε κυριολεκτικά μας ξεχνούσαν όλοι, οι Ταξίαρχοι, το Γ. Αρχηγείο, ο Βρατσάνος κλπ. Οι σαμποταριστές έμειναν έξω από κάθε προσοχή. Δεν είχαν την ανάλογη μεταχείριση που είχαν οι μαχητές και διοικητές του πεζικού για επαίνους, για προαγωγές. Το παρακάτω παράδειγμα είναι αρκετά χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη. Η Διλοχία μας σαμποτέρ της 670 μονάδας πήρε ενεργό μέρος στην μεγάλη μάχη του Γράμμου απ' την αρχή μέχρι το τέλος. Εδώ δώσαμε μια σειρά σκληρές μάχες στον Κλέφτη, στην Οξυά, στα υψώματα 2442 και 2520 του κύριου Γράμμου. Είχε μεγάλες απώλειες σε τραυματίες και νεκρούς. Απ' τους 250 άνδρες περίπου που αριθμούσε στην αρχική περίοδο της μάχης στις 20 Αυγούστου 1948 που έγινε ο ελιγμός προς Βίτσι είχαν μείνει περίπου εξήντα άνδρες. Ανάμεσα σ' εκείνους που έπεσαν στα πεδία των μαχών ήταν μαχητές, ομαδάρχες, διμοιρίτες, λοχαγοί και ο διοικητής του τάγματός μας Μενέλαος Τυπάδης. Για την αξιέπαινη αυτή πολεμική δράση της Διλοχίας μας πουθενά δεν γράφτηκε τίποτε στον Τύπο, μα ούτε ένας απ' τους επιζώντες μαχητές, ομαδάρχες, διμοιρίτες, λοχαγούς δεν προτάθηκε για έπαινο, για προαγωγή. Τα σχόλια εδώ είναι περιττά.

Βέβαια τα παραπάνω δεν εξαντλούν τον κύκλο των όσων θα μπορούσαμε να αναφερθούμε. Ωστόσο το πιο λυπηρό ήταν ότι υπήρχαν περιπτώσεις όταν τα άλλα τμήματα έπαιρναν εντολή για σύμπτυξη, το δικό μας τμήμα σαν «ξένο» που ήταν, συχνά «ξεχνούσαν» να το ειδοποιήσουν. Όταν το βράδυ την 1 Αυγούστου του 1948 όλα τα τμήματα του ΔΣΕ που βρίσκονταν στο μέτωπο του Σμόλικα πήραν εντολή να συμπτυχθούν προς Κεράσοβο, η διοίκηση της 105ης Ταξιαρχίας «ξέχασε» να ειδοποιήσει το δικό μας λόχο. Είμαι βέβαιος ότι εάν είμασταν δικό τους τμήμα δεν θα μας εγκατέλειπαν έτσι στο έλεος της τύχης.

Παρόμοια μεταχείριση είχαμε στις μάχες της Έδεσσας, της Αρδέας κλπ.

Σύντροφε Μήτσο, θα πρέπει να προσπαθήσεις να φανεί σ' αυτή την περιγραφή σ' όλη την έκτασή του ο ηρωισμός, η υπεράνθρωπη αντοχή των μαχητών και μαχητριών των σαμποτέρ στις τεράστιες δυσκολίες και κακουχίες της αντάρτικης ζωής. Η αφάνταστη ανδρεία τους στις άνισες πολεμικές αναμετρήσεις. Θυμάμαι ακόμα και θαυμάζω εκείνα τα αμούστακα παιδιά με τις ασήμαντες πολεμικές εμπειρίες τους και χωρίς καμιά σχεδόν πρακτική εξάσκηση, που πολεμούσαν με ανδρεία και μαζί μας να τα βγάζουν πέρα τόσο στις σκληρές μάχες, όσο και στις δύσκολες μακρινές, νυχτερινές κουραστικές πορείες. Με ανυπομονησία περιμένω την έκδοση του βιβλίου σου».

Ήταν νύχτα όταν έφτασε στην διάταξή μας η επιμελητεία μας με τα ζώα φορτωμένα με τρόφιμα. Μαζί τους ήρθαν και δυο πρώην μαχητές του λόχου μας ο Χρ. Βλαχάκης και ο Ι. Μπακογιάννης. Είχαν τραυματιστεί παλιότερα στις μάχες του Γράμμου και επέστρεψαν ύστερα από σχετική νοσηλεία σε νοσοκομείο της Αλβανίας. Η είδηση για τον ερχομό τους μεταδόθηκε αμέσως σε όλο τον καταυλισμό κι αμέσως τρέξαμε να τους συναντήσουμε όλοι εμείς οι συναγωνιστές και φίλοι τους. Οι μαχητές τους χαιρετούν. Τους αγκαλιάζουν. Για μια στιγμή μάλιστα τους σηκώνουν στα χέρια και τους γυρίζουν στον καταυλισμό. Το χαρμόσυνο αυτό γεγονός πήρε τέτοια έκταση που ματαιώθηκε μάλιστα και η σχεδιαζόμενη διανομή του συσσιτίου και προς τιμή τους εδώ στην ξάστερη νύχτα ξεκίνησε αυθόρμητος μαζικός χορός με τραγούδια, με χαρές. Έχει σημασία να υπογραμμιστεί η μεγάλη νοσταλγία όλων των μαχητών μας να γυρίσουν απ' τα νοσοκομεία και να ξαναέρθουν στο λόχο μας.

Γι' αυτό μόλις πατούσαν το πόδι τους στο ελεύθερο Βίτσι έκαναν το παν για να πετύχουν το σκοπό τους. Η περίπτωση αυτών των δυο συναγωνιστών μας είναι αρκετά πειστική από αυτή την άποψη. Με το τμήμα που έρχονταν απ' την Αλβανία σταμάτησαν στο χωριό Καρυές. Πάρα την επιμονή τους να επιστρέψουν στο λόχο μας ο διοικητής του στρατολογικού γραφείου τους δίνει φύλλο πορείας για άλλο τμήμα. Μόλις νύχτωσε φεύγουν κρυφά και πηγαίνουν στην Οξυά που ήταν η έδρα του μηχανικού του Γ. Αρχηγείου Βρατσάνου. Εκεί συνάντησαν τον Τάσιο Περδίκη. Απ' αυτόν πληροφορήθηκαν ότι ο λόχος μας βρίσκεται στον Μακροχώρι και χωρίς φύλλο πορείας και σύνδεσμο ήρθαν και μας βρήκαν.

21 Σεπτεμβρίου. Το ύψωμα που πήραμε διάταξη ήταν βραχώ-

δες, με ασήμαντη κάλυψη. Απ' τις πρωινές κιόλας ώρες άρχισε ο βομβαρδισμός των θέσεών μας απ' την αεροπορία. Απ' το πυροβολικό. Και σχεδόν συνεχίστηκε όλη την ημέρα. Δυο φορές στη διάρκεια της ημέρας ανατρέψαμε επιθετικές προσπάθειες του αντιπάλου να βγει και να καταλάβει αυτό το δεσπόζον ύψωμα. Είχαμε δυο τραυματίες το Χρ. Βλαχάκη, που μόλις χθες είχε έρθει απ' το νοσοκομείο. Τραυματίσθηκε από θραύσμα οβίδας πυροβολικού στο χέρι πιο πάνω απ' τον αγκώνα. Αρνήθηκε να πάει πίσω. Τον επέδεσε ο νοσοκόμος και παρέμεινε μαζί μας. Τις βραδινές ώρες τραυματίσθηκε ακόμα ένας μαχητής μας απ' τα χωριά της Φλώρινας. Του δόθηκε η πρώτη βοήθεια επιτόπου και στη συνέχεια τον προωθήσαμε για το νοσοκομείο. Νύχτωσε. Περιμέναμε να έρθει κάποιο άλλο τμήμα να μας αντικαταστήσει, όπως μας είχαν υποσχεθεί. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη.

22 Σεπτεμβρίου. Ούτε ως το πρωί ήρθε κάποιο τμήμα να μας αντικαταστήσει. Αναγκαστήκαμε να παραμείνουμε στις ίδιες θέσεις άμυνας. Ο αντίπαλος σήμερα περιορίστηκε στο βομβαρδισμό των θέσεών μας χωρίς να αναλάβει επιθετικές ενέργειες. Μονάχα τις βραδινές ώρες ήρθε ένα τμήμα και μας αντικατέστησε.

23 Σεπτεμβρίου. Έχουμε καταυλιστεί στο δάσος έξω από το Μακροχώρι. Στις πλαγιές αυτού του χωριού ήταν φυτρωμένες πολλές μηλιές, που αυτή την χρονιά ήταν κάργα φορτωμένες με μήλα. Οι κορυφές και τα κλωνάρια ήταν λυγισμένα απ' το βάρος των καρπών. Μας επέτρεψαν να μαζέψουμε όσα θέλουμε για τις ανάγκες του λόχου.

24 Σεπτεμβρίου. Ήρθε στον καταυλισμό μας ο Αν. Βρατσάνος και μαζί πήγαμε στο Γάυρο, καταστρέψαμε την οδική γέφυρα δημόσιου δρόμου Καστοριάς-Βατοχώρι.

Δεν προλάβαμε να γυρίσουμε απ' την πρώτη γραμμή του μετώπου και να πάλι καινούργια αποστολή για σαμποτάζ στα μετόπισθεν. Και να, πάλι επί ποδός πολέμου. Οι παραπάνω διοικήσεις δεν σκέφτονταν και δεν ενδιαφέρονταν να μας δοθεί έστω και λίγος χρόνος για ξεκούραση. Συνήθως στα τμήματα του πεζικού μετά από κάποια επιχείρηση δίνονται ο χρόνος και η δυνατότητα να ξεκουραστούν. Σε αντίθεση μ' αυτόν τον κανόνα για τους σαμποταριστές μας που δεν έλλειπαν από καμιά μεγάλη μάχη, μετά το τέλος της καθε επιχείρησης κανένας δεν φρόντιζε να έχουμε και εμείς τις ίδιες δυνατότητες για λιγοστή ξεκούραση. Το Γ. Αρχηγείο, αλλά και ο ίδιος ο Βρατσάνος το μοναδικό που σκεφτόταν ήταν πώς να μας αναθέσουν καινούργιες αποστολές για σαμποτάζ.

Εδώ ο Βρατσάνος μου ανακοίνωσε ότι στο λόχο μας ανατίθεται

μια καινούργια σοβαρή και εξαιρετικά επικίνδυνη αποστολή, να διεισδύσει στα άμεσα μετόπισθεν του αντιπάλου και να καταστρέψει την γέφυρα Μανιάκι, που βρισκόταν στο δημόσιο δρόμο Καστοριάς-Φαλτσάτας.

Συμπληρωματικά επισήμανε τα παρακάτω: Ότι η αποστολή αυτή είναι γνωστή στη διοίκηση του Γ. Αρχηγείου και στην πορεία θα ελέγχεται η εκτέλεσή της. Το τμήμα που θα πάρει μέρος σ' αυτή δεν πρέπει να ξεπερνάει 15-18 άτομα. Οι σαμποταριστές που θα το πλαισιώσουν να γίνουν με προσεκτική επιλογή. Να αποτελείται απ' τους πιο καλούς και δοκιμασμένους. Ότι επικεφαλής αυτής της αποστολής θα πρέπει να είσαι ο ίδιος. Να έχετε ακόμα υπόψη ότι μετά την εκπλήρωση της αποστολής, σε περίπτωση ανάγκης, μπορείτε να ελιχθείτε προς Καστανοχώρια. Αύριο ο λόχος θα πρέπει να βρίσκεται στην Κρυσταλλοπηγή στο ΣΔ της ΙΧ Μεραρχίας, εκεί θα πάρετε τις ανάλογες πληροφορίες. Θα σας εξασφαλίσουν ντόπιο σύνδεσμο που θα σας οδηγήσει στον στόχο.

Την βραδιά αυτή, εδώ στον καταυλισμό μας στο Γάυρο, ήρθε από νοσοκομείο της Αλβανίας ο πρώην διοικητής του 2ου λόχου της Διλοχίας σαμποτέρ Βαγγέλης Χαριζόπουλος. Είχε τραυματιστεί παλιότερα κι αυτός στη μάχη του Γράμμου.

Ο Βαγγέλης Χαριζόπουλος ήταν ένας διοικητής λαϊκού τύπου, που τον αγαπούσαν και τον σέβονταν οι μαχητές μας. Γι' αυτό όταν μαθεύτηκε ο ερχομός του, αυθόρμητα όλοι οι άνδρες του λόχου έτρεξαν να τον προϋπαντήσουν. Ακολουθούν χειραψίες, αγκαλιές και φιλιά. Ήταν φανερό ότι κι αυτός αισθάνθηκε μεγάλη χαρά για τον εντυπωσιακό τρόπο υποδοχής που του επιφύλαξε το τμήμα μας, αλλά και γιατί βρέθηκε ξανά ανάμεσα στα πιο προσφιλή πρόσωπα, τους γνωστούς, φίλους και συμπολεμιστές του. Εξάλλου τα δάκρια που εμφανίστηκαν στα μάτια του επιβεβαίωναν την συγκίνηση και την μεγάλη χαρά που ένιωθε. Τέτοιο γεγονός όπως ήταν η επιστροφή κάποιου συναγωνιστή μας στο τμήμα είχε γίνει παράδοση να το συναντούμε όσο το δυνατό με τον καλύτερο τρόπο. Το ίδιο έγινε κι αυτή τη φορά. Ένας μεγάλος κύκλος χορού που αμέσως ξεδιπλώθηκε, συνοδεύεται με επαναστατικά τραγούδια. Αντηχούν μακριά σ' όλη την κοιλάδα του Γάυρου, όπως:

«Εσείς απ' τα πεζοδρόμια και εμείς απ' τις κορφούλες
μαζί θα λευτερώσουμε μανάδες κι αδερφούλες...».

«Επάνω στα ψηλά βουνά αντάρτες ΕΠΟΝίτες
παλεύουν για τη λευτεριά, χτυπώντας τους φασίστες...».

«Πάνω σε ψηλή ραχούλα,
πάνω σε ψηλή ραχούλα,
κάθονταν μια βλαχοπούλα.
Και την ρόκα της κρατάει
πρόβατα κι αρνιά φυλάει...».

Η ψυχαγωγική αυτή εκδήλωση κράτησε για πολύ. Ήταν νύχτα, όταν ο Αν. Βρατσάνος με τον Β. Χαριζόπουλο αναχώρησαν για την Οξυά. Ενώ ο λόχος μας ξεκίνησε για πορεία.

25 Σεπτεμβρίου. Είχε φέξει όταν φτάσαμε στο ΣΔ της ΙΧ Μεραρχίας που βρισκόταν στο δάσος έξω από την Κρυσταλλοπηγή. Με το επιτελείο που πήραμε επαφή μας δίνεται καινούργια οδηγία να πάμε προς συνάντηση του τάγματος Βελλισσάρη. Η πορεία γίνεται την ημέρα. Διασχίζουμε τις πετρώδεις και γυμνές πλαγιές του Μάλι Μάδι, παρ' όλο που οι «Γαλατάδες» συνεχώς πετούσαν στον ουρανό. Στην περιοχή του Βούτσι συναντάμε το τάγμα του Βελισσάρη, εκεί κοντά ήταν και ο ΣΔ της 16ης Ταξιαρχίας του Η. Αλευρά. Ο ταγματάρχης, εκτός από μένα γνώριζε αρκετά καλά και τα άλλα 4 αδέρφια μου που υπηρετούσαν στο ΔΣΕ. γι' αυτό και σε κάθε τέτοια συνάντηση, η πρώτη κουβέντα που μας έλεγε συνήθως ήταν: Χαιρετίζω την οικογένεια του Χωραφά. Ρώτησε και έμαθε για την τύχη των άλλων αδερφών μου.

Του είχε ανατεθεί να μας εξυπηρετήσει στην εκπλήρωση της αποστολής μας, όπως πληροφορίες, σύνδεσμο κλπ. Μας περίμενε.

Στην αρχή μου μίλησε προφορικά για την γενική κατάσταση στο μέτωπο, για τη σημασία του στόχου που πηγαίναμε να καταστρέψουμε. Μου είπε ακόμα ότι απ' τις πληροφορίες που υπάρχουν στη γέφυρα δεν υπάρχει μόνιμη φρουρά. Ότι ο σύνδεσμος που θα μας οδηγήσει στον στόχο είναι ένας καλός ντόπιος συναγωνιστής απ' το ΚΠ (Κέντρο Πληροφοριών). Το θέμα τις επιλογής του δρομολογίου αποφασίσαμε να το εξετάσουμε με τον ερχομό του συνδέσμου. Μετά βγάζει απ' την πέτσινη τσάντα του ένα προσωπικό τοπογραφικό χαρτη της περιοχής που ήταν τυπωμένος στα λατινικά και μου υπόδειξε τόσο το μέρος της γέφυρας, όσο και τα πολλά εχθρικά φυλάκια και εγκαταστάσεις που ήταν γύρω και μπροστά από αυτή. Μου είπε ότι η αποστολή που παίρνετε δεν είναι απ' τις εύκολες. Για εσάς όμως τους σαμποταριστές είναι συνηθισμένα τα βουνά απ' τα χιόνια.

Το πρώτο που χτυπούσε στα μάτια ήταν ότι ο στόχος βρισκόταν πίσω απ' την πρώτη γραμμή του μετώπου. Στα βαθιά μετόπισθεν. Σ' ένα γεωγραφικό περιβάλλον που περιστοιχίζονταν από αρκετά φυλάκια και άλλες στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Πρόκειται για ένα χώρο που ελέγχονταν πλήρως απ' τον αντίπαλο, ενώ το πλησίασμα της γέφυρας από οποιαδήποτε πλευρά περίκλειε τεράστιους κινδύνους. Το έργο της αποστολής το δυσχέραινε ακόμα περισσότερο το γεγονός ότι αυτή τη νυχτερινή διείσδυση μας για να φτάσουμε στο στόχο έπρεπε υποχρεωτικά να τη διανύσουμε περνώντας ανάμεσα από ένα πυκνό δίκτυ της εχθρικής αμυντικής διάταξης που ήταν κλιμακωτή σε βάθος. Και μάλιστα σε μια περίοδο που ο Κυβ. Στρατός ύστερα απ' την πρόσφατη γενική επίθεση του ΔΣΕ κατά της Καστοριάς είχε πάρει μια σειρά ενταπκά μέτρα ασφάλειας και επαγρύπνησης.

Στα τμήματα της Ταξιαρχίας του Αλευρά υπηρετούσαν πολλοί αντάρτες που κατάγονταν απ' την περιοχή των Αγράφων κι' απ' τα γειτονικά μας χωριά Ομβριακή, Καΐτσα, Καρυά, Δρανίτσα, Αγόριανη, Λεοντάρι, Αχλαδιά, Σμόκοβο, Θραψίμι, Ρεντίνα κλπ. Γι' αυτό οι μαχητές μας μόλις σουρούπωνε πήραν τη διάταξη παγανιά να συναντηθούν με γνωστούς πατριώτες. Εδώ συνάντησα και τον χωριανό μου μπάρμπα Γιάννη Κατσιαμπούρα. Του πρόσφερα μερικά κουτιά τσιγάρα. Αυτά είχαν συσσωρευτεί όχι μονάχα γιατί εγώ δεν κάπνιζα, αλλά και γιατί εμείς οι αξιωματικοί κατά τη διανομή είχαμε λίγα περισσότερα προνόμια.

26, 27 και 28 Σεπτεμβρίου. Το τάγμα του Βελισσάρη έχει διάταξη στην πρώτη γραμμή, στα υψώματα πιο πάνω από το Δενδροχώρι. Στο ίδιο μέρος είχε καταυλιστεί προσωρινά και ο δικός μας λόχος. Απ' το μέρος που βρισκόμαστε ακόμα και με γυμνό μάτι μπορούσες να διακρίνεις τη γραμμή των αμυντικών οχυρών του αντιπάλου που ήταν άμεσα μπροστά μας και που είχαν σαν βάση τα υψώματα Φαλτσάτα, Αγ. Γεώργιος, Δενδροχώρι, Λάπανα, Καζάνι, Μπίκοβικ κλπ. Ιδιαίτερα εντυπωσιακό είναι το νυχτερινό θέαμα, που σαν σύνολο παρουσίαζε το πολεμικό μέτωπο μπροστά μας. Πολλές είναι εκείνες οι πλευρές και τα χαρακτηριστικά περιστατικά που συγκροτούσαν την εικόνα της ταραγμένης κατάστασης η οποία αντανακλούσε ζωντανά τον έντονο χαρακτήρα αυτής της στιγμής. Τη φοβία που επικρατούσε σ' ολόκληρο τον χώρο της κατεχόμενης απ' τον αντίπαλο περιοχής, που έκφραζε τη μόνιμη πολεμική ετοιμότητα. Τα αυξημένα μέτρα ασφάλειας και επαγρύπνησης και το φόβο της συνεχούς ανησυχίας. Στο βάθος τα ηλεκτρικά φώτα της πόλης δεν μένουν αναμένα μέχρι το πρωί. Ξεχωριστοί

φωτισμοί υπάρχουν και σε πολλά άλλα σημεία του καμπίσκου και της κοιλάδας του Αλιάκμονα, όπως στη Λεύκη, την Κορομηλιά, τη Μανιάκη, τη Μεσοποταμία, στην Οινόη κλπ. Στο δημόσιο δρόμο Καστοριάς – Νεστόριο παρατηρούνται τη νύχτα αραιές μετακινήσεις μηχανοκίνητων οχημάτων. Με τον ερχομό της νύχτας όλες αυτές οι γνωστές και άγνωστες εχθρικές θέσεις διάταξης αυτοαποκαλύπτονται απ' τις άσκοπες ριπές πολυβόλων, απ' τις συνεχείς εκτοξεύσεις φωτοβολίδων στον ουρανό. Ενώ οι σποραδικές ομοβροντίες απ' τις πολυάριθμες εχθρικές πυροβολαρχίες που είναι στην περιοχή της κοιλάδας του Αλιάκμονα στέλνουν καυτό σίδερο στις πιθανές θέσεις των ανταρτών στο Μάλι Μάδι. Όλα έμοιαζαν σαν να μην υπήρχε γωνιά σ' αυτό το γεωγραφικό χώρο που να μην ξερνάει φωτιά τη νύχτα.

Το όλο αυτό φοβερό πολεμικό θεάμα που ξετυλίγονταν στο στρατοκρατούμενο χώρο του μετώπου μας έδωσε τη δυνατότητα να σχηματίσουμε μια ολοκληρωμένη αντίληψη, αλλά και να λάβουμε και μια προειδοποίηση για το είδος και τις τεράστιες δυσκολίες που παρουσίαζε η αποστολή που παίρναμε. Η καθυστέρηση του ερχομού του συνδέσμου είχε σαν αποτέλεσμα να παραμείνουμε στις ίδιες θέσεις τρία εικοσιτετράωρα, αλλά και μας έδωσε την δυνατότητα να ξεκουραστούμε.

29 Σεπτεμβρίου. Ήρθε ο σύνδεσμος που έπρεπε να μας οδηγήσει στο στόχο. Είχαμε να κάνουμε με έναν σχετικά ηλικιωμένο σλαβόφωνο παλιό αντάρτη, ο οποίος κατάγονταν απ' το χωριό Δενδροχώρι. Απ' την πρώτη γνωριμία και συζήτηση που κάναμε σχηματίσαμε την εντύπωση ότι σ' αυτόν τον αγωνιστή θα μπορούσαμε στα σίγουρα να υπολογίζουμε πολλά. Σαν ντόπιος, αλλά και απ' το είδος της υπηρεσιακής του κατάστασης σαν ΚΑΠΑπίτης, γνώριζε πάρα πολύ καλά και σε λεπτομέρειες τις εδαφικές ιδιομορφίες του γύρου γεωγραφικού χώρου, αλλά και τις υπαρκτές θέσεις διάταξης των εχθρικών φυλακίων. Ο ίδιος δεν μας έκρυψε σε τίποτε ό,τι αφορούσε τις τεράστιες δυσκολίες που παρουσίαζε αυτή τη αποστολή που παίρναμε. Μας παρουσίασε την κατάσταση ψύχραιμα όπως αυτή ακριβώς είχε στην πραγματικότητα. Μας εξήγησε ότι το δρομολόγιο που θα ακολουθούσαμε περνάει μέσα από μεγάλη και κλιμακωτή σε βάθος εχθρική διάταξη. Μέσα από μια στρατοκρατούμενη περιοχή η οποία ελέγχεται πλήρως απ' τον αντίπαλο. Μας υποσχέθηκε ότι θα μας οδηγήσει απ' τα πιο απίθανα και ανύποπτα σημεία, πραγματοποιώντας στην πορεία διάφορα ζικ-ζακ, πότε μπροστά και πότε πίσω. Ωστόσο κανένας δεν μπορεί να δώσει εγγύηση ότι θα φτάσουμε στο στόχο απαρατήρητοι. Κι αυτό

κατά κύριο λόγο γιατί ο αντίπαλος, εκτός από τα γνωστά για μας μόνιμα φυλάκια, τη νύχτα έβγαζε και συμπληρωματικά κινητές ενέδρες, που οι τοποθεσίες τους δεν μπορεί εκ των προτέρων να είναι γνωστές. Αν τελικά φτάσουμε στο στόχο απαρατήρητοι μη φοβάστε. Τότε όλα θα πάνε καλά. Μας είπε ακόμα ότι απ' τις πληροφορίες που έχουμε λένε ότι στην γέφυρα Μανιάκη δεν υπάρχει μόνιμο εχθρικό τμήμα, ενώ τη φρούρησή της την είχαν αναλάβει τα γύρω κοντινά φυλάκια και ότι ο ίδιος είναι αποφασισμένος να μας εξυπηρετήσει μ' όλη του την ψυχή σε όλα. Συγκεκριμένη, κοφτή και σταράτη ενημέρωση.

Η συγκρότηση του συνεργείου της αποστολής έγινε με βάση τις οδηγίες του Βρατσάνου, που ανάμεσα στ' άλλα πρόβλεπαν το τμήμα που θα πήγαινε να είναι όσο το δυνατό ολιγάριθμο και ότι επικεφαλής αυτής της αποστολής θα έπρεπε να είμαι ο ίδιος. Δίπλα όμως σ' αυτά πάρθηκε ακόμα υπόψη ότι η αριθμητική δύναμη του τμήματος θα έπρεπε να είναι τέτοια που θα εξασφάλιζε τη μεταφορά του απαραίτητου εκρηκτικού υλικού για την κατασιροφή της γέφυρας. Για την εκρηκτική ύλη αυτή τη φορά προτιμήθηκε να χρησιμοποιηθούν αντιαρματικές νάρκες τύπου «ΤΕΛΕΡΜΑΙΝ». Οι πλούσιες εμπειρίες που διαθέταμε από τις προετοιμασίες παρόμοιων αποστολών δολιοφθοράς μας επέτρεψε κι αυτή τη φορά να καταλήξουμε ίσως στην πιο σωστή επιλογή.

Σε τέτοιες εξαιρετικά επικίνδυνες αποστολές, δίπλα στα άλλα προσόντα που απαιτούνταν να έχει κάθε συμμέτοχος ήταν να έχει και την ανάλογη σωματική αντοχή για να τα βγάλει πέρα σε τέτοιες κουραστικές και εξαντλητικές βαθιές σαμποταρισπικές διεισδύσεις. Το συνεργείο αποτελέστηκε από μαχητές των ομάδων Ηρ. Τσεκούρα και Π. Σκαρλάτου. 5 άτομα από κάθε μια. Σ' αυτή συμμετείχε ο διμοιρίτης Γ. Σαλονικιός (σαν αντικαταστάτης μου), ο Γ. Τσουλοχρήστος και ο ΚΑ-Παπίτης σύνδεσμος. Σύνολο 14 άτομα. Ανάμεσα στ' άλλα αποφασίστηκε ότι όλοι μας θα πηγαίναμε στην αποστολή μονάχα με τον ατομικό μας οπλισμό και τα απαραίτητα πυρομαχικά, ενώ όλα τα παραπανήσια πράγματα (χλαίνες, γυλιούς, κουβέρτες κλπ.) θα τα αφήναμε στην επιμελητεία. Κι ακόμα ότι όλοι μας χωρίς εξαίρεση θα μεταφέραμε στην πλάτη του ο καθένας και από μια αντιαρματική νάρκη. Από μερικούς μαχητές μας εκφράστηκε δυσφορία όταν είδαν ότι οι ομάδες κόπηκαν στα δυο. Οι μισοί να προτιμούνται να πηγαίνουν σε μαχητική αποστολή, ενώ οι άλλοι μισοί δήθεν να υποβαθμίζονται και να μένουν στο καταυλισμό. Για τον αποκλεισμό του από αυτή την αποστολή, ανοιχτά και έντονα έκφρασε την δυσαρέκσειά του ο μαχητής μας Χρ. Βλαχάκης. Πρόκειται για έναν αντάρτη παλιό που πριν από λίγες μέ-

ρες είχε έρθει απ' τα νοσοκομεία της Αλβανίας και που συνέχιζε να κρατάει δεμένο το χέρι του από ένα καινούργιο τραύμα που πριν από 5 μέρες είχε πάρει στη μάχη του Μπίκοβικ. Απαιτούσε και επέμενε να τον συμπεριλάβουμε κι' αυτόν στη σημερινή αποστολή. Πρόκειται για ένα ατρόμητο κοντόσωμο παλικάρι. Για έναν εξαιρετικά έντεχνο και πεπειραμένο πολεμιστή. Αγαπούσα και εκτιμούσα ιδιαίτερα αυτό τον γενναίο και αταλάντευτο αγωνιστή. Ωστόσο το αίτημά του σ' αυτή την κατάσταση σε καμιά περίπτωση δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτό. Παρά τις αντιρρήσεις και τα επιχειρήματά μου αυτός δεν έκανε πίσω. Και σε μια στιγμή που είπε χαρακτηριστικά: «Εγώ ήρθα απ' την Αλβανία με ανοιχτές πληγές για να πολεμήσω και εσείς με κρατάτε με το ζόρι στους καταυλισμούς». Πόσο δύσκολο είναι να ανατρέψεις τέτοια επιχειρήματα! Εδώ παρεμβαίνει ο Γ. Σαλονικιός λέγοντας: «Συναγωνιστή Χρυσόστομε, μην ανησυχείς, ο δικός μας αγώνας δεν τελείωσε και όπως φαίνεται θα είναι μακρόχρονος. Θα υπάρχουν πολλές ευκαιρίες μπροστά μας που θα είναι αρκετές για όλους μας να πολεμήσουμε από κάμποσες φορές».

Σαμποταριστής σημαίνει να το λέει η καρδούλα σου. Να έχεις πάντα το κεφάλι στον τρουβά.

Πριν ξεκινήσουμε ήρθε στον καταυλισμό και μας μίλησε ο επιτελάρχης της 16ης Ταξιαρχίας Παπαδημητρόπουλος. Πρόκειται για έναν εξαιρετικό λαϊκό διοικητή με ανώτερη ειδική στρατιωτική μόρφωση. Μας είπε περίπου τα παρακάτω: «Αγαπητοί συναγωνιστές, ξέρω ότι σ' εσάς τους σαμποταριστές πάντα το λέει η καρδούλα σας. Αυτό το γνωρίζουν πολύ καλά όλοι οι διοικητές των μονάδων του πεζικού. Γνωρίζω ακόμα ότι το δικό σας τμήμα έχει μεγάλες εμπειρίες από παρόμοια σαμποτάζ, ωστόσο η αποψινή αποστολή που παίρνετε δεν είναι απ' τις συνηθισμένες και συνδέεται με ένα φανερό μεγάλο ρίσκο. Πρόκειται για μια σημαντική αποστολή δολιοφθοράς που προσωπικά ενδιαφέρονται ο Γούσιας, ο Βρατσάνος και που το Γενικό Αρχηγείο του ΔΣΕ δίνει ιδιαίτερη σημασία. Σκεφτείτε μόνοι σας τι απήχηση θα έχει αύριο όταν μαθευτεί ότι στα βαθιά μετόπισθεν του αντιπάλου, στην καρδιά της στρατοκρατούμενης περιοχής της Καστοριάς η γέφυρα Μανιάκη που βρίσκεται κυριολεκτικά ανάμεσα στα δόντια του δράκου αναπνάχτηκε από τους αντάρτες. Κι ακόμη η καταστροφή αυτή θα είχε σαν αποτέλεσμα να διακοπεί έστω και για λίγες μέρες ο εφοδιασμός

του Κυβ. Στρατού σε πολεμικό υλικό και τρόφιμα, που εξασφαλίζονταν από αυτή την μοναδική οδική αρτηρία οι μεραρχίες του, που συνέχιζαν να βρίσκονται στην περιοχή του Γράμμου. Εμείς σας δώσαμε τον πιο κατάλληλο, τον καλύτερο, τον πιο έμπιστο και ικανό σύνδεσμο που διαθέτουμε, που κι αυτουνού το λέιε η καρδούλα του, όπως και η δική σας. Ανάμεσα στα άλλα που πρέπει ιδιαίτερα να προσέξετε είναι: Στην κίνησή σας προς στο στόχο όλα θα πρέπει να γίνονται με τους πιο ταχείς ρυθμούς. Να αποφεύγετε την άσκοπη σπατάλη χρόνου που θα σας επιτρέψει να προλάβετε αύριο πριν φέξει να βγείτε έξω από τον εχθρικό κλοιό. Στην πορεία να είστε πάντα πανέτοιμοι για κάθε ενδεχόμενο. Τόσο η παραμονή σας κάτω από τη γέφυρα, όσο και η διαδικασία της εμπυρευμάτισης και ανατίναξης να είναι όσο το δυνατό σύντομη και ολιγόχρονη. Σας εύχομαι καλή επιτυχία, αγαπητοί συναγωνιστές».

Μόλις σουρούπωσε ξεκινήσαμε. Το πέρασμά μας ανάμεσα απ' την εχθρική διάταξη γίνεται λίγο αριστερότερα απ' το Δενδροχώρι χωρίς καμιά περιπλοκή. Η συνέχισή μας πιο πέρα γίνεται με προσοχή, με μέτρα ασφάλειας. Ο πεπειραμένος οδηγός μας με διάφορα ζικ ζακ τα καταφέρνει θαυμάσια να μας περνάει ανάμεσα απ' τα πολλά εχθρικά φυλάκια. Οι φωτοβολίδες που κατά καιρούς εκτοξεύονται απ' τη διάταξη του Κυβ. Στρατού συχνά μας αναγκάζουν να σταματούμε την πορεία προς τα μπρος, να αισθανόμαστε για τα καλά η σημαίνει να κινείσαι σε κατεχόμενη περιοχή. Διασχίζαμε μια στεγνή ρεματιά όταν ο σύνδεσμος μας πληροφορεί ότι πλησιάζουμε στο στόχο. Η χαρά όλων μας είναι μεγάλη. Και να τώρα μόλις περάσαμε την όχθη και βγήκαμε σε μια λάκα, τελείως ξαφνικά κι αναπάντεχα για μας πέφτουμε πάνω σε σημένη εχθρική ενέδρα. Ο Τσεκούρας, ο Σαλονικιός, ο Σκαρλάτος που κινούνταν μπροστά μόλις άκουσαν το γνωστό προειδοποιητικό «Αλτ! Ποιοί είστε;» αμέσως απαντούν με ριπές αυτομάτων. Αυτοσχημίς απ' την πλευρά της ενέδρας εκδηλώνονται καταιγιστικά πυρά. Καίγεται το πελεκούδι. Ο ομαδάρχης Τσεκούρας και ο διμοιρίτης Σαλονικιός είναι οι πρώτοι δικοί μας που τραυματίζονται. Ο δεύτερος πιο σοβαρά με διαμπερές τραύμα από σφαίρα στο πόδι πιο πάνω απ' τον αστράγαλο. Ευτυχώς που δεν του πείραξε το κόκκαλο. Μονάχα εκείνοι που έτυχε να πέσουν πάνω σε σημένη νυχτερινή ενέδρα νιώθουν τι είδους ψυχολογικές καταστάσεις επικρατούν σε τέτοιες περιπτώσεις. Δίνω εντολή για σύμπτυξη. Όπως μπορεί τώρα ο καθένας υποχωρεί προς τα πίσω, προς την όχθη της ρεματιάς για να απομακρυνθεί όσο το δυνατό γρηγορότερα από αυτό το επισημασμένο μέρος που συνεχώς βάλλεται

από καταιγιστικά πυρά. Μ' αυτό τον τρόπο αποτραβηχτήκαμε καμιά 150-200 μέτρα και σταματήσαμε σε ένα μικρό νεροφάγωμα που μας προστάτευε απ' τα μετωπικά πυρά. Θα ήταν προτιμότερο για μας μόλις πέσαμε στην ενέδρα να υποχωρήσουμε χωρίς ν' ανοίξουμε πυρά. Έτσι όμως, όπως εξελίχτηκαν τα πράγματα, αποκαλύψαμε όχι μονάχα την ύπαρξή μας, αλλά και το σημείο που βρισκόμασταν. Ύστερα από αυτή την εξέλιξη ο άμεσος γεωγραφικός χώρος μεταβλήθηκε αυτή την βραδιά σε πραγματική πολεμική κόλαση. Το μέρος που βρισκόμαστε δεν βάλλεται τώρα μονάχα απ' τα όπλα της ενέδρας, εδώ στρέφονται τα πυρά απ' τα πολυάριθμα εχθρικά φυλάκια που βρίσκονται μπροστά μας, πίσω μας, αριστερά και δεξιά μας. Οι τροχειοδεικτικές σφαίρες που τα πολυβόλα του αντιπάλου ρίχνουν κατά πάνω μας υποδείχνουν μ' αυτό τον τρόπο στις ολμαρχίες, στις πυροβολοαρχίες σε πιο μέρος να στείλουν τις οβίδες τους. Οι φωτοβολίδες που ασταμάτητα εκτοξεύονται στον ουρανό μεταβάλλουν τη νύχτα σε μέρα. Καθηλωθήκαμε κυριολεκτικά σ' αυτό το μικρό νεροφάγωμα. Αδύνατο να σηκώσεις κεφάλι. Τα χρειαστήκαμε για τα καλά. Έμοιαζε ότι όλα για μας τέλειωσαν. Όπως μας έλεγε αργότερα ο Τσεκούρας, είδε το μαχητή μας Κ. να κάνει τον σταυρό του. Να λέει ψιθυριστά το «Πάτερ ημών, ο εν τοις ουρανοίς, αγιασθείτ' όνομά σου..». Χριστιανός ήταν. Πίστευε στο Θεό. Σ' αυτές τις κρίσιμες στιγμές παρακαλούσε τον παντοδύναμο να τον βοηθήσει.

Σε λίγο ακούσαμε απ' την πλευρά της ενέδρας φωνές που συνοδεύονταν με πυρά εν κινήσι. Καταλάβαμε ότι κινούνται προς καταδίωξή μας. Ο Τσεκούρας προσωπικά με προειδοποιεί γι' αυτή την απειλή. Η ανησυχία μας τώρα γίνεται πιο έντονη. Δόσαμε εντολή να στρέψουν όλοι τα αυτόματα προς αυτή την κατεύθυνση. Το μοναδικό που μπορούσαμε να κάνουμε. Για μετακίνηση από εδώ προς οποιαδήποτε κατεύθυνση αυτή τη στιγμή θα σήμαινε θάνατος. Ευτυχώς που δεν έφτασαν μέχρι το μέρος μας.

Πάνω από μισή ώρα κράτησε αυτή η έντονη ανησυχητική κατάσταση. Μετά η ένταση των πυρών άρχισε να κοπάζει. Ο Π. Σκαρλάτος επιδένει τον τραυματία μας διμοιρίτη. Είχε αυτός ο συναγωνιστής κάποιες εμπειρίες απ' το στρατό στην επίδεση τραυμάτων. Μα και ο ίδιος ο τραυματίας αντιμετώπιζε ψύχραιμα την κατάσταση. Μου είπε χαρακτηριστικά ότι θα μας ακολουθήσει μαζί όπου πάμε. Τον απαλλάξαμε απ' το βάρος. Του δώσαμε ένα ξύλο για μπαστούνι. Αναθέσαμε στον Σκαρλάτο να τον βοηθάει πιο πέρα στην πορεία. Ρώτησα τον σύνδεσμο να μου πει τι θα γίνει πιο πέρα. Τι δυνατότητες υπάρχουν για να

μπορέσουμε να βγούμε έξω από την φάκα; Μου εξήγησε ότι προς την κανονική και πιο κοντινή κατεύθυνση, προς Φαλτσάτα, Μάλι Μάδι, Δενδροχώρι αποκλείεται μια τέτοια δυνατότητα κι αυτό όχι μονάχα γιατί ύστερα απ' τον εντοπισμό μας εδώ έχουν κλείσει όλες οι διαβάσεις, αλλά και γιατί αυτός ο τομέας είναι γεμάτος από μικτά ναρκοπέδια, δικά μας και εχθρικά. Την ίδια σχεδόν απάντηση πήρα όταν του πρότεινα να ελιχθούμε προς Οινόη, προς Καστανοχώρια. «Θα κάνουμε, είπε, μια προσπάθεια να βγούμε έξω απ' την πλευρά του Καζάνι και της Αποσκοπής. Άλλη διέξοδο δεν βλέπω. Να πεις στα παιδιά να μην ανησυχούν. Θα κάνω ό,τι είναι δυνατό». Με ενθάρρυνε πραγματικά αυτή η δυνατή θέληση αυτού του γενναίου ΚΑΠαπίτη να μας βγάλει πάση θυσία έξω απ' τον κλοιό. Η παραμονή μας εδώ την ημέρα σήμαινε αυτοκαταστροφή, αυτοκονία.

Μόλις καταπράιναν λίγο τα πράγματα ξεκινήσαμε. Βαδίζαμε ανάμεσα από κάτι ομαλές πλαγιές με μικρούς θάμνους. Οι φωτοβολίδες που δεν σταματούν να εκτοξεύονται μας αναγκάζουν συχνά να σταματούμε. Να καθυστερούμε.

Για μένα προσωπικά ήταν σχεδόν άγνωστα αυτά τα μέρη. Ο σύνδεσμός μου εξηγούσε ότι βρισκόμαστε δίπλα απ' τη Λεύκη, την Κορομηλιά κλπ. Βαδίζουμε προς ανατολάς. Όσο προχωρούσαμε, τόσο περισσότερο πλησιάζαμε προς τα φώτα της πόλης Καστοριάς. Ήταν κάτι που δεν μας άρεσε. Έμοιαζε σαν κάτι το τελείως ακατανόητο. Εκεί με πλησιάζει ο σύνδεσμός μου Γιωργάκος, με πιάνει απ' το κιτώνιο και μου λέει ψιθυριστά στο αυτί: «Συναγωνιστή λοχαγέ, αυτός, όπως φαίνεται πάει να μας παραδώσει». Αυτά μου τα λέει τώρα ένα 17χρονο αγόρι, αμούστακο. Δεν του απάντησα τίποτα. Σε λίγο στρίβουμε προς τα πάνω, προς Καζάνι – Μπίκοβικ. Αυτό μας κάνει τώρα να ανακουφιστούμε για λίγο. Φτάνουμε σε κάποιο σημείο και πάλι σταματάμε. Οι φωτοβολίδες και τα άσκοπα πυρά που συνέχιζαν να ρίχνονται από διάφορα εχθρικά φυλάκια τον κάνουν ν' αλλάξει γνώμη. «Όπως δείχνουν τα πράγματα κι από εδώ δεν γίνεται τίποτα», μου λέει. Και προσθέτει: «Θα προσπαθήσουμε μέσω της δασωμένης πλαγιάς Λάπανα».

Κοιτάμε το ρολόι, ο χρόνος κυλάει ασταμάτητα. Η έγνοια μέσα μας γίνεται πιο εντατική. Μερικοί απ' τους μαχητές μας προτείνουν να κρύψουμε κάπου τις νάρκες που μεταφέραμε για να απαλλαχτούμε απ' το βάρος. Διαφώνησα μαζί τους κι αυτό κατά κύριο λόγο, γιατί αυτές οι εκρηκτικές ύλες σε κάποιες εξαιρετικές περιστάσεις θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες για αυτοϋπεράσπιση.

Στρίβουμε προς ΒΔ. Κινούμαστε μέσα από αραιοδασωμένη πλα-

γιά. Δεν προλάβαμε να απομακρυνθούμε κάμποσο και τώρα βλέπουμε από μια κοντινή εκθρική διάταξη να εκδηλώνονται για άγνωστους για μας λόγους πυρά. Το πιο πιθανό ήταν ότι έγινε σύγκρουση με κάποια αντάρτικη ομάδα ελεύθερων σκοπευτών. Αυτό προκαλεί καινούργια καθυστέρηση προς τα εμπρός. Ο χρόνος περνάει και το καρδιοχτύπι για την παραπέρα τύχη μας γίνεται πιο εντατικό. Θα προλάβουμε άραγες πριν φέξει να βγούμε έξω από τη φάκα. Το περιστατικό αυτό της σύγκρουσης δίνει τη δυνατότητα στον οδηγό να προσανατολιστεί καλύτερα και να καταλήξει στο σημείο εκείνο της εχθρικής διάταξης που περισσότερο προσφέρονταν για έξοδο. «Πες στα παιδιά, μου είπε, ακόμα μια φορά, να μην ανησυχούν. Υπάρχει διέξοδος».

Όσο προχωρούσαμε πιο πέρα η πλαγιά γίνεται πιο πυκνοδασωμένη. Δημιουργεί προβλήματα στην προώθησή μας. Πλησιάζουμε στο δημόσιο δρόμο Καστοριάς-Βατοχώρι. Ο σύνδεσμος μας προειδοποιεί γι' αυτό. Κάνουμε μια σύντομη στάση. Δόσαμε εντολή στους άνδρες από δω και πέρα να κινούνται ακροβολισμένοι. Με προσεχτικά μέτρα ασφάλειας, αλλά και πανέτοιμοι να τη σαρώσουμε, εάν τυχόν μπροστά μας βρεθεί κάποια αντίσταση. Τους εξηγήσαμε ότι κάνουμε το τελευταίο άλμα. Με κομμένη την ανάσα διασχίσαμε την δημοσιά χωρίς κανένα πρόβλημα. Άρχιζε να χαράζει όταν ήδη βρισκόμασταν στις πλαγιές του Μάλι Μάδι, κοντά στην Φραγκοβίτσα. Ο σύνδεσμος με ικανοποίηση μας ανακοινώνει: «Παιδιά, πηδήσαμε το χαντάκι. Μπορείτε να ξεκουραστείτε». Η χαρά μας δεν έχει όρια, δεν περιγράφεται. Ο διμοιρίτης Γ. Σαλονικιός, στηριζόμενος στο μπαστούνι πλησιάζει το σύνδεσμο. Τον συγχαίρει με χειραψία. Τον αγκαλιάζει. Τον φιλάει. Τον ευχαριστεί θερμά.

30 Σεπτεμβρίου. Οι άνδρες του υπόλοιπου τμήματος που είχαν μείνει στον καταυλισμό και είχαν δει και ακούσει το νυχτερινό πατατράκ που είχε συμβεί στον τομέα των μετόπισθεν που εμείς είχαμε διεισδύσει, ανησυχούσαν. Περίμεναν να μάθουν ποια ήταν η τύχη μας. Γι' αυτό μόλις τα παρατηρητήρια μας αντιλήφθηκαν ότι επιστρέφουμε, σύσσωμοι σηκώνονται στο πόδι. Τρέχουν προς συνάντησή μας. Να δουν ποιοι από μας μείναμε σώοι. Να ρωτήσουν για τα πάντα. Το γνωστό κολλητήρι του λόχου μας ο Φ. Καμαρέτσος δεν άφησε ανεκμετάλλευτη κι αυτή την ευκαιρία να διασκεδάσει με τον τρόπο του κι αυτή τη δραματική χθεσινοβραδινή περιπέτεια. Πλησιάζει τους πιο κοντινούς γνωστούς και τους προτείνει με ειρωνεία και ψιθυριστά σ' αυτί: «Μήπως θέλουν να αλλάξουν εσώρουχα». Οι επιδιώξεις αυτού του χιουμοριστή μας πιάνουν φωτιά. Πυροδοτούν αντιλογίες. Δη-

μιουργούν ατμόσφαιρα μαζικού καλαμπουριού. Προκαλούν παντοειδή σχόλια. Γέλια και ευθυμίες.

Τις βραδινές ώρες μαζί με τον σύνδεσμο πήγαμε στο ΣΔ της 16ης Ταξιαρχίας. Αναφέραμε στον επιτελάρχη την εξέλιξη και τα αποτελέσματα της αποστολής. Μου υπόδειξε τον τομέα της καινούργιας διάταξης του λόχου μας. Εκεί μπροστά στο συν. Παπαδημητρόπουλο πριν χωρίσουμε με τον σύνδεσμό του μ' όλη μου την καρδιά ευχαρίστησα θερμά αυτόν τον γενναίο αντάρτη για την επιδεξιότητα και την ανδρεία του. Παρέλειψα να σημειώσω τα ατομικά του στοιχεία στο ημερολόγιό μου. Γι' αυτό το μοναδικό που μπορώ να αναφέρω είναι ότι ήταν κάτοικος του Δενδροχωριού, σλαβομακεδόνικης καταγωγής. Υπηρετούσε στο ΚΠ.

1-2 Οκτωβρίου. Ο λόχος μας πήρε ξανά διάταξη απέναντι από τη Φαλτσάτα στο τομέα του Αγίου Δημητρίου μπροστά απ' το οχυρό της Φαλτσάτας. Την ημέρα αυτή ήρθε το Διάταγμα της Π.Δ. Κυβέρνησης που με προήγαγε σε υπολοχαγό μηχανικού.

Πικρία και ευθιξία από μια απροσδόκητη αδικία

Στη διάταξή μας ήρθαν οι Αν. Βρατσάνος και ο Β. Χαριζόπουλος. Εδώ λαμβάνει χώρα μια απροσδόκητη για μένα, μα και τελείως αδικαιολόγητη διοικητική αλλαγή, που με ξάφνιασε, μα και ήταν επόμενο να μου προκαλέσει βαθιά πικρία και στενοχώρια. Σε στενό ακτίφ στελεχών του λόχου ο Αν. Βρατσάνος μας ανακοινώνει ότι από δω και πέρα διοικητής του λόχου σαμποτέρ τοποθετείται ο Β. Χαριζόπουλος, που είναι και ο πιο αρχαιότερος λοχαγός. Ενώ εγώ θα αναλάβαινα διοικητής διμορίας. Το όλο επιχείρημα ήταν ότι «ήταν αρχαιότερος λοχαγός». Δεν προηγήθηκε καμιά συζήτηση μαζί μου γύρω από αυτό το θέμα.

Μόλις άκουσα αυτή την απρόσμενη ανακοίνωση, μου φάνηκε σαν «κεραυνός εν αιθρία». Δεν περίμενα και δεν μπορούσα να φανταστώ να συμβεί μια τέτοια αβάσιμη και μη αναγκαία υποβάθμιση. Παρά την ενδόμυχη πικρία που ένιωσα μέσα μου, προσπάθησα και πέτυχα να συγκρατηθώ χωρίς να εκδηλώσω την βαθιά δυσαρέσκειά μου.

Από όποια πλευρά και εάν εξετάσει κανείς αυτή την διοικητική αλλαγή θα φανεί ότι όχι μονάχα δεν ήταν σωστή και δεν προκαλέστηκε από κάποια αναγκαιότητα, αλλά και δεν στηρίζονταν σε κάποια λογική. Πρόκειται για μια αδικαιολόγητη ενέργεια που συγκέντρωνε όλα

τα στοιχεία μιας ανευθυνότητας και φανερής αδικίας εις βάρος μου. Ίσως πίσω από αυτή να κρύβονταν και κάποια άλλα άγνωστα για μένα κίνητρα. Με τον τρόπο που αυτή εκδηλώθηκε τίποτα δεν αποκλείονταν.

Για να γίνω όμως πιο κατανοητός και για να αποφευχθούν σκέψεις για τάση προσωπικής αυτοπροβολής και να μην θεωρηθεί ότι το παραπάνω συμπέρασμα είναι ξεκάρφωτο, θα παραθέσω επιχειρήματα που επιβεβαιώνουν την ορθότητα αυτής της εκτίμησης.

Ας δούμε μερικά από αυτά:

1. Με τον Β. Χαριζόπουλο υπηρετούσαμε μαζί σαν διοικητές λόχου στη Διλοχία σαμποτέρ της 670 Μονάδας. Αυτός ανέλαβε διοικητής λόχου τον Απρίλη του 1948, ενώ εγώ τοποθετήθηκα σε τέτοια θέση τον Ιούλη του ίδιου χρόνου. Ήταν από αυτή την άποψη αρχαιότερος λοχαγός με διαφορά περίπου τριών μηνών. Στις μάχες του Γράμμου το τμήμα μας είχε μεγάλες απώλειες με αποτέλεσμα τον Αύγουστο του 1948 η Διλοχία σαμποτέρ να πάψει να υπάρχει. Και στη θέση της με διαταγή της 670 Μονάδας (Σκοτίδας) συγκροτήθηκε λόχος σαμποτέρ με διοικητή εμένα. Ανάμεσα σ' αυτούς που είχαν τραυματιστεί ήταν και ο λοχαγός Β. Χαριζόπουλος που είχε μεταφερθεί για νοσηλεία σε νοσοκομείο της Αλβανίας. Με αυτή τη σύνθεση και με διοικητή τον υποφαινόμενο ο Λόχος σαμπότερ έδωσε μια σειρά μάχες στο Γράμμο τον Αύγουστο και στη συνέχεια, αργότερα στο Βίτσι.

Επομένως τη θέση του διοικητή του Λόχου σαμποτέρ την κατείχε νόμιμα ο διορισμένος διοικητής.

2. Κατά κανόνα, η καθαίρεση διοικητή του ΔΣΕ από οποιαδήποτε θέση που κατείχε επιτρέπονταν να γίνεται μονάχα σε περιπτώσεις που παρουσιάζονταν υπαρκτά δεδομένα ότι αυτός δεν ανταποκρίνονταν στις υποχρεώσεις του. Έκανε επανειλημμένα λάθη ή παρουσίαζε άλλες αδυναμίες, αντιλαϊκές πράξεις, ανήθικη συμπεριφορά κλπ. Από αυτή την άποψη δεν υπήρχε ούτε ίχνος αρνητικών ενδείξεων εις βάρος μου. Εξάλλου αυτό και σήμερα ακόμα επιζώντες συναγωνιστές μπορούν να το επιβεβαιώσουν. Μα και φαίνεται πεντακάθαρα ότι τίποτε δεν συνηγορούσε υπέρ αυτής της υποβάθμισης και αντικατάστασής μου.

3. Ήμασταν και οι δυο απόφοιτοι της Σχολής Αξιωματικών του πεζικού, του ΔΣΕ ισόβαθμοι σε τίτλο με το βαθμό του ανθυπολοχαγού. Με την μοναδική διαφορά ότι εγώ συμπληρωματικά αποφοίτησα και απ' τη Σχολή Μηχανικού του Γενικού Αρχηγείου. Από αυτή τη στρατιωτική Σχολή έβγαιναν αξιωματικοί μηχανικοί σαμποτέρ που προορί-

ζονταν να πλαισιώσουν διοικητικές θέσεις ειδικών σαμποταριστικών σχηματισμών.

4. Ο Β. Χαριζόπουλος σαν αξιωματικός πεζικού που ήταν θα μπορούσε κάλλιστα να χρησιμοποιηθεί σαν διοικητής λόχου σε σχηματισμούς αυτού του όπλου και καμιά λογική δεν υπαγόρευε να αναλάβει διοικητής λόχου σαμποτέρ όταν μάλιστα αυτή η θέση κατέχονταν νόμιμα από ειδικό αξιωματικό μηχανικού.

Οι απλοί αγωνιστές του ΔΣΕ, όταν πήραν το όπλο στο χέρι να πολεμήσουν δεν τους απασχολούσε και ούτε καν σκέφτονταν τότε να βάζουν μπροστά τους σκοπούς να αναδειχτούν, να αναλάβουν πόστα. Διαφορετικά είναι τα πράγματα όταν στην πορεία του πολέμου στα πεδία των μαχών δίκαια και με το σπαθί σου αναδείχνεσαι σε κάποια διοικητική θέση. Σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι μεγάλη αδικία να αφαιρείς το κεκτημένο δικαίωμα αγωνιστή και αβάσιμα να τον υποβαθμίζεις. Τέτοιου είδους ενέργειες αναπόφευκτα τραυματίζουν την αγωνιστική ευαισθησία. Προκαλούν δίκαιη δυσαρέσκεια. Περιττό να υπογραμμιστεί ότι παρόμοιες ενέργειες έρχονταν σε αντίθεση με τις καθορισμένες οδηγίες και κανονισμούς του Γ. Αρχηγείου για τα κριτήρια ανάδειξης στελεχών. Μα και είμαι βέβαιος εάν μια τέτοια αναφορά παράπονο έφτανε στα χέρια του Β. Μπαρτζιώτα, του Δ. Βλανιά η παρέμβασή τους θα ήταν ακαριαία. Η διαταγή στο Στρατό, όποια κι αν είναι δεν συζητιέται, εκτελείται.

Η δυσαρέσκεια που ένιωθα, αν και παρέμεινε ενδόμυχη κι ανέκφραστη ήταν μεγάλη. Γίνονταν πιο έντονη. Οι συλλογισμοί που απασχολούν το μυαλό μου δεν είναι λίγοι. Σε μια τέτοια περίπτωση το άπειρο μυαλό ενός αγροτόπαιδου που είχε πάντα τις πιο αγαθές προθέσεις δεν είναι εύκολο να βρει την χρυσή τομή που χρειάζεται. Διάφορες και πολλαπλές είναι οι σκέψεις που διαμορφώνονται μέσα μου για τη στάση που πρέπει να κρατήσω πιο πέρα. Οι συλλογισμοί μέσα μου είναι τόσο τεταμένοι, που σχεδόν όλη τη νύχτα δεν έκλεισα μάτι. Τελικά, οριστικά κατέληξα να ζητήσω μετάθεση σε οποιοδήποτε άλλο τμήμα, έστω και πεζικού. Το ζήτημα σκόνταφτε με ποιο τρόπο θα ενεργούσα για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού. Κι εκεί πάνω γεννήθηκε η σκέψη να πάω να συμβουλευτώ για το πώς να χειριστώ το όλο αυτό θέμα με τον καλά γνωστό μου διοικητή της 107 Ταξιαρχίας Π. Τουμπουλίδη. Απ' την άλλη κιόλας μέρα έγινε φανερό ότι κάτι τέτοιο ήταν πια αδύνατο. Ο Π. Τουμπουλίδης είχε ήδη μετακινηθεί με την Ταξιαρχία του απ' την Κρυσταλλοπηγή στην περιοχή του Πισοδέρι. Έτσι περιορίστηκα να γράψω γράμμα για όλο αυτό το θέμα στο Γε-

νικό Αρχηγείο. Άρχισα να γράφω το γράμμα. Να το διορθώνω. Να το ξαναγράφω. Και να τώρα καινούργιο δίλημμα που με τη σειρά του μ' έκανε να πελαγώνω στις εικασίες. Σε ποιόν θα ήταν προτιμότερο να σταλεί το γράμμα μου στο Β. Μπαρτζιώτα ή στο Δ. Βλαντά. Τελικά ύστερα από 4 περίπου εικοσιτετράωρα κατέληξα στο σκεπτικό να αποσταλεί στο Β. Μπαρτζιώτα.

Τις προθέσεις μου αυτές δεν τις αποκάλυψα ούτε και στον πιο έμπιστο και αγαπημένο μου σύνδεσμο Γιωργάκο, ο οποίος έβλεπε ότι διαρκώς ασχολιόμουν με διάφορα εντατικά γραψίματα. Τον έκαναν να καταλαβαίνει ότι εδώ κάτι συμβαίνει και διαρκώς με ρωτούσε να μάθει κάτι. Καταλάβαινα πολύ καλά ότι και η παραμικρότερη νύξη εκδήλωσης δικής μου δυσαρέσκειας, ακόμα και στον πιο κοντινό και έμπιστο συναγωνιστή μπορούσε τελικά να γίνει γνωστή σ' όλους τους άνδρες του λόχου, πράγμα που δεν το επιθυμούσα. Εν τω μεταξύ στο λόχο μας τα ψι-ψι γύρω από αυτό το θέμα δεν σταματούσαν. Όλο και πιο συχνές είναι οι επισκέψεις μαχητών και στελεχών στο γιατάκι της διάταξης που είχα. Τα πρωτεία σ' αυτά τα είχε ο διμοιρίτης Θανάσης Πάνος, ένας απ' τους πιο κοντινούς συντρόφους, παραγματικά αδερφικός φίλος, ο οποίος ρωτούσε και επέμενε κάτι να του πω. Σ' αυτόν εκμυστηρεύτηκα τις σκέψεις μου ότι σκέφτομαι να ζητήσω μετάθεση σε οποιοδήποτε άλλο τμήμα, ελπίζοντας ότι όλα αυτά θα έμεναν μεταξύ μας. Αυτός όμως δεν κρατήθηκε και μετέφερε τις προθέσεις μου πρώτα στον ΠΕ του λόχου Β. Ντερέκα και στη συνέχεια στους διμοιρίτες, αφού εκ των προτέρων είχε εξασφαλίσει την υπόσχεσή τους ότι θα κρατήσουν κι αυτή την είδηση υπο εχεμύθεια. Δυστυχώς και οι τελευταίοι μιμήθηκαν το παράδειγμά του. Έτσι το υποτιθέμενο αυτό μυστικό έγινε τύμπανο σε όλους τους άνδρες του λόχου. Ο διμοιρίτης Σ. Σαλονικιός που πάντα διακρίνονταν για την βαθύτητα των σκέψεων και των προβληματισμών του, μου προτείνει για όλα αυτά να γράψω στο Γενικό Αρχηγείο και με παρακάλεσε να παραμείνω στη θέση μου, ώσπου να έρθει απάντηση. Πρόκειται για μια πρόταση που κατά πολύ ήταν ταυτόσημη με την δική μου σκέψη. Με το θάρρος που είχαν με επισκέφτηκαν και άλλοι μαχητές και στελέχη του λόχου. Ρωτούσαν να μάθουν εάν είναι σωστά αυτά που ακούστηκαν. Με παρακαλούσαν να μείνω στο λόχο και να μην φύγω. Μερικοί από αυτούς μου είπαν ανοιχτά ότι όπου θα πας εσύ εκεί θα έρθουμε κ' εμείς.

Όλες αυτές οι εκκλήσεις σε συνδυασμό με εκείνους τους ακατάλυτους δεσμούς που με συνέδεαν μ' αυτούς τους συναγωνιστές με συγκινούσαν ως τα κατάβαθα της ψυχής και σκεπτόμουν πιο σοοβαρά και

υπεύθυνα. Μα και αντιλαμβανόμουν ότι όποια και εάν είναι η υποτιθέμενη καινούργια διοικητική θέση με την αναμενόμενη μετάθεσή μου σε άλλο τμήμα, σε καμιά περίπτωση δεν θα αντικαταστήσει τη γνωριμία, τη μεγάλη εκτίμηση και τους δυνατούς συντροφικούς δεσμούς φιλίας που είχα αποκτήσει στο λόχο σαμποτέρ. Όλα αυτά με κάνουν να προβληματίζομαι περισσότερο και να κοπάζει η δυνατή ενδόμυχη έξαρση μέσα μου. Ωστόσο συνεχίζω να παραμένω αδιάλλακτος στην αρχική μου απόφαση. Το γράμμα το κρατούσα έτοιμο να το προωθήσω με την πρώτη ευκαιρία στον προορισμό μου.

5 Οκτωβρίου. Ήρθε εντολή ο λόχος μας να κινηθεί προς συνάντηση της 18 Ταξιαρχίας που βρίσκονταν κοντά στο Μακροχώρι. Είχε νυχτώσει για τα καλά όταν φτάσαμε στο Βατοχώρι. Ο φίλος μου Θανάσης Πάνος που εκ των προτέρων είχε εξασφαλίσει άδεια απ' το λοχαγό με προσκάλεσε να μείνω αυτή την βραδιά στο σπίτι του να με φιλοξενήσει. Πήρα μαζί μου και τον σύνδεσμό μου Γιωργάκο. Δεν είναι πρώτη φορά που σταματάω σ' αυτό το σπίτι. Γνώριζα καλά όλα τα μέλη της οικογένειας. Το θεωρούσα σαν δικό μου. Πάντα έβρισκα θερμή υποδοχή και καλή φιλοξενία. Ο αδερφός του Θανάση, ο Νίκος, μόλις μας είδε χάρηκε και παρ' όλο που ήταν νύχτα αμέσως μας έστρωσε ένα πλούσιο τραπέζι. Μας σέρβιρε ακόμα και κρασί. Την άλλη μέρα το ενδιαφέρον και η προσοχή ήταν ακόμα μεγαλύτερη. Δίπλα στα άλλα οι γυναίκες φρόντισαν και μας έφκιασαν και πίτα. Μόλις είχε τελειώσει το τραπέζι κι ετοιμαζόμασταν να αναχωρήσουμε καταφθάνουν δυο καταδιωκτικά αεροπάνα κι αρχίζουν να μυδραλλιοβολούν, να ρίχνουν ρουκέτες μέσα στο χωριό. Οι κάτοικοι φοβισμένοι από αυτή την αιφνιδιαστική επιδρομή, τρέχουν όπου νομίζουν ότι μπορούν να κρυφτούν. Μια ρουκέτα προκαλεί ζημιές στη σκεπή ενός διπλανού σπιτιού. Ευτυχώς όλα πέρασαν χωρίς να υπάρχουν απώλειες. Τις βραδινές ώρες φτάσαμε στο Μακροχώρι.

Ύστερα από 34 χρόνια ξανά στο Βατοχώρι, στο Βίτσι, στην Πρέσπα

Ένας απ' τους διακαείς πόθους των μαχητών του ΔΣΕ ήταν να επισκεφτούν τα μέρη που βρέθηκαν και έδρασαν κατά τη διάρκεια εκείνων των θυελλώδικων στιγμών του εμφυλίου πολέμου. Και ιδιαίτερα σ' εκείνα τα σημεία που συνδέονταν τόσο με τις σκληρές συνθήκες της αντάρτικης ζωής, όσο και με τα μέρη που είχαν δώσει άνισες μάχες,

που έπαιζαν κορώνα γράμματα την ίδια την ζωή τους. Όταν το 1982 ήρθα για πρώτη φορά οικογενειακώς με άδεια στην Ελλάδα και επισκέφτηκα τα χωριά του Νομού Κοζάνης μου δόθηκε μια τέτοια ευκαιρία να εκπληρωθεί αυτή η επιθυμία μου. Να μπορέσω να περάσω από πολλά γνωστά μέρη ετούτης της περιοχής που παλιότερα δυο ολόκληρα χρόνια έτυχε να βρίσκομαι στην πρώτη γραμμή της φωτιάς του πολέμου. Ο ανιψιός μου Ν. Κούτσος προσφέρθηκε να μας εξυπηρετήσει με το αυτοκίνητό του για μια τέτοια εκδρομή στο χώρο του Βίτσι και της Πρέσπας. Στο ταξίδι μάς συνόδευαν και οι δυο κόρες μου που τόσο πολύ επιθυμούσαν να γνωριστούν όσο το δυνατόν με περισσότερα μέρη της Ελλάδας. Μόλις περάσαμε την γέφυρα της Νεάπολης κάνουμε την πρώτη στάση. Οι πολεμικές αναμνήσεις του παρελθόντος από αυτή την μεγάλη γέφυρα είναι ακόμα έντονες. Δυο φορές στο παρελθόν έτυχε να δώσουμε μάχη για την καταστροφή αυτού της στρατηγικής σημασίας σοβαρού τεχνικού οδικού αντικειμένου. Στην πρώτη περίπτωση η επιχείρηση απέτυχε. Στο πεδίο της μάχης είχαμε ένα νεκρό, ενώ εγώ και μερικοί άλλοι συναγωνιστές μας τραυματιστήκαμε. Τη δεύτερη φορά ο σκοπός επιτεύχθηκε. Τα τεράστια συντρίμμια και αποκόμματα απ' τα υπόβαθρα της παλιάς κατεστραμμένης γέφυρας παραμένουν. Μαρτυρούν για την μεγάλης ισχύος εκρηκτική ύλη, αλλά και για το παράτολμο εκείνο εγχείρημα των μπουρλοτιέρηδων. Στην προσπάθειά μου να εντοπίσω το μέρος που θάψαμε τον συναγωνιστή μας αποδείχτηκε ότι δεν ήταν και τόσο εύκολο. Εδώ όλα είχαν αλλάξει ενώ η καινούργια γέφυρα ήταν σε καινούργιο μέρος.

Εκεί που ενώνεται η δημοσιά με το ρέμα της Γέρμας κάνουμε την καινούργια στάση. Το μέρος γύρω χωρίς αλλαγές. Τα πολλά παλιούρια και πατιλίες που υπήρχαν τότες εδώ συνεχίζουν και σήμερα την έντονη παρουσία τους. Κι αυτό το μέρος συνδέονταν με μάχη στο παρελθόν. Πλησιάζουμε το Κωσταράζι. Μπροστά μας αναμένεται να δούμε ένα μέρος με άλλες πιο έντονες πολεμικές αναμνήσεις. Το αυτοκίνητο λιγοστεύει την ταχύτητα. Με προσοχή παρακολουθώ την αριστερή σκάρπα της δημοσιάς με σκοπό να προσδιορίσω το ακριβές σημείο που παλιότερα έλαβε χώρα ένα σοβαρό και υπερτολμηρό μαζικό σαμποτάζ με αποτέλεσμα μια ολόκληρη φάλαγγα αυτοκινήτων να τιναχτεί στον αέρα. Εδώ όμως τόσο είχαν αλλάξει τα πράγματα που στάθηκε αδύνατος ο εντοπισμός του μέρους.

Φτάνουμε στην Καστοριά. Παλιότερα παρατηρούσαμε και ζηλεύαμε τις ομορφιές αυτής της γραφικής πόλης με τα κιάλια απ' τις κορυφές του Μπίκοβικ, του Δόντικ κλπ. Τώρα τις βλέπουμε με τα ίδια τα μάτια

μας. Βάλαμε σαν πρώτο στόχο να επισκεφτούμε την ψηλή κορυφή του Βίτσι και στη συνέχεια την Πρέσπα, το Βατοχώρι, το Μάλι Μάδι, την Φαλισάτα. Το δρομολόγιο περνάει μέσω Απόσκεπτο, Τυχιό. Τα δυο αυτά χωριά έχουν αλλάξει ριζικά εικόνα. Έχουν ενωθεί με την πόλη. Στην κορυφογραμμή του Βίτσι είναι εγκατεστημένα στρατιωτικά ραντάρ, φυλάκιο στρατού. Ο δρόμος δεν προσφέρονταν να συνεχίσουμε την πορεία με το ΙΧ. Αφήσαμε το αυτοκίνητο και ξεκινήσαμε με τα πόδια. Ήταν αρχές του Σεπτέμβρη. Πριν λίγες μέρες εδώ στην κορυφή του Βίτσι είχε πραγματοποιηθεί εκδήλωση αφιερωμένη στην 31η Αυγούστου, ημερομηνία λήξης του Εμφύλιου πολέμου. Ο χωματόδρομος και ο γύρω χώρος από αυτόν ήταν γεμάτος με πεταμένες προκηρύξεις της «γιορτής του μίσους». Δεν προλάβαμε να προχωρήσουμε και πολύ και ο στρατιώτης της φρουράς των ραντάρ μάς σταματάει. Μας ζητάει ταυτότητες, κάτι που κανένας από μας δεν είχε. Εξαναγκαστήκαμε να γυρίσουμε πίσω, χάνοντας μια τέτοια ευκαιρία να επισκεφτούμε μια σειρά τοποθεσίες αυτού του βουνού, στις οποίες παλιότερα δώσαμε μάχες και παίξαμε τα κεφάλια μας κορώνα γράμματα.

Από δω και πέρα μπαίνουμε στο γνωστό γεωγραφικό χώρο του Βίτσι και της Πρέσπας που παλιότερα πάνω από δυο χρόνια ήταν ελεύθερος. Βρίσκονταν σταθερά και μόνιμα στα χέρια των ανταρτών και είχε εγκαθιδρυθεί η λαϊκή εξουσία με πρότυπο την ΕΑΜική αυτοδιοίκηση στα χρόνια της κατοχής. Στο χώρο της Πρέσπας είχαν εγκατασταθεί: Η έδρα της ΠΔ Κυβέρνησης του Βουνού, του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ, οι κεντρικές βάσεις ανεφοδιασμού και επιμελητείας, η Σχολή Αξιωματικών και μια σειρά άλλα εκπαιδευτικά και νοσηλευτικά κέντρα κλπ. Πολλές φορές έτυχε αυτά τα μέρη να τα περάσω με τα πόδια. Να τα γνωρίζω τόσο καλά σαν να ήμουν ντόπιος κάτοικος. Ακολουθούμε το δρομολόγιο μέσω Κρανιώνα, Γάυρο, Βατοχώρι, Κότα (το χωριό αυτό σήμερα δεν υπάρχει), το Περβάλι, Πλατύ, Λευκώνα, Λαιμό και σταματούμε στη γέφυρα Σμίξη που ενώνει την μικρή και μεγάλη λίμνη της Πρέσπας. Αδιάκοπα, ακόρταγα και με ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρακολουθώ σ' όλη τη διαδρομή ετούτα τα παλιά γνωστά μέρη. Υποδείχνω στους συνεπιβάτες μου εκείνα τα πιο χαρακτηριστικά σημεία των τοποθεσιών, που συνδέονταν με τα πιο σημαντικά συμβάντα της αντάρτικης ζωής.

Οι μαχητές του ΔΣΕ είναι ευγνώμονες. Θυμούνται και δεν θα ξεχάσουν ποτέ τις τεράστιες υπηρεσίες που πρόσφεραν σε εκείνες τις κρίσιμες στιγμές οι κάτοικοι της περιοχής του Βίτσι και της Πρέσπας στην υπόθεση του ένοπλου αγώνα. Οι αντάρτες γνώριζαν και εκτιμού-

σαν τη μεγάλη συμβολή του πληθυσμού αυτών των χωριών που σύσσωμος στάθηκε στο πλευρό του ΔΣΕ, μα και με τα ίδια τα μάτια τους έβλεπαν πως καθημερινά, νύχτα και μέρα, άνδρες και γυναίκες γέροι και παιδιά εθελοντικά και με ιδιαίτερη ένταση εργάστηκαν και πρόσφεραν τα πάντα για τις ανάγκες του αγώνα μας.

Ύστερα από τόσες αναμνήσεις που είχα απ' τον πληθυσμό και τα μέρη αυτής της περιοχής ήταν πολύ ενδιαφέρον για μένα να συναντήσω και να μιλήσω με κάποιον παλιό κάτοικο αυτών των χωριών. Ήταν όμως φανερό ότι σ' αυτά τα χωριά της Πρέσπας διέμενε αυτό τον καιρό λίγος κόσμος και σπάνια μπορούσες να συναντήσεις άνθρωπο. Στο δρόμο μετά την Λευκώνα συναντούμε ένα σχετικά ηλικιωμένο αγρότη που συνοδεύει τις αγελάδες του. Με το πρόσχημα δήθεν να τον ρωτήσουμε πώς θα πάμε στην Πύλη τον σταματήσαμε. Μετά η συζήτηση επεκτάθηκε πιο πέρα. Μάθαμε ότι ήταν γεννημένος στην Πρέσπα. Ότι στην περίοδο του Εμφύλιου ήταν πιτσιρίκος. Με δική του πρωτοβουλία άρχισε να μας εξιστορεί διάφορα περιστατικά της ζωής του από κείνη την περίοδο. Όταν εγώ του είπα ότι έκανα αντάρτης σ' αυτά τα μέρη και ότι ο σκοπός αυτής της εκδρομής ήταν να τα δω ακόμα μια φορά, τότε αυτός ξεθάρρεψε και ξανοίχτηκε ακόμα περισσότερο κι άρχισε να μας αναφέρει παραδείγματα για τα τόσα πολλά που πρόσφερε ο λαός του Βίτσι και της Πρέσπας σ' αυτόν τον αγώνα. Εκεί τώρα μας προειδοποιεί λέγοντας: «Προσέξτε από δω και πέρα να μην το πείτε αλλού πουθενά ότι κάνατε αντάρτης σε τούτα τα μέρη. Πρώτα π' όλα κανείς δεν θα σας πιστέψει ότι ήρθατε εδώ για εκδρομή, αλλά θα νομίσουν ότι ήρθατε να βρείτε και να πάρετε κάποια παλιά κρυμμένα».

Κοντά στη γέφυρα, στο σημείο που ενώνονται η μικρή και μεγάλη λίμνη της Πρέσπας κάνουμε την τελευταία στάση. Μπροστά μας ξετυλίγεται το θαυμάσιο θέαμα της μικρής ετούτης πεδιάδας που αρμονικά συνδυάζει τις πολλές ομορφιές του συνόλου της φύσης και ειδικά της λίμνης με το βαθύ γαλάζιο χρώμα του καθρέφτη της. Τις δαντελωτές ακρογιαλιές της και τις τριγύρω ομαλές δασωμένες πλαγιές της. Το δροσερό αεράκι που φυσούσε και σάλευε χαϊδευτικά την ήσυχη επιφάνεια του νερού κάνουν πιο γοητευτική την εντυπωσιακή εικόνα που αντικρίζουμε. Οι εκπρόσωποι της νέας γενιάς και του ρομαντισμού που με συνοδεύουν, οι δυο κόρες μου, εντυπωσιάζονται απ' αυτή την υπερθαύμαστη μαγευτική φύση. Τρέχουν στην άκρη της λίμνης να δουν από κοντά αυτό το κατακάθαρο νερό. Το παίρνουν με τα χέρια. Το συγκρίνουν με παρόμοιες λίμνες που είχαν δει στο παρελθόν.

«Ετούτο το νερό είναι πιο καθαρό ακόμα και από εκείνο της ξακου-

στής λίμνης Ρίτσας του Καυκάσου», μου λέει η μικρότερη κόρη μου Κατίνα.

Μετά από ένα σύντομο γευμάτσμα στο εξοχικό εστιατόριο που ήταν εδώ κοντά στην γέφυρα, πήραμε το δρόμο της επιστροφής με σκοπό να προλάβουμε να περάσουμε απ' το Βατοχώρι, την Κρυσταλλοπηγή, το Μάλι Μάδι, την Φαλτσάτα. Φτάνοντας στην άκρη του Βατοχωρίου, τον πρώτο που συναντήσαμε ήταν ένας παππούς που προσπαθούσε να περάσει τις λίγες προβατίνες του απ' το δημόσιο δρόμο. Αυτό μας κάνει να σταματήσουμε για λίγο. Τότε αντικρίσαμε ότι καμιά 200 μέτρα πιο μπροστά ήταν εγκατεστημένο στρατιωτικό φυλάκιο. Ρωτήσαμε τον παππού να μάθουμε εάν διαμένουν στο χωριό τα αδέρφια Νίκος και Θανάσης Πάνος.

Η απάντηση που πήραμε ήταν ότι ο Νίκος μένει στο χωριό, όμως αυτή τη στιγμή είναι στα πρόβατα, ενώ ο Θανάσης βρίσκεται στο εξωτερικό. Απ' την προφορά καταλάβαμε ότι ήταν σλαβομακεδόνας. Έτσι η επιθυμμία μου να επισκεφτώ αυτό το τόσο γνωστό σπίτι δεν μπορούσε τώρα να εκπληρωθεί. Στη συνέχεια ρωτάω τον παππού πώς μπορούμε να πάμε στην Καστοριά και χωρίς δυσκολία με την μαγκούρα του μας δείχνει το δρόμο μέσω Γάυρου, από όπου ήρθαμε και το οποίο εμείς τον ξέραμε. Εμείς όμως θέλαμε να πάμε απ' την πλευρά της Κρυσταλλοπηγής – Φαλτσάτας. Ακολουθεί ο παρακάτω διάλογος:

– Εμείς θέλουμε να πάμε απ' την άλλη μεριά μέσω Κρυσταλλοπηγής.

– Δεν υπάρχει από εκεί δρόμος προς Καστοριά.

– Εγώ ξέρω ότι παλιότερα τέτοιος δρόμος μέσω Φαλτσάτας υπήρχε. (Το άκουσμα της τοποθεσίας Φαλτσάτας ξαφνιάζει και υποψιάζει τον παππού).

– Από πού την ξέρεις την Φαλτσάτα;

– Πέρασα παλιότερα.

– Είσαι και εσύ από κείνους. (Εννοούσε τους αντάρτες).

– Ναι, από εκείνους.

– Θα έχεις φαίνεται κρύψει κάνα καζάνι λίρες και τώρα πας να τις πάρεις.

– Ναι γι' αυτό πήρα το αυτοκίνητο μαζί μου να τις μεταφέρω.

Έτσι όπως διαμορφώθηκαν τα πράγματα ύστερα από μια τέτοια συζήτηση και βλέποντας ότι μπροστά μας υπήρχε στρατιωτικό φυλάκιο που δεν αποκλείονταν κάποιος καινούργιος έλεγχος για μας τους λαθραίους χωρίς ταυτότητα και ιθαγένεια, αποφασίσαμε να επιστρέψουμε στην Καστοριά, χωρίς να πετύχουμε την πλήρη εκπλήρωση των επιθυμιών μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΑΜΙΛΛΑΣ

Διείσδυση στο χώρο του Σινάτσικου. Σκοπός της επιχείρησης

Υστερα από την ανατροπή της φθινοπωρινής εκστρατείας και την ήττα που υπέστη ο Κυβ. Στρατός στις μάχες στο Μάλι Μάδι το Σεπτέμβρη του 1948, η ηγεσία του ΔΣΕ εκτίμησε αντικειμενικά την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί στο κύριο μέτωπο του Βίτσι. Προσανατολίζεται σωστά και αποφασίζει έγκαιρα να απαγγιστρώσει ένα κομμάτι των δυνάμεών της και να τις χρησιμοποιήσει για διείσδυση στα άμεσα εχθρικά μετόπισθεν. Και συγκεκριμένα στο χώρο του Σινιάτσικου.

Με σκοπό να καταφερθούν χτυπήματα σε διάφορους στόχους που από στρατιωτική άποψη ήταν πιο εύκολοι και περισσότερο προσφέρονταν για μια τέτοια επιχείρηση. Να καταληφθούν και να εξοντωθούν. Αντικείμενο τέτοιων στόχων θα ήταν εχθρικές φρουρές και αντιστάσεις στα κεφαλοχώρια και στις κωμοπόλεις που λεκανοπεδίου της Κοζάνης, καθώς και φάλαγγες μηχανοκινήτων που μετέφεραν τρόφιμα και πολεμοφόδια για τις ανάγκες του Κυβ. Στρατού στα μέτωπα του Βίτσι και στο Γράμμο. Πρόκειται για στόχους που ήταν λιγότερο οχυρωμένοι σε σύγκριση με εκείνα τα ισχυρά οχυρά που υπήρχαν στην πρώτη γραμμή του μετώπου, φρουρούνταν από λιγότερο αξιόμαχα τμήματα, κατά κύριο λόγο από σχηματισμούς της εθνοφρουράς της χωροφυλακής και των ΜΑΥ.

Σκοπός αυτής της διείσδυσης δεν ήταν μονάχα η φθορά του αντιπάλου, αλλά και η προσπάθεια για επίλυση του καυτού προβλήματος των εφεδρειών με την στρατολογία καινούργιων μαχητών. Ακριβώς μια τέτοιου είδους αποστολή έπαιρνε στη δοσμένη στιγμή η 18η Ταξιαρχία του Π. Βαϊνά, να ελιχθεί, δηλαδή, στο Σινιάτσικο και έχοντας σαν στήριγμα το ορεινό αυτό συγκρότημα να αναπτύξει πολεμική δράση στα χωριά και στις κωμοπόλεις της περιοχής της Κοζάνης.

Η διείσδυση στο χώρο του Σινιάτσικου συνέπεσε με την πολεμική άμιλλα που προκήρυξε το Γενικό Αρχηγείο με την ευκαιρία της 2ης επετείου απ' την ίδρυση του ΔΣΕ. Έπαθλα για την άμιλλα ήταν η κόκκινη σημαία, διπλώματα και μετάλλια για τα τμήματα που θα έπαιρναν

την πρώτη και την δεύτερη θέση. Η Πανελλήνια πολεμική άμιλλα ήταν ένα είδος δυναμικού διαγωνισμού που έπαιρναν μέρος όλες οι μονάδες του ΔΣΕ. Θα διεξάγονταν ένας επαναστατικός διαγωνισμός μεταξύ ισοβάθμιων μονάδων, ομάδων, διμοιριών, λόχων, ταγμάτων, ταξιαρχιών, μεραρχιών για το ποιός θα πετύχαινε τα καλύτερα πολεμικά αποτελέσματα.

7 Οκτωβρίου. Ο λόχος μας είναι καταυλισμένος στο δάσος έξω από το Μακροχώρι. Στον ίδιο χώρο έχουν συγκεντρωθεί και άλλα τμήματα. Σε όλα παρατηρείται μια εντατική κινητικότητα προετοιμασίας. Μύριζε ότι πάμε για κάποια επιχείρηση. Ο λόχος πλαισιώνεται και με άλλους μαχητές. Αποτελούνταν από τρεις διμοιρίες, ενώ η αριθμητική δύναμη των ανδρών του, έφτανε στα 120 άτομα. ΠΕ της διμοιρίας μας τοποθετήθηκε ο συμπατριώτης μου Ηλίας Καλτσής απ' το Λεοντάρι Καρδίτσας.

Μόλις είχε έρθει από κάποιο νοσοκομείο. Είχε υπηρετήσει παλιότερα σε σχηματισμούς σαμποτέρ. Ομαδάρχες ήταν ο Στ. Γκέτσος απ' τον Όλυμπο, ο Δ. Κύρκος και Ηρ. Τσεκούρας και οι δυο απ' την Φθιώτιδα. Στον επιμελητή του λόχου Σωκράτη Αρβανίτη που πήγε στο χωριό Ανταρτικό για πολεμοφόδια του έδωσα το γράμμα που είχα ετοιμάσει για τον Β. Μπαρτζιώτα με σκοπό να το δώσει στο Φρουραρχείο αυτού του χωριού για να προωθηθεί στον προορισμό του. Με τις πολλές δουλειές που είχε ξέχασε να το δώσει και το βράδυ μου το γύρισε πίσω. Την άλλη μέρα στο τμήμα μας έφυγε για το Σινιάτσικο κι εγώ πήρα μαζί μου και το γράμμα που τελικά δεν το έστειλα στον προορισμό του.

8 Οκτωβρίου: Ο καιρός συννεφώδης. Στον καταυλισμό μας ήρθε ο Αν. Βρατσάνος. Μας ανακοινώθηκε ότι μαζί με την 18η Ταξιαρχία του Π. Βαϊνά θα κάναμε διείσδυση στα μετόπισθεν του εχθρού στο χώρο του Σινιάτσικου. Σ' αυτή την αποστολή έπαιρνε μέρος και η Διλοχία Σαμποτέρ του Γ. Μπότσαρη με λοχαγούς τον Γιάννη Σίμο (Πλατάνο) και τον Στ. Καραμεσίνη. Η οργανωτική συγκρότηση της Ταξιαρχίας ήταν η εξής: Αποτελούνταν από τον Παντελή Βαϊνά, διοικητής της Ταξιαρχίας, τον ΠΕ Γουσόπουλο Μάκη, τον επιτελάρχη Στέλιο Πατρικίδη, τους ταγματάρχες Γακίδη Λάμπρο (Τζαβέλα), τον Κοβάτση Αργύρη, τον Φωκά. Αργότερα όταν ο Φωκάς τραυματίστηκε στη μάχη της Εράτυρας το τάγμα ανέλαβε ο Ρώμας Πέτρος (Πέτσος). Η 18η Ταξιαρχία ήταν ένα απ' τα αξιόμαχα τμήματα του ΔΣΕ, αν και αυτό δεν ήταν το μοναδικό κριτήριο να προτιμηθεί σ' αυτή την υπεύθυνη αποστολή. Εδώ προείχε και το γεγονός ότι στην συντριπτική τους πλειοψηφία οι

άνδρες της μαχητές και στελέχη αποτελούνταν από ντόπιους αντάρτες απ' τα χωριά αυτής της ίδιας περιοχής, ανάμεσά τους και ο ίδιος ο Π. Βαϊνάς, που ήταν ο πιο νεαρός Ταξίαρχος του ΔΣΕ. Κατάγονταν απ' τα Ασπρόγεια Αμυνταίου.

Οι ιδιομορφίες των μαχών που αναμένονταν να δοθούν συνδέονταν στενά με τον ναρκοπόλεμο. Γι' αυτό σ' αυτή την αποστολή έπαιρνε μέρος προσωπικά και ο ίδιος ο αρχιμπουρλοτιέρης του ΔΣΕ Αν. Βρατσάνος. Στην διείσδυση αυτή έπαιρνε μέρος και ο γνωστός ταγματάρχης μπαρμπα-Κίτσος, ο οποίος κάταγονταν απ' το χωριό Βλάσση και γνώριζε πολύ καλά τον γύρω γεωγραφικό χώρο.

Πριν ξεκινήσουμε μπροστά στους άντρες του τμήματός μας μίλησε ο Αν. Βρατσάνος που ανάμεσα στ' άλλα μας υπενθύμισε την πολεμική άμιλλα που προκήρυξε το Γενικό Αρχηγείο και έκφρασε την πεποίθηση ότι το τμήμα έχει όλες τις δυνατότητες να διεκδικήσει με σιγουριά την πρώτη θέση ανάμεσα στους λόχους του Γενικού Αρχηγείου. Αργότερα επιβεβαιώθηκε και στην πράξη ότι ο λόχος μας με την εξαιρετική σαμποταριστική δράση που ανέπτυξε στην περίοδο της πολεμικής άμιλλας πέτυχε και αναδείχτηκε και κατέλαβε αυτή την τιμητική θέση. Ο μαζικός χορός που επακολούθησε επισφράγισε την υψηλή μαχητική διάθεση και την ισχυρή θέληση των ανδρών του τμήματός μας να αγωνιστούν με αυταπάρνηση για την εκπλήρωση των καινούργιων καθηκόντων που αναλαμβάνανε. Πυκνή συννεφιά κάλυπτε τον ουρανό κι άρχιζε να ψιλοβρέχει όταν τις βραδινές ώρες ξεκίνησε η φάλαγγα. Η πορεία γίνεται μέσα στο σκοτάδι. Κάνουμε το πρώτο άλμα και πριν ακόμα φέξει γίνεται η στρατοπέδευση όλων των τμημάτων στα εδάφη των χωριών Φλάμπουρο και Άνω Υδρούσα.

9 Οκτωβρίου. Βαδίζουμε με πυκνή συννεφιά και ψιλή βροχή, γεγονός που μας ευνοεί να αποφύγουμε την εντόπισή μας απ' την εχθρική αεροπορία. Τα δωμάτια του σπιτιού που ταχτοποιηθήκαμε ήταν γεμάτα με μήλα που μόλις οι κάτοικοι τα είχαν μαζέψει απ' τα δένδρα. Ήταν κίτρινα, αφράτα, μυρωδάτα, μεγάλα μήλα που σκορπούσαν γύρω τη μοσχοβολιά τους. Ο νοικοκύρης μάς πρότεινε να φάμε και να πάρουμε όσα θέλουμε. Φεύγοντας μερικοί γέμισαν τα σακκίδιά τους. Το βράδυ καινούργια νυχτερινή πορεία μέσω Ελάτι-Ασπρόγεια και την άλλη μέρα ξημερώνουμε στα υψώματα Βλάσση.

10 Οκτωβρίου. Οι διοικήσεις, οι επιμελητείες και ορισμένα τμήματα ταχτοποιήθηκαν σε σπίτια του χωριού Βλάσση. Τα υπόλοιπα, μαζί και ο δικός μου λόχος πήραν διάταξη σε διάφορα υψώματα, στο ύπαιθρο. Η ανάγκη για ξεκούραση των αντρών ύστερα απ' την αϋπνία και την μακρινή νυχτερινή πορεία είναι μεγάλη. Ο καιρός που σημαντικά χειροτέρευσε δεν επιτρέπει κάτι τέτοιο. Πέφτει συνεχώς βροχή. Άρχισε απότομα κρύο. Παντού πυκνή ομίχλη. Οι μαχητές μας για να ελαφρύνουν τις συνέπειες απ' αυτά τα στοιχεία της φύσης, κατά ομαδούλες στήνουν δίπλα από κάποιο κορμό δέντρου πρόχειρα τσαντίρια με τις κουβέρτες. Το μέτρο αν και δεν τους σώνει απ' το μούσκεμα (το νερό περνάει τις κουβέρτες, τα ρούχα, φτάνει μέχρι τη φανέλα), όμως τους προφυλάει απ' τον παγερό αέρα που φυσούσε. Το τουρτούρισμα κάτω από τα τσαντίρια δίνει και παίρνει. Οι πιο γεροί και τολμηροί κινούνται, χορεύουν, καλαμπουρίζουν, τραγουδούν, προκαλούν τη ζωντάνια και σε εκείνους που ζάρωναν, που δύσκολα υπόφερναν αυτή τη δυσχερή κατάσταση. Τους παρασύρουν, τους κάνουν να ξεχάσουν τις δυσφορίες που ένιωθαν.

Η διοίκηση εργάζεται ενταπκά, επεξεργάζεται το σχέδιο της μελλοντικής επιχείρησης. Βιάζεται να δώσει το πρώτο χτύπημα πριν ακόμα ο αντίπαλος πάρει καμπάρι ότι στο χώρο του Σινιάτσικου έφτασε ένας τέτοιος μεγάλος αντάρτικος σχηματισμός. Η κακοκαιρία που επικρατούσε δεν επιτρέπει αναγνωριστικές πτήσεις της αεροπορίας. Μας διευκολύνει να μείνουμε απαρατήρητοι, να πετύχουμε τον αιφνιδιασμό που επιδιώκαμε.

Τις απογευματινές ώρες, ενώ η ομίχλη παρέμεινε, η βροχή σταμάτησε, η μέρα μαλάκωσε. Πήραμε εντολή να κατεβούμε στο μέρος που ήταν η επιμελητεία. Στίψαμε και ανάξαμε τις μουσκεμένες κουβέρτες για να απαλλαχτούμε απ' το νερό και απ' το βάρος. Εκεί στο ύπαιθρο μας περίμεναν τα καζάνια με μια ζεστή μακαρονάδα με κρέας. Μας διανεμήθηκε μπόλικο ψωμί. Το νόστιμο φαγητό, η νεανική όρεξη τα δυο αυτά δυνατά κίνητρα κάνουν τα νησπκά στομάχια μας να αποχτούν και δεύτερη μερίδα. Ευτυχώς όλα είχαν προβλεφτεί. Ήταν τόση ο ποσότητα, που έφτανε να πάρουμε όλοι μας όση μαρμίτα θέλαμε.

11 Οκτωβρίου. Σε ακτίφ σπελεχών που έγινε μας ανακοινώθηκε ότι αυτή τη βραδιά πάμε για επιχείρηση. Είχε αποφασιστεί το πρωί της επόμενης μέρας, με δυνάμεις της Ταξιαρχίας και των σαμποταριστικών σχηματισμών να χτυπηθεί μηχανοκίνητη φάλαγγα του αντιπάλου που

θα κινούνταν από Καστοριά προς Κοζάνη. Το σχέδιο προσέδιδε ιδιαίτερη σημασία τόσο στο ρόλο του ναρκοπολέμου, όσο και στην αποδοτικότητά του απ' την σωστή χρησιμοποίηση των ειδικών σαμποταριστικών σχηματισμών. Οι πληροφορίες που υπήρχαν αναφέραν ότι η φάλαγγα αυτή συνοδευόταν στην κίνησή της από ισχυρή φρουρά. Το ενεδρευτικό χτύπημα αποφασίστηκε να δοθεί στο δημόσιο δρόμο, στον τομέα Βαγατσικό-Γέρμα. Επρόκειτο για ένα σχέδιο που συνδύαζε δημιουργικά και αρμονικά την δράση των τμημάτων του πεζικού και των σαμποτέρ. Και συνοπτικά πρόβλεπε την εγκατάσταση κατά μήκος της δημοσιάς μεγάλης έκτασης αντιαρματικό ναρκοπέδιο που η έκρηξή του θα γινόταν ακριβώς εκείνη τη στιγμή που η εμπροσθοφυλακή της μηχανοκίνητης φάλαγγας θα περνούσε από το σημείο που είχε στηθεί η ενέδρα. Στη συνέχεια και ταυτόχρονα θα εκδηλώνονταν ορμητική επίθεση των τμημάτων για την ολοκληρωτική καταστροφή των οχημάτων, την εξόντωση και την αιχμαλώτιση της φρουράς. Ο δικός μας λόχος με διοικητή τον Βαγγέλη Χαριζόπουλο επιλέχτηκε κι αυτή τη φορά να βρεθεί στην μπούκα του πιο επικίνδυνου τομέα, να εκπληρώσει μια απ' τις πιο σοβαρές αποστολές αυτής της επιχείρησης. Να στήσει, να πυροδοτήσει το ναρκοπέδιο και να δώσει τη μάχη με την φρουρά της εμπροσθοφυλακής της φάλαγγας. Βρέθηκα και εγώ στο ακτίφ στελεχών που γινόταν η ανάλυση του σχεδίου της επιχείρησης, εκεί και έμαθα ότι εκ των προτέρων είχε αποφασιστεί ότι όλη η ευθύνη για την τεχνική πλευρά της εγκατάστασης του ναρκοπεδίου και της πυροδότησής του ανατίθονταν στη δική μας διμοιρία. Είναι περιττό να επισημανθεί ότι αυτή η προτίμηση της διμοιρίας μας δεν ήταν τυχαία. Εκεί άκουσα ακόμα ότι σ' εμένα ανατίθονταν η ευθύνη να βρεθώ προσωπικά κοντά στον εκρηκτήρα και την κατάλληλη στιγμή να προκαλέσω την έκρηξη. Εννοείται ότι όλες αυτές οι επιλογές ήταν σκέψεις και προτάσεις του ίδιου του Βρατσάνου.

Οι αντιαρματικές νάρκες προβλέπονταν να μην τοποθετηθούν στο κατάστρωμα του δρόμου, αλλά στις σκάρπες της αντίπαλης όχθης (μετόπισθης) όχθης της δημοσιάς.

Μια τέτοιου είδους τοποθέτηση του ναρκοπεδίου δημιουργούσε σοβαρό πρόβλημα για μας που προοριζόμασταν να προκαλέσουμε την πυροδότηση. Αυτό σήμαινε ότι την ώρα της έκρηξης εμείς θα βρισκόμασταν περίπου 150 μέτρα πιο πίσω απ' το μέρος της δημοσιάς, που βρισκόταν ο αντίπαλος, πράγμα που απόκλειε οποιαδήποτε δυνατότητα σύμπτυξης προς το μέρος που βρισκόταν το άλλο τμήμα του λόχου. Έτσι υποχρεωτικά θα εξαναγκαζόμασταν να ελιχθούμε προς τα

στρατοκρατούμενα μετόπισθεν του αντιπάλου, μέρα μεσημέρι χωρίς να γνωρίζουμε ποια θα ήταν η τύχη μας πιο πέρα. Η επιλογή όμως έγινε και κανένα ερώτημα γύρω από αυτό το θέμα δεν μπορούσε να μπει. Εξάλλου, δεν είναι η πρώτη φορά που η σαμποταριστές μας ξεκινούν για αποστολή με το κεφάλι στον τρουβά.

Έχοντας την εμπειρία απ' το ναρκοπέδιο των Ασπραγγέλων, όπου ο εκρηκτήρας στην πιο κρίσιμη φάση της ενέδρας αρνήθηκε να κάνει την πυροδότηση και να προκαλέσει την έκρηξη (από τεχνική βλάβη), για σιγουριά και προς αποφυγή παρόμοιου φαινομένου, σηκώθηκα και πρότεινα στο ακτίφ η έκρηξη να γίνει με διπλή και παράλληλη πυροδότηση, με τον εκρηκτήρα και με την μέθοδο της έλξης, δηλαδή με το τράβηγμα του σχοινιού (σύρματος) με τα χέρια. Η πρόταση έγινε δεκτή.

Μόλις σουρούπωσε τα τμήματα ξεκίνησαν και νύχτα φτάνουν στον προορισμό τους και παίρνουν διάταξη λίγο πιο πάνω απ' τη δημοσιά στον τομέα του Βογατσικού. Ο δικός μας λόχος παίρνει διάταξη στο άκρο αριστερό τομέα, λίγο δεξιότερα απ' τη ρεματιά της Γέρμας, απέναντι από το σημείο που θα στήνονταν το ναρκοπέδιο. Οι μαχητές της διμοιρίας μας αμέσως ρίχνονται με τα μούτρα να εκπληρώσουν το καθήκον τους. Δουλεύουν ενταντικά και συνειδητά να προλάβουν να τελειώσουν το έργο πριν φέξει. Οι έμπειροι και άρτια εκπαιδευμένοι ομαδάρχες μας Στ. Γκέτσος, Γ. Σακαλίδης, Δ. Κύρκος με επιδεξιότητα, μαστοριά και γρηγοράδα καθοδηγεί ο καθένας τον τομέα που είχε αναλάβει να ναρκοθετήσει. Ο καιρός απότομα άλλαξε. Καλυτέρεψε. Έφυγαν τα σύννεφα, επικράτησε ξαστεριά, γεγονός που διευκόλυνε σημαντικά και επιτάχυνε την αποπεράτωση του έργου. Πριν ακόμα φέξει το αντάρτικο ναρκοπέδιο μήκους περίπου 180 μέτρων ήταν χωμένο στη γη, καλά καμουφλαρισμένο, συνδεμένο με τους αγωγούς και τα πυροδοτικά μέσα, έτοιμο την κατάλληλη στιγμή να πυαχτεί στον αέρα. Μόλις άρχιζε να χαράζει, με εκείνο το λίγο φως της αυγής κάνουμε την τελευταία τεχνική εποπτεία του έργου, παίρνουμε όλα τα μέτρα να εξαφανιστούν και οι παραμικρές ενδείξεις που θα μπορούσαν να προκαλέσουν υποψίες ότι εδώ υπάρχει ναρκοπέδιο. Οι μαχητές της διμοιρίας μας με επικεφαλής τον ΠΕ Ηλία Καλτσή, αποτραβήχτηκαν λίγο πιο πάνω απ' τη δημμοσιά, εκεί πήραν διάταξη μάχης, καλυπτόμενοι ανάμεσα σε κάτι αραιές μικροπατλίες. Στο μεταξύ εγώ με το μαχητή Πέτρο μείναμε με τον εκρηκτήρα στην αντίθετη πλευρά της δημοσιάς με σκοπό να πυροδοτήσουμε το ναρκοπέδιο την ώρα που θα έφτανε εδώ η μηχανοκίνητη φάλαγγα. Αποστολή ιδιαίτερης μεγάλης σημα-

σίας. Και την επιφορτίζονταν εκείνοι που προορίζονταν να βρεθούν κοντά στον εκρηκτήρα να προκαλέσουν την πυροδότηση του ναρκοπεδίου από κοντινή απόσταση που συνήθως απείχε απ' το σημείο έκρηξης 150-180 μέτρα. Γι' αυτό πάντα σε παρόμοιες περιπτώσεις για τέτοιες αποστολές επιλέγονταν οι πιο έμπειροι, ψύχραιμοι και τολμηροί εκτελεστές, που πρακτικά συνήθως ανατίθονταν σε στελέχη, ομαδάρχες, διμοιρίτες, λοχαγούς, ακόμα και σε ταγματάρχες.

Το παράδειγμα του ταγματάρχη μηχανικού Ηλία Κουνέλα που έπεσε ηρωικά σε παρόμοιο εγχείρημα είναι αρκετά χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη. Γι' αυτό, εδώ χωρίς επιφύλαξη μπορούμε να πούμε ότι όποιος επιλεγόταν να πυροδοτήσει ενεδρευτικά ναρκοπέδια ήταν σαν να έπαιρνε αποστολή αυτοθυσίας.

Δεν είναι η πρώτη φορά που μου έλαχε η τύχη να βρεθώ δίπλα στον εκρηκτήρα με σκοπό να πυροδοτήσω το ναρκοπέδιο. Από αυτές τις εμπειρίες που είχα φαίνονταν ότι όσο προσεκτικά και μελετημένα και εάν προετοιμάζαμε παρόμοια σαμποτάζ, δεν γινόταν πάντα δυνατό να αποφευκτούν στην πορεία τα απρόβλεπτα και απρόσμενα. Και όπως θα δούμε παρακάτω κι αυτή τη φορά ξαναβρεθήκαμε μπροστά σε μια τελείως απίθανη έκπληξη. Ωστόσο μέχρι τώρα στην μνήμη μου ανάμεσα σ' αυτές τις περιπτώσεις ξεχώριζε αυτή που έλαβε χώρα στις 17 Ιούνη στους Ασπραγγέλους.

Με τον ομαδάρχη Κ. Τζώνη βρισκόμασταν δίπλα στον εκρηκτήρα, όταν ένας λόχος ΛΟΚ, ακροβολισμένος κινούνταν ίσια κατά πάνω μας. Πλησιάζουν, φτάνουν στα 150 μέτρα περίπου. Πατούν ανυποψίαστα στο χώρο του σιρωμένου ναρκοπεδίου. Ήρθε η κατάλληλη στιγμή να βάλουμε μπρος τον εκρηκτήρα, πατούμε το κλειδί κι αυτός αρνείται να λειτουργήσει. Το ξαναπατάμε, και πάλι τίποτε. Εν τω μεταξύ οι ΛΟΚατζήδες πλησιάζουν. Η απειλή από στιγμή σε στιγμή γίνεται πιο φανερή. Στα γρήγορα και με προσοχή ξανακοιτάζουμε τον εκρηκτήρα μήπως αντιληφθούμε κάποιο σφάλμα. Δεν μπορέσαμε όμως να διακρίνουμε τίποτε. Επαναλαμβάνουμε στα γρήγορα δυο τρεις απεγνωσμένες προσπάθειες και όμως ο εκρηκτήρας παραμένει «ασυγκίνητος». Οι εμπροσθοφυλακή των ΛΟΚ έφτασε στα 10-12 μέτρα, λίγα ακόμα μέτρα και θα μας έπιαναν στα χέρια. Με τα δυο αυτόματα που διαθέταμε στέλνουμε μερικές ριπές κι αρχίζουμε στα γρήγορα την σύμπτυξη προς τα πίσω, μέσα από μισοακάλυπτη πλαγιά. Γίνεται κατανοητό τι είδους υποχώρηση ήταν αυτή, τη στιγμή που δεχόμασταν συνεχώς τα πυρά ενός ολόκληρου λόχου.

12 Οκτωβρίου. Η ημέρα μας βρίσκει τους δυο μας με τον Πέτρο

στην αντικρινή όχθη της δημοσιάς. Οι πρώτες μας φροντίδες ήταν να προλάβουμε πριν ακόμα βγει ο ήλιος να επιλέξουμε την κατάλληλη θέση απ' την οποία θα προκαλούσαμε την πυροδότηση. Υποχρεωτικά, όμως, αυτή η θέση έπρεπε να είναι ακριβώς απέναντι από εκείνο το σημείο σύνδεσης του εκρηκτήρα με τους αγωγούς του ναρκοπεδίου. Αναγνώριση του εδάφους δεν είχε προηγηθεί, γι' αυτό κανένας από μας δεν γνώριζε τις δυσκολίες που παρουσίαζαν οι αλλόκοτες ιδιομορφίες του φυτικού βασίλειου ετούτης της φύσης.

Το γεγονός αυτό ήταν και η βασική αιτία που σε μια τέτοια κρίσιμη στιγμή μάς έκανε να βρεθούμε μπροστά σε μια απρόσμενη έκπληξη. Στην προσπάθειά μας να απομακρυνθούμε απ' τη δημοσιά συναντάμε μια πλαγιά με ρουμάνι, με εντελώς πυκνούς θάμνους, παλιούρια, ένα πραγματικά αξεπέραστο αγκαθωτό φράκτη. Οι πρώτοι παλικαρισμοί μας να το διασχίσουμε πάση θυσία όχι μονάχα δεν ευδοκιμούν, αλλά και είχαν σαν αποτέλεσμα να καταματωθούμε απ' τα πολλά αγκάθια, που μας έκαναν να απογοητευτούμε, να πειστούμε ότι είναι αδύνατο να καταβάλουμε παρόμοια προσπάθεια για πιο πέρα, να μας βάλει στα σοβαρά σε σκέψη τι θα κάνουμε στη συνέχεια. Δεν ήταν τώρα μονάχα οι ξερές, σκληρές και μακριές σούβλες των αγκαθιών που μόλις παίρναμε επαφή μαζί τους, μας τρυπούσαν εύκολα όλα τα ρούχα απ' τη χλαίνη μέχρι την φανέλα. Αλλά κατά κύριο λόγο ο πόνος ύστερα από κάθε κέντρισμα ήταν τόσο οδυνηρός που έμοιαζε σαν να ήταν δηλητηριασμένα. Ωστόσο διέξοδος έπρεπε να βρεθεί και μάλιστα ακριβώς σ' αυτό το σημείο σύνδεσης των αγωγών με τον εκρηκτήρα. Βάζουμε μπρος τα μαχαίρια, κόβουμε όσο μπορούμε προσεκτικά τα κλωνάρια στο κάτω μέρος των κορμών τους από τα παλιούργια. Δουλεύουμε εντατικά. Είχαν προβάλει οι ακτίνες του ήλιου, όταν καταϊδρωμένοι και καταγρατσουνισμένοι κατορθώσαμε σ' ετούτο το αγκαθερό ρουμάνι να ανοίξουμε ένα στενό τούνελ και να απομακρυνθούμε απ' τη δημοσιά περίπου 160 μέτρα. Η θέση που τελικά πιάσαμε προσφέρονταν αρκετά καλά να παραπηρούμε και τις δυο πλευρές της δημοσιάς. Τα μέρη γύρω μας ήταν τελείως άγνωστα και για τους δυο μας. Ύστερα από μια σύντομη αναγνώριση του εδάφους γύρω επιλέξαμε και την πιθανή κατεύθυνση διαφυγής μας προς τα μετόπισθεν μετά την έκρηξη του ναρκοπεδίου.

Ο ήλιος αρχίζει να ανεβαίνει. Απ' την πλευρά του Δρυόβουνου ένα τμήμα ΜΑΫδων προχωράει ακροβολισμένο. Βγαίνει και σπήνει φυλάκιο σε ένα δεσπόζον ύψωμα πιο πάνω απ' την δημοσιά, λίγο δεξιότερα απ' το μέρος που είχε στηθεί η ενέδρα. Η κατοχή αυτού του υ-

ψώματος ήταν ένα μέτρο προστασίας πριν το πέρασμα της φάλαγγας. Στην πορεία ρίξανε μερικούς άσκοπους πυροβολισμούς στον αέρα, ασφαλώς για τρομοκράτηση, συνηθισμένη συμπεριφορά... παλικαροσύνης αυτών των «ανδρείων» σχηματισμών. Από αυτή την κορυφή κάνουν την παρατήρηση του γύρω χώρου να αντιληφθούν κάτι το ύποπτο.

Ένα κοπαδάκι πρόβατα, που βγήκε για βοσκή με τσοπάνο και σκυλί, περνάει λίγο πιο πέρα από μας. Ευτυχώς χωρίς να μας πάρει χαμπάρι. Όλα γύρω έμοιαζαν ήσυχα και ήρεμα. Απ' τους θάμνους που βρισκόμασταν αυτά και μάτια είναι στραμμένα προς την στροφή της δημοσιάς από όπου αμανένονταν να εμφανιστούν τα μηχανοκίνητα. Ο χρόνος περνάει, η ένταση γίνεται φανερή. Και να τώρα απ' την πλευρά του Βογατσικού, ακούγεται από μακριά η βοή του πλησιάσματος των οχημάτων. Όσο πλησιάζαν πιο κοντά και ο θόρυβος γινόταν πιο δυνατός. Με κομμένη την ανάσα και με το χέρι στο κλειδί του εκρηκτήρα περιμέναμε την αποφασιστική στιγμή να πξάνουμε στον αέρα την φάλαγγα.

Και να τώρα ένα απρόοπτο και απρόσμενο περιστατικό αλλάζει την πορεία της αναμενόμενης εξέλιξης της μάχης. Βλέπουμε απ' την πλευρά της ράχης ένα μεγάλο κι αδέσποτο παρδαλό σκυλί να κινείται προς τα κάτω. Φτάνει στην πλαγιά και πέφτει στις θέσεις που ο λόχος είχε στήσει την ενέδρα. Οι μαχητές μας με σκοπό να το διώξουν από αυτό το μέρος, του ρίχνουν πέτρες για να μη γίνει αυτό αφορμή και αποκαλυφτεί το μέρος ύπαρξης της ενέδρας. Το σκυλί κατατρομαγμένο τρέχει τώρα προς τα κάτω. Περνάει τη δημοσιά κι εκεί τώρα παίρνει σβάρνα με τα πόδια του το σύρμα που προορίζονταν για πυροδότηση, πεδικλώνεται και στην προσπάθειά του να απελευθερωθεί, παρασέρνει δυνατά μαζί του το τεντωμένο σύρμα και προκαλεί πρόωρα την έκρηξη του ναρκοπέδιου. Μια απότομη λάμψη και ένας τρομερός κρότος που ακολουθεί απ' τη δυνατή αυτή έκρηξη μοιάζει σαν πραγματικό αστροπελέκι. Ο σκύλος γίνεται στάχτη, ενώ ένα πυκνό σύννεφο καπνού και σκόνης που σηκώθηκε σκεπάζει τον ουρανό.

Τα μηχανοκίνητα καταλάμβαναν 1200 μέτρα περίπου, ενώ τα οχήματα ξεπερνούσαν τα 80. Η φάλαγγα βρισκόταν σε απόσταση 250 μέτρα απ' το σημείο που την περιμέναμε, όταν έγινε η απρόβλεπτη πυροδότηση. Εάν η φάλαγγα προλάβαινε και έμπαινε στο χώρο του ναρκοπέδιου αυτοσημίς το λιγότερο 15-20 οχήματα μαζί με την φρουρά που τα συνόδευε θα γινόταν κάρβουνο. Μόλις ακούστηκε η έκρηξη η φάλαγγα σταματάει, ενώ το τμήμα της φρουράς κατεβαίνει απ' τα αυ-

τοκίνητα, ακροβολίζεται. Προσπαθεί να πάρει διάταξη μάχης. Ακριβώς αυτή τη στιγμή εκδηλώνονται τα πυρά και η επίθεση των ανταρτών. Δόθηκε σκληρή μάχη. Ο αντίπαλος είχε απώλειες, κάηκαν αυτοκίνητα, πάρθηκαν λάφυρα, πιάστηκαν αιχμάλωτοι. Μονάχα ο ερχομός καινούργιων ενισχύσεων απ' τη Χρούπιστα, απ' τη Νεάπολη και ιδιαίτερα η γρήγορη επέμβαση της αεροπορίας σ' αυτή τη μάχη δεν επέτρεψαν στους αντάρτες να ολοκληρώσουν την πλήρη καταστροφή των μηχανοκινήτων, την εξόντωση και την αιχμαλώτιση της φρουράς.

Με την έναρξη της μάχης οι δυο μας με τον Πέτρο πήραμε τον εκρηκτήρα κι αρχίσαμε να συμπτυσσόμαστε προς τα στρατοκρατούμενα μετόπισθεν, όπως αρχικά είχε αποφασιστεί. Σε λίγο σταματάμε. Από μια εκτίμηση της κατάστασης που κάναμε διαπιστώσαμε ότι είναι δυνατό να γυρίσουμε πίσω. Στα γρήγορα περνούμε τον ανήφορο στη δημοσιά και συνδεόμαστε με το υπόλοιπο τμήμα που μάχονταν. Ήταν ακριβώς σε μια στιγμή που οι μαχητές του λόχου μας είχαν ήδη καταλάβει τα πρώτα αυτοκίνητα. Και ενώ η μάχη συνεχίζεται με ένα τμήμα της φρουράς του αντιπάλου που είχε ταμπουρωθεί σε ένα λοφίσκο, αρχίζει η λαφυραγώγηση, το κάψιμο των αυτοκινήτων. Ένα πίσω απ' το άλλο καταφτάνουν τα αεροπλάνα που απογειώνονται απ' το κοντινό αεροδρόμιο της Κοζάνης. Κατεβαίνουν χαμηλά και ανενόχλητα μυδραλλιοβολούν τις θέσεις των ανταρτών. Οι πλαγιές ήταν σχεδόν γυμνές και ακάλυπτες και ευνοούν τους αεροπειρατές στο έργο τους. Αυτό επιδεινώνει την κατάσταση των ανταρτών. Πλησίαζε περίπου το μεσημέρι, όταν δόθηκε εντολή για διαδοχική σύμπτυξη. Ένας αντάρτης, που γνώριζε από σωφερλίκι, εκμεταλλεύτηκε αυτή την ευκαιρία, μπαίνει μέσα σε ένα εγκατελειμμένο αυτοκίνητο, το βάζει μπρος και αφού διαπιστώνει ότι είναι κατάλληλο για κίνηση, φωνάζει τους συναγωνιστές του και μαζί μ' αυτούς εκεί στην φωτιά της μάχης το φορτώνουν με λάφυρα, με πολεμοφόδια, με τρόφιμα και μέσα από ένα χωματόδρομο το οδηγεί προς Γέρμα. Σε μια χαράδρα αυτού του χωριού, το ξεφορτώνουν, βγάλανε τον κινητήρα και στη συνέχεια το κάψανε. Τα αντάρτικα τμήματα οργανωμένα συμπτύχθηκαν προς τις δασωμένες πλαγιές του Σινιάτσικου. Ο δικός μας λόχος πήρε διάταξη στη θέση Ακόνια της Γέρμας.

13, 14 Οκτωβρίου. Ο λόχος μας μετακινείται στην τοποθεσία Βασιλική Βρύση που είναι απέναντι απ' το χωριό Βλάσση. Αυτή την ποιητική ονομασία φέρνει μια μικρή πηγή νερού που υπάρχει σε τούτη την δασωμένη πλαγιά. Αναμφισβήτητα αυτή η εντυπωσιακή επωνυμία Βασιλική Βρύση θα έχει κάποια άγνωστη για μας προϊστορία. Τις βρα-

δινές ώρες μετά το συσσίτιο γίνονται οργανωμένες μαζικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις που συμμετέχουν σ' αυτές οι πάντες. Το μέτρο αυτή την φορά δεν είχε μονάχα σχέση με την καλή γνωστή παράδοση που είχε το τμήμα μας σ' αυτό τον τομέα, αλλά και με το ότι τον καιρό αυτό βρισκόμασταν στην περίοδο της δίμηνης πολεμικής άμιλλας που είχε κηρύξει το Γενικό Αρχηγείο. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα μικρά και μεγάλα τμήματα του ΔΣΕ συναγωνίζονται μεταξύ τους πιο θα πετύχει να παρουσιάσει τους καλύτερους και πιο αποτελεσματικούς δείκτες απόδοσης. Κατά τον απολογισμό της άμιλλας το κάθε τμήμα θα κρίνονταν όχι μονάχα απ' την πολεμική του δράση, αλλά θα παίρνονταν υπόψη και μια σειρά άλλοι δείκτες, όπως ήταν η στρατιωτική πειθαρχία, η εμφάνιση, οι ψυχαγωγικές εκδηλώσεις κλπ. Ήταν μια περίοδο που σε όλα τα τμήματα επικρατούσε ένας πραγματικός οργασμός δραστηριότητας. Οι διμοιρίες, οι ομάδες, ξεκωρίστοί μαχητές μας με βασικές ιδιότητες, (σκοπευτές οπλοπολυβόλων, πολυβόλων, εκτοξευτές πάντζερ, αυτοματιστές, κλπ.) του λόχου μας, με ένα πρωτοφανή ενθουσιασμό συμμετέχουν ενεργά και συνειδητά σ' αυτό το διαγωγισμό μεταξύ συμμαχητών. Όλοι τους φιλοδοξούν να βρεθούν στην πρωτοπορία, να πάρουν την πρώτη θέση. Ο μαζικός χορός που συνοδεύονταν με επαναστατικά και λαϊκά τραγούδια αποτελούσε το αποκορύφωμα κάθε ψυχαγωγικής εκδήλωσης των ανταρτών. Αυτό το βλέπουμε και το διαπιστώνουμε και σ' αυτές τις βραδιές με μια σειρά τραγούδια, όπως «Σαράντα παλικάρια από τη Λειβαδιά πάνε για να πατήσουν την Τριπολιτσά». «Ο δήμαρχος της Καστοριάς τραβάει τα μαλλιά του σαν έμαθε τ' ανταρτικά στην περιφέρειά του». (Ο μάγειρας του λόχου μας Νίκος που κατάγονταν από τα χωριά της Καστοριάς και ήταν ο δημιουργός αυτού του τραγουδιού, προπαίρνει και βρίσκεται αυτή την φορά στην πρώτη θέση του χορού), επίσης τα τραγούδια «Μπήκαν, καλέ, μπήκαν τα γίδια στο μαντρί, τα πρόβατα στη στάνη, Χρυσούλα μου κι αδερφούλα», «Στην κεντημένη σου πολιά, μωρή βλάχα, βλάχα βλαχοπούλα κι Αρβανιτοπούλα». Ο δυνατος απόηχος των τραγουδιών φτάνει μακριά από ετούτες τις πλαγιές και ρεματιές μέχρι το χωριό Βλάσση. Οι σαμποταριστές μας απ' την πρώτη κι όλας μέρα του ερχομού τους εδώ στο χώρο του Σινιάτσικου δίνουν το μαχητικό παρών.

Διείσδυση στο χώρο της Πτολεμαΐδας

15 Οκτωβρίου. Αυτή τη βραδιά αποφασίστηκε να γίνει διείσδυ-

ση στο χώρο της Πτολεμαΐδας. Στόχος της επιχείρησης να χτυπηθούν οι εχθρικές φρουρές τόσο στην ομώνυμη κωμόπολη όσο και στα γύρω χωριά αυτής της περιοχής με κύριο σκοπό την στρατολόγηση καινούργιων μαχητών, καθώς και την επιμελητειακή εκμετάλλευση.

Τις απογευματινές ώρες ο κάθε διοικητής γνώριζε την αποστολή που έπαιρνε το τμήμα του. Από άποψη προορισμού οι αποστολές ήταν διαφορετικές, όπως: Να χτυπηθούν και να καταληφθούν εχθρικοί στόχοι, ή πλαγιοφυλακές ή στρατολόγηση καινούργιων μαχητών, για επιμελητειακή εκμετάλλευση κλπ. Ο λόχος μας αυτή τη φορά δεν θα πήγαινε σ' αυτή την επιχείρηση σαν ξεχωριστό τμήμα. Η κάθε διμοιρία προσκολλήθηκε προσωρινά σε κάποιο λόχο πεζικού και μαζί μ' αυτόν από καθορισμένη κατεύθυνση θα επιτίθονταν κατά της εχθρικής φρουράς μέσα στην ίδια την κωμόπολη της Πτολεμαΐδας. Οι διμοιρίες σαμποτέρ προορίζονταν αυτή τη φορά να παίξουν σοβαρό ρόλο σ' αυτή τη μάχη που θα διεξάγονταν σε κατοικημένο χώρο.

Υπήρχαν πληροφορίες ότι η φρουρά της Πτολεμαΐδας ενισχύθηκε τις τελευταίες μέρες με θωρακισμένα μηχανοκίνητα. Η διμοιρία μας αυτή τη φορά πήγαινε σ' αυτή την επιχείρηση με ένα λόχο πεζικού της 108 Ταξιαρχίας με αποστολή να μπει στην κωμόπολη απ' τη ΒΔ πλευρά κι εκεί να πιάσει το δημόσιο δρόμο με σκοπό να εμποδίσει τυχόν κίνηση θωρακισμένων του αντιπάλου.

Μόλις σουρούπωσε ξεκινήσαμε. Στην πορεία περάσαμε δίπλα απ' το Κρυόβρυσο, από 'δω και πέρα τα τμήματα ακολουθούν το καθένα το δικό του δρομολόγιο. Εμείς πορευόμαστε μέσα στον κάμπο ανάμεσα στα χωράφια. Η συννεφιά που επικρατούσε κάνει το σκοτάδι πιο πυκνό. Ο σύνδεσμός μας ήταν ντόπιος, γνώριζε καλά το μέρος. Με σιγουριά και χωρίς ταλάντευση μας οδηγεί απ' το καθορισμένο δρομολόγιο. Περνούσαμε κάτι ποτιστικά αυλάκια – σούδες όταν αντιληφθήκαμε ότι βρισκόμαστε στην άκρη της πόλης. Το τμήμα συνεχίζει να προχωράει σε σχηματισμό φάλαγγας με συνηθισμένα μέτρα ασφάλειας στην εμπροσθοφυλακή. Τελείως απρόσμενα πέφτουμε πάνω σε εχθρική ενέδρα. Δεχόμαστε τις πρώτες ριπές. Ξαφνιαστήκαμε. Δεν αναμέναμε κάτι τέτοιο. Οι πληροφορίες που είχαμε μιλούσαν ότι εδώ δεν υπάρχει αντίσταση. Πρόκειται για κινητό προκεχωρημένο φυλάκιο που ο αντίπαλος έβγαζε συμπληρωματικά και ειδικά μονάχα για τη νύχτα. Γεγονός που οι δικές μας υπηρεσίες του ΚΠ δεν το γνώριζαν.

Μόλις δεχτήκαμε τα πρώτα πυρά της ενέδρας και παρά το αρχικό ξάφνιασμα που δοκιμάσαμε, οι άνδρες του τμήματός μας με εντολή ακροβολίζονται. Μπαίνουν στην μάχη. Περνούν στην αντεπίθεση. Ανα-

τρέπουν την εχθρική ενέδρα. Εξαναγκάζουν τον αντίπαλο να τραπεί σε φυγή. Η ομάδα του λόχου πεζικού που ήταν στην εμπροσθοφυλακή είχε 2-3 τραυματίες. Αυτή η απρόοπτη σύγκρουση και μάλιστα λίγο πριν την καθορισμένη ώρα της έναρξης της γενικής επίθεσης έδωσε τη δυνατότητα στις φρουρές του αντιπάλου να σημάνουν τον κώδωνα του κινδύνου. Να πάρουν μέτρα. Να προετοιμαστούν. Να μας περιμένουν. Από διάφορα σημεία της κωμόπολης άρχισαν να πέφτουν άσκοπα πυρά. Να εκτοξεύονται συνεχώς στον αέρα φωτοβολίδες.

Αυτή η ανάποδη και απροσδόκητη εξέλιξη των πραγμάτων είχε σαν αποτέλεσμα να επηρεάσει αρνητικά την παραπέρα έκβαση της επιχείρησης. Ωστόσο η επίθεση των ανταρτών εκδηλώθηκε την καθορισμένη ώρα, όπως προβλέπονταν απ' το σχέδιο. Επίκεντρο της πολεμικής σύγκρουσης είναι τώρα ο χώρος γύρω από την κεντρική πλατεία, το δημαρχείο και τα κτίρια που ήταν εγκατεστημένες οι διοικήσεις της αστυνομίας και του στρατού. Εδώ έχουν συγκεντρωθεί και τα θωρακισμένα οχήματα, τα οποία παίρνουν ενεργά μέρος στη μάχη που άρχισε. Με ταχυβόλα τους μυδραλλιοβολούν. Θερίζουν κυριολεκτικά τους άξονες των δρόμων που οδηγούν στην πλατεία. Αδύνατο να ξεμυτίσει άνθρωπος σ' αυτά τα επισημασμένα σημεία. Ακριβώς σ' αυτό το χώρο διασταυρώνονται τα καταιγιστικά πυρά και των δυο αντιμαχόμενων πλευρών και καίγονταν το πελεκούδι.

Τελείως διαφορετικά εξελίχτηκαν τα πράγματα στον τομέα που ενεργούσε η διμοιρία μας με τον λόχο πεζικού. Η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί εδώ δεν ευνοεί την επίθεσή μας προς τα μπρος. Η απόσταση που μας χωρίζει απ' την άκρη της πόλης είναι γύρω στα 700 μέτρα. Το μέρος γυμνό. Κάμπος. Φωτίζεται απ' τις εχθρικές φωτοβολίδες. Βρίσκεται στο πεδίο βολής του αντιπάλου. Από ένα τμήμα χωροφυλακής και ΜΑΫδων που είχε ταμπουρωθεί στα ακρινά σπίτια δεχόμαστε συνεχώς καταιγιστικά πυρά. Κάνουν την προώθησή μας προς τα μπρος προβληματική. Σχεδόν καθηλωθήκαμε στη γη. Πίσω από κάτι πλίθινους αχερώνες που υπήρχαν εδώ και ιδιαίτερα στις όχθες μιας στενής σούδας βρίσκουμε προσωρινό καταφύγιο και προφύλαξη. Ωστόσο έπρεπε να βρεθεί διέξοδος να πάμε μπροστά. Να μπορέσουμε να πλησιάσουμε τα πρώτα σπίτια. Ύστερα από κάποια σχετική κατάπαυση των εχθρικών πυρών, δόθηκε εντολή να αρχίσει η προχώρησή μας προς τα μπρος. Χρησιμοποιώντας στο μέγιστο βαθμό την προστασία που μας πρόσφεραν τα ντουβάρια των πλίθινων αχερώνων περνούμε απ' τη μια στην άλλη με γρήγορα άλματα. Ωστόσο αυτές οι τολμηρές ενέργειες δεν έμειναν αναίμακτες.

Υπήρχαν τραυματίες, ανάμεσα σ' αυτούς ήταν ο διοικητής και ο ΠΕ του λόχου πεζικού. Ο λοχαγός τραυματίζεται δίπλα μου σε μια κοινή προσπάθεια που κάναμε να περάσουμε με άλματα από τη μια ακερώνα στην άλλη. Ο τραυματισμός του ήταν σοβαρός. Είχε διαμπερές κοιλιακό τραύμα από σφαίρα. Με τα χέρια τον μεταφέραμε πίσω από ένα πλινθόκτιστο τοίχο. Εδώ ο νοσοκόμος του κάνει την πρώτη επίδεση. Παρά το σοβαρό τραυματισμό του συνεχίζει να κρατάει την ψυχραιμία του. Τον βάλαμε σ' ένα φορείο και δόθηκε εντολή να προωθηθεί αμέσως για πίσω. Είναι παράλειψή μου που δεν κράτησα το όνομά του να το αναφέρω. Μερικά απ' τα χαρακτηριστικά του που κράτησε η μνήμη μου: Ψηλός, ξερακιανός, μελαχρινός. Κατάγονταν απ' την περιοχή του Αμυνταίου Φλώρινας. Ήταν μεγαλύτερος σε ηλικία από μένα. Σ' αυτή τη μάχη τραυματίστηκε και η Αλεξάνδρα Τύπου από το Προάστιο.

Μ' αυτόν τον τρόπο γίνεται τελικά δυνατό να φτάσουμε στα πρώτα σπίτια. Νιώσαμε κάποια ανακούφιση. Πήραμε την πρώτη ανάσα. Ήταν όμως πια φανερό ότι λόχος πεζικού με τις απώλειες που είχε και ιδιαίτερα ύστερα απ' τον τραυματισμό του διοικητή και του ΠΕ του λόχου δεν διακατέχεται από ιδιαίτερη διάθεση για επίθεση πιο πέρα. Πρέπει να προστεθεί ακόμα και το γεγονός ότι οι πεζικαραίοι δεν διέθεταν και εκείνα τα απαραίτητα πολεμικά μέσα για τη διεξαγωγή επιτυχούς μάχης σε κατοικημένο χώρο. Γίνεται πια κατανοητό ότι από δω και πέρα το κύριο βάρος έπεφτε στις πλάτες των μαχητών της διμοιρίας μας, που εκ θαύματος αυτή την φορά τα είχε βγάλει πέρα χωρίς απώλειες. Εντοπίσαμε τις βασικές θέσεις πυρός του αντιπάλου. Διαπιστώσαμε ότι στην πλειοψηφία τους αυτές ήταν εγκατεστημένες στους δεύτερους ορόφους των σπιτιών. Ακόμα φάνηκε ολοκάθαρα ότι οποιαδήποτε προσπάθεια να πλησιάσουμε κατά μέτωπο τις εχθρικές αντιστάσεις θα ήταν μάταια, καταδικασμένη σε αποτυχία.

Αποφασίστηκε το πλησίασμα να γίνει απ' την πλευρά του κατοικημένου χώρου από μέσα. Δύο ήταν οι βασικότερες αντιστάσεις που έπρεπε να ξυλωθούν. Η μια ήταν στο βάθος των σπιτιών, ενώ η άλλη στην γωνία του τετράγωνου που έλεγχε την είσοδο του δημόσιου δρόμου προς την πόλη. Την πρώτη την ανέλαβε η ομάδα του Στ. Γκέτσου. Πρόκειται για ένα θαρραλέο επαναστάτη και τολμηρό σαμποταριστή. Κατάγονταν απ' το χωριό Νεζερό Ολύμπου. Με τις ικανότητές του, με το παράδειγμά του είχε σκαρώσει μια ομάδα που διακρίνονταν για την μαχητικότητά της, για τη συνοχή της, για την πειθαρχία της. Η δική του κουβέντα ήταν νόμος για τους κατώτερους. Φεύγοντας για α-

ποστολή μου είπε χαρακτηριστικά: «Ή θα τους πιάσω ζωντανούς ή θα τους κάψω».

Για να αποφύγει τους επισημασμένους τομείς που βάζονταν η κίνηση της ομάδας προς το στόχο γίνεται μέσα από τις αυλές, απ' τα σοκάκια, απ' όπου είναι δυνατόν να περάσουν. Ανοίγουν τρύπες στα ντουβάρια, στους τοίχους των σπιτιών, καταστρέφουν αυλές, καγκελόπορτες. Σε ένα μονόροφο σπίτι, και σε απόσταση 60-70 μέτρα απ' την εχθρική αντίσταση, σταματούν χωρίς να γίνουν αντιληπτοί. Εδώ παίρνουν την πρώτη ανάσα. Προσανατολίζονται. Παρατηρούν. Ανιχνεύουν. Σκέφτονται πώς θα κάνουν το αποφασιστικό γιουρούσι. Οι πολεμικές δραστηριότητες του αντιπάλου δεν σταματούν. Πέφτουν ριπές οπλοπολυβόλων, αυτομάτων, πυροβολισμοί ατομικών όπλων, εκτοξεύονται φωτοβολίδες στον ουρανό. Οι τελευταίες δίνουν την δυνατότητα στους μαχητές μας να εξακριβώσουν από ποιά σημεία γίνεται η βολή. Διαπιστώνουν ότι στην πλειοψηφία τους οι θέσεις πυρός είναι εγκατεστημένες στις σοφίτες της σκεπής. Ακολουθεί μια τολμηρή και εξαιρετικά ριψοκίνδυνη επιθετική ενέργεια. Δυο εκτοξευτές πάντζερ σβαρνιζόμενοι προχωρούν προσεκτικά μπροστά. Και από απόσταση περίπου 20-30 μέτρα εκτοξεύουν τις δυο κεφαλές αυτών των τρομερών όπλων στους πυλώνες του κτιρίου. Καταστρέφουν τις πόρτες. Δημιουργούν άνοιγμα.

Αυτοστιγμίς αρχίζουν τα καταιγιστικά πυρά του οπλοπολυβόλου μας, ενώ ταυτόχρονα εκδηλώνεται και ορμητική έφοδος των σαμποταριστών που συνοδεύονταν με ριπές αυτομάτων και δυνατές φωνές. «Αέρα!». «Απάνω τους!».

Τόσο ορμητική ήταν αυτή η επίθεση που λίγα δευτερόλεπτα χρειάστηκαν για τους σαμποταριστές μας να φτάσουν και να μπουν μέσα στο ισόγειο. Εκεί πιάνουν τις σκάλες και αρχίζουν να βάζουν πυρά, ανεβαίνοντας προς τα πάνω και φωνάζοντας δυνατά «Παραδοθείτε να μη σας κάψουμε!». Ακούστηκαν στην αρχή μερικές διακεκομμένες απαντητικές ριπές αυτομάτων απ' τις σοφίτες. Τελικά τα πάντα ησύχασαν. Αν τώρα ο ομαδάρχης μας δεν τα κατάφερε να τους πιάσει ζωντανούς ή να τους κάψει, όπως είχε υποσχεθεί, αυτό οφείλονταν στο ότι οι «υπερασπιστές» αυτού του φρουρίου πανικόβλητοι εγκατέλειψαν τις θέσεις τους και εξαφανίστηκαν μέσα στο σκοτάδι.

Με τις δυο ομάδες της διμοιρίας τραβήξαμε για το στόχο. Ωστόσο η κίνησή μας προς τα μπρος δεν ήταν εύκολη. Οι άξονες των δρόμων, των σοκακιών βάζονται. Οι διάφοροι οικισμοί που υπάρχουν εδώ είναι πυκνοκτισμένοι και κολλημένοι ο ένας δίπλα στον άλλον. Αδύνατο να

βρεις απυρόβλητο πέρασμα για να πας μπροστά. Με την βοήθεια των εκρηκτικών υλών ανοίγουμε διαδρόμους στους τοίχους των σπιτιών. Ένα πρατήριο με τσιγάρα και άλλα ψιλικά δέχεται πρώτο μια τέτοια περιποίηση. Την ίδια τύχη είχαν αργότερα ένα μαγαζί βυρσοδεψείο με πολλά καινούργια πέτσινα ρολά, καθώς και ένα παντοπωλείο με πολλά τρόφιμα, τυριά, ελιές, μπακαλιάρο, χαλβά, σύκα, μαρμελάδα, ούζο κλπ., που τράβηξαν αμέσως την προσοχή των μαχητών μας. Τους προειδοποιήσαμε μα και τους υποσχεθήκαμε ότι στην επιστροφή θα τους δοθεί η δυνατότητα να πάρουν μέρος στην λαφυραγώγηση. Με αυτόν τον τρόπο και φανερά με αργούς ρυθμούς προχωράμε. Στην πορεία συχνά δεχόμαστε πυρά και από μια σειρά ξεχωριστές μικροαντιστάσεις 2-3 ατόμων που ήταν εγκατεστημένες στις σοφίτες των σπιτιών. Το ξύλωμά τους και η καταδίωξή τους δεν ήταν για μας πρόβλημα.

Αν και το σκοτάδι της νύχτας κρατούσε αδιαφανή πολλά από αυτά που διαδραματίζονταν σ' αυτή την πόλη, ωστόσο δεν μπορούσε να αποκρύψει το βασικό χαρακτηριστικό γεγονός ότι αυτή τη βραδιά διεξάγονταν μια σκληρή μάχη. Εξάλλου αυτό το επιβεβαίωναν τα καταιγιστικά πυρά από ριπές αυτομάτων και πολυβόλων, από οβίδες όλμων και αντιαρματικά πυροβόλων, από τα ταχυβόλα από τα τανκς του αντιπάλου.

Ήταν μια πραγματική κόλαση πυρός, όπου κανείς δεν μπορούσε να προβλέψει ποια θα ήταν η έκβαση αυτής της μάχης. Χωρίς να γίνουμε αντιληπτοί, φτάνουμε και σταματούμε 150 περίπου μέτρα μπροστά από το διώροφο σπίτι που βρισκόταν η κύρια εχθρική αντίσταση. Μας χωρίζουν απ' το στόχο ντουβάρια, τοίχοι. Από θέσεις πυρός που βρίσκονται σε διάφορα σημεία της στέγης συνεχίζονται κατά καιρούς άστοχες ριπές πολυβόλων. Αιφνιδιαστικά ανοίγουμε πυρά με όλα τα όπλα που διαθέταμε και ενάντια στους αντιπάλους μας ταυτόχρονα τους καλούμε να παραδοθούν διαφορετικά θα τους αναπνάξουμε στον αέρα. Με αυτό τον τρόπο ελπίζαμε να σκιαχτούν και να το βάλουν στα πόδια. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη. Το νούμερο δεν πέρασε. Αντίθετα δεχόμαστε λυσσασμένα απαντητικά πυρά που μάλιστα συνοδεύονταν με βρισιές και απειλές: «Βούλγαροι απόψε θα πεθάνετε». «Μόλις φέξει πού θα πάτε θα σας σφάξουμε σαν τα κατσίκια» και άλλα παρόμοια. Απ' τη συμπεριφορά και το ύφος τους καταλάβαμε ότι έχουμε να κάνουμε με χωροφύλακες και ΜΑΫδες. Τα πράγματα έδειξαν ότι θα πρέπει να βρεθεί κάποια άλλη διέξοδος. Σταματούμε κάθε βολή, ενώ με την βοήθεια των εκρηκτικών υλών γκρεμίζουμε τοίχους με σκοπό να ανοίξουμε διάδρομο που θα μας επέτρεπε να πλησιάσουμε από απυρόβλητο μέρος όσο το δυνατόν πιο κοντά στο ισόγειο του κτιρίου.

Στο μεταξύ δυο άριστα ειδικευμένοι εκτοξευτές πάντζερ, ο ΠΕ της διμοιρίας Ηλ. Καλτσής και ο Χρ. Βλαχάκης παίρνουν αποστολή να κινηθούν απ' τα μετόπισθεν με σκοπό να ανεβούν σε ένα χαγιάτι που ήταν κολλημένο σ' αυτό το κτίριο και από κει να χτυπήσουν το στόχο. Οι εκρήξεις που επακολουθούν για το άνοιγμα διαδρόμων στους τοίχους προκαλεί την έντονη ανησυχία του αντιπάλου, που συνεχίζει να βάζει πυρά με ιδιαίτερη ένταση. Οι αντίπαλοι ρίχνουν αδιάκοπα χειροβομβίδες στην περίμετρο του προαύλιου με σκοπό να εμποδίσουν δικό μας πλησίασμα. Τα πράγματα αλλάζουν ριζικά όταν ακούστηκαν οι εκρήξεις των πάντζερ που με επιτυχία εξεσφεντόνισαν στο στόχο οι Ηλ. Καλτσής και Χρ. Βλαχάκης. Ταυτόχρονα οι δυο αυτοί ανδρείοι σαμποταριστές μας από κοντινή απόσταση ανοίγουν πυρά κατά των παραθυριών του κτιρίου. Από αυτή τη στιγμή όλα γύρω σίγησαν και μάλιστα χωρίς την δική μας επέμβαση. Οι αντίπαλοί μας εγκατέλειψαν τις θέσεις τους χωρίς καμιά παραπέρα αντίσταση.

Βγαίνουμε και παίρνουμε διάταξη στην άκρη του τετράγωνου που ήταν και ο προορισμός μας. Ο δημόσιος δρόμος που περνούσε από εδώ συνδέονταν με το κέντρο της πόλης, βάλλεται αξονικά με καταιγιστικά διασταυρωμένα πυρά. Το πλακόστρωτο του καταστρώματος βγάζει συνεχώς σπίθες απ' τις σφαίρες που χτυπούν πάνω σ' αυτό και σκάζουν σφυρίζοντας. Τα τεθωρακισμένα οχήματα που κινούνται στο χώρο του κέντρου της πόλης παίρνουν μέρος σ' αυτά τα σφοδρά πυρά, βάζοντας με τα ταχυβόλα τους και τα αντιαρματικά πυροβόλα τους.

Αδύνατο να σηκώσεις κεφάλι και να παρατηρήσεις πιο πέρα. Καθηλωμένοι στις γωνιές των σπιτιών περιμέναμε να αντιμετωπίσουμε πιθανή κίνηση τανκς προς το μέρος μας. Αν και η απόσταση που μας χώριζε από αυτά δεν ήταν μεγάλη, έμεινε άγνωστο γιατί δεν αποφάσισαν να μας πλησιάσουν. Είχαν περάσει τα μεσάνυχτα όταν ήρθε ο σύνδεσμος του λόχου και μας ειδοποίησε να συμπτυχθούμε. Επιστρέφοντας περάσαμε απ' το παντοπολείο απ' όπου οι μαχητές είχαν άνετα τώρα τη δυνατότητα να εφοδιαστούν με διάφορα τρόφιμα και άλλα είδη, τσιγάρα, σύκα, χαλβά, ελιές, μπακαλιάρο, ούζο κλπ. Απ' το βυρσοδεψείο πήρα υλικό με το οποίο αργότερα έραψα μια καλή κόκκινη τσάντα. Από δω και πέρα σ' αυτή συνέχισα να κρατώ τα τετράδια με τις σημειώσεις και τις αναμνήσεις μου. Παρά τις αφάντασιες κατοπινές περιπέτειες η τσάντα αυτή μαζί με το υλικό που κουβαλούσε έγινε δυνατό να διασωθεί. Μ' αυτή έφτασα στην Τασκένδη και με την ίδια επέστρεψα στην Ελλάδα το 1987.

Τα περισσότερα τμήματα της 18ης Ταξιαρχίας που αυτή την βραδιά διείσδυσαν στην Πτολεμαΐδα και στα γύρω χωριά της ασχολήθηκαν

με την στρατολογία καινούργιων μαχητών, αλλά και με επιμελητειακή εκμετάλλευση.

18 Οκτώβρη. Άρχιζε να βγαίνει ο ήλιος όταν ο λόχος μας επέστρεψε στην τοποθεσία Βασιλική Βρύση. Αυτή τη μέρα έγινε η κατάταξη στα τμήματα των καινούργιων μαχητών που είχαν επιστρατευτεί την προηγούμενη βραδιά. Στο λόχο μας έστειλαν έξι νεαρές κοπέλες ηλικίας 18-20 χρονών.

Ήταν ένας κόσμος που το βράδυ κοιμήθηκε στα σπίτια του σαν πολίτες και την άλλη μέρα βρέθηκαν στα δάση του Σινιάτσικου βαφτισμένοι αντάρτες. Όλοι τους μέχρι χθες είχαν άλλες σκέψεις και οράματα διαφορετικά από αυτά που τους προόριζε η τύχη. Και να τώρα απρόοπτα βρέθηκαν μπροστά σε μια απρόσμενη κατάσταση.

Οι οδηγίες που υπήρχαν ήταν ρητές να επιστρατεύονται χωρίς εξαίρεση αγόρια και κορίτσια άνω των 18 χρονών. Οι μαχητές που ασχολούνταν με αυτή την δουλειά της επιστράτευσης δεν ζητούσαν απ' τους στρατολογηθέντες ταυτότητες προκειμένου να πληροφορηθούν ότι έχουν συμπληρώσει τα 18 χρόνια. Όλα γινόταν με το μάτι, απ' το μπόι. Αυτός ο τρόπος επιλογής είχε σαν αποτέλεσμα να παίρνει μπόρα και ανθρώπους με πιο νεαρή ηλικία. Αυτό το είδος της επιστράτευσης εντάσσονταν στα μέτρα που έπαιρνε το Γ. Αρχηγείο του ΔΣΕ σαν μοναδική πια διέξοδος προκειμένου να ενισχυθεί το αντάρτικο με καινούριες δυνάμεις. Ήταν μια ύστατη προσπάθεια για να πετύχει την αριθμητική αύξηση των ανταρτών, που για εκείνη την περίοδο ήταν το πιο οξύ πρόβλημα που αντιμετώπιζε το ελληνικό επαναστατικό κίνημα. Την ημέρα αυτή έστειλαν στο λόχο μας έξι νεαρές κοπέλες ηλικίας 18-20 χρόνων. Αυτές ήταν η Θεοδοσία Σαββουλίδου, η Μαίρη Χαλβατζή, η Όλγα Κούση, η Σοφία Τριανταφυλλίδου, η Χρυσούλα και Αναστασία Τάσκου. Ανάμεσα σ' αυτές πιο «τυχερή» βρέθηκε η τελευταία, που μόλις την προηγούμενη βραδιά είχε έρθει στα Καϊλάρια απ' την Αθήνα προκειμένου να δει τους συγγενείς της και έπεσε πάνω στην «πίτα» της επιστράτευσης.

Είναι αδύνατο να περιγράψει κανείς σε όλη την έκταση πώς αυτή την μέρα ένιωσαν τον εαυτό τους αυτές οι νεαρές κοπέλες όταν μόλις έτσι αναπάντεχα βρέθηκαν σε μια τέτοια εξαιρετικά ανεπιθύμητη κατάσταση.

Η περιέργεια από αυτό το νυχτερινό αφάνταστο ξάφνιασμα, το ξένο γεωγραφικό και ανθρώπινο περιβάλλον που συνάντησαν, η δυσφορία για την κακή μοίρα που τις βρήκε, η ενδόμυχη ανέκφραστη ανησυχία τους, η αγωνία τους για το άγνωστο μέλλον που τις περιμένει,

Τούντα-Κούση Όλγα.

Τριανταφυλλίδου Σοφία.

Γεωργέλου-Σαββουλίδου Θεοδοσία.

ο φόβος ότι δεν θα μπορέσουν να τα βγάλουν πέρα με τις δυσκολίες της αναμενόμενης αντάρτικης ζωής είναι μερικά απ' τα ανεξήγητα ερωτήματα που θα κρύβανε μέσα τους και δεν έβγαιναν απ' το μυαλό τους.

Παραβρέθηκα στη συζήτηση που είχε ο Αν. Βρατσάνος με τις νεαρές κοπέλες. Τους μίλησε για τον δίκαιο αγώνα που έκανε ο ΔΣΕ, για τον εξαιρετικό λόχο που τους έτυχε να ενταχθούν, ότι οι μαχητές και μαχήτριες θα τους προσφέρουν κάθε δυνατή βοήθεια και συμπαράσταση για να μπορέσουν στο συντομότερο χρονικό διάστημα να προσαρμοστούν στις συνθήκες της καινούργιας ζωής κλπ. Καλά τα έλεγε ο διοικητής, ωστόσο το ζητούμενο ήταν πώς αντιδρούαν οι αποδέκτες που τους αφορούσαν αυτά άμεσα. Και να τώρα κατά κακή σύμπτωση την ώρα της συζήτησης έφτασαν δυο αεροπλάνα. Κατεβαίνουν χαμηλά κι αρχίζουν να μυδραλλιοβολούν τον καταυλισμό μας. Δεν ήταν μονάχα οι ριπές που την απειλή τους δεν μπορούσαν να την αγνοήσουν και οι μπαρουτοκαπνισμένοι μαχητές μας, αλλά και εκείνο το τρομερό κροτάλισμα απ' τις απότομες στροφές των αεροπλάνων, ο δυνατός θόρυβος και η βοή τους. Περιττό να περιγράψει κανείς πώς ένιωθαν αυτή τη στιγμή οι καρδούλες των αρχάριων κοριτσιών. Το μεσημέρι οι κοπέλες του λόχου μας τις πρόσφεραν τα κουτάλια τους, τις καραβάνες να πάνε να πάρουν συσσίτιο, αυτές όμως τόσο ένιωθαν τον εαυτό τους απογοητευμένο και αδιάφορο για τα πάντα, που χρειάστηκε επιμονή να δεχτούν να πάνε να πάρουν φαγητό.

Ήταν πραγματικά περίεργο, αλλά και πέρα για πέρα παράδοξο να πιστεύει κανείς για κάποια αποτελεσματικότητα απ' αυτού του είδους την επιστράτευση που εφάρμοζε ο ΔΣΕ. Όλη αυτή η πρακτική ερχόταν σε αντίθεση με κάθε είδους λογική και φιλοδοξία. Αν ήταν δυνατόν με ένα τέτοιο ανθρώπινο δυναμικό, που επιστρατεύτηκε παρά την θέλησή του, τελείως ανιδείκευτο και ανεκπαίδευτο από στρατιωτική άποψη, ανάμεσά του και ένα σημαντικό ποσοστό γυναικών, να υπολογίζει κανείς ότι θα μπορούσε να ανταπαραταχθεί και να πολεμήσει με έναν σύγχρονο, ισχυρό, άρτια εξοπλισμένο, υπέρτερο και καλά οργανωμένο Κυβερνητικό Στρατό. Και μάλιστα σε μια περίοδο που η μορφή αυτής της ένοπλης πολεμικής αντιπαράθεσης είχε ήδη πάρει φανερά ταξικό χαρακτήρα. Εξάλλου αυτό επιβεβαιώθηκε απ' την παρά πέρα πορεία αυτών των αρχάριων κοριτσιών που γρήγορα προσαρμόστηκαν στις αντίξοες συνθήκες της αντάρτικης ζωής, αυτές πήραν ενεργό μέρος μαζί μας και άντεξαν σε πολλές ανισόμερες πολ. συγκρούσεις και πάνω από όλα, ήταν τυχερές και έμειναν ζωντανές. Στην προσφυγιά που βρέθηκαν αργότερα, δούλεψαν στην παραγωγή, πανδρεύτηκαν και

δημιούργησαν οικογένειες και μαζί τους επέστρεψαν στην Ελλάδα.

Οι ιστορικοί του μέλλοντος έχουν να γράψουν πολλά για τις ιδιομορφίες αυτού του λαογέννητου στρατού. Θα εξηγήσουν ακόμα πιο λεπτομερειακά ποιά ήταν εκείνα τα μεγάλα ηθικά κίνητρα που έφεραν αυτές τις απίστευτες, αλλά αληθινές ποιοτικές αλλαγές, στους πρώην αρχάριους πολίτες από τη μέρα που εντάχτηκαν στον Αντάρτικο Στρατό.

Περιοριζόμαστε να επισημάνουμε ορισμένα φαινόμενα.

Δεν θα πέσουμε έξω εάν επισημάνουμε ότι ανάμεσα σ' αυτούς τους παράγοντες που έφεραν αυτές τις επαναστατικές αλλαγές στους πρώην αρχάριους πολίτες ήταν το αγνό, φιλικό, δυνατό αγωνιστικό και συντροφικό αντάρτικο περιβάλλον, τα δημοκρατικά ιδανικά του δίκαιου αγώνα. Χωρίς επιφύλαξη μπορούμε να πούμε ότι όλο αυτό το δημιούργημα αυτού του λαογέννητου Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας αποτελεί ακόμα μια πραγματική απίθανη έκπληξη.

Οι γενναίες Ελληνίδες αντάρτισσες ισάξιες στην αντοχή και στον πόλεμο με τους άνδρες

Το Γενικό Επιτελείο του Ελληνικού Στρατού μελέτησε και συνεχίζει να μελετάει επισταμένα τα τριάμισι χρόνια δράσης του ΔΣΕ, τον ηρωισμό και την αυτοθυσία του, την αντοχή του στον πόλεμο, την ικανότητα των διοικητών του κλπ.

Με το ίδιο θέμα ασχολήθηκαν και ασχολούνται ακόμα και σήμερα διάφοροι πνευματικοί άνθρωποι, συγγραφείς, αναλυτές, ερμηνευτές κλπ. Ξεχωριστή θέση σ' αυτές τις μελέτες κατέχει μια απ' τις πιο σημαντικές και χαρακτηριστικές ιδιότητες αυτού του αγνού λαογέννητου στρατού, κι αυτή είναι η μαζική συμμετοχή ιδιαίτερα των γυναικών, που η ποσοτική τους αναλογία κυμαίνονταν γύρω στα 23-25% της συνολικής δύναμής του. Πρόκειται εδώ για ένα εξαιρετικά πρωτοφανές φαινόμενο στα ιστορικά χρονικά. Θα χρειαστεί να γραφτούν πάρα πολλά προκειμένου να φανεί εκείνη η ζωντανή και αντικειμενική εικόνα του μεγάλου ιστορικού έργου αυτού του γυναικείου κόσμου. Ιδιαίτερα αυτό το βλέπουμε στην ίσια συμμετοχή τους με τους άντρες στις μεγάλες μάχες του Γράμμου και του Βίτσι και αλλού. Η αθάνατη εποποιία στη Βόρεια Πίνδο το καλοκαίρι του 1948 επιτεύχθηκε με την ισάξια συμμετοχή αυτών των γενναίων ανταρτισσών. Η Ελληνίδα αντάρτισσα ήταν πραγματικά ίση με τον άνδρα σε όλες τις δοκιμασίες, στη μάχη για ζωή και θάνατο. Έδειξαν αίσθημα ευθύνης, απαράμιλλα παραδείγματα ηρωισμού και αυτοθυσίας, καρτερικότητας και αντοχής.

Οι γενναίες μαχήτριες του ΔΣΕ αποτελούν την προσωποποίηση των αγώνων για τη λευεριά, τη δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Οι γυναίκες της πατρίδας μας ποτέ άλλοτε δεν χρησιμοποιήθηκαν σε τέτοιο βαθμό σε μάχιμα τμήματα, όπως αυτό έλαβε χώρα στο ΔΣΕ. Στην Επανάσταση του 1821 πήραν ενεργά μέρος μια σειρά Ελληνίδες αγωνίστριες, όπως η Μπουμπουλίνα, η Τζαβέλαινα και άλλες. Στον ΕΛΑΣ υπήρχαν μονάχα μικρά ξεχωριστά τμήματα γυναικών (ομάδες, διμοιρίες). Στο ΔΣΕ χιλιάδες γυναίκες εντάχτηκαν οργανωμένα σε κοινά τμήματα μαζί με τους άντρες. Οι μαχήτριες του ΔΣΕ απόχτησαν μεγάλη πείρα στις μάχες, έμαθαν να πολεμούν με τέχνη και δεξιοτεχνία. Ιδιαίτερα σ' αυτό διακρίνονταν εκείνες που τελείωσαν τη Σχολή Αξιωματικών του Γ. Αρχηγείου του ΔΣΕ και που στην πορεία αναδείχτηκαν διοικητές διμοιριών, λόχων, ΠΕ διμοιριών, ταγμάτων κλπ. Οι αντάρτισσες έπαιρναν μέρος και έπαιζαν σπουδαίο ρόλο σε όλα τα μάχιμα και βοηθητικά τμήματα του ΔΣΕ (πεζικό, σαμποτέρ, άρματα μάχης, ελεύθεροι σκοπευτές, πυροβολικό, τμήματα των ΚΠ και των Πολιτικών Επιτρόπων υπαίθρου, τραυματοφορείς, στις μεταφορές, τις διαβιβάσεις, νοσηλεύτριες στα νοσοκομεία και σε άλλες βοηθητικές υπηρεσίες. Και εκπλήρωναν με τιμή την αποστολή τους. Είναι αδύνατο να αναφερθείς και να καταγράψεις τα λαμπρά πολεμικά κατορθώματα των μαχητριών του ΔΣΕ. Μα ούτε στην δοσμένη στιγμή βάζουμε τέτοιο σκοπό μπροστά μας. Θα αναφερθώ μονάχα στα τμήματα σαμποτέρ του Γ. Αρχηγείου, που μου έτυχε να συνυπηρετήσω με αρκετές αντάρτισσες για μεγάλο χρονικό διάστημα, όπως με τις μαχήτριες σαν την Ολυμπία Τσεκούρα, την Σάββα Λελούδου, την Αγορή Χαλάτση, την Ροξάνη Καλτσή, την ΠΕ διμοιρίας Ειρήνη Ζαφειρίου που με τα μάτια μου είδα πώς πολέμησαν δίπλα μας ισάξια και έδειξαν άφταστον ηρωισμό. Για τις εξαιρετικές πράξεις γενναιότητας και ηρωισμού η Π.Δ. Κυβέρνηση του βουνού τις παρασημοφόρησε με το μετάλλιο «ΗΛΕΚΤΡΑ».

Εδώ απλώς περιοριζόμαστε να αναφερθούμε σε δυο περιπτώσεις παρμένες απ' το βιβλίο του Β. Μπαρτζιώτα, ΠΕ του Γ. Αρχηγείου του ΔΣΕ. «Να ένα απ' τις χιλιάδες παραδείγματα: Δικάζονταν τότε σε στρατοδικείο του Κυβερνητικού Στρατού στην Β. Ελλάδα, όπως έγραψε η εφημερίδα «Μακεδονία» της Θεσσαλονίκης σε μια μεγάλη καμπάνια της, δυο δεκαοκτάχρονες αντάρτισσες του ΔΣΕ. Ο συνταγματάρχης, πρόεδρος του στρατοδικείου, συγκινημένος, ζήτησε απ' τις αντάρτισσες να αποκηρύξουν το ΔΣΕ για να μην τις καταδικάσει σε θάνατο και τις εκτελέσουν, «γιατί έχει κι αυτός κορίτσια». Οι αντάρτισσες απάντη-

σαν με μια φωνή: «Ζήτω ο ΔΣΕ!». Έπεσαν πρωικά για το ΔΣΕ, την πατρίδα τους, την Ελλάδα» (απ' το βιβλίο «Ο αγώνας του ΔΣΕ», έκδοση 1981, σελ. 10).

«Οι γυναίκες έπαιζαν σπουδαίο ρόλο στο λεγόμενο «μικροπόλεμο». Κάθε βράδυ ιδίως στο Γράμμο, εισχωρούσαν στα μετόπισθεν του εχθρού, χτυπούσαν ξαφνικά τα επιτελεία του, έπιαναν «γλώσσες» και ορισμένες φορές έφεραν αιχμαλώτους, όπως η αντάρτισσα Κρεμύδα με την μικρή ομάδα της, που έφεραν δυο αντισυνταγματάρχες του κυβερνητικού στρατού, που μόλις είδαν ότι πιάστηκαν από κοριτσόπουλα άρχισαν τα κλάματα (Στο ίδιο βιβλίο, σελ. 77).

Οι γυναίκες στο ΔΣΕ, μαζί με τις άλλες αρετές που χαρακτηρίζουν αυτό το φύλο, φρόντιζαν πάντα όλοι οι μαχητές του τμήματός μας να είναι νοικοκυρεμένοι. Στον ελεύθερο χρόνο που μεσολαβούσε μετά τις μάχες βοηθούσαν στο πλύσιμο των ρούχων εκείνων των συναγωνιστών μας που δεν τα κατάφερναν μόνοι τους. Ενδιαφέρονταν όλοι οι μαχητές του τμήματός μας να είναι καθαροί και περιποιημένοι. Οι ελλείψεις των ανταρτών δεν έμειναν απαρατήρητες από το άγρυπνο μάτι των γυναικών. Οικειοθελώς έραβαν, μπάλωναν και διόρθωναν τα ρούχα τους. Όλες ήδη εφοδιασμένες με βελόνια, κλωστές, ψαλίδι. Οι γυναίκες πρωτοστατούσαν στην οργάνωση ομαδικών ψυχαγωγικών εκδηλώσεων που έδιναν την χαρά και την ζωντάνια στο τμήμα. Ήταν πρώτες στο χορό και στο τραγούδι. Και πάντα με την δική τους συμμετοχή ξεκινούσε το κάθε αντάρτικο γλέντι: «Άιντε, γιούργια, γιούργια, γιούργια! Και ο χορός θέλει τραγούδια...». Ήταν πραγματικά να χαίρεσαι, όταν έβλεπες τις αντάρτισσες, τις όμορφες, σπαθάτες και λυγερές αδερφές μας γεμάτες νιότη και λεβεντιά να σέρνουν τον χορό μαζί με τους αντάρτες σε κάποιο δασωμένο γούπατο των ελεύθερων βουνών της Ελλάδας.

Στην αρχική περίοδο του αντάρτικου η εκπροσώπηση των γυναικών ήταν ασήμαντη. Η μαζική ένταξη των γυναικών στα τμήματα του ΔΣΕ άρχισε μετά την σύγκληση της 3ης Ολομέλειας της ΚΕ του ΚΚΕ το Σεπτέμβρη του 1947. Υπενθυμίζουμε ότι η 3η Ολομέλεια ανάμεσα στ' άλλα διακήρυχνε: «Ο ένοπλος αγώνας του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας αποτελεί την μοναδική επιβεβλημένη απάντηση που ο λαός και η Ελλάδα έχουν να δώσουν στους ξένους κατακτητές και στους ντόπιους υποτακτικούς τους. Έξω από αυτόν τον αγώνα δεν υπάρχει ζωή και τιμή για την Ελλάδα και το λαό της». Η 3η Ολομέλεια καλούσε τα μέλη και τους οπαδούς του Κόμματος να πάρουν ενεργά κι αποφασιστικά μέρος στην εκπλήρωση αυτού του καθήκοντος, να απαντήσουν

στον εχθρό με τα ίδια μέσα, να τραβήξουν ίσια μπροστά για ζωή και για θάνατο, να κάνουν πόλεμο μέχρι εσχάτων. Η Ολομέλεια αποφάσισε και πήρε μια σειρά μέτρα και καθήκοντα, ανάμεσα σ' αυτά ήταν και το βασικότερο: «Να στρατολογήσει από όλες τις περιοχές της χώρας 20-25.000 καινούργιους μαχητές, έτσι που την άνοιξη του 1948 η αριθμητική δύναμη του ΔΣΕ να φτάσει στους 55-60.000 άνδρες». Και παρακάτω υπογράμμιζε: «Να δημιουργηθεί η δύναμη εκείνη, που θα οδηγούσε στην δημιουργία της Ελεύθερης Ελλάδας, βασικά σε όλες τις βόρειες περιοχές της χώρας».

Το Σεπτέμβρη του 1947 βρισκόμουν στο Αρχηγείο Αγράφων όταν ήρθε η εντολή του Κόμματος για μια γενική επιστράτευση, που αυτό σήμαινε ότι όλοι οι δικοί μας οπαδοί, από 17 χρονών και πάνω έπρεπε να καταταχτούν εθελοντικά στα τμήματα του ΔΣΕ. Την εντολή την μετέφεραν στους κατοίκους των χωριών οι κομματικές οργανώσεις, οι φρούραρχοι των ανταρτών. Αυτή η εντολή-έκκληση βρήκε πλατιά θετική απήχηση σε όλους τους αριστερούς οπαδούς μας με αποτέλεσμα η προσχώρηση καινούργιων μαχητών στα τμήματα να πάρει μαζικό χαρακτήρα. Πολλοί χωριανοί μας και συμπατριώτες μας απ' τα γύρω χωριά, άνδρες και γυναίκες, πρώην ΕΠΟΝίτες και αετόπουλα πήραν το δρόμο του βουνού. Υπήρχαν περιπτώσεις που κατατάσσονταν από 3-4 μέλη μιας οικογένειας.

Ανάμεσα σ' αυτούς που αμέσως ανταποκρίθηκαν εθελοντικά σ' αυτή την έκκληση ήταν και τα άλλα τρία μικρότερα αδέρφια μου, ο Γιώργος, η Βούλα και η Ελένη. Η τελευταία μόλις είχε συμπληρώσει τα 16 χρόνια. Έτσι το οικογενειακό μας δυναμικό στο αντάρτικο αποτελούνταν από 5 άτομα. Τρία ακόμα μέλη της οικογένειας του χωριανού μας Αποστόλη Παππά προστέθηκαν αυτή την φορά στα άλλα τέσσερα που ήδη υπηρετούσαν στο ΔΣΕ. Θα μπορούσαν να αναφερθούν και πολλά άλλα παρόμοια παραδείγματα. Σαν αποτέλεσμα, λίγες μέρες μετά από αυτή την έκκληση του Κόμματος στα γειτονικά κουκουέδικα χωριά της περιοχής μας, όπως η Κτιμένη, η Καΐτσα, η Αγόριανη, τα Γαϋράκια, το Ασημοχώρι, το Λεοντάρι, η Αχλαδιά, το Σμόκοβο, το Θραψίμι, η Φωτιάνα, η Ρεντίνα και πολλά άλλα να αδειάσουν. Να μην συναντάς πια νεαρό αριστερό και κοπέλα άνω των 18 χρόνων. Υπήρχαν μάλιστα περιπτώσεις που το καθορισμένο όριο ηλικίας επιστράτευσης να παραβιάζεται, να αγκαλιάζει και άτομα των 16-17 χρόνων. Η πρώτη στρατοπέδευση αυτών των αόπλων εθελοντών γίνεται στα δάση του Κάναλου και της Βουργάρας. Οι άνδρες, άλλοι με όπλα και άλλοι χωρίς αυτά στάλθηκαν αμέσως στα μάχιμα τμήματα.

Οι κοπέλες έμειναν σε ξεχωριστούς καταυλισμούς κοντά στο Αρχηγείο Αγράφων. Για τον ίδιο σκοπό άρχισαν να καταφτάνουν εδώ και άλλες κοπέλες από άλλα χωριά. Σε λίγες μέρες αυτός ο άοπλος γυναικείος σχηματισμός μεγάλωσε. Η εικόνα που αντίκρισα όταν για πρώτη φορά πέρασα από τους σχηματισμούς των νεαρών αόπλων κοριτσιών ήταν ότι σε τίποτε δεν έμοιαζε με στρατιωτικό τμήμα. Καμιά ιδιομορφία στο ντύσιμο, στην υπόδηση. Πουθενά δεν έβλεπες άρβυλα, παντελόνι, χιτώνιο, χλαίνη, δίκωχο, σακίδιο κλπ. Το παραδοσιακό χρώμα χακί απουσίαζε πλήρως. Εδώ όλα ήταν παρδαλά. Ο ρουχισμός τους είχε ποικιλία σε γούστο και χρώματα. Ζακέτες, μπλούζες, φουστάνια, κάλτσες διαφόρων τύπων. Υπόδηση συνηθισμένα εξώφτερνα, παντόφλες κλπ. Φεύγοντας απ' τα σπίτια τους για το βουνό οι νεαρές κοπέλες είχανε στην τσέπη τους μια τσατσάρα, ένα μαντίλι, ένα χειρομάντιλο, κάποιο καθρεφτάκι, ενώ στον τροβά τους βάλανε τα πιο απαραίτητα πράγματα, μερικά εσώρουχα, σαπούνι, κουτάλι, καραβάνα, ένα σπιτίσιο τσανάκι, μια μαντανία να σκεπάζονται. Ελπίζανε ότι με την ένταξή τους στα αντάρτικα τμήματα οι ανάγκες σε ντύσιμο και υπόδηση θα καλύπτονταν ανάλογα. Κάτι τέτοιο όμως ήταν αδύνατο τότε. Υπολόγιζαν ακόμα ότι τα αντάρτικα τμήματα που θα εντάσσονταν θα δρούσαν στο χώρο της περιοχής των Αγράφων. Τα πράγματα όμως εξελίχτηκαν τελείως διαφορετικά. Στις αρχές του Οκτώβρη ήρθε εντολή απ' το Γ. Αρχηγείο όλα τα τμήματα του Αρχ. Αγράφων και μαζί με αυτά και όλοι οι νεοστρατολογημένοι άοπλοι να κινηθούν προς Β. Πίνδο. Έτσι απροετοίμαστες οι κοπέλες αντάρτισσες και μ' αυτές τις τεράστιες ελλείψεις υποχρεώθηκαν να πάρουν το δρόμο προς Βορρά. Το γεγονός αυτό προκαθόριζε τις μεγάλες δυσκολίες που θα συναντούσαν στην πορεία και τις αναπόφευκτες αναμενόμενες ταλαιπωρίες. Τα μάχιμα τμήματα μαζί με τις άοπλες γυναίκες είχαν σχηματίσει μια φάλαγγα που ξεπερνούσε τις 4 χιλιάδες. Το δρομολόγιο που ακολουθήθηκε ήταν Βράχα – Παπαδιά – Κεράσοβο – Αυλάκι – Γέφυρα Κοράκου – Τετράκωμο – Σταυρό Θοδώριανα – Τζόρτζια – Περιστέρι – Κατάρα – Σμόλικας.

Μια πορεία που διατρανώνει την υπεράνθρωπη υπομονή, την απίστευτη αντοχή και την απεριόριστη πίστη στον αγώνα των μαχητριών του ΔΣΕ

Τις μεγάλες και σκληρές δοκιμασίες που υπέστησαν τα άκαπνα

από πόλεμο και άοπλα κορίτσια στην πορεία προς την Β. Πίνδο μας τις περιγράφει η Ελένη Κατσή-Παχή, που κι αυτή συμμετείχε σ' αυτή την φάλαγγα. Η Ελένη έδωσε τις προσωπικές αναμνήσεις της απ' τη συμμετοχή της στο ΔΣΕ στην Βάγια Παπαγκόγκου προκειμένου να συμπεριληφθούν σε βιβλίο που η τελευταία ετοίμαζε να εκδόσει. Από αυτές είναι παρμένη κι ετούτη η περιγραφή που ακολουθεί.

«Ξεκινήσαμε, γράφει η αδελφή μου Ελένη, απ' τη Βράχα μαζί με την μεγάλη φάλαγγα των μάχιμων τμημάτων του ΔΣΕ με προορισμό τη Β. Πίνδο. Εμείς οι άοπλες αποτελούσαμε ένα ξεχωριστό σχηματισμό. Η προώθησή μας στην πορεία απ' το ένα μέρος στο άλλο γινόταν τη νύχτα και συνήθως από κακότοπα μέρη. Περνούσαμε από τελείως άγνωστα για μας εδάφη και χωριά. Από μια περιοχή που κατέχονταν απ' τον αντίπαλο. Το γεγονός αυτό ανάγκαζε τα μάχιμα τμήματα για να προχωρήσει η φάλαγγα μπροστά να ανοίγουν το δρόμο με μάχη. Σε μόνιμη βάση καθημερινά οι διατάξεις των τμημάτων, οι δικοί μας καταυλισμοί των αόπλων δέχονται αεροπορικές επιδρομές. Από αυτές τις συγκρούσεις και επιδρομές υπήρχαν θύματα, τραυματίες. Όσο προχωρούσαμε πιο πέρα η τροφοδότηση των τμημάτων γίνεται πιο πενιχρή. Το ψωμί το ξεχάσαμε τι είδος ήταν. Με ανυπομονησία περιμέναμε κάθε μέρα την ώρα που η επιμελητεία θα μας ετοίμαζε κάτι το βραστό. Και πολλές φορές ερχόταν το σκοτάδι χωρίς να μας ετοιμάσουν τίποτε. Υπήρχαν περιπτώσεις που περνούσαν δυο μέρες χωρίς να βάλουμε τίποτε στο στόμα μας. Για να παρηγορούμε τα στομάχια μας, προσπαθούσαμε να πίνουμε πιο συχνά νερό. Το τρομερό φαινόμενο της πείνας το νιώθουν πολύ καλά μονάχα εκείνοι που τους έτυχε να τη δοκιμάσουν. Τα νεαρά κορίτσια, όλα παιδιά και αδέρφια αγωνιστών της Εθνικής μας Αντίστασης, που για πρώτη φορά βρίσκονται μπροστά σε τέτοιου είδους στερήσεις και δύσκολες δοκιμασίες δεν το βάζουν κάτω. Κάνουν κουράγιο, αυτοσυγκρατούνται, αλληλοενθαρρύνονται, αντέχουν. Ωστόσο όλα αυτά ήταν ασήμαντα με εκείνα που τους έμελλε να συναντήσουν αργότερα.

Αποδείχτηκε στην πορεία ότι όλα αυτά τα δεινά της τρομερής πείνας και τα συνεπακόλουθα δεν ήταν το μοναδικό και το τελευταίο κακό. Γρήγορα βρεθήκαμε μπροστά σε ένα πιο οξύ ζωτικό πρόβλημα. Σε μια καινούργια πιο σκληρή ανθρώπινη δοκιμασία που ξεπερνούσε τα όρια της απογοήτευσης. Σε μια πραγματική απόγνωση. Οι συνεχείς μακρινές νυχτερινές πορείες μέσα από τα δύσβατα μονοπάτια των Τζουμέρκων είχαν σαν αποτέλεσμα τα ελαφρά καλοκαιριάτικα υποδήματα που φορούσαν οι νεαρές κοπέλες μας να λιώσουν εντελώς.

Να αχρειστευτούν. Να εξαναγκάζονται να συνεχίζουν την πορεία πιο πέρα ξυπόλητες. Σ' αυτή την κατάσταση βρέθηκα κι εγώ. Τα θερινά σανδάλια που φορούσα ήταν αδύνατο να αντέξουν πολύ. Μερικές επισκευές που γινόταν ύστερα από κάθε νυχτερινή πορεία με σύρμα, καρφιά και σκοινιά δεν σώζανε την κατάσταση. Γίνεται κατανοητό τι σημαίνει να βαδίζεις ξυπόλητη τη νύχτα περνώντας από τα στενά πέτρινα μονοπάτια ετούτων των ορεινών και απότομων πλαγιών. Ψηλά στα βουνίσια κατσάβραχα. Η διοίκηση των ανταρτών, που έβλεπε αυτή την θλιβερή κατάσταση που βρισκόμασταν, συμμεριζόταν τον πόνο μας. Ήταν όμως ανύμπορη να μας βοηθήσει. Έπειτα δεν είμασταν μια, δεν είμασταν δυο, είμασταν εκατοντάδες, που υποφέραμε το ίδιο μαρτύριο. Η διοίκηση μας ικέτευε. Μας έλεγε να κάνουμε ακόμα λίγο κουράγιο, ώσπου να φτάσουμε στην περιοχή της ελεύθερης Ελλάδας. Εκεί θα υπάρχουν απ' όλα. Ψωμί, τροφή, άρβυλα, ρουχισμός κλπ. Αυτά τα λόγια που τα πιστεύαμε μας έδιναν συμπληρωματικές δυνάμεις να κάνουμε ακόμα λίγη υπομονή.

Θυμάμαι καλά τη νυχτερινή πορεία στις 16 Οκτωβρίου του 1947. Σ' αυτά τα χάλια πορευόμαστε απ' την περιοχή του Γαρδικιού προς Μουτσιάρα. Έκανε τσουχτερό κρύο. Μας έπιασε μια ψιλή βροχή. Αρχίσαμε να γινόμαστε παπί από τη βροχή. Ήταν νύχτα ακόμα όταν φτάσαμε στο χωριό. Τουρτουρίζαμε από το κρύο και χτυπούσαν τα δόντια μας. Ευτυχώς στο σπίτι που μπήκαμε έμενε ένα ηλικιωμένο ζευγάρι και μας άναψε φωτιά. Αμέσως νιώσαμε ανακούφιση. Ζεσταθήκαμε. Κι όπως βρισκόμασταν κοντά στο τζάκι μας πήρε ο ύπνος. Στο κτηνοτροφικό αυτό χωριό έμενε πολύ λίγος κόσμος και όλοι τους ήταν μεγάλης ηλικίας.

Όταν έφεξε και η σπιτονοικοκυρά μας είδε σε τι κακά χάλια βρισκόμασταν από άποψη υπόδησης με πρησμένα και καταπληγωμένα πόδια έγινε έξαλλη. Βαθιά συγκινημένη και αγανακτισμένη είπε με οργή: «Θεέ μου, πού σας πάνε σ' αυτή την κατάσταση. Πώς αντέχετε κορίτσια μου;». Συλλογισμένη στάθηκε για λίγο σιωπηλή μπροστά μας και ύστερα φεύγει για το δωμάτιό της. Σε λίγο επιστρέφει κουβαλώντας ένα σάισμα από κατσικίσιο σκληρό μαλλί και το ρίχνει στο πάτωμα λέγοντάς μας περίπου τα παρακάτω: «Αυτό το σάισμα το προσφέρω σε σας. Να το πάρετε και να το κόψετε για να φκιάσετε τσαρούχια. Εγώ θα σας πω πώς θα κάνετε. Προέρχονταν από οικογένεια βλάχων. Είχε πείρα από τέτοια πράγματα. Μας έδωσε ψαλίδι, βελόνες, σπάγκο και μας υπόδειξε πώς να ράβουμε τις πατούσες, τις μύτες.

Την άλλη μέρα όλες ήμασταν «ποδεμένες». Μερικές σκέφτηκαν

πιο έξυπνα και έραψαν κάτι τσαρούχια-μπότες που τις έκρυβαν όλο το γυμνό καλάμι των ποδιών. Αυτή η προσφορά μας έσωσε. Στις δυο μέρες που μείναμε σ' αυτό το χωριό η επιμελητεία βρήκε τον τρόπο να μας παρασκευάσει φαγητό και μάλιστα να μας διανέμει και λίγο ψωμί. Αυτό μας έκανε να σταθούμε λίγο στα πόδια μας.

Μια καινούργια μαρτυρική βραδιά μας περίμενε την άλλη μέρα στις 18 Οκτώβρη. Τη βραδιά αυτή προβλέπονταν να γίνει το πέρασμα αυτής της μεγάλης φάλαγγας απ' τον αυχένα του Περιστερίου που βρίσκεται κοντά στην πιο ψηλή κορυφή των Τζουμέρκων. Έπεφτε συνηθισμένο χιόνι, όταν ξεκίνησε η φάλαγγα. Όσο προχωρούσαμε προς τα πάνω, προς την κορυφή τα πράγματα επιδεινώνονται. Ο καιρός χειροτερεύει. Η αντάρα και η νύχτα μαζί δημιουργούν ένα πυκνό σκοτάδι που δεν μπορούσες πια να δεις τίποτε μπροστά σου. Η χιονόπτωση γίνεται πιο συχνή και πυκνή. Το πάχος του χιονιού μεγαλώνει. Δημιουργεί προβλήματα στο βάδισμα προς τα μπρος. Οι αέρηδες γίνονται πιο δυνατοί, τσουχτεροί και παγεροί. Ο τορός που ανοίγεται αμέσως εξαφανίζεται. Σκεπάζεται. Επικρατεί μια συνεχή και δυνατή χιονοθύελλα, που μαζί με τους ανεμοστρόβιλους δημιουργούν ένα τρομερό, φρικιαστικό φαινόμενο που μας φαινόταν ότι από στιγμή σε στιγμή θα μας αποσπάσει απ' τη γη και θα μας σφεντονίσει ψηλά στον ουρανό. Τα ρούχα μας κοκάλωσαν. Γίνανε κρούσταλλο. Βούλωσαν οι μύτες μας. Αδύνατο ν' ανοίξεις μάτια. Με δυσκολία παίρναμε ανάσα. Για να προφυλάξουμε τα αυτά, τις μύτες μας απ' το ξεπάγιασμα σκεπάσαμε τα κεφάλια μας με τις κουβέρτες. Για να στηριζόμαστε και να στεκόμαστε όρθιες κινούμασταν δυο δυο μαζί πιασμένες γερά χέρι με χέρι η μια με την άλλη. Όλα έμοιαζαν ότι πλησίαζε πια το τέλος μας. Φανταστείτε τι θα γινόταν με μας, αν την προηγούμενη μέρα δεν είχαμε ράψει τα αυτοσχέδια τσαρούχια μας. Μόλις διαβήκαμε τον γυμνό και υψηλό αυτό αυχένα και μπήκαμε σε μια δασωμένη πλαγιά, η λύσσα της τρομερής αυτής θύελλας κόπασε. Δεν θέλαμε να πιστέψουμε μέσα μας ότι ήμασταν ζωντανές. Την βραδιά αυτή αρκετοί μαχητές και μαχήτριές μας έπαθαν κρυοπαγήματα.

Μόλις περάσαμε την Κατάρα η δική μας φάλαγγα χώρισε απ' τα μάχιμα τμήματα. Πορεύεται πιο πέρα μόνη της. Στρατοπεδεύουμε προσωρινά σε ένα πυκνό δάσος με πολλά και ψηλά έλατα. Εδώ μας ανακοινώθηκε ότι ήδη βρισκόμαστε στην περιοχή της ελεύθερης Ελλάδας. Αυτή η είδηση μας προκαλεί ανακούφιση και μεγάλη χαρά.

Και πράγματι, εδώ παντού γύρω μας επικρατεί ησυχία. Δεν ακούγονται πυρά μαχών, εκρήξεις από βλήματα πυροβολικού, βοή αερο-

πλάνων. Νιώσαμε μια ανακούφιση, μια ελαφράδα μέσα στη ψυχή μας. Αλλά μας έκοβε η λόρδα. Τα στομάχια μας γουργούριζαν από την τρομερή πείνα, έτσι καθώς ήταν άδεια. Εκεί ακούσαμε ότι γρήγορα θα πάμε στο χωριό Βωβούσα και ότι μόλις φτάσουμε εκεί δεν θα υπήρχε κανένα πρόβλημα.

Στα τέλη του Οκτώβρη ξεκινήσαμε για την Βωβούσα κι όταν από μακριά αντικρίσαμε αυτό το χωριό νομίσαμε ότι επιτέλους όλα τελείωσαν πια. Και να τώρα, κατά κακή σύμπτωση, το χωριό αυτό, αυτή την ημέρα, για πρώτη φορά το βομβαρδίζουν τα αεροπλάνα. Αν και αυτό δεν ήταν το μοναδικό περιστατικό που δεν μας επέτρεπε να μπούμε στη Βωβούσα. Το κύριο ήταν ότι όλα τα σπίτια αυτού του χωριού ήταν πιασμένα από διάφορες υπηρεσίες, επιμελητείες, αναρρωτήρια κλπ. Αλλά και από κόσμο με ειδικές ανάγκες, όπως ασθενείς, τραυματίες, γυναίκες με παιδιά κλπ. Έτσι καταυλιστήκαμε στο ύπαιθρο στο βάθος μιας δασωμένης χαράδρας. Ο καιρός κατσούφιασε. Είναι ψυχρός. Μας δίνει να καταλάβουμε ότι βρισκόμαστε στο Βορρά. Απ' την άλλη κιόλας μέρα καταπιαστήκαμε με το φτιάξιμο πρόχειρων κατοικιών για να μπούμε μέσα. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήσαμε έτοιμα σανίδια που ήταν εδώ σπιταγμένα σε ένα εγκατελειμμένο πριονάδικο. Βιαζόμαστε να προλάβουμε να τελειώσουμε με τις κατοικίες μας πριν μας πιάσουν τα χιόνια. Στο έργο αυτό μας βοήθησε και ένα συνεργείο ανταρτών. Έτσι αρκετά γρήγορα σκαρώσαμε κάτι πρόχειρες «παράγκες» και μπήκαμε μέσα. Η διαμονή μας σ' αυτές μας προφύλαγαν μονάχα απ' τους αέρηδες και πολύ λίγο απ' τις βροχές. Η επισιτιστική κατάσταση παραμένει άθλια. Μας έφεραν από μια κουβέρτα για την κάθε μια και μερικά άλλα πράγματα, όπως παντελόνια, σακάκια, άρβυλα, φανέλες, κάλτσες, πουκάμισα κλπ. Όλα αυτά όμως ήταν τόσο λίγα που πουθενά δεν έφταναν να καλυφτούν εκείνες οι μεγάλες ανάγκες που υπήρχαν. Η κλήρωση που έγινε έδειξε και τους τυχερούς κατόχους. Περιμέναμε τώρα πότε θα ξαναφέρουν. Για άλλου είδους ελεύθερη Ελλάδα μας υπόσχονταν και άλλη στην πραγματικότητα βρήκαμε.

Ο χειμώνας αυτή τη χρονιά ήταν πρώιμος. Βαρύς. Παγερός και διαρκής. Κατά την παραμονή μας εδώ στην Βωβούσα νιώσαμε πόσο τραχιά είναι η φύση αυτή την περίοδο στην Β. Πίνδο. Βρεθήκαμε για πρώτη φορά μπροστά σε ασυνήθιστες, δριμύτατες κλιματολογικές συνθήκες με τις συνεχείς και αδιάκοπες χιονοπτώσεις. Τους δυνατούς παγερούς αέρηδες. Τους τρομερούς ανεμοστρόβιλους. Έναν ουρανό που πάντα βρισκόταν σκεπασμένος από μια πυκνή και σκοτεινή συννεφιά. Ο ερχομός της βαρυχειμωνιάς και της κακοκαιρίας δεν άργησε

και πολύ. Τα πάντα γύρω μας, η γη, τα δένδρα, τα βουνά είχαν ασπρίσει από το χιόνι. Το πάχος του πλησίαζε το ένα μέτρο, ενώ η χιονόπτωση συνεχίζεται. Οι ισχυροί και ισουχτεροί αέρηδες χωρίς δυσκολία ακόμα και απ' τις πιο μικρές χαραμάδες μπάζανε το χιόνι μέσα στις παράγκες. Ο φόβος για τον αποκλεισμό μας και την απομόνωσή μας απ' το γύρω κόσμο και χώρο ήταν παρών. Είναι αυτονόητη η ψυχολογική και ηθική επίδραση πάνω μας αυτής της σκληρής πραγματικότητας. Ωστόσο και σ' αυτή τη δύσκολη απογοητευτική κατάσταση οι νεαρές κοπέλες μας δεν το βάζουν κάτω. Βρίσκουν δυνάμεις. Διεξάγουν με σταθερότητα τον αγώνα της επιβίωσης. Ξεπερνούν τα εμπόδια του μπόλικου χιονιού. Πηγαίνουν την ημέρα στο δάσος και μαζεύουν ξύλα. Διατηρούν αναμμένη την φωτιά μέρα και νύχτα. Βουλώνουν όπως μπορούν τις μεγαλύτερες χαραμάδες, απ' όπου έμπαινε το χιόνι και οι παγεροί αέρηδες μέσα στις παράγγες. Εκεί γύρω απ' την μεγάλη θράκα ζεσταινόμαστε. Συζητούμε φιλικά. Αλληλοενθαρρυνόμαστε. Διηγούμαστε παραμύθια, μουρμάδες. Καλαμπουρίζουμε. Αφηγούμαστε η κάθε μια κάτι το πιο χαρακτηριστικό απ' τη ζωή μας, απ' το σπίτι μας, απ' το χωριό μας. Τραγουδούσαμε ομαδικά. Με αυτό τον τρόπο μεταβάλλαμε τη δύσκολη αυτή κατάσταση σε ένα καθημερινό, ζωντανό, μικρό γλέντι. Σε όλα αυτά τα μέτρα πρωτοστατούσαν οι πιο ζωηρές, ανάμεσά τους και οι χωριανές μας των οικογενειών Καρπούζα, Σαμαρά και άλλων. Ωστόσο εκείνο που μας τσάκιζε και μας καταρράκωνε ψυχολογικά, που μας ρούφαγε τα σωθικά μας, μας παρέλυε τις δυνάμεις και μας έφερνε μπροστά σε μια πραγματική απόγνωση ήταν η άθλια επισιτιστική μας κατάσταση. Στην διάρκεια, όπου ενάμισι περίπου μήνα βρισκόμασταν στην Βωβούσα δεν είδαμε ψωμί στα μάτια μας. Βγάζαμε την ημέρα με μια νερουλή κουρκούτη. Αν και στην ουσία αυτό που μας διανέμονταν δεν είχε καμιά σχέση με την πραγματική κουρκούτη. Ήταν απλώς ένα κατασκεύασμα από λίγο καλαμποκίσιο αλεύρι ανακατεμένο με βραστό νερό. Η κατάσταση γινόταν ακόμα πιο τραγική αν στα παραπάνω προστεθεί το γεγονός ότι υπήρχαν περιπτώσεις που και αυτό το παντεσπάνι το παίρναμε στις δυο μέρες μια φορά. Και σ' αυτές τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες εμείς τα νεαρά κορίτσια μένουμε πιστά στα δημοκρατικά και πατριωτικά ιδανικά του λαού μας, του αγώνα μας για τη λευτεριά και ανεξαρτησία που καθοδηγούνταν απ' το ΚΚΕ.

Για τους μαχητές και μαχήτριες του ΔΣΕ, που έτυχε να βρεθούν το φθινόπωρο του 1947 στην Β. Πίνδο, το όνομα Βωβούσα μαρτυρεί το μεγάλο δράμα της τρομερής και ανυπόφορης πείνας.

Στα μέσα του Δεκέμβρη, μέσα στην καρδιά του χειμώνα, και σ' αυτή την κατάσταση ακολουθεί ακόμα μια άλλη εξαιρετικά δύσκολη και βασανιστική πορεία. Μέσω Σαμαρίνας, Σαραντάπορο, Καλή Βρύση φτάνουμε στο χωριό Ανταρτικό του Βίτσι. Εδώ πραγματικά υπήρχαν τα πάντα: ζέστη, ψωμί, ρούχα κλπ. Νιώσαμε ότι πραγματικά βρισκόμαστε στην περιοχή της Ελεύθερης Ελλαδας. Εντασσόμαστε κι εμείς σε μικτά τμήματα εμπέδων μαζί με τους άνδρες. Εξοπλιστήκαμε. Ακολούθησε συστηματική στρατιωτική εκπαίδευση. Οι πρώτοι διοικητές μου ήταν ο ταγματάρχης Νίκος Ντίνος απ' την Ραχούλα Καρδίτσας, ο λοχαγός Ανδρέας Μήτσου (Ανδρούτσος) απ' το Νεοχώρι Καρδίτσας, ο διμοιρίτης Δ. Κελεπούρης απ' την περιοχή των Χασίων, ο ομαδάρχης Κώστας Ντόβας απ' την Ανάυρα Καρδίτσας». Εδώ τελειώνει η περιγραφή της αδερφής μου Ελένης.

Όπως μας πληροφορεί ο Β. Μπαρτζιώτας στο ΔΣΕ είχαμε περίου 8.000 γυναίκες. Ενώ το ποσοστό συμμετοχής τους κυμαίνονταν στα 23-24%.

Στον παρακάτω πίνακα παραθέτουμε στοιχεία από μερικά γειτονικά χωριά της περιφέρειάς μας, που δείχνουν το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο ΔΣΕ.

α/α	Χωριό	Σύνολο	Γυναίκες	Ποσοστό συμμετοχής των γυναικών
1	Γραμματικό	60	17	28%
2	Λεοντάρι	102	25	25%
3	Ομβριακή	110	25	23%
4	Αχλαδιά	51	12	22%
5	Κτιμένη	133	25	19%
6	Ρεντίνα	120	18	15%

Η αντιπροσωπεία των γυναικών Νότιας Ελλάδας με άλλες μαχήτριες και αξιωματικούς του ΔΣΕ απ' τα γειτονικά τμήματα. Ανάμεσά τους διακρίνονται: Ρούλα Ζαχαριάδη, Ηρώ Μπαρτζιώτα, Ρίτα Κοντογιώργου, Φόνη Καρυά-Γριμπογιάννη, Κολλιγιάνη Μαρία, Σιδεροπούλου Σουμέλα, Μπέικου Μαρία. Μάρτης 1949, χωριό Πυξός Πρέσπας.

Μαθήτριες της Β΄ σειράς της Σχολής Αξιωματικών του Γ. Αρχηγείου. Νοέμβρης του 1947 στο χωριό Λετομηλίτσα. Στο κέντρο διακρίνεται η Ελένη Νικολαΐδου.

Κυμισκίδου-Χριστοφορίδου Αναστασία του Αχιλλέα απ' το Παλαιάνο Κιλκίς. Στέλεχος της ΕΠΟΝ. Στο ΔΣΕ απ' τις 19/2/47. Ανθ/γός της Δ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Πήρε μέρος στις μεγάλες μάχες της Κόνιτσας, Γράμμου, Μπίκοβικ, Φλώρινας, Πατώματα, Λέσιτς κλπ. Δυο φορές τραυματίστηκε. Εκπαιδευτής στις Ε΄ και ΣΤ΄ σειρά της ΣΑΓΑ. Πολιτικός Επίτροπος λόχου.

Χατζή-Γιαννόλη Βασιλική του Δημητρίου απ' το Νεστόριο Καστοριάς. ΕΛΑΣίτσσα. Στο ΔΣΕ απ' τις 9/9/46, μια απ' τις πρώτες αντάρτισσες του Αρχηγείου Γράμμου. Απόφοιτη της Α΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Μια απ' τις 4 πρώτες γυναίκες ανθυπολοχαγούς του ΔΣΕ. Εκπαιδευτής της διμοιρίας γυναικών της Β΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Υπολ/γός του ΔΣΕ.

Τσακανίκα-Νάκου Μαρίκα απ' την Πανουργιά Ρούμελης. ΕΠΟΝίπσσα. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Τέλειωσε την Δ΄ σειρά της ΣΑΓΑ. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Ιγνατίδου-Καικαρίδου Ελλισάβετ του Γιάννη, απ' την Κολχική Φλώρινας. ΕΛΑΣίπσσα. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ανθ/γός της Β΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Σκαφίδα Μαρίκα του Γεωργίου απ' τα Συκά Φθιώτιδας. ΕΠΟΝίπσσα. Στο ΔΣΕ απ' τις 5/6/47. Ανθ/γός της Δ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Χονδρομαΐδου Μάρθα απ' την Πτολεμαΐδα. ΕΛΑΣίπσσα. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Αξιωματικός του ΔΣΕ. Έπεσε το 1948.

16-20 Οκτωβρίου. Βρισκόμαστε στον ίδιο καταυλισμό. Οι βραδιές με τις ψυχαγωγικές εκδηλώσεις στο λόχο μας παρουσιάζουν ιδιαίτερα μαζικό και μαχητικό χαρακτήρα. Αυτή η έντονη και ζωηρή ψυχαγωγική δραστηριότητα είχε άμεσα σχέση με το γεγονός ότι αυτές είχαν μεταβληθεί για το τμήμα της σ' ένα είδος πια ανάγκης. Αυτό σήμαινε ότι από δω και πέρα δεν μπορούσαμε να κάνουμε χωρίς αυτές. Να ξεκόψουμε απ' αυτή την παράδοση. Αλλά μας παρακινούσε και η πολεμική άμιλλα που είχε κηρυχτεί από το Γ.Α. του ΔΣΕ. Μα και οι οδηγίες του Βρατσάνου αυτή τη φορά ήταν ρητές, ώστε οι μαχητικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις να πάρουν ιδιαίτερα ζωντανό χαρακτήρα για να τονώσουν πιο πολύ το ηθικό των νεοεπιστρατευμένων.

Και πραγματικά τις απογευματινές ώρες το ομαλό γούπατο του καταυλισμού μας μεταβλήθηκε σε τόπο χοροεσπερίδας χωρίς να υπάρχουν θεατές, μια και η συμμετοχή των ανδρών του τμήματός μας ήταν καθολική.

Οι κάτοικοι του χωριού Βλάσση, που καθημερινά άκουγαν απ' την απέναντι δασωμένη πλαγιά το δυνατό απόηχο των μαζικών τραγουδιών γνώριζαν ότι αυτό το γλέντι ήταν έργο των σαμποταριστών. Χαίρονταν. Περίμεναν να έρθει η ώρα να ξανακούσουν αυτό το ισχυρό και χαρμόσυνο αντάρτικο γλέντι. Ο μαχητικός και ζωντανός χαρακτήρας διεξαγωγής αυτών των εκδηλώσεων, το φιλικό και αγωνιστικό αντάρτικο περιβάλλον προκαλούν το ενδιαφέρον στους πάντες. Δεν αφήνει αδιάφορα τα νεαρά κορίτσια που μόλις είχαν ενταχτεί στο τμήμα μας. Αποκτούν θάρρος, παίρνουν κι αυτές μέρος στο μαζικό χορό. Ανάμεσα σ' αυτές που πρώτη έσπασε τον πάγο της ντροπαλότητας ήταν η Αναστασία που προέρχονταν απ' τη Ραφίνα. Βρήκε το θάρρος και μας τραγούδησε ένα καινούργιο μοντέρνο τραγούδι απ' την Αθήνα. Η εκτέλεση προκαλεί ιδιαίτερη συγκίνηση. Καταχειροκροτήθηκε από όλους μας. Και πολλές άλλες φορές στο μέλλον μας τραγουδούσε αυτό το γοητευτικό και μοντέρνο τραγούδι της Αθήνας και πάντα την καταχειροκροτούσαμε.

Η 18η Ταξιαρχία έφυγε για το Βίτσι, ενώ στο χώρο του Σινιάτσικου έμεινε μονάχα ο δικός μας λόχος. Μαζί μας ήταν ο Βρατσάνος και ο γνωστός ταγματάρχης του ΔΣΕ μπάρμπα-Κίτσος που γνώριζε πολύ καλά ετούτα τα μέρη.

21, 22 Οκτωβρίου. Ο λόχος μας έχει καταυλιστεί στην τοποθεσία Δεσπότη Ράχη. Σε ένα σημείο που βρισκόταν πολύ κοντά στο δημόσιο δρόμο Κοζάνης-Καστοριάς. Το γεγονός αυτό άφηνε να εννοούμε ότι σύντομα θα πάμε σε κάποιο σαμποτάζ.

Μια πρώτη προσπάθεια για την καταστροφή της γέφυρας Νεάπολης

23 Οκτωβρίου. Τις απογευματινές ώρες μας ανακοινώθηκε ότι αυτή την βραδιά ο λόχος μας θα πήγαινε σε αποστολή με σκοπό να αποτινάξει τη γέφυρα της Νεάπολης. Αποτελούσε ένα εξαιρετικά σημαντικό και σύνθετο τεχνικό αντικείμενο. Ένα στόχο μεγάλης στρατιωτικής σημασίας που βρισκόταν στον άξονα της βασικής οδικής αρτηρίας, από την οποία γινόταν ο εφοδιασμός με πολεμικό υλικό, τρόφιμα κλπ. των κύριων Κυβ. δυνάμεων που βρίσκονταν στα μέτωπα του Βίτσι και του Γράμμου. Η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία, που γνώριζε πολύ καλά τη μεγάλη πολεμική σημασία αυτής της γέφυρας, είχε πάρει όλα εκείνα τα απαραίτητα μέτρα που θα έκανε αδύνατη την προσβολή της απ' τους αντάρτες. Οργάνωσε κυκλική άμυνα με γερή οχύρωση, πλαισιωμένη με σκεπασμένα αμπριά και πολυβολία. Με χαρακώματα σύνδεσης. Με συρματοπλέγματα και ναρκοπέδια. Μετέβαλε το ύψωμα στην αριστερή όχθη του ποταμού Αλιάκμονα σε ένα ισχυρό φρούριο. Αυτό το οχυρό φρουρούνταν από μια δύναμη πάνω από λόχο στρατού, καθώς και από ένα τμήμα ΜΑΫδων. Απ' τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ακόμα και σε έναν απλό οπλίτη ότι για να εξοντωθεί αυτή η φρουρά και να καταληφθεί αυτό το οχυρό απαιτούνταν τουλάχιστον δύναμη ενός τάγματος, υποστηριζόμενο με βαριά όπλα, πυροβολικό, όλμους, αντιαρματικά για απευθείας βολή κατά των οχυρωμένων πολυβολείων. Τη λογική αυτή την συμμερίζονταν απόλυτα και η δική μας διοίκηση, γι' αυτό και το σχέδιο επίθεσης που εκπονήθηκε δεν πρόβλεπε την πλήρη κατάληψη αυτού του οχυρού, αλλά απλώς την εξόντωση μονάχα ενός τμήματος αυτής της φρουράς. Και συγκεκριμένα εκείνο όπου βρισκόταν και κρατούσε την άκρη της αριστερής όχθης του ποταμού. Ενώ τα άλλα τμήματα της εχθρικής φρουράς αυτού του οχυρού, κατά την διάρκεια της επίθεσης θα καθηλώνονταν στις θέσεις τους από δικά μας πυρά. Σύμφωνα με το σχέδιο προβλέπονταν, ώστε αμέσως μετά την εξόντωση της φρουράς στην αριστερή όχθη ένα συνεργείο σαμποταριστών εφοδιασμένο με εκρηκτικό υλικό και πυροτεχνικά μέσα να πραγματοποιήσει με ταχύτητα την εμπειρευμάτευση ενός από τα γιγαντιαία υπόβαθρα της γέφυρας και στη συνέχεια να την τινάξει στον αέρα.

Είναι φανερό ότι είχαμε να κάνουμε με ένα υπερτολμηρό και εξαιρετικά επικίνδυνο εγχείρημα που για την εκτέλεσή του όλες τις ελπίδες μας τις στηρίζομε στη γενναιότητα, την αποφασιστικότητα και την ορ-

μπικότητα των μπουρλοτιέρηδων. Ελπίζαμε επίσης ότι θα πετύχαινε το στοιχείο του αιφνιδιασμού.

Κι αυτή τη φορά η δυμοιρία μας επιλέχτηκε να βρεθεί στην μπούκα των όπλων του αντιπάλου, μια και είχε αναλάβει να εκπληρώσει την κύρια αποστολή αυτής της επιχείρησης, που συνοπτικά είχε ως εξής: Θα πλησιάζαμε προσεχτικά το οχυρό χωρίς να γίνουμε αντιληπτοί και από κοντινή απόσταση αιφνιδιαστικά κι αποφασιστικά θα περνούσαμε σε ορμητική επίθεση με πάντζερ, αυτόματα, χειροβομβίδες και τυποποιημένα καλούπια με σκοπό την κατάληψη ενός μέρους των πολυβολείων του αντίπαλου οχυρού και συγκεκριμένα εκείνων που βρισκόταν την αριστερή όχθη της γέφυρας, με ταυτόχρονη εξόντωση της φρουράς σ' αυτά. Επίσης το κράτημα αυτού του σημείου για ένα χρονικό διάστημα, όσο θα χρειάζονταν για το ειδικό συνεργείο των μπουρλοτιέρηδων προκειμένου να τοποθετήσει την εκρηκτική ύλη και την εμπειρευμάτιση ενός από τα υπόβαθρα της γέφυρας. Η σύμπτυξη όλων μας θα γινόταν με ταχύτητα ύστερα από γενικό σύνθημα αμέσως μόλις θα γινόταν η πυροδότηση του βραδύκαυστου.

Πριν ξεκινήσουμε έγινε η ανάλογη προετοιμασία. Εφοδιαστήκαμε με τα απαραίτητα πολεμικά μέσα. Μιλήσαμε και εξηγήσαμε στους μαχητές για τον τρόπο ενέργειάς μας. Επισημάναμε ιδιαίτερα τους παράγοντες που θα μας επέτρεπαν να πετύχουμε το στοιχείο του αιφνιδιασμού. Είχε σουρουπώσει όταν ξεκινήσαμε απ' την Δεσπότη Ράχη. Τα νεοεπιστρατευμένα κορίτσια τα αφήσαμε στον καταυλισμό μαζί με την επιμελητεία. Παρακάμψαμε το Δρυόβουνο και χωρίς προβλήματα στην πορεία φτάνουμε κοντά στο στόχο. Ακροβολιστήκαμε. Πήραμε διάταξη μάχης. Προχωρούμε προσεκτικά για να μπορέσουμε να πλησιάσουμε πιο κοντά χωρίς να γίνουμε αντιληπτοί. Τα σύννεφα, που μέχρι τώρα σκέπαζαν τον ουρανό, χάθηκαν. Επικρατεί ξαστεριά, φεγγάρι. Το γεγονός αυτό μας κάνει να είμαστε ακόμα πιο προσεκτικοί στην προώθησή μας προς τα μπρος. Αλλά και το μέρος εδώ δεν είναι και τόσο ομαλό όπως αρχικά μας είχαν πει. Υπήρχαν νεροφαγώματα, όχθες κλπ. Όσο προχωρούσαμε προς τα πάνω η πλαγιά είναι ομαλή, ανοιχτή, γυμνή.

Από δω και πέρα ο φόβος να γίνουμε αντιληπτοί απ' τον αντίπαλο δεν ήταν απλώς υπαρκτός, αλλά και πάρα πολύ πιθανός. Προχωρώντας απ' τα χαμηλά προς τα πάνω, αρκετά καλά διακρίνουμε στον φόντο του ορίζοντα την σιλουέτα του σκοπού. Φτάνοντας στα συρματοπλέγματα βάζουμε προς τα ψαλίδια με σκοπό να τα κόψουμε και να ανοίξουμε διαδρόμους και μετά να περάσουμε στην έφοδο. Σ' αυτό το

στάδιο και ενώ βρισκόμασταν σε απόσταση 40-50 μέτρα απ' την πρώτη γραμμή και μάλιστα σε ένα ανοιχτό, γυμνό και επισημασμένο μέρος, ίσως από κάποιο θόρυβο απ' το κόψιμο των αγκαθωτών συρμάτων ή απ' την φωτεινή ξαστεριά που επικρατούσε γίναμε αντιληπτοί. Και έτσι τώρα χωρίς κάποια προειδοποιητική φωνή αναγνώρισης ο σκοπός δίνει το σύνθημα του συναγερμού και αυτοστιγμής δεχόμαστε καταιγιστικά πυρά από όλες τις θέσεις πυρός της άμυνας του αντιπάλου.

Ο αιφνιδιασμός που εμείς στηρίζαμε όλες τις ελπίδες μας για επιτυχία απότυχε. Αυτή η εξέλιξη προκαθόρισε ήδη και την παραπέρα αρνητική έκβαση όλης της επιχείρησης. Να βρίσκεσαι στην πρώτη γραμμή, στην μπούκα των εχθρικών όπλων και σε μια τέτοια στιγμή χωρίς προειδοποίηση να δεχτείς αιφνιδιαστικά μαζικά και καταιγιστικά πυρά από όλα τα όπλα της άμυνας του αντιπάλου, για έναν που δεν έχει δοκιμάσει μια τέτοια κατάσταση είναι πάρα πολύ δύσκολο να νιώσει την τραγικότητα της τρομακτικής αυτής στιγμής και το είδος της ανθρώπινης ψυχολογικής κατάστασης σε παρόμοιες περιπτώσεις. Να ονομάσεις αυτό το φαινόμενο χαλασμό κυρίου θα είναι επιεικής έκφραση που δεν αποδίδει όλη τη φρίκη αυτής της πραγματικότητας. Η φωτιά και το καυτό σίδερο που ξερνούν ασταμάτητα οι αναρρίθμητες κάννες απ' τα εχθρικά πολυβολεία που κυριολεκτικά θερίζουν τα πάντα στο μέρος μπροστά, σπάζουν και το πιο ισχυρό ηθικό. Σε κάνουν να νομίζεις ότι όλα πια έχουν χαθεί. Να αναμένεις από στιγμή σε στιγμή να σε βρει το μοιραίο. Να σε πάρει κάποια σφαίρα στο κεφάλι. Όπου τώρα βρέθηκε ο καθένας έπεσε μπρούμυτα στο έδαφος. Σκύβει και καρφώνεται όσο μπορεί πιο κολλητά στη γη. Σ' αυτή την κατάσταση καθηλωμένος, περίμενε ό,τι του έχει γράψει η μοίρα του. Τα επακόλουθα αυτής της αγωνίας δεν άργησαν να φανούν. Απ' την πρώτη κιόλας στιγμή της εκδήλωσης των πυρών άρχισαν να ακούγονται οι φωνές και τα δυσάρεστα μηνύματα απ' τους διπλανούς συντρόφους μας: «Παιδιά τραυματίστηκα». «Με τραυμάτισαν οι φασίστες» και άλλα παρόμοια. Μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας το 1/3 περίπου της δύναμης της διμοιρίας βγήκε εκτός μάχης.

Η τύχη δεν άφησε και μένα αναίμακτο. Πήρα δυο τραύματα στα πόδια από θραύσματα ολμίσκου. Το ένα είχε σφηνωθεί γερά στο καλάμι. Ευτυχώς χωρίς να πειράξει το κόκκαλο. Απ' το αίμα που έτρεχε τα πόδια άρχισαν να κολυμπούν μέσα στα άρβυλα. Ποιός όμως σε τέτοιες στιγμές υπολογίζει πόνους και τέτοια τραύματα σε σύγκριση με το μοιραίο που αναμέναμε από στιγμή σε στιγμή να μας βρει.

Εκεί τραυματίστηκε σοβαρά και ο ΠΕ της διμοιρίας μας Ηλίας

Καλτσής. Είχε διαμπερές κοιλιακό τραύμα από σφαίρα. Ο Γέρμαν με την Ολυμπία που βρέθηκαν δίπλα του και αντιλήφθηκαν το σοβαρό τραυματισμό του, αψηφούν τα πάντα, την ίδια τη ζωή τους και κατορθώνουν να μεταφέρουν τον τραυματία πιο πίσω στο απυρόβλητο. Εκεί του γίνεται η πρώτη επίδεση. Σ' αυτή την πραγματική ηρωική προσπάθεια για την διάσωση του τραυματία τραυματίστηκε ο μαχητής Γέρμαν. Κατάγονταν απ' τον Άγιο Γερμανό Φλώρινας.

Οι άλλες τρεις διμοιρίες του λόχου μας, του Θ. Πάνου, του Ν. Κατσαμάκη, του Α. Παπαθεοδώρου που είχαν πάρει διάταξη μάχης στην υπόλοιπη περίμετρο του εχθρικού οχυρού, αμέσως μόλις ακούστηκε η σύγκρουση στο δικό μας τομέα, ανοίγουν πυρά κατά των εχθρικών θέσεων. Από δω και πέρα η μάχη γενικεύεται. Διεξάγεται εντατικά και απ' τις δυο αντίπαλες πλευρές και αγκαλιάζει όλη την περίμετρο του μετώπου. Το γεγονός αυτό κάπως εκτονώνει την ένταση που επικρατούσε στον τομέα της διμοιρίας μας. Άλλοι σβαρνιζόμενοι και άλλοι κατρακυλώντας προς τα κάτω αρχίζουμε την υποχώρηση προς τα πίσω. Φτάνουμε στις απυρόβλητες όχθες του ποταμού. Και από εκεί στο καθορισμένο σημείο σύμπτυξης. Οι μαχητές μας που είχαν φτάσει εδώ πριν από μας και ανησυχούν για την τύχη μας, με αγωνία περίμεναν τον ερχομό όλων μας. Να μας ιδούν. Να μάθουν και να μετρήσουν πόσοι από μας μείναμε ζωντανοί. Με αγκαλιές προϋπαντούν τον κάθε συναγωνιστή μας που ερχόταν απ' τη μάχη. Συμπληρωματικά στους τραυματίες που αναφέραμε πιο πάνω ήταν και τα ονόματα του Στ. Τσιρογιάννη, του Δ. Κύρκου, του Γ. Σακαλίδη, του Δ. Μπέλλου και άλλων. Φτάνοντας σ' αυτό το απυρόβλητο σημείο ήδη είχε υποκύψει στα τραύματά του ο ΠΕ της διμοιρίας μας Ηλίας Καλτσής. Αίσθημα μεγάλης θλίψης, πίκρας και λύπης επικρατεί ανάμεσα σε όλους μας απ' το χαμό του σεβαστού Πολιτικού Επιτρόπου, του εξαιρετικού αυτού αγωνιστή και επαναστάτη. Απ' τις κοπέλες μας δεν έλειψαν τα δάκρυα. Ήρθε εντολή για σύμπτυξη. Εδώ έφτασαν τα ζώα που έστειλε η διοίκηση για την μεταφορά των τραυματιών. Μπροστά μας έμπαινε το οξύ θέμα η θα γίνει με το πτώμα του νεκρού συναγωνιστή μας. Δυνατότητες για να τον πάρουμε δεν υπάρχουν.

Αψηφώντας τις συνέπειες που μπορούσε να έχει η καθυστέρηση της σύμπτυξής μας δίνω εντολή να ανοιχτεί εκεί επιτόπου ο τάφος. Το νωπό αμμόχωμα διευκολύνει το έργο του σκαψίματος. Σε ένα ίσιο μέρος ετούτης της ποταμιάς και τον θάψαμε με όλα τα ατομικά του είδη. Ένας μαχητής μού προτείνει να αλλάξει την παλιά του χλαίνη με την καινούργια του νεκρού μας. Ήταν επόμενο να μην του επιτρέψω. Με

αυτή τον τυλίξαμε πριν τον σκεπάσουμε με χώμα. Οι κοπέλες μας φανερά συγκινημένες και με δάκρυα στα μάτια, ένιωθαν ότι έπρεπε κάτι ακόμα να κάνουν πριν τον αποχαιρετίσουμε για τελευταία φορά. Κόβουν μερικά κλαριά και σε ένδειξη ενός μικρού φόρου τιμής πριν φύγουν τα ρίχνουν πάνω στον τάφο του.

Γι' αυτό τον χαμό του ακριβού συντρόφου έχω σημειώσει τα εξής στο προσωπικό μου ημερολόγιο: «Είναι καθολική η πίκρα και η θλίψη που ένιωσαν όλα τα μέλη της διμοιρίας μας απ' το χαμό του Πολιτικού μας Επιτρόπου. Του συντρόφου μας και εξαιρετικού επαναστάτη Ηλία Καλτσή. Παρά τους πόνους απ' τον τραυματισμό μου και το σκοτάδι που επικρατούσε, πριν φύγω κοίταξα καλά ακόμα μια φορά το μέρος που τον θάψαμε για να μπορέσω να εντοπίσω το μνήμα του εάν κάποτε στο μέλλον μου δοθεί μια τέτοια δυνατότητα».

Μερικούς άλλους τραυματίες και εμένα μας μετέφεραν από δω και πέρα καβάλλα στα άλογα.

Μανδίκος Γιώργος του Νικολάου απ' το Ασβεστοχώρι Θεσσαλονίκης. ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Πήρε μέρος και Τραυματίσιηκε στην μάχη για την ανατίναξη της γέφυρας Νεάπολης. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Καλτσής Ηλίας του Γιάννη.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Προαγωγής μαχητών και Αξιωματικών του Δημοκρατικού Στρατού για ανδραγαθία

(ΤΙΜΗΜΕΝΟΙ ΝΕΚΡΟΙ)

Έχοντας υπόψη την ιδρυτική μας Πράξη της 23 Δεκέμβρη 1947, το Νόμο αριθ. 13 «Για απονομή ηθικών αμοιβών» της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης και σχετικές προτάσεις του 1ου λόχου σαμποτέρ του Γενικού Αρχηγείου

Αποφασίζουμε

Τους πιο κάτω μαχητές και αξιωματικούς που διακρίθηκαν για πράξεις εξαιρετικής ανδρείας και έπεσαν στη διάρκεια σοβαρής σαμποταριστικής ενέργειας, προαγούμε για ανδραγαθία στους βαθμούς που αναφέρουμε:

1. Το λοχία – ομαδάρχη σαμποτέρ Καβακλή Σωτήρη του Λάμπρου σε ανθυπολοχαγό μηχανικού.

2. Το διμοιρίτη – σαμποτέρ Καλτσή Ηλία του Γιάννη σε υπολοχαγό μηχανικού.

Στην Έδρα της Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης

12 Δεκέμβρη 1948

Ο Αντιπρόεδρος

ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

24 Οκτωβρίου. Μαζί με τους άλλους τραυματίες φτάσαμε στο δάσος κοντά στα Νιάματα. Πρόκειται για μια τοποθεσία που θεωρούνταν κρυψώνας στον ορεινό όγκο του Σινιάτσικου. Με βοήθησαν να κατέβω απ' το άλογο. Τότε αντιλήφθηκα ότι με το δεξί πόδι όχι μονάχα δεν μπορούσα να πατήσω στη γη, αλλά και η παραμικρή κίνηση προκαλούσε δυνατό πόνο. Όμως το πιο παράξενο ήταν ότι ο πόνος αυτός δεν προέρχονταν απ' τα πραγματικά τραύματα που υπήρχαν κι εγώ γνώριζα μέχρι τώρα. Όταν αργότερα ο αρχινοσοκόμος με μια τσιμπίδα μου αφαίρεσε ένα μικρό κι ασήμαντο θραύσμα από εχθρική χειροβομβίδα που είχε σφηνωθεί στην κλείδωση στο πίσω μέρος του δεξιού μου ποδιού, τότε έγινε πια γνωστός ο ένοχος αυτού του κακού.

25, 26, 27 Οκτωβρίου. Αυτές τις μέρες ο λόχος μας αντιμετώπισε δυνάμεις του αντιπάλου που κινήθηκαν απ' την πλευρά του Δεσπότη Ράχη και της Γέρμας και τις ανάγκασε να υποχωρήσουν. Κατά την παραμονή μου στο αναρωτήριο με τους γνωστούς πρακτικούς τρόπους που εφαρμόζονταν σε παρόμοια αντάρτικα θεραπευτικά ιδρύματα, μου αφαίρεσαν τα θραύσματα από οβίδα ολμίσκου.

28 Οκτωβρίου. Είναι η μέρα της 2ης επετείου της ίδρυσης του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ. Στον καταυλισμό μας ήρθε ο λόχος μας μαζί με τον Βρατσάνο και τον μπαρμπα-Κίτσο. Αποφασίστηκε η μέρα αυτή να πάρει και στο τμήμα μας γιορταστικό χαρακτήρα. Μα και το φαγητό που παρασκευάστηκε ήταν πλούσιο. Ανταποκρίνονταν στην επισημότητα της επετείου και συνέβαλε η ημέρα αυτή να πάρει πολύπλευρα πανηγυρικό χαρακτήρα.

Στη συγκέντρωση που έγινε τις βραδινές ώρες για την σημασία αυτής της σημαντικής επετείου μας μίλησε ο Αν. Βρατσάνος. Για το ίδιο θέμα είπε λίγα λόγια και ο μπαρμπα-Κίτσος. Ακολούθησε μαζικός χορός με λεβέντικα αντάρτικα τραγούδια. Στα ενδιάμεσα δεν λείπουν τα καλαμπούρια, οι βροντόφωνες επευφημίες, τα διάφορα συνθήματα υπέρ του ΔΣΕ και του ΚΚΕ. Η συμμετοχή στο χορό ήταν καθολική μαζί και των νεοεπιστρατευμένων ανταρτισσών που μέχρι τώρα κρατούσαν μια επιφυλακτική στάση να συμμετάσχουν σε τέτοιες εκδηλώσεις. Μοναδικοί θεατές ήμασταν τώρα μονάχα εμείς οι τραυματίες.

29 Οκτωβρίου. Είναι η περίοδος που ο παλμός της πολεμικής άμιλλας φουντώνει. Αυτή τη φορά η διμοιρία του Θ. Πάνου προτιμήθηκε να πάει για σαμποταριστική δράση στα μετόπισθεν του αντιπάλου στον τομέα Νεάπολης – Καλονέρι – Σιάτιστας. Ο διμοιρίτης αυτή τη φορά ήταν ευχαριστημένος που του δίνονταν η δυνατότητα σε περίπτωση επιτυχίας να κερδίσει πόντους στην άμιλλα. Παραβρέθηκα στην συγκέντρωση αυτής της διμοιρίας πριν ξεκινήσει και άκουσα με τα αυτιά μου πώς μίλησε ο φίλος μου Θ. Πάνος στους μαχητές του. Πώς τους εμψύχωνε να εκπληρώσουν πάση θυσία στο ακέραιο την αποστολή που πήραν.

Τη διοίκηση της δικής μου διμοιρίας την είχε αναλάβει προσωρινά ο Ανδρέας Κωνσταντινίδης.

30 Οκτωβρίου. Τις βραδινές ώρες επέστρεψε η διμοιρία του Θ. Πάνου. Η αποστολή εκπληρώθηκε με επιτυχία. Ανάμεσα στ' άλλα που πέτυχε ήταν και η καταστροφή ενός στρατιωτικού οχήματος που μετέφερε βαθμοφόρους αξιωματικούς για το μέτωπο του Βίτσι. Ο Αν. Βρατσάνος και ο λοχαγός Β. Χαριζόπουλος συγχάρηκαν τους μαχητές και το διμοιρίτη. Μετά από αυτό το σαμποτάζ ήταν πια φανερό ότι η διμοιρία του Θ. Πάνου μέχρι στιγμής εξασφάλισε το προβάδισμα στους δείκτες της πολεμικής άμιλλας ανάμεσα στις άλλες διμοιρίες του λόχου μας. Το γεγονός αυτό δεν μπορούσε να μην προβληματίζει εμάς τους άλλους διοικητές των άλλων διμοιριών που με τον ίδιο ζήλο αισιοδοξούσαμε να βρεθούμε στην πρώτη θέση. Η 18η Ταξιαρχία επέστρεψε αυτή τη μέρα στο χώρο του Σινιάτσικου.

Διείσδυση στο στρατοκρατούμενο χώρο της Σιάτιστας

1, 2 Νοεμβρίου. Αυτές τις μέρες τα τμήματα της 18ης Ταξιαρχίας και μαζί μ' αυτά και ο λόχος μας πραγματοποίησαν διείσδυση στα μετόπισθεν του αντιπάλου. Σ' αυτή την επιχείρηση χτυπήθηκαν οι εχθρικές φρουρές της Εράτειρας, Σιάτιστας και μια σειρά άλλα στρατοκρατούμενα χωριά αυτής της περιφέρειας.

Ο λόχος μας αυτή την φορά πήρε μέρος στην επίθεση της εχθρικής φρουράς που ήταν εγκατεστημένη στην Εράτειρα. Ο αντίπαλος ήταν οχυρωμένος στο κτίριο του σχολείου, που προσφέρονταν πάρα πολύ καλά για την διεξαγωγή αμυντικού αγώνα. Το πλησίασμα των ανταρτών προς το στόχο όχι μονάχα ήταν πάρα πολύ δύσκολο αλλά και αδύνατο, μια και όλες οι προσβάσεις προς αυτό ελέγχονταν από ένα οργανωμένο πεδίο βολής των εχθρικών πυρών. Οι υπόγειοι διάδρομοι που υπήρχαν στο σχολείο δημιουργούσαν ευνοϊκές προϋποθέσεις για τον αμυνόμενο και επιπρόσθετες δυσχέρειες για τον επιτιθέμενο.

Ο λόχος μας δεν διέθετε κανενός είδους βαριά όπλα, πυροβολικό, όλμους, αντιαρματικά, απαραίτητα σε τέτοιες περιπτώσεις και μορφές αγώνα για να προσβάλει από μακριά και να δημιουργήσει προϋποθέσεις καθήλωσης του αντιπάλου, που εξακολουθούσε να βάζει καταιγιστικά πυρά. Τα πάντζερ, οι εκρηκτικές ύλες που διέθεταν οι σαμποταριστές μας μπορούσαν να εκτοξευτούν μονάχα από πολύ κοντινή απόσταση. Στην πρώτη προσπάθειά τους οι μαχητές του λόχου μας καθηλώθηκαν χωρίς να μπορέσουν να πλησιάσουν το σχολείο. Οι σαμποταριστές μας για να μπορέσουν σ' αυτές τις συνθήκες να διευκολύνουν την προώθησή τους προς τα μπρος αναγκάστηκαν να αναπνάξουν το καμπαναριό. Τις βραδινές ώρες ακολουθεί επιθετική εξόρμηση. Με τα πάντζερ αυτή τη φορά κάμφθηκε η αντίσταση του αντιπάλου. Το τμήμα του Κυβ. Στρατού που αμύνονταν δεν άντεξε, εγκατέλειψε το σχολείο και υποχώρησε. Η διμοιρία του Νίκου Κατσιαμάκη ενέργησε αυτή την επιχείρηση με ιδιαίτερη ορμητικότητα. Συνέβαλε αποφασιστικά για την επιτυχή έκβαση της μάχης. Σ' αυτή τη μάχη απ' την διμοιρία μας διακρίθηκαν ο Αχ. Μποζοβίτης, ο Νίκος Μότσιος, ο Στέργιος Γκέτσος, ο Χρ. Βλαχάκης, ο σύνδεσμος Γ. Τσουλοχρήστος, οι μαχήτριές μας Αγορή, Ολυμπία, Σάββα κλπ.

Την άλλη μέρα είχαμε το παρακάτω περιστατικό. Στη μαχήτριά μας Σάββα Λελούδου ανατέθηκε να συνοδεύσει μέχρι τη διοίκηση του λόχου έναν αιχμάλωτο φαντάρο. Η καλοπροαίρετη συμπεριφορά των

μαχητών του ΔΣΕ προς τους αιχμαλώτους ήταν δεδομένη και αναμφισβήτητη. Μα δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που εξαιτίας παρόμοιου είδους λαϊκότητας και επιπολαιότητας να έχουν οικτρό τέλος για τους αντάρτες. Να δημιουργούν ευνοϊκές ευκαιρίες για διάφορα υποκείμενα να το σκάζουν ή να καταφεύγουν σε πράξεις δολοφονίας. Γι' αυτό δεν πρέπει να θεωρηθεί εξαίρεση και τούτη η περίπτωση. Η μαχήτριά μας συνόδευε αυτόν τον άγνωστο φαντάρο μόνη της χωρίς στοιχειώδη μέτρα ασφάλειας και περιορισμού. Ο φαντάρος κινούνταν μπροστά ελεύθερος χωρίς να του δέσουν τα χέρια, του είχαν επιτρέψει επίσης να κουβαλάει μαζί του και την γκλίτσα του. Στην πορεία άνοιξαν συζήτηση σαν ισότιμοι συνομιλητές. Δεν είχαν απομακρυνθεί και πολύ απ' το χωριό και σε μια κατάλληλη ευκαιρία ρίχνεται πάνω στην μαχήτριά μας με σκοπό να της πάρει το αυτόματο. Δεν τα καταφέρνει. Η μαχήτριά μας που δεν έχασε την ψυχραιμία της, τον απωθεί. Πετυχαίνει να του καταφέρει ένα δυνατό κτύπημα στο πρόσωπο. Όμως αυτός βρίσκει την ευκαιρία και την χτυπά δυνατά με την γκλίτσα στον ώμο και στη συνέχεια τό 'βαλε στα πόδια.

Κύριος σκοπός των τμημάτων της 18ης Ταξιαρχίας πού αυτές τις μέρες διείσδυσαν στα μετόπισθεν του αντιπάλου ήταν η επιστράτευση. Απ' τη Σιάτιστα, απ' την Εράτειρα και απ' τα άλλα στρατοκρατούμενα χωριά αυτής της περιοχής στρατολογήθηκαν αρκετές καινούργιες δυνάμεις, επί το πλείστον γυναίκες.

Οι κάτοικοι, που γνώριζαν τον τρόπο επιστράτευσης των ανταρτών, μόλις νύχτωνε έπαιρναν μέτρα προφύλαξης. Άλλοι διανυχτέρευαν σε κατοικήσιμους χώρους που υπήρχαν μόνιμες φρουρές στρατού. Άλλοι κρύβονταν σε διάφορα σημεία του σπιτιού τους, σε αχερώνες, σε μαντριά κλπ.

3 Νοεμβρίου. Η πορεία της επούλωσης των τραυμάτων μου εξελίσσεται ικανοποιητικά. Άρχισα να περπατώ διατηρώντας τους επιδέσμους. Εδώ στο αναρρωτήριο που μέναμε περιμέναμε με ανυπομονησία τον ερχομό του τμήματος για να μάθουμε τα νέα απ' την επιχείρηση. Η επιθυμία να γυρίσω όσο το δυνατόν το γρηγορότερο στο τμήμα, έστω και σ' αυτή την κατάσταση είναι μεγάλη.

4 Νοεμβρίου. Όλα τα τμήματα που είχαν πάρει μέρος στην επιχείρηση επέστρεψαν στο Σινιάτσικο. Ο λόχος μας πήρε διάταξη στα υψώματα πιο πάνω από το Σίαμι. Στη διμοιρία του Θ. Πάνου προστέθηκε ακόμα μια νεοεπιστρατευμένη κοπέλα. Κατάγονταν απ' την Εράτειρα. Το μικρό της όνομα ήταν Λουκία. Ήταν πραγματικά πανέμορφη γυναίκα με εξαίσια κάλλη και χάρες. Μόλις την είδε ο διμοιρίτης μας

Νίκος Κατσιαμάκης τον συνεπήρε κυριολεπτικά η μαγευτική ομορφιά της. Και αμέσως εκδηλώθηκε λέγοντας στον φίλο του τον Θ. Πάνο: «Εγώ αυτή θα την παντρευτώ κι ό,τι θέλει ας γίνει». Η κουβέντα αυτή έφτασε στο Βρατσάνο κι αμέσως τον κάλεσαν στην διοίκηση. Εκεί του γίνανε αυστηρές παρατηρήσεις και προειδοποιήσεις για το είδος αυτών των σκέψεων και προθέσεών του. Όταν αργότερα ο λόχος μας έγινε τάγμα αυτή η μαχήτρια υπηρετούσε στο λόχο του Β. Χαριζόπουλου. Ήταν μαζί μας στην μεγάλη πορεία που κάναμε για το Καϊμακσταλάν. Πήρε μέρος στις μάχες της Έδεσσας, Αρδέας κλπ.

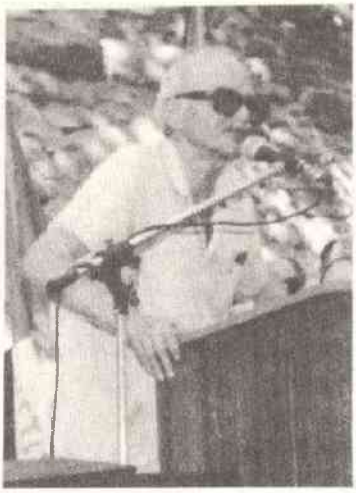
Πάμε σε αποστολή αυτοθυσίας. Μια πρωτοφανής πράξη μαζικού σαμποτάζ.

5 Νοεμβρίου. Με φώναξαν και πήγα στη διοίκηση. Με ρώτησαν πώς πάνε τα τραύματά μου. Είμαι έτοιμος να αναλάβω τη δημοιρία και να πάω αμέσως για δράση, αυτή ήταν η απάντησή μου. Ακριβώς αυτό που ήθελαν κι εκείνοι και περίμεναν να ακούσουν από μένα μια και όπως φάνηκε, ήδη είχαν μεταξύ τους προαποφασίσει να μου αναθέσουν μια καινούργια και εξαιρετικά σημαντική πολεμική αποστολή. Οι πληροφορίες που είχε η διοίκηση, μαρτυρούσαν ότι την άλλη μέρα μια μεγάλη μηχανοκίνητη φάλαγγα του αντιπάλου αποτελούμενη από πολλά οχήματα διάφορων τύπων και φορτωμένη με τεράστιες ποσότητες πολεμικού υλικού, τροφίμων κλπ., για τις ανάγκες του μετώπου του Βίτσι θα κινούνταν από Κοζάνη προς Καστοριά. Η μηχανοκίνητη αυτή φάλαγγα θα συνοδεύονταν στην κίνησή της από ισχυρή φρουρά. Το γεγονός αυτό υποχρέωνε τη διοίκηση να βιαστεί, να επισπεύσει τις ενέργειές της, να προλάβει να δράσει. Σ' αυτή τη σύσκεψη παραβρίσκονταν ο Β. Χαρισόπουλος και ο γνωστός ταγματάρχης μπαρμπα-Κίτσος. Η παρουσία του τελευταίου ήταν εξηγήσιμη, γιατί ήταν ένας έμπειρος διοικητής του ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ που κατάγονταν απ' αυτά τα μέρη και γνώριζε πολύ καλά όλα τα κατατόπια ετούτης της περιοχής. Τον πολέμαρχο αυτόν και συμβουλεύτηκε ο Βρατσάνος προκειμένου να καταλήξει στην επιλογή του πιο κατάλληλου σημείου που θα γινόταν αυτό το σαμποτάζ. Από κει και πέρα το δαιμόνιο μυαλό αυτού του καταξιωμένου αρχιμπουρλοπέρη ήτανν ικανό να σοφιστεί ακόμα μια φορά τις γνωστές δημιουργικές και πρωτότυπες σαμποταριστικές πρακτικές του, που πάντα τον χαρακτήριζαν στην δράση του στο παρελθόν και να αποφασίσει να εφαρμόσει και τούτη την φορά μια ασυνήθιστη,

υπερτολμηρή και εξαιρετικά επικίνδυνη σε εκτέλεση σαμποταριστική ενέργεια. Την ανακοίνωση για το είδος της αποστολής και το σχέδιο ενέργειας μας το ανακοίνωσε ο Βρατσάνος που συνοπτικά συνίσταται: Ένα μικρό και ευκίνητο τμήμα σαμποτέρ να πάει και να στήσει αυτή τη βραδιά αντιαρματικό ναρκοπέδιο μεγάλης έκτασης στο δημόσιο δρόμο Κοζάνης-Καστοριάς. Η έκρηξή του θα γινόταν με εκρηκτήρα την άλλη μέρα λίγο πριν το μεσημέρι, την ώρα ακριβώς που από αυτό το σημείο θα περνούσε αυτή η τεράστια μηχανοκίνητη φάλαγγα του αντιπάλου.

Στο σχεδιασμό αυτού του εγχειρήματος η προσοχή του Βρατσάνου στράφηκε να βρουν τη σωστή λύση τους τα τρία βασικά προβλήματα: Πρώτο, η επιλογή της τοποθεσίας που θα γινόταν η έκρηξη. Δεύτερο, η τεχνική πλευρά της εγκατάστασης του ναρκοπεδίου. Και τρίτο, η τύχη των σαμποταριστών που θα έπαιρναν μέρος σ' αυτό το εξαιρετικά μεγάλης διάστασης σαμποτάζ. Κατά την επιλογή της τοποθεσίας επιδιώχθηκε και έγινε δυνατό να αποφευχθούν τομείς της δημοσίας, όπου μέχρι τώρα οι αντάρτες έκαναν συχνά ναρκοθετήσεις και ανάγκαζαν τον αντίπαλο, όταν περνούσε από τέτοια επισημασμένα σημεία να παίρνει μέτρα ασφάλειας. Να βάζει μπροστά απ' τη μηχανοκίνητη φάλαγγα ειδικά συνεργεία με ναρκοσυλλέκτες. Να ελέγχουν λεπτομερειακά το έδαφος. Γι' αυτό αποφασίστηκε το ναρκοπέδιο να στηθεί σε ανύποπτο απ' αυτή την άποψη μέρος. Και συγκεκριμένα έξω από την Χρούπιστα, που βρίσκεται πολύ κοντά προς την Καστοριά. Σε στρατοκρατούμενο μέρος που ελέγχονταν πλέρια απ' τις πολλαπλές φρουρές του Κυβ. Στρατού. Οι αντάρτες χρησιμοποιούσαν πάντα το σκοτάδι της νύχτας να φτάνουν και στα πιο απάτητα σημεία του αντιπάλου. Έτσι η επιλογή της τοποθεσίας θα έπρεπε να ανταποκρίνονταν στην ιδέα και στον σκοπό του σχεδιασμού του πρώτου σκέλους της αποστολής.

Για να δούμε κατά πόσο σ' αυτό το σχέδιο βρήκε τη σωστή του λύση το δεύτερο μέρος αυτής της αποστολής. Θα πρέπει, κατά αρχήν, να επισημανθεί ότι αυτή τη φορά το σημαντικό αυτό εγχείρημα της δολιοφθοράς δεν θα ήταν απ' τα συνηθισμένα. Μια και στην δοσμένη περίπτωση δεν θα είχαμε πια να κάνουμε με τους γνωστούς παραδοσιακούς τρόπους δολιοφθοράς περιορισμένης σημασίας, όπως συχνά συνέβαινε μέχρι τώρα, να τοποθετούνται τη νύχτα στο κατάστρωμα της δημοσιάς μια και οι περισσότερες αντιαρματικές νάρκες και παθητικά να περιμένουμε το πέρασμα της φάλαγγας που θα πατούσε πάνω σ' αυτές, (και αν πατούσε) κάποιο ξεχωριστό όχημα του αντιπάλου για να ανατιναχτεί στον αέρα. Το δοσμένο ναρκοπέδιο προβλέπονταν να εί-

Αγγελούλης Αντώνης (Βρατσάνος). Αρχηγός των σαμποταριστικών σχηματισμών του ΔΣΕ.

Κωνσταντινίδης Ανδρέας του Αβραάμ, απ' την Χαραυγή Κοζάνης, ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ανθ/γός της Γ' σειράς της ΣΑΓΑ. Κατείχε διοικητικές θέσεις στα τμήματα μηχανικού. Διακρίνονταν για την υψηλή τεχνική του σαμποταριστική ειδίκευση. Υπ/γός του ΔΣΕ.

ναι μεγάλης έκτασης και δεν μπορούσε να εγκατασταθεί και να καλυφτεί στο κατάστρωμα του δρόμου. Αλλά και λόγω του σκοπού του και του τρόπου πυροδότησης, που θα ενεργοποιούνταν με ανθρώπινο χέρι και την ώρα ακριβώς που από καθορισμένο σημείο θα περνούσε αυτή τη μεγάλη μηχανοκίνητη φάλαγγα, διέφερε ριζικά απ' τις παραπάνω πρακτικές που αναφέραμε. Αυτή η ιδιομορφία της αποστολής απαιτούσε πλάι στα άλλα, να βρουν ακόμα την πρακτική εφαρμογή και μια σειρά άλλα τεχνικά ζητήματα αυτού του σύνθετου εγχειρήματος. Εδώ απ' το Βρατσάνο προτάθηκε να εφαρμοστεί μια πρωτότυπη εφευρετική ιδέα που συνοπτικά σήμαινε: Οι αντιαρματικές νάρκες να μην τοποθετηθούν στο κατάστρωμα, αλλά στις πλαγιές στο πρανές μέρος της δημοσιάς, οπότε θα ήταν στραμμένες προς τη δημοσιά και σε απόσταση 4-5 μέτρα απ' τον άξονα της τελευταίας. Ορίστηκε ότι η απόσταση της μιας νάρκης απ' την άλλη να είναι γύρω στα 13-15 μέτρα. Οι χωμάτινες πλαγιές της δημοσιάς προσφέρονταν να εγκατασταθεί αντι-

αρματικό ναρκοπέδιο μεγάλης έκτασης και να συνδεθεί ανάλογα με τους πυροδοτικούς αγωγούς, επίσης ευνοούσαν σε σημαντικό βαθμό και για την καλύτερη κάλυψή του.

Παρόλο που η δουλειά θα γινόταν σε συνθήκες νύχτας, η υψηλή τεχνική κατάρτιση και πρακτική ειδίκευση των σαμποταριστών μας εγγυόταν την πραγματοποίηση μιας τέτοιας αποστολής, και εξασφάλιζαν ένα αποτελεσματικό καμουφλάζ ακόμα και σ' αυτές τις συνθήκες της νύχτας.

Για το τρίτο σκέλος της επιχείρησης, που αφορούσε τους σαμποταριστές που θα παίρνανε μέρος στο προβλεπόμενο σαμποτάζ, δεν μπορούσε να γίνει λόγος για το ποια θα ήταν η τύχη τους μιας που ήταν πια ολοκάθαρο ότι πήγαιναν σε μια αποστολή αυτοθυσίας. Το γεγονός και μόνο ότι το μέρος που είχε επιλεγεί για να γίνει η ανατίναξη του ναρκοπέδιου σε ένα τέτοιο ευαίσθητο χώρο θα ήταν αρκετή και η παραμικρή ένδειξη, η υποψία για την εμφάνιση ανταρτών κι αυτοσημίς μια τέτοια είδηση θα προκαλούσε την κινητοποίηση όσων δυνάμεων χρειάζονταν απ' τις πολλαπλές εχθρικές φρουρές που ήταν εγκατεστημένες σ' αυτόν το χώρο που ελέγχονταν πλήρως απ' τον αντίπαλο. Αν τώρα παρθεί υπόψη ότι εδώ δεν θα υπήρχε μόνο μια συνηθισμένη εμφάνιση ανταρτών, αλλά θα γινόταν μια τρομερή έκρηξη ενός πολύ μεγάλου σαμποτάζ που θα τίναζε στον αέρα ολόκληρη μηχανοκίνητη φάλαγγα του Κυβ. Στρατού, σε σημείο πολύ κοντά στην Καστοριά και μάλιστα μέρα μεσημέρι σε ένα ανοιχτό και ομαλό έδαφος, γίνεται κατανοητή η κατοπινή έκταση της οργής του αντιπάλου που θα ξεσπούσε. Αυτές οι επικείμενες εξελίξεις που αναμένονταν σηματοδοτούσαν ολοφάνερα, ότι το μικρό αυτό σαμποταριστικό τμήμα αυτή τη φορά θα ξεκινούσε με προορισμό για μια πράξη που συγκέντρωνε τα δεδομένα ενός πραγματικού καμικάζι. Συμπληρωματικά μας υποδείχτηκε ότι:

– Το τμήμα που θα πήγαινε στην αποστολή θα πρέπει να είναι όσο το δυνατό μικρό και ευκίνητο, αλλά και ικανό να μεταφέρει στις πλάτες του, εκτός απ' τα απαραίτητα πυρομαχικά, σαμποταριστικά εργαλεία, πυροδοτικά μέσα αλλά και 12-14 αντιαρματικές νάρκες.

– Όλοι οι άνδρες να είναι εξοπλισμένοι με αυτόματα, ενώ όλα τα παραπανήσια πράγματα να τα αφήσουν προσωρινά στον καταυλισμό του λόχου.

– Στην αποστολή αυτή θα μας συνόδευε ο ΚΑΠΑπίτης Κωτσαρής, ο οποίος κατάγονταν απ' το χωριό Κωσταράζι. Ο μπαρμπα-Κίτσος που πήρε για λίγο το λόγο και ανάμεσα σ' άλλα μας είπε περίπου τα παρα-

κάτω: «Σας δίνουμε να σας συνοδέψει σ' αυτή την αποστολή τον συναγωνιστή Κωτσαρή. Είναι ένας απ' τους καλύτερους, έμπιστους ΚΑΠΑπίτες, που όχι μονάχα γνωρίζει πολύ καλά τα κατατόπια αυτής της περιοχής, αλλά και αν χρειαστεί θα μπορέσει να σας περάσει και μέσα απ' την φωλιά του φιδιού χωρίς να πάθετε τίποτε».

Πρότεινα να πάρουμε μαζί μας και ένα οπλοπολυβόλο «ΜΠΡΕΝΤ». Εξήγησα την αναγκαιότητα ενός τέτοιου μέτρου. Κι αυτό όχι μονάχα γιατί γνώριζα τα τεράστια πλεονεκτήματα αυτού του ομαδικού όπλου, αλλά και γιατί τα ατομικά αυτόματα ήταν αποτελεσματικά μονάχα σε μάχες μικρών αποστάσεων 100-150 μέτρων και για οδομαχίες, ενώ από κει και πέρα ήταν άχρηστα. Γίνεται κατανοητό σε τι δύσκολη θέση θα βρισκόταν το μικρό τμήμα μας τη στιγμή που τα πολλαπλά μπουλούκια καταδίωξης θα είχαν την δυνατότητα να το πλησιάσουν ανενόχλητα σε μια εξαιρετικά επικίνδυνη απόσταση. Το γεγονός αυτό υπαγόρευε την ανάγκη, ώστε εκεί στα άγνωστα και στρατοκρατούμενα μετόπισθεν να υπάρχει και όπλο με μεγαλύτερο βεληνεκές βολής, θα μας δημιουργούσε κάποιες καλύτερες προϋποθέσεις αυτοϋπεράσπισης. Η πρότασή μου έγινε δεκτή.

Η απόφαση να πάρουμε μαζί μας οπλοπολυβόλο, αυτομάτως προκαθόριζε και τον υποψήφιο σκοπευτή που δεν μπορούσε να είναι άλλος απ' το Δ. Μιχαλόπουλο. Και αυτό όχι μονάχα γιατί χαρακτηρίζονταν απ' την άφταστη παλικαριά του, αλλά και επειδή διακρίνονταν για την καταπληκτική εύστοχη βολή του. Δεν μπορούσαν να μείνουν έξω από αυτή την αποστολή οι διαλεκτοί μπουρλοτιέρηδες της διμοιρίας μας Χρ. Βλαχάκης, Δ. Μπέλλος, Δ. Κύρκος, Ο. Κατσιώρας και ο σύνδεσμός μου Γ. Τσουλοχρήστος.

Η αποστολή που αυτή τη φορά μου ανατέθηκε είχε και μια άλλη πλευρά που θα ήταν παράλειψη να μην επισημανθεί. Ανάμεσα στις διάφορες μάχες που έδωσε ο λόχος μας με τον ερχομό στο χώρο του Σινιάτσικου, δυο από αυτές ξεχωρίζουν για την σημαντική τους σπουδαιότητα, το σαμποτάζ στο Βογατσικό και η επίθεση κατά της εχθρικής φρουράς στην γέφυρα της Νεάπολης. Είναι ήδη δεδομένο ότι και στις δυο αυτές περιπτώσεις σ' εμένα με την διμοιρία μου ανατέθηκε να βρεθούμε στην πρώτη γραμμή της φωτιάς και να παίξουμε κορώνα-γράμματα με την ζωή μας. Και να τώρα ξανά προτιμέμαι και μάλιστα σε συνθήκες που τα τραύματά μου δεν είχαν ολότελα επουλωθεί ώστε να πάω να εκπληρώσω μια καινούργια σημαντική από άποψη σπουδαιότητας και εξαιρετικά ριψοκίνδυνη από άποψη εκτέλεσης σαμποταριστική αποστολή. Να πάω να βάλω ακόμα μια φορά το κεφάλι μου

στον τορβά. Πρόκειται για μια σκέψη-απόφαση της διοίκησης που βρισκόταν έξω απ' τα όρια των λογικών πρακτικών, να καταφεύγει σε τέτοιου είδους απόφαση και να στέλνει επανειλημμένα το ίδιο πρόσωπο σε παρόμοιες αποστολές. Μα και στην πραγματικότητα δεν υπήρχε και ιδιαίτερος λόγος για την εφαρμογή μιας τέτοιας ιδέας, μια που στο λόχο μας υπήρχαν άλλοι τρεις διμοιρίτες, ανάμεσά τους τέτοιοι ειδικοί, έμπειροι και ικανοί διοικητές, όπως ο Θ. Πάνος, ο Ν. Κατσιαμάκης, ο Ανδ. Κωνσταντινίδης κλπ. Αν και όλα αυτά ήταν καλά γνωστά στη διοίκηση, ωστόσο αυτή θεώρησε σκόπιμο να επιμείνει σ' αυτή την επιλογή. Έτσι επαναλαμβάνεται ένα φαινόμενο που συνέβαινε συχνά σε όλη τη διάρκεια της πολεμικής μου δράσης στο ΔΣΕ. Να θεωρούμαι παντού και πάντοτε προτιμητέος σε παρόμοιες σπουδαίες αποστολές. Αυτό γινόταν όταν παλιότερα υπηρετούσα στο Αρχηγείο Αγράφων. Το ίδιο επαναλαμβάνονταν αργότερα στο Γράμμο στη Διλοχία σαμποτέρ της 670 Μονάδας. Σαν επιβεβαίωση των παραπάνω περιορίζομαι να παραθέσω συνοπτικά την γνώμη που έκφρασε γι' αυτό το θέμα ο Θ. Καλλίνος (Αμάρμπεης) στην ομιλία του κατά την διάρκεια της παρουσίασης των βιβλίων μου στις 28-2-1994: «Γνώρισα τον Δ. Κατσή το Μάη του 1947, όταν ανέλαβα την διοίκηση του Αρχηγείου Αγράφων. Χρειάστηκε να στείλομε κάποιον σε μια σοβαρή αποστολή. Ρώτησα τους ανθρώπους του επιτελείου μου ποιον θα στείλουμε και μου είπαν τον Δ. Κατσή. Ύστερα από λίγο καιρό ξανά καινούργια αποστολή. Ρώτησα τους συνεργάτες μου ποιον θα στείλουμε και πάλι μου προτείνουν τον Δ. Κατσή. Αυτή την φορά σαν να συμφώνησα χωρίς να πω τίποτε. Σε λίγο ξανά αποστολή. Ρωτάω ξανά ποιον θα στείλουμε. Μου λένε πάλι τον Δ. Κατσή. Διερωτήθηκα και τους είπα, κάλά σε ολόκληρο Αρχηγείο δεν υπάρχει κάποιος άλλος που να μπορέσει να αντικαταστήσει τον Δ. Κατσή; Αυτή ήταν η γνώμη του Αρχηγείου Αγράφων για το Δ. Κατσή. Όταν αργότερα μάθαμε ότι θα λειτουργούσε η Σχολή Αξιωματικών του Γ. Αρχηγείου έδωσα εντολή να σταλεί ο Δ. Κατσής. Να εκπαιδευτεί σ' αυτό το ίδρυμα και να αναδειχτεί σε διοικητικό στέλεχος. Η κατοπινή δράση και σταδιοδρομία του Δ. Κατσή δικαίωσε πλήρως αυτή την επιλογή».

Στον καταυλισμό μας ήρθε ο σύνδεσμος Κωτσαρής. Μας υποσχέθηκε ότι θα μας βοηθούσε στα πάντα. Γι' αυτό και η πρώτη γνωριμία μαζί του μας προκάλεσε καλή εντύπωση. Έτσι τις απογευματινές ώρες το 7μελές αυτό ειδικό τμήμα καταδρομών, φορτωμένο με 12 αντιαρματικές νάρκες ξεκίνησε για τον προορισμό του. Δεν είχε βασιλέψει ακόμα ο ήλιος όταν φτάσαμε στο Κωσταράζι. Ο πληθυσμός αυτού του

χωριού είχε εκκενωθεί με την βία απ' τον Κυβ. Στρατό και μεταφέρθηκε κοντά στο κάμπο της Καστοριάς. Μοναδικές ζωντανές ψυχές που είχαν απομείνει σ' αυτό το έρημο χωριό ήταν μερικά αδέσποτα και ελεεινά κοπρόσκυλα. Από τούτο το καρούλι μας δίνεται η δυνατότητα να παρατηρήσουμε με τα κιάλια και να σχηματίσουμε μια οπτική ενημέρωση για τα εδάφη της στρατοκρατούμενης πεδιάδας της Καστοριάς. Να δούμε τον ρου του Αλιάκμονα, το οδικό δίκτυο που χρησιμοποιούσε ο αντίπαλος, αλλά και να εντοπίσουμε περίπου το μέρος που έπρεπε να στηθεί το ναρκοπέδιο. Μόλις σουρούπωσε από μια βρύση του χωριού που συνεχώς έτρεχε κελαριστό το νερό ήπιαμε όσο θέλαμε, αλλά γεμίσαμε και τα παγούρια μας. Κι ενώ ετοιμαστήκαμε να ξεκινήσουμε βρεθήκαμε μπροστά σε μια απρόσμενη έκπληξη. Ο σύνδεσμός μας δηλώνει ότι η δική του αποστολή τελείωσε. Και ότι από δω και πέρα θα κινηθείτε μόνοι σας για το στόχο. Ξαφνιαστήκαμε κυριολεκτικά απ' αυτά που ακούσαμε. Μας φάνηκε ότι μας κόπηκε η ανάσα. Του υπενθυμίσαμε για την υπόσχεση που πριν από λίγο μας είχε δώσει μπροστά στο Βρατσάνο και μπαρμπα-Κίτσο. Τα στρίβει και προφασίζεται ότι δήθεν αυτός είχε πάρει εντολή να μας οδηγήσει μονάχα μέχρι το Κωσταρίζι. Επικαλέστηκε ακόμα και τους ΚΑΠΑπίτες που έχουν προορισμό να εξασφαλίζουν τα τμήματα με πληροφορίες και όχι να συνοδεύουν τους αντάρτες στις πολεμικές συγκρούσεις. Δεν υπήρχε καμιά αμφιβολία σ' εμάς ότι αυτή η αρνητική του στάση εγκυμονούσε για μας απρόβλεπτες συνέπειες, μια και ο ίδιος καταλάβαινε πολύ καλά τι θα σήμαινε να βρεθεί αύριο μέρα μεσημέρι σε σημείο που θα γινόταν η έκρηξη ενός τέτοιου μεγάλου ναρκοπέδιου και μάλιστα σε ανοιχτό μέρος σε κατεχόμενο χώρο με πολλές εχθρικές φρουρές. Κάνουμε μια προσπάθεια να τον μεταπείσουμε. Αυτός όμως έμεινε αμετάπειστος, αμετάβλητος. Έτσι βρεθήκαμε τώρα μπροστά σ' ένα σοβαρό δίλημμα ή να πάμε μπροστά στα τυφλά χωρίς σύνδεσμο ή να γυρίσουμε πίσω. Μια λογική εξέταση όλων των παραμέτρων θα έκλινε προς την δεύτερη εκδοχή. Δεν θέλαμε όμως σε καμιά περίπτωση να γυρίσουμε πίσω χωρίς να εκπληρώσουμε την αποστολή που πήραμε. Του προτείνουμε μια συμβιβαστική λύση. Να μας οδηγήσει τη νύχτα μέχρι το σημείο που θα στήνονταν το ναρκοπέδιο και μετά μπορούσε να είναι ελεύθερος να γυρίσει πίσω. Στην αρχή ήταν λίγο σκεπτικός, τελικά όμως συμφώνησε. Μαζί πήραμε τον κατήφορο περνώντας από ένα καγκελωτό δρομάκι, ενώ μόλις τελείωσε η γυμνή πλαγιά βγήκαμε σε ένα ίσιωμα, όπου το έδαφος σκεπάζονταν από πολλούς πυκνούς θάμνους ανακατεμένους με παλιούρια και βάτα. Ήταν ένα αδιάβατο

ρουμάνι, που έκανε αδύνατη την λοξοδρόμηση δεξιά κι αριστερά. Το γεγονός αυτό μας αναγκάζει να κινούμαστε υποχρεωτικά απ' αυτό το μοναδικό μονοπάτι. Και να τώρα σε μια στιγμή ο σύνδεσμος μας λέει ότι βρισκόμαστε ήδη κοντά στην δημοσιά και ακολουθώντας αυτό το δρομάκι θα βγούμε ίσια σ' αυτή. Δεν θέλησε να μας συνοδέψει άλλο πιο πέρα. Δεν επιμείναμε κι εμείς περισσότερο. Όπως πορευόμασταν πιο πέρα μόνοι μας, πέφτουμε πάνω σ' έναν αλευρόμυλο που δούλευε. Το σκυλί του μυλωνά που μας πήρε καμπάρι από μακριά εξαγριωμένο και με δυνατά γαυγίσματα ρίχτηκε ίσια κατά πάνω μας και με δυσκολία καταφέραμε να το αποκρούσουμε. Επεμβαίνει ο νοικοκύρης και με κάτι κατσάδες το απομακρύνει. Ξεθάρρεψε ο μυλωνάς, όταν κατάλαβε ότι είμαστε αντάρτες. Προσφέρθηκε να μας δώσει ψωμί. Να μας εξυπηρετήσει. Του ζητήσαμε να μας πει πώς μπορούμε να περάσουμε προς Καστανοχώρια και σε ποια σημεία της δημοσιάς μπορεί να υπάρχουν ενέδρες. Όλα όσα ζητούσαμε να «μάθουμε» ήταν παραπλανητικά και δεν είχαν καμιά σχέση με τις πραγματικές προθέσεις μας. Με ενδιαφέρον και με αρκετές λεπτομέρειες μας εξηγεί το δρομολόγιο προς Καστανοχώρια. Μας είπε ακόμα ότι δεν γνωρίζει τίποτε εάν υπάρχουν ενέδρες στη δημοσιά. Εκείνο που ξέρω, μας είπε, είναι ότι κάθε πρωί ο στρατός στέλνει ένα μικρό φυλάκιο στην στροφή της δημοσιάς και μόλις περάσει η μηχανοκίνητη φάλαγγα αυτό αποσύρεται. Τον ευχαριστήσαμε για την ενημέρωση. Κι αυτός μας είπε: Ώρα καλή.

Όπως πάντα, έτσι κι αυτή τη φορά το πλησίασμα του τομέα της δημοσιάς γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή και με μέτρα προφύλαξης. Και μονάχα όταν πατήσαμε πάνω σ' αυτή μας έφυγαν οι υποψίες που υπήρχαν για ενδεχόμενη εχθρική ενέδρα. Είναι νύχτα με ξαστεριά. Γύρω μας όλα έμοιαζαν ήρεμα. Τα ηλεκτρικά φώτα της στρατοκρατούμενης Χρούπιστας και του αεροδρομίου που ήταν λίγο δεξιότερα από μας ήταν τόσο δυνατά που μας φαίνονταν ότι φωτίζουν και το δικό μας μέρος. Αρχίζει ο προσανατολισμός μας. Γίνεται μια σύντομη αναγνώριση του εδάφους με σκοπό να προσδιορίσουμε όλες τις απαραίτητες παράμετρους για την εγκατάσταση του ναρκοπέδιου. Η πρώτη διαπίστωση ήταν ότι οι σκάρπες (πλαγιές) της δημοσιάς ευνοούσαν τις ναρκοθετήσεις. Ωστόσο τα αποτελέσματα σαν σύνολο παρουσιάζαν πολλά κενά. Δεν ήταν εκείνα που θέλαμε. Για να μπορέσουν οι σαμποταριστές μας που θα έμεναν κοντά στην εκρηκτικό μηχανισμό να συμπτυχθούν προς την κατεύθυνση του Αλιάκμονα, η πυροδότηση υποχρεωτικά θα γινόταν από τα μετόπισθεν. Ωστόσο το μέρος από αυτή

την πλευρά ήταν τελείως γυμνό. Δεν υπήρχε ούτε μια μικρή πατλιά. Και δεν προσφέρονταν ολότελα για την παραμονή και την κάλυψη κατά την διάρκεια της ημέρας των ανδρών που έπρεπε να μείνουν εκεί και να προκαλέσουν την έκρηξη. Εκεί βρισκόταν και η κύρια δυσκολία. Και όλοι μαζί σπάζουμε τώρα τα κεφάλια μας να βρούμε κάποια λύση. «Εδώ σ' αυτή την τούφα με τα βούρλα θα κρυφτούμε και ό,τι θέλει ας γίνει», αυτή τη διέξοδο ακούμε να μας προτείνει ο Χρ. Βλαχάκης, ο άνθρωπος που ο ίδιος προορίζονταν να μείνει κοντά στον εκρηκτήρα και να προκαλέσει την κατάλληλη στιγμή την έκρηξη. Αυτή η πρόταση-διέξοδος ήταν στην πραγματικότητα μια σκέψη και πράξη αυτοθυσίας.

Πηγαίνοντας σ' αυτή την αποστολή όλοι μας γνωρίζαμε ότι βασικό κριτήριο που θα εξασφάλιζε την επιτυχία της, ήταν πρώτα απ' όλα το καλό καμουφλάζ της κάθε νάρκης, που αυτό σήμαινε ότι εγκαταλείποντας αυτό το μέρος, όλα γύρω σ' αυτό το περιβάλλον θα έπρεπε να είναι φυσιολογικά, απείραχτα, χωρίς την παραμικρότερη υποψία ότι εδώ πέρασε ανθρώπινο πόδι. Με τέτοια επιδίωξη, θέληση και αισιοδοξία πηγαίναμε και σ' ετούτη τη νυχτερινή επιχείρηση. Οι πολλαπλές εμπειρίες από παρόμοια νυχτερινά εγχειρήματα μάς επιτρέπουν να κάνουμε πιο σωστό καταμερισμό δουλειάς. Να συντομεύσουμε τις διαδικασίες εκπλήρωσης του έργου. Τα συνεργεία μας καταπιάνονται αμέσως με τη δουλειά. Το σαμποταριστικό ξίφος είναι το μοναδικό εργαλείο που χρησιμοποιούν οι σαμποταριστές μας. Μ' αυτό γίνεται η χάραξη του κύκλου της λακούβας που θα τοποθετούνταν η νάρκη. Με το ίδιο θα γινόταν και η εξόρυξη του χώματος. Το επεξεργασμένο έδαφος παίρνεται με τα χέρια απ' την λακούβα και τοποθετείται προσωρινά σε στρωμένο χιτώνιο. Ακολουθεί η τοποθέτηση της νάρκης στην λακούβα, το σκέπασμά της και στη συνέχεια η κάλυψή της. Το παραπανήσιο χώμα μεταφέρεται και πετάεται μακριά απ' την δημοσιά. Οι νάρκες συνδέονται μεταξύ τους με ενιαίο ακαριαίο αγωγό, που κι αυτός καλύπτονταν προσεκτικά στο έδαφος. Η απόσταση της μιας νάρκης απ' την άλλη νάρκη γύρω στα 15 μέτρα. Όλοι μας δουλέψαμε με ένταση, με επιμέλεια. Ήταν ακόμα νύχτα όταν κατά αυτόν τον τρόπο στρώθηκε το μεγάλο αντιαρματικό ναρκοπέδιο μήκους 180 μέτρων. Είχε ταφεί και καλυφτεί στις χωμάτινες σκάρπες της δημοσιάς. Όλη αυτή η τεράστια υπόγεια μάζα της εκρηκτικής ύλης συνδέθηκε με τον εκρηκτήρα που τοποθετήθηκε σε απόσταση 180 μέτρα περίπου απ' τη δημοσιά.

Σε μια ασήμαντη τούφα βούρλων κρύφτηκαν οι σαμποταριστές

μας με τον εκρηκτήρα που προορίζονταν να προκαλέσουν την έκρηξη την κατάλληλη στιγμή. Αυτοί ήταν ο Χρ. Βλαχάκης (επικεφαλής), ο Δ. Μπέλος, ο Κατσιώρας. Εμείς οι άλλοι τέσσερις μαζί με το οπλοπολυβόλο αποτραβηχτήκαμε πιο πίσω και πιάσαμε θέσεις στην απέναντι όχθη του Αλιάκμονα. Μ' έναν πραγματικό επαναστατικό ενθουσιασμό, με αγκαλιασμούς αποχαιρετήσαμε φεύγοντας τους τρεις συντρόφους μας που θα έμεναν κοντά στον εκρηκτήρα.

Σε λίγο φτάνουμε στον Αλιάκμονα. Το σκοτάδι δεν μας επιτρέπει να προσδιορίσουμε πού καλύτερα προσφέρονταν το πέρασμα από αυτόν. Η διάσχιση του ποταμού που ακόμα είναι ορμητικός γίνεται, κρατώντας τα όπλα ψηλά να μην βραχούν κι αλληλοϋποστηρίζοντας ο ένας τον άλλον. Σε μερικές μεριές το νερό έφτανε μέχρι τη μέση. Στην αντίθετη πλευρά σταματήσαμε περιμένοντας τον ερχομό της ημέρας. Το δυνατό μούσκεμα σε συνδυασμό μ' ένα πρωινό τσουχτερό ποταμίσιο ρεύμα που φυσούσε κάνει αναπόφευκτο το τρεμούλιασμα όλων μας. Κινούμαστε συνεχώς για να μπορέσουμε να συγκρατηθούμε.

Μέρα αγωνίας και εκπληκτικών περιστατικών

Μόλις χάραξε προσπαθούμε να προσανατολιστούμε στην καινούργια κατάσταση, στα άγνωστα για μας μέρη που βρεθήκαμε. Το πρώτο που στρέψαμε την προσοχή μας ήταν να εντοπίσουμε το μέρος που αφήσαμε τους άλλους σαμποταριστές μας με τον εκρηκτήρα. Διαπιστώσαμε ότι τους βλέπουμε αρκετά καλά. Δεξιότερα και πολύ κοντά μας υπήρχε χωριό, αργότερα μάθαμε ότι λέγεται Βιτάλι. Το μεγαλύτερο μειονέκτημα ήταν ότι από τούτη τη βαθιά ποταμιά δεν είχαμε καμιά δυνατότητα παρατήρησης προς τα υποτιθέμενα και άγνωστα για μας μετόπισθεν, που θεωρούσαμε σαν την πιο πιθανή κατεύθυνση σύμπτυξης μετά την ανατίναξη του ναρκοπέδιου. Όμως το μέρος αυτό προσφέρονταν αρκετά καλά να παρατηρούμε τις δραστηριότητες του αγροτικού πληθυσμού στα απέναντι χωριά. Οι τσοπάνηδες είναι οι πρώτοι που δίνουν το παρόν με τον ερχομό της ημέρας. Όπως πάντα ξενιασιοι κι ανυποψίαστοι βγάζουν τα μικρά κοπάδια τους στην βοσκή. Την ημέρα αυτή τύχαινε να γίνεται παζάρι στην Χρούπιστα και έκανε την κινητικότητα των κατοίκων πιο έντονη. Ήταν ένα ποικιλόμορφο καραβάνι. Κόσμος με γαϊδούρια και μουλάρια φορτωμένα μετέφεραν στην αγορά τα αγροτικά τους προϊόντα. Άλλοι οδηγούν δεμένα ζώα, πρόβατα, αρνιά, μοσχάρια κλπ., που κι αυτά προορίζονταν για πώληση.

Παρόλο που βρισκόμασταν σε περίοδο δράσης του Εμφύλιου πολέμου, το εμπορικό αλισβερίσι συνεχίζει να βρίσκεται σε εξέλιξη.

Με το κύλισμα του χρόνου τα απρόβλεπτα περιστατικά που ακολούθησαν δεν είναι λίγα. Το πρώτο ξεκινάει από ένα κοπαδάκι πρόβατα που βοσκούσαν ξέγνοιαστα σε μια γυμνή πλαγιά της δημοσιάς και ακριβώς τη στιγμή που κινούνταν προς το μέρος που ήταν καλυμμένοι οι σαμποταριστές μας με τον εκρηκτήρα. Παρόλο που ο τσοπάνης που τα συνοδεύει φαίνεται να είναι ξένοιαστος και ανύποπτος, διαφορετική αίσθηση δημιουργείται σ' εμάς. Όσο πλησιάζει το κοπάδι, τόσο μεγαλώνουν οι ανησυχίες και οι υποψίες μας ότι από στιγμή σε στιγμή όλα μπορούν να χαθούν. Με έντονη αγωνία παρακολουθούμε τι τελικά θα γίνει πιο πέρα με την τύχη του ναρκοπέδιου και γενικά των τριών μαχητών μας. Σε λίγο τα πρόβατα βρίσκονται και βοσκούν δίπλα τους. Οι μαχητές μας κολλημένοι πάνω στη μουσκεμένη γη της μικρής εκείνης τούφας των βούρλων τηρούν απόλυτη ακινησία. Μένουν ακλόνητοι στις θέσεις τους. Αδιαφορούν για το τι συμβαίνει γύρω τους. Τα πρόβατα προχωρούν πιο πέρα. Πατούν πάνω στο στρωμένο ναρκοπέδιο και στη συνέχεια περνούν στην αντίθετη όχθη της δημοσιάς. Το πέρασμα του κοπαδιού πάνω από το ναρκοπέδιο και το πάτημά τους σ' αυτό εξαφανίζουν με τον καλύτερο τρόπο κάθε υποψία για την ύπαρξη σ' αυτό το μέρος τοποθετημένων ναρκών. Το γεγονός αυτό που έδειχνε ότι δεν ματαιώθηκε το εγχείρημά μας κάνει τώρα τους Κύρκο, Μιχαλόπουλο, Τσουλοχρήστο να νιώθουν ιδιαίτερη χαρά. Να αγκαλιαστούν και να φωνάξουν ομαδικά Ου-ρ-ρ-ά-ά-ά!

Σε λίγο βλέπουμε να βγαίνει απ' τη μεριά της Χρούπιστας ένα μικρό τμήμα στρατού. Να κινείται επί της δημοσιάς και προχωρώντας να πλησιάζει προς το μέρος που ήταν καλυμμένοι οι τρεις σαμποταριστές μας. Πρόκειται για ένα καινούργιο φαινόμενο που αρχίζει να μας προκαλεί ξανά έντονη ανησυχία. Το τμήμα αυτό προορίζονταν να εγκαταστήσει φυλάκιο με σκοπό να ελέγχει τον τομέα αυτής της δημοσίας και να εξασφαλίζει το ασφαλή πέρασμα της αναμενόμενης μηχανοκίνητης φάλαγγας. Αυτή τη φορά οι ανησυχίες και υποψίες μας ότι ελέγχοντας το μέρος μπροστά μπορούν να ανακαλύψουν τους τρεις σαμποταριστές είναι περισσότερο υπαρκτές. Με κομμένη την ανάσα και με μια έντονη αγωνία παρακολουθούμε την κατάσταση. Περιμένουμε να δούμε ποια θα είναι οι παραπέρα εξέλιξη. Όταν είδαμε ότι πέρασαν από αυτό το μέρος χωρίς να σταματήσουν, αρχίζει να λιγοστεύει η αγωνία μας για το τι μέλλει γενέσθαι. Το τμήμα αυτό προχωρεί πιο πάνω και πιάνει θέσεις σε ένα καίριο μέρος της δημοσιάς.

Στην απόμερη γωνιά του ποταμού, όπου εμείς οι υπόλοιποι έχουμε κάνει λούφα, τηρούμε με αυστηρότητα τους κανόνες της ακινησίας και κάλυψης για να μην γίνουμε αντιληπτοί απ' το γύρω εχθρικό περιβάλλον. Ωστόσο παρά τις προσπάθειές μας δεν έγινε τελικά δυνατό να διατηρήσουμε μυστική την ύπαρξή μας. Όσο ο ήλιος ανεβαίνει και ο χρόνος περνούσε όλο και με πιο έντονη αγωνία παρακολουθούμε το μέρος εκείνο της δημοσιάς όπου από στιγμή σε στιγμή αναμένονταν να εμφανιστεί η μηχανοκίνητη φάλαγγα. Σ' αυτές τις συνθήκες αγωνιώδους αναμονής, μια άλλη απρόσμενη εξέλιξη έρχεται τώρα να επιτείνει και να επιδεινώσει ακόμα πιο πολύ την ήδη πολύπλοκη και κρίσιμη κατάσταση. Ένα κοπάδι γίδια μας παίρνει σβάρνα βοσκώντας και πέφτει πάνω στο μέρος που εμείς κάνουμε λούφα. Ήταν επόμενο ο τσοπάνης μόλις μας είδε να ξαφνιαστεί. Να φοβηθεί. Να βρεθεί σε αμηχανία. Να δυσκολεύεται να μιλήσει. Να μην ξέρει πώς να φερθεί. Όλα όμως αυτά ήταν εξηγήσιμα για έναν άνθρωπο που βρέθηκε απρόοπτα σε μια τέτοια δύσκολη θέση, που μέχρι τώρα ούτε καν μπορούσε να φανταστεί, ότι θα αντίκριζε μέρα μεσημέρι αντάρτες σε μια περιοχή που ελέγχονταν απόλυτα απ' τον Κυβ. Στρατό, και μάλιστα σε μια απόσταση περίπου 2 χλμ. απ' τις πολλαπλές στρατιωτικές φρουρές της Χρούπιστας. Αν στα παραπάνω προστεθεί η ψυχολογική πλευρά αυτού του τσοπάνη που βρέθηκε στα χέρια των ανταρτών σε συνδυασμό με τους προβληματισμούς του για το ποια θα είναι η παραπέρα τύχη του, τόσο η δική του όσο και του κοπαδιού του, τον έκαναν να ανησυχεί στα σοβαρά. Θέλει να απομακρυνθεί από μας. Για κάθε ενδεχόμενο να μην βρίσκεται ανάμεσά μας. Επιμένει να τον αφήσουμε να φύγει. Για μας που είχαμε στραμμένο το νου μας στην εκπλήρωση του κύριου σκοπού της αποστολής, αυτή η συνάντηση με τον τσοπάνη ήταν ένας καινούργιος πονοκέφαλος, αλλά και το ίδιο το μυαλό μας αποφεύγει να καλοσκεφτεί πώς θα έπρεπε καλύτερα να του συμπεριφερθεί. Γι' αυτό δεν φέρουμε αντίρρηση να τον αφήσουμε να φύγει. Αν και η λογική σ' αυτή την περίπτωση υπαγόρευε να τηρήσουμε μια άλλη πρακτική. Για έναν άνθρωπο τελείως άγνωστο για μας που δεν ξέραμε από πού κρατάει η σκούφια του, σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε να τον αφήσουμε, γιατί αυτός θα μπορούσε κάλλιστα να πάει στις κοντινές εχθρικές φρουρές και να μαρτυρήσει την ύπαρξή μας εδώ, γεγονός που μπορούσε να είχε καταστροφικές συνέπειες για μας και για την αποστολή μας. Το πιο σωστό θα ήταν να τον δέσουμε και να τον κρατήσουμε μαζί μας ως το τέλος της ημέρας. Ευτυχώς που αυτός ο άνθρωπος δεν κατέφυγε σε μια τέτοια προδοτική ενέργεια.

Ήταν περίπου 11 η ώρα όταν από μακρυά διακρίναμε τον ερχομό της φάλαγγας. Στην εμπροσθοφυλακή κινείται συνεργείο ναρκοσυλλεκτών που ελέγχει το κατάστρωμα της δημοσιάς. Η αντανάκλαση από το φως του ήλιου απ' τα μπροστινά τζάμια και τα άλλα λαμπερά αντικείμενα, από τα γιαλιστερά αντικείμενα των οχημάτων, σε συνδυασμό με τις αλλαγές που γίνονται ύστερα από κάθε στροφή, όλο αυτό το φαινόμενο δημιουργεί ένα γραφικό και εντυπωσιακό θέαμα. Μετά το πέρασμα του Βογατσικού, γίνεται φανερό ότι η φάλαγγα αρχίζει να κινείται με πιο γοργούς ρυθμούς. Ταυτόχρονα τα οχήματα λιγοστεύουν τις αποστάσεις μεταξύ τους. Ένιωθαν ότι ήδη βρίσκονται στο ημέτερο έδαφος. Αρχίζουμε να μετράμε τα οχήματα: 1, 2, 3.... 25, 26 και βάλε. Το μέτρημα σταμάτησε όταν είδαμε ότι η κορυφή της φάλαγγας πλησίαζε να μπει στο χώρο του ναρκοπέδιου. Με αγωνία παρακολουθούμε τους ναρκοσυλλέκτες που προηγούνται μπροστά και ανιχνεύουν το δρόμο. Η απόσταση που μας χωρίζει είναι γύρω στα 1500 μ. Τα κιάλια μας βοηθούν να παρακολουθούμε αρκετά καλά την συμπεριφορά τους. Ήταν επόμενο να μην ανακαλύψουν τίποτε το ύποπτο, μια και οι νάρκες ήταν τοποθετημένες στις σκάρπες της δημοσιάς και όχι στο κατάστρωμα, όπου αυτοί ψάχνανε να τις βρουν.

Το συνεργείο των ναρκοσυλλεκτών δεν σταματάει, προχωρεί πιο πέρα. Αυτή η εξέλιξη μας ενθαρρύνει. Μας χαροποιεί.

Ο χρόνος περνούσε κι ενώ βλέπουμε ότι η φάλαγγα μπήκε στον τομέα του ναρκοπέδιου η αναμενόμενη έκρηξη δεν γίνεται. Οι υποψίες ότι μπορεί να συμβαίνει κάτι το ασυνήθιστο (βλάβη του εκρηκτήρα ή του πυροδοτικού συστήματος) κάνουν πιο έντονη την αγωνιώδη αναμονή μας. Ο ατρόμητος Βλαχάκης, που κρατούσε στα χέρια τον εκρηκτήρα δεν ξεχνάει ότι ήλθε εθελοντικά σ' αυτή την αποστολή αυτοθυσίας, ξέρει τι κάνει, δεν βιάζεται, φλέγεται απ' την επιθυμία η ανατίναξη του ναρκοπέδιου να γίνει ακριβώς εκείνη τη στιγμή που θα έφερνε τα πιο τελεσφόρα αποτελέσματα, γι' αυτό βάζει μπρος τον εκρηκτικό μηχανισμό μονάχα τότε όταν διαπίστωσε ότι όλος ο τομέας του ναρκοπέδιου είχε καλυφτεί πλήρως απ' τα μηχανοκίνητα.

Μια δυνατή λάμψη-αστροπελέκι και μια τρομακτική έκρηξη που τη συνοδεύει τραντάζει το ήσυχο περιβάλλον. Σκορπάει τον φόβο, τον τρόμο και τον πανικό στους πάντες. Τι ακριβώς σαν σύνολο συνέβη αμέσως μετά την ανατίναξη είναι αδύνατο να περιγραφεί και να διατυπωθεί, όπως αυτό βρόντηξε τρομερά σαν κεραυνός. Τα πρόβατα πρόγκιξαν. Τρέχουν φοβισμένα προς κάθε κατεύθυνση χωρίς να σταματούν πουθενά. Τα τσοπανόσκυλα γαυγίζοντας δυνατά κι απεγνω-

σμένα το βάζουν στα πόδια φεύγουν χωρίς να γυρίζουν να κοιτάζουν τι γίνεται πίσω τους. Κανένα ίχνος αντίστασης ούτε απ' το φυλάκιο του στρατού, ούτε απ' τη δύναμη της εχθρικής φρουράς που συνόδευε την φάλαγγα. Οι αγρότες που κινούνταν στους δρόμους κοκκάλωσαν στο μέρος που βρέθηκαν. Το μαύρο και πυκνό σύννεφο καπνού που αυτοστιγμίς σκέπασε ετούτο τον χώρο μεγαλώνει τη σύγχιση και την απογοήτευση, κάνει πιο ζοφερή την κατάσταση. Πάνω από 15 οχήματα διάφορων τύπων, όλα γεμάτα πολεμικό υλικό και προσωπικό συνοδείας που βρέθηκαν στον άξονα του ναρκοπέδιου πιάχτηκαν στον αέρα. Τυλίχθηκαν στις φλόγες. Η καραμπόλα που επακολούθησε αμέσως μετά την αιφνιδιαστική ανατίναξη κάνει τα αποτελέσματα ετούτης της μαζικής δολιοφθοράς πιο αποτελεσματικά. Ο Γ. Βοντίσιος (Γούσιας), στο γνωστό βιβλίο του και στην σελ. 462, γράφει γι' αυτό το σαμποτάζ: «Φάλαγγα μηχανοκινήτων που κινήθηκε στο δρόμο Καστοριάς-Κοζάνης έπεσε σε ναρκοπέδιο που έστησε τμήμα μας έξω από την Χρούπιστα και καταστράφηκαν 10 αυτοκίνητα και δυο τανκς...».

Απ' το μέρος που βρισκόμαστε σε λίγο βλέπουμε τους τρεις σαμποταριστές μας να βγαίνουν μέσα απ' το σύννεφο του μαύρου καπνού και να τρέχουν με ταχύτητα προς την κατεύθυνσή μας. Όπως όμως έτρεχαν μέσα σε γυμνό έδαφος γίνονται αντιληπτοί απ' τους αγρότες που αυτή τη στιγμή βρίσκονταν σ' αυτό το χώρο. Οι τελευταίοι τώρα αρχίζουν να φωνάζουν δυνατά: «Να ποιοι είναι. Όλοι τους είναι τρεις. Πιάστε τους» κλπ. Οι σαμποταριστές μας αδιαφορούν για τις φωνές, τις κραυγές και τις απειλές που ακούνε. Συνεχίζουν να τρέχουν μέσα σ' αυτές τις γυμνές λάκες, όσο μπορούν πιο γρήγορα. Προσπαθούν να προλάβουν να φτάσουν στο ποτάμι. Να το περάσουν και να βγουν στο δάσος, όπου εμείς είχαμε κάνει λούφα. Πλησίαζαν στην άκρη του Αλιάκμονα, όταν ένας «Γαλατάς» που μόλις είχε απογειωθεί απ' το αεροδρόμιο της Χρούπιστας τους εντοπίζει να τρέχουν και αρχίζει να τους ρίχνει χειροβομβίδες, ενώ στη συνέχεια παίρνει στροφή, κατεβαίνει χαμηλά και από ένα ύψος 150-200 μ. αρχίζει να τους μυδραλλιοβολεί. Ο κίνδυνος της ζωής των μαχητών ήταν φανερός και πολύ υπαρκτός. Το ένιωσαν αυτό και οι μαχητές μας. Αναγκάζονται να σταματήσουν να τρέχουν. Ξάπλωσαν στη γη, όπου βρέθηκαν. Ένας απ' αυτούς καταγανακτισμένος καταφεύγει σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια, ανοίγει πυρά κατά του αεροπλάνου με το αυτόματο στάγιερ, εν γνώσει του ότι αυτή η βολή ήταν άσκοπη μια και το βεληνεκές αυτού του όπλου ήταν μικρό.

Ο σκοπευτής Δ. Μιχαλόπουλος είχε ήδη ακουμπήσει το οπλοπο-

λυβόλο ΜΠΡΕΝΤ σε μια διχάλα ενός δέντρου και είναι πανέτοιμος μόλις του δοθεί εντολή να εκδικηθεί επάξια του αεροπειρατή. Δίπλα του στεκόταν ο κοντοχωριανός του Γ. Τσουλοχρήστος που επιθυμούσε να δει ακόμα μια φορά τα θαύματα της ευστοχίας του αξεχώριστου φίλου του. Στο λόχο μας είχαν όλοι να μιλούνε για την εύστοχη βολή αυτού του σκοπευτή, τόσο είχε εξειδικευτεί στη βολή του οπλοπολυβόλου που μπορούσε να σου αφαιρέσει το δίκωχο χωρίς να σου αγγίξει το κεφάλι.

Γίνεται κατανοητό τι σήμαινε τώρα για ένα τέτοιο σκοπευτή υψηλής τάξης, ποια θα ήταν τύχη ενός πελώριου αντικειμένου σαν το αεροπλάνο και μάλιστα σε απόσταση 200-250 μ.

Εμείς μέχρι τώρα δεν θέλαμε να ανοίξουμε πυρά για να μην αποκαλυφτεί η ύπαρξή μας εδώ. Όταν όμως είδαμε ότι το μαχαίρι έφτασε στο κόκαλο έπρεπε να πάρουμε μέτρα για να υπερασπίσουμε τους συντρόφους που βρίσκονταν μπροστά σε μια εξαιρετικά επικίνδυνη κατάσταση. Μόλις ο Μιχαλόπουλος πήρε το πράσινο φως, αυτοσημίς με μια αδιάκοπη και εύστοχη ριπή γαζώνει όλη την επιφάνεια του αεροπλάνου απ' τη μύτη μέχρι την ουρά, βλέπουμε ευδιάκριτα πώς οι σφαίρες χτυπούν το γιαλιστερό κορμί του. Η εύστοχη βολή έκανε την δουλειά της, το αεροπλάνο επλήγη στα σοβαρά. Βγάζει καπνό, σταματάει να καταδιώκει τους μαχητές μας. Ρίχνει συμπληρωματικά δυο καπνογόνες χειροβομβίδες, ανεβαίνει ψηλά και παίρνει στροφή για το αεροδρόμιο της Κοζάνης. Στην αρχή εμείς νομίσαμε ότι θα πέσει. Ίσως ο ενισχυμένος θώρακας να τον έσωσε απ' την καταστροφή και την πτώση. Συνήθως τα αεροπλάνα αυτού του τύπου, οι «Γαλατάδες», όπως εμείς τους ονομάζαμε, απόφευγαν να κατεβούν σε χαμηλό ύψος, μια και γνώριζαν ότι από κοντινή απόσταση μπορούσαν να πληγούν από πυρά πολυβόλων. Αναμφισβήτητα αυτό τον κανόνα τον γνώριζε και τούτος ο «παλικαράς», δεν μπορούσε όμως να πιστέψει, να φανταστεί ότι στο στρατοκρατούμενο χώρο της Καστοριάς θα βρισκόταν αντάρτες και μάλιστα θα τολμούσαν μέρα μεσημέρι να ανοίξουν αντιαεροπορικά πυρά. Μόλις το αεροπλάνο απομακρύνθηκε, οι μαχητές μας σηκώνονται και αρχίζουν να τρέχουν με την ίδια ένταση προς τα κάτω. Μπαίνουν και διασχίζουν τον Αλιάκμονα σε ανοιχτό μέρος με λιγότερο νερό.

Αμέσως τρέχουμε κι εμείς προς βοήθειά τους. Με μεγάλη χαρά τους συναντάμε τη στιγμή που έβγαιναν απ' το ποτάμι. Τους αγκαλιάζουμε συντροφικά. Τους συγχαίρουμε. Δυνατά λαχανιασμένοι και φανερά κατάκοποι απ' την κούραση απ' το συνεχή εξαναγκαστικό τρέξι-

μο, δύσκολα στέκονται στα πόδια τους. Ωστόσο μέσα τους ένιωθαν ικανοποίηση, ενθουσιασμό για την επάξια εκπλήρωση της αποστολής που ανέλαβαν. Τα ίδια αισθήματα κυριαρχούσαν κι ανάμεσα σε μας τους άλλους γι' αυτή την εντυπωσιακή και θεαματική πολεμική επιτυχία που επιτεύχθηκε. Τους πιάνουμε απ' το χέρι. Τους βοηθούμε. Και μαζί βγαίνουμε πιο πάνω στο δάσος. Εκεί κάνουμε μια μικρή στάση. Παίρνουν την πρώτη ανάσα. Συνέρχονται.

Ήταν επόμενο το απρόσμενο και απροσδόκητο αυτό καταστροφικό σαμποτάζ να ξαφνιάσει. Να επιφέρει τρομερή σύγχιση και να συνταράξει συθέμελα όλα τα μέχρι τώρα σχεδιαζόμενα μέτρα ασφάλειας των διοικήσεων της αντίπαλης στρατιωτικής ηγεσίας. Την οδήγησαν να πάρει τα πιο επείγοντα και έκτακτα μέτρα. Για να ελέγχει τις εξελίξεις θέτει σε κατάσταση συναγερμού όλες τις στρατιωτικές φρουρές που στρατοπέδευσαν σ' αυτό το χώρο. Με τα ίδια τα μάτια μας βλέπουμε την δραματική εικόνα που παρουσίαζαν τα πράγματα στην δημοσιά στην απέναντι όχθη του ποταμού. Αυτοκίνητα γεμάτα με στρατό, θωρακισμένα οχήματα, μηχανοκίνητοι γερανοί κινούνται επειγόντως απ' την Καστοριά, απ' την Χρούπιστα προς το μέρος που έγινε αυτό το πρωτοφανές μαζικό σαμποτάζ. Ιδιαίτερο τόνο σ' αυτή τη συγκλονιστική εικόνα δίνει ο απόηχος απ' τις συνεχείς σειρήνες των πολλών ασθενοφόρων που και αυτά παίρνουν ενεργά μέρος σ' αυτή τη γενική κινητοποίηση.

Άμεσες και φανερές είναι οι κατοπινές μεγάλες κινητοποιήσεις της αντίπαλης στρατιωτικής ηγεσίας για την καταδίωξη και τη σύλληψή μας. Όλα την ευνοούν στην πραγματοποίηση αυτού του σκοπού. Με ακρίβεια είχε εντοπιστεί το σημείο ύπαρξής μας. Βρισκόμασταν δίπλα της σε απόσταση περίπου 2 χλμ. απ' την Χρούπιστα, σε ένα χώρο που ελέγχονταν πλήρως απ' τις αναρίθμητες φρουρές της. Στην πραγματικότητα μας είχε μέσα στην φάκα.

Περιττό να επισημανθεί τι σήμαινε σ' αυτές τις συνθήκες να μετακινηθείς μέρα μεσημέρι σε τελείως άγνωστα για μας μέρη. Η διαμορφωθείσα κατάσταση προκαθόριζε πόσο άγνωστο και ζοφερό αναμένονταν να είναι το παραπέρα δικό μας το τι μέλει γινέσθαι. Σ' όλες τις περιπτώσεις ο αγώνας για τη διάσωσή μας έπρεπε να συνεχιστεί, ανεξάρτητα αν οι πιθανές προοπτικές για να βρεθεί κάποια διέξοδος ήταν πρακτικά ανύπαρκτες.

Για μας τώρα δεν έμπαινε μπροστά μονάχα το καθήκον όσο το δυνατό το γρηγορότερο να απομακρυνθούμε απ' το σημείο σύγκρουσης, αλλά και να σκεφτούμε προς ποια κατεύθυνση αυτό μπορούσε να

πραγματοποιηθεί.

Μόλις τα παιδιά ξεκουράστηκαν για λίγο, ξεκινήσαμε προς τα πάνω, προς τα υποτειθέμενα «μετόπισθεν». Το μέρος αν και δασωμένο, διακόπτονταν συχνά από βαθιές νεροφαγιές και μικροχαράδρες. Προχωρώντας διακρίνουμε μπροστά μας ένα χωριό. Αργότερα μάθαμε ότι ήταν η Αμμουδάρα. Αριστερότερα στο βάθος βλέπουμε ένα ακόμα άγνωστο για μας χωριουδάκι. Ήταν η Λάγορα. Δεν απήχαμε και πολύ όταν απ' την πλευρά της Αμμουδάρας ακούμε τα μπαμ-μπουμ. Να πέφτουν δηλαδή ξεκωρίστοί πυροβολισμοί και ριπές αυτομάτων. Με τα κιάλια διαπιστώσαμε εχθρικές δυνάμεις που κατευθύνονταν ανιχνευτικά προς το μέρος μας. Το γεγονός αυτό μας κάνει να κωλώσουμε. Να σταματήσουμε την προώθησή μας. Να μας βάλει σε σκέψη τι θα κάνουμε πιο πέρα. Ύστερα από μια σύντομη ανταλλαγή γνωμών θεωρήθηκε σαν πιο σωστό να ελιχθούμε προς την κατεύθυνση ανάμεσα Λάγορα και δεξιά όχθη του Αλιάκμονα με την προοπτική να καλυφτούμε εκεί έως τον ερχομό της νύχτας. Αλλάζουμε πορεία. Στρίβουμε αριστερότερα. Δεν προλαβαίνουμε να προχωρήσουμε και πολύ κι ακούμε και απ' αυτή την πλευρά πυροβολισμούς, ριπές. Πρόκειται για συνηθισμένη συμπεριφορά των τμημάτων ΜΑΥ που ξεκινούσαν συχνά κάθε μετακίνησή τους με άσκοπους πυροβολισμούς. Για μας γίνεται πια φανερό ότι όλες οι τοπικές γειτονικές φρουρές είχαν πάρει εντολή να κινηθούν προς ανίχνευση της περιοχής. Σταματούμε. Κάνουμε σκέψεις για κάποιο άλλο σενάριο διεξόδου.

Ένα καινούργιο κι απρόοπτο φαινόμενο που αντικρύσαμε, αλλάζει τα πάντα. Μας ξαφνιάζει. Μας αναγκάζει να εγκαταλείψουμε κάθε σκέψη προς αυτή την κατεύθυνση. Αυτό γίνεται, όταν είδαμε ένα τμήμα στρατού δύναμης περίπου λόχου να κινείται απ' την πλευρά που έγινε η ανατίναξη προς το μέρος μας. Να περνάει το ποτάμι και ακροβολισμένο να ανιχνεύει το γύρω έδαφος. Ο πλήρης εγκλωβισμός μας είναι πια υπαρκτό δεδομένο. Αυτό σημαίνει ότι όλες οι ελπίδες για την διάσωσή μας έχουν πια χαθεί, ενώ η συνάντησή μας με τον θάνατο είναι αναπόφευκτη και μάλιστα πολύ κοντά. Για παράδοσή μας δεν μπορούσε να γίνει λόγος. Το καρδιοχτύπι βαράει σαν ταμπούρλο. Η αδιέξοδη αυτή κατάσταση μας κάνει να κοιταχτούμε σιωπηλά στα μάτια. Στα βλέμματα των παιδιών δεν διαπιστώνεται ένδειξη λιποψυχίας. Όλοι τους διατηρούν απόλυτα την ψυχραιμία τους, γεγονός που ιδιαίτερα με ενθαρρύνει. Μας κάνει να είμαστε ακόμα πιο τολμηροί και εφευρετικοί στη σκέψη. Αρχική μας σκέψη ήταν να πιάσουμε μια κορφούλα και παίρνοντας κυκλική διάταξη να πολεμήσουμε εκεί μέχρι

αυτοθυσίας, μέχρι εσχάτων.

Το μυαλό μας που ακόμα δεν έπαψε να λειτουργεί προτίμησε μια άλλη επιλογή, να κινηθούμε όσο το δυνατό πιο κοντά προς την κατεχόμενη Χρούπιστα και να καλυφτούμε σε τέτοιο σημείο που να έκανε απίθανες τις εχθρικές υποψίες ότι εκεί μπορούσαν να κρύβονται αντάρτες. Εάν πάλι γίνουμε αντιληπτοί, εκεί να δώσουμε την τελική μάχη. Έτσι και έγινε. Προλαβαίνουμε να κάνουμε λούφα μέσα σε κάτι πυκνούς θάμνους μιας πλαγιάς ανάμεσα στην Χρούπιστα και στο χωριό Λαχανόκηποι. Σε λίγο βλέπουμε μια ομάδα στρατού να κινείται ακροβολισμένη κατά μήκος του αντερείσματος, ανιχνεύοντας το έδαφος. Μας πλησιάζουν φτάνουν αρκετά κοντά μας σε απόσταση 30-40 μέτρα απ' το γουπατάκι, όπου εμείς έχουμε κάνει λούφα. Με το χέρι στην σκανδάλη και με κομμένη την ανάσα παρακολουθούμε από μέσα από τα κλαριά των θάμνων τις κινήσεις τους. Αποφεύγουν να κατεβούν στον κρυψώνα μας. Περνούν δίπλα μας χωρίς να μας πάρουν χαμπάρι. Προχωρούν πιο πάνω. Εκεί ενώνονται με τα άλλα τμήματα και όλοι μαζί μέχρι το τέλος της μέρα που επέστρεψαν στις βάσεις τους συνεχίζουν το χτένισμα της περιοχής χωρίς αποτέλεσμα, μια και εμείς βρισκόμασταν αλλού και όχι εκεί που εκείνοι μας έψαχναν. Χάρη στο ότι επιλέξαμε καλό μέρος να κάνουμε λούφα, αυτό μας επέτρεψε την τελευταία στιγμή να βρεθούμε έξω από το χώρο του χτενίσματος και να αποφύγουμε μια καταστροφική σύγκρουση.

Ήρθε επιτέλους η πολυπόθητη νύχτα, αυτός ο παντοτινός προστάτης των ανταρτών. Βγαίνοντας απ' τους θάμνους, αισθανόμαστε ανακούφιση. Μεγάλη χαρά και ικανοποίηση απ' την ευνοϊκή εξέλιξη των πραγμάτων, απ' την επάξια εκπλήρωση της αποστολής. Με υψηλή μαχητική διάθεση παίρνουμε το δρόμο της επιστροφής, φτάνουμε στον Αλιάκμονα, διασχίζουμε τα νερά τραγουδώντας σιωπηλά: «Για τους σαμποταριστές μας δεν υπάρχουνε φραγμοί, το φανέρωσαν στη μάχη, στα γεφύρια, στη γραμμή...».

Περάσαμε προσεκτικά τη δημοσιά χωρίς δυσκολία. Βρήκαμε το γνωστό δρομάκι που μας έβγαλε υποχρεωτικά στο Μύλο. Ο μυλωνάς ανήσυχος, καταφοβισμένος και κατατρομαγμένος, τον έπιασε γλωσσοδέτης μόλις μας είδε και μας γνώρισε. Δεν μπορούσε να μιλήσει. Δεν ήξερε πώς να μας φερθεί. Τελικά ακούμε να μας λέει περίπου: «Παιδιά μου, τι είναι αυτό που μου κάνετε; Θα μου κάψετε το σπίτι, την οικογένειά μου. Με καλούν αύριο να πάω στην Καστοριά για ανάκριση. Θα με περάσουν από στρατοδικείο. Σας παρακαλώ φύγετε και να μην ξαναπεράσετε. Για εσάς όλα εγώ τα πλήρωσα κλπ.». Σ' αυτόν ξέ-

σπασε ο στρατός μετά την χθεσινή ανατίναξη. Επέδραμε στο μύλο. Τον πιάσαν. Τον κακοποίησαν. Τον απείλησαν ότι θα τον περάσουν στρατοδικείο κλπ. Τον θεωρούσαν υπεύθυνο για το σαμποτάζ που έγινε. Έκαναν το μύλο άνω κάτω, ψάχνοντας να βρουν κρυμμένους αντάρτες. Τον ρωτήσαμε να μας πει τι είχε συμβεί. «Μη ρωτάτε παιδιά μου. Δεν περιγράφεται. Δε μολογιέται το τι έγινε. Έγινε χαμός. Πραγματική πανωλεθρία. Μια μεγάλη φάλαγγα με πολλά αυτοκίνητα πνάχτηκε στον αέρα. Ένα ολόκληρο τάγμα έγινε κάρβουνα. Κάπκε απ' τις φλόγες». Νύχτα περάσαμε απ' το ακατοίκητο Κουσταράζι και σε μια δασωμένη πλαγιά πιο πέρα σταματήσαμε για ύπνο.

7 Νοεμβρίου. Η σημερινή ημέρα είχε διπλή σημασία για μας. Γιορτάζονταν η 21η επέτειος της Μεγάλης Οχτωβριανής Σοσιαλιστικής Επανάστασης του 1917, αλλά ήταν και η ημέρα που τελείωνε η προθεσμία της δίμηνης πολεμικής άμιλλας που είχε προκηρύξει το ΓΑ του ΔΣΕ προς τιμή αυτής της επετείου. Το χτεσινό σαμποτάζ ήταν ένα πρόσθετο θετικό ενεργητικό στους πολεμικούς δείκτες του λόχου μας. Ενώ η διμοιρία μας εξασφάλιζε στα σίγουρα την πρώτη θέση. Σε όλο το δρόμο της επιστροφής επικρατούσε ανάμεσά μας επαναστατική διάθεση και κέφι. Τα καλαμπούρια, τα πειράγματα, οι διάφορες σπόντες δίνουν και παίρνουν. Μετά από μια τέτοια εξαιρετικά σημαντική πολεμική επιτυχία όλα ήταν εξηγήσιμα και δικαιολογημένα.

Γνωρίζαμε ότι στην Γέρμα υπήρχε καφενείο, όπου όποιος είχε λεφτά μπορούσε να παραγγείλει ούζο, στραγάλια, λουκούμια κλπ. Ακόμα βρισκόμενοι στο δρόμο έγινε πρόταση μόλις θα φτάσουμε σ' αυτό το χωριό να σταματήσουμε να «βρέξουμε» αυτή τη μεγάλη επιτυχία. Έτσι και έγινε. Μπαίνοντας στο χωριό, σταματούμε στο καφενείο. Μαζέψαμε ό,τι οικονομίες είχε ο καθένας και κάναμε παραγγελία. Αυτός ο τρόπος εμφάνισής μας στο χωριό προκάλεσε υποψίες στους ανθρώπους της οργάνωσης του χωριού και στους 2 ΚΑΠΑπίτες που ήταν εδώ και παραλίγο να οδηγηθούμε σε παρεξήγηση. Συνήθως όταν κάποιο άγνωστο αντάρτικο τμήμα έμπαινε στο χωριό, προσπαθούσε να πάρει επαφή με την οργάνωση του χωριού ή με τις υπηρεσίες του ΚΠ. Εμείς που επιστρέφαμε στο τμήμα μας που εδώ και δυο μήνες περίπου δρούσε στο χώρο του Συνιάτσικου, δεν διέτρεχε κανένας λόγος να καταφύγουμε σε παρόμοιες ενέργειες. Όταν ο ομαδάρχης Κύρκος πήγε σε ένα διπλανό σπίτι να ζητήσει λίγο ψωμί για τις ανάγκες του τραπεζιού, τον πλησιάζουν δυο ΚΑΠΑπίτες. Αρχίζουν να τον ρωτούν από ποιό τμήμα είναι. Πού πάνε κλπ. Αυτή τη συμπεριφορά ο Κύρκος δεν την θεώρησε σωστή και αρνείται να δώσει εξηγήσεις. Ακολουθεί έντο-

νη λογομαχία μεταξύ τους και οι φωνές τους έφτασαν μέχρι και σ' εμάς. Χρειάστηκε να επέμβουμε για να επιλυθούν οι «διαφορές» ήρεμα.

Όταν τις βραδινές ώρες φτάσαμε στον καταυλισμό του λόχου, το τμήμα ετοιμάζονταν να τιμήσει την 21η επέτειο της Οχτωβριανής Επανάστασης. Μόλις μας είδαν τα παιδιά, χάρηκαν πάρα πολύ. Έτρεξαν να ρωτήσουν, να μάθουν τι έγινε. Η διοίκηση είχε πληροφορηθεί απ' το ράδιο ότι έγινε το σαμποτάζ. Δεν γνώριζε όμως τίποτε για την τύχη μας. Τους ενημερώσαμε για τα πάντα. Οι Βρατσάνος, μπαρμπα-Κίτσος, Χαριζόπουλος φανερά υπερικανοποιημένοι απ' το σημαντικό αυτό σαμποταριστικό επίτευγμα συγχάρηκαν όλους τους συντελεστές με προσωπικές χειραψίες. Στη συγκέντρωση που ακολούθησε, αφιερωμένη στην 21η επέτειο του Μεγάλου Οχτώβρη μίλησε ο Αν. Βρατσάνος. Η ομιλία του διακόπτονταν συχνά από δυνατές ζητωκραυγές υπέρ της Οχτωβριανής Επανάστασης, του Μεγάλου Στάλιν, του Ν. Ζαχαριάδη. Ακολούθησε μαζική πανηγυρική εκδήλωση με μαζικούς χορούς, ομαδικά τραγούδια που κράτησε μέχρι αργά τη νύχτα.

8-13 Οκτωβρίου. Ξεχωριστά σαμποταριστικά συνεργεία του λόχου μας, πηγαίνουν σε νυχτερινές αποστολές, πραγματοποιούν ναρκοθετήσεις στο δημόσιο δρόμο Σιάπιστας – Νεάπολης – Βογατσικό.

Το χτύπημα της φρουράς και η καταστροφή της γέφυρας της Νεάπολης

14 Οκτωβρίου. Αυτή τη βραδιά τμήματα της 18ης Ταξιαρχίας και ο δικός μας λόχος σαμποτέρ ξεκινήσαμε για καινούργια επιθετική ενέργεια με στόχο την καταστροφή της γέφυρας Νεάπολης. Η σημασία αυτής της επιχείρησης δεν βρισκόταν μονάχα στο γεγονός ότι θα καταστρέφονταν ένα τεράστιο τεχνικό έργο μεγάλων διαστάσεων, αλλά και στο ότι η γέφυρα αυτή βρισκόταν πάνω στην κεντρική οδική αρτηρία, απ' την οποία καθημερινά γινόταν ο ανεφοδιασμός σε πολεμικό υλικό, τρόφιμα, στρατιωτικές ενισχύσεις κλπ. των σχηματισμών του Κυβ. Στρατού που πολεμούσαν στα μέτωπα του Βίτσι και του Γράμμου. Το σταμάτημα έστω και για λίγες μέρες αυτού του εφοδιασμού θα δημιουργούσε σοβαρές δυσχέρειες στα παραπάνω πολυάριθμα τμήματα του Κυβ. Στρατού. Ο αντίπαλος που γνώριζε πολύ καλά την τεράστια στρατιωτική σημασία αυτής της γέφυρας εγκατέστησε για την φρούρησή της μια αξιόμαχη διλοχία, η οποία έχοντας σαν στήριγμα το δε-

σπόζον ύψωμα στην αριστερή όχθη του Αλιάκμονα πήρε όλα τα μέτρα, οργάνωσε ένα σύστημα κυκλικής άμυνας, το οποίο το πλαισίωσε με πολυβολεία, χαρακώματα, συρματοπλέγματα, ναρκοπέδια κλπ. Στον εσωτερικό χώρο είχε εγκατασταθεί ομαδικούς όλμους, πολυβόλα, ολμίσκους. Στο ίδιο σημείο κρατούσε και την εφεδρική του δύναμη. Ήταν ένα ισχυρό αμυντικό οχυρό που θα επέτρεπε σ' αυτό το τμήμα να διεξάγει εάν χρειαστεί διαρκή αυτόνομη άμυνα.

Θα πρέπει ακόμα να επισημανθεί ότι ύστερα απ' την τελευταία δική μας αποτυχημένη προσπάθεια για την ανατίναξη της γέφυρας που έγινε στις 23-10-1948, ο αντίπαλος ενίσχυσε αυτό το οχυρό με καινούργιες δυνάμεις. Πήρε μια σειρά άλλα συμπληρωματικά μέτρα ασφάλειας. Η διοίκηση της επιχείρησης Βαϊνάς – Βρατσάνος καταλάβαιναν πολύ καλά ότι η προσβολή ενός τέτοιου ισχυρού αμυντικού οχυρού δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Την κατάσταση την έκανε περισσότερο πολύπλοκη το γεγονός ότι στα χέρια των ανταρτών δεν υπήρχαν βαριά όπλα (πυροβόλα, όλμοι, αντιαρματικά κλπ.) απαραίτητα για την προσβολή των ισχυρών αμυντικών θέσεων του αντιπάλου. Στην επίθεση θα συμμετείχαν ένα μέρος των τμημάτων της 18ης Ταξιαρχίας και ο δικός μας λόχος σαμποτέρ. Συγκεκριμένα τα τμήματα της 18ης Ταξιαρχίας πήραν αποστολή να χτυπήσουν και να εξοντώσουν το μεγαλύτερο μέρος της εχθρικής φρουράς του οχυρού, καθώς επίσης να βγάλουν πλαγιοφυλακές στις πιο πιθανές κατευθύνσεις κινήσεων των εχθρικών ενισχύσεων. Ενώ ο δικός μας λόχος σαμποτέρ αναλάμβανε να επιτεθεί να χτυπήσει και να εξοντώσει το κομμάτι εκείνο της εχθρικής φρουράς που κρατούσε την άκρη της γέφυρας στην αριστερή όχθη του ποταμού Αλιάκμονα. Ειδικά για την αποστολή του δικού μας λόχου η διαταγή καθόριζε ότι αμέσως μετά την κατάληψη των πρώτων εχθρικών πολυβολείων στην αριστερή όχθη του ποταμού και ανεξάρτητα απ' το ποια θα ήταν η παραπέρα εξέλιξη της μάχης στους άλλους τομείς της επίθεσης και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες, συνεργείο σαμποταριστών θα εισορμούσε με ταχύτητα στον πυθμένα του ποταμού με σκοπό να εκπληρώσει την αποστολή σχετικά με την καταστροφή της γέφυρας. Το όλο έργο της τεχνικής πλευράς, της εμπυρευμάτωσης, της σύνδεσης, της πυροδότησης και της έκρηξης είχε ανατεθεί σ' εμένα και στον Απ. Παπαθεοδώρου. Απ' τα παραπάνω φαίνεται ότι ο λόχος μας αναλάμβανε να καταστρέψει πάση θυσία τη γέφυρα που ήταν και ο κύριος στόχος όλης της επιχείρησης.

Όλα τα τμήματα έφτασαν απαρατήρητα και χωρίς προβλήματα στην καθορισμένη βάση εξόρμησης. Κύριος στόχος της επιχείρησης

που έπρεπε πρώτα απ' όλα να καταληφτεί ήταν τα εχθρικά πολυβολεία που ήταν εγκατεστημένα στην άκρη της γέφυρας στην αριστερή όχθη του ποταμού.

Η αποστολή να επιτεθεί και να καταλάβει αυτά τα πολυβολεία ανατέθηκε στην διμοιρία του Νίκου Κατσιαμάκη, έναν ικανό έμπειρο και τολμηρό διοικητή, ατρόμητο επαναστάτη. Ήταν απόφοιτος της ΣΑΓΑ και της σχολής μηχανικού. Κατάγονταν απ' το χωριό Γιαννοχώρι της Καστοριάς.

Ο διμοιρίτης Ν. Κατσιαμάκης σαν παλιός αντάρτης απ' το 1946 δεν είναι πρώτη φορά που πάει στη μάχη. Που παίρνει μέρος σε παρόμοιες τολμηρές επιθετικές αποστολές. Πάντα διακρίνονταν για την προσωπική του παλικαριά. Όλα αυτά τον έκαναν να αναδειχτεί σε έναν εξαίρετο διοικητή. Αυτό εξάλλου φαίνεται απ' τον τρόπο που προετοίμασε και καθοδήγησε κι αυτή την επίθεση. Πριν ξεκινήσει γι' αυτή τη μάχη προετοιμάζει ηθικοπολιτικά τους μαχητές του. Τους συγκεντρώνει. Τους μιλάει για την αποστολή που πήρε η διμοιρία. Για την σοβαρότητά της. Τους εξηγεί λεπτομερειακά για τον τρόπο ενέργειας. Για τους παράγοντες που εξασφάλιζαν την επιτυχία. Μια σειρά άλλες απαραίτητες οδηγίες. Με τη βοήθεια του σκότους, οι εμψυχωμένοι γενναίοι μαχητές της διμοιρίας του φτάνουν και πιάνουν θέσεις εφόδου σ' απόσταση 40-50 μ. απ' την πρώτη γραμμή άμυνας του αντιπάλου. Απ' τις θέσεις που βρίσκονται διακρίνουν πιο πάνω στο φόντο του ορίζοντα τους δυο σκοπούς που φρορούσαν τα πολυβολεία στην άκρη της γέφυρας. Ξαπλωμένοι πάνω στη γη αρχίζουν την δουλειά για το άνοιγμα των διαδρόμων στα εχθρικά συρματοπλέγματα. Χάρη στη μεγάλη πρακτική εξάσκησή τους, την πολεμική τους εμπειρία που είχαν αποχτήσει οι σαμποταριστές, κατάφεραν να κόψουν τα σύρματα. Να ανοίξουν τους απαιτούμενους διαδρόμους χωρίς να τους πάρουν χαμπάρι οι δυο φρουροί που μπροστά τους αγρυπνούσαν.

Την καθορισμένη ώρα της επίθεσης, τα εχθρικά πολυβολεία δέχονται τον εύστοχο βομβαρδισμό από τις κεφαλές των πάντζερ που εκτόξευσε η διμοιρία του Ν. Κατσιαμάκη. Ο απρόσμενος αιφνιδιασμός, οι τρομακτικές λάμψεις των εκρήξεων και οι ισχυρές ομοβροντίες αυτού του φοβερού όπλου σκορπάνε το φόβο και τον τρόμο στους ξέχνιαστους αμυνόμενους σε σπηλιές βαθιού ύπνου. Αυτός ο εφιάλτης συμπληρώνεται τώρα με μια άλλη απειλή απ' την κεραυνοβόλα και ορμητική έφοδο των σαμποταριστών που ακολούθησε και συνοδεύονταν με συνεχή ασταμάτητα πυρά αυτομάτων, πολυβόλων. Με μια δυνατή ομαδική κραυγή: ΑΕΡΑ! ΑΠΑΝΩ ΤΟΥΣ! Χρειάστηκαν όλα κι όλα δύο

λεφτά για τους σαμποταριστές μας να βρεθούν καβάλα πάνω στα εχθρικά πολυβολεία του ισχυρού οχυρού στην άκρη της γέφυρας. Έτσι αστραπιαία που εξελίχθηκαν τα πράγματα δεν άφησαν όρια στους αμυνόμενους ούτε να συνέλθουν, μα ούτε και να προβάλουν αντίσταση. Να πιαστούν, σχεδόν στο σύνολό τους αιχμάλωτοι μέσα στα πολυβολεία και σε μια υπόγεια αποθήκη που προσπάθησαν να σωθούν. Μερικές ξεχωριστές προσπάθειες αντίστασης που έγιναν εξουδετερώθηκαν στη γέννησή τους. Οι σαμποταριστές γίνονται κυρίαρχοι στην αριστερή όχθη του ποταμού. Έλαβε χώρα ένας κλασικός επιτυχής αιφνιδιασμός με θεαματικά και εντυπωσιακά αποτελέσματα. Αυτή η έκβαση επιβεβαίωνε ότι η πρώτη φάση αυτού του εξαιρετικά επικίνδυνου σχεδιαζόμενου σαμποταριστικού εγχειρήματος εκπληρώθηκε με επιτυχία. Η υπόγεια αποθήκη-αμπρί που ήταν στην άκρη της γέφυρας είχε φως και άλλες εγκαταστάσεις. Σ' αυτή ήταν σπαγμένες μεγάλες ποσότητες ειδών ρουχισμού, υπόδησης, τροφίμων, οπλισμού, πολεμοφοδίων. Πάρθηκαν αμέσως μέτρα για την μεταφορά στα μετόπισθεν τόσο των λαφύρων, άλλο τόσο και των 20 περίπου αιχμαλώτων.

Την ίδια ώρα εκδηλώθηκε η επίθεση και των άλλων τμημάτων μας. Έτσι η μάχη γενικεύεται σ' όλη την περίμετρο του οχυρού. Αυτοστιγμής άναψε το πελεκούδι. Καίγεται ο τόπος απ' τις ασταμάτητες ριπές. Απ' τις συνεχείς εκρήξεις οβίδων. Απ' τις έγχρωμες φωτοβολίδες που συνεχώς εκτοξεύονταν στον ουρανό. Δημιουργούνταν ένα πολεμικό, εντυπωσιακό, θεαματικό, ποικίλο πυροτέχνημα. Και στις δυο μεριές διεξάγεται ένας σκληρός και σφοδρός αγώνας. Σε ξεχωριστά σημεία της εχθρικής διάταξης οι αντάρτες κατορθώνουν να διασπάσουν την άμυνα του αντιπάλου και να προωθήσουν τις θέσεις τους. Τελικά επικράτησε μια σχετική ισορροπία δυνάμεων. Και η έντονη αντιπαράθεση συνεχίζεται με ανταλλαγή πυρών. Παίρνει μορφή αγώνα θέσεων.

Τα δυο δικά μας σαμποταριστικά συνεργεία που προορίζονταν να καταστρέψουν τη γέφυρα, καιροφυλακτούσαν, περιμένοντας πανέτοιμα τη στιγμή να μπουν σε δράση. Μόλις έγινε αντιληπτό ότι ένα μέρος της αριστερής όχθης του ποταμού καταλήφθηκε απ' τους άνδρες της διμοιρίας του Κατσαμάκη, τραβούμε ίσια για την γέφυρα. Πολύ γρήγορα βρισκόμαστε κάτω από αυτή. Περνούμε τα πρώτα μικρά υπόβαθρά της. Προχωρούμε πιο κάτω προς τον πυθμένα του ποταμού με σκοπό να καταστρέψουμε τα δυο απ' τα κεντρικά και υψηλά μεσόβαθρα. Το βάθος του νερού δεν ήταν μεγάλο. Δεν μας δημιουργεί ιδιαίτερα προβλήματα στην προώθησή μας. Μονάχα κοντά στα μεσόβαθρα

υπήρχαν γούρνες με πολύ νερό που το βάθος τους έφτανε το 1,5 μ. Το μέρος βάζεται. Χρησιμοποιούμε όσο μπορούμε καλύτερα το απυρόβλητο. Φτάνοντας στον προορισμό μας, κάνουμε μια συνοπτική αναγνώριση. Καταλήξαμε πού θα τοποθετηθούν τα γεμίσματα της εκρηκτικής ύλης. Το φως των φωτοβολίδων μας δίνει την δυνατότητα αρκετά παρασταπικά και λεπτομερειακά να δούμε τις μεγάλες διαστάσεις αυτού του τεράστιου τεχνικού συμπλέγματος.

Οι βασικές παράμετροι μιλούσαν μόνες τους γι' αυτό. Ύψος πάνω από 12 μ., πλάτος 6.μ., πάχος 1,5 μ. Αυτό σήμαινε ότι το βάρος του κάθε μεσόβαθρου έφτανε στους 300 τ. Βρεθήκαμε μπροστά σε έκπληξη όταν αντικρίσαμε μπροστά μας αυτές τις υψηλές και κολοσσιαίες κολόνες. Μας έκαναν να μην πιστεύουμε οι ίδιοι ότι μπορεί να βρεθεί μια τέτοια δύναμη που θα μπορούσε να τραντάξει απ' την θέση της αυτή την τεράστια μάζα και να καταστρέψει αυτό το σφιχτοδεμένο τεχνικό μεγαθήριο.

Ανάμεσα στους σαμποταριστές που πήραν μαζί μας μέρος σ' αυτή την ανατίναξη ήταν ο Χρυσ. Βλαχάκης, ο Στ. Γκέτσος, ο Δ. Κύρκος, ο Ν. Μότσιος, ο Αχ. Μποζοβίτης, ο Γ. Τσουλοχρήστος.

Η αντίπαλη διοίκηση του οχυρού που αντιλήφθηκε τις προθέσεις μας κατάλαβε ότι ο «καβγάς» γινόταν για τη γέφυρα, στρέφει το μεγαλύτερο μέρος των πυρών από τα όπλα της προς αυτή την κατεύθυνση με σκοπό να εμποδίσει την ανατίναξη της γέφυρας. Εξάλλου αυτό το διαπιστώσαμε και με τα ίδια τα μάτια μας όταν είδαμε τις σφαίρες απ' τις συνεχείς ριπές των πολυβόλων να χτυπούν στον καθρέπτη του νερού του ποταμού και τους μπετονένιους τοίχους των μεσόβαθρων. Αυτά τα μέτρα επιδεινώνουν σημαντικά τα πράγματα στον τομέα της γέφυρας με αποτέλεσμα να καθηλωθούμε. Να σταματήσει για λίγο κάθε δική μας μετακίνηση. Να μας δημιουργήσουν μια σειρά αξεπέραστες δυσκολίες για την εκπλήρωση της αποστολής μας. Η μεγαλύτερη δυσχέρεια που αντιμετωπίζαμε αυτή τη στιγμή, ήταν η μεταφορά της εκρηκτικής ύλης στο σημείο που θα γίνονταν η εμπυρευμάτωση. Και κάτω απ' αυτές τις εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες που διαμορφώθηκαν οι σαμποταριστές μας δεν σκέφτονται να γυρίσουν πίσω. Συνεχίζουν να έχουν το νου τους μονάχα πώς να πάνε μπροστά. Με τα τσουβάλια γεμάτα εκρηκτική ύλη στους ώμους, σκυμμένοι με σβελτάδα και φανερό μεγάλο ρίσκο για την ζωή τους περνούν τη διαδρομή απ' το ένα μεσόβαθρο στο άλλο. Στο απυρόβλητο μέρος πίσω απ' τον κάθε κορμό παίρνουν μια ανάσα. Σαν να μην έφταναν όλα αυτά και το μέρος της γέφυρας δέχεται βομβαρδισμούς από βλήματα εκθρικών όλ-

μων. Πλάι μας, γύρω μας, στην κοίτη του ποταμού, στο κατάστρωμα της γέφυρας σκάζουν συχνά οβίδες. Ο Βρατσάνος που κι αυτός βρίσκεται στην απέναντι όχθη μας στέλνει μήνυμα, μας προειδοποιεί να συντομέψουμε το έργο της ανατίναξης.

Το τελευταίο άλμα που απόμεινε να γίνει παρουσίαζε περισσότερες δυσκολίες. Οι βάσεις των μεσόβαθρων ήταν σκεπασμένες με πολύ νερό που το βάθος έφτανε τα 1,5 μ. Εδώ οι σαμποταριστές μας δείχνουν πραγματικό ηρωισμό. Κάτω απ' τα συνεχή πυρά του αντιπάλου, φορτωμένοι με εκρηκτική ύλη, περνούν μέσα απ' αυτές τις βαθιές γούρνες και φτάνουν στον προορισμό τους.

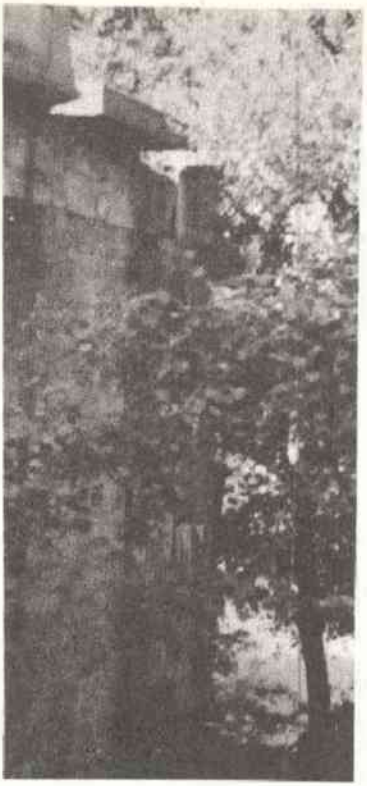
Σε λίγο με παρόμοια απαίτηση φτάνει καινούργια προειδοποίηση του Βρατσάνου. Αυτή τη φορά συμπληρωματικά μας πληροφορούσε ότι απ' την πλευρά της Νεάπολης και με κατεύθυνση τη γέφυρα κινήθηκαν καινούργιες εχθρικές ενισχύσεις συνοδευόμενες με μηχανοκί-

Μποζοβίτης Αχιλλέας του Γιάννη απ' το Καλόχι Γρεβενών. ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ απ' το 1947. Υπηρετούσε στα τμήματα σαμποτέρ. Για πράξεις εξαιρετικής ανδρείας του απονεμήθηκε το Μετάλλιο – Εξαιρετικής Σαμποταριστικής δράσης. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Μότσιος Νίκος του Βαγγέλη απ' το Δεσπότη Γρεβενών, ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ απ' το 1947. Τρεις φορές τραυματίας. Υπηρετούσε στα τμήματα σαμποτέρ. Στην επιχείρηση για την ανατίναξη της γέφυρας Νεάπολης διακρίθηκε για την ανδρεία του.

Τα υπολείμματα της καταστραμμένης γέφυρας. Σημερινές όψεις.

νητα και θωρακισμένα οχήματα. Τα μαντάτα αυτά ήταν πολύ ανησυχητικά. Όλοι δουλεύουμε με ένταση. Με υπερένταση. Αυτή τη φορά ένιωσα τι θα πει διπλό μούσκεμα, που προκαλούνταν από δυο αντίθετες πηγές, το ένα απ' το νερό και το άλλο απ' τον ιδρώτα. Γίνονται δυο αυτόνομες εμπυρευματίσεις από μια στο κάθε μεσόβαθρο. Όλη η πυροτεχνική πλευρά εκπληρώνεται με διπλή σύνδεση (αγωγοί ακαριαίου, αστραπιαία καψούλια κλπ.).

Τελευταίοι εγκαταλείπουμε τα μεσόβαθρα εγώ μαζί με τον Αποστόλη. Υποχρεωτικά η υποχώρησή μας γίνεται μέσα απ' τις βαθιές γούρνες. Φτάνοντας στην όχθη, οι αγωγοί και των δυο εμπυρευματίσεων ενώνονται σε έναν κόμβο. Συνδέονται με βραδύκαυστο. Το μάκρος του τελευταίου είχε υπολογστεί κατ' αυτόν τον τρόπο, ώστε να

καθυστερήσει την έκρηξη όσο χρόνο χρειάζονταν για να φτάσουμε σε ασφαλές μέρος. Μόλις πήραμε την συγκατάθεση πυροδοτούμε το βραδύκαυστο. Μια δυνατή λάμψη και μια τρομακτική έκρηξη κεραυνός που ακολούθησε επιβεβαίωναν την καταστροφή της γέφυρας και την επιτυχή έκβαση του σκοπού της επιχείρησης. Η καταστροφή της γέφυρας στέρησε για κάμποσες μέρες των εφοδιασμό των πάρα πολλών τμημάτων του Κυβ. Στρατού που πολεμούσαν στο μέτωπο του Βίτσι. Ανάμεσα στους τραυματίες σαμποταριστές ήταν οι Ν. Μότσιος και ο Γ. Μανδίκος. Στη μάχη αυτή σκοτώθηκε ο λοχαγός της 18ης Ταξιαρχίας Παλέτας Θωμάς του Γιώργου, κατάγονταν απ' την Καστανιά Κοζάνης.

Τρεις απ' τους συμμετέχοντας σαμποταριστές σ' αυτό το εξαιρετικά σημαντικό σαμποτάζ, και συγκεκριμένα ο Δ. Κατσής, ο Απ. Παπαθεοδώρου, ο Αχ. Μποζοβίτης τιμήθηκαν απ' την ΠΔ Κυβέρνηση του βουνού με το μετάλλιο Εξαιρετικής Σαμποταριστικής Δράσης.

Μια αφελής και επιπόλαια ενέργεια του διμοιρίτη παραλίγο να του κοστίσει τη ζωή του

15 Νοεμβρίου. Όλα τα τμήματα που πήραν μέρος στην χθεσινοβραδινή επιχείρηση και είχαν στρατοπεδεύσει σε διάφορα σημεία του Συνιάτσικου δέχτηκαν επανειλημμένες απρόσμενες επιδρομές.

16 Νοεμβρίου. Ο λόχος μας είχε διάταξη έξω από το χωριό Βλάση. Αυτή τη βραδιά ο διμοιρίτης Θ. Πάνος αποφάσισε να ελέγξει τις σκοπιές του τμήματός του. Νύχτα και χωρίς σύνδεσμο τράβηξε για ένα απ' τα φυλάκια της διμοιρίας του. Σκοπός ήταν μια αντάρτισσα που μόλις είχε καταταχτεί στο τμήμα μας. Η καινούργια και νεαρή αντάρτισσα μόλις αντιλήφθηκε να πλησιάζει άγνωστος άνθρωπος, δεν τα χάνει και τηρώντας με αυστηρότητα τους κανόνες της σκοπιάς του φωνάζει: «Στάσου! Ποιός είσαι;». Ο διμοιρίτης που ήθελε να δοκιμάσει την παραπέρα στάση του σκοπού, δεν απαντάει, συνεχίζει να προχωράει προς τον σκοπό. Ακολουθεί και καινούργια προειδοποίηση: «Στα-μάτα, πες ποιός είσαι, πυροβολώ!». Ο Πάνος κι αυτή τη φορά δεν συμμορφώνεται. Σιωπηλά και όρθιος συνεχίζει να προχωράει. Η αντάρτισσα πυροβολεί με το ατομικό της όπλο και με εκπληκτική ευστοχία η σφαίρα παίρνει τον διμοιρίτη στο στήθος και τον ρίχνει κάτω. Ο απρόσμενος νυχτερινός συναγερμός προκαλεί αναστάτωση στο τμήμα. Στο μέρος του επεισοδίου καταφτάνουν οι άνδρες της διμοιρίας του. Διαπι-

στώνουν αυτό το θλιβερό γεγονός. Τον μεταφέρουν αμέσως στο ιατρείο της ταξιαρχίας που ήταν μέσα στο χωριό Βλάση. Εκεί του δίνονται οι πρώτες βοήθειες. Τον επιδένουν. Αυτό το συμβάν δεν άργησε να φτάσει και σ' εμάς. Φανερά ανήσυχος απ' την είδηση, τα παρατάω όλα και τραβάω ίσια για το ιατρείο, να δω με τα ίδια τα μάτια μου ποια ήταν η τύχη ενός απ' τους πιο αγαπητούς μου φίλους και συντρόφους. Τον είχαν ήδη επιδέσει. Ένα κερί που ήταν αναμμένο δίπλα του μου επιτρέπει να τον ιδώ για τα καλά. Να σχηματίσω γνώμη. Ήταν φανερά εξαντλημένος. Ζαλισμένος. Συνεχίζει να κάνει αιμοπτύσεις. Δεν μπορούσε να μιλήσει. Όλα αυτά έδειχναν ότι δεν υπήρχαν προοπτικές να ζήσει. Εξάλλου αυτή ήταν και η γνώμη του γιατρού. Σκύβω σιωπηλά και με ευλάβεια και μεγάλη συντροφική αγάπη τον φιλώ στο πρόσωπο. Του είπα να κάνει κουράγιο. Με γνώρισε κι αυτός. Δάκρυσε. Δεν μπορούσε όμως να βγάλει μιλιά. Επειγόντως και με φορείο μεταφέρθηκε στο νοσοκομείο στο Βίτσι, ξεπροβοδίζοντάς τον όλοι μας νομίζαμε ότι δεν πρόκειται να τον ξαναδούμε. Αργότερα μάθαμε κάτι που δεν πιστεύαμε, ότι ο φίλος μας και συναγωνιστής Θ. Πάνος έγινε καλά. Εντάχτηκε ξανά στα τμήματα και πήρε ενεργό μέρος στην πολεμική δράση. Αποδείχτηκε ότι η σφαίρα που μπήκε απ' το στήθος και βγήκε απ' την πλάτη, στο πέρασμά της δεν πείραξε κάποιο σοβαρό όργανο του ανθρώπινου οργανισμού. Έτσι συνέβη ένα πραγματικό θαύμα.

17-21 Νοεμβρίου. Στο χώρο του Σινιάτσικου ήρθε απ' το Βίτσι ένα τμήμα του Θεσσαλικού ιππικού με επικεφαλής το Νέστορα. Συνόδευε μια μεγάλη φάλαγγα με ζώα φορτωμένα με διάφορο πολεμικό υλικό που προορίζονταν για τον εφοδιασμό των τμημάτων της Νότιας Ελλάδας. Μου δόθηκε η δυνατότητα να συναντηθώ με αρκετούς γνωστούς συμπατριώτες απ' την περιοχή μας. Ανάμεσά τους ήταν ο χωριανός μου Τάσιος Παππάς και η Φώτω Δραγούνη απ' την Καίτσα, πρώην στελέχη της ΕΠΟΝ.

22 Νοεμβρίου. Την βραδιά αυτή στο χωριό Βλάση έγινε ένας αντάρτικος γάμος με γαμπρό το λοχαγό σαμποτέρ του ΔΣΕ Στέργιο Καραμεσίνη. Το καινούργιο ζευγάρι ήταν και οι δυο απ' το ίδιο χωριό. Στο γλέντι πήραν μέρος εκτός απ' τους συγγενείς των νεόνυμφων και μια σειρά συναγωνιστές και συνεργάτες του γαμπρού, όπως ο Γ. Λυμπερόπουλος (Μπότσαρης), ο Γιάννης Σίμος (Πλάτανος) ο Σ. Παρπούλιας, ο Ν. Μερκόπουλος (Ντίνος) και άλλοι. Οι παρεβρισκόμενοι μιλούσαν ότι έγινε ένας εντυπωσιακός μπλατσιώτικος γάμος.

Μια φονική μάχη στον Άη-Λια του χωριού Βλάση

23 Νοεμβρίου. Η ύπαρξη μιας σημαντικής δύναμης ανταρτών στον χώρο του Σινιάτσικου, που βρίσκονταν στα άμεσα μετόπισθεν του μετώπου του Βίτσι, τα επανειλημμένα χτυπήματα που δέχτηκαν τον τελευταίο καιρό μια σειρά εχθρικοί στόχοι σε κατοκοιμένους χώρους στην ευρύτερη περιοχή της Κοζάνης, οι σχεδόν καθημερινές καταστροφές που γινόταν στο κεντρικό οδικό δίκτυο απ' το οποίο εφοδιάζονταν οι κύριες δυνάμεις του αντιπάλου που πολεμούσαν στο μέτωπο του Βίτσι, έγινε πια καρφί στο μάτι του, μα και ένας συνεχής και μεγάλος πονοκέφαλος για την ανώτατη στρατιωτική ηγεσία του Κυβ. Στρατού. Παίρνει μέτρα σε κλίμακα μετώπου. Συγκεντρώνει τις απαραίτητες δυνάμεις και μέσα με σκοπό να επιτεθεί. Να χτυπήσει συγκεντρωτικά. Να εξοντώσει και να εκδιώξει τα τμήματα του ΔΣΕ, που δρούσαν σ' αυτό το ζωτικό χώρο στα άμεσα μετόπισθεν του μετώπου.

Μα και στην πραγματικότητα αυτή την περίοδο στον ορεινό όγκο του Σινιάτσικου βρισκόνταν σημαντικές αντάρτικες δυνάμεις ανάμεσά τους η 18η Ταξιαρχία, τμήματα του Θεσσαλικού ιππικού και του αρχηγείου Βερμίου, τρεις λόχοι σαμποτέρ και άλλοι βοηθητικοί σχηματισμοί. Όπως αποδείχτηκε αργότερα η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία που ήταν καλά πληροφορημένη απ' τους ομοϊδεάτες ντόπιους οπαδούς της και ντόπιους κατοίκους των γύρω χωριών, γνώριζε με αρκετές λεπτομέρειες τη δύναμη του κάθε τμήματος του ΔΣΕ. Την διάταξή τους, τα μέτρα ασφάλειας, τους Σταθμούς διοίκησης κλπ. Βάσει αυτών των πληροφοριών και σχεδιάστηκε η επιχείρηση που ορίστηκε να αρχίσει τη νύχτα στις 22-23 του μηνός και που απόβλεπε στην πλήρη εξόντωση, αιχμαλώτιση και εκδίωξη μια για πάντα των ανταρτών απ' αυτό το χώρο. Από άποψη εκτέλεσης η επιχείρηση αποτελούνταν από δυο φάσεις.

Στην πρώτη φάση προβλέπονταν ένα επίλεκτο και ειδικό τμήμα ΛΟΚ (Λόχοι Ορεινών Καταδρομών) δύναμης πάνω από τάγμα, οδηγούμενο από ντόπιους συνδέσμους να κινηθεί αυτή τη νύχτα από απόμερα μονοπάτια και στην πορεία βοηθούμενο απ' το σκοτάδι να παρακάμψει τα προωθημένα αντάρτικα φυλάκια. Να πετύχει να διεισδύσει απαρατήρητο στο εσωτερικό της διάταξης των ανταρτών και από κοντινή απόσταση να χτυπήσει συγκεντρωτικά και αιφνιδιαστικά το τμήμα του ΔΣΕ, που βρισκόταν στη δεσπόζουσα κορυφή του Άη-Λια Βλάση να το χτυπήσει και να το εξοντώσει. Να καταλάβει και να κρατήσει σταθερά αυτό το εξαιρετικής σημασίας ύψωμα μέχρι τον ερχομό

καινούργιων ενισχύσεων. Η δεύτερη φάση θα ακολουθούσε αμέσως όταν θα γινόταν γνωστή η κατάληψη του Άη-Λια Βλάση. Τότε θα ξεκινούσε μια ταυτόχρονη επίθεση όλων των άλλων τμημάτων του Κυβ. Στρατού, που ήταν πανέτοιμα και περίμεναν αυτή τη στιγμή και τα οποία ακόμα απ' το βράδυ είχαν πάρει διάταξη μάχης σε διάφορα σημεία σ' όλη την περίμετρο του ορεινού όγκου του Σινιάτσικου, όπως στην Εράτειρα, Σιάμι, Δρυόβουνο, Προάστιο, Βαρκό κλπ. Εάν τώρα αυτό τον σχεδιασμό τον εξετάσουμε σαν σύνολο από στρατιωτική άποψη θα διαπιστώσουμε ότι είχαμε μια πετυχημένη στρατιωτική επεξεργασία. Ιδιαίτερη θέση σ' αυτή την εκπόνηση κατείχε η σχεδιαζόμενη τολμηρή νυχτερινή διείσδυση στα μετόπισθεν των ανταρτών και το προβλεπόμενο αιφνιδιαστικό χτύπημα κατά του Άη-Λια Βλάση. Γίνεται φανερό ότι αυτή τη φορά η αντίπαλη στρατιωτική ηγεσία μιμήθηκε και ζήλεψε την αντάρτικη τακτική και πρακτική και αποφάσισε να την εφαρμόσει στην πράξη. Αναμφισβήτητα, ο Κυβ. Στρατός που ήταν πλαισιωμένος με μορφωμένους και ειδικούς στρατιωτικούς με βαθιές γνώσεις στον τομέα της πολεμικής τέχνης είχε την δυνατότητα να εκπονεί τέτοιου είδους εξειδικευμένα και επικίνδυνα πολεμικά εγχειρήματα. Αν και η επιτυχία οποιασδήποτε επιχείρησης δεν απαιτούσε μονάχα καλό σχεδιασμό, αλλά και την ύπαρξη μαχητών και διοικητών, που να ήταν εμπνευσμένοι από ανώτερα ηθικά κίνητρα, αφοσιωμένοι στους σκοπούς του αγώνα που διεξήγαγαν. Στον τομέα αυτό το προβάδισμα του ΔΣΕ ήταν αδιαφιλονίκητο.

Η διμοιρία μας αυτές τις μέρες είχε φυλάκια στα Καλύβια, στην τοποθεσία Καλύβια του Σιάμι. Ήταν το πιο προκεχωρημένο τμήμα στην διάταξη του νότιου τομέα με σκοπό να ελέγχει τη βασική διάβαση που οδηγούσε προς Βλάση. Ο καιρός ήταν άστατος. Συχνά ψιλόβρεχε. Υπήρχε ομίχλη. Έκανε κρύο. Πλησίαζε προς τα μεσάνυχτα όταν ο σκοπός Φώτης Καμαρέτσος απ' την ομάδα του Κύρκου μας σηκώνει και μας αναφέρει ότι μπροστά στο βάθος άκουσε θόρυβο που πολύ έμοιαζε με πέρασμα κοπαδιού ζώων. Πρόσθεσε ακόμα ότι διέκρινε σπίθες από πέταλα αλόγων. Δώσαμε εντολή στα παιδιά να βγουν απ' τις καλύβες και να πάρουν θέσεις μάχης. Το γνώριζαν όλοι στην διμοιρία μας ότι ο Φώτης ήταν ένας απ' τους πιο συνειδητούς και προσεκτικούς σκοπούς. Όταν αυτός φύλαγε σκοπιά μπορούσες να κοιμάσαι ήσυχα. Δεν άφηνε μύγα να πλησιάσει. Με το χέρι στην σκανδάλη περιμέναμε άγρυπνοι κάμποση ώρα να δούμε περί τίνος πρόκειται. Ρωτήσαμε το σκοπό της ομάδας του Στ. Γκέτσου που, αν αντιλήφτηκε κάτι και μας είπε ότι αυτός δεν άκουσε κάτι παρόμοιο. Άρχιζαν να εκφράζονται αμ-

φιβολίες για ό,τι μας είπε ο Φώτης. Ο σύνδεσμός μου Γ. Τσουλοχρήστος δεν άργησε να εκφραστεί. Πλησιάζει και μου λέει κρυφά στ' αυτί: «Συναγωνιστή διμοιρίτη, όπως φαίνεται αυτή την φορά ο Φώτης την έκλασε». Τον αποστόμωσα. Δεν ήθελα να πιστέψω κάτι τέτοιο. Ας δούμε όμως τώρα πώς εξελίχθηκαν τα πράγματα πιο πέρα. Το τμήμα των ΛΟΚ, μόλις πέρασε το χωριό Σιάμι και σε απόσταση 400-500 μέτρα απ' τη δική μας διάταξη αφήνει τον κύριο δρόμο, στρίβει δεξιά, μας παρακάμπτει, και προχωράει πιο πέρα. Ακριβώς αυτή την στιγμή τους είχε αντιληφθεί το άγρυπνο αυτί και μάτι του Φ. Καμαρέτσου. Όπως πληροφορηθήκαμε αργότερα, οι κάτοικοι των χωριών Βλάση και Σιάμι γνώριζαν και κατανόμασαν επωνύμως τους ντόπιους συνδέσμους που τόσο επιδέξια οδήγησαν τους ΛΟΚατζήδες στα μετόπισθεν των ανταρτών.

Μετά το πέρασμα του Σιάμι το μεγαλύτερο μέρος αυτού του τμήματος, δύναμη περίπου διλοχίας κατευθύνθηκε προς τον Άη-Λια Βλάση και το άλλο δύναμης περίπου λόχου τράβηξε για τα Νιάματα. Μια ομάδα ανταρτών είχε φυλάκιο στην κορυφή του Άη-Λια. Το γεγονός ότι βρισκόταν αρκετά πολύ πίσω απ' τα προκεχωρημένα φυλάκια έκανε το μικρό αυτό τμήμα να θεωρείται ασφαλής και τα μέτρα που έπαιρναν ήταν φανερά χλιαρά. Είχαν περάσει τα μεσάνυχτα όταν πάνω από 200 άνδρες των ΛΟΚ, άρτια εξοπλισμένοι ανοίγουν από κοντινή απόσταση μαζικά πυρά με όλα τα όπλα τους και ταυτόχρονα περνούν σε ορμητική επίθεση. Οι άνδρες της ομάδας που δέχτηκαν απρόοπτα πυρά από μια 20πλάσια δύναμη των ΛΟΚ, αιφνιδιάστηκαν, δεν πρόλαβαν να προβάλουν κάποια σημαντική αντίσταση. Κάποιοι τα κατάφεραν να υποχωρήσουν, άλλοι έπεσαν επιτόπου, και άλλοι αιχμαλωτίστηκαν. Μέσα σε λίγα λεπτά οι άνδρες των ΛΟΚ γίνονται κυρίαρχοι στο δεσπόζον ύψωμα του Άη-Λια. Με γρήγορους ρυθμούς ακολουθούν και άλλες ενέργειες. Εγκατασταίνουν στο χώρο του Άη-Λια βαριά πολυβόλα, όλμους, ολμίσκους κλπ. Τα αποτελέσματα ήταν θεαματικά.

Γίνεται ευνόητο σε τι εξαιρετικά δυσμενή ψυχολογική κατάσταση βρέθηκαν οι μαχητές και οι διοικητές των ανταρτών, όταν αναλήφθηκαν ότι οι Άη-Λιας, αυτό το σημαντικής σημασίας στρατηγικό ύψωμα, που ήταν κυριολεκτικά πάνω απ' τα κεφάλια τους, είχε ήδη καταληφθεί για όλους απρόσμενα από σημαντικές δυνάμεις του Κυβ. Στρατού. Και απ' αυτό το σημείο ο αντίπαλος έλεγχε τα πάντα στο γύρω χώρο. Την κρισιμότητα αυτής της κατάστασης την επιδεινώνουν ακόμα πιο πολύ και γίνεται πιο αισθητή για τα τμήματα που καθηλώθηκαν στο

γούπατο του χωριού, τα καταιγιστικά πυρά του αντιπάλου. Όμως οι μαχητές και οι διοικητές του ΔΣΕ δεν είχαν συνηθίσει να πιστεύουν ότι δεν είναι δυνατό να βρεθεί διέξοδος ακόμα και από τις πιο αντίξοες συνθήκες.

Στον νεαρό Ταξίαρχο Π. Βαϊνά ανήκει τώρα η πρωτοβουλία και η ιδέα της αντεπίθεσης με σκοπό να αλλάξει την επικίνδυνη κατάσταση και το συντομότερο να εκδιώξει τους επιδρομείς από τον Άη-Λια.

Στο λόχο σαμποτέρ του Πλάτανου (Γιάννη Σίμο) αναθέτει ο ταξίαρχος να κάνει το πρώτο αποφασιστικό γιουρούσι. Η επιλογή αυτή δεν ήταν τυχαία. Είχε άμεσα σχέση με την αναγνωρισμένη υψηλή μαχητικότητα αυτού του αξιόμαχου σχηματισμού, την ικανή και έμπειρη διοίκηση με επικεφαλής τον Πλάτανο, που επανειλημμένα είχε διακριθεί σε παρόμοιες δύσκολες καταστάσεις για την προσωπική του παλικαριά και τις διοικητικές του ικανότητες. Η εδαφική διαμόρφωση του Άη-Λια συγκέντρωνε όλα τα στοιχεία ενός φυσικού οχυρού. Η κορυφή αυτού του αυγοειδούς υψώματος που κατέχονταν απ' τον αντίπαλο ήταν σκεπασμένη με δέντρα, ενώ μπροστά, πιο κάτω, στις προβάσεις του το μέρος γύρω ήταν απολύτως γυμνό. Αυτή η εδαφική διαμόρφωση ευνοούσε πολύπλευρα τον αντίπαλο, ενώ απ' την άλλη μαρτυρούσε από ποια εξαιρετικά μειωνεκτική θέση θα ξεκινούσε η επίθεση των ανταρτών, που ήταν αναγκασμένοι να περάσουν υποχρεωτικά από αυτές τις γυμνές πλαγιές προκειμένου να ανεβούν στον Άη-Λια. Το σκοτάδι και η ομίχλη κάνουν αυτή τη νύχτα ακόμα πιο μαύρη. Σε λίγα λεπτά ο λόχος βρίσκεται συγκεντρωμένος στα ακρινά σπίτια του χωριού πανέτοιμος να ξεκινήσει για την αντεπίθεση αναμένοντας μόνο την εντολή για να τραβήξει μπροστά. Με επικεφαλής τη διοίκηση του λόχου Πλάτανο-Ντίνο, ξεκινούν για επίθεση. Προχωρούν στον ανήφορο. Βγαίνουν στο ανοιχτό και επισημασμένο μέρος. Εκεί δέχονται τα καταιγιστικά πυρά του αντιπάλου. Ο αριθμός των τραυματιών από σπιγμή σε σπιγμή μεγαλώνει. Δεν αργούν να πέσουν και τα πρώτα κορμιά, ανάμεσα σ' αυτούς ήταν και ο ΠΕ λόχου, ο γενναίος αγωνιστής Μερκόπουλος Κώστας (Ντίνος). Τίποτε όμως δεν μπορούσε να σταματήσει την ορμητικότητα των ανδρείων σαμποταριστών και κάτω από αυτές τις εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες συνεχίζουν την προώθησή τους προς τα μπρος. Φτάνουν στο δασωμένο μέρος. Εκεί παίρνουν μια σύντομη ανάσα και ξεκινούν ξανά προς τα μπρος. Πλησιάζουν αρκετά κοντά στον αντίπαλο και ανοίγουν πυρά με τα αυτόματα. Εκτοξεύουν πάντζερ. Πετούν χειροβομβίδες. Χυμούν ίσια κατά πάνω τους. Γίνεται αγώνας στήθος με στήθος. Σε ξεχωριστά σημεία πιάνονται στα χέρια.

Με την ίδια αποφασιστικότητα μπαίνουν στη μάχη οι αξιόμαχοι μαχητές του Αρχηγείου Βερμίου και οι ανδρείοι καβαλλάρηδες του θεσσαλικού ιππικού.

Αλλά και οι άνδρες του αντιπάλου δεν σκέπτονται να κάνουν πίσω. Τέτοια εντολή είχαν. Να κρατήσουν πάση θυσία τον Άη-Λια μέχρι τον ερχομό καινούργιων ενισχύσεων. Αντιστέκονται σθεναρά. Με πείσμα. Μάχονται με επιμονή. Η αντιπαράθεση πήρε τη μορφή μιας σκληρής φονικής μάχης.

Τελικά η αντίσταση των ΛΟΚ κάμπτεται. Σπάζει. Αρχίζει η αναγκαστική υποχώρηση, που στην πορεία μεταβλήθηκε σε άτακτη φυγή. Σ' αυτή ακριβώς τη φάση ο αντίπαλος είχε σημαντικές απώλειες. Οι νεκροί ξεπερνούσαν τους 30. Οι δασωμένες πλαγιές και οι βαθιές χαράδρες, το σκοτάδι και η ομίχλη που υπήρχε τους διευκόλυναν να αποφύγουν την πλήρη εξόντωση και αιχμαλώτισή τους. Στη διάσωσή τους υποβοηθήθηκαν απ' τους ίδιους τους συνδέσμους που τους είχαν φέρει εκεί. Την ίδια τύχη είχε κι εκείνο το τμήμα των ΛΟΚ που είχε επιτεθεί προς Νιάματα. Το άδοξο τέλος αυτού του εγχειρήματος είναι φανερό. Βαρύ ήταν και το τίμημα σε αίμα και για τους αντάρτες. 15 μαχητές και στελέχη έπεσαν σ' αυτή τη μάχη. Οι περισσότεροι προέρχονταν απ' το νομό Κοζάνης. Παραθέτουμε τα ονόματά τους:

1. Βαγγελόπουλος Στέργιος του Θανάση απ' την Αϊανή Κοζάνης. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά ανθ/γός πεζικού.

2. Γκαλίτσας Γιώργος του Στέφανου απ' την Φυτιά Βέροιας. Με Διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά ανθ/γός πεζικού.

3. Βλάχος ...

4. Γκατζιάνας Βαγγέλης του Βασίλη, απ' τον Ταξιάρχη Γρεβενών ομαδάρχης. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά σε ανθ/γός πεζικού.

5. Γκέλης Νίκος απ' το Βαρκό Φλώρινας.

6. Ζορμπάς Φώτης του Γιάννη απ' το Ελευθεροχώρι Κατερίνης, ομαδάρχης. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά υπολοχαγός πεζικού.

7. Κονταξής Κώστας απ' την Πτολεμαΐδα – διμοιρίτης.

8. Κτενάς Βαγγέλης. Δικηγόρος απ' τους Σφακιώτες Λευκάδας. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά ταγματάρχης δικαιοσύνης του ΔΣΕ.

9. Κουτσιόνας Μίχος του Κώστα απ' την Σιάτιστα. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά ανθ/γός πεζικού.

10. Κορασίδας Γιάννης απ' την Μοσχοκαρυά Φθιώτιδας.

11. Μερκόπουλος Κώστας του Χρήστου, (Ντίνος) απ' τον Άη-Λια Βοΐου, ΠΕ λόχου. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά ταγματάρχης.

12. Πορτσέλης Στέφανος του Διονύση, απ' τον Αρχάγγελο Πέλλας. Με διάταγμα της ΠΔΚ ονομάστηκε τιμητικά ανθ/γός.

13. Παπάς Γιώργος από τη Φυτιά Έδεσσας.

14. Πέτρος Παναγιώτης από την Έδεσσα.

15. Στέφανος (Νιτρούζης).

16. Σάρκας Μιχάλης απ' τη Σιάτιστα.

Ανάμεσα στους τραυματίες που είχαμε ήταν οι λοχαγοί, Πλάτανος, Καραμεσίνης, ο Σμαγράνης Σταύρος και άλλοι. Στην αντεπίθεση για την ανακατάληψη του Άη-Λια πήραν μέρος πολεμώντας παλικαρίσια και οι παρακάτω: 1. Αδάμου Λάμπρος απ' το Κωσταράζι. 2. Ζιώγας Γιάννης απ' την περιοχή του Βόϊου, 3. Μπουρίκας Γιάννης απ' το Πιστικό Γρεβενών. 4. Ματζιάκας Κώστας. 5. Ρέντας Κώστας απ' το Πυλορί Κοζάνης. 6. Ταμπίκης Δημήτριος απ' τον Αιμιλιανό Γρεβενών. 7. Τσόμος Μήτσος απ' το Βαρκό Φλώρινας. 8. Τσιτσόκας Γιάννης απ' το Βελβεντό Κοζάνης. 9. Κρομλίδης Γιώργος απ' την Κατερίνη.

Σμαγράνης Σταύρος του Γιάννη απ' την Κρυσταλλοπηγή Καστοριάς. ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ, στο ΔΣΕ απ' τον Ιούνη του 1947. Υπηρετούσε στα τμήματα σαμποτέρ. Ανθ/γός του ΔΣΕ.

Φαρδής Γιώργος του Τριαντάφυλλου, απ' την Σιάτιστα, ΕΠΟΝίτης στο ΔΣΕ απ' το 1947. Υπηρετούσε στα τμήματα σαμποτέρ. Ανθ/γός μηχανικού επί ανθραγαθεία.

Σίμος Γιάννης του Βαγγέλη (Πλάτανος) απ' την Σιάτιστα Κοζάνης, ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ένας απ' τα διαλεκτά στελέχη των σαμποταριστικών σχηματισμών του ΔΣΕ. Διακρίνονταν για τις διοικητικές του ικανότητες, την παλικαριά και την αποφασιστικότητα στην μάχη. Για εξαιρετικές πράξεις ανδρείας και ηρωισμού του απονεμήθηκαν το μετάλλιο ανδρείας και εξαιρετικής σαμποταριστικής δράσης. Ταγματάρχης μηχανικού του ΔΣΕ. Έπεσε στην μάχη της Φλώρινας στις 12/2/49. Αντισυνταγματάρχης του μηχανικού τιμημένος νεκρός.

Ζιώγας Γιάννης απ' το Σπήλαιο Βοΐου. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Αυθ/γός της Γ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Υπηρετούσε στα Τμήματα Σαμποτέρ. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Βαγγελόπουλος Στέργιος του Θανάση.

Μαυροματίδου Στέλλα απ' την Αϊανή Κοζάνης. Στο ΔΣΕ απ' το 1948. Έπεσε στην μάχη της Καρδίτσας στις 12 Δεκεμβρίου 1948.

Τειτούρας Κώστας απ' την Αϊανή Κοζάνης. ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ, στο ΔΣΕ απ' το 1946. Έπεσε στα Καστράκια Ζάμπορντας στις 29/11/46.

Στάμος Γρηγόρης του Χαρίση (δεξιά) απ' την Αϊανή Κοζάνης και Τρίγγας Δημήτριος απ' της Γούλες. Οι δυο τους μαζί αυτομόλησαν απ' τον αστικό στρατό και ενιάχτηκαν στους αντάρτες. Ο Γρ. Στάμος σκοτώθηκε στο Χρώμιο στις 13/1/47. Ο Δ. Τρίγγας σκοτώθηκε σε ενέδρα ΜΑΥδων κοντά στο Χωριό το 1950.

Ευαγγελόπουλος Αλέκος του Χαρίση απ' την Αϊανή Κοζάνης. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' τις 17/9/46. Υπ/γός πυροβολικού. Έπεσε στην μάχη της Έδεσσας το Δεκέμβρη του 1948. Λοχαγός τιμημένος νεκρός του ΔΣΕ.

Ευαγγελόπουλος Γιώργος απ' την Αϊανή Κοζάνης. Αντάρτης του ΔΣΕ.

Δυο αντάρτες του ΔΣΕ. Ανάμεσά τους ο Γιώργος Νατσιόπουλος από το Χρώμιο Κοζάνης.

Σταθόπουλος Νίκος (Κεραυνός) απ' το Μικρόβαλτο Κοζάνης. Ανθ/γός της Σχολής Αξιωματικών του Ε-ΛΑΣ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ταγματάρχης του ΔΣΕ.

24 Νοεμβρίου. Η διμοιρία μας αυτή τη βραδιά είχε διάταξη μπροστά. Ήμασταν τα πιο προκεχωρημένα φυλάκια των ανταρτών στο βασικό δρόμο – κατεύθυνση Σιάμι-Βλάση. Ξαφνικά και απρόσμενα μέσα στα μεσάνυχτα ακούσαμε να πέφτουν πολλά πυρά και να διεξάγεται συνεχής σκληρή μάχη στον 'Αη-Λια, σε σημείο που θεωρούνταν για μας βαθιά και σίγουρα μετόπισθεν. Ήταν επόμενο όχι μονάχα να μας ξαφνιάσει αυτό το γεγονός, αλλά και να μας κάνει ανήμπορους να εξηγήσουμε πώς μπορούσε να συμβεί κάτι τέτοιο. Εν πάση περιπτώσει δεν μπορούσε να γίνει λόγος για αλλαγή θέσεων χωρίς διαταγή. Παίρνουμε κυκλική διάταξη και είμαστε πανέτοιμοι με το χέρι στην σκανδάλη, να αντιμετωπίσουμε κάθε ενδεχόμενο. Τελείωσε η μάχη. Πέρασε η νύχτα. Και μονάχα όταν έφεξε για τα καλά ήρθε εντολή να αποτραβηχτούμε λίγο πιο πίσω. Ο καιρός άλλαξε. Σταμάτησε να βρέχει. Έφυγε η αντάρα. Ο ήλιος άρχισε να μας ζεσταίνει. Ακολουθούν επανειλημμένες αεροπορικές επιδρομές σε διάφορα σημεία του Σινιάτσικου. Τμήματα του Στρατού που κινήθηκαν από Δεσπότη Ράχη, Γέρμα, Βαρκό, Προάστιο χτυπήθηκαν και αναγκάστηκαν να γυρίσουν στις βάσεις τους.

Τις απογευματινές ώρες στο νεκροταφείο του χωριού έγινε ο ενταφιασμός όλων των πεσόντων ανταρτών και φαντάρων. Στην ταφή τους τηρήθηκαν για όλους όλοι οι τύποι και διαδικασίες που προβλέπονται απ' τη χριστιανική ορθόδοξη θρησκεία. Η συμμετοχή σ' αυτή δυο παπάδων του χωριού έδινε ιδιαίτερο τόνο. Στην κηδεία πήρε μέρος αρκετός κόσμος, πολίτες και αντάρτες. Πριν πέσουν στη μάχη, στις φλέβες

και των δυο πολεμικών «αντιπάλων» έτρεχε ελληνικό αίμα.

Το θλιβερό αυτό φαινόμενο μαρτυράει, δείχνει αρκετά παραστατικά τις τραγικές συνέπειες του εμφύλιου σπαραγμού.

25 Νοεμβρίου. Τα τμήματα του θεσσαλικού ιππικού, του Αρχηγείου Βερμίου και της 18ης Ταξιαρχίας εγκαταλείπουν το χώρο του Σινιάτσικου. Το μοναδικό αντάρτικο τμήμα που έμεινε σ' αυτό το χώρο είναι ο δικός μας λόχος. Οι διμοιρίτες πήραν διάταξη σε διάφορα βασικά σημεία αυτού του χώρου.

26-30 Νοεμβρίου. Η διμοιρία μας πήρε διάταξη στο ΒΑ τομέα με βασικό στήριγμα το ύψωμα του Αγίου Παντελεήμονα. Το έδαφος εδώ είναι σχεδόν γυμνό. Από χθες ακόμα ο καιρός άλλαξε απότομα. Άρχισε να βρέχει. Να κάνει κρύο. Πίσω από κάποιο κοτρώνι ή από κάποια πατιλιά η κάθε ομάδα-φυλάκιο, όπως μπορεί στήνει ένα πρόχειρο τσαντίρι με κουβέρτες. Του δίνει κλίση. Το φκιάχνει όσο το δυνατό χαμηλό, αλλά και το δένει καλά να μην της το πάρει ο δυνατός άνεμος που φυσούσε. Όμως ούτε η κλίση ούτε οι κουβέρτες μπορούσαν να εμποδίσουν το νερό όπου περνούσε μέσα απ' αυτές και έπεφτε επάνω τους. Το μοναδικό που πέτυχαν μ' αυτή την κατασκευή ήταν να προστατεύονται απ' τους ορμητικούς αέρηδες, αλλά και να αποφεύγουν το ανοιχτό ράβδισμα της βροχής. Κάτω απ' αυτή τη «στέγη» οι μαχητές μας ντυμένοι με τις χλαίνες, σκυμμένοι και στριμωγμένοι σε κάποια γωνιά ο ένας κοντά στον άλλον προσπαθούν να αποφύγουν τα περισσότερα δεινά. Τα πράγματα επιδεινώνονται όταν η βροχή μεταβλήθηκε σε χιόνι, σε χιονοθύελλα που συνοδεύονταν από ψυχρούς και παγωμένους αέρηδες. Οι δυνατοί ανεμοστρόβιλλοι μπάζουν το χιόνι και μέσα στα τσαντίρια. Δημιουργούν επιπρόσθετες δυσχέρειες. Κάνουν την κατάσταση πιο δυσμενή κι ανυπόφερτη. Ο φόβος να μην πάρει ο αέρας κι αυτό το πρόχειρο τσαντίρι από στιγμή σε στιγμή μεγαλώνει.

Κάθε ομάδα-φυλάκιο δεν σταματάει να παίρνει τα αναγκαία μέτρα ασφάλειας. Να βγάζει σκοπιές. Πού όμως μπορούσε να στεγνώσει, να ζεσταθεί ο μαχητής που τρεμουλιασμένος και παγωμένος γύριζε απ' τη σκοπιά του; Σ' αυτές τις συνθήκες μεγάλος ήταν ο ρόλος των ομαδαρχών. Αυτοί σήκωναν τώρα το μεγάλο βάρος των δυσκολιών. Φρόντιζαν να λιγοστεύουν το χρόνο παραμονής στη σκοπιά. Συμπαραστέκονταν και βοηθούσαν τους πιο αδύνατους. Προσέχουν μην ξεπαγιάσουν κατά τη διάρκεια αυτής της σκοπιάς τους. Εγώ έμεινα στο τσαντίρι με τον ομαδάρχη Στέργιο Γκέτσο, ένα γεροδεμένο αγωνιστή. Κατάγονταν απ' τα χωριά του Ολύμπου. Άνθρωπος με πραγματικά ολυμπίσια αντοχή, ψυχή και καρδιά. Ιδιαίτερα τη νύχτα είναι άγρυπνος. Πα-

ρακολουθεί, φροντίζει κυρίως τους αδύνατους. Τους ενθαρρύνει. Τους δίνει κουράγιο να αντέξουν ώσπου να περάσει αυτή η δοκιμασία. Από κάμποσες φορές το εικοσιτετράωρο εθελοντικά πήγαινε μόνος και φύλαγες σκοπιά. Μια ολόκληρη βδομάδα κράτησε αυτή η φοβερή κακοκαιρία. Όπως είχαμε καθηλωθεί σ' ετούτη την υψηλή κορυφή, δεν πιστεύαμε μέσα μας ότι θα περάσει αυτή η βαρυχειμωνιά και θα αρχίσει να ζεσταίνει.

Η διοίκηση του λόχου μόλις είδε την επικράτηση της τρομερής αυτής χιονοθύελλας δίνει εντολή στις άλλες διμοιρίες που είχαν διάταξη στα Ακόνια, στο Δεσπότη Ράχη να πάνε και να εγκατασταθούν μέσα στο χωριό Βλάση. Λόγω του σημαντικού τομέα Χαρούπας – Αγίου Παντελεήμονα που εμείς κρατούσαμε, η διμοιρία μας παρέμεινε στις θέσεις της. Τη δεύτερη μέρα ένα συνεργείο της επιμελητείας ήρθε στην διάταξή μας και μας έφερε ψωμί, βραστό κρέας και ζεστό τσάι. Όλα αυτά μαζί ήταν μια πολύπλευρη υλική και ηθική ενίσχυση.

2 Δεκεμβρίου. Ο καιρός άλλαξε προς το καλύτερο. Έχουμε λιακάδα. Άρχισαν να ζεσταίνονται τα κόκκαλά μας. Απλώσαμε τα βρεγμένα ρούχα και τις κουβέρτες μας να στεγνώσουν. Οι άλλες διμοιρίες που κατά την διάρκεια της κακοκαιρίας είχαν μεταφερθεί μέσα στο χωριό, ξαναγυρίζουν στα σημεία της αρχικής τους διάταξης.

Ο λόχος μας εγκλωβίζεται από πολυάριθμες εχθρικές δυνάμεις, δίνει ολοήμερη σκληρή μάχη και το βράδυ βγαίνει απ' τον εχθρικό κλοιό και ελίσσεται προς Βίτσι

3 Δεκεμβρίου. Ακόμα απ' την ανατολή του ήλιου φάνηκε ότι η σημερινή μέρα θα είναι ανήσυχη. Η πρώτη ένδειξη γι' αυτό ήταν η εμφάνιση του «ΓΑΛΑΤΑ» στον ουρανό του Σινιάτσικου, ο οποίος πετούσε συνεχώς πάνω από το χώρο μας. Έκανε στροφές, φωτογράφιζε, ανίχνευε, έδινε πληροφορίες στα κέντρα. Οι ανησυχίες μας μεγάλωσαν όταν σε λίγο είδαμε να καταφτάνουν δυο καταδιωκτικά αεροπλάνα τύπου σπίτφαϊρ και να αρχίζουν να βομβαρδίζουν και να μυδραλλιοβολούν τις θέσεις μας στη Χαρούπα, στον Άγιο Παντελεήμονα, στον Άη-Λια. Εκείνο όμως που φανερά αποκάλυπτε τις πραγματικές προθέσεις του αντιπάλου και επιβεβαίωνε πλέον ότι η σημερινή μέρα θα ήταν ανήσυχη, θερμή και έντονη ήταν ο βομβαρδισμός των θέσεών μας με βαριά όπλα (πυροβολικό, όλμους), που αμέσως επακολούθησε. Μέχρι αυτή τη στιγμή εμείς δεν γνωρίζαμε τίποτε ότι απ' τις βραδι-

νές ώρες πολυάριθμες δυνάμεις είχαν κινητοποιηθεί. Βγήκαν και πήραν διάταξη στη βάση εξόρμησης σ' όλη την περίμετρο του ορεινού όγκου και είχαν δημιουργήσει ενός είδους κλοιό αυτής της περιοχής.

Όλα αυτά έγιναν γνωστά σε εμάς και στη διοίκηση μονάχα τις πρωινές ώρες, όταν διαπιστώθηκε ότι μεγάλες δυνάμεις του Κυβ. Στρατού κινούνται επιθετικά απ' τις κατευθύνσεις Βαρκό – Προάστιο – Εράτειρα – Πελακάνο – Δρυόβουνο κλπ. Την κατάσταση την περιπλέκει περισσότερο και το γεγονός ότι μετά την αναχώρηση της 18ης Ταξιαρχίας απ' το Σινιάτσικο, δίπλα στ' άλλα στο λόχο μας ανατέθηκε η διαφύλαξη και η ασφάλεια ενός σημαντικού μέρους τραυματιών και αρρώστων που υπήρχαν σ' αυτόν τον περιορισμένο ορεινό χώρο. Πρόκειται για μια επιπρόσθετη υπευθυνότητα για την διοίκησή μας. Γι' αυτό μόλις διαπίστωσε τη σημερινή μεγάλη κινητοποίηση του αντιπάλου δίνει ρητή εντολή στους διμοιρίτες να κρατήσουν σταθερά τις θέσεις τους μέχρι τον ερχομό της νύχτας. Η σύμπυξη θα γίνει μονάχα με εντολή. Τα τμήματα του Κυβ. Στρατού που κινήθηκαν από όλες τις πλευρές για τον εγκλωβισμό μας, ακροβολισμένα παίρνουν παγανιά τα εδάφη. Ανιχνεύουν τα δάση και πριν ακόμα φτάσει το μεσημέρι παίρνουν επαφή με τις διμοιρίες μας. Αρχίζει αμέσως μια έντονη πολεμική αντιπαράθεση ενός άνισου συσχετισμού δυνάμεων και μέσων. Τέσσερις δικές μας διμοιρίες εξοπλισμένες με ελαφρύ οπλισμό αντιμετωπίζουν την επίθεση μιας ολόκληρης ταξιαρχίας υποστηριζόμενης με πολλά βαριά όπλα, πυροβόλα, αεροπλάνα κλπ. Σε όλους τους τομείς της σύγκρουσης διεξάγεται ένας άνισος αγώνας για ζωή ή για θάνατο.

Εμείς που κρατούσαμε τον πιο δεσπόζον τομέα Άγιος Παντελεήμονας – Χαρούπα δεν είχαμε καμιά αμφιβολία ότι η αναμενόμενη πολεμική αναμέτρηση θα ήταν σφοδρή και άνιση. Έτσι ακριβώς και ενημερώσαμε έγκαιρα τους ομαδάρχες, τους μαχητές μας να γνωρίζουν και οι ίδιοι την κρισιμότητα της κατάστασης. Την εντολή που είχαμε και το καθήκον που έμπαινε μπροστά μας. Μια τέτοια σωστή και αντικειμενική ενημέρωση των ανδρών του λόχου μας για όλα τα αναμενόμενα, επιδρούσε πάντα θετικά, ώστε να είναι πανέτοιμοι για την αντιμετώπιση και των πιο δυσμενών καταστάσεων. Η κορυφογραμμή, όπου είχαμε διάταξη ήταν γυμνή και ανοχύρωτη. Σε μερικά σημεία υπήρχαν μικροί βράχοι αποτελούμενοι από ξεχωριστά συμπαγή κοτρώνια. Το τελευταίο ευνοούσε σημαντικά την διεξαγωγή αμυντικού αγώνα. Από την πλευρά του Βαρκού και από όπου αναμένονταν να εκδηλωθεί η εχθρική επίθεση υπήρχε μια ζερβή και κάθετη πυκνοδασωμένη πλαγιά. Ακριβώς από εκεί αργότερα ένα ολόκληρο τάγμα του αν-

τιπάλου προχώρησε απαρατήρητο, πλησίασε στην κορυφογραμμή και την κατάλληλη στιγμή άνοιξε ταυτόχρονα μαζικά πυρά και με δυνατές φωνές ΑΕΡΑ – ΑΠΑΝΩ ΤΟΥΣ περνάει στην έφοδο. Εδώ συναντούν τη σθεναρή αντίσταση των ολιγάριθμων μαχητών μας. Τους αντιμετωπίζουν με όλα τα μέσα που διαθέτουν. Ακολουθεί ένας επίμονος αγώνας να τους σταματήσουμε όσο μπορούμε μακριά. Η τεράστια υπεροχή του αντιπάλου δεν μας επιτρέπει να το πετύχουμε αυτό παντού. Μας πλησιάζει στα 30-10 μ. Η κατάσταση έφτασε σε τέτοιο σημείο, όπου απ' τη μια μεριά κάποιου κοτρωνιού να είναι αντάρτης και απ' την άλλη φαντάρος. Αυτού του είδους κρυφτούλι με πραγματικές σφαίρες, με χειροβομβίδες κράτησε αρκετή ώρα. Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις που σε ξεχωριστά σημεία της διάταξής μας ο αντίπαλος κατορθώνει να βγει στην κορυφογραμμή. Χρειάστηκε να οργανώσουμε αντεπίθεση για να διορθώσουμε την κατάσταση. Ύστερα από σκληρή μάχη γίνεται τελικά δυνατό να αναγκάσουμε τον αντίπαλο να αποτραβηχτεί και να γαντζωθεί προσωρινά λίγο πιο πίσω στη δασωμένη πλαγιά με αποτέλεσμα η μάχη να πάρει μια χαλαρή μορφή ανταλλαγής πυρών θέσεων. Αυτό έμοιαζε ότι ανάμεσά μας επικράτησε κάποια αναγκαία εκεχειρία. Προς βοήθεια του Κυβ. Στρατού φτάνουν δυο καταδιωκτικά αεροπλάνα, παίρνουν στροφή κι αρχίζουν να μυδραλλιοβολούν την κορυφογραμμή, όπως όμως ήταν μπερδεμένα τα πράγματα εδώ στην πρώτη γραμμή οι αεροπόροι κατά λάθος στρέφουν τα περισσότερα πυρά τους προς τις θέσεις των δικών τους. Αυτή τη φορά οι φαντάροι ένιωσαν για τα καλά την «γλύκα» των αεροπορικών μυδραλλιοβολλισμών. Δεν άντεξαν. Σκόρπισαν προς τα κάτω προς την δασωμένη πλαγιά να γλιτώσουν.

Το είδος των απρόοπτων, των αναπάντεχων και απρόβλεπτων περιστατικών, δυσάρεστων και ευχάριστων στο πεδίο της μάχης μπορούν να μην έχουν τέλος. Ένα τέτοιο σ' αυτές τις συνθήκες συνέβη και στη διμοιρία μας. Τον ΠΕ της διμοιρίας μας Γ. Σακουλίδη τον έπιασε επιληψία, το γνωστό σύνδρομο της πολεμίτιδας, όπως συνηθίσαμε να την αποκαλούμε στο ΔΣΕ. Όπως βρισκόταν στα καλά καθούμενα έκασε τα λογικά του. Και μηχανικά με το αυτόματο πυροβολεί, ευτυχώς στον αέρα, ενώ ταυτόχρονα αρχίζει να φωνάζει δυνατά: «Νάτοι πού είναι». «Βάλτε παιδιά». «Να βάλλει το οπλοπολυβόλο». «Πού είναι ο Μιχαλόπουλος». «Συναγ. Κατσή, εγώ πάω μπροστά» κλπ. Σε λίγο έφτασα κι εγώ επιτόπου. Ήταν ξαπλωμένος ανάσκελα. Δυο αντάρτες του κρατούσαν δυνατά τα χέρια του να μην τα κουνάει. Έβγαζε αφρό απ' το στόμα. Έπαψε να φωνάζει. Δεν άκουγε. Δεν καταλάβαινε τίπο-

τε. Για το σύνδρομο της πολεμίπδας αναφέρθηκα λεπτομερειακά στο προηγούμενο βιβλίο μου. Τον μεταφέραμε στα κέρια πιο πίσω. Αφήσαμε το Δ. Μπέλο δίπλα του να τον προσέχει.

Τις απογευματινές ώρες η διάταξή μας αρχίζει να δέχεται το βομβαρδισμό των βαριών όπλων του αντιπάλου. Ήταν το προοίμιο της αναμενόμενης καινούργιας εχθρικής επίθεσης. Δεν έχουμε καμιά επαφή με τη διοίκηση του λόχου. Πιστοί όμως στο καθήκον να κρατήσουμε το ύψωμα μέχρι τον ερχομό της νύχτας, είμασταν έτοιμοι να αντιμετωπίσουμε και την καινούργια επίθεση, όπως χρειάζονταν. Εμείς μέχρι αυτή την στιγμή δεν γνωρίζαμε τίποτε για την κατάσταση που επικρατούσε στους άλλους τομείς. Αποδείχτηκε ότι το μοναδικό τμήμα που συνέχιζε να κρατάει ακόμα απόρθητη την αρχική διάταξη που πήρε ήταν η δική μας διμοιρία. Οι άλλες διμοιρίες κάτω απ' την πίεση του αντιπάλου αναγκάστηκαν να συμπτυχθούν απ' τις τοποθεσίες Δεσπότη Ράχη, Ακόνια, Άη-Λια Βλάση κλπ. Και να τώρα έρχεται σύνδεσμος και πριν ακόμα μας πλησιάσει με μια ανησυχητική φωνή μας καλεί από μακριά να συμπτυχθούμε το γρηγορότερο. Καταλάβαμε ότι κάτι το σοβαρό συμβαίνει. Η απαγίστρωση απ' τη διάταξη γίνεται στα γρήγορα, οργανωμένα. Παίρνουμε μαζί μας και τους τραυματίες μας και ροβολάμε τον κατήφορο κινούμενοι μέσα απ' τις γυμνές πλαγιές με κατεύθυνση τον Άη-Λια Βλάση. Δαγκώσαμε τη γλώσσα μας όταν αντιληφθήκαμε ότι αυτό το ύψωμα κατέχονταν απ' τον αντίπαλο, ενώ τα καταιγιστικά πυρά που δεχόμαστε από αυτό το σημείο μας φράζουν το δρόμο της υποχώρησης. Η διοίκηση του λόχου είχε κάνει αυτή τη φορά ένα τραγικό λάθος. Δεν έπρεπε να αφήσει τον Άη-Λια να καταληφθεί απ' τον αντίπαλο πριν τη δική μας σύμπτυξη. Αναγκαστήκαμε να στρίψουμε λίγο δεξιότερα, ενώ η σύμπτυξή μας γίνεται σε ακάλυπτο έδαφος και κάτω από τα συνεχή εχθρικά πυρά. Έτσι τρέχοντας και προφυλαγόμενοι απ' τα δραστικά πυρά του αντιπάλου, πέφτοντας και σηκωνόμενοι, είδαμε και πάθαμε ώσπου να πετύχουμε να σφηνωθούμε σε μια ρεματιά. Από κει και πέρα κινούμενοι μέσα απ' το δάσος, κατάκοποι και λαχανιασμένοι φτάσαμε στην τοποθεσία κοντά στην Βασιλική Βρύση που ήταν και το υπόλοιπο τμήμα του λόχου. Εδώ σε ένα δασωμένο αντέρεισμα ο λόχος πήρε κυκλική διάταξη πανέτοιμος να δώσει αμυντική μάχη. Τα τμήματα του Κυβ. Στρατού που τις βραδινές ώρες έλεγχαν σχεδόν όλο τον υπόλοιπο χώρο, γνώριζαν το μέρος ύπαρξής μας. Μας πλησίασαν αρκετά κοντά. Τους βλέπαμε και μας έβλεπαν. Δεν τόλμησαν όμως να μας επιτεθούν. Φαίνεται ότι θεώρησαν σαν πιο σκόπιμο να μας χτυπήσουν τη νύχτα με ενέδρες κατά την

προσπάθειά μας να βγούμε έξω από τον κλοιό.

Ο λόχος μας πέτυχε τον κύριο στόχο που σήμερα έβαζε μπροστά του, που ήταν να αποφύγει την καταστροφή. Να κρατήσει την οργανωτική και διοικητική συνοχή του τμήματος μέχρι τον ερχομό της νύχτας. Η επόμενη προσπάθεια που έπρεπε τώρα να γίνει ήταν η έξοδος απ' τον κλοιό και ο ελιγμός μας σε άλλο χώρο. Στις παρούσες συνθήκες η μετακίνηση τη νύχτα μιας τέτοιας φάλαγγας με ζώα, με τραυματίες δεν ήταν εύκολο έργο. Και μάλιστα όταν ο αντίπαλος γνώριζε με ακρίβεια την τοποθεσία ύπαρξής μας, αλλά και υπέθετε στα σίγουρα ότι εκ μέρους μας θα γινόταν αυτή τη βραδιά προσπάθεια εξόδου. Ο Βρατσάνος δεν είχε αυταπάτες για τις ενέδρες – καρτέρια που θα μας είχε στήσει ο αντίπαλος σε όλες τις πιθανές κατευθύνσεις εξόδου. Ωστόσο διέξοδος έπρεπε να βρεθεί. Με την βοήθεια του έμπειρου μπαρμπα-Κίτσου που γνώριζε λεπτομερειακά όλα τα κατατόπια ετούτου του βουνού, ο διοικητής κάνει μια επιλογή ενός μακρινού και κουραστικού δρομολόγιου εξόδου, που ίσως να ήταν και η μοναδική σωστή διέξοδος να βγούμε ασφαλείς απ' τον εγκλωβισμένο χώρο. Όλοι μας υποθέταμε ότι σαν πιο πιθανές κατευθύνσεις του νυχτερινού ελιγμού παρουσιάζονταν το πέρασμα προς Βίτσι, προς Μπούρινο, προς Βόιο κλπ. Ξαφνιαστήκαμε όταν μας ανακοινώθηκε ότι θα ελιγχθούμε προς την υψηλή κορυφή του Σινιάτσικου. Τα ερωτηματικά και οι απορίες μιας τέτοιας επιλογής ήταν βάσιμες. Τι είδους ελιγμός θα ήταν αυτός προς τις γυμνές και ακάλυπτες πλαγιές αυτού του βουνού και πάνω απ' όλα, τι θα γινόταν με τα τμήματα, όταν την άλλη μέρα αναπόφευκτα θα εντοπίζονταν απ' την εχθρική αεροπορία. Φυσικά εμείς δεν γνωρίζαμε τις παραπέρα λεπτομέρειες του σχεδίου. Όπως έδειξαν τα πράγματα, απίθανη και απίστευτη θεωρήθηκε αυτή η διέξοδος και απ' τον αντίπαλο. Γι' αυτό οι προσπάθειες από τα καρτέρια που είχε στήσει έπεσαν στο κενό.

Με τον ερχομό της νύχτας, με γερή εμπροσθοφυλακή, με οξυμένα μέτρα ασφάλειας και έχοντας σαν μπροστάρη τον ίδιο τον μπαρμπα-Κίτσο η φάλαγγα πήρε τον ανήφορο. Στην πορεία κάνει επανειλημμένα ζικ-ζακ στις γυμνές πλαγιές αυτού του βουνού. Μ' αυτό τον τρόπο περίπου δύο ώρες πορεύεται, ώσπου να φτάσει στον υψηλό αυχένα Τσιλιμίγκα. Αυτό ήδη σήμαινε ότι όχι μονάχα βγήκαμε ασφαλείς απ' τον κλοιό, αλλά και είχαμε απομακρυνθεί κατά πολύ απ' τις εχθρικές διατάξεις. Εδώ τώρα μπαίνει σε εφαρμογή η άλλη φάση του ελιγμού. Η φάλαγγα στρίβει αριστερά. Και η πορεία συνεχίζεται. Διασχίζουμε τα εδάφη των χωριών Σούλποβο. Κρυόβρυσο, Αναράχη, Εμπόριο κλπ.

4 Δεκεμβρίου. Πριν ακόμα φέξει κάνουμε λούφα σε κάτι μικροϋψώματα καλυμμένα από πυκνούς θάμνους κοντά στο χωριό Καραβυσσινιά. Η περιοχή αυτή ελεγχόνταν συχνά απ' τον αντίπαλο. Πάρθηκαν αυστηρά μέτρα κάλυψης και ακινησίας. Απέναντί μας εγκαταστάθηκε ένα φυλάκιο ΜΑΫδων. Τους αγρότες που είχαν βγει για δουλειές και έπεσαν απάνω μας, τους κρατήσαμε μαζί μας μέχρι τις βραδινές ώρες. Μόλις νύχτωσε ξανά πορεία. Περνούμε δίπλα απ' τα χωριά Λιμνοχώρι, Βαλτονέρι, Αετός. Και εδώ εμπνευστής του δρομολογίου που ακολουθούσαμε ήταν ο μπαρμπα-Κίτσος.

5 Δεκεμβρίου. Έχουμε πάρει διάταξη στα υψώματα του χωριού Φλάμπουρο. Πάρθηκαν μέτρα για την εξασφάλιση τροφίμων. Το βράδυ η φάλαγγα κάνει το τελευταίο άλμα. Περνάει τη γραμμή του μετώπου και πατάει στο έδαφος του ελεύθερου Βίτσι.

6 Δεκεμβρίου. Στο χωριό Μακροχώρι η επιμελητεία μας εφοδίασε με τρόφιμα. Δούλεψαν ταυτόχρονα και τα καζάνια. Εδώ συνάντησα τον πολύ καλά γνωστό ,ου ταγματάρχη Βελισσάρη. Ο ίδιος γνώριζε πολύ καλά και τα άλλα 4 αδέρφια μου που υπηρετούσαν στο ΔΣΕ. Οι τραυματίες και οι άρρωστοι που συνοδεύαμε προωθήθηκαν για τα αναρρωτήρια της Πρέσπας.

7 Δεκεμβρίου. Φτάνουμε στην Οξυά Πρέσπας. Στο χωριό αυτό ήταν η έδρα της διοίκησης των σαμποταριστικών σχηματισμών του ΓΑ του ΔΣΕ με επικεφαλής τον Αντώνη Βρατσάνο. Εδώ ήταν και η κύρια βάση με τις αποθήκες εκρηκτικού υλικού και διάφορων εξοπλισμών για τις ανάγκες των σαμποταριστικών σχηματισμών. Τα συνεργεία, οι κατασκευές διαφόρων προσαρμογών και εξαρτημάτων για την διεξαγωγή του ναρκοπόλεμου. Κατά την απουσία του Βρατσάνου από την έδρα, σε διάφορα ζητήματα τεχνικής και διοικητικής φύσης και δευτερεύουσας σημασίας συνήθως τον αντικαταστούσαν οι Ν. Βυθούλκας και ο Ι. Τσαπράζης.

8-15 Δεκεμβρίου. Είναι περίοδος ξεκούρασης και καθαριότητας των ανδρών του λόχου. Είμαστε ταχτοποιημένοι στα σπίτια. Η τροφοδότηση ήταν πολύ καλή. Αυτές οι ευνοϊκές συνθήκες βοηθούσαν κατά πολύ την εκπλήρωση του σκοπού. Στον ελεύθερο χρόνο για το πλούτισμα των θεωρητικών και πρακτικών γνώσεων των μαχητών γίνοταν ειδικά μαθήματα και πρακτικές ασκήσεις στον τομέα του ναρκοπόλεμου. Σε καθημερινή βάση, τις βραδινές ώρες πραγματοποιούνταν ομαδικές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις οι οποίες διεξάγονταν με υψηλό αγωνιστικό και μαχητικό πνεύμα. Οι κάτοικοι της Οξυάς, αλλά και των γύρω χωριών μόλις άκουγαν το μαχητικό γλεντοκόπι μας, καταλάβαι-

ναν ότι οι σαμποταριστές επέστρεψαν απ' τα μετόπισθεν.

Ο λόχος μας (Λόχος σαμποτέρ της 490 Μονάδας) μαζί με το λόχο κυνηγών αρμάτων μάχης αναδείχτηκαν ισοβάθμια νικητές και πήραν την πρώτη θέση στην πανελλήνια πολεμική άμιλλα

Στην εφημερίδα «ΕΞΟΡΜΗΣΗ», όργανο του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ, στις 20 Δεκεμβρίου, δημοσιεύτηκαν τα αποτελέσματα της δίμηνης πολεμικής άμιλλας. Παραθέτουμε το πλήρες κείμενο:

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΜΗΝΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΑΜΙΛΛΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΧΡΟΝΑ ΤΟΥ Γ.Α. ΤΟΥ Δ.Σ.Ε.

ΤΗ ΣΗΜΑΙΑ ΤΩΝ ΔΙΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ 11η ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΠΡΩΤΕΣ ΚΑΙ ΙΣΟΒΑΘΜΕΣ Η 18 ΚΑΙ 20 ΤΑΞΙΑΡΧΙΕΣ

Στις 30 του Νοέμβρη έκλεισε η δίμηνη πολεμική επαναστατική άμιλλα που προκήρυξε το «Γ.Α. του Δ.Σ.Ε. για τα δίχρονά του. Έπαθλο για την άμιλλα ήταν η Κόκκινη Σημαία για τα δίχρονα του Δ.Σ.Ε., διπλώματα και μετάλλιο άμιλλας. Συναγωνίστηκαν στη δίμηνη αυτή άμιλλα όλες οι μονάδες του Δ.Σ.Ε. Σήμερα, ύστερα από μια πλούσια επιθετική δράση του Δ.Σ. σ' όλα τα μέτωπα της λευτεριάς και σε στιγμές που ο Τρούμαν ομολογεί την αποτυχία της εκστρατείας του αμερικανο-φασισμού οι αποτυχημένοι στρατηγοί κλαίνε τη μοίρα τους και τα χάλια τους. Σε στιγμές που οι φαντάροι πια αρχίζουν να βλέπουν και να παίρνουν πιο ενεργητικά το δρόμο της σωτηρίας τους και το σύνθημα της συναδέλφωσης καταχτά όλο και πιο πολύ τους φαντάρους, σ' αυτές τις στιγμές το Γενικό Αρχηγείο του Δ.Σ.Ε. ανακοινώνει τα αποτελέσματα της πολεμικής άμιλλας.

ΠΡΩΤΗ Η XI ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Το Γενικό Αρχηγείο ανακηρύσσει πρώτη την XI Μεραρχία, στην οποία δίνεται και η Σημαία για τα δίχρονα του Δ.Σ.Ε. Οι μαχητές και μαχήτριες, αξιωματικοί και στελέχη της XIης Μεραρχίας θα κρατάνε στα γερά τους μπράτσα την Κόκκινη Σημαία της άμιλλας. Τα τμήματα της XIης Μεραρχίας πήραν μέρος στην ανακατάληψη της Κούλας – Πλατύ. Έδωσαν συνολικά 13 μεγάλες επιθετικές μάχες, 8 απ' αυτές σε κατωκημένους τόπους, πόλεις και κωμοπόλεις (Πτολεμαΐδα 2 φορές,

Σιάτιστα, Εράτυρα, Σινιάτσικο, Βλάση). Έκαναν συνολικά 148 κρούσεις ενάντια στο μισθοφορικό στρατό του Τρούμαν. Χτύπησαν μεγάλες φάλαγγες του εχθρού με αυτοκίνητα και του προξένησαν σοβαρή ζημιά. Προξένησαν στον εχθρό απώλειες 2446 φαντάρους. Νεκροί 833, τραυματίες 1488, αιχμάλωτοι 122. Παρουσιάστηκαν αυτόμολοι 3. Κατέστρεψαν 160 αυτοκίνητα του εχθρού, 5 τανκς και 97 πολυβολεία.

Στρατολόγησαν 548 καινούργιους μαχητές και μαχήτριες στο Δ.Σ.Ε. Στη διαφωτιστική διαλυτική δουλειά στο Μ.Φ.Σ. και ιδιαίτερα στον τομέα της 107 Ταξιαρχίας πήρε μέρος ένας μεγάλος αριθμός μαχητών, μαχητριών και στελεχών της. Τη διαφώτιση στους φαντάρους την τοποθέτησε στο κέντρο της πολιτικής-πολεμικής της δουλειάς. Την έκανε μελετημένα και τολμηρά. Ιδιαίτερα με πρωτότυπους και δημιουργικούς τρόπους στην προφορική διαφώτιση των φαντάρων χρησιμοποίησε τον τηλεβόα. Η φωνή των τηλεβοϊσιών έφτασε ως τη Φλώρινα. Τελευταία οι επιτροπές συναδέλφωσης άρχισαν να οργανώνονται με σύστημα, επιμονή, τόλμη και συνέχεια στη δουλειά. Γενικά έρριξε στους φαντάρους 72.180 διάφορα έντυπα. Γράφτηκαν στους τοίχους διαφόρων χωριών και κωμοπόλεων 900 συνθήματα και μίλησε ο τηλεβόας 476 φορές και σε αρκετές περιπτώσεις με ειδικό πρόγραμμα εκπομπής. Από την 107 Ταξιαρχία έγινε και το τραγούδι της συναδέλφωσης που τραγουδιέται απ' τους φαντάρους.

Στη Μεραρχία αυτή η πολιτική και διαφωτιστική δουλειά ανέβηκε και ξεχωριστά η γυναικεία δουλειά. Εξαιρετική φροντίδα δόθηκε για τη στέγαση, ενδυμασία και θέρμανση των μαχητών. Στην οχύρωση τα τμήματα της XIης Μεραρχίας έκαναν: Οπλοπολυβολεία καινούργια 214, ενισχύθηκαν οπλοπολυβολεία 52, ανοίχτηκαν μόνον οπλοπολυβολεία 50, πολυβολεία 34, πολυβολεία ενισχύθηκαν 35, ολμοβολεία καινούργια 31, αμπριά καινούργια 67, παρατηρητήρια καινούργια 7, αποθήκες πυρομαχικών καινούργιες 27, ατομικές θέσεις καινούργιες 221, χαρακώματα καινούργια 22.56 μέτρα, συρματοπλέγματα καινούργια 1520 θέσεις Α/Α βολής καινούργιες 14, καλυμμένος δρόμος καινούργιος 1630 μ. Για την εκπαίδευση των μαχητών έγιναν 48 στρατιωτικά μαθήματα. Κατά σειρά έρχονται:

Η IX ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Συναγωνίστηκε την XI Μεραρχία. Ματαίωσε και σμπαράλιασε τη γενική επίθεση του εχθρού στο Μάλι-Μάδι στις 9-10 του Οχτώβρη. Τμήματά της πήραν μέρος στις μάχες Πλατύ – Κούλα – Μπίκοβικ. Έ-

δωσε 34 επιθετικές και αμυντικές μάχες, 210 κρούσεις, 542 ενέδρες. Προξένησε στον εχθρό απώλειες 1453 απ' αυτούς νεκρούς 537, τραυματίες 304. Με επιμέλεια και σύστημα παρακολούθησε την πορεία της άμιλλας, έκανε αρκετή ηθικοπολιτική δουλειά.

Η Ι ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Την επιθετική της δράση του μήνα Σεπτέμβρη που χτύπησε όλες σχεδόν τις Θεσσαλικές πόλεις και στρατολόγησε 2200 μαχητές και μαχήτριες, τη συνέχισε και στους δυο μήνες της άμιλλας. Χτύπησε τον εχθρό στην κίνησή του στα στενά του Σαρανταπόρου, απελευθέρωσε πολλά χωριά στον κάμπο των Σερβίων, διέλυσε εχθρικό τάγμα στο Βουλγαρέλι που απ' αυτό προσχώρησαν στις γραμμές του Δ.Σ. 57 Μακρονησιώτες συγκροτημένοι τώρα σε ιδιαίτερο λόχο Μακρονησιωτών. Έδωσε συνολικά 97 μάχες – κρούσεις, 70 διεισδύσεις και ενέδρες και προξένησε στον εχθρό απώλειες σε νεκρούς και τραυματίες 372 και αιχμαλώτους 141. Στρατολόγησε άλλους 1573 μαχητές και μαχήτριες.

Η VIII ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Η Μεραρχία που άπλωσε τη δράση της από τη Λάκκα Σούλι στον Σμόλικα, το Γράμμο και τα Γρεβενά. Η Μεραρχία που τα τμήματά της ελευθέρωσαν το Γράμμο από τους μοναρχοφασίστες. Τα τμήματα του Κώστα Παλαιολόγου έστησαν τη μέρα των δίχρονων του Γ.Α. το δοξασμένο φλάμπουρο του Δ.Σ.Ε. στην ψηλότερη κορυφή του Γράμμου στο 2.522. Έδωσε συνολικά 45 επιθετικές μάχες, 34 αμυντικές, 115 κρούσεις – ενέδρες και προξένησε στον εχθρό απώλειες 2.813 και απ' αυτούς είναι νεκροί, 1.093, τραυματίες 1.650 και αιχμάλωτοι 70. Στρατολόγησε 316 μαχητές και μαχήτριες στο Δ.Σ.Ε.

Η Χ ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Η Μεραρχία που θάχε πολύ καλύτερη σειρά στην άμιλλα αν δεν έχανε την κορυφή του Βίτσι κι αν δεν έκανε σειρά από βαριές αντιλαϊκές πράξεις, αντίθετες και με τον όρκο των μαχητών του Δ.Σ.Ε. Πήραν μέρος τα τμήματά της στην ανακατάληψη της Κούλας – Πλατύ. Έδωσε ένα γερό μάθημα στον Τσακαλωτό και στους Λοκατζήδες του στο Μπίκοβικ στις 10 Νοέμβρη. Με τη μάχη του Μπίκοβικ την καλή ηθικοπολιτική και οργανοτεχνική της προετοιμασία, το σωστό συνδυασμό των όπλων απόδειξε πως οι μοναρχοφασίστες δεν μπορούν να κοιμούνται ήσυχοι μέσα στα συρματοπλέγματά τους και τα οχήματά τους.

Εκτός απ' αυτές έδωσαν 20 μάχες, 142 κρούσεις και 25 ενέδρες και προξένησε στον εχθρό απώλειες 1197 που απ' αυτούς ήταν νεκροί 673, τραυματίες 1043, αιχμάλωτοι 81. Στρατολόγησε 86 μαχητές και μαχήτριες. Ανέπτυξε καλή διαφωτιστική δουλειά στους φαντάρους με τους «τηλεβοϊστικούς σταθμούς» και ιδιαίτερα στον τομέα της 163 Ταξιαρχίας. Η διμοιρία ανιχνευτών αυτής της Ταξιαρχίας ονομάστηκε επίλεκτη γιατί έπιασε 30 «γλώσσες».

Η VII ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Η Μεραρχία αυτή καθυστέρησε στην τοποθέτηση της άμιλλας. Στα τέλη του πρώτου μήνα της άμιλλας ενήργησε δυο σοβαρές επιθέσεις κατά οχυρωμένων εχθρικών στόχων Δοβίστα και Μεγάλος Κάμπος και στο δεύτερο μήνα της άμιλλας ανάπτυξε πλούσια και αξιόλογη επιθετική δράση. Πόνεσαν οι μοναρχοφασίστες από τα χτυπήματα που φάγανε στο Αχλαδοχώρι, στην Ουσίτα, στη Λευκώνα Σερρών. Άπλωσε τη δράση της ως τον κάμπο των Σερρών. Έδωσε συνολικά 70 μάχες, 39 κρούσεις, 22 διεισδύσεις και 29 ενέδρες. Προξένησε στον εχθρό απώλειες 739 που απ' αυτούς είναι 252 νεκροί, 821 τραυματίες και 216 αιχμάλωτοι. Στρατολόγησε 391 μαχητές και μαχήτριες που απ' αυτούς είναι 187 γυναίκες πάνω από το 30% που καθόρισε η ανακοίνωση του Γ.Α. για την άμιλλα. Η VII Μεραρχία με την επιθετική δράση της άρχισε να ξεπερνάει την καθυστέρησή της.

Η XV ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Εκτός από την ειδική της αποστολή και τη σοβαρή σαμποταριστική της δράση στα μετόπισθεν του εχθρού τα τμήματά της πήραν μέρος στην επιχείρηση στο Σινιάτσικο στις 28 του Νοέμβρη. Επίσης τα τμήματά της βοήθησαν τις ενέργειες της Χης και ΧΙης Μεραρχίας.

Η III ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Οι αντάρτες του Μωρηά συνέχισαν στο δίμηνο της άμιλλας την επιθετική τους δράση και χτύπησαν βασικά κέντρα του εχθρού, την Αμαλιάδα, το Αίγιο, τη Ζαχάρω και Λεχαινά. Στο Λεωνίδιο, Σπάρτη και Ξυλόκαστρο ανατίναξαν ηλεκτρικά εργοστάσια. Στρατολόγησαν 532 μαχητές και μαχήτριες. Τα τμήματα του Δ.Σ. μεγάλωσαν την ελεύθερη περιοχή της Πελοποννήσου και έχουν σήμερα 397 ελεύθερα χωριά, 31 κωμοπόλεις και 213 χωριά μισοελεύθερα.

Η ΙΙ ΜΕΡΑΡΧΙΑ

Τα τμήματά μας στη Ρούμελη χτυπώντας τον εχθρό έφτασαν ως τον Παρνασσό και τον Ελικώνα. Το αντάρτικο ντουφέκι αντηχεί και πάλι στην Βοιωτία και στην Εύβοια. Η Μεραρχία αυτή έδωσε συνολικά 21 μάχες (10 επιθετικές και 11 ενεργο-αμυντικές). Σε κατωκημένους τόπους. 8 Σε στρατιωτικούς χώρους. 4 Ενέδρες, 10 κρούσεις, 21 σαμποτάζ 33. Προξένησε στον εχθρό απώλειες 435. Απ' αυτούς είναι νεκροί 197, τραυματίες 191, αιχμαλώτοι 47. Παρουσιάστηκαν 8 αυτόμολοι. Κατέστρεψαν 35 αυτοκίνητα και 2 τανκς. Στρατολόγησε 266 μαχητές και μαχήτριες.

ΠΡΩΤΕΣ ΚΑΙ ΙΣΟΒΑΘΜΕΣ Η 18 ΚΑΙ 20 ΤΑΞΙΑΡΧΙΕΣ

Πλάι-πλάι στην ίδια σειρά με τους ίδιους βαθμούς έρχονται η 20ή Ταξιαρχία της Κεντρικής Μακεδονίας με την 18η Ταξιαρχία της XIης Μεραρχίας.

Η 18 ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ

Με τη διείσδυσή της στο χώρο του Σινιάτσικου έδωσε σοβαρά και επιτυχημένα χτυπήματα μέσα σε κατοικημένα κέντρα του εχθρού, στον ανεφοδιασμό του και κατάφερε αυτή κύρια το δεύτερο χτύπημα στον Τσακαλώτο και τους Λοκατζήδες του στο Σινιάτσικο. Έδωσε 8 επιθετικές μάχες δυο φορές στα Καϊλάμια, Εράτυρα, Σιάτιστα, Ανωρράχη, Ποντοκώμη και ενάντια σε φρουρές γεφυρών Νεάπολης – Πελεκάνου.

Προξένησε στον εχθρό συνολικά απώλειες 1344 που απ' αυτούς είναι νεκροί 416, τραυματίες πάνω από 850, αιχμάλωτοι 78. Προξένησε στον εχθρό τις εξής καταστροφές: Χτυπήθηκαν και έπαθαν βλάβες 4 αεροπλάνα. Καταστράφηκαν 6 τανκς (τα 2 αιχμαλωτίστηκαν) και καταστράφηκαν 10 αυτοκίνητα, 34 οχυρά πολυβολεία και κτίρια. Ανατινάχτηκαν 3 μεγάλες γέφυρες συνολικού μήκους 2.000 μέτρων. Στρατολόγησε 441 μαχητές και μαχήτριες. Έκανε πολυβολεία 4, ομολοβεία 9, οπλοπολυβολεία 96, αμπριά 37 χαρακώματα 961 μ. συρματοπλέγματα, 310 μ. θέσεις βολής 14.

Η 20 ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ

Η Μονάδα που παρά την καθυστέρησή της που παρουσίαζε πριν την άμιλλα σήμερα με την πλούσια δράση της έρχεται μαζί με τη 18η η πρώτη Ταξιαρχία του Δ.Σ. Μαχητές και στελέχη ένοιωσαν και εφάρμοσαν δημιουργικά την κριτική που τους έγινε από την 4η ομολομέ-

λεια της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. και από το Γ.Α. του ΔΣΕ. Άπλωσαν τη δράση τους από τον κάμπο του Κιλκίς ως το Στρυμώνα και από Λαγκαδά ως τη Χαλκιδική και το Άγιο Όρος. Τα τμήματα της Ταξιαρχίας αυτής αλώνισαν σε διαρκή κίνηση όλο το νομό Θεσσαλονίκης – Κιλκίς, Λαγκαδά, Χαλκιδικής.

Στρατολόγησε 1046 μαχητές και μαχήτριες αριθμός αναλογικά μεγαλύτερος από κάθε άλλη μονάδα του ΔΣΕ. Έδωσε συνολικά 43 μάχες, 74 κρούσεις και έκανε 205 εμφανίσεις σε χωριά, 12 βαθιές διεισδύσεις. Προξένησαν στον εχθρό απώλειες 1247 που απ' αυτούς είναι νεκροί 431, τραυματίες 693 και 122 αιχμάλωτοι. Κατέστρεψε 49 εχθρικά αυτοκίνητα, 2 τραίνα, 8 τανκς, 13 σιδηροδρομικές γέφυρες, 58 μόνιμα πολυβολεία, 29 οχυρωμένα σπίτια, κατάρριψε 2 αεροπλάνα, απελευθέρωσε 7 κατοικημένα χωριά που τα κρατάει υπό το έλεγχό της. Κυκλοφόρησε 114.000 δελτία ειδήσεων, 436.000 προκηρύξεις, 132.000 τρικ για τους φαντάρους και 12.000 εφημερίδες από το μηνιάτικο όργανό της «Επίθεση».

Η 14 ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ

Η 14η Ταξιαρχία της Χ Μεραρχίας πήρε μέρος στις μάχες στο Μανιτόρες – Κάμενο – Κούλα κλπ. Η Ταξιαρχία αυτή οργάνωσε υποδειγματικά την επιχείρηση του Μπίκοβικ, δίνοντας οργανωτική συγκρότηση στους σχηματισμούς της Ταξιαρχίας για κατάληψη γερής – οχυρωμένης εχθρικής τοποθεσίας. Επίσης η εκτέλεση της επιχείρησης για την κατάληψη του Μπίκοβικ ήταν πολύ καλή, γι' αυτό και κατελήφθη το οχυρό Μπίκοβικ. Η Ταξιαρχία όμως αυτή έκανε και μια σειρά από βαθιές αντιλαϊκές πράξεις.

ΣΤΗ ΛΑΚΑ ΣΟΥΛΙ

Η Ταξιαρχία της VIII Μεραρχίας που δρα στην περιοχή Λάκα Σούλι αντιμετώπισε με επιτυχία 6 εχθρικές εκστρατείες και κατόρθωσε με δεξιοτεχνία και μαστοριά να χτυπά εχθρικές κινήσεις, να φθείρει τον εχθρό, να εξελίσσεται και να χτυπά κωμοπόλεις όπως η Παραμυθιά.

ΠΑΪΚΟ – ΚΑΪΜΑΚΤΣΑΛΑΝ

Τα τμήματα του ΔΣΕ Καϊμακτσαλάν – Πάικου κλπ., αντιμετώπισαν νικηφόρα εχθρική εκστρατεία. Απελευθέρωσαν όλο το χώρο του Καϊμακτσαλάν που είχε καταλάβει προηγούμενα ο εχθρός και άπλωσαν τη δράση τους ως τον κάμπο των Γιαννιτσών. Κατέστρεψαν 5 εχθρικά τανκς και 22 αυτοκίνητα. Προξένησαν στον εχθρό απώλειες 900 νεκρούς και τραυματίες.

ΠΡΩΤΟ ΤΟ ΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΒΕΛΙΣΣΑΡΗ ΤΗΣ 108 ΤΑΞΙΑΡΧΙΑΣ

Πρώτο απ' όλα τα τάγματα έρχεται το 3ο τάγμα Βελισσάρη της 108 Ταξιαρχίας της IX Μεραρχίας. Το τάγμα αυτό έδωσε 8 μάχες, έκανε 32 κρούσεις, 63 ενέδρες και 11 διεισδύσεις και 3 σαμποτάζ. Η υποδειγματέστερη μάχη που έδωσε από άποψη πρωισμού και τόλμης ήταν η μάχη του Μπίκοβικ. Προξένησε στον εχθρό απώλειες 270 από τους οποίους 18 νεκρούς, 160 τραυματίες, 3 αιχμαλώτους. Κατέστρεψε 20 εχθρικά πολυβολεία, 6 ναρκοπέδια. Για την οχύρωση έκανε 7 πολυβολεία, 5 ολμοβολεία, 5 θέσεις αντιαεροπορικής άμυνας, 45 αμπριά, 100 μέτρα χαράκωμα και έκαναν 25 καλύβες για το στέγασμα των μαχητών του.

ΤΟ ΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΚΟΥΣΙΑΝΤΖΑ

Δεύτερο τάγμα κατά σειρά έρχεται το τάγμα της 107 Ταξιαρχίας του ήρωα Κουσάντζα. Αυτό εκτός από την άλλη δράση του κατέλαβε με ορμητική έφοδο την Κούλα μέσα σε 45 λεπτά της ώρας διαλύοντας ένα εχθρικό τάγμα.

ΟΙ ΚΥΝΗΓΟΙ ΤΩΝ ΑΡΜΑΤΩΝ ΜΑΧΗΣ

Πρώτος έρχεται ο λόχος κυνηγών αρμάτων της IX Μεραρχίας. Ο λόχος αυτός στις επιχειρήσεις του εχθρού στο Μάλι-Μάδι στις 10 του Οκτώβρη στον τομέα Ιεροπηγής ματαίωσε την κίνηση των εχθρικών τανκς, κατέστρεψε 3 τανκς. Απ' αυτά το ένα το αιχμαλώτισε. Στην ίδια σειρά έρχεται ο 1ος λόχος σαμποτέρ της 490 Μονάδας που ανέπτυξε αξιόλογη δράση. Ο λόχος αυτός έκανε υποδειγματική σαμποταριστική δουλειά που πρακτικά εκδηλώθηκε με μια σειρά πολυσύνθετες ενέργειες. Αρχίζοντας απ' τις επιθετικές καταστροφές και διασκορπισμένες νάρκες μέχρι τα ναρκοπέδια ηλεκτρικής πυροδότησης και την ανατίναξη τεχνικών έργων (γέφυρα Νεάπολης κλπ.).

ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ Δ.Σ. ΠΟΛΕΩΝ

Στο δίμηνο διάστημα της άμιλλας άρχισε πιο έντονη ένοπλη δράση των ομάδων του Δ.Σ. μέσα στις σκλαβωμένες πολιτείες Θεσσαλονίκη, Βόλο, Αθήνα. Πρώτες ομάδες έρχονται οι ομάδες Θεσσαλονίκης που έδωσαν 4 χτυπήματα σ' ένα μήνα σε απάντηση όλων των τρομοκρατικών μέτρων του στρατιωτικού νόμου και των χασάπηδων των στρατοδικείων του θανάτου που καταδικάζουν σε θάνατο κατά δεκάδες του λαϊκούς αγωνιστές της Θεσσαλονίκης.

Η πρωτοπορία των ναυτεργατών στις επάλξεις του ένοπλου αγώνα

Ο κλάδος των ναυτεργατών ήταν πάντα ένα απ' τα πιο ώριμα και μαχητικά τμήματα του ελληνικού εργατικού κινήματος. Είναι δεδομένος κι αναγνωρισμένος ο πρωτοποριακός ρόλος αυτής της τάξης τόσο στους κοινωνικούς, δημοκρατικούς και επαναστατικούς αγώνες του λαού μας, όσο και στην αφοσίωσή τους στην ιδέα της διεθνούς προλεταριακής αλληλλεγγύης προς τους εργαζόμενους των λαών του κόσμου. Στάθηκαν στο πλευρό του ρωσικού προλεταριάτου. Του συμπαραστάθηκαν με κάθε τρόπο στις δύσκολες στιγμές της ξένης επέμβασης στο δίκαιο αγώνα του για την σταθεροποίηση της νεαρής σοβιετικής εξουσίας.

Ένα σημαντικό μέρος των Ελλήνων εθελοντών κομμουνιστών-διεθνιστών που πήραν μέρος στον Εμφύλιο πόλεμο της Ισπανίας και συγκρότησαν το Λόχο του Ν. Ζαχαριάδη αποτελούνταν από ναυτεργάτες. Συμπαραστάθηκαν στους επαναστατημένους λαούς της Κούβας, του Βιετνάμ, της Νικαράγουας και άλλων. Έτσι και στις κρίσιμες στιγμές του Εμφύλιου πολέμου το καλοκαίρι του 1948 που η πολεμική αντιπαράθεση ανάμεσα στον Κυβ. Στρατό και τους αντάρτες βρισκόταν στο αποκορύφωμά της, τότε που το Ελληνικό Επαναστατικό Κίνημα λόγω έλλειψης δυνάμεων περνούσε κρίσιμες στιγμές, ένα σημαντικό τμήμα των ναυτεργατών – κομμουνιστών, ανταποκρινόμενο στην έκκληση της ηγεσίας του ΚΚΕ, δίνει ξανά το μαχητικό τους παρών. Αφήνουν την δουλειά τους. Τα καράβια τους. Τους υψηλούς μισθούς που έπαιρναν. Την εξασφαλισμένη ζωή τους και πήγαν να πολεμήσουν στο Γράμμο και στο Βίτσι. Έχει ιδιαίτερη σημασία να τονιστεί ότι οι περισσότεροι απ' αυτούς πριν βγουν στο βουνό, έδωσαν στο ταμείο του Κόμματος όλες τις αποταμιεύσεις τους και τα χρυσαφικά τους. Ο γνωστός χρονογράφος και πολεμικός ανταποκριτής του ΔΣΕ Απ. Σπήλιος με τον τίτλο «ΝΑΥΤΕΡΓΑΤΕΣ» έγραψε στην εφημερίδα «ΕΞΟΡΜΗΣΗ», όργανο του Γενικού Αρχηγείου του ΔΣΕ το παρακάτω άρθρο. Παραθέτουμε το πλήρες κείμενο:

«Ξεφυλλίζοντας κάτι τελευταίους πίνακες ονομασίας αξιωματικών του ΔΣ, έπεσε, τυχαία το μάτι μου πάνω σ' ένα όνομα. Δε με σταμάτησε το όνομα, αυτό καθ' αυτό, μα η ιδιότητά του: «Ονομάζεται υπολοχαγός του ΔΣ ο μαχητής Κυριακίδης Παντελής, του Νικολάου – ναυτεργάτης...».

Ναυτεργάτης... Τέσσερες ξαφνικές συλλαβές, τέσσερες απρόοπτες νότες πάνω στο κλαβιέ της φαντασίας – και γέμισαν τα μάτια θάλασσα. Τη θάλασσα τη μακρινή, την πλατειά, τη μεγάλη. Τη θάλασσα και το αδάμαστο προλεταριάτο της.

Το αθάνατο προλεταριάτο! Κι' εδώ παρών! Έσκισε τα πέλαγα, δρασκέλισε τα ωκεάνεια πλάτη κι ήρθε να πολεμήσει απάνω στο Γράμμο, απάνω στα πετρωμένα πελώρια κύματα των βουνών για τη λευτεριά της πατρίδας.

Μου διηγήθηκαν τη σκηνή: Μέσα σε καράβια, τραβερσάροντας τους ωκεανούς, οι ναυτεργάτες μας ακούνε, κάθε βράδυ, το Σταθμό της Ελεύθερης Ελλάδας. Τον έχουν για παρηγοριά τους, για πυξίδα τους, για πολικό τους αστέρι μέσα στα σκοτάδια της ξενιτειάς. Τα κύματα του αντάρτικου σταθμού, φορτωμένα λεβεντιά, αίμα και σπαραγμό της μακρινής πατρίδας που παλεύει με το δράκο του Δολλάριου – τον ξέρουν αυτό το δράκο οι ναυτεργάτες καλύτερα από κάθε άλλον – φτάνουν και μπαίνουν και φωτίζουν την πλωτή φυλακή τους. Κι έρχεται μέρα που τα παρατάν όλα και ξεκινούν για να φτάσουν το στρατό των φτωχών, το στρατό της λευτεριάς, το Δημοκρατικό Στρατό μας. Με χίλιες δυσκολίες, με τρομαχτικές περιπέτειες... Οι διεθνείς λιμενικές αστυνομίες τους έχουν στο κοντό, οι εφοπλιστές κι οι καπετανέοι τους κυνηγάνε, οι λιμενάρχες του Τσαλδάρη τους έχουν γραμμένους στο μαυροπίνακα. Μα τα τίμια, τα θαλασσοδαρμένα νειάτα της πατρίδας, βρίσκουν τρόπο και φτάνουνε, πιστοί στο κάλεσμα των Βουνών...

Λένε πώς «οι προλετάριοι δέν έχουν πατρίδα...». Δεν ξέρω τι εννοούν με τη λέξη «πατρίδα», απ' την απέναντι μεριά του χαρακώματος, ή μάλλον ξέρω πολύ καλά... Αλίμονο αν είχαν, ειδικώτερα οι ναυτεργάτες, την ίδια πατρίδα με τ' αφεντικά τους, τους εφοπλιστές. Τότες δε θα προλαβαίναν να την αλλάζουνε κάθε τόσο, όπως αλλάζουν οι Εμπειρίκοι κι οι Κουλουκουντήδες, σύμφωνα με τους δείχτες της διεθνούς ναυλαγοράς, τη σημαία πάνω στο άλμπουρο των καραβιών τους – και πότε είναι Παναμαδέζικη, πότε Καναδέζικη και πότε του Πακιστάν...

Οι ναυτεργάτες, αυτοί, έχουν πατρίδα. Έχουν μια πατρίδα και δεν την αλλάζουν με τίποτα στον κόσμο. Κι έρχονται απ' την άκρη του κόσμου κι ιδέστε τι κάνουν για να την υπερασπίσουν: «Ο παραπάνω μαχητής – λέει το αιτιολογικό της ονομασίας του ναυτεργάτη Κυριακίδη σε αξιωματικό του ΔΣ – προτάθηκε στη μάχη του Χάρου για το μετάλλιο ανδρείας. Λαϊκός τύπος, αγνός προλετάριος, με άφθαστη ψυχραιμία, θάρρος, αποφασιστικότητα και περιφρόνηση προς το θάνατο, στις

σκληρές και φονικές μάχες στο ύψωμα Χάρος, μόνος του κατασκεύασε ένα πολυβολείο και με το αυτόματό του απέκρουσε τις λυσσασμένες επιθέσεις του εχθρού, προκαλώντας το θαυμασμό και την εκτίμηση των συναγωνιστών του. Μόνος του επίσης κατασκεύασε και δεύτερο πολυβολείο, ζήτησε και δεύτερο αυτόματο και πηγαίνοντας μια στο ένα, μια στο δεύτερο πολυβολείο, πολεμούσε σα λιοντάρι, ματώνοντας τον εχθρό, σκορπώντας τη σύγχιση, τον πανικό, και το θάνατο στις γραμμές του.

Απ' τη Βόρεια θάλασσα ως το Σουέζ κι απ' το Άμστερνταμ ως το Μπουένος Άυρες της Αργεντίνας, τα θαλασσοπούλια της Ελλάδας, τρώγοντας το πικρό ψωμί της ξενιτειάς, ποτισμένο με τον τίμιο ιδρώτα και την άρμη του ωκεάνειο μόχθου τους – αυτή την πατρίδα κρατάνε, ορθή σα φλόγα, ανοιχτή σαν πηγή μέσα στην προλεταριακή τους καρδιά, αυτή την πατρίδα των φτωχών, των ταπεινών και των αδάμαστων που πολεμάει τον υπερπόντιο εχθρό και τον ντόπιο δυνάστη. Κι όσοι μπορούνε τη φτάνουνε κι έρχονται, σκίζοντας ολόκληρους ωκεανούς, να την υπερασπίσουν με τα ίδια τους τα μπράτσα – παράδειγμα και μάθημα για μερικούς άλλους, πολύ κοντινότερους Έλληνες...».

Η απόφαση για να βγουν στο βουνό οι ναυτεργάτες κομμουνιστές πάρθηκε απ' την ηγεσία του ΚΚΕ αμέσως μετά τον ελιγμό απ' το Γράμμο στο Βίτσι που έγινε στις 21-22 Αυγούστου 1948. Η εντολή αυτή έφτασε στους αποδέκτες που τότε ταξίδευαν σε όλα τα πέρατα του κόσμου μέσω των παράνομων κομματικών οργανώσεων των ναυτεργατών που λειτουργούσαν στο εξωτερικό. Δεν ήταν εύκολο έργο να ξεκινήσεις απ' την Αυστραλία, απ' την Ασία, απ' την Αφρική και την Αμερική και να φτάσεις στο Γράμμο. Οι δυσκολίες δεν βρίσκονταν τώρα μονάχα στις μεγάλες αποστάσεις που έπρεπε να διανύσουν, παράλληλα το δρομολόγιο που έπρεπε να ακολουθήσουν σ' όλες τις περιπτώσεις έπρεπε να παρακάμψει το πέρασμά τους απ' την Ελλάδα, αλλά και να ξεπεράσουν τα πολλαπλά εμπόδια που τους δημιουργούσαν οι διάφορες λιμενικές και προξενικές αρχές προκειμένου να βγάλουν διαβατήρια για να μπορέσουν να έρθουν σε κάποια ευρωπαϊκή χώρα, και από εκεί να αποκτήσουν καινούργια βίζα για την είσοδό τους σε κάποια απ' τις χώρες των Λαϊκών Δημοκρατιών. Υπήρχαν περιπτώσεις που χρειάστηκαν 5 μήνες προκειμένου να φτάσουν στον προορισμό τους απ' την ημέρα που είχαν πάρει την εντολή. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που μας δίνει ο Αντώνης Αρτέμης, υπεύθυνος τότε για την κομματική δουλειά στους ναυτεργάτες στο εξωτερικό, 420 περίπου ναυτεργάτες κομμουνιστές πήραν το δρόμο για το μέτωπο του Γράμ-

μου και του Βίτσι. Στην πραγματικότητα όμως μόνο οι 200 περίπου από αυτούς εντάχθηκαν και πολέμησαν απ' τις γραμμές του ΔΣΕ. Οι άλλοι 220 περίπου που κι αυτοί είχαν φτάσει στην Ουγγαρία το 1949 δεν πρόλαβαν να φτάσουν στο Γράμμο, γιατί στο μεταξύ ο πόλεμος είχε τελειώσει.

Ο Παντελής Κυριακίδης, με την βοήθεια και άλλων συναδέλφων των ναυτεργατών συγκέντρωσε αυτά τα στοιχεία που παραθέτουμε. Ακριβώς χάρη σ' αυτή την αξιόλογη προσπάθεια αυτού του αγωνιστή έγινε δυνατό να γραφτεί αυτή η άγνωστη σελίδα της ιστορίας του κινήματός μας για τη ζωή και δράη αυτών των αφανών μέχρι τώρα πρώων ναυτεργατών – κομμουνιστών. Αναμφισβήτητα σ' αυτή την έρευνα-προσπάθεια υπάρχουν ελλείψεις και οι κυριώτερες ανάμεσα σ' αυτές είναι:

α) Η έρευνα αυτή αφορά αποκλειστικά τους ναυτεργάτες που υπηρέτησαν στα τμήματα του ΔΣΕ που δρούσαν στην περιοχή της Βόρειας Ελλάδας.

β) Ο κατάλογος των 195 (44+151) ναυτεργατών που δίνεται, λόγω έλλειψης αρχείων δεν πρέπει να θεωρείται ολοκληρωμένος.

γ) Επίσης λόγω έλλειψης στοιχείων δεν γίνεται καμιά αναφορά στους αντάρτες – ναυτεργάτες που πολέμησαν στις περιοχές της Κρήτης, των νησιών, της Πελοποννήσου κλπ. Με την ευκαιρία αυτή θέλουμε να υπενθυμίσουμε στους αναγνώστες μας ότι θα γίνουν δεκτές οποιεσδήποτε παρατηρήσεις και ελλείψεις γύρω απ' αυτό το θέμα, αλλά και θα τις δημοσιεύσουμε στον επόμενο Τρίτο τόμο του Ημερολογίου μου.

Ναυτεργάτες που έπεσαν στα πεδία των μαχών, τιμημένοι νεκροί του ΔΣΕ

1. Βίος Δημήτριος απ' τα Καρδάμηλα Χίου. 2 Βλαβιανός Μάρκος απ' την Αμοργό. 3. Γιαννακής Γιάννης απ' την Οινούσα. 4. Γαβριελάτος Ανδρέας – Κεφαλονιά. 5. Δαφερέρας Κώστας – Πάρος. 6. Κορόζης Βασίλης – Οινούσα. 7. Κόκκινος Βασίλης – Αίγυπτος. 8. Κασταναιάς Σαράντης – Ικαρία. 9. Καριώτης Γιώργος – Ικαρία. 10. Κορτέζης Δημήτριος. 11. Καλογεράκης Γιώργος. 12. Καλλιντέρης Βαγγέλης – Εύβοια. 13. Κωσταλάς Κώστας – Χίος. 14. Κοντογιώργος Μανώλης – Σάμος. 15. Λιβανός Γιώργος – Χίος. 16. Λιγνός Αργύρης. – Χίος. 17. Μοάτσος Γιάννης – Αθήνα. 18. Μπαΐλας Αντώνης. 19.

Μαυροκοπέλος Νίκος – Σάμος. 20. Μπόγκας Βασίλης. 21. Μόσχος Στέλιος – Χίος. 22. Μινέτος Γεράσιμος – Κεφαλονιά. 23. Μεσολογγίτης Γιώργος – Πειραιάς. 24. Μαλέυρης Πέτρος – Μάνη. 25. Νασιόπουλος Νίκος – Βογάτσικο Κοζάνης. 26. Νιάτσιος Γιώργος – Τρικέρι. 27. Ποδιάς Στέλιος – Χίος. 28. Πατέρας Πέτρος – Οινούσα. 29. Ποντικός Νίκος – Οινούσα. 30 Περής Γιάννης – Χίος. 31. Περτσελής Δημήτριος – Μυτιλίνη. 32. Πολυχρονίου Κώστας – Εύβοια. 33. Παπαντωνίου Παναγιώτης – Θεσσαλονίκη. 34. Πυρίδης Λευτέρης – Κρήτη. 35. Σακιώτης Στέλιος. 36. Στριμπούλης Πέτρος – Χίος. 37. Τσακμάκης Σωτήρης – Καβάλα. 38. Σαρικόπουλος Κώστας – Πάτρα. 39. Σαλλάς Βασίλης – Ικαρία. 40. Τοπαλούλης Γιάννης – Σύρος. 41. Τσαγκαράτος Φίλιππας – Κεφαλονιά. 42. Φλωράκης Μιχάλης – Μαγνησία. 43. Φραγκάκης Κώστας – Σάμος. 44. Χούντας Σταμάτης. 45. Χούμης Κώστας – Χίος.

Ναυτεργάτες που συμμετείχαν στο ΔΣΕ

1. Αρτέμης Αντώνης – Πειραιάς. 2. Αλφόνσος Αντώνης. 3. Ανδρεάδης Βαγγέλης. 4. Αβραμίδης Νίκος (Μπαρμπανικόλας) – Ρωσία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 5 Αρβανής Λευτέρης – Πειραιάς. (Πέθανε στην Τασκένδη). 6. Ανζουλάτος Κοσμάς – Κεφαλονιά. (Πέθανε στην Τασκένδη). 7. Αμπατέλος Σπύρος – Κεφαλονιά. 8. Αρναούτης Αλέκος – Σάμος. 9. Βατούγιας Ζαχαρίας – Ικαρία. 10. Βασιλειάδης Δημήτριος. 11. Βοριάς Νίκος – Χίος. 12. Βοριάς Μάνθος – Χίος. 13. Βασιλάτος Αλέξανδρος – Κεφαλονιά. (Πέθανε στην Τασκένδη). 14. Βολίκας Γιώργος – Χίος. (Πέθανε στην Τασκένδη). 15 Βελούδης Αντώνης – Πειραιάς. 16. Βυζανιάρης-Ιάκωβος – Χίος. 17. Βλάμης Αδάμ – Άνδρος. (Πέθανε στην Τασκένδη). 18. Γαβριηλίδης Σταύρος Μ. Ασία. 19. Γκαγκάδης Γιάννης. 20. Γεωργίου Αυγουστίνος – Μ. Ασία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 21. Γραμματικός Γιώργος – Κέρκυρα. (Πέθανε στην Τασκένδη). 22 Γιούλης Γιάννης – Χίος. 23. Γιάκας Θεόφιλος – Ικαρία. 24. Δαφερέρας Γιώργος – Πάρος. 25. Δεληγιαννάκης Θεόδωρος – Ρουμανία. 26. Δαβίγγος Γιάννης – Ψαρά. 27. Δημητρίου Κώστας – Σύρος. 28. Ερμίδης Γιώργος – Ρωσία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 29. Ερμίδης Χαράλαμπος – Ρωσία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 30. Ζογγός Λευτέρης – Ύδρα. 31. Ζερβός Αλέκος – Ρόδος. 32. Ζάνος Σπύρος – Σαντορίνη. 33. Καλιγέρης Νίκος. 34. Καρατζιάς Θανάσης. 35. Καλαφάτης Δημήτριος – Ύδρα. 36. Κολυβάς

Μανώλης

~~Κώστας~~ – Σάμος. 37. Καγιαβάς Σταμάτης – Χίος. 38. Καραμαλέγκος Μανώλης. 39. Καραγιώργης Γαβριήλ – Τήνος. 40. Κυπραίος Γιάννης – Χίος. 41. Κρατούνης Γιώργος – Χίος. 42. Κακλαμάνης Γιάννης – Άνδρος. 43. Καραχάλιος Γιώργος – Πειραιάς. 44. Κακουλίδης Ανδρέας – Μ. Ασία. 45. Κουφουδάκης Γιώργος – Οινούσα. 46. Κυπραίος Μιχάλης – Χίος. (Πέθανε στην Τασκένδη). 47. Καλαϊτζής Θανάσης – Μ. Ασία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 48. Καραμπέτσος Στέλιος – Μ. Ασία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 49. Κριεζής Δημήτριος – Ύδρα. (Πέθανε στην Τασκένδη). 50. Κιοσσές Αποστόλης – Πειραιάς. (Πέθανε στην Τασκένδη). 51. Καβαλάρης Μιχάλης – Σαντορίνη. (Πέθανε στην Τασκένδη). 52. Καχρύλας Δημήτριος – Ιθάκη. 53. Καρακωνσταντής Στέφανος – Χίος. 54. Καλογεράς Γεράσιμος – Κεφαλονιά. 55. Καρακατσάνης Μανώλης – Κρήτη. 56. Κουράτος Σταύρος – Κεφαλονιά. 57. Κόντης Νίκος – Εύβοια. 58. Κουκούλης Παύλος – Αίγινα. 59. Καστόρης Σταμάτης – Χίος. 60. Κτιστάκης Στέφανος – Χίος. 61. Κολυβάς Μανώλης – Σάμος. 62. Καλαγκιάς Γιώργος – Χίος. 63. Κυριακίδης Παντελής – Ρωσία. 64. Καπετανάκης Σταύρος – Κρήτη. 65. Κουτούπης Αχιλλέας – Ικαρία. 66. Καλαφάτης Μιχάλης – Ικαρία. 67. Καλαφάτης Δημήτριος – Ύδρα. 68. Καραμπέρας Γιώργος – Σάμος. (Πέθανε στην Τασκένδη). 69. Λιόντος Γιώργος – Εύβοια. (Πέθανε στην Τασκένδη). 70. Λαιμός Τάκης – Οινούσα. 71. Λαιμός Γιώργος – Οινούσα. 72. Λιοντής Μανώλης – Χίος. 73. Λιβανός Μιχάλης – Χίος. 74. Λύκος Νίκος. – Χίος. 75. Λογοθέτης Γιάννης – Κυκλάδες. 76 Λυσίκατος Μανώλης Κινουρία. 77. Μπασπουνόπουλος Ανδρέας – Πάτρα. 78. Μαντήλας Σπύρος – Σάμος. 79. Μουζάκης Παναγιώτης – Ιθάκη. 80. Μοσχούρης Βαγγέλης – Χίος. 81. Μαυρής Γιώργος – Χίος. (Πέθανε στην Τασκένδη). 82. Μπολώτας Γιώργος – Βόλος. (Πέθανε στην Τασκένδη). 83. Μαυρομάτης Γιάννης – Μ. Ασία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 84. Μωριάτης Δημήτριος – Ρουμανία. (Πέθανε στην Τασκένδη). 85. Μερκούρης Δημήτριος – Ύδρα. (Πέθανε στην Τασκένδη). 86. Μανουσάκης Στράτος – Κρήτη. 87. Μονιός Παναγιώτης – Οινούσα. 88. Μπούκας Κώστας – Καλαμάτα. 89. Μαρίνος Γεράσιμος – Ζάκυνθος. 93. Μεταλληνός Νίκος – Κέρκυρα. 94. Μουρογιώργος Μανώλης – Αίγυπτος. 95. Μακαρώνης Δημήτριος – Χίος. 96. Μανώλης Γιώργος – Ικαρία. 97. Ματαράγκας Γιώργος – Άνδρος. 98. Νοτάς Γιώργος – Χίος. 99. Νικηταράς Βαγγέλης. – Ικαρία. 100. Παπανδρέου Βαγγέλης. 101. Πολίτης Γιώργος. 102. Πομώνης Γεράσιμος – Κεφαλονιά. 103. Ποντικός Γιώργος – Οινούσα. 104. Ποδιάς Γιώργος – χίος. 105. Πλάκας

Παρασκευάς – Χίος. 106. Περδίκης Ηλίας – Γαλαξίδι. (Πέθανε στην Τασκένδη). 107. Πλατανησιώτης Στέφανος – Εύβοια. (Πέθανε στην Τασκένδη). 108. Ποντικός Μιχάλης – Οινούσα. 109. Πίπος Βασίλης – Πειραιάς. 110. Πουλάκης Βαγγέλης – Ύδρα. 111. Παλλές Σάββας – Χίος. 112. Πονηρός Στέλιος – Χίος. 113. Παπαδόπουλος Λεωνίδας – Μ. Ασία. 114. Παναγάκος Βασίλης – Μάνη. 115. Παρθενιάδης Ιορδάνης – Μ. Ασία. 116. Προκάκης Κοσμάς. 117. Παρίσης Γιώργος – Τρικέρι. 118. Παρίσης Τηλέμαχος – Σκιάθος. 119. Παρασκευάς Νίκος – Σπέτσες. 120. Ρήγας Σταύρος – Εύβοια. 121. Ρασπίτος Γιώργος – Μ. Ασία. 122. Σφίγγας Στέλιος – Χίος. 123. Σκούρας Ανδρέας – Πάτρα. 124. Σαρρής Νίκος – Μ. Ασία. 125. Σωτηράκης Γιώργος – Χίος. 126. Συρίγος Γιώργος – Σαντορίνη. 127. Συρίγγας Παντελής – Ικαρία. 128. Σιούκας Σίμος – Γιαννοχώρι Γράμμου. 129. Σταθάτος Κώστας – Κεφαλονιά. 130. Συκάς Λουκάς – Γαλαξίδι. 131. Σκαρβέλης Κώστας – Χίος. 132. Σιταράς Νίκος – Μ. Ασία. 133. Σάρδης Μιχάλης – Κυκλάδες. 134. Σουφατζής Σταύρος – Ύδρα. 135. Σταματάκος Σπύρος – Ύδρα. 136. Σμυρνιούδης Κώστας – Χίος. 137. Τουγλατζής Γιώργος – Χίος. 138. Τσολάκης Θωμάς – Πειραιάς. 139. Τσεκούρας Δημήτριος – Μήλος. 140. Τσατίρης Μιχάλης – Χίος. 141. Τσαβάρας Σπύρος – Πειραιάς. 142. Τσιλιάνος Παναγιώτης – Κεφαλονιά. 143. Τριανταφύλλου Κώστας – Εύβοια. 144. Τοίρος Γιάννης – Αίγυπτος. 145. Τασσάς Γιώργος – Χίος. 146. Φαταούτσος Πέτρος – Ικαρία. 147. Χριστοφής Παναγιώτης – Χίος. 148. Χατζησταύρος Σταύρος – Αίγυπτος. 149. Χούμης Μανώλης – Χίος. 150. Χαίρας Παντελής – Χίος. (Πέθανε στην Τασκένδη).

Αυγουστίνος Γεώργιος.

Γαβριελάτος Ανδρέας.

Γούλης Γιάννης.

Ζερβός Αλέκος ανθ/γός.

~~Καμώργης~~ Γαβριήλ ανθ/γός του ΔΣΕ.
Κολυβάς Μανώλης

Κολυβάς Μανώλης ανθ/γός του ΔΣΕ.

Κυριακίδης Παντελής Υπ/γός του ΔΣΕ.

Μαρίνος Γεράσιμος.

Σάρδης Μιχάλης.

Σμυρνιούδης Κώστας ανθυποπλοίαρχος εμπορικού ναυτικού.

Χούμης Μανώλης.

Χούμης Κώστας.

Ομαδική φιλική συνάντηση των ναυτεργατών στην προσφυγιά. Όρθιοι απ' τ' αριστερά: Καλαγιάς Γιώργος, Καπετανάκης Σταύρος, Κυριακίδης Παντελής, Δαμίγος Γιάννης.

Καθιστοί: Πλατανησιώτης Στέφανος, Βυζανιάρης Ιάκωβος, Σμυρινούδης Κώστας, Βοριάς Μάνθος Γραμματικός Γιώργος, Μαυρογιώργης Μανώλης, Λύκος Νίκος, Κολυβάς Μανώλης, Παρασκευάς Νίκος.

Γκρουπ ναυτεργατών στο μέτωπο του Γράμμου το 1949, μαζί με άλλους μαχητές του ΔΣΕ.

Απ' τ' αριστερά: Μεταλλινός Νίκος ανθ/γός του ΔΣΕ. Σαρρής Νίκος ανθ/νός του ΔΣΕ. Φαταούτσος Πέτρος ανθ/γός του ΔΣΕ.

Νασιόπουλος Νίκος – απ' τ' αριστερά.

Απ' τ' αριστερά:
Αβραμίδης Νίκος – Ταγματάρχης του ΔΣΕ.
Καλαμπέτας Γιώργος ανθ/γός του ΔΣΕ.

Αυτοί που ήρθαν στις Λ. Δημοκρατίες και δεν προλάβανε να ενταχθούν στο ΔΣΕ

1. Αλεξανδράτος Αντώνης. – Πειραιάς. 2. Αντζουλάτος Γεράσιμος – Κεφαλλονιά. 3. Βερονίκος Γεράσιμος – Παξοί. 4. Βενιούρης Βασίλης – Κίμωλος. 5. Βούρακας Σπύρος – Πειραιάς. 6. Βούλγαρης Ανδρέας – Ύδρα. 7. Γάφος Γιάννης – Χίος. 8. Γάφος Παναγιώτης – Χίος. 9. Γαλανάκης Παναγιώτης – Πειραιάς. 10. Καλογρίδης Γιώργος – Σύρος. 11. Κεφαλάς Παναγιώτης – Ψαρρά. 12. Κωστάλας Ηλίας – Χίος. 13. Κωνσταντίνου Σπύρος – Εύβοια. 14. Κωνσταντίνου Δημήτριος – Εύβοια. 15. Καραγιάννης Νίκος – Πειραιάς. 16. Λιαδής Γιώργος – Χίος. 17. Λαμπρινάκης Δημήτριος – Χίος. 18. Μαυροκέφαλος Ηλίας – Κεφαλλονιά. 19. Μανέλης Νίκος – Χίος. 20. Μαράτος Κώστας Κεφαλλονιά. 21. Μοσχούρης Γιώργος – Σίφνος. 22. Μυλωνάς Νίκος – Σάμος. 23. Μακρής Γιώργος – Χίος. 24. Μαχμούτας Βαγγέλης. 25. Μπίκος Λευτέρης – Ύδρα. 26. Νικήφορος Γιώργος – Χίος. 27. Πουβρακλίδης Σταύρος – Κωνταν/λη. 28. Πολιτάκης Γιάν-

νης – Κρήτη. 29. Πασπαλιάρης Παναγιώτης – Ύδρα. 30. Παπανικολάτος Κώστας – Κεφαλλονιά. 31. Πετρίδης Γιάννης. 32. Στεφώσης Κώστας – Κάρυστος. 33. Στεφώσης Βαγγέλης – Κάρυστος. 34. Σημαιωνίδης Χριστόφορος – Κωνσταν/λη. 35. Σκευοφύλακας Παναγιώτης – Δωδεκάνησα. 36. Στεργιανίδης Γιώργος – Κωνσταν/λη. 37. Σπίντζος Φάνης – Θάσος. 38. Τσίνης Νίκος. 39. Τσολάκης Βαγγέλης – Χίος. 48. Τσολάκης Βενιζέλος – Χίος. 41. Τσοκαρισιανός Γεράσιμος – Κεφαλλονιά. 42. Τσανάκας Δημήτριος – Σύρος. 43. Φράγκος Παναγιώτης – Μυτιλήνη. 44. Φράγκος Στράτος – Μυτιλήνη. 45. Χριστοφής Δημήτριος – Χίος. 46. Χόρτης Γεράσιμος – Παξοί. 47. Χαλακαίος Γιώργος. 48. Τσάκος Αντώνης – Χίος.

Τέσσερις απ' τους ναυτεργάτες – εθελοντές από τις διεθνείς ταξιαρχίες στον Εμφύλιο της Δημοκρατικής Ισπανίας

1. Αβραμίδης Νίκος (Μπαρμπανικόλας) – ταγματάρχης. 2. Καραγιάννης Νίκος – ΠΕ τάγματος. 3. Παλλές Σάββας. 4. Καλαϊτζής Θανάσης.

Αθάνατες μορφές απόφοιτων αξιωματικών της ΣΑΓΑ τιμημένων νεκρών του ΔΣ (Συνέχεια απ' τον 2ο τόμο)

369. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ ΜΑΡΙΑ του Λάζαρου απ' τον Μελισσουργό Κιλκίς, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 23/11/46. Ανθ/γός της Γ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στη Ζούγουλη Γράμμου τον Ιούλη του 1948.

370. ΑΣΙΑΤΙΔΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ του Παναγιώτη απ' την Νάουσα. ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ από το Μάη του 1946. Ανθ/γός της Β΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε το 1948.

371. ΒΛΑΧΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ του Νίκου απ' την Κοζάνη. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από τις 20/3/47. Ανθ/γός της Β΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 8/5/48 πολεμώντας επικεφαλής της διμοιρίας της. Της απονεμήθηκε τιμητικά ο βαθμός του λοχαγού πεζικού.

372.ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ ΟΛΓΑ του Γιώργη απ' το Γερακαριό Κιλκίς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 8/11/46. Ανθ/γός της ΣΤ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 23/7/49 στις κάτω Κλεινές Φλώρινας. Της απονεμήθηκε τιμητικά ο βαθμός του υπ/γού.

373. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ απ' την Κοκκινιά Κιλκίς. Ε-

Βλάχου Περιστέρα του Νίκου.

Βασιλειάδου Όλγα του Γιώργη.

ΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ από 23/5/46. Ανθ/γός της ΣΤ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Πολιτικός Επίτροπος τμήματος. Έπεσε στα Πατώματα Γράμμου το 1949.

374. ΓΚΙΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ του Αργύρη, απ' τη Φυτιά Βέροιας, μέλος του ΚΚΕ στο ΔΣΕ από 30/10/46. Ανθ/γός Α΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στη Φλώρινα στις 12/12/49.

375. ΔΑΟΥΤΟΠΟΥΛΟΣ ΛΑΖΑΡΟΣ του Παντελή από το Κρανοχώρι Καστοριάς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 18/11/46. Ανθ/γός της Γ΄ σειράς της ΣΑΓΑ.

376. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ ΔΑΝΙΗΛ του Σωτήρη, απ' την Κολχίδα Κιλκίς. Μέλος του ΚΚΕ, στο ΔΣΕ από 12/2/47. Ανθ/γός ΠΕ του ΔΣΕ. Με Δ/γμα της ΠΔΚ από 28/2/49 του απονεμήθηκε το μετάλλειο ανδρείας. Έπεσε στην Οξυά Γράμμου την άνοιξη του 1949. Λοχαγός τιμημένος νεκρός.

377. ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ ΠΕΤΡΟΣ του Γιώργου απ' το Ανατολικό Πτολεμαΐδας. Φοιτητής νομικής. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 30/3/47. Υπ/γός ΠΕ του ΔΣΕ. Έπεσε στην Ποντινή Κοζάνης στις 12/12/48. Προάχθηκε τιμητικά σε ταγματάρχη Π.Ε.

378. ΚΑΤΣΙΑΜΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ του Ηλία απ' το Γιαννοχώρι Καστοριάς. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ανθ/γός της Γ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στη μάχη Νάουσας στις 8/1/1949.

379. ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΟΥ ΛΥΔΙΑ του Γιάννη από τις Κάτω Κλεινές Φλώρινας. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ανθ/γός της Γ΄ σει-

Ξανθόπουλος Χρήστος του Γιώργη.

ράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στο ταμπούρι Φούρκας στις 13/7/48. Λοχαγός πεζικού τιμημένη νεκρή.

380. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ του Θωμά απ' τη Ζέρμα Κόνιτσας, μέλος του ΚΚΕ. Για την δράση του του είχε απονεμηθεί το μετάλλειο Ανδρείας. Ανθ/γός της Β΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 20/6/49 στη Δράγανη Παραμυθιάς. Ταγματάρχης τιμημένος νεκρός του ΔΣΕ.

381. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ του Αλέκου, από το Μηλοχώρι Κιλκίς μέλος του ΚΚΕ, στο ΔΣΕ από το Μάρτη 1947. Ανθ/γός της Γ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις αρχές του 1849 στον Πολύγυρο Χαλκιδικής.

382. ΜΙΧΑΪΛΙΔΗΣ ΑΛΕΚΟΣ του Αναστάση, απ' το Μηλοχώρι Κιλκίς, μέλος του ΚΚΕ ΕΛΑΣίτης. Στο ΔΣΕ από τον Ιούλη του 1946. Πολεμώντας σαν διοικητής λόχου, έπεσε το 1948 στο Τέμπλο Κιλκίς.

383. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΝΙΚΟΣ απ' τα Ασπρόλια Αμυνταίου. ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ από 1947. Ανθ/γός της ΣΤ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 2 Απριλίου του 1949 στα υψώματα Κάντσικο Κόνιτσας.

384. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ του Γιώργου, από την Κυριακή Σουφλίου, μέλος του ΚΚΕ, στο ΔΣΕ, από το 1947. Τιμήθηκε με το μετάλλειο ανδρείας. Ανθ/γός της ΣΑΓΑ. Έπεσε στα Κουλκουθούρια Βίτσι στις 16/5/19... Υπ/γός τιμημένος νεκρός.

385. ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ του Δημητρίου απ' την Ποντοκώμη Πτολεμαΐδας μέλος του ΚΚΕ, ΕΛΑΣίτης. Ανθ/γός της Ε΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 27/12/48 στην μάχη του Μπίκοβικ-Βίτσι.

386. ΠΑΝΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ του Φωτίου απ' τους Ραφτανέους Ιωαννίνων. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ από 1/12/46. Ανθ/γός της Β΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 2/10/48 στην Αρένα Γράμμου. Λοχαγός πεζικού. Τιμημένος νεκρός.

387. ΣΑΒΒΙΔΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΑ του Γιάννη απ' το Παλαπακό Κιλκίς. ΕΠΟΝίτισσα στο ΔΣΕ από 1947. Ανθ/γός της Γ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στην Στρατονίκη Χαλκιδικής το 1948.

388. ΣΠΥΡΙΔΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ του Καλλίνικου απ' το Μηλοχώρι Κιλκίς, ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ, στο ΔΣΕ από το 1946. Ανθ/γός της Ε΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 27/12/48 στην μάχη του Μπίκοβικ-Βίτσι.

389. ΦΩΤΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ του Αλέκου απ' το Μηλοχώρι Κιλκίς, μέλος του ΚΚΕ στο ΔΣΕ από 1946. Πολεμώντας σαν διοικητής λόχου έπεσε στην Δράμα το 1948.

390. ΤΡΟΥΒΑΛΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ του Ευσταθίου απ' την Αγόριανη Παρνασσού. ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ από το 1947. Ανθ/γός της Δ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Έπεσε στις 25/6/1948 στο Γκόλιο Κάμενικ Γράμμου.

Πάνος Γιάννης του Φωτίου.

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Έχοντας ὑπόψη τὴν ἰδιωτικὴ μας Πράξη τῆς 23 τοῦ Δεκέμβρη 1947 τὴν Πράξη ἀριθ. 11 τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου, τὸν νόμο ἀριθ. 1 τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς κυβέρνησης καὶ πρακτικὸ ἐπιτροπῆς ἐξέτασης στοιχείων διαθμολογίας τῶν μαθητῶν τῆς Γης περιόδου τῆς Σχολῆς ἀξιωματικῶν.

Ἀ π ο ρ α σ ί ζ ο υ μ ε

Ὀνομάζουμε ἀνθυπολοχαγοὺς τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ τοὺς πιὸ κάτω κατὰ ὅπλα καὶ κατὰ σειρὰ ἐπιτυχίας:

Α.' ΠΕΖΙΚΟΥ·

1. Παπαδόπουλος Παναγιώτης
2. Παπαθεοδώρου Ἀπόστολος
3. Μαυρουδῆς Κώστας
4. Χανδρινὸς Γιάννης
5. Κυπαιρίδου Ἄνθιμος
6. Ἰγνατιάδης Εὐθύμιος
7. Γριμάνης Ἡρακλῆς
8. Κυριαζῆς Νίκος
9. Κώστας Γιώργης
10. Μπάρ Γιάννης
11. Γερμάνης Γιώργης
12. Γκούμας Ἀριστείδης
13. Καραβάνος Ἀλέκος
14. Καρατζόπουλος Δημήτριος
15. Σιλέκτης Δημήτριος
16. Ἀθηναῖος Χρῆστος
17. Κωσταντινίδης Νίκος
18. Φαρτσάκας Εὐριπίδης
19. Τσιμπίρης Ἀριστείδης
20. Σαπουντζῆς Ἀφροδίτη
21. Σερπάνης Δημήτριος
22. Δοξαρᾶς Γιάννης
23. Ἀποστόλου Ἀπόστολος
24. Παζιάσκος Κώστας
25. Παπαγεωργίου Γιώργης
26. Οἰκονόμου Δημήτριος
27. Κυπριώτης Γιάννης
28. Βαζάκης Θανάσης
29. Παναγιωτόπουλος Ἀναστάσιος
30. Μαυρόπουλος Θανάσης
31. Κούτσος Δημήτριος
32. Ράδος Δευτέρης
33. Παλλᾶς Σωκράτης
34. Πατσακιάδης Γιάννης
35. Γιαννάκης Παῦλος
36. Καμπάνος Νίκος
37. Τερζενίδης Θεόφιλος
38. Κοντογιάννης Θανάσης
39. Καισαμάκης Νίκος
40. Γκαρτζιμάνης Σταῦρος
41. Μαυρίδης Κυπριανός
42. Σακαβάρας Βασίλης
43. Μαρκόπουλος Χαρίσης
44. Μερκούρης Ἠλίας
45. Κοντογιάννης Νίκος
46. Μοσχόπουλος Γιώργης
47. Καμπάτης Γιώργης
48. Βεντζιὸς Ἀναστάσιος
49. Μπουλουμπασῆς Εὐάγγελος
50. Μπαζῆς Λεωνίδας
51. Χατζηκυριάκος Ἀλέκος
52. Δραγγώνας Τριαντάφυλλος
53. Ἀβδῆς Κυριάκος
54. Μπάδας Ἀνδρέας
55. Παπαγεωργίου Ἀπόστολος
56. Τσιόλας Λάζαρος
57. Καπανάκος Ἀνδρέας
58. Μαυρουδῆς Θεόφιλος
59. Τσιριδης Παλαιχρόνης
60. Τσιόπουλος Θανάσης
61. Παναγοῦλης Ἀπόστολος
62. Φαρσάλας Σταῦρος
63. Τσαναξίδης Χρῆστος
64. Βλάχος Βασίλης
65. Κουσιούδης Κώστας
66. Πελαΐδης Ἀνέστης
67. Παπαδόπουλος Νικόλαος
68. Ἰωαννίδης Γιώργης
69. Λαζαρίδης Δημήτριος
70. Μέρμηγκας Δημήτριος
71. Βαϊτσόπουλος Γιώργης
72. Τζάτζος Στέλιος
73. Ἐλευθεριάδου Σόνια
74. Σαβατιανός Χρῆστος
75. Κορέλας Κώστας
76. Κετζόγλου Γιάννης
77. Κλιτζάρης Δημήτριος
78. Τσούρκας Παναγιώτης
79. Κύργιας Παναγιώτης
80. Οἰκονόμου Μαρία
81. Κόντος Θανάσης
82. Ριζάκης Στέφανος
83. Πολύζος Ἀπόστολος
84. Μαργαρίτης Παναγιώτης
85. Τζίμας Γιάννης

86. Ρίνας Σταύρος
87. Βελέντζας Νίκος
88. Τριανταφυλλίδης Ἀναστάσιος
89. Μανιάτης Ἠλίας
90. Κόζια Μυρίκα
91. Πατριάτης Γεώργιος
92. Διουτόπουλος Λάζαρος
93. Μπουρνάρης Νικόλαος
94. Χρυσῆς Θανάσης
95. Ἀραμπατζῆς Σταμάτης
96. Λιάσης Γιώργης
97. Χριστοδούλου Θανάσης
98. Σακοράφας Γιώργης
99. Κάλφας Δημήτριος
100. Τσιραντῆς Βασίλης
101. Καραγιάννης Κώστας
102. Παγγέας Γιώργης
103. Ἰσαποῦδης Δημήτριος
104. Γκουμόνας Κοσμᾶς
105. Καλπακίδης Γιώργης
106. Παναγιωτίδου Μαγδαληνή
107. Τσουκαλίδης Θεόδωρος
108. Σαμαρᾶς Δημήτριος
109. Γκοιτζαμάνης Ἀντώνιος
110. Τσατσανάκος Σπύρος
111. Σαλιᾶς Βασίλης
112. Κοτούζας Θανάσης
113. Μισιτζίκας Βαγγέλης
114. Φυσάκας Γιώργης
115. Χαβισάρης Θεόδωρος
116. Ξυδιᾶς Ἠλίας
117. Τοκμακίδου Εὔα
118. Ζιώγας Ἀστέριος
119. Κυριακίδου Μαρία
120. Σιώτης Γιώργης
121. Παπαδόπουλος Θανάσης
122. Καραμάνης Δημήτριος
123. Ἐλευθεριάδης Κώστας
124. Παπακώστας Δημήτρης
125. Μπότσης Ἀναστάσης
126. Νάλμπαντης Παναγιώτης
127. Γεωργίου Χρῆστος
128. Καρκανάβατος Ἀνδρέας
129. Ἀλεξανδράκης Γιάννης
130. Πεσματζόγλου Κώστας
131. Κανταρίδης Σιδέρης
132. Βασιλούλης Δημήτριος
133. Μισόπουλος Λευτέρης
134. Γιαννουσῆς Εὐαγγέλος
135. Κοκκινόπουλος Βασίλης
136. Παρίσης Δημήτριος
137. Κωνσταντίνου Δημήτριος
138. Μπασμανίδου Ἀναστασία
139. Πατσιόρας Ἀπόστολος
140. Δημαρχόπουλος Παναγιώτης
141. Στεργίου Γιάννης
142. Γιαννίκας Κώστας
143. Τσίκρικας Χρῆστος
144. Νταούλας Χρῆστος
145. Μανίκας Ζήσης
146. Κυριαγιάννης Γιώργης
147. Λαζαρίδης Θεμιστοκλῆς
148. Κόνσουλας Γιώργης
149. Καραγιώργος Γιώργης
150. Εὐαγγέλου Σταμούλα
151. Ἀργύρης Ἀπόστολος
152. Παύλου Ἀναστάσιος
153. Καλιφατίδης Μιχάλης
154. Γκέρος Θεοχάρης
155. Γεωργίου Σπύρος
156. Τσικουντούρης Νίκος
157. Μπαχτσεβανίδου Ἀνάστα
158. Ἀρτσανίδης Θεοχάρης
159. Βλάχος Γιώργης
160. Πιπερίδης Παῦλος
161. Βασιλειάδης Νίκος
162. Βανόπουλος Ἠλίας
163. Γκομούζας Θανάσης
164. Τάσιος Γιάννης
165. Γιαννούλης Γιαννης
166. Ἀρμουτίδης Χριστόδουλος
167. Κέντζιος Εὐαγγελος
168. Καραπίτσος Δημήτριος
169. Νταλούκα Ἐυαγγελια
170. Τζωγκίδης Παναγιώτης
171. Παπαζογλου Θανάσης
172. Σωτηρούδης Παναγιώτης
173. Ἀναγνώστου Κώστας
174. Κωνσταντινίδης Ἀναστάσης
175. Φρέτζιος Κώστας
176. Τζιαρτζάνης Θόδωρος
177. Κωστέας Ἀνδρέας
178. Παληός Νικόλαος
179. Κασμᾶς Μιλτιάδης
180. Ἀρμπατζάνης Μενέλαος
181. Γκουλιαμάνης Κώστας
182. Πολυνίδης Σωτήρης
183. Πασαλούδης Παναγιώτης
184. Λελεκάνος Κώστας
185. Κωσταντινίδης Ἀπόστολος
186. Βατμανίδης Γιώργης
187. Παριζίγκας Σταύρος
188. Δημουρλιάγκας Δημήτριος
189. Καστανιώτης Γιώργης
190. Κωσούλας Γιάννης
191. Νάνιος Γιώργης
192. Καχαλές Ἀστέριος
193. Τσιτσιμπῆς Χαρίστος
194. Γεωργόπουλος Χρῆστος
195. Γουνίδης Κώστας
196. Φιλιππίδης Ἰσαακ

197. Παπανικολάου Δημήτρης
198. Μίλας Ἀγαθοκλῆς
199. Καραγιάννη Βαλεντίνη
200. Σκορδόπανος Γιάννης
201. Μαυριδάκης Δημήτριος
202. Στεφανόπουλος Εὐάγγελος
203. Μιχαηλίδης Γιαννης
204. Ἀσβανίδης Ἰσαακ
205. Μπαχτσεβάνης Χριστόδουλος
206. Νιντσιος Χρῆστος
207. Καυκουδάκης Παῦλος
208. Τσαντσάκης Ἀδαμάντιος
209. Σερπης Ἀπόστολος
210. Κωνσταντινίδης Ἀνδρεας
211. Μαγκλιός Θανάσης
212. Ἀλεξιάδης Λάζαρος
213. Φουκιάδης Γιώργης
214. Χρησταινας Ἀλέξανδρος
215 Παναγου Γιώργης
216. Τράμπας Δημήτριος
217. Κασάκη Ὄλγα
218. Διάϊος Ἀριστοτέλης
219. Παπαφωτίου Παρασκευάς
220. Πιπεριδης Χρήστος
221. Σταυρίδης Μιχάλης
222. Πλάτανος Γρηγόρης
223. Μίσιος Θανάσης
224. Ρεπουλης Ἠλίας
225. Μελισσανάς Πρόδρομος
226. Κύρκος Δευκαλιων
227. Ντατσιος Εὐάγγελος
228. Παπαμιχαὴλ Μιχάλης
229. Καλογιάννης Νίκος
230. Σαμελίδης Συμεων
231. Ἀντωνιάδης Γεώργιος
232. Μαντζόπουλος Παναγιώτης
233. Κωνσταντέλλας Κώστας
234. Στεφανίδης Κώστας
235. Τσάμπος Τέρπος
236. Φωτιάδης Δημήτριος
237. Τζικετζιδης Σατύρης
238. Ρίσκας Ἀνασεάσιος
239. Κετικίδης Ἐυστάθιος
240. Κυρίτσης Νικόλαος
241. Δημητριάδης Γιάννης
242. Ζάχος Ἀντώνιος
243. Σαββίδου Θεοδοσία
244. Γρηγοριάδης Στέλιος
245. Παπαρίζος Ἀλέξανδρος
246. Ἀραμπατζής Νῖκος
247. Μαχαιρίδης Θεμιστοκλῆς
248. Μαυρίδης Παρασκευάς
249. Μπιριτζάς Κώστας
250. Μακρής Ἀπόστολος
251. Λοχιάδου Λίζα
252. Τσολκάς Θεόδωρος
253. Δατσιώλης Ἐμμανουήλ
254. Πετρόπουλος Γιώργης
255. Καραγιαννιός Δημήτρης
256. Δανιλόπουλος Κώστας
257. Νικολάου Ἰωσήφ
258. Βέργος Εὐδύμιος
259. Τζότζος Νίκος
260. Ζησίδης Ἀπόστολος
261. Πέϊκος Ναούμ
262. Ντικλίδης Χαράλαμπος
263. Βελιάκας Βασίλης
264. Λιόντας Γιάννης
265. Βιολάρας Μιχάλης
266. Γραμμενίδης Δημήτριος
267. Κατσαντώνης Θανάσης
268. Γιαννάκος Τάσος
269. Τζεχελίδης Γεώργιος
270. Ντόβας Ἀλέξανδρος
271. Γκατσούρας Θωμάς
272. Συμεωνίδης Γιάννης
273. Κουλουτούρας Ἠλίας
274. Εὐθυμιάδης Δημήτριος
275. Τάτσιος Γιάννης
276. Χανής Λάμπρος
277. Μεταξᾶ Καρέλα
278. Καπαγερίδου Μαρίκα
279. Μαυρίδης Δήμος
280. Μουγλίδης Παναγιώτης
281. Παπαδόπουλος Ἠλίας
282. Τούρνας Κώστας
283. Σωπόβου Χρῆστος
284. Σαββίδης Σταῦρος
285. Ρμπας Θωμάς
286. Κυλάρογλου Γιάννης
287. Τσακράζης Βασίλης
288. Τσιλιγκαρίδου Μαρίκα
289. Κουτσορεβύδης Τόμης
290. Παντούλη Ἀφροδίκη
291. Φουρκιώτης Γιώργης
292. Γκαραγκούνης Κώστας
293. Κουκουλιάτης Γιάννης
294. Καβαρατζής Γιώργης
295. Δαουλτζής Θανάσης
296. Μπάκας Γιάννης
297. Ζήσης Γιώργης
298. Κουταλάς Κώστας
299. Μπαλογιάννης Δημήτριος
300. Σταυρίδης Πασχάλης
301. Κόϊδας Γιάννης
302. Μπαγκάρας Γιάννης
303. Παπαδόπουλος Σταῦρος Ἰων.
304. Δήμου Μαριάνδη
305. Καναλίδης Γιώργης

306. Καράμπελας Εὐστάθιος
307. Καλπακίδου Κίτσα
308. Καρατσα·ι·δης Παῦλος
309. Φωτακάκης Ζήσης
310. Σταβδάκας Μόσχος
311. Νιμρλα·ί·δης Χρῆστος
312. Παπαδόπουλος Στέφανος
313. Πουλιούδη Ζαφειρώ
314. Βαϊτσούδης Εὐάγγελος
315. Κουρκουλούκης Δήμος
316. Νησόπουλος Σπῦρος
317. Μανωλακάκης Χαράλαμπο
318. Παρχαρίδης Γιάννης
319. Κουρουσιάπιος Γιώργης
320. Ἰωαννίδης Γρηγόριος
321. Φωτιάδης Χαράλαμπος
322. Καϊάκης Βασίλης
323. Δούας Κοσμᾶς
324. Μπαμπάνη Σοφία
325. Στόκας Γιάννης
326. Στρίμπας Γιάννης
327. Ὀργαντζίδης Γιώργης
328. Τσολάκης Γιώργης
329, Πάνος Ἀδανάσιος
330. Καρατζάς Ἠλίας
331. Συμάκης Γιώργης
332. Μπαράκος Ἀλέξανδρος
333. Τσόλα Εὐαγγελία
334. Κιτούσης Χριστόδουλος
335. Παυλίδης Γιάννης
336. Τζήκος Χρῆστος
337. Τσέλιος Γιώργης
338. Λαζαρίδου Ἑλένη
339. Σίσκος Φώτης
340. Ἀντωνιάδου Βαρβάρα
341. Βασιλειάδης Λουκᾶς
342. Κοκελίδης Σάββας
343. Μπιρετσίκης Δημήτριος
344. Πεχλιβανίδης Γιώργης
345. Ναλπάντης Χρῆστος
346. Στεφανής Ἀδανάσιος
347. Παλάσχος Νίκος
348. Σούρδας Θανάσης
349. Τραντάκης Σταῦρος
350. Σαλάμπασης Χαράλαμπος
351. Μπουρκούδης Στέφανος
352. Τσίτσαρης Χρῆστος
353. Παπά Γεωργία
354. Μπουμπουλούδης Ἀγορα-στός
355. Παπαστεργίου Εὐάγγελος
356. Κατσαρός Λάμπρος
357. Ἀδανασίου Κώστας
358. Φωτιάδης Χρῆστος
359. Πριγγούδης Ἀπόστολος
360. Τουτουνίδης Ἀλέξανδρος
361. Κικιδάκης Μήτσος
362. Τορνικίδου Ἐλευθερία
363. Καρτασίδου Ἑλένη
364. Καμπᾶς Παναγιώτης
365. Γεωργιάδης Πασχάλης
366. Μουζᾶς Νίκος
367. Κουτσανίδης Εὐάγγελος
368. Σουκάρης Ἀναστάσιος
369. Ζούμπα Ξανθίππη
370. Στεργιάδης Κώστας
371. Σακομάφας Γιάννης
372. Μάραλης Γιώργης
373. Χαρατζῆς Κώστας
374. Γραβάνης Γιάννης
375. Ἀρχοντίδης Γιώργης
376. Παρασκευόπουλος Βασίλης
377. Γκανιδῆς Λογαρινός
378. Τσινταβῆς Ἀριστείδης
379. Μαντᾶς Μάνθος
380. Σδούκος Δημήτρης
381. Περδίκης Θωμᾶς
382. Τσουλάκης Χρῆστος
383. Ἀτματζίδης Γιώργης
384. Βελλίδης Θανάσης
385. Λαρτσῆς Πλούταρχος
386. Πουτακίδου Ἀνασία
387. Εὐφραιμίδης Γιώργης
388. Φωτιάδης Κώστας
389. Φουντανέλας Ἀπόστολος
390. Θεμελῆς Θανάσης
391. Παπασταθοπούλου Χρύσα
392. Στόικος Ζήσης
393. Τοπούζης Χρῆστος
394. Λογαρίδου Ἀναστασία
395. Σαρρῆς Τρύφων
396. Μπούχτης Τηλέμαχος
397. Δεμερεζῆς Εὐάγγελος
398. Τσότσος Κώστας
399. Σιδερᾶς Πασχάλης
400. Νοικοκύρης Γιώργης
401. Τσαμπούλης Βασίλης
402. Σταικίνης Γεώργιος
403. Μουσμούλης Χρῆστος
404. Οὐζούνης Κώστας

405. Νικολαΐδης Χαράλαμπος
406. Ζαγορίδης Νίκος
407. Τριπάχης Γιώργης
408. Τσάτσος Γιώργης
409. Παπάς 'Αναστάσιος
410. Πετράς Στεφανής
411. 'Ασημανίδης Γιάννης
412. Κωσταντίνου 'Αλεξάνδρα
413. Βασμανίδης 'Απόστολος
414. Πλιάγκας Φώτης
415. Σαμψελίδης Χρήστος
416. Κωσταΐδου Βασιλική
417. Παπαλεξάκης Καρυοφύλλης
418. Εύθυμιάδου Εύθυμια
419. Μπικούλης 'Αντώνης
420. Τριανταφύλλου Γιώργης
421. 'Ασιμαξίδης Νίκος
422. Κυβερτζίκης Δημήτριος
423. Μπάγκος Μαργαρίτης
424. Βαδάκας Σωτήρης
425. Μαμάκα Δήμητρα
426. Μάντης Δήμος
427. Λουλούδης Γιώργης
428. Καραμίνης Παύλος
429. Κύντος Κώστας
430. Τουσίδης Γιάννης
431. Τσιάκης Μήτσος
432. Ράλλης Γιώργης
433. Πανάτσας Σπύρος
434. Κουγιουμτζής Χρήστος
435. 'Αγγελούδης Παναγιώτης
436. Λιμπίκης Βασίλης
437. Κωσταντινίδης Δημήτρης
438. Φαρμακιώτης Γιώργης
439. Γιάντζος Χρήστος
440. Μούρδαλας Θανάσης
441. Μάρκου Γιάννης
442. Παρούσης Πασχάλης
443. Πρακατές 'Απόστολος
444. Τσαπράζης Δημήτρης
445. 'Αλμαλιώτης Δημήτρης
446. Σαραντίδης Χρήστος
447. Φουρλίγκας Δημήτριος
448. Μαραντής Μιχάλης
449. Παπαλεξάνδρής Χρήστος
450. Κόγιας Κώστας
451. Νταμήτρου Στέργιος
452. Βουλγαράκης Χρήστος
453. Ντάσου Σοφια
454. Ποππάκης Πασχάλης
455. Μήτρος Τραγιανός
456. Σιδηρόπουλος Παναγιώτης
457. Παπαδημητρίου Βασίλης
458. Νικολαΐδης Κώστας
459. Παπαδόπουλος Παύλος
460. Λαζάκης Γιάννης
461. Κουτσογιαννίδης Χαρίσης

Β'. Περοβολικοδ

1. Παπαδημητρίου Δημήτρης
2. Κοψηδάς Δημήτριος
3. Λεζγίδης Νίκος
4. Καλαμαράς Γιώργης
5. Στράτος Ξενοφών
6. Παπαπασχάλης Πασχάλης
7. Χειμωνίδης Θόδωρος
8. Διαλιάνης Θωμάς
9. Λιάκος Επάγγελος
10. Κιρεκλίδης Νίκος
11. Τζόκας Δημήτρης
12. Σαινίδης Θόδωρος
13. Λεοντίδης Κώστας
14. Στολκίδης Γιώργης
15. Καρκάνης Φάνης
16. Καραδήμας Γεράσιμος
17. Παπαδόπουλος Χαράλαμπος
18. Σταυρόπουλος Στάθης
19. Σδούγκος Τάκης
20. Νούσσης Ζήσης
21. Πετρίδης Δημήτρης
22. Γιόσμης Γιάννης
23. Βόγιας Γιάννης
24. Στυλιάδης Δαμιανός
25. Σπυρίδης 'Αλέκος
26. Θωμαδιάδης 'Ηλίας
27. Δοϊτσίνης Δημήτρης
28. Σεδόπουλος Γρηγόρης
29. Στάμου Βαγγέλης
30. Τσιγαρδάς Χαράλαμπος
31. Σούλης Γιάσος
32. Σαββάκης Γεώργιος
33. Γρηγοριάδης Παναγιώτης
34. Χρυσοχοΐδης Γιάννης
35. Γυμνόπουλος 'Απόστολος
36. Μπέρσος Ζαφείρης
37. Καζαντζίδης Λευτέρης

38. Στεφανίδης Ἀνέστης
39. Ἐμμανουήλ Ζήσης
40. Τσιάτσιος Κώστας
41. Σκανδέρης Γιώργης
42. Κυριάκος Κώστας
43. Εὐθυμιάδης Γιώργης
44. Παπαδημητρίου Βασίλης
45. Νικολούλης Γιάννης
46. Δαβής Γιάννης
47. Τρίλιας Νίκος
48. Νούσης Θωμάς
49. Νικολαΐδης Πάνος
50. Ζαφειριάδης Σάββας
51. Τσούκας Βαγγέλης
52. Ἀρβανιτόπουλος Γιώργης
53. Κωστόπουλος Κώστας
54. Κιμισκίδης Ἀριστοτέλης
55. Γρηγοριάδης Θανάσης
56. Στεργίου Διαμαντής
57. Ἰωαννίδης Λάζαρος
58. Γεωργιάδης Παῦλος
59. Μπανάσιος Θανάσης
60. Πάτσιος Νίκος
61. Ἐξαδάκτυλος Γιώργης
62. Ἰασωνίδης Χρῆστος
63. Κούκος Ἠλίας
64. Μαυρογιαννίδης Κώστας
65. Περπερίδης Πάνος
66. Χαρατσίδης Ἀνδρομάλης
67. Κισκίνης Πασχάλης
68. Τραστόγιαννος Ἠλίας
69. Σιδερίδης Γιώργης
70. Ντάτσιος Δημήτρης
71. Πέγιος Ἀναστάσης

Στὴν Ἔδρα τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατ. κυβέρνησης, 25 τοῦ Μάρτη 1948

Ὁ Πρόεδρος καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν
Στρατηγὸς ΜΑΡΚΟΣ

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Ὁ ΥΠΟΥΡΓΟΣ Ἐθνικῶν Ἀμυνῶν τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ

Ἔχοντας ὑπόψη τήν ἰδρυτική μας Πράξη τῆς 23 τοῦ Δεκέμβρη 1947, τήν Πράξη ἀριθ. 11 τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ, τό Νόμο ἀριθ. 1 τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης καί πρακτικό τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς Ἀξιωματικῶν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου 4ης σειρᾶς

Ἀ π ο φ α σ ί ζ ο υ μ ε

Ὀνομάζουμε ἀξιωματικούς τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ Ἑλλάδας μέ τούς βαθμούς πού ἀναφέρουμε καί κατά σειρά ἐπιτυχίας τούς παρακάτω ἀπόφοιτους τῆς Σχολῆς 4ης σειρᾶς:

ΑΝΘΥΠΟΛΟΧΑΓΟΙ ΠΕΖΙΚΟΥ

1. Νίκου Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου
2. Τσιτσίκας Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου
3. Μανδικίδης Σπῦρος τοῦ Ἰωάννου
4. Μιχαηλίδης Νικόλαος τοῦ Ἰωάννου
5. Γιαμαλίνας Κωνσταντίνος τοῦ Δημητρίου
6. Καραμπίδου Χρηστίνα τοῦ Γρηγορίου
7. Παπαδόπουλος Χαράλαμπος τοῦ Φιλίππου
8. Λόκανος Γεώργιος τοῦ Εὐθυμίου
9. Καφετζῆς Ἄγγελος τοῦ Κωνσταντίνου
10. Ἐγγλέζος Γεώργιος τοῦ Μάρκου
11. Ροιμάνος Σωτήριος τοῦ Στέργιου
12. Στολτίδης Λεωνίδας τοῦ Ἄλκη
13. Νίκου Μαρία τοῦ Ἀντωνίου
14. Λουκᾶς Σταῦρος τοῦ Ἠλία
15. Λαζάρου Παναγώτης τοῦ Φωτίου
16. Καβρενίζος Βασίλειος τοῦ Εὐσταθίου
17. Τσαχουρίδης Δημήτριος τοῦ Ἰσαάκ
18. Πίσος Ἀνδρέας τοῦ Εὐαγγέλου
19. Τσερκεζόπουλος Γεώργιος τοῦ Βαγιάννη
20. Παπαμάνος Χρῆστος τοῦ Γεωργίου
21. Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος τοῦ Ἀντωνίου
22. Παυλίδης Ἐλευθέριος τοῦ Γεωργίου
23. Χολέβα Ἄννα τοῦ Παναγιώτη
24. Γκάρας Νικόλαος τοῦ Χρήστου
25. Μπάκανος Θωμᾶς τοῦ Ἀθανασίου
26. Γιαπουντζῆς Νικόλαος τοῦ Ἰωάννου
27. Χαμπίμπης Ἀλέξανδρος τοῦ Δημητρίου
28. Κουβαρᾶς Νικόλαος τοῦ Γεωργίου
29. Βιδούρης Θεόφιλος τοῦ Ἀποστόλου
30. Μαγκλάρας Νικόλαος τοῦ Ἰωάννου
31. Πετρόπουλος Νικόλαος
32. Ἰωσηφίδου Γενοβέφα τοῦ Ἀλεξάνδρου
33. Παπαστεργίου Ἰωάννης
34. Ἀγγελάκη Μαγδαληνή τοῦ Εὐσταθίου
35. Γκούμας Νικόλαος τοῦ Θωμᾶ
36. Ζιάνης Σταῦρος τοῦ Δημητρίου
37. Σέκρος Κων)τῖνος τοῦ Παναγιώτη
38. Σκαρλάτος Ἀθανάσιος τοῦ Βασιλείου
39. Ντίνος Δημήτριος τοῦ Κων)τίνου
40. Μαντζάρας Θωμᾶς τοῦ Ἠλία
41. Ἰωαννίδης Ἰάκωβος τοῦ Κωνσταντίνου
42. Κυρκόπουλος Ἰωάννης τοῦ Ἀθανασίου
43. Γουλτίδης Στυλιανός τοῦ Γεωργίου
44. Γκόγκος Κωνσταντίνος τοῦ Φωτίου

45. Κασίμης Ἰωάννης τοῦ Τριανταφύλλου
46. Δαραμέλας Τριαντάφυλλος τοῦ Κωνσταντίνου
47. Παγώνης Θωμάς τοῦ Σωτηρίου
48. Καμάτης Πέτρος τοῦ Εὐσταθίου
49. Φιλιακοΐδης Γεώργιος τοῦ Ἀθανασίου
50. Παπαδόπουλος Θεοχάρης τοῦ Θωμᾶ
51. Σιδερίδης Σταμάτης τοῦ Κύρ[illegible]
52. Παπαδαναδίου Δημήτριος τοῦ Ἀντωνίου
53. Δούμα Σοφία τοῦ Κωνσταντίνου
54. Στογιάννης Συμεών τοῦ Πέτρου
55. Ζώγας Ἠλίας τοῦ Νικολάου
56. Φλῶρος Ἀνδρέας τοῦ Κωνσταντίνου
57. Κουρτελῆς Κωνσταντίνος τοῦ Ἰωάννου
58. Κωνσταντίνου Παναγιώτης τοῦ Χαραλέμπου
59. Κατσῆς Πέτρος τοῦ Νικολάου
60. Καλόγηχος Ἠλίας τοῦ Ἀθανασίου
61. Ψαρρῆς Κων)τῖνος τοῦ Θεοδοσίου
62. Χατζηνάκος Ἰωάννης τοῦ Βασιλείου
63. Ἀμπαρντζῆς Τάσιος τοῦ Μιχαήλ
64. Ζαρνάβαλος Ἰωάννης τοῦ Ἀθανασίου
65. Δούλης Ἀθανάσιος τοῦ Γεωργίου
66. Κατσάρος Στέλιος τοῦ Δημητρίου
67. Λιάνος Δημήτριος τοῦ Κων)τίνου
68. Σημαιοφορίδης Κυριάκος τοῦ Φωτίου
69. Δόλης Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου
70. Σταμοῦλης Στέργιος τοῦ Ἀθανασίου
71. Ζάχος Ἀθανάσιος τοῦ Λαζάρου
72. Σταφυλᾶς Κων)τίνος τοῦ Σωτηρίου
73. Θωμόπουλος Νικόλαος τοῦ Λαζάρου
74. Τσενίδης Γεώργιος τοῦ Ἰωάννου
75. Βασιλούρας Ἠλίας τοῦ Ἀλεξάνδρου
76. Μπισερίτσας Δημήτριος τοῦ Ἀθανασίου
77. Καραγιοβάνης Ἰωάννης τοῦ Κων)τίνου
78. Μουτάφας Στέργιος τοῦ Ἰωάννου
79. Καχαγιᾶς Φώτιος τοῦ Σωτηρίου
80. Μιχαλῆς Κίμων τοῦ Παναγιώτη
81. Ρέππας Εὐάγγελος τοῦ Δημητρίου
82. Γαϊτάνης Τάσιος τοῦ Κων)τίνου
83. Τσάρος Ἀθανάσιος τοῦ Γρηγορίου
84. Κατσαρός Γεώργιος τοῦ Χρήστου
85. Κωσταρέλας Ἰωάννης
86. Τσατσαλίδης Παναγιώτης τοῦ Θεοδώρου
87. Σολομός Ἀντώνιος τοῦ Θεοδώρου
88. Καραλῆς Κων)ντῖνος
89. Τραϊκόπουλος Ἀλέξανδρος τοῦ Νικολάου
90. Γιαλαμπίδης Γεώργιος τοῦ Πολυχρόνη
91. Ἀγγελάκης Δημήτριος τοῦ Ἰωάννου
92. Λαμπριανίδης Παναγιώτης τοῦ Μιχαήλ
93. Φιλιππίδης Γεώργιος τοῦ Νικολάου
94. Παπᾶς Μάρκος τοῦ Βασιλείου
95. Ἰωαννίδου Μαρία τοῦ Ἰσαάκ
96. Παπαδόπουλος Δήμος τοῦ Θεοδώρου
97. Νικολαΐδης Πελοπίδας τοῦ Πέτρου
98. Πουπάκης Γεώργιος τοῦ Παναγιώτη
99. Μπόζας Εὐθύμιος τοῦ Ἡρακλῆ
100. Μιρκόπουλος Σπῦρος τοῦ Σωτηρίου
101. Κουρούτος Παναγιώτης τοῦ Μιχαήλ
102. Ρήγας Ἰωάννης τοῦ Ἀθανασίου
103. Ἀποστόλου Γεώργιος τοῦ Ἰωάννου
104. Μαυρίκος Δημήτριος τοῦ Χρήστου
105. Τουλούδης Πέτρος τοῦ Νικολάου

106. Μιχαλόπουλος Δημήτριος τοῦ Γεωργίου
107. Μάρτζος Κων)ντῖνος τοῦ Θεοδώρου
108. Τριανταφυλλίδης Ἀναστάσος τοῦ Παναγιώτου
109. Μιαρτινόπουλος Ἡρακλῆς τοῦ Δημητρίου
110. Κάκκας Δημήτριος τοῦ Ἰωάννου
111. Κλαρίδης Στέλιος τοῦ Ἰωάννου
112. Κυριακόπουλος Ἰωάννης τοῦ Στεφάνου
113. Μακρῆς Γεώργιος τοῦ Χρήστου
114. Ζώτος Δημήτριος τοῦ Ἰωάννου
115. Ψωμιάδης Ἀλέξανδρος τοῦ Γεωργίου
116. Μπρμπούνης Δημήτριος τοῦ Χρήστου
117. Τάντος Σωτήριος τοῦ Γεωργίου
118. Κοράνης Ἀνδρέας τοῦ Πέτρου
119. Γιαντζῆς Σωτήριος τοῦ Πέτρου
120. Οἰκονόμου Στέφανος τοῦ Νικολάου
121. Δραχαλίβος Στέργιος τοῦ Νέστορα
122. Γκίφας Κων)ντῖνος τοῦ Ζήση
123. Ἀραμπατζῆ Χρυσοῦλα τοῦ Ἀποστόλου
124. Γρηγοριάδης Ἰσαάκ τοῦ Ἰωάννου
125. Τσούτσας Τάσιος τοῦ Γεωργίου
126. Τσιμαγιώργης Μιχαήλ τοῦ Δημητρίου
127. Γιάγκος Τραϊανός τοῦ Κωνσταντίνου
128. Μπούσης Κων)ντῖνος τοῦ Ἀντωνίου
129. Παπαδόπουλος Κυριάκος τοῦ Ἰωάννου
130. Γιανναϊδης Κων)ντῖνος τοῦ Δημητρίου
131. Μαχανίδης Πολυχρόνης τοῦ Παναγιώτη
132. Ὀρφανίδης Νικόλαος τοῦ Θεμιστοκλῆ
133. Κυροβάκης Χρῆστος τοῦ Κων)ντίνου
134. Γεωργιάδης Ἰορδάνης τοῦ Γεωργίου
135. Τσάκας Πρόδρομος τοῦ Κων)ντίνου
136. Κυριακίδης Γεώργιος τοῦ Κων)ντίνου
137. Παπαναστασίου Κων)ντῖνος τοῦ Ἀνδρέα
138. Δονόπας Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου
139. Λαγός Ἀθανάσιος τοῦ Νασούμ
140. Κιτσούλης Νικόλαος τοῦ Κων)τίνου
141. Μπουζίνης Παντελῆς τοῦ Γεωργίου
142. Γκινόπουλος Τηλέμαχος τοῦ Ἰωάννου
143. Μαγκανάρης Εὐθύμιος τοῦ Βασιλείου
144. Γκερπανῆς Νικόλαος τοῦ Κων)τίνου
145. Σαλμᾶς Βασίλειος τοῦ Τηλεμάχου
146. Λίτσης Ἀλέξανδρος τοῦ Γεωργίου
147. Τσαρούχας Βασίλειος τοῦ Μάρκου
148. Βιζιρτζόγλου Ἀντώνιος τοῦ Σταύρου
149. Βήτας Χρῆστος τοῦ Σταύρου
150. Κρομμύδας Μαργαρίτης τοῦ Ἰωάννου
151. Ἀμπελίδης Νικόλαος τοῦ Ἀλεξάνδρου
152. Κόκκαλης Θωμᾶς τοῦ Πάνου
153. Ἰωσηφίδης Δημοσθένης τοῦ Κων)τίνου
154. Μπουκουβάλας Βασίλειος τοῦ Ἀναστασίου
155. Μυλωνᾶ Ἀννούλα τοῦ Σωτηρίου
156. Γκλαβῖνος Λάζαρος τοῦ Παύλου
157. Μπουντινούλης Γεώργιος τοῦ Ἀχιλλέα
158. Λυμπερίδης Παναγιώτης τοῦ Δημητρίου
159. Καστιδούλης Στέργιος τοῦ Ἀθανασίου
160. Συμεωνίδης Ἀθανάσιος τοῦ Νικολάου
161. Τσαούς Ἀλῆ Μεμέτ
162. Σκαρλάτος Κων)τῖνος τοῦ Εὐαγγέλου
163. Γκίτης Παναγιώτης τοῦ Ἐλευθερίου
164. Τάκος Παναγιώτης τοῦ Ἠλία

165. Παπανάστασίου Ἐλευθέριος τοῦ Δημητρίου
166. Καλλιάρης Γεώργιος τοῦ Ἀποστόλη
167. Δίγκας Χρῆστος τοῦ Κωνσταντίνου
168. Καρασαρίδης Ἀνέστης τοῦ Κυριάκου
169. Θεοδώρου Δημήτριος τοῦ Θεοδώρου
170. Ἀσημής Τάσος τοῦ Ἰωάννου
171. Μίχος Νικόλαος τοῦ Γεωργίου
172. Τιμπαλιέξης Κων)ντῖνος τοῦ Ἠλία
173. Μαρκόπουλος Ἰωάννης τοῦ Ἀθανασίου
174. Βαφέας Χρῆστος τοῦ Στράτου
175. Βασιλιός Στέργιος τοῦ Δημητρίου
176. Κουτσομπέλης Πέτρος τοῦ Κωνσταντίνου
177. Χασώνης Μιχαήλ τοῦ Μιλτιάδη
178. Παρασκευόπουλος Χαράλαμπος τοῦ Θεοδώρου
179. Τσακτσίρης Γεώργιος τοῦ Χρήστου
180. Καραβίρος Ζήσης τοῦ Ἐμμανουήλ
181. Θυρπάς Γεώργιος τοῦ Ἰωάννου
182. Χαλαγιάννης Στεῦρος το Γεωργίου
183. Δημαρέλης Τριαντάφυλλος τοῦ Κωνσταντίνου
184. Τζιώρτζογλου Σιδέρης τοῦ Γεωργίου
185. Κωνσταντινίδης Κων)ντῖνος τοῦ Στεφάνου
186. Γιαλάτος Βασίλειος τοῦ Ἰωάννου
187. Σαχινίδης Κωνσταντίνος τοῦ Γεωργίου
188. Τσαπάρας Δαμιανός τοῦ Παντελῆ
189. Μιχαηλίδης Κωνσταντίνος τοῦ Κωνσταντίνου
190. Ραμπαλιώτης Δημήτριος τοῦ Γεωργίου
191. Τοπά Χασάν τοῦ Γιουσούφ
192. Πασχαλίδης Λάζαρος τοῦ Ἠλία
193. Μπαφαλίδης Ἰωάννης τοῦ Σάββα
194. Χαρμάνης Κωνσταντῖνος τοῦ Ἰωάννου
195. Γκούμας Ἀνδρέας τοῦ Κωνσταντίνου
196. Καραγιάννης Χρῆστος τοῦ Γεωργίου
197. Τάσος Βασίλειος τοῦ Σταύρου
198. Ζηλάγρας Δημήτριος τοῦ Γεωργίου
199. Ελίχος Πασχάλης τοῦ Σπύρου
200. Σιδερίδης Δημήτριος τοῦ Ἀθανασίου
201. Παπαδημητρίου Γεώργιος τοῦ Σαράντη
202. Δημιανίδης Χαράλαμπος τοῦ Βασιλείου
203. Κόντης Νικόλαος τοῦ Γεωργίου
204. Καραδούκας Σταμάτης τοῦ Ἰωάννου
205. Παπαχιμπρίου Κων)ντῖνος τοῦ Χρήστου
206. Ἀγγελόπουλος Κων)ντῖνος τοῦ Ἀγγέλου
207. Γράψας Ἠλίας τοῦ Πασχάλη
208. Θεοδωράκης Ἀθανάσιος τοῦ Χρήστου
209. Δέλλος Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου
210. Τόλης Δημήτριος τοῦ Χρήστου
211. Μαλούτσος Ἰωάννης
212. Τζαμπουζάκης Νικόλαος τοῦ Μιχαήλ
213. Κακάρας Σωτήριος τοῦ Χρήστου
214. Στουγιαννίδης Νικόλαος τοῦ Ἀθανασίου
215. Σαρακελής Ἀθανάσιος τοῦ Εὐαγγέλου
216. Κιάκος Ἰωάννης τοῦ Χρήστου
217. Παπαδόπουλος Γεώργιος τοῦ Θεοδώρου
218. Ἀναστάσης Θεόδωρος τοῦ Κοσμᾶ
219. Παπαπέτρος Δημήτριος τοῦ Γεωργίου
220. Ρούτας Κωνσταντίνος τοῦ Γεωργίου
221. Παπαδόπουλος Γεώργιος τοῦ Κωνσταντίνου
222. Τσιανίδης Θεόφιλος τοῦ Παύλου
223. Λαζαρίδου Εὐδοκία τοῦ Ἐλευθερίου
224. Ματαλιώρης Παναγιώτης τοῦ Κανάκη

225. Μπαξεβάνης Ἰωάννης τοῦ Νικολάου
226. Γιουρούκης Σταῦρος τοῦ Τριανταφύλλου
227. Ζαγανίδης Δημήτριος τοῦ Ἀλεξίου
228. Καράκαπας Ἀθανάσιος τοῦ Γεωργίου
229. Σαντές Ἰωάννης τοῦ Κωνσταντίνου
230. Σιδερᾶς Χαρίλαος
231. Καμπισης Γερασιμος τοῦ Γερασίμου
232. Γιαχαρᾶς Βασίλειος
233. Σκεπετούλος Νικόλαος τοῦ Ἰωάννου
234. Παντίδης Μιλτιάδης τοῦ Ἀνέστη
235. Χαϊλίδης Γεώργιος τοῦ Κωνσταντίνου
236. Κανάκης Χρῆστος τοῦ Νικολάου
237. Τσαμπακούλης Δῆμος τοῦ Παναγιώτη
238. Νιανιάρης Δημήτριος τοῦ Ἰωάννη
239. Γεωργιακάκης Εὐάγγελος τοῦ Γεωργίου
240. Μιχαλόπουλος Δημήτριος τοῦ Γεωργίου
241. Μαρτίνης Γεώργιος τοῦ Κωνσταντίνου
242. Παπαμιχαήλ Μιχαήλ τοῦ Χρήστου
243. Μαλάμος Περικλῆς τοῦ Γεωργίου
244. Καραγιάννης Γεώργιος τοῦ Κωνσταντίνου
245. Γεωργιάδης Μόσχος τοῦ Ἐμμανουήλ
246. Κλεισάρης Κωνσταντίνος τοῦ Γεωργίου
247. Βουτσᾶς Παναγιώτης τοῦ Κωνσταντίνου
248. Καράπακας Στέργιος τοῦ Δημητρίου
249. Τσαχίρης Ἐμμανουήλ τοῦ Ἀστέρη
250. Γκεργκίδης Δημήτριος τοῦ Γεωργίου
251. Ἰωαννίδης Δημήτριος τοῦ Σπύρου
252. Ντόλως Κωνσταντίνος τοῦ Ἰωάννου
253. Βούλγαρης Κωνσταντίνος τοῦ Γεωργίου
254. Τσιούπρος Ἀθανάσιος τοῦ Κωνσταντίνου.
255. Τερζούδης Νικόλαος τοῦ Κωνσταντίνου
256. Δαγλιανάκης Ἀπόστολος τοῦ Σταύρου
257. Χλῆς Δημήτριος τοῦ Κυριάκου
258. Χριστοδούλου Μιχαήλ τοῦ Ἀποστόλου
259. Κοτζίλης Γεώργιος τοῦ Ἀθανασίου
260. Μπαπούδης Κωνσταντίνος τοῦ Γεωργίου
261. Βονάτσος Ἁγιοσωτέλης τοῦ Νικολάου
262. Παπανέστωρας Βασίλειος τοῦ Σταύρου
263. Κοζάκης Πρόδρομος τοῦ Θωμᾶ
264. Καρατζᾶς Ἠλίας τοῦ Νικολάου
265. Κωνσταντινόπουλος Τάσος τοῦ Παντελῆ
266. Σεϊτανίδης Δημήτριος τοῦ Παναγιώτη
267. Κοασίδης Ἀναστάσιος τοῦ Δημητρίου
268. Γκιάτης Στέφανος τοῦ Δημητρίου
269. Μπιντέλας Ἰωάννης τοῦ Ζήση
270. Ἀβραμίδη Ἐλισάβετ τοῦ Στράτου
271. Δομουχτζῆς Δημήτριος τοῦ Κωνσταντίνου
272. Πατσώρας Χαράλαμπος τοῦ Κεσαρτση
273. Θερμασιάνης Ἰωακείμ τοῦ Γεωργίου
274. Παγανίρης Νικόλαος τοῦ Ἀναστασίου
275. Στεργιοπούλου Μαρία τοῦ Νικολάου
276. Γρηγοριάδης Χρῆστος τοῦ Παναγιώτη
277. Χριστοφορίδης Κυριάκος τοῦ Θεοδώρου
278. Μαλτος Δημήτριος τοῦ Χρύσανθου
279. Καρατζᾶ Δήμητρα τοῦ Δημητρίου
280. Καραβασίλης Θεοφάνης τοῦ Παύλου
281. Τσούπας Κωνσταντίνος τοῦ Πέτρου
282. Στατίρης Πέτρος τοῦ Θεοδώρου
283. Ρεντζάνης Δημήτριος τοῦ Νικολάου

284. Τζιάρας Κωνσταντίνος τοῦ Ἀθανασίου
285. Ἀντωνιάδου Ἑλένη τοῦ Φωτίου
286. Σκούρτης Κωνσταντίνος τοῦ Ἰωάννου
287. Τρυφωνιάδης Σίμος τοῦ Ἰωάννου
288. Τσίκος Θεόδωρος τοῦ Παναγιώτη
289. Ἀλτατζῆ Ἀθανασία τοῦ Κωνσταντίνου
290. Πινιέλης Νικόλαος τοῦ Τριανταφύλλου
291. Σπυριδόπουλος Παῦλος τοῦ Σάββα
292. Καργίδης Ἀπόστολος τοῦ Δημητρίου
293. Καλπακίδης Γεώργιος τοῦ Ἰωσήφ
294. Χαριζάνης Διαμαντῆς τοῦ Γεωργίου
295. Λιάκος Κωνσταντίνος τοῦ Ἰωάννου
296. Κατένης Μιχαήλ τοῦ Νικολάου
297. Παπαδημητρίου Γεώργιος τοῦ Σαραντη
298. Λαδρίδης Ἀθανάσιος τοῦ Δημητρίου
299. Μωραλη Δέσποινα τοῦ Θεοδώρου
300. Νικολαΐδης Ἀχιλλέας τοῦ Θεοδώρου
301. Γορτζανόπουλος Χρήστος τοῦ Ζήση
302. Σιμπάν Χασάν τοῦ Μεμέτ
303. Χατζόπουλος Ἀθανάσιος τοῦ Εὐαγγέλου
304. Γουργιώτης Θόδωρος τοῦ Θωμᾶ
305. Καναχίδης Γεώργιος τοῦ Ἀποστόλου
306. Ψωμιάδης Ἀλέξανδρος τοῦ Γεωργίου
307. Μήλιος Λάζαρος τοῦ Ἠλία
308. Καραμανίδης Ἀλέξανδρος τοῦ Γεωργίου
309. Χούφτας Καρυοφύλλης τοῦ Ἀλεξίου
310. Στάμου Λάμπρος τοῦ Πασχάλη
311. Πατσιάς Γεώργιος τοῦ Παναγιώτη
312. Κεφαλέλης Κωνσταντίνος τοῦ Πασχάλη
313. Τσούμας Κωνσταντίνος του Ἰωάννη
314. Παντελιάδου Μαρία τοῦ Σπύρου
315. Κούρτης Νικόλαος τοῦ Γεωργίου
316. Κυνλιαλιᾶς Χρῆστος τοῦ Ἰωάννου
317. Μαχαιρίδης Κωνσταντίνος τοῦ Ἰωάννου
318. Τσοπανάκης Ἰωάννης τοῦ Ἀθανασίου

ΑΝΘΥΠΟΛΟΧΑΓΟΙ

Πολιτικοί Ἐπίτροποι

1. Σπυρόπουλος Ἰωάννης τοῦ Ἠλία
2. Γεωργιάδης Γεώργιος τοῦ Ἡρακλῆ
3. Μαχᾶς Χρήστος τοῦ Δημητρίου
4. Τσάρος Παναγιώτης τοῦ Γρηγορίου
5. Καλογιάννης Πέτρος τοῦ Γεωργίου
6. Μπιζουργιάννης Θεόδωρος τοῦ Δημητρίου
7. Μπακιρτζῆς Χρήστος τοῦ Δημητρίου
8. Κοτσαριόλης Μιχαήλ τοῦ Δημητρίου
9. Τσακνάκης Γεώργιος τοῦ Δημητρίου
10. Κεβρεκίδης Λεωνίδας τοῦ Στεφάνου
11. Γκίκα Γερακίνα τοῦ Εὐαγγέλου
12. Καλύβας Ἀθανάσιος τοῦ Ἰωαννου
13. Ἰασωνίδης Θεόδωρος τοῦ Στεφανου
14. Κουτσογιώργος Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου
15. Δρομακης Δημήτριος τοῦ Γεωργιου
16. Βούλγαρης Νικόλαος τοῦ Παναγιώτη

17. Πασχαλίδου Τριανταφυλλιά τοῦ Δημητρίου
18. Καπερώνης Κωνσταντίνος τοῦ Θεοδώρου
19. Ράπτης Ἰωάννης τοῦ Δημητρίου
20. Ἕλληνας Εὐάγγελος τοῦ Δημητρίου
21. Κατσαρῆς Ἀθανάσιος τοῦ Εὐαγγέλου
22. Ῥαμαντάνης Βελισσάριος τοῦ Δημητρίου
23. Χρηστίδης Γεώργιος τοῦ Γεωργίου
24. Ζιούδας Φίλιππος τοῦ Ἀντωνίου
25. Σκαφίδα Μαρία τοῦ Γεωργίου
26. Χατζοΰδης Πασχάλης τοῦ Ἰωάννου
27. Γρίβας Γεώργιος τοῦ Κωνσταντίνου
28. Γιαννάκης Χρῆστος τοῦ Πασχάλη
29. Τερζόγλου Ὀδυσσέας τοῦ Νικολάου
30. Κάντζιος Γεώργιος τοῦ Χρήστου
31. Μαυρόπουλος Θεόδωρος τοῦ Ἰωάννου
32. Τσάνης Ἠλίας τοῦ Τάσου
33. Μαγκλάρα Μαρία τοῦ Παναγιώτη
34. Ταρσούδη Σουλτάνα τοῦ Ἀποστόλου
35. Μακρυγιάννη Τασία τοῦ Γεωργίου
36. Τσούρβας Γεώργιος τοῦ Ἰωάννου
37. Παπαδόπουλος Σταῦρος τοῦ Γεωργίου
38. Παπαδόπουλος Δῆμος τοῦ Θεοδώρου
39. Κορεξενίδης Ἀνδρέας τοῦ Θεοφάνη
40. Λιακούδης Ἀστέρης τοῦ Ἀθανασίου
41. Σιάλτβης Λάζαρος τοῦ Νασῆ
42. Στούπη Χρυσάνθη τοῦ Νικολάου
43. Τεκτονίδης Κωνσταντῖνος τοῦ Ἀλεξάνδρου
44. Παρλαπάνης Ἀθανάσιος τοῦ Χρήστου
45. Κυριακίδης Ἰωάννης τοῦ Κυριάκου

Στὴν Ἕδρα τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης
9 τοῦ Σεπτέμβρη 1948
Ὁ Πρόεδρος καὶ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν
Στρατηγὸς ΜΑΡΚΟΣ

ΔΙΑΤΑΓΜΑ

Ὀνομασία Ἀξιωματικῶν τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ

(ΤΙΜΗΜΕΝΟΙ ΝΕΚΡΟΙ)

Ἔχοντας ὑπόψη τὴν ἱδρυτική μας Πράξη τῆς 23 τοῦ Δεκέμβρη 1947, τὴν Πράξη ἀριθ. 11 τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου καὶ τὸ Νόμο ἀριθ. 1 τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης,

Ἀ π ο φ α σ ί ζ ο υ μ ε

Τοὺς πιὸ κάτω μαθητὲς τῆς Δ' σειρᾶς τῆς Σχολῆς Ἀξιωματικῶν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου, πιὸ πρὶν τελειώσουν τὴ φοίτησή τους ἔπεσαν πολεμώντας στὰ πεδία τῶν μαχῶν ἡρωϊκά, στὶς ἐκχιονώσεις τοῦ Γράμμου—Β. Πίνδου, ὀνομάζουμε τιμητικὰ ἀξιωματικοὺς τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ μὲ τοὺς βαθμοὺς ποὺ ἀναφέρουμε:

ΑΝΘΥΠΟΔΟΧΑΓΟΙ

α) Π ε ζ ι κ ο ῦ.

1. Μανδραβέλης Παρμενίων τοῦ Μιχαήλ
2. Τσάγκας Θωμᾶς τοῦ Ἀλεξάνδρου
   Ἀγγελίδης Εὐάγγελος τοῦ Βασιλείου
4. Παγιαντζῆς Γεώργιος τοῦ Εὐσταθίου
   Βουλγαράκης Νικόλαος τοῦ Παναγιώτου
6. Γκοντουσίδης Δημήτριος τοῦ Βεργῆ
7. Φλωρῆς Στέλιος τοῦ Ἀχιλλέα
8. Ἐμμανουηλίδης Γεώργιος τοῦ Ἰωάννου
9. Παπαδημητρίου Ἰωακεὶμ τοῦ Κωνσταντίνου
10. Κυριαζόπουλος Σαράντης τοῦ Σταύρου
11. Καραγιώργος Νικόλαος τοῦ Στάθη
12. Καραδάνος Δημήτριος τοῦ Ἠλία
13. Μαλκογιώργος Κωνσταντίνος τοῦ Ἀλεξάνδρου
14. Λαναρᾶς Ἀθανάσιος τοῦ Νικολάου
15. Στράντζος Δημήτριος τοῦ Γεωργίου
16. Μπίτσης Ἀντώνιος τοῦ Βλαδιμήρου
17. Τρούβαλης Γεώργιος τοῦ Εὐσταθίου
18. Παλιούρας Ἀθανάσιος τοῦ Κωνσταντίνου
19. Τσαροῦχας Ἀργύριος τοῦ Ἀθανασίου
20. Πούλιος Εὐάγγελος τοῦ Ἀλεξάνδρου
21. Τελπεντζίδης Νικόλαος τοῦ Δημητρίου
22. Παλαβούζης Χρῆστος τοῦ Χρήστου
23. Τσιακίδης Στέφανος τοῦ Σωτηρίου
24. Σωτηρόπουλος Δημήτριος τοῦ Ἀθανασίου
25. Κοπαράντης Ἀργύριος τοῦ Ἀθανασίου
26. Τιαμουλάκης Χρῆστος τοῦ Ἀδάμ
27. Τσιγκανᾶς Γεώργιος τοῦ Χρήστου

β) Π ο λ ι τ ι κ ο ὶ Ἐ π ί τ ρ ο π ο ι

1. Παπαηλίου Πέτρος τοῦ Παναγιώτη
2. Φαρτσάλας Δημήτριος τοῦ Παναγιώτη
3. Καρανάσιος Γεώργιος τοῦ Ἀθανασίου
4. Παπαδόπουλος Παῦλος τοῦ Φιλίππου

Στὴν Ἕδρα τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης
Θ τοῦ Σεπτεμβρη τοῦ

Ὁ Πρόεδρος καὶ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν
Στρατηγὸς ΜΑΡΚΟΣ

Συνοπτικά στοιχεία για την Δ΄ σειρά της ΣΑΓΑ

Τα μαθήματα αυτής της σειράς άρχισαν στα τέλη Απριλίου του 1948, στο Λαιμό της Πρέσπας. Στα τέλη του Μάη οι μαθητές της Σχολής μαζί με τη διοίκηση του Γενικού Αρχηγείου πέρασαν στο Γράμμο. Η εκπαιδευτική διεργασία διεξάγονταν στο χώρο της Αετομηλίτσας – Καμπίσκο. Αυτή την περίοδο το επίλεκτο αυτό μαχητικό τμήμα εκπλήρωνε ταυτόχρονα καθήκοντα γενικής εφεδρείας του Γενικού Αρχηγείου. Για τη χρησιμοποίησή της σε κάποια επιχείρηση χρειάζονταν υποχρεωτικά η συγκατάθεση του Μ. Βαφειάδη. Οι μαχητές αυτής της σειράς έδωσαν στο Γράμμο μια σειρά σημαντικές μάχες όπως στα υψώματα Γκόλιο Καλμένικ, Μπουχέτσι, Αρένα κλπ. και στις οποίες είχαν σημαντικές απώλειες. Αρκετοί διαλεχτοί μαθητές πριν ακόμα αποφοιτήσουν απ' τη Σχολή στάλθηκαν σαν διοικητές διμοιριών στα τμήματα που μάχονταν στην πρώτη γραμμή του μετώπου του Γράμμου. Ανάμεσα σ' αυτούς είναι και τα παρακάτω ονόματα:

1. Αβραμίδου Χριστίνα. 2. Αρβανιτίδης Θανάσης του Ζήση. 3. Βλαχοθόδωρος Αργύρης του Κώστα. 4. Ιωαννίδου Μαρίκα (Μάχη). 5. Ιωσηφίδου Γενοβέφα. 6. Καρπούζας Κώστας. 7. Καραμπίδου Χριστίνα. 8. Μπίκου Βασιλική. 9. Μπίκα Αθηνά. 10. Μπεκιάρης Θωμάς. 11. Ξηντάρα Βάγια. 12. Σαριφίδης Αριστείδης του Βελισσάρη. 13. Σκαρλατίδης Γιώργος του Δημήτρη. 14. Χρησταίδης Πέτρος. 15. Χριστοφορίδου Ανάστα. 16. Χατζάς Κώστας. Στον δοσμένο κατάλογο επισημαίνουμε: α) Λόγω έλλειψης ολοκληρωμένων στοιχείων δεν συμπεριλαμβάνονται όλοι οι μαθητές αυτής της κατηγορίας. Αυτοί αναμφισβήτητα είναι περισσότεροι. β) Σ' αυτόν ακόμα φαίνεται ο σημαντικός ρόλος των μαθητριών αυτής της σειράς που προτιμήθηκαν να σταλούν στην πρώτη γραμμή της φωτιάς. Αυτοί οι μαθητές δεν συμπεριλήφθηκαν στην αριθμητική δύναμη των 363 ατόμων που αναφέρονται στο παραπάνω δ/γμα. Σ' αυτούς τους μαθητές απονεμήθηκε ο βαθμός του ανθ/γού με άλλα ξεχωριστά Δ/γματα της ΠΔΚ. Επίσης με ξεχωριστά Δ/γμα της ΠΔΚ απ' τις 9/9/48 ονομάστηκαν ανθ/γοί τιμημένοι νεκροί του ΔΣΕ οι 31 μαθητές αυτής της σειράς που έπεσαν στη μεγάλη μάχη του Γράμμου.

Τα ονόματα των μαθητών της Ε΄ και της ΣΤ΄ σειράς της ΣΑΓΑ θα δημοσιευτούν στον Δ΄ τόμο.

Αντάρτες σε πορεία πριν απ' την μάχη. Στο κέντρο διακρίνεται ο λοχαγός Νίκος Μπουμπούλης.

Καράτζιος Κώστας του Αναστάση, απ' την Αετομηλίτσα Ιωαννίνων. ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ απ' το 1947. Ανθ/γός της ΣΤ΄ σειράς της ΣΑΓΑ.

Ζήσης Παναγιώτης του Θανάση απ' την Μεγ. Κερασιά Τρικάλων. ΕΛΑΣίτης, μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1947. Τρεις φορές τραυματίας. Ανθ/γός της ΣΤ΄ σειράς της ΣΑΓΑ.

Παγανιάρης Νίκος του Αναστάση, απ' το Σουφλί Έβρου. Μέλος του ΚΚΕ. Στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ανθ/γός της Δ΄ σειράς της ΣΑΓΑ.

Κυριακίδης Γιώργος του Κυριάκου, απ' τα Ριζά Έβρου. Μέλος του ΚΚΕ. ΕΛΑΣίτης στο ΔΣΕ απ' το 1946. Ανθ/γός της Δ΄ σειράς της ΣΑΓΑ. Υπ/γός του ΔΣΕ.

Χριστοφορίδης Μύρων του Αχιλλέα (Όμηρος), απ' το Παλαπανό Κιλκίς, μέλος του ΚΚΕ. ΕΛΑΣίτης, στο ΔΣΕ απ' τις 6/8/46. Χρημάτισε διαδοχικά σκοπευτής οπλοπολυβόλου, ομαδάρχης, μαθητής της Β' σειράς της ΣΑΓΑ, διοικητής διμοιρίας, λόχου και Ταξιαρχίας. Λοχαγός του ΔΣΕ -- Τέσσερεις φορές τραυματίας.

Κυρίτσης Νίκος του Χρήστου απ' τα Ασπρόγια Αμυνταίου, ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ απ' τον Ιούλη του 1947. Τρεις φορές τραυματίας. Ανθ/γός της ΣΑΓΑ.

Οι λεβέντες ανθ/γοί της ΣΤ΄ σειράς της Σχολής Αξιωματικών. Απ' τ' αριστερά καθιστοί: Κιμισκίδου-Χριστοφορίδου Αναστασία απ' το Παλλαϊτάνο Κιλκίς. Νεούλιας Αθανάσιος απ' την Θεσσαλονίκη. Όρθιοι: Ιακωβίδης Ηρακλής απ' τα Σέρβια. Λαζαρίδης Κώστας απ' τα Σέρβια.

Λαμπράκης Παναγιώτης (Λαδιάς), Φλώρος Αρχιμίδης (Μίδης) Ταγματάρχες στην ΣΑ-ΓΑ.

Συνοπτική ανασκόπηση της κατάστασης. Περίοδος τεράστιων και αξεπέραστων δυσκολιών. Ο αγώνας συνεχίζεται

Βρισκόμαστε στο τέλος του 1948. Κάνοντας τώρα μια σύντομη ανασκόπηση της κατάστασης και ένα συνοπτικό απολογισμό των αποτελεσμάτων της πολεμικής αναμέτρησης της χρονιάς που πέρασε σε συνδυασμό με τις σχεδιαζόμενες αρχικές επιδιώξεις της κάθε αντίπαλης παράταξης καταλήγουμε στις παρακάτω βασικές διαπιστώσεις: ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ. 1. Με τη μεγάλη εαρινή εκστρατεία το καλοκαίρι του 1948 επιδίωκε να πετύχει αυτή τη χρονιά την πλήρη συντριβή των αντάρτικων δυνάμεων, πράγμα που θα έφερνε γι' αυτόν το νικηφόρο τέλος του Εμφύλιου πολέμου. Ο σκοπός αυτός δεν επιτεύχθηκε. 2. Πέτυχε να εκπορθήσει τους αντάρτες απ' το κύριο αμυντικό στήριγμά τους που ήταν ο ορεινός όγκος της βόρειας Πίνδου. 3. Δεν μπόρεσε όμως να καταλάβει το Βίτσι, το δεύτερο σε σημασία αμυντικό ορεινό συγκρότημα των ανταρτών. 4. Έπαθε πραγματική στρατιωτική πανωλεθρία στην προσπάθειά του να εκπορθήσει τους αντάρτες απ' το Βίτσι. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ. 1. Πέτυχε να ματαιώσει τον κύριο σκοπό της θερινής εκστρατείας του αντιπάλου, που ήταν η πλήρη συντριβή των ανταρτών. 2. Κατόρθωσε να διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό αξιόμαχες τις βασικές δυνάμεις του που μάχονταν στο Γράμμο-Σμόλικα, επίσης κι εκείνες που δρούσαν σε άλλες περιοχές της χώρας. 3. Προκάλεσε σημαντικές απώλειες στον αντίπαλο στρατό. 4. Δεν μπόρεσε να κρατήσει το όρεινό συγκρότημα του Γράμμου-Σμόλικα. 5. Μπόρεσε όμως να κρατήσει απόρθητο τον ορεινό όγκο του Βίτσι. 6. Εξαιτίας της έλλειψης εφεδρικών δεν μπόρσε να πραγματοποιήσει την σχεδιαζόμενη γενική αντεπίθεση για να φέρει στρατηγικά αποτελέσματα προς όφελός του.

Απ' τα παραπάνω φαίνεται ότι στα τέλη του 1948 ανάμεσα στις δύο αντιμαχόμενες πολεμικές παρατάξεις επικράτησε ενός είδους ισορροπία δυνάμεων. Μια κατάσταση που αναγκάστηκαν να την αναγνωρίσουν και οι δύο και σαν αποτέλεσμα να αποδεχτούν σαν δεδομένη την υπαρκτή γραμμή άμυνας στο μέτωπο του Βίτσι. Αυτό επιβεβαιώνεται ακόμα απ' το γεγονός ότι από δω και πέρα καμιά από τις αντίπαλες παρατάξεις δεν σκέφτεται να αναλάβει κάποια σοβαρή επιθετική ενέργεια με σκοπό να αλλάξει το πάγιο αυτό καθεστώς που είχε διαμορφωθεί στο μέτωπο του Βίτσι. Το γεγονός αυτό έκανε τώρα και τις δυο αντίπαλες ανώτερες πολιτικοστρατιωτικές ηγεσίες να συνειδητοποιήσουν πλήρως ότι όλη η υπόθεση της αποφασιστικής αναμέτρησης μετατί-

θονταν οριστικά να λυθεί το 1949. Γι' αυτό από δω και πέρα έστρεψαν την κύρια προσοχή τους να δώσουν αυτή την καινούργια αποφασιστική μάχη όσο το δυνατό καλύτερα και πολύπλευρα προετοιμασμένοι.

Από διαφορετικές αφετηρίες, υποδομές, δυνατότητες και πολεμικά μέσα ξεκινά η προετοιμασία των δυο στρατών. Ας τις δούμε συνοπτικά: ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ. Συνεχίζει να είναι ένας πολυάριθμος και πάνοπλος στρατός που η παραταξιακή του δύναμη στα τέλη του 1948 ανέρχονταν στις 200 χιλ. Πριν την έναρξη της θερινής εκστρατείας του 1949 και με το κάλεσμα καινούργιας κλάσης η αριθμητική του δύναμη ανήλθε στις 300 χιλ. Είχε την πλήρη και απλόχερη υποστήριξη των Αγγλοαμερικάνων ιμπεριαλιστών, εφοδιασμένος με άφθονα σύγχρονα πολεμικά μέσα και πυρομαχικά. Απεριόριστα κανόνια, τανκς, αεροπλάνα, πολεμικά σκάφη, οβίδες, βόμβες, ρουκέτες, σφαίρες. Έχουμε να κάνουμε μ' έναν πολυάριθμο και άρτια εξοπλισμένο στρατό χωρίς ελλείψεις και προβλήματα. Τελικά τι είδος πολεμική αντιπαράθεση αναμένονταν να γίνει;

Στα χέρια του Κυβ. Στρατού βρίσκονταν τα πιο θανατηφόρα όπλα. Τα μέτωπα του Γράμμου και του Βίτσι είχαν μεταβληθεί σε πολυγώνιο δοκιμής των πιο σύγχρονων αμερικάνικων πολεμικών συστημάτων, αεροπλάνων, εμπρηστικών βομβών και ρουκέτων με βαθιά διεισδυτική δύναμη στα πολυβολεία των ανταρτών κλπ. Η Ελλάδα ήταν τότε το πιο προκεχωρημένο φυλάκιο της διεθνούς αντίδρασης και του αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Αυτές οι μαύρες δυνάμεις οργάνωσαν, υποκίνησαν και καθοδηγούσαν τον εμφύλιο σπαραγμό. Οι αιμοχαρείς στρατηγοί του Πενταγώνου ανέλαβαν τώρα και την ευθύνη να καταπνίξουν με την φωτιά και το σίδερο το ελληνικό επαναστατικό κίνημα. Οι ίδιοι ματαίωναν και εμπόδιζαν με κάθε τρόπο κάθε ειλικρινή προσπάθεια για εξεύρεση ειρηνικής λύσης στην εμφύλια πολεμική διένεξη.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ. Το πλαίσιο των τεράστιων δυσκολιών που αντιμετώπιζαν οι αντάρτες αποτελούνταν από 4 βασικά σκέλη:

1. Ανεπάρκεια δυνάμεων. Η έλλειψη εφεδρών, το παντοτινό αυτό πρόβλημα των ανταρτών συνέχιζε να παραμένει το μεγαλύτερο εμπόδιο για την συνέχιση του αγώνα, αλλά και για την ίδια την ύπαρξη του ΔΣΕ. Τον τελευταίο καιρό τα αριθμητικά περιθώρια των ανταρτών είχαν στενέψει και μειωθεί, ενώ οι πηγές άντλησης καινούργιων δυνάμεων είχαν ουσιαστικά στερέψει. Οι περισσότερες πληροφορίες μαρτυρούν ότι στα τέλη του 1948 η αριθμητική δύναμη των ανταρτών κυμαίνονταν γύρω στις 24 χιλ. Από αυτούς οι 13-14 χιλ. ήταν στην Δυ-

τική Μακεδονία και οι υπόλοιπες 10-11 χιλ. σε όλη την υπόλοιπη Ελλάδα. Πάνω στους κανόνες της πολεμικής τέχνης δέσποζε τώρα η τραγική αριθμητική ανεπάρκεια των ανταρτών που καθιστούσε αγχώδη τον αγώνα τους και κάλυπτε με σκότος την προοπτική τους.

2. Διάσταση στο εσωτερικό μέτωπο. Βρισκόμαστε σε περίοδο που οι αντάρτες περισσότερο από κάθε άλλη φορά είχαν την ανάγκη από υποστήριξη και από μια ευρύτερη συμμετοχή στον αγώνα που διεξήγαν από όλους τους οπαδούς μας. Όμως στην πραγματικότητα διαπιστώνεται ότι στο εσωτερικό μέτωπο υπάρχει διάσταση στη σκέψη, τη στάση και τη θέληση των οπαδών απέναντι στις ανάγκες του ένοπλου αγώνα και την επίσημη γραμμή του ΚΚΕ. Βλέπουμε να απουσιάζει η σύμπνοια για μια γενική κινητοποίηση όλων των δικών μας δυνάμεων για μια κοινή αντιμετώπιση των δυσκολιών που μας δημιούργησε το μοναρχοφασιστικό καθεστώς και οι ξένοι ιμπεριαλιστές επεμβασίες. Αυτή τη διάσταση τη βλέπουμε ιδιαίτερα στη στάση και την πρακτική δουλειά των Κομματικών Οργανώσεων των πόλεων και των μεγάλων αστικών κέντρων. Στους καθοδηγητές αυτών των οργάνων ήταν καλά γνωστή η επαναστατική γραμμή του κόμματος. Ωστόσο όλα έμοιαζαν σαν να ήταν απροσανατόλιστοι. Σαν να μην καταλάβαιναν το σκοπό της επανάστασης ότι επαναστατικές αλλαγές δεν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν με αποφάσεις συνδικαλιστικών συνελεύσεων, αλλά περνούσαν μέσα από έναν σκληρό αποφασιστικό αγώνα όλων των οπαδών. Με θυσίες. Με τη θέληση πρώτα απ' όλα των κομμουνιστών να τραβήξουν μπροστά. Να βαδίσουν για ζωή ή για θάνατο. Η 3η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ διαπίστωσε την καθυστέρηση στη δουλειά των κομματικών οργανώσεων των πόλεων. Καταδίκασε τις ταλαντεύσεις και τους δισταγμούς που εκδηλώνονταν ανάμεσα στους κομμουνιστές των πόλεων. Την αδιαφορία τους για τις ανάγκες και την τύχη του ένοπλου αγώνα, στάση που δεν συμβιβάζονταν με την ιδιότητα του μέλους του κόμματος. Στην απόφασή της η 3η Ολομέλεια του 1947 ανάμεσα στ' άλλα τόνιζε. «Κάθε μέλος του Κόμματος οπουδήποτε κι αν βρίσκεται, είναι στρατεύσιμος μαχητής του ΔΣΕ. Προσφέρει στον αγώνα μάχιμη στρατιωτικοπολεμική υπηρεσία. Έχει όλες τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντα του μαχητή του ΔΣΕ. Κάθε άρνηση, δισταγμός ή ταλάντευση στον τομέα αυτό, αποτελεί προδοσία προς το Κόμμα και τον αγώνα του».

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως αυτό το επαναστατικό καθήκον της 3ης Ολομέλειας ήταν γνωστό στους καθοδηγητές και μέλη του Κόμματος. Εδώ παρατηρείται μια αντιφατικότητα στην στάση ανάμεσα

στους κομμουνιστές της υπαίθρου και των πόλεων. Απ' τη μια μεριά τα μέλη του Κόμματος ακολουθώντας πιστά τη γραμμή του Κόμματος ξεσηκώθηκαν και πάλευαν απ' τις γραμμές του ΔΣΕ αψηφώντας τις συνέπειες, ενώ απ' την άλλη στους κομμουνιστές των πόλεων όχι μονάχα δεν υπάρχει επαναστατική διάθεση για πόλεμο, αλλά ούτε καν γινόταν σκέψη να πάρουν το δρόμο του βουνού και της ένοπλης πάλης. Τα μέλη του Κόμματος, τα στελέχη, οι πολυάριθμοι οπαδοί μας που είχαν καταφύγει απ' την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα, επικαλούμενοι τη σχετική νομιμότητα που επικρατούσε σ' αυτά, αγνοούν το καθήκον του Κόμματος. Δεν σκέφτονται για πόλεμο. Ακολουθούν μια φανερά καιροσκοπική τακτική και στάση. Κάνουν λούφα. Κρύβονται όπως μπορούν, ώσπου να περάσει η μπόρα. Προτιμούν να πάνε στην φυλακή, στα ξερονήσια παρά να βγουν στο βουνό. Δεν αγνοεί κανένας πως αυτή την περίοδο το μοναρχοφασιστικό κράτος, μαζί με τους ξένους επεμβασίες είχαν επιβάλει ένα τρομερό καθεστώς ασυδοσίας και παρακρατικών οργανώσεων οι βαρβαρότητες, οι άγριοι βασανισμοί, οι σφαγές, οι φυλακίσεις, οι εκτελέσεις αθώων αγωνιστών. Όλα αυτά τα αιματηρά κακουργήματα είχαν ξεπεράσει κάθε προηγούμενο. Παντού «όλα τα 'σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά». Δεν αγνοούμε ακόμα ότι μια μερίδα κομμουνιστών, όσο ασήμαντη και αν ήταν αυτή προσπάθησε, αλλά δεν μπόρεσε να βγει στο βουνό, λόγω των δυσκολιών που είχε δημιουργήσει το φασιστικό κράτος. Ωστόσο σε όλες τις περιπτώσεις δεν δικαιολογείται η ζοφερή εικόνα που παρουσίαζε η κομματική οργάνωση της Αθήνας που όπως μας πληροφορεί ο Β. Μπαριζιώτας έστειλε στο βουνό γύρω στους 200 κομμουνιστές.

Εξίσου απαράδεκτη κι ασυμβίβαστη ήταν και η στάση των οπαδών μας που υπηρετούσαν στο στρατό. Οι κομμουνιστές φαντάροι ακόμα απ' το 1947 γύρισαν τις πλάτες τους προς τον αγώνα του ΔΣΕ. Όταν καλούσαν την κλάση τους πήγαιναν χωρίς αντίρρηση και υπηρετούσαν στο μοναρχοφασιστικό στρατό κι απ' τις γραμμές του πολεμούσαν τους αντάρτες. Σπάνια φαινόμενα αυτομόλησης. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό από αυτή την άποψη είναι η στάση των φαντάρων, που όταν πιάνονταν αιχμάλωτοι απ' τους αντάρτες και σ' αυτή την περίπτωση οι «σύντροφοί» μας φαντάροι αρνούνται να μείνουν και να πολεμήσουν με τους αντάρτες. Προτιμούν να ξαναγυρίσουν στο τμήμα τους, ακόμα και να πάνε φυλακή και εξορία στα γνωστά στρατόπεδα αναμόρφωσης με τις γνωστές συνέπειες παρά να πάρουν μέρος στον ένοπλο αγώνα.

3. Η εκκένωση των χωριών και η δημιουργία «νεκρών ζωνών». Η αντίπαλη πολιτικοστρατιωτική ηγεσία που γνώριζε πολύ καλά

ότι οι αντάρτες είχαν παντού τη συμπάθεια και την ολόπλευρη υποστήριξη του δημοκρατικού λαού της υπαίθρου, με τις επανειλημμένες εαρινές εκστρατείες που είχαν εξαπολύσει δεν αποσκοπούσαν μονάχα στη συντριβή των αντάρτικων δυνάμεων αλλά επιδίωκαν ταυτόχρονα να αλλάξουν και το δημοκρατικό φρόνημα του πληθυσμού της υπαίθρου. Η ελληνική αντίδραση με εμπνευστές τους Αμερικάνους πάτρωνές τους πήραν μέτρα για την απομόνωση του ΔΣΕ απ' το λαό. Επινόησαν και έβαλαν σε εφαρμογή ένα πρωτοφανές σχέδιο στην ελληνική ιστορία, δημιουργώντας τις λεγόμενες νεκρές ζώνες. Που αυτό σήμαινε την εκκένωση των χωριών της υπαίθρου, το ξεσπίτωμα των κατοίκων απ' τις πατρικές τους εστίες, απ' όπου με τη βία τους μετέφεραν και τους μάντρωσαν σε ειδικά στρατόπεδα κοντά στα στρατοκρατούμενα αστικά κέντρα. Αργότερα έγινε γνωστό ότι αυτό το τερατώδες και πρωτοφανές σχέδιο του ξεριζώματος του αγροτικού πληθυσμού απ' τις οικογενειακές του εστίες έγινε με υπόδειξη και επίμονη αξίωση του τοποτηρητή των Αμερικανών στη χώρα μας στρατηγού Βαν Φλιτ.

Δεν ήταν μονάχα το βάρβαρο ξεσπίτωμα, οι άθλιες συνθήκες στέγασης και τροφοδοσίας αυτών των πάρα πολλών χιλιάδων δύστυχων και έρημων ξεσπιτωμένων ανθρώπων, πάνω απ' όλα ήταν το τρομερό και ανυπόφορο αυστηρό καθεστώς επιτήρησης, παρακολούθησης και περιορισμού. Η παραμικρή υπόνοια, αλλά και ανύπαρκτες ενδείξεις, ακόμα από κάποιες εσκεμμένες σπιουνιές και μπηχτές κάποιου προβοκάτορα ήταν αρκετές να σου στήσουν την κατηγορία του πληροφοριοδότη των ανταρτών, που αυτό σήμαινε χωρίς εξήγηση σύλληψη, ξυλοδαρμό, φυλάκιση ή ακόμα και εξαφάνιση. Το κάρφωμα και ο χαφιεδισμός κυριαρχούσε παντού.

4. Ο εφοδιασμός των ανταρτών με βαριά όπλα και τα απαραίτητα πυρομαχικά. Η ηγεσία και αντάρτες πίστευαν, έλπιζαν και περίμεναν μέχρι την τελευταία στιγμή, ότι θα έρθει η ώρα που και τα τμήματα του ΔΣΕ με τη βοήθεια των συμμάχων μας θα εφοδιάζονταν έστω και σε κάποιο βαθμό με βαριά πολεμικά μέσα, κανόνια, τανκς, αεροπλάνα κλπ. Τέτοια υπόσχεση υπήρχε απ' τους συμμάχους μας. Αυτή η ελπίδα δεν δικαιώθηκε. Έμεινε για όλους μας όνειρο και καημός. Προσθέτουμε ακόμα για ενημέρωση ότι μετά την προδοτική στάση του Τίτου απέναντι στο κίνημά μας, σταμάτησαν ακόμα κι εκείνα τα λίγα ψίχουλα πολεμικής βοήθειας που πέρναμε απ' τους συμμάχους μας.

Η παραπάνω συνοπτική αναφορά αρκετά πειστικά δείχνει την μειονεκτική θέση, και την εξαιρετικά δυσμενή κατάσταση που σαν σύ-

νολο βρισκόταν ο ΔΣΕ, αλλά και πόσο ζοφερή ήταν η προοπτική των δυνατοτήτων για την αριθμητική αύξηση των δυνάμεών του.

Ωστόσο και σ' αυτές τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες η καθοδήγηση του κινήματος, ηγεσία και μαχητές αυτού του λαϊκού επαναστατικού στρατού δεν τα βάζουν κάτω. Ο αγώνας συνεχίζεται.

Σε μικτή συνεδρίαση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ και του Πολεμικού Συμβουλίου που συνήρθε στα μέσα του Νοέμβρη στο ελεύθερο Βίτσι, εκτιμήθηκε η κατάσταση που είχε διαμορφωθεί σε πανελλήνια κλίμακα. Καθορίστηκαν τα άμεσα καθήκοντα και οι βασικές κατευθύνσεις της πολεμικής τακτικής για την επόμενη περίοδο, που συνοπτικά είχε ως εξής:

– Σταθερό κράτημα της υπαρκτής γραμμής του μετώπου του Βίτσι, αλλά και την συνέχιση των οχυρωματικών έργων για την καλυτέρευση της αμυντικής θωράκισης του μετώπου.

– Να συνεχιστεί η προσπάθεια για την ανακατάληψη του Γράμμου.

– Να απελευθερωθούν όσο το δυνατό περισσότερες δυνάμεις απ' το μέτωπο του Βίτσι και να χρησιμοποιηθούν για την μεταφορά του ανταρτοπόλεμου στα βαθιά κατεχόμενα μετόπισθεν του αντιπάλου, με σκοπό εκεί να δοθούν δυνατά συγκεντρωτικά χτυπήματα σε κατοικημένους χώρους, σε στόχους με ασήμαντη οχύρωση, με λιγότερο αξιόμαχες φρουρές. Να καταληφθούν κεφαλοχώρια, πόλεις που θα έδιναν τη δυνατότητα στο ΔΣΕ για μια μαζική στρατολογία καινούργιων μαχητών.

– Τα τμήματα του ΔΣΕ να εντείνουν τις επιθετικές τους ενέργειες εναντίον κατοικημένων στόχων με κύριο σκοπό τη στρατολόγηση καινούργιων μελών του ΔΣΕ.

– Να συνεχιστούν οι προετοιμασίες για τη δημιουργία μιας πολεμικοτεχνικής υποδομής.

– Να συνεχιστούν οι προετοιμασίες για την δημιουργία μιας απαραίτητης πολεμικοτεχνικής υποδομής για την έγκαιρη παραλαβή και σωστή χρησιμοποίηση καινούργιων βαριών πολεμικών μέσων σε περίπτωση που οι σύμμαχοί μας αποφάσιζαν να εκπληρώσουν την υπόσχεσή τους.

– Δόθηκαν εντολές στις παράνομες οργανώσεις του κόμματος στο εξωτερικό να στρατολογήσουν και να στείλουν όσο το δυνατό περισσότερους εθελοντές στο ΔΣΕ.

– Συνεχίζονται να στέλνονται καινούργιες εκκλήσεις προς τους ηγέτες των αδελφών κομμάτων και ιδιαίτερα προς το ΚΚΣΕ να εφοδιάσουν τα τμήματα του ΔΣΕ με βαριά όπλα.

16 Δεκεμβρίου. Ο χειμώνας αυτή τη χρονιά συνεχίζει να δείχνει για τα καλά τα δόντια του. Όλο το Βίτσι είναι σκεπασμένο με χιόνι. Το πάχος του ξεπερνούσε τους 30 πόντους. Η μαύρη ομίχλη που κυριαρχεί παντού και ο ψυχρός αέρας που φυσούσε μας έκανε να νιώθουμε τι θα πει Δεκέμβρης. Εδώ στην Οξυά που βρισκόμαστε πραγματοποιείται καινούργια οργανωτική ανασυγκρότηση των σαμποταριστών. Συγκροτείται Τάγμα σαμποτέρ. Πρόκειται για ένα πρωτοφανή μεγάλο σαμποταριστικό σχηματισμό. Διοικητής Τάγματος τοποθετείται ο Κουλιαλής Τάκης (Φλόγας), παλιός και πιστός αγωνιστής με υψηλή τεχνική ειδίκευση σ' αυτόν τον τομέα. Με πλούσια διοικητική πείρα σε διάφορους σαμποταριστικούς σχηματισμούς του ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ. Έχουμε να κάνουμε με μια σωστή και πολύ πετυχημένη επιλογή γι' αυτή την υπεύθυνη διοικητική θέση. Διοικητές λόχων τοποθετήθηκαν: 1ος Δ. Κατσής. 2ος Β. Χαριζόπουλος. 3ος Σ. Παρπούλιας. Η διοικητική σύνθεση του δικού μου λόχου αποτελέστηκε απ' τους ΠΕ: λόχου Γ. Σαλωνικιός. Διμοιρίτες Ηρ. Τσεκούρας, Βασ. Τσικρικούδης, Μπάπος απ' το Βόλο. ΠΕ διμοιριών: Χρυσ. Ζούδας, Θωμ. Δαλαμάγκας. Νοσοκόμα η Αγγελική Κύρκου. Σύνδεσμος Γ. Τσουλοχρήστος.

Κατσής Μήτσος, Τσεκούρας Ηρακλής – πιστοί σύντροφοι και συμπολεμιστές, πάντα αχώριστοι φίλοι στον πόλεμο και στην προσφυγιά.

Ζιούδας Χρυσόστομος απ' την Χαραυγή Κοζάνης. ΕΠΟΝίτης, στο ΔΣΕ απ' τις 17/2/47. Ανθ/γός για ανδραγαθία. Διοικητής διμοιρίας σαμποτέρ. Δεξιά ο Τσιάλτας.

Κύρκου-Δύκλειου Αγγελική του Χαράλαμπου, απ' το Νεατόριο Καστοριάς, ΕΠΟΝίτισσα, στο ΔΣΕ απ' το 1946. Υπηρετούσε στα τμήματα σαμποτέρ. Ανήγε υγειονομικής υπηρεσίας του ΔΣΕ. Στις δύσκολες στιγμές των μαχών πάντα βρίσκονταν στην πρώτη γραμμή της φωτιάς και ευσυνείδητα εκπλήρωνε το καθήκον της.

Αμέσως μετά την ανασυγκρότηση μετακινηθήκαμε και στρατοπεδεύσαμε έξω από το χωριό Μακροχώρι. Τις απογευματινές ώρες πραγματοποιήθηκε ακτίφ στελεχών της 10ης Μεραρχίας από λοχαγό και πάνω στο οποίο πήραμε μέρος κι εμείς. Την εισήγηση έκανε ο Γ. Γούσιας. Ο εισηγητής αφού έκανε στην αρχή μια πλατιά ανάλυση της πολιτικοστρατιωτικής κατάστασης στην Ελλάδα, πέρασε στα άμεσα καθήκοντα και ανάμεσα στ' άλλα μας είπε ότι το Γ. Αρχηγείο του ΔΣΕ αποφάσισε να μεταφέρει τον πόλεμο και στα μετόπισθεν του αντιπάλου πραγματοποιώντας βαθιές διεισδύσεις στους κατοικημένους χώρους. Εκεί να χτυπήσει κατοικημένους στόχους, κεφαλοχώρια, πόλεις κλπ. Ότι αυτές οι καινούργιες επιθετικές επιχειρήσεις δίπλα στ' άλλα θα αποβλέπουν στη στρατολόγηση καινούργιων μαχητών. Μας ανακοίνωσε ότι μια τέτοια αποστολή μεγάλης στρατιωτικής σημασίας αναλαμβάνουν τώρα να εκπληρώσουν τα τμήματα της 10ης Μεραρχίας χωρίς να κατανομάσει τις κατευθύνσεις της διείσδυσης και τους στόχους που θα έπρεπε να χτυπηθούν. Τόνισε ιδιαίτερα ότι αυτή η επιχείρηση – διείσδυση συνδέεται με πολλές δυσκολίες. Μακρινές κουραστικές πορείες διάρκειας μερικών εικοσιτετραώρων. Μέσα στη νύχτα από εξαιρετικά δύσβατα μέρη. Σε δυσμενείς καιρικές συνθήκες, κουβαλώντας μαζί μας μεγάλο φορτίο κλπ. Εκείνο που έχει επίσης ιδιαίτερη σημασία για την επιτυχία του σκοπού είναι ότι η μετακίνηση του μεγάλου αυτού σχηματισμού στην πορεία προς το στόχο να μην γίνει αντιληπτή απ' τον αντίπαλο. Αναφέρθηκε και σε μια σειρά άλλες λεπτομέρειες που είχαν σχέση με την προετοιμασία και την διεξαγωγή της πορείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΕΔΕΣΣΑ – ΑΡΔΕΑ – ΝΑΟΥΣΑ

Μια ασυνήθιστη, κουραστική και βασανιστική πορεία

Απ' το πρωί σταμάτησε η χιονόπτωση. Αργότερα βγήκε για λίγο και ο ήλιος. Γνωρίζαμε ότι τις βραδινές ώρες θα ξεκινούσαμε για την μακρική πορεία. Τώρα όλη η προσοχή των διοικητών μικρών και μεγάλων τμημάτων στράφηκε στην εξάλειψη των ελλείψεων και την κάλυψη όλων των αναγκών σε οπλισμό, πυρομαχικά, σε είδη υπόδησης, ρούχων κλπ. Είναι μια εντατική μέρα με πολλές φροντίδες που αποσκοπούσαν σε μια καλύτερη και ολοκληρωμένη προετοιμασία του τμήματος που συνεχίστηκαν μέχρι τις βραδινές ώρες. Όλοι οι μαχητές εφοδιάστηκαν με τρόφιμα για τρεις μέρες. Εδώ τώρα λαμβάνει χώρα μια τελείως απρόοπτη αλλά πολλή ευχάριστη για μένα συνάντηση. Ο αδερφός μου Γιώργος που μόλις είχε γυρίσει από νοσοκομείο του Ελμπασάν, φθάνοντας στο Βίτσι και αφού έμαθε πού βρισκόμουνα ήρθε να με ιδεί. Μπαίνοντας στον καταυλισμό μας και ρωτώντας πού μπορεί να με βρει, τα παιδιά του λόχου τον οδηγούν ίσια σε μένα. Όμως ήμουν αφοσιωμένος με τις γνωστές εντατικές ασχολίες ακούω την φωνή του Δ. Κύρκου: Συν. λοχαγέ σε ζητάει κάποιος γνωστός σου. Γυρίζω να κοπάξω, και ξαφνικά να σου μπροστά μου και σε απόσταση 2-3 μέτρα αντικρίζω να στέκεται ο αδερφός μου Γιώργος. Τόσο αυτός, όσο και τα άλλα παιδιά του λόχου που τον έφεραν κοιτούσαν γελώντας να δουν ποιά θα ήταν η πρώτη δική μου αντίδραση. Και πράγματι μου φάνηκε σαν να έπεσε απ' τον ουρανό. Ακολουθεί ένα δυνατό αδερφικό αγκάλιασμα. Είχα να τον συναντήσω από το 1947.

Αυτός ήταν ο τρίτος τραυματισμός του. Από αυτόν έμαθα ότι στο Ελμπασάν συνεχίζουν να νοσηλεύονται σαν τραυματίες και τα άλλα δυο αδέρφια μου Πέτρος και Ελένη. Μου ανέφερε το εξής χαρακτηριστικό. Οι γιατροί, οι νοσοκόμες του Ελμπασάν συχνά έλεγαν ότι δεν υπήρχε περίπτωση σ' αυτό το νοσοκομείο να μην υπάρχει κάποιος τραυματίας απ' τα αδέρφια Κατσή.

Τις βραδινές ώρες και ενώ ετοιμαζόμασταν να ξεκινήσουμε, βλέπουμε δυο νεολαίους καβάλα σε ένα άλογο να σταματούν μπροστά

μας και να ζητούν εμένα. Ένας από αυτούς ήταν χωριανός μου, ο Β.Α. Κατσαρής μόλις είχε έρθει κι αυτός από κάποιο νοσοκομείο της Αλβανίας, στο στρατολογικό τμήμα της Χαλάρας που είχε προσωρινά σταματήσει έμαθε ότι βρισκόμουν εδώ και μαζί με έναν γνωστό του φίλο ήρθε να με ιδεί. Αμέσως γνωριστήκαμε, χαιρετηθήκαμε, η χαρά ήταν αμοιβαία μεγάλη και για τους δυο μας. Δεν μπορούσε να μην σε κάνει να συγκινηθείς απ' το ενδιαφέρον που έδειξε αυτό το πρώην αετόπουλο που μόλις έμαθε πού βρίσκομαι ήρθε αμέσως να με ιδεί, αλλά και να χαρώ όταν είδα αυτό το 17χρονο παιδαρέλι που εθελοντικά είχε πάρει το δρόμο του βουνού, αλλά και γενικά η συνάντηση χωριανών στο μέτωπο πάντα θεωρούνταν μεγάλο χαρμόσυνο γεγονός. Μου είπαν ότι θέλουν να ενταχθούν στο λόχο μου και τι χρειάζεται γι' αυτό. Η απάντηση ήταν μπορείτε αυτοστιγμίς να ακολουθήσετε. Έφυγαν αμέσως με το ίδιο άλογο καβάλα, με την προϋπόθεση να πάρουν τα πράγματά τους από την Χαλάρα. Μου υποσχέθηκαν ότι θα έρθουν αμέσως. Το πιο πιθανό είναι να ήρθαν και δεν μας πρόλαβαν.

Την ανώτερη διοίκηση της 10ης Μεραρχίας την αποτελούσαν: Διοικητής – Ν. Θεοχαρόπουλος (Σκοτίδας). Πολιτικός Επίτροπος – Ν. Μπελογιάννης. Επιτελάρχης – Λιάκος. Ενώ η παρακάτω οργανωτική της σύνθεση αποτελούνταν από δυο ταξιαρχίες, την 14η και την 103η αντίστοιχα καθώς και μια σειρά από άλλους κατώτερους ειδικούς και βοηθητικούς μηχανισμούς. Οι διοικήσεις των ταξιαρχιών ήταν οι παρακάτω: 14η Ταξιαρχία – Διοικητής Γ.Γεωργιάδης. Πολιτικός Επίτροπος – Σαρρής Τάκης (Οδυσσέας). Επιτελάρχης – Κ. Κπουρός. 103η Ταξιαρχία – Διοικητής Αχ. Παπαϊωάννου. Πολιτικός Επίτροπος – Δ. Βύσσιος. Επιτελάρχης – Γ. Τσικαρδώνης. Το δικό μας Τάγμα σαμποτέρ βρισκόταν σε προσωρινή τακτική υπαγωγή της 10ης Μεραρχίας. Σ' αυτή τη διείσδυση έπαιρνε μέρος και η 18η Ταξιαρχία που όμως ακολουθούσε άλλο δικό της δρομολόγιο. Μόλις σουρούπωσε το κάθε τμήμα παίρνει τη θέση του στη γενική φάλαγγα. Χωρίς περιπλοκές περάσαμε τη γραμμή του μετώπου ανάμεσα Κούλα – Πλατύ και υψηλή κορυφή του Βίτσι και η επόμενη στρατοπέδευση γίνεται στα υψώματα των χωριών Τριανταφυλλιάς και Υδρούσας.

18 Δεκεμβρίου. Επικρατεί ομίχλη. Η εχθρική αεροπορία βρίσκεται σε αδράνεια. Δεν πετάει. Το γεγονός αυτό μας ευνοεί. Μας καμουφλάρει να μη γίνει αντιληπτή η ύπαρξη εδώ αυτής της μεγάλης φάλαγγας. Η χιονόπτωση δεν σταματά. Τη βγάζουμε στο ύπαιθρο ανάμεσα στα δέντρα. Στο τέλος της ημέρας είχαμε μουσκευτεί για τα καλά. Τη βραδιά αυτή προβλέπονταν να διασχίσουμε τον κατεχόμενο κάμπο

της Φλώρινας και να βγούμε στα απέναντι βουνά. Μας προειδοποίησαν ότι η πορεία αυτή θα είναι μακρινή και κουραστική και ότι έπρεπε να παρθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα να υπάρχει συνοχή στη φάλαγγα. Να μην υπάρχουν βραδυπορούντες κλπ. Όταν η φάλαγγα ξεκίνησε ο καιρός άρχισε να χειροτερεύει. Ιδιαίτερα επιδεινώνεται η κακοκαιρία όταν διασχίζαμε τη δημοσιά Αμυνταίου – Φλώρινας. Φυσούσε ένας δυνατός και παγερός αέρας, που μετέβαλλε τη χιονόπτωση σε πραγματική θύελλα. Ο βοριάς που φυσούσε ρίχνει το χιόνι ίσα κατάπάνω στα μούτρα μας. Δεν μπορούμε ν' ανοίξουμε τα μάτια. Να δούμε μπροστά μας για πού πάμε. Με δυσκολία γίνεται η προχώρησή μας προς τα μπρος. Οι μύτες, τα αυτιά μας πάγωσαν. Με κάθε τρόπο προσπαθούμε να κρύψουμε, να προφυλάξουμε το πρόσωπο. Οι διοικητές κινούνται μπροστά πίσω, ενθαρρύνουν. Κάνουν κουράγιο. Βοηθούν όπου χρειάζεται.

19 Δεκεμβρίου. Ο ερχομός της ημέρας μας βρήκε στα δασωμένα υψώματα έξω από το χωριό Σκοπός. Η εικόνα που αντικρίζουμε εδώ μόλις έφεξε είναι ζοφερή. Εδώ όλα γύρω μας είναι σκεπασμένα με μια μαύρη αντάρα. Η χιονόπτωση συνεχίζεται. Φυσούσε κρύος τσουχτερός αέρας. Ήμασταν κατάκοποι από τις διήμερες νυχτερινές πορείες. Άυπνοι. Μουσκεμένοι μέχρι το κόκκαλο. Σ' αυτή την κατάσταση και σ' αυτές τις καιρικές συνθήκες αναγκαστήκαμε να βγάλουμε όλη την ημέρα στο ύπαιθρο, ανάμεσα στις δασωμένες πλαγιές χωρίς να έχουμε το δικαίωμα να ανάψουμε φωτιά για να μπορέσουμε να ζεσταθούμε. Να στεγνώσουμε. Να ξεκουραστούμε. Απ' την πρώτη στιγμή που σταμάτησε η πορεία το τρεμούλιασμα δίνει και παίρνει. Πού τώρα να σταματήσεις; Να σταθείς; Να ακουμπήσεις; Να ξαπλώσεις; Να ξεκουραστείς, όταν το στρωμένο χιόνι έφτανε μέχρι το γόνα. Τα πάντα μπροστά μας διαγράφονται ανάποδα και απογοητευτικά. Ωστόσο διέξοδος έπρεπε να βρεθεί κι αυτή έπρεπε να την βρούμε μόνοι μας. Όπως είμασταν με το σφικτοφασκιωμένο ντύσιμο της πορείας και χωρίς να απαλλαχτούμε απ' το βάρος του φορτίου που κουβαλούσαμε, ξεκινάει η δουλειά για να δημιουργήσουμε προσωρινό στέκι. Η επιλογή του τελευταίου γίνεται συνήθως κάτω από κάποιο δέντρο. Πατούμε για τα καλά το χιόνι αυτού του χώρου και το ομαδικό γιατάκι είναι έτοιμο. Εκεί τώρα γύρω απ' τον κορμό όλοι μαζί κι όσο το δυνατό στριμωγμένοι ο ένας δίπλα στον άλλον, προσπαθούμε να βρούμε παρηγοριά. Να πετύχουμε έστω και σε κάποιο βαθμό να καταπραΰνουμε εκείνη την τεράστια σωματική, νευρική και ψυχική ένταση που είχε συσσωρευτεί στους οργανισμούς μας. Και πράγματι σ' αυτή την κατάσταση

δεν καταλάβαμε πώς μας γράπωσε ένας βαθύς και γερός ύπνος. Η ημέρα αυτή ήταν μέχρι το τέλος αγωνιώδης.

Τις βραδινές ώρες η φάλαγγα ξεκίνησε. Οι καιρικές συνθήκες συνεχίζουν να είναι άσχημες. Όσο όμως προχωρούμε προς τα πάνω, προς τις κορφές ο καιρός πια γίνεται απαίσιος. Ιδιαίτερα αυτό το αισθανθήκαμε όταν πλησιάσαμε για να περάσουμε ένα υψηλό γυμνό αυχένα. Μέχρι αυτή την στιγμή ένα μέρος αυτής της μεγάλης φάλαγγας είχε προλάβει και πέρασε τον αυχένα. Και να τώρα απρόοπτα ξεσπάει μια τρομερή χιονοθύελλα. Φυσούν δυνατοί και παγεροί αέρηδες. Ήταν μια φοβερή και ασυνήθιστη καταιγίδα μεγάλων διαστάσεων σε δύναμη, ταχύτητα και παγερότητα. Οι ισχυροί ανεμοστρόβιλλοι μπορούσαν να σε σηκώσουν στον αέρα. Ήταν μια τρομακτική κατάσταση που θύμιζε τη Νιάλα. Αδύνατο τώρα να σταθείς όρθιος. Να κινηθείς προς τα μπρος. Τα τμήματα καθηλώθηκαν. Ακινητοποιούνται. Υπήρχαν περιπτώσεις που μαχητές μας υπέστησαν κρυοπαγήματα. Άλλοι μιλούσαν ότι είχαμε και θύματα. Απ' τη διοίκηση δόθηκε εντολή για πίσω. Ωστόσο όσο σωστή και αναγκαία ήταν αυτή η εντολή, για πίσω, δεν ήταν όμως εύκολο να πραγματοποιηθεί μια και πολλοί μαχητές μας βρισκόταν σε τέτοια εξαντλητική και ψυχολογική κατάσταση που δεν μπορούσαν να μετακινηθούν απ' τη θέση τους. Προς βοήθειά τους έτρεξαν οι διοικητές και οι πιο γεροί σε αντοχή συναγωνιστές τους. Τα τμήματα που λόγω της θύελλας ξεκόπηκαν απ' τη γενική φάλαγγα, ανάμεσά τους και το δικό μας Τάγμα, χρειάστηκε από δω και πέρα να ακολουθήσουν ένα άλλο μακρινό και πιο κουραστικό δρομολόγιο, που είχε σαν αποτέλεσμα να μη φτάσουν έγκαιρα στον προορισμό τους, όπως αρχικά είχε προγραμματιστεί. Η πορεία από δω και πέρα γίνεται κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες, από δρομολόγιο που περνούσε μέσα από δύσβατα μέρη με πυκνό σκοτάδι. Μέσα στο χιόνι.

20 Δεκεμβρίου. Έφαξε, όταν κάναμε στάση στα εδάφη του χωριού Στεγανό. Κουρασμένοι, άυπνοι, βρεγμένοι μέχρι το κόκκαλο νιώθαμε ότι τα περιθώρια της ανθρώπινης αντοχής έφτασαν στα όρια της εξάντλησης. Με δυσκολία στεκόμασταν στα πόδια μας. Δεν μας επιτρέπουν να ανάψουμε φωτιές για να μην γίνουμε αντιληπτοί απ' τα εχθρικά παρατηρητήρια. Συνεχίζει να πέφτει σιγανό χιόνι. Η μαύρη αντάρα κυριαρχεί. Η έλλειψη ενδείξεων για βελτίωση του καιρού κάνουν πιο δυσφόρητη την κατάσταση. Η ενδόμυχη ανέκφραστη ανησυχία που επικρατεί ανάμεσά μας δεν μας αποξενώνει οριστικά απ' την προσμονή μας για το κάτι το καλύτερο. Μας δημιουργεί ελπίδες στις

σκέψεις μας. Μας δίνει κουράγιο.

Όπως ήμασταν ντυμένοι με τα μουσκεμένα ρούχα, στριμωχνόμαστε ομαδικά κάτω από κάποιο δέντρο. Μ' αυτό τον τρόπο προσπαθούμε να βρούμε κάποια παρηγοριά. Χρειάστηκε αρκετός χρόνος να σταματήσει εκείνο το δυνατό τουρτούρισμα που προκαλέστηκε απ' την ψυχρή κακοκαιρία.

Γίνεται κατανοητό με τι διάθεση και δυνάμεις ξεκινήσαμε τις βραδινές ώρες για την παραπέρα πορεία.

Πορευόμαστε νύχτα. Μέσα στο δάσος. Η κακοκαιρία επιδεινώνεται. Το χιόνι πέφτει ασταμάτητα. Φυσούν παγεροί αέρηδες. Όλα αυτά κάνουν αυτή την πορεία αγωνιώδη και βασανιστική. Ο δυνατός παγωμένος βοριάς μετέβαλε τα ρούχα μας, τις χλαίνες, τα παντελόνια, τα δίκωχα, τα σακίδια σε πραγματικά καραβόπανα, τα οποία κολλούσαν πάνω στο κορμί μας και τρίζανε στην κίνησή μας. Στο ενεργητικό μας, πίσω μας, έχουμε 4 ολόκληρα εικοσιτετράωρα ασταμάτητες κουραστικές πορείες, κάτω απ' τις γνωστές δυσμενέστατες συνθήκες. Το γεγονός αυτό βάζει την σφραγίδα του στην σωματική, νευρική και ψυχολογική ανθρώπινη αντοχή. Εκδηλώνεται στους ρυθμούς της κίνησής μας.

Η φάλαγγα αρχίζει να χάνει τη συνοχή της. Να εμφανίζονται βραδυπορούντες. Οι στάσεις να γίνονται όλο και πιο συχνά. Όλοι μας αισθανόμασταν ότι τα κουράγια είχαν οριστικά εξαντληθεί. Ο κίνδυνος να ακινητοποιηθεί η φάλαγγα είναι φανερός. Σ' αυτές τις στιγμές οι διοικητές πρωτοστατούν. Κάνουν ό,τι μπορούν να βοηθήσουν. Να δώσουν κουράγιο. Να ενθαρρύνουν. Να κάνουμε υπομονή. Μονάχα η απεριόριστη πίστη και αφοσίωση στα ιδανικά του αγώνα ήταν το κίνητρο που έκανε τον καθένα μας να αντλεί εσωτερική ενέργεια, ακόμα και δυνάμεις από ανύποπτη πηγή ενέργειας.

21 Δεκεμβρίου. Τσακισμένοι και εξαντλημένοι απ' την υπερκόπωση και κυριολεκτικά αποκαμωμένοι μπαίνουμε μόλις έφεξε στο χωριό Κερασιές. Οι διοικητές των τμημάτων του Καϊμακτσαλάν – Λευτεριάς, Μαύρος, Σστάθης, με επικεφαλής το Δ. Γκανάτσιο (Χείμαρρο) που μας περίμεναν, οργάνωσαν με τον καλύτερο τρόπο την υποδοχή μας. Μας τακτοποίησαν αμέσως στα σπίτια. Μας βοήθησαν ν' ανάψουμε φωτιές. Αρχίσαμε να ζεσταινόμαστε. Μας είχαν ετοιμάσει ζεστό φαγητό. Αμέσως κάπως συνήλθαμε. Σταθήκαμε στα πόδια μας.

Δίπλα στις φωτιές γίνεται έντονος αγώνας να στεγνώσουμε τα ρούχα μας. Η χιονόπτωση σταμάτησε. Η ομίχλη συνεχίζει να σκεπάζει ακόμα τα πάντα.

Η επίθεση κατά της Έδεσσας, το σχέδιο, η διεξαγωγή της μάχης

Με εντολή απ' τα πάνω το σχέδιο επιχείρησης για την κατάληψη της πόλης Έδεσσας το εκπόνησε η διοίκηση των τμημάτων του Καϊμακτσαλάν με επικεφαλής το Δ. Γκανάτσιο (Χείμαρρο). Όπως μας πληροφορεί ο Β. Βενετσανόπουλος το εκπονηθέν σχέδιο υιοθετήθηκε απ' το Γεν. Αρχηγείο χωρίς αλλαγές. Το σχέδιο ανάμεσα στ' άλλα πρόβλεπε: α) Η επίθεση να εκδηλωθεί ταυτόχρονα εναντίον όλων των εχθρικών στόχων της πόλης Έδεσσας την νύχτα στις 21 προς 22/2/48. Ώρα έναρξης της μάχης 3.00 στις 22/12.

β) Σ' αυτή την επιθετική ενέργεια θα έπαιρναν μέρος οι 14 και 103 Ταξιαρχίες της Χης Μεραρχίας του ΔΣΕ, μαζί με τους ειδικούς και βοηθητικούς σχηματισμούς αυτής της μονάδας, το δικό μας τάγμα σαμποτέρ και τα τμήματα του Καϊμακτσαλάν.

γ) Ότι όλα τα τμήματα που θα έπαιρναν μέρος στην επιχείρηση έπρεπε να βρίσκονται στις Κερασιές το πρωί στις 20/12. Στην πραγματικότητα, λόγω της γνωστής θύελλας, έφτασαν το πρωί στις 21/12.

Δυο μέρες πριν την έναρξη της επιχείρησης έφτασε στις Κερασιές κλιμάκιο του Γεν. Αρχηγείου αποτελούμενο απ' τον Γ. Βοντίτσιο και Β. Βενετσανόπουλο. Αρχισυντονιστής της επιχείρησης ήταν ο Γ. Βοντίτσιος.

Την ημέρα αυτή πραγματοποιήθηκε ακτίφ στελεχών της Χης Μεραρχίας από λοχαγό και πάνω στο οποίο πήρα μέρος και εγώ. Πηγαίνοντας σ' αυτό το ακτίφ περίμενα κάτι άλλο να μάθω, παρά αυτό που άκουσα. Ήταν επόμενο να μου προκαλέσει κάπ παραπάνω από έκπληξη όταν άκουσα απ' τον εισηγητή Γ. Βοντίτσιο ότι σήμερα πάμε να χτυπήσουμε και να καταλάβουμε την πόλη Έδεσσα. Ο εισηγητής επιχειρηματολογώντας υπέρ αυτής της επιλογής υπογράμμισε ότι αυτή η επιθετική ενέργεια επιβάλλεται να γίνει μονάχα σήμερα, γιατί οποιαδήποτε καθυστέρηση πιο πέρα υπάρχει κίνδυνος να γίνει αντιληπτός ο ερχομός μας απ' τον αντίπαλο στο χώρο του Καϊμακτσαλάν, πράγμα που δεν θα μας επέτρεπε να πετύχουμε το στοιχείο του αιφνιδιασμού. Γι' αυτό τον λόγο πρόσθεσε αυτή τη στιγμή δεν μπορεί να γίνει κουβέντα για να δοθεί κάποια ανάπαυλα στα τμήματα για ξεκούραση. Προσωπικά πίστευα ότι ήταν αμφίβολο εάν υπήρχε ανάμεσα στους παραβρισκόμενους κάποιος διοικητής που γνώριζε καλά την πραγματική κατάσταση που βρισκόταν τα τμήματα, που να συμφωνούσε με τη λογική της απόφασης και την επιλογή του εισηγητή.

Αυτές τις στιγμές ένα ήταν το κύριο αίτημα που κυριαρχούσε και α-

παιτούσαν μικροί και μεγάλοι διοικητές, να δοθεί στα τμήματα έστω και μια μικρή ανάπαυλα για μια στοιχειώδη ξεκούραση των μαχητών ύστερα απ' τη γνωστή πολυήμερη εξαντλητική και βασανιστική πορεία. Γι' αυτόν τον λόγο η αναβολή της επιχείρησης έστω και για ένα εικοσιτετράωρο ήταν απαραίτητη κι απόλυτα αναγκαία. Αν στα παραπάνω παρθεί υπόψη ότι κι αυτή τη βραδιά τα τμήματα προκειμένου να φτάσουν στο στόχο τους έπρεπε να διανύσουν ακόμα μεγάλη απόσταση και μ' αυτές τις καιρικές συνθήκες γίνεται ολοφάνερο πόσο δύσκολα ήταν τα πράγματα. Σ' ό,τι αφορά ειδικά τους μαχητές της 14ης Ταξιαρχίας που προβλέπονταν να επιτεθούν απ' την πλευρά των στρατώνων οι συνθήκες της διαδρομής τους ήταν ακόμα πιο σκληρές κι αντίξοες, μια και έπρεπε προκαταρκτικά να περάσουν πεζοί μέσα απ' τον κατεβασμένο και παγωμένο ποταμό Βόδα. Αν μπορούσε σ' αυτή την κατάσταση ο μαχητής ύστερα από την τεράστια υπερκόπωση και εξάντληση απ' την μακρινή και βασανιστική πορεία, χωρίς ανάπαυλα, να κινηθεί την ίδια βραδιά για καινούργια μακρινή πορεία, μέσα στο χιόνι στην εποχή του ψυχρού Δεκέμβρη. Να περάσει τον παγωμένο Βόδα από μέρος που δεν υπήρχε γεφύρι, βρεγμένος και παγωμένος να φτάσει στην βάση εξόρμησης. Από εκεί να σηκωθεί. Να κάνει άλματα. Να περάσει στην έφοδο και να καταλάβει εχθρικά οχυρά.

Μ' αυτά τα δεδομένα η επιχείρηση ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία. Ο Γ. Βοντίτσιος είτε λόγω τσαρλατανισμού που συχνά τον χαρακτήριζε, είτε λόγω του ότι δεν κινούνταν μαζί μας στην πορεία (ήρθε στην Κερασιά μέσω Γιουγκοσλαβίας) και δεν δοκίμασε τις «γλύκες» και τις ταλαιπωρίες αυτής της μεγάλης πορείας απ' το Βίτσι στο Καϊμακτσαλάν, ήταν επόμενο να μην είχε αντιληφθεί την τρομακτική κατάσταση που βρίσκονταν οι άνδρες των τμημάτων αυτή την ημέρα.

Η διοίκηση της Χης Μεραρχίας Ν. Σκοτίδας, Ν. Μπελογιάννης κλπ., που κινούνταν μαζί μας σ' αυτή τη βασανιστική πορεία γνώριζαν πολύ καλά ότι τα όρια της ανθρώπινης αντοχής των μαχητών είχαν φτάσει στο οριακό σημείο. Και ότι αυτός ο παράγοντας έπρεπε να παρθεί σοβαρά υπόψη. Σ' εμάς τουλάχιστο δεν είναι γνωστό κατά πόσο αυτοί οι ανώτατοι διοικητές αντέδρασαν στην επιμονή του Γούσια να πραγματοποιηθεί ντε και καλά αυτή την ημέρα η επίθεση κατά της Έδεσσας. Σ' όλες όμως τις περιπτώσεις οι ευθύνες αυτής της διοίκησης της Χ Μεραρχίας είναι μεγάλες για την κατοπινή αποτυχία της επιχείρησης. Μετά από αυτά που ακούστηκαν απ' τον εισηγητή, ότι σήμερα πάμε να χτυπήσουμε την Έδεσσα, μια πλήρης σιωπή επικρατεί για λίγο στην αίθουσα του ακτίφ. Ήταν κι αυτή ένα δείγμα που έκφραζε την

ενδόμυχη δυσφορία όλων των παραβρισκομένων γι' αυτή την απόφαση. Και να τώρα στο βήμα βγήκε ο Γ. Γεωργιάδης, διοικητής της 14ης Ταξιαρχίας, γνωστός ειδικός και ικανός στρατιωτικός, με πολλαπλή πολεμική και διοικητική πείρα στο παρελθόν, με μια τολμηρή και θαρραλέα ομιλία του εξηγεί πρώτα την άθλια κατάσταση που βρισκόταν αυτή την ημέρα τα τμήματα. Προτείνει να αναβληθεί για ένα εικοσιτετράωρο η επιχείρηση για να δοθεί η δυνατότητα στους μαχητές να πάρουν μια ανάσα, ύστερα απ' τη γνωστή, μακρινή κουραστική και βασανιστική πορεία. Δυστυχώς δεν είδαμε κάποιον άλλο διοικητή να σηκωθεί και να υποστηρίξει αυτή την πρόταση.

Ήταν επόμενο ο Γ. Βοντίτσιος με τις τεράστιες αρμοδιότητες που είχε και τον γνωστό ψωροεγωϊσμό του να μην αναγνωρίζει κανέναν ανώτερό του σε όλα. Όχι μονάχα απόρριψε την πρόταση του Γ. Γεωργιάδη, αλλά και εξαπέλυσε εναντίον του μια σειρά αβάσιμες επικρίσεις, αλλά και αιχμές άλλου περιεχομένου. Ενώ αργότερα με την βοήθεια του φίλου του και μιμητή του Β. Μπαρτζιώτα πέτυχε να φορτώσει στον Γ. Γεωργιάδη όλο το βάρος για την αποτυχία της επιχείρησης. Τον χρησιμοποίησε σαν αποδιοπομπαίο τράγο. Γι' αυτό το θέμα θα μιλήσουμε με περισσότερες λεπτομέρειες σε άλλο σημείο.

Ο λόχος μας αυτή τη φορά πήρε ξεχωριστή αποστολή να επιτεθεί και να εξοντώσει την εχθρική φρουρά που φύλαγε τη γέφυρα του δημόσιου δρόμου που βρισκόταν ανάμεσα στο Ριζάρι και Ξερόβρυσο και αφού θα κατέστρεφε τη γέφυρα, στο ίδιο σημείο θα έστηνε ενέδρα με σκοπό να αντιμετωπίσει μηχανοκίνητα με ενισχύσεις του αντιπάλου που θα κινούνταν απ' τα Γιαννιτσά προς Έδεσσα. Από άποψη απόστασης ο στόχος που αναλάβαινε να χτυπήσει ο λόχος μας ήταν σε σύγκριση με τα άλλα τμήματα ο πιο μακρινός. Επιστρέφοντας τώρα απ' το ακτίφ στελεχών ο κάθε διοικητής προσπαθεί να διώξει από μέσα του τις αντιρρήσεις και τις αμφιβολίες που είχε σχηματίσει για την σκοπιμότητα αυτής της διαταγής. Κι αυτό όχι μονάχα γιατί η διαταγή στον στρατό είναι διαταγή και δεν συζητιέται, αλλά και γιατί από δω και πέρα έπρεπε να στρέψει όλη την δύναμη του μυαλού του ώστε να προετοιμάσει όσο το δυνατό καλύτερα το τμήμα για να ανταποκριθεί στην αποστολή που του είχε ανατεθεί. Βρεμένοι μέχρι το κόκκαλο ήταν οι μαχητές μας όταν τις πρωινές ώρες έφτασαν στις Κερασιές. Γι' αυτό αμέσως μετά τον ερχομό τους ασχολήθηκαν με το στέγνωμα των ρούχων. Δεν ήταν τώρα μονάχα οι πολλές φροντίδες που μας έκαναν να μην καταλάβουμε πώς τόσο γρήγορα έφτασε το βράδιασμα αλλά, και το ότι σήμερα ήταν η πιο βραχεία μέρα του χρόνου. Με αποτέλεσμα

μέχρι εκείνη τη στιγμή να μην προλάβουν οι μαχητές μας να κοιμηθούν. Να απαλλαγούν από εκείνο το τεράστιο βάσανο της πολυήμερης αϋπνίας. Σ' αυτή την κατάσταση βρίσκονταν το τμήμα μας μόλις επέστρεψε απ' το ακτίφ στελεχών και έδωσα εντολή να συγκεντρωθεί για καινούργια πορεία. Ήταν επόμενο να ξαφνιαστούν μια και κανένας δεν περίμενε ν' ακούσει κάτι τέτοιο.

Σε συγκέντρωση του λόχου που ακολούθησε ενημερώσαμε τους μαχητές μας ότι αυτή την βραδιά πραγματοποιείται γενική επίθεση των τμημάτων του ΔΣΕ με σκοπό την κατάληψη της πόλης Έδεσσας. Τονίσαμε ακόμα ότι η ανώτερη διοίκηση της επιχείρησης έχοντας σαν κύρια επιδίωξη να πετύχει σ' αυτή την μάχη το στοιχείο του αιφνιδιασμού και ότι εξ' ονόματος αυτής της σκοπιμότητας αποφάσισε η επίθεση να γίνει ακριβώς αυτή την βραδιά, παρότι γνώριζε καλά την κατάσταση που βρισκόταν τα τμήματά μας. Σταθήκαμε ιδιαίτερα στην ξεχωριστή αποστολή που πήρε ο λόχος μας. Τους είπαμε όλη την αλήθεια. Ότι και η αποψινή πορεία θα είναι μακρινή και κουραστική και ότι επιβάλλεται κι αυτή τη φορά να καταβληθούν όλες οι δυνατές προσπάθειες να μην υπάρχουν βραδυπορούντες και καθυστερήσεις στην πορεία, πράγμα που θα μας εξασφάλιζε τις προϋποθέσεις να φτάσουμε την καθορισμένη ώρα στον προορισμό μας, αλλά και να πετύχουμε τον αιφνιδιασμό του αντιπάλου. Μ' αυτό το πνεύμα και τρόπο εξηγούσαμε πάντα στους μαχητές μας την κατάσταση πριν την κάθε επιχείρηση και πάντα βρίσκαμε κατανόηση.

Έτσι, μόλις σουρούπωσε ξεκινήσαμε. Ο καιρός μαλάκωσε. Έπαψε να χιονίζει. Η ομίχλη εξαφανίστηκε. Δεν αργήσαμε να διαπιστώσουμε στην πορεία ότι οι ρυθμοί κίνησης προς τα μπρος δεν ήταν εκείνος που απαιτούνταν. Όλο και πιο συχνά φτάνουν οι εκκλίσεις απ' τη φάλαγγα να κάνουμε στάση. Γίνεται πια φανερό ότι τα εφεδρικά κουράγια των μαχητών μας που τους είχαν απομείνει περιορίστηκαν κατά πολύ και μας μετέφεραν το νόημα ότι από δω και πέρα ακόμα περισσότερο θα λιγόστευαν. Τα παρακάτω περιστατικά που συμβαίνουν συχνά στην πορεία είναι αρκετά πειστικά και αποδεικτικά από αυτή την άποψη. Στην προσπάθειά μας να βαδίσουμε μπροστά παραπηρείται να μας πιάνει ο ύπνος. Να τα χάνουμε, χωρίς να καταλαβαίνουμε ότι περνούσαμε σε μια άλλη ανεξέλεγκτη κατάσταση. Και έτσι την ίδια στιγμή, όπως είμασταν όρθιοι να συνεχίζουμε να βαδίζουμε μηχανικά προς τα μπρος και μονάχα όταν στην πορεία σκοντάφταμε και πέφταμε κάτω ξυπνούσαμε. Τότε μας ερχόταν η συνείδηση και αισθανόμασταν ότι είμαστε ζωντανοί και βρισκόμαστε σε πορεία. Παρόμοια περιστατικά ε-

παναλαμβάνονται σε όλη τη διάρκεια της πορείας με αποτέλεσμα το τμήμα μας να καθυστερήσει και να μη μπορέσει να φτάσει έγκαιρα στον προορισμό του.

22 Δεκεμβρίου. Ήταν ακόμα νύχτα και ενώ το δικό μας τμήμα βρισκόταν ακόμα σε πορεία και μακριά απ' το στόχο, ακούμε τον απόηχο των πυρών που αυτό επιβεβαίωνε ότι η επίθεση κατά της Έδεσσας άρχισε. Βρισκόμασταν 600-700 περίπου μέτρα από τον στόχο όταν ξημέρωσε. Με γυμνό μάτι διακρίνουμε αρκετά καλά την τοποθεσία γύρω απ' τη γέφυρα. Το έδαφος μπροστά μας ομαλό, σχεδόν γυμνό. Η κάθε διμοιρία πήρε κατεύθυνση επίθεσης και όλος ο λόχος ακροβολισμένος προχωρούσε προσεκτικά προς το στόχο. Οι άνδρες της εχθρικής φρουράς που φύλαγαν τη γέφυρα, μόλις άκουσαν να πέφτουν τα πυρά στην Έδεσσα τίθονται επί ποδός πολέμου. Επαγρυπνούν. Παρατηρούν προς όλες τις κατευθύνσεις. Ήταν επόμενο όπως προχωρούσαμε μέσα στον κάμπο να γίνουνε αντιληπτοί και να δεχτούμε χωρίς προειδοποίηση ταυτόχρονα πυρά απ' όλα τα όπλα αυτής της φρουράς. Έτσι όχι μονάχα δεν μπορέσαμε να πλησιάσουμε το στόχο, αλλά και απ' την πρώτη στιγμή να καθηλωθούμε σε τούτο το ανοιχτό και ακατάλληλο μέρος. Με πολλές δυσκολίες μπορέσαμε να πιάσουμε θέσεις σε κάτι απυρόβλητα νεροφαγώματα και στη συνέχεια από κάτι μικροχαράδρες να συμπτυχθούμε προς τα πίσω. Ανάμεσα στους τρεις ελαφρά τραυματίες που είχαμε σ' αυτή την υποχρεωτική σύμπτυξη συγκαταλεγόμουν κι εγώ. Μια σφαίρα με πήρε ξυστά κάτω από το γόνατο. Υποχωρώντας προς τα πίσω με δική μας πρωτοβουλία αναπνάζουμε μια μικρή γεφυρούλα της δημοσιάς, ενώ στο χώρο γύρω απ' αυτή τοποθετούμε ατομικές νάρκες. Σε κάτι κορφούλες πιο πάνω παίρνουμε διάταξη για να αντιμετωπίσουμε τυχόν εχθρικές ενισχύσεις που θα κινούνταν απ' τα Γιαννιτσά προς Έδεσσα. Στην πόλη Έδεσσα και γύρω από αυτή ακούμε να διεξάγονται έντονες μάχες. Η εχθρική αεροπορία σε μόνιμη ολοήμερη βάση δεν σταματάει να ρίχνει στα πεδία των μαχών ρουκέτες, βόμβες. Να μυδραλλιοβολεί. Δεν έχουμε επαφή με καμιά παραπάνω διοίκηση, γι' αυτό και δεν γνωρίζαμε τίποτε πώς εξελίσσονται τα πράγματα στο μέτωπο της Έδεσσας. Στο έδαφος υπάρχει χιόνι. Έκανε λιακάδα. Αρχίζουν να ζεσταίνονται τα κόκκαλά μας. Πλησίαζε το μεσημέρι όταν είδαμε από την πλευρά των Γιαννιτσών να κινείται πάνω στη δημοσιά μηχανοκίνητη εχθρική φάλαγγα αποτελούμενη από 9 οχήματα με κατεύθυνση την Έδεσσα. Ήταν εχθρικές ενισχύσεις που στέλνονταν στο μέτωπο της Έδεσσας. Ετοιμαστήκαμε να τους δεχτούμε. Με τα κιάλια παρατηρούμε την παραπέρα συμπερι-

φορά τους. Στη γέφυρα, στο Ριζάρι κάνουν μια σύντομη στάση. Από κει και πέρα οι ρυθμοί κίνησης της φάλαγγας είναι πιο αργοί, ενώ τα οχήματα κρατούν μεγαλύτερες αποστάσεις μεταξύ τους. Φτάνοντας στο σημείο της κατεστραμμένης γεφυρούλας η φάλαγγα σταμάτησε. Οι φαντάροι που άνηκαν στη φρουρά που συνόδευε την φάλαγγα, κατεβαίνουν απ' τα αυτοκίνητα και ακριβολισμένοι πιάνουν θέσεις μάχης. Ένα ειδικό συνεργείο ασχολούνταν με την μελέτη και τον τρόπο που θα μπορούσαν να παρακάμψουν το κατεστραμμένο σημείο της δημοσιάς. Κατά τη διάρκεια αυτών των διαδικασιών κάποιος φαντάρος πάτησε ατομική νάρκη από αυτές που εμείς προηγουμένως είχαμε τοποθετήσει και πνάχτηκε στον αέρα. Η απρόσμενη αυτή έκρηξη, ο σοβαρός ακρωτηριασμός του στρατιώτη προκαλεί σύγχιση και πανικό. Τα πράγματα για τον αντίπαλο επιδεινώνονται ακόμα πιο πολύ όταν η προωθημένη ομάδα μας του Στ. Γκέτσου με τα εύστοχα πυρά της τους χτυπάει αιφνιδιαστικά. Τους προκαλεί απώλειες. Τους καθηλώνει. Τους εξαναγκάζει να συμπτυχθούν προς τα πίσω, όπου ψάχνουν να κρυφτούν στις απυρόβλητες σκάρπες της δημοσιάς. Δεν πέρασε και πολλή ώρα όταν αντιληφθήκαμε να έρχονται απ' την πλευρά των Γιαννιτσών άλλα 5 οχήματα, ανάμεσά τους και δυο τανκς. Φτάνουν στο σημείο της κατεστραμμένης γέφυρας και σμίγουν με την υπόλοιπη φάλαγγα. Απ' αυτό το σημείο ετοιμάζονται για επίθεση. Αυτή τη στιγμή φτάνει ένα αεροπλάνο κι αρχίζει να μυδραλλιοβολεί τις θέσεις μας. Με την αποχώρηση του αεροπειρατή, ακολουθεί μια συνεχής και εύστοχη βολή απ' τα αντιαρματικά πυροβόλα των τανκς. Τα βλήματα φυτεύονται ίσια πάνω στις θέσεις των όπλων μας. Αδύνατο να σταματήσεις στα επισημασμένα σημεία. Βρεθήκαμε μπροστά σ' έναν φανερό και σοβαρό κίνδυνο. Υποχρεωθήκαμε προσωρινά να αποτραβηχτούμε σε απυρόβλητο μέρος. Μονάχα όταν αργότερα αντιληφτήκαμε ότι ο αντίπαλος ξεκίνησε επίθεση οι μαχητές μας πήραν εντολή να ξαναβγούν μπροστά και να πιάσουν θέσεις μάχης.

Χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία αποκρούσαμε και την καινούργια επιθετική ενέργεια. Μπήκαμε στο έβδομο εικοσιτετράωρο απ' την ημέρα που ξεκινήσαμε απ' το Βίτσι. Κανένας μας δεν αγνοούσε την επιτακτική αναγκαιότητα των μαχητών μας για ξεκούραση. Τέτοια δυνατότητα όχι μονάχα δεν υπήρχε, αλλά και στην κατάσταση που βρισκόμασταν είμασταν υποχρεωμένοι να κάνουμε καινούργια πορεία για να μπορέσουμε να βγούμε έξω από τον εχθρικό κλοιό. Περιμένουμε τον ερχομό της νύχτας για να ελιχθούμε προς Σκύδρα, αφού προηγουμένως περάσουμε απ' το Ριζάρι να εφοδιαστούμε με τρόφιμα και ψωμί. Πλη-

σιάζοντας να μπούμε μέσα στο χωριό, φυσούσε ένας δυνατός παγερός, ποταμίσιος χειμωνιάτικος αέρας. Τα αυτά μας, οι μύτες μας κοκκάλωσαν. Έγιναν σαν κόκκινη πιπεριά. Σ' αυτή την οδυνηρή κατάσταση μπήκαμε στα σπίτια του χωριού. Μας φάνηκε ότι βρεθήκαμε στον παράδεισο. Αυτή την απίστευτη εντύπωση σχηματίσαμε όταν είδαμε μπροστά μας και νιώσαμε τα πιο ιδανικά αγαθά των αναγκών της ανθρώπινης ζωής. Σπίτια φρεσκοασπρισμένα που λαμποκοπούσαν απ' την καθαριότητα. Επιπλωμένα δωμάτια με κεντρική θέρμανση. Με ηλεκτρικό φωτισμό. Με νερό κλπ. Αντικρίσαμε μπροστά το σύνολο των πιο ευνοϊκών συνθηκών ζωής. Ήταν για μας πραγματικό όνειρο, πράγμα που όχι μονάχα δεν μπορούσε να γίνει κάποια σύγκριση με την ανταρτική ζωή, αλλά αποτελούσε ένα φαινόμενο που εμείς δεν είχαμε δοκιμάσει μέχρι τώρα.

Η πλειοψηφία των κατοίκων αυτού του χωριού μόλις έμαθαν την μάχη που διεξάγονταν στην Έδεσσα, άλλοι εγκατέλειψαν το χωριό και έφυγαν προς τα αστικά κέντρα και άλλοι κρύφτηκαν όπου μπορούσαν. Οι λίγοι ηλικιωμένοι που είχαν μείνει στα σπίτια τους αν και φανερά φοβισμένοι απ' την εμφάνισή μας, προσφέρθηκαν να μας εξυπηρετήσουν σε όλα. Σε όποιο σπίτι έμπαιναν οι αντάρτες και υπήρχε κόσμος, τους έδιναν απλόχερα ψωμί και ό,τι άλλο είχαν. Ακόμα κερνούσαν τους μαχητές μας με τσίπουρο για να ζεσταθούν. Παρόλο που ήταν Δεκέμβρης μήνας, τα σπίτια μοσχοβολούσαν απ' τα πολλά μήλα που ήταν σωριασμένο μέσα στα δωμάτια. Αδύνατο να περιγραφεί πώς ένιωσαν και πώς φέρθηκαν οι μαχητές μόλις βρέθηκαν σ' αυτό το ονειρικό περιβάλλον. Οι συνέπειες απ' τη μακρινή κουραστική πορεία, απ' την πολυήμερη αϋπνία, απ' τη δυνατή παγωνιά που επικρατούσε στην ύπαιθρο βάζουν την σφραγίδα τους στην παραπέρα συμπεριφορά τους. Γι' αυτό οι περισσότεροι μόλις μπήκαν μέσα στα ζεστά ετούτα σπίτια τίποτε από δω και πέρα δεν τους ενδιέφερε, εκτός απ' το πώς το γρηγορότερο να ξαπλώσουν, να τον πάρουν έστω και για λίγο στα κλέφτικα για να μπορέσουν επιτέλους να απαλλαχτούν απ' το τρομερό σύνδρομο της αϋπνίας που τους βασάνιζε. Έτσι και έγινε. Τους είδαμε με τα ίδια τα μάτια μας, φορτωμένοι όπως ήταν με τα πράγματα να πέφτουν πάνω στο πάτωμα κι αυτοστιγμίς να τους γραπώνει ο ύπνος και να τους μεταβάλλει σε πραγματικά πτώματα.

Τους διοικητές του ΔΣΕ, μικρούς και μεγάλους πάντα τους διέκρινε το υψηλό αίσθημα ευθύνης για την τύχη των ανδρών του τμήματος. Οι περισσότεροι από εκείνους που κρατήθηκαν και δεν μπόρεσε να τους δαμάσει και να τους καταβάλλει αυτή η τεράστια ελκυστική δύναμη της

αϋπνίας, ήταν οι διοικητές. Όλοι μας καταλαβαίναμε πόσο επικίνδυνη ήταν η ύπαρξή μας στο χωριό Ριζάρι, απ' το οποίο περνούσε δημόσιος δρόμος. Γι' αυτό και προσπαθούσαμε όσο το δυνατό να συντομέψουμε την παραπέρα παραμονή εδώ. Οι αρχικές μας ελπίδες να ξυπνήσουμε, να σηκωσουμε τους μαχητές και να τους πούμε να κάνουν ακόμα λίγο υπομονή και κουράγιο για να απομακρυνθούμε απ' την δημοσιά δεν καρποφόρησαν. Όταν όμως ήρθε η ώρα να τους σηκώσουμε βρεθήκαμε μπροστά σε ένα ασυνήθιστο κι απίστευτο φαινόμενο, που όχι μονάχα μας απογοήτευε, αλλά και μας έκανε κυριολεκτικά να απελπιστούμε. Αρκετοί από αυτούς αδιαφορούν για τα πάντα. Ούτε καν θέλουν να ακούσουν αυτά που τους προτείναμε. Αντιδρούν με κάθε τρόπο, ακόμα και όταν τους πιάναμε απ' τα χέρια να τους σηκώσουμε. Δεν μπορούσαμε όμως σε καμιά περίπτωση να τους εγκαταλείψουμε και να φύγουμε. Υποχρεωθήκαμε να τους βγάλουμε έξω απ' τα σπίτια με το ζόρι. Συνεργεία από δυο μαχητές μας, όπου ο ένας έπιανε τον κοιμισμένο απ' τα χέρια και ο άλλος απ' τα πόδια και τους μετέφερε με το ζόρι πότε σηκωτούς και πότε σβαρνιζόμενους έξω απ' το ζεστό περιβάλλον των σπιτιών. Μονάχα εκεί στην ύπαιθρο, όταν τους χτυπούσε ο παγερός αέρας που φυσούσε ξυπνούσαν. Συνέρχονταν και καταλάβαιναν ότι είναι ζωντανοί και βρίσκονταν σε πορεία.

Φτάνοντας στα υψώματα έξω από το χωριό Μαυροβούνι κι αφού βγάλαμε σκοπιές, το τμήμα ξάπλωσε για ξεκούραση.

Η μάχη της Έδεσσας και οι βασικότερες αιτίες που την οδήγησαν σε αποτυχία

Η μεγάλη στρατιωτική εκστρατεία – διείσδυση στο χώρο του Καϊμακτσαλάν που οργάνωσε το Γεν. Αρχηγείο του ΔΣΕ το Δεκέμβρη του 1948 ήταν ένα συστατικό μέρος του γενικού σχεδίου του στο χειμερινό πόλεμο ενάντια στον Κυβ. Στρατό και είχε σαν κύριο σκοπό απ' τη μια πλευρά τη συνέχιση και την ασταμάτητη φθορά του και απ' την άλλη να συμβάλλει στην επίλυση ενός απ' τα πιο σοβαρά και ζωτικά προβλήματα, το πρόβλημα των στρατηγικών εφεδριών με την στρατολόγηση καινούργιων μαχητών. Στο πρώτο πλάνο αυτής της τεράστιας αντάρτικης εκστρατείας ήταν να χτυπηθεί και να καταληφθεί η πόλη της Έδεσσας. Σ' αυτή την επιθετική ενέργεια έπαιρνε μέρος μια υπολογίσιμη αντάρτικη δύναμη, περίπου 3.500 άνδρες. Οι μαχητές και τα στελέχη των αντάρτικων σχηματισμών που πολύ καλά καταλάβαιναν την

τεράστια σημασία αυτής της επιχείρησης έκαναν ότι μπορούσαν για να ανταποκριθούν στο καθήκον που τους είχε ανατεθεί. Άντεξαν και τα έβγαλαν πέρα παλικαρίσια στις γνωστές αντίξοες συνθήκες της μεγάλης και κουραστικής πορείας απ' το Βίτσι προς το στόχο. Με την ίδια μαχητική διάθεση και πεποίθηση πήγαιναν να πολεμήσουν για να εκπληρώσουν στο ακέραιο την αποστολή που τους έβαζε η παραπάνω διοίκηση. Δυστυχώς, παρά τη δυνατή επαναστατική θέληση των αντρών, τις τεράστιες προσπάθειες και τους πολλούς κόπους και θυσίες που καταβλήθηκαν για την καλύτερη προετοιμασία αυτής της μεγάλης εκστρατείας, η επίθεση κατά της Έδεσσας παταγωδώς απότυχε, ενώ τα τμήματά μας υπέστησαν σημαντικές απώλειες.

Στη συνεδρίαση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ που συνήλθε στις 2 Φλεβάρη 1948, εξετάστηκαν τα αίτια της αποτυχίας αυτής της επιχείρησης. Παραθέτουμε συνοπτικά τα κυριότερα σημεία της απόφασης:

Πρώτο. Η διοίκηση της επιχείρησης δεν είχε εφεδρία, ενώ μπορούσε να εξασφαλίσει. Η έλλειψη εφεδρείας την έκανε ανίκανη να παίξει τον καθοδηγητικό ρόλο κατά την διάρκεια της μάχης. Έτσι παρέμεινε σαν απλός θεατής. **Δεύτερο.** Η θέση του σταθμού διοίκησης της επιχείρησης ήταν μακριά απ' την πόλη, έτσι δεν είχε εποπτεία, ακόμα και οπτική πάνω στο πεδίο της μάχης. **Τρίτο.** Δεν χρησιμοποιήθηκαν το πυροβολικό, οι όλμοι, τα αντιαρματικά πυροβόλα ενάντια στον εχθρό μέσα στην πόλη. **Τέταρτο.** Δεν χρησιμοποιήθηκαν σωστά οι σαμποτέρ. **Πέμπτο.** Δεν υπολογίστηκαν σωστά τα όρια της σωματικής αντοχής των μαχητών. Η έλλειψη της απαιτούμενης ανάπαυσης, ύστερα από μια πολύ κοπιαστική πορεία, το πέρασμα των μαχητών μας μέσα απ' το ποτάμι και με εξαιρετική παγωνιά, όλα αυτά έπαιξαν σοβαρό ρόλο στην ελάπωση της μαχητικής απόδοσης των τμημάτων μας. **Έκτο.** Η έλλειψη αναγνώρισης του στόχου απ' τα στελέχη, σε συνδυασμό με την έλλειψη ενός καλού σχεδιαγράμματος της Έδεσσας έπαιξαν σοβαρό αρνητικό ρόλο. **Έβδομο.** Η έλλειψη αποφασιστικότητας και σβελτάδας ορισμένων διοικητών ταγμάτων αποτέλεσε ένα σοβαρό συντελεστή της αποτυχίας. **Όγδοο.** Η ακαρακτήριστη συμπεριφορά της διοίκησης της 14ης Ταξιαρχίας είχε αποφασιστική επίδραση και αποτέλεσε σοβαρό παράγοντα της αποτυχίας. Υπογραμμίζουμε όμως, ότι εάν η διοίκηση της επιχείρησης είχε την απαιτούμενη εφεδρεία, αν δεν απομονώνονταν μακριά απ' το πεδίο της μάχης, ασφαλώς θα απόφευγε αυτή την επικίνδυνη κατάσταση, είτε το λιγότερο, θα εξουδετέρωνε τις συνέπειες της».

Απ' την εξέταση των οχτώ σημείων αυτής της απόφασης βγαίνουν

τα παρακάτω βασικά συμπεράσματα: 1. Η απόφαση δεν καταγράφει ούτε ένα θετικό σημείο υπέρ της διεύθυνσης της επιχείρησης. Διαπιστώνει μονάχα λάθη και μάλιστα πολλαπλά και μεγάλα. Φαίνεται ξεκάθαρα ότι έγιναν χονδροκομμένα λάθη που αναφέρονται στα πρώτα 7 σημεία αυτής της απόφασης και την κύρια ευθύνη την φέρνει η διεύθυνση της επιχείρησης με επικεφαλής τον Γούσια. 2. Φαίνεται ακόμα πόσο δίκιο είχε ο ταξίαρχος Γ. Γεωργιάδης που πρότεινε να αναβληθεί η επιχείρηση για ένα εικοσιτετράωρο για να δοθεί η δυνατότητα για μια στοιχειώδη ανάπαυση των μαχητών των τμημάτων. 3. Για το σύνολο αυτής της παταγώδους αποτυχίας, για τις σημαντικές απώλειες που είχαν τα τμήματά μας σ' αυτή την επιχείρηση ο Γ. Βοντίτσιος (Γούσιας) το λιγότερο έπρεπε αμέσως να αντικατασταθεί απ' την θέση του διοικητή των στρατιωτικών επιχειρήσεων του Γεν. Αρχηγείου. Ενώ το πιο σωστό θα ήταν να περάσει από στρατοδικείο. 4. Σε ό,τι αφορά το όγδοο σημείο αυτής της απόφασης, ακόμα κι αν το πάρουμε έτσι όπως αυτό διατυπώνεται, σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί αυτό να θεωρηθεί καθοριστικός παράγοντας για την αρνητική έκβαση αυτής της μάχης. 5. Αυτό που έγινε αργότερα που παρέπεμψαν τον ταξίαρχο Γ. Γεωργιάδης στο στρατοδικείο και εκτελέστηκε σαν βασικός ένοχος για την αποτυχία της μάχης κατά της Έδεσσας, δεν ήταν απλώς αδικία, αλλά φανερά εγκληματική πράξη. Γι' αυτό όμως το θέμα θα αναφερθούμε πιο λεπτομερειακά σε άλλο βιβλίο.

Εδώ θα αναφερθούμε με βάση τα υπαρκτά δεδομένα σε μερικά ακόμα απ' τα πολλαπλά στραπάτσα της διεύθυνσης της επιχείρησης που συμπληρωματικά αποδεικνύουν ποια ήταν τα κύρια αίτια που οδήγησαν στην αρνητική έκβαση αυτής της μεγάλης μάχης.

1. Κανένα απ' τα τμήματα που αυτή τη βραδιά έπαιρναν μέρος σ' αυτή την επιχείρηση δεν μπόρεσε έγκαιρα να φτάσει στον προορισμό του και να περάσει στην επίθεση την ώρα που όριζε η διαταγή. Η επίθεση καθορίστηκε να εκδηλωθεί ταυτόχρονα σε όλους τους στόχους στις 3.00 τις πρωινές ώρες. Στην πραγματικότητα όμως τα τμήματα της 103ης Ταξιαρχίας άρχισαν την επίθεση στις 3.30, με καθυστέρηση μισής ώρας. Της 14ης Ταξιαρχίας στις 5.00 με καθυστέρηση 2 ωρών. Ενώ ο δικός μας λόχος έφτασε στον προορισμό του στις 7.30 με καθυστέρηση 4.30. 2. Κανένα απ' τα τμήματα που αυτή την βραδιά επιτίθονταν δεν μπόρεσε να καταλάβει τον στόχο που τους είχε ανατεθεί. 3. Η διεύθυνση της επιχείρησης δεν είχε πάρει μέτρα για να φκιαχτούν πρόχειρα γεφύρια – περαταριές στο ποτάμι Βόδα. Με αποτέλεσμα οι μαχητές της 14ης Ταξιαρχίας να υποχρεωθούν να περάσουν μέσα απ'

το κατεβασμένο και παγωμένο ποτάμι. Ένα συνεργείο σαμποταριστών με επικεφαλής τον ανδρείο και δεξιοτέχνη ταγματάρχη μηχανικού Ηλ. Κουνέλα ύστερα από υπεράνθρωπες προσπάθειες κατορθώνει να τραβήξει ένα σχοινί-τριχιά και να το δέσει στις δυο άκρες του ποταμού. Έτσι τώρα μέσα στην σκοτεινή και παγωμένη νύχτα του Δεκέμβρη οι αντάρτες όπως ήταν ντυμένοι και φορτωμένοι, κρατιόνταν απ' το τεντωμένο αυτό σχοινί και διέσχιζαν το ποτάμι που το νερό του έφτανε μέχρι το στήθος, ενώ στους πιο κοντούς ακόμα πιο πάνω, αλληλοϋποστηριζόμενοι ο ένας με τον άλλον να μην τους παρασύρει ο ορμητικός χείμαρρος. Στην διάρκεια αυτής της διάσχισης κρατούσαν όσο μπορούσαν πιο ψηλά τα όπλα τους, τα πάντζερ να μην μουσκευτούν. Ο τρόπος αυτός περάσματος απ' το ποτάμι δεν ήταν τώρα το μοναδικό κακό που στην ουσία ήδη έβγαλε τους μαχητές εκτός μάχης. Ένας ψυχρός αέρας που φυσούσε επιδεινώνει τώρα πιο πολύ την κατάσταση των ανταρτών μόλις βγήκαν μουσκεμένοι στην άλλη άκρη του ποταμού, με αποτέλεσμα να τους κάνει να τρεμουλιάζουν απ' την παγωνιά, να μην μπορούν να σταθούν στέρεα στα πόδια τους. Να τους κάνει προβληματική την κίνησή τους προς τα μπρος. Να μειώσει ακόμα σε πιο μεγάλο βαθμό την μαχητική τους απόδοση. Ωστόσο πιο δραματική μορφή πήραν τα πράγματα, όταν οι μαχητές πήραν εντολή σ' αυτή την κατάσταση να σηκωθούν για να περάσουν στην επίθεση, όταν πολλοί απ' αυτούς διαπίστωναν ότι τα όπλα τους είχαν παγώσει και δεν άνοιγαν. Έπαψαν να λειτουργούν τα κινητά ουρέα κλπ. Θα μπορούσαν να περιγραφούν ακόμα πιο πολλά παρόμοια και εξίσου τραγικά περιστατικά. Τα βασικά συμπεράσματα βγαίνουν αρκετά πειστικά και μ' αυτά που αναφέραμε. Και αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε πλευρά και εάν κοπάζεις και εξετάσεις αυτή την επιχείρηση σαν σύνολο, θα διαπιστώσεις την ανευθυνότητα, την αγραμματοσύνη, την προχειρότητα, τις τσαπατσουλιές και τις κουτουράδες της διεύθυνσης της επιχείρησης. Συνέχεια στον ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΟΜΟ που θα ακολουθήσει. Τηλ. συγγραφέα 5394119.

ΓΝΩΜΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Έλαβα αρκετά γράμματα από αναγνώστες που εκφράζουν τις εντυπώσεις του για τους δυο πρώτους τόμους των βιβλίων μου. Είναι αξιοσημείωτο να υπογραμμιστεί ότι τα γράμματα αυτά δεν προέρχονται μονάχα από αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης και του ΔΣΕ, αλλά και από νεολαίους της κατοπινής γενιάς και μάλιστα τελείως άγνωστους για μένα. Περιορίστηκαν να παραθέσω δυο από αυτά:

1. Καζάζος Σωτήρης απ' την Εκκάρα (Αγόριανη) Δομοκού, αναγνωρισμένος παλαίμαχος αγωνιστής, ένας απ' τους ιδρυτές και καθοδηγητές των πρώτων κομματικών και ΕΑΜικών οργανώσεων αυτής της περιφέρειας. Δούλεψε σε υπεύθυνες καθοδηγητικές θέσεις του Κόμματος. Απ' το 1947 εντάχτηκε στο ΔΣΕ.

Αγαπητέ μου Μήτσιο

Mazί με την γυναίκα μου Άννα – μαχήτρια του Δ.Σ.Ε. – διαβάσαμε απ' το «Ημερολόγιο» τα δυο βιβλία σου Α΄ και Β΄ τόμο.

Εκφράζουμε και μεις την γνώμη και την εκτίμησή μας για την επίμονη, υπέροχη προσπάθεια και εργασία σου.

Η προσφορά σου αυτή που αναφέρεται σε κείνη την τρομερή περίοδο του εμφυλίου, είναι σοβαρή και εξαιρετικά εκτιμητέα. Αποδείχνει σ' όλο το μεγαλείο της (παρά την τρομερή σκληράδα και την ανισότητά της) την αντίσταση και την αποφασιστική πάλη και αγώνα του αδούλωτου λαού μας ενάντια στην Αγγλοαμερικάνικη επέμβαση που εξέθρεψε και δημιούργησε – μ' όλα τα σατανικά μέσα και πυρά – τον εμφύλιο στη χώρα μας, ύστερα απ' την εποποιΐα της Εθν. Αντίστασης.

Η περιγραφή των απίστευτων δυσκολιών, δοκιμασιών, πρωισμών, γεγονότων, μαχών μα, και εκείνο το προσκλητήριο νεκρών και ζώντων που συγκινεί αφάνταστα, ακόμα και η περιγραφή πολιτικών – στρατιωτικών περιόδων, γίνεται απ' έναν αγνό και άξιο λαϊκό αγωνιστή (που αυτός κι ολόκληρη η οικογένειά του έγιναν ολοκαύτωμα του αγώνα) με γλώσσα απλή, κατανοητή – σταράτη, καυστική και όσο προχωράει λέξη-προς λέξη τσακίζει γλώσσες και κόκκαλα αυτών που τόση

Καζάζος Σωτήρης.

και τέτοια συκοφαντία και δυσοσμία ξεσήκωσαν και έβαλαν σε δράση μαζί και την άγρια σφαγή ενάντια στους αγωνιστές της περίλαμπρης Εθνικής Αντίστασης του λαού μας για να υποτάξουν τη χώρα μας στους στρατηγικούς τους σκοπούς.

Θα διαβάζουν και θα μελετούν οι μέλλουσες γενιές – μαζί με την ηρωική ιστορία της Εθνικής Αντίστασης – και τα δικά σου βιβλία σύν. Μήτσιο και θα διαλαλούν το ασίγαστο του αγώνα της Λευτεριάς του δίκαιου και της προόδου.

Ειλικρινά ΕΥΓΕ.

Σου ευχόμαστε Υγεία και κουράγιο για την αποπεράτωση και του Γ΄ τόμου.

Σωτήρης – Άννα Καζάζος

2. Παππάς Ιγνάτιος, δικηγόρος απ' την Καρδίτσα. Ο πατέρας του Παππάς Χρήστος, πολεμώντας απ' τις γραμμές του ΔΣΕ έπεσε στην περιοχή των Αγράφων το 1947. Ο Ιγνάτιος που τότε ήταν μικρός δεν είχε την τύχη να γνωρίσει τον πατέρα του.

Φίλε Μήτσο.

Αυτή τη στιγμή βρίσκομαι προς το τέλος της μελέτης του 2ου τόμου του βιβλίου σου και ομολογώ ότι έχω ξενυχτήσει αρκετές βραδιές με την επιθυμία μου να το ολοκληρώσω. Το γράψιμό σου εμφανίζει μια ιδιαιτερότητα, που σε συναρπάζει και σπάνια συναντάς σε άλλα κείμε-

να. Αντιλαμβάνεσαι ότι εγώ δεν είμαι κανένας αδιάβαστος άνθρωπος, αφού, όπως γνωρίζεις έχω τελειώσει Πανεπιστήμιο και ασχολούμαι επί 30 χρόνια με τη δικηγορία και το συνεχές διάβασμα. Δεν μπορώ όμως από λόγους καθαρής δικαίωσής σου, να κάνω αυτή την παράλειψη, γιατί θα ήμουν άδικος και προς τον εαυτό μου. Συνέχισε, λοιπόν την προσπάθειά σου και να είσαι βέβαιος ότι αυτό δεν αποτελεί μόνο δική σου ικανοποίηση, αλλά και δική μας που είμαστε φίλοι σου και παίρνουμε από σένα την καθαρή αλήθεια για τα γεγονότα της εποχής εκείνης, που εγώ τουλάχιστο δεν τα έζησα λόγω της ηλικίας μου. Σ' αξίζει λοιπόν κάθε έπαινος και όσα καλά θα λεχθούν για σένα, εγώ προσωπικά δεν παραγνωρίζω καθόλου και το γεγονός ότι τα γράμματα τα έμαθες σε άλλο τόπο και σε άλλο χρόνο και σε διαφορετικές συνθήκες από εμάς. Γράψε λοιπόν και αναπαύσου πάνω στα γραπτά σου που δίνουν σ' εμάς τη δυνατότητα να μάθουμε, να σχολιάσουμε και να κρίνουμε ή και να κατακρίνουμε ακόμη τα γεγονότα της εποχής εκείνης και να είσαι βέβαιος ότι η προσπάθειά σου σε καμιά περίπτωση δεν θα πάει χαμένη.

Με πολλά φιλιά
Παππάς Ιγνάτιος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος 7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΕΛΙΓΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΑΠ' ΤΟ ΓΡΑΜΜΟ ΣΤΟ ΒΙΤΣΙ 9
Συνοπτικά για την κατάσταση στο μέτωπο 9
Λαμπρό στρατιωτικό σχέδιο ενός μεγάλου και τολμηρού επιθετικού ελιγμού 13
Ο δρόμος άνοιξε αδέρφια... Περάστε γρήγορα 23
Έπαινος του ΓΑ στα τμήματα που έσπασαν την γραμμή του εχθρού 24
Το μεγάλο φιάσκο του Βαν Φλητ και των αντίπαλων στρατηγών 26
Τα υπαρκτά δεδομένα και οι εσκεμμένες συκοφαντίες 28
Θριαμβευτική υποδοχή απ' τους κατοίκους των χωριών Άγιος Δημήτριος και Βατοχώρι 30
Ο πρώτος ύπνος ύστερα από 70 αγωνιώδεις ημέρες πολέμου στο Γράμμο 36
Ξένοι ανάμεσα στους δικούς μας. Απίθανο, αλλά αληθινό 41
Συμμετέχω σε ακτίφ στελεχών της 103ης Ταξιαρχίας 45
Μια δυνατή και ευχάριστη μυρωδιά μαγειρικής 47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. ΤΟ ΒΙΤΣΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝΑΣ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ 51
Συνεδρίαση του ΠΓ και ΚΕ του ΚΚΕ 52
Οι καινούργιες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις κατά του Βίτσι 56
Ξανά στην πρώτη γραμμή 58
Διπλό μαχητικό προσόν να είσαι μαχητής και μπουρλοτιέρης . 66
Η παραπάνω διοίκηση όταν μας χρειάστηκε, μας θυμήθηκε και μας βρήκε 74
Η μεγάλη μάχη του Μάλι Μάδι. Η αρχική της φάση 80
Το θαύμα του πυροβολικού μας 87
Η μεγάλη αντεπίθεση των ανταρτών στο Μάλι Μάδι. Ο σχεδιασμός και η εξέλιξη της μάχης 92
Το μέτωπο έσπασε. Ο Μάρκος έρχεται 96

Πώς οι αντίπαλοί μας στρατιωτικοί είδαν και έκριναν την μάχη στο Μάλι Μάδι 102
Δεν ήταν μονάχα αυτό που έλειπε απ' τους αντάρτες 108
Γνώμες για το ρόλο του Τίτου και της βοήθειας του ΔΣΕ απέξω 112
Τι υποσχέσεις πήρε ο ΔΣΕ και τι είδους βοήθεια δόθηκε 115
Οι Έλληνες δημοκράτες-επαναστάτες είχαν όλο το ηθικό δικαίωμα να πάρουν παντοειδή βοήθεια 118
α) ΕΑΜική παράταξη 119
β) Εθνικόφρονη παράταξη 121
Μερικοί απ' τους λαογέννητους στρατηγούς και ταξιάρχες του ΔΣΕ που πήραν μέρος στο μέτωπο του Βίτσι το 1948 123
Αμυντική διάταξη μπροστά απ' το εχθρικό οχυρό Φαλτσάτα ... 126
Η επίθεση κατά της Καστοριάς ήταν άσκοπη και χωρίς καμιά προοπτική επιτυχίας 131
Σαμποταριστής σημαίνει να το λέει η καρδούλα σου. Να έχεις πάντα το κεφάλι στον τροβά 149
Πικρία και ευθιξία από μια απροσδόκητη αδικία 154
Ύστερα από 34 χρόνια ξανά στο Βατοχώρι, στο Βίτσι, στην Πρέσπα 158
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΑΜΙΛΛΑΣ 163
Διείσδυση στο χώρο του Σινάτσικου. Σκοπός της επιχείρησης . 163
Ένα ενεδρευτικό χτύπημα στην δημοσιά του Βογατσικού 166
Διείσδυση στο χώρο της Πτολεμαΐδας 173
Οι γενναίες Ελληνίδες αντάρτισσες ισάξιες στην αντοχή και στον πόλεμο με τους άνδρες 183
Μια πορεία που διατρανώνει την υπεράνθρωπη υπομονή, την απίστευτη αντοχή και την απεριόριστη πίστη στον αγώνα των μαχητριών του ΔΣΕ 187
Μια πρώτη προσπάθεια για την καταστροφή της γέφυρας Νεάπολης 198
Διείσδυση στο στρατοκρατούμενο χώρο της Σιάτιστας 205
Πάμε σε αποστολή αυτοθυσίας. Μια πρωτοφανής πράξη μαζικού σαμποτάζ 207
Μέρα αγωνίας και εκπληκτικών περιστατικών 216
Το χτύπημα της φρουράς και η καταστροφή της γέφυρας της Νεάπολης 226
Μια αφελής και επιπόλαια ενέργεια του δημοιρίτη παραλίγο να του κοστίσει τη ζωή του 233

Μια φονική μάχη στον Άη-Λια του χωριού Βλάση 235
Ο λόχος μας εγκλωβίζεται από πολυάριθμες εχθρικές δυνάμεις, δίνει ολοήμερη σκληρή μάχη και το βράδυ βγαίνει απ' τον εχθρικό κλοιό και ελίσσεται προς Βίτσι 246
Ο λόχος μας (Λόχος σαμποτέρ της 490 Μονάδας) μαζί με το λόχο κυνηγών αρμάτων μάχης αναδείχτηκαν ισοβάθμια νικητές και πήραν την πρώτη θέση στην πανελλήνια πολεμική άμιλλα . 252
Η πρωτοπορία των ναυτεργατών στις επάλξεις του ένοπλου αγώνα 259
Ναυτεργάτες που έπεσαν στα πεδία των μαχών, αμνημένοι νεκροί του ΔΣΕ 262
Ναυτεργάτες που συμμετείχαν στο ΔΣΕ 263
Αυτοί που ήρθαν στις Λ. Δημοκρατίες και δεν προλάβανε να ενταχθούν στο ΔΣΕ 270
Τέσσερις απ' τους ναυτεργάτες – εθελοντές από τις διεθνείς ταξιαρχίες στον Εμφύλιο της Δημοκρατικής Ισπανίας 271
Αθάνατες μορφές απόφοιτων αξιωματικών της ΣΑΓΑ αμνημένων νεκρών του ΔΣ (Συνέχεια απ' τον 2ο τόμο) 271
Συνοπτικά στοιχεία για την Δ΄ σειρά της ΣΑΓΑ 289
Συνοπτική ανασκόπηση της κατάστασης. Περίοδος τεράστιων και αξεπέραστων δυσκολιών. Ο αγώνας συνεχίζεται 293
Ξανά διοικητής λόχου 299
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ. ΣΤΟΧΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΕΔΕΣΣΑ – ΑΡΔΕΑ – ΝΑΟΥΣΑ 301
Μια ασυνήθιστη, κουρασιάκη και βασανιστική πορεία 301
Η επίθεση κατά της Έδεσσας, το σχέδιο, η διεξαγωγή της μάχης 306
Η μάχη της Έδεσσας και οι βασικότερες αιτίες που την οδήγησαν σε αποτυχία 313
ΓΝΩΜΕΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ 317

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΑΤΣΗ
«ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΑΝΤΑΡΤΗ ΤΟΥ ΔΣΕ
1946-1949
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
Σ. ΤΟΥΜΑΖΑΤΟΣ & Σ^{IA} Ο.Ε.
ΣΟΛΩΝΟΣ 69, ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 361312-3625452
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Μήτσος Κατσής του Νικολάου γεννήθηκε το 1925 στην Άνω Κτημένη Καρδίτσας. Μέλος του ΚΚΕ απ' το 1943. Γραμματέας της ΕΠΟΝ του χωριού του. Σαν εφεδροΕΛΑΣίτης πήρε μέρος σε μια σειρά μάχες και σαμποτάζ ενάντια στους γερμανούς κατακτητές, κοντά στο χωριό του, στους Πέντε Μύλους, στο Σταθμό Καΐτσας κ.λ.π.

Για την αντιστασιακή του δράση το μεταβαρκιζιανό καθεστώς τον κυνηγάει, τον καταδιώκει. Στις 28 Ιούνη του 1945 συλλαμβάνεται απ' την παρακρατική συμμορία του Βουρλάκη και μια ολόκληρη μέρα ξυλοκοπείται ανελέητα. Ο πατέρας για να τον σώσει έσφαξε ένα κριάρι και τον έβαλε στην προβιά του.

Στις 20 Γενάρη του 1946 συλλαμβάνεται απ' την χωροφυλακή και μια ολόκληρη εβδομάδα κάτω από αυστηρή απομόνωση βασανίζεται απάνθρωπα στον αστυνομικό σταθμό Καΐτσας.

Στο ΔΣΕ απ' τις 16 Ιούλη του 1946. Πολέμησε 1154 εικοσιτετράωρα με το όπλο στο χέρι. Έδωσε 137 μεγάλες μάχες. Τέσσερις φορές τραυματίστηκε και χρειάστηκε να νοσηλευτεί στα νοσοκομεία: Σκόπια της Γιουγκοσλαβίας, Κοριτσά, Σουκ, Τύρανα, Ελμπασάν της Αλβανίας. Απόφοιτος της Β΄ σειράς της Σχολής Αξιωματικών του ΔΣΕ. Αναδείχτηκε διαδοχικά διμοιρίτης, λοχαγός, διοικητής τάγματος. Πήρε μέρος στις μεγάλες μάχες του Γράμμου και του Βίτσι 1948-1949. Τιμήθηκε με ένα Μετάλλειο Ανδρείας και δυο Μετάλλεια Εξαιρετικής Σαμποταριστικής Δράσης. Έκανε 38 χρόνια πολιτικός πρόσφυγας στην Τασκέντη. Στην αναγκαστική προσφυγιά 10 ολόκληρα χρόνια εργαζόταν την ημέρα και τα βράδια σπούδαζε. Πτυχιούχος πολιτικός μηχανικός. Χρημάτισε αρχιμηχανικός και διευθυντής μεγάλης οικοδομικής επιχείρησης. Τιμήθηκε με πολλές διακρίσεις και μετάλλεια στην παραγωγή. Επαναπατρίσθηκε με την οικογένειά του το 1987. Με τη επιστροφή του στην Ελλάδα εξέδοκε το πρώτο βιβλίο του «Τεράστια Συμβολή των Ελλήνων Πολιτικών Προσφύγων στην Οικοδόμηση του Σοσιαλισμού του Ουζμπεκιστάν».